

จอมพล ศฤงค์ ชนะรัชต์ กับการปกครองในระบอบรัฐสภา

พ.ศ. 2501 - 2506

ปริญญานิพนธ์

ของ

ภิรมย์ แสนอิสระ

สำนักทดสอบกลาง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
สุขุมวิท 23 พระโขนง กรุงเทพฯ 11 โทร 3921575, 3915099

26 ส.ย. 2524

เสนอกรมมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประธานมิต

เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาค้นคว้าหลักสูตร

ปริญญาการศึกษาแบบบัณฑิต

สิงหาคม 2523

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ กับการปกครองในระบอบรัฐสภา

พ.ศ. 2501 — 2506

บทคัดย่อ

ของ

ภิรมย์ แสนอิสระ

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษากฎหมาย

ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต

สิงหาคม 2523

ความสำคัญของปฏิญานพนธ์เรื่องนี้ เพื่อที่จะชี้ให้เห็นว่า จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ มีบทบาทสำคัญต่อการ เมืองไทย เพียงใด นับตั้งแต่จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ขึ้นครองอำนาจ มาเป็นเวลานาน จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ กว่าจะมีส่วนสร้าง เสริมหรือหยุดยั้งความเจริญ ก้าวหน้าของระบบการ เมืองไทย

วัตถุประสงค์สำคัญของวิทยานิพนธ์เรื่องนี้ ในประการแรก เพื่อศึกษาพัฒนาการของ ระบบการ เมืองไทยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2501 - 2506 ประการที่สอง เพื่อศึกษาโครงสร้างของ ระบบการ เมืองในช่วง เวลาดังกล่าว รวมทั้งผลที่ได้รับ และประการสุดท้าย เพื่อค้นหาว่า อะไร เป็นอุปสรรคที่แท้จริงของระบบรัฐสภาที่มีขึ้นในระบอบนั้น

ผู้เขียนได้พบว่าจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ใช้อำนาจทางทหาร เป็นฐานอำนาจทางการเมือง นอกจากนั้นจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ยังมีลักษณะของ "ความเป็นผู้นำ" ซึ่งช่วยคำจูงใจให้จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ดำรงตำแหน่งในฐานะหัวหน้าฝ่ายบริหาร จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ มีความประสงค์ที่จะพัฒนาเศรษฐกิจของไทยและให้อำนาจรัฐบาลมากขึ้นเพื่อการดำเนินงานให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ธรรมนูญการปกครอง พ.ศ. 2502 นับเป็นเครื่องมือเพียงประการเดียวในการใช้อำนาจของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ และสำนักนายกรัฐมนตรีของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นศูนย์กลางควบคุมอำนาจการบริหารของตน

2

FIED MARSHAL SARIT THANARAT AND THAI
PARLIAMENTARY SYSTEM B.E.2501 - 2506

AN ABSTRACT
BY
PIROM-SAEN-ISSARA

Presented in partial fulfillment of the requirements
for the Master of Education degree
at Srinakharinwirot University
August 1980.

The main idea of this thesis is to try to point out how important the part played by Marshal Sarit Thanarat in Thai Politics. Since he had been in power for such a length of time, he should have contributed positively or negatively to the progress of our political system.

The purposes of this thesis are :

1. to study the development of Thai political system from 1958 - 1963.
2. to examine the structure of our political system at that time and its consequences.
3. to find out what really were the obstacles of the parliamentary system to be developed at that time.

We have found that Marshal Sarit Thanarat used the military power as the base of his political power, he also has some kind of "Leadership" that helped so much in maintaining him as the Chief of the Executive. He wished to develop Thai Economy and gave more power to the Government for the sake of "efficiency." The 1959 Constitution was only his instrument for his exercise of power. His "Prime Minister's Office" was the strategic center of the Executive.

คณะกรรมการที่ปรึกษาประจำคณะได้พิจารณาปัญหานี้แล้ว
เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต
ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒได้

ไพฑูริย์ อรรถกฤษณ์ ประธาน

สมิทธิ์ วัฒนศิริ กรรมการ

สมิทธิ์ วัฒนศิริ กรรมการ

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ในอาจประสบความสำเร็จได้ ถ้าไม่ได้รับความกรุณาจาก
รองศาสตราจารย์ ดร. โกสินทร์ วงศ์สุววัฒน์ และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ณรงค์ พ่วงพิศ
ซึ่งท่านทั้งสองนอกจากจะได้กรุณาให้คำแนะนำและความช่วยเหลืออย่างดียิ่งแก่ผู้เขียนตลอดเวลา
แห่งการศึกษากันแล้ว และเขียนปริญญานิพนธ์นี้แล้ว ยังได้สละเวลาอันมีค่าทำหน้าที่ประธานและ
กรรมการควบคุมการวิจัยตั้งแต่แรก เริ่มจนสำเร็จลงด้วยดี ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณ เป็น
อย่างสูงต่อท่านอาจารย์ผู้มีพระคุณยิ่งทั้งสองไว้ ณ โอกาสนี้

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ สาคกร ขวัญประสิทธิ์ และ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คุณวรุณยุพา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา และคุณอาจารย์ภาควิชาประวัติศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ที่ได้ให้ความเมตตาแก่ผู้เขียนตลอดมา

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณ พัทธเอก (พิเศษ) บรรยง พานิชคุณผล พลตรี ยงยุทธ
กุลตันท์ และ พลตรี ชาอุดมรงค์ หิรัญรามเทว ที่กรุณาให้เข้าพบ สัมภาษณ์และความช่วยเหลือ
ในการค้นหาข้อมูล ทำให้ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้เพิ่มความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอขอบคุณเป็นอย่างสูงต่อทุก ๆ ท่านที่มีส่วนช่วยเหลือและให้กำลังใจแก่ผู้เขียนใน
การค้นคว้าอุปสรรคครั้งนี้ โดยเฉพาะ อาจารย์ วชิรา กลายนาทธ อาจารย์ สุวรรณ
สัจจวิวัฒน และคุณวิจิตร อักษรชู ซึ่งให้ความช่วยเหลือ เป็นอย่างดียิ่งตลอดมา ผู้เขียน
ขอขอบคุณไว้ ณ ที่นี้ด้วย นอกจากนี้ต้องขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ประจำแผนกเอกสารและเจ้าหน้าที่
ห้องสมุดต่าง ๆ ที่ได้ให้ความร่วมมือและความสะดวกในการค้นคว้าเอกสาร เป็นอย่างดี

ท้ายสุด ขอขอบใจลูกทั้งสองและโดยเฉพาะอย่างยิ่ง "เธอ" แม้กำลังเผชิญอยู่กับ
ความเจ็บป่วย แต่ได้ให้การสนับสนุนและเป็นกำลังใจแก่ผู้เขียนอย่างดียิ่งนับแต่แรก เริ่ม
เพียง เพื่อจะเห็นความสำเร็จของผู้เขียนเท่านั้น ถ้าจะบอกว่า "ขอบใจ" ก็ยังไม่ใกล้เคียงกับ
ความรู้สึกของผู้เขียนที่มีต่อ "เธอ"

ภิรมย์ แสนอิสระ

สารบัญ

บท

หน้า

บทนำ	ก
1 ชีวิตจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก่อนเข้าไปมีบทบาททางการเมือง	1
ชาติภูมิกำเนิด	1
การศึกษา	2
การศึกษาเบื้องต้น	2
การศึกษาในสถาบันชั้นสูง	7
ชีวิตเมื่อรับราชการทหาร	11
การปฏิบัติราชการในสงครามมหาเอเชียบูรพา	16
ยศตำแหน่งที่ได้รับก่อนเริ่มมีบทบาททางการเมือง	26
สรุป	27
2 การเข้าไปมีบทบาททางการเมืองของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์	32
รัฐประหาร พ.ศ. 2490 (8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2490)	32
กบฏนายพล (1 ตุลาคม พ.ศ. 2491)	48
กบฏวังหลวง (26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2492)	49
กบฏแมนฮัตตัน (29 มิถุนายน พ.ศ. 2494)	54
รัฐประหาร เจียบ พ.ศ. 2494 (29 พฤศจิกายน พ.ศ. 2494)	60
สรุป	62
3 จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ กับการรัฐประหาร 16 กันยายน พ.ศ. 2500 ...	73
เหตุการณ์ทางการเมืองก่อนการรัฐประหาร 16 กันยายน พ.ศ. 2500 ..	73

ปัญหาสภาพการ เมืองภายหลังรัฐประหาร ๒๕๓๔	73
ประชาธิปไตยของจอมพล ป. พิบูลสงคราม	80
การปรับปรุงคณะรัฐมนตรีของจอมพล ป. พิบูลสงคราม	100
รัฐประหาร ๒๕๓๔ กันยายน พ.ศ. ๒๕๓๔	106
สาเหตุสำคัญในการรัฐประหาร ๒๕๓๔ กันยายน พ.ศ. ๒๕๓๔	107
เหตุการณ์ในการรัฐประหาร ๒๕๓๔ กันยายน พ.ศ. ๒๕๓๔	142
เหตุการณ์ภายหลังการรัฐประหาร ๒๕๓๔ กันยายน พ.ศ. ๒๕๓๔	153
สรุป	160
4 การ เมืองในระบบรัฐสภาในประเทศไทย	164
ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับระบบรัฐสภา	165
ลักษณะการปกครองในระบบรัฐสภาตามรูปแบบต่าง ๆ ตามการแบ่งแยกอำนาจ	168
วิวัฒนาการระบบรัฐสภาในประเทศไทย	172
เปรียบเทียบการปกครองในระบบรัฐสภาในประเทศไทยกับต่างประเทศ	
โดยสังเขป	178
อำนาจหน้าที่ในการควบคุมการบริหารราชการแผ่นดินของรัฐสภาไทย	185
อำนาจหน้าที่ของรัฐบาลหรือฝ่ายบริหารในการควบคุมรัฐสภา	192
สรุป	197
5 จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ กับการบริหารราชการแผ่นดินในระบบรัฐสภา	202
๕ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในฐานะหัวหน้าคณะปฏิวัติ ๒๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๐๑	203
๖ ความคิดทางการเมืองและการปกครองของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์	226
๗ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ กับระบบรัฐสภา	238
๘ ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช ๒๕๐๒ กับระบบรัฐสภา ...	279
๙ มาตรา ๑๗	287
สรุป	293

บทที่

หน้า

6 บทสรุป 298

บรรณานุกรม 320

ภาคผนวก 343

บัญชีตาราง

ตาราง		หน้า
1	เหตุการณ์ทางการเมืองและยศตำแหน่งของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2490 – 2502	68
2	เปรียบเทียบการดำรงตำแหน่งหน้าที่ของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม พล.ต.ท. เภา ศรียานนท์ พลโท สฤษดิ์ ธนะรัชต์	110
3	เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างการปกครองในระบบประธานาธิบดี กับแบบรัฐสภา	171

บทนำ

ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองของไทยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา ได้มีการนำระบบการปกครองในแบบที่เรียกว่า "ระบบรัฐสภา"^{*} เข้ามาใช้ในประเทศไทย ดังจะเห็นได้จากตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญหรือธรรมนูญการปกครองฉบับต่าง ๆ ซึ่งได้ยึดถือระบบรัฐสภา เป็นรูปแบบหลักในการปกครองประเทศ ทั้งนี้อาจด้วยเหตุผลที่ว่า

การนำระบบรัฐสภา เข้ามาใช้ในประเทศไทยนี้มีความเหมาะสมกว่าการที่จะนำระบบการปกครองแบบอื่นเข้ามาเป็นอันมาก เนื่องจากมีลักษณะประนีประนอมถ้อยทีถ้อยอาศัยซึ่งกันและกันอยู่มากประการหนึ่ง และอีกประการหนึ่งองค์ประกอบของไทยก็ยังคงได้รับความเคารพสักการะอยู่เช่นเดิม นับเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ไม่ก่อให้เกิดกระทบกระทั่งที่รุนแรงแต่อย่างใด...¹

นับแต่ปีพุทธศักราช 2475 เป็นต้นมา ประเทศไทยอยู่ภายใต้การปกครองใน "ระบบรัฐสภา" สืบเนื่องติดต่อกันมาโดยตลอด ถึงแม้ว่าวิถีทางการเมืองของไทยระหว่าง พ.ศ. 2475 จนถึงปัจจุบันจะได้ประสบกับปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ จนกระทั่ง "ในบางครั้งกลไกต่าง ๆ ของระบบรัฐสภาจะมีอยู่ก็แต่เพียงลายลักษณ์อักษร แต่รัฐธรรมนูญหรือธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรฉบับต่าง ๆ ต่างก็ยืนยันในความเชื่อมั่นที่มีต่อระบบรัฐสภาทั้งสิ้น"² ดังเช่นในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2511 ได้กล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า

^{*} ระบบรัฐสภา เป็นระบบการปกครองในแบบเสรีนิยมประเภทหนึ่งซึ่งยึดหลักการกานอำนาจระหว่างฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติ

¹ โกลินทร์ วงศ์สุรวัจน์ ความเป็นมาของการปกครองในระบบรัฐสภาและระบบรัฐสภาในประเทศไทย หน้า 73

² ฏ. หน้า 78

ตามวิวัฒนาการปรากฏว่า ระบบการปกครองที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขนั้น เป็นที่
เลื่อมใสศรัทธาของประชาชนเป็นการมั่นคงตลอดมา ข้อที่จำเป็นจะต้องแก้ไขรัฐธรรมนูญ
ใดแก่ สัมพันธภาพระหว่างรัฐสภากับคณะรัฐมนตรี และรูปของรัฐสภา เป็นสำคัญ
ถ้าอำนาจนิติบัญญัติและอำนาจบริหารอยู่ในฐานะที่คานกันและสมดุลกันตามควรแล้ว
บ้านเมืองก็จะอยู่ในเสถียรภาพตามต้องการ ... และเรื่องสัมพันธภาพระหว่างรัฐสภา
กับคณะรัฐมนตรี ... รัฐสภามีอำนาจในทางนิติบัญญัติและควบคุมการบริหารราชการ
แผ่นดินโดยวิธีการตั้งกระทู้ถามรัฐบาล เปิดอภิปรายทั่วไปโดยไม่ลงมติหรือเปิด
อภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจ ...¹

✓ แม้กระทั่งในร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2521 ที่สภานิติบัญญัติ
แห่งชาติได้นำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย เพื่อทรงลงพระปรมาภิไธย มีข้อความที่กล่าวถึงความสำคัญของ
รัฐธรรมนูญฉบับต่าง ๆ และจุดมุ่งหมายที่สำคัญของรัฐธรรมนูญที่ได้มีมาทุกฉบับ เกี่ยวกับรัฐสภาไว้ว่า

บรรดารัฐธรรมนูญและธรรมนูญการปกครองประเทศชั่วคราวที่ได้มีมาทุกฉบับ มีความ
เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในความยึดมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมี
พระมหากษัตริย์เป็นประมุข โดยใช้อำนาจนิติบัญญัติทางรัฐสภา ทรงใช้อำนาจบริหาร
ทางคณะรัฐมนตรี และทรงใช้อำนาจตุลาการทางศาล ความแตกต่างที่สำคัญที่มีมา
ก็แต่เฉพาะสถานภาพของรัฐสภา และสัมพันธภาพระหว่างอำนาจนิติบัญญัติและอำนาจ
บริหาร เพื่อให้เหมาะสมกับสภาวะการณบ้านเมืองที่เปลี่ยนแปลงในขณะนั้น ๆ เท่านั้น ...
ความยึดมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขได้มี
สืบทอดมาโดยตลอดจนถึงปัจจุบัน แม้ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช
2520 ก็ได้ประกาศเจตนารมณ์เช่นนั้นไว้ และได้มอบให้สภานิติบัญญัติแห่งชาติจัดทำ
ร่างรัฐธรรมนูญขึ้น ...¹

¹ "รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2511" ราชกิจจานุเบกษา
(ฉบับพิเศษ) เล่มที่ 85 ตอนพิเศษ ลงวันที่ 20 มิถุนายน พุทธศักราช 2511

² "รัฐธรรมนูญการปกครองแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2521 ราชกิจจานุเบกษา
(ฉบับพิเศษ) เล่มที่ 95 ตอนที่ 196 ลงวันที่ 22 ธันวาคม พุทธศักราช 2521

ดังนั้นจึงเห็นว่าการปกครองของไทยนับแต่ปี พ.ศ. 2475 จนถึงปัจจุบันได้ยึดถือ "ระบบรัฐสภา" เป็นรูปแบบหลักในการปกครองประเทศ แต่ความผันผวนทางการเมืองในวาระเวลาดังกล่าวได้มีกรรณรัฐประหารเกิดขึ้น และได้มีการยกเลิกเปลี่ยนแปลงแก้ไขรัฐธรรมนูญมากมายหลายฉบับ ซึ่งทำให้ "รัฐธรรมนูญ" ซึ่งเป็นกฎหมายแม่บทที่ใช้ในการปกครองบริหารประเทศหลายฉบับ ก็เป็นแต่เพียง เครื่องมือช่วยให้ฝ่ายบริหารปกครองประเทศได้อย่างถูกต้องตามกฎหมายเท่านั้น¹

เจษฎา อรุณพัฒน์พงศ์ ได้กล่าวไว้ใน "การเมือง - การปกครองสมัยใหม่" ถึงลักษณะการปกครองไทยใน "ระบบรัฐสภา" ไว้ว่า

ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญได้ยึดถือ "ระบบรัฐสภา" เป็นรูปแบบหลักในการปกครองประเทศ แต่ในทางพฤตินัยกลับเห็นว่า ฝ่ายบริหารมีอิทธิพลครอบงำอยู่เหนือรัฐสภา ทั้งนี้ก็ด้วยเหตุผลที่ฝ่ายบริหารมีข้อได้เปรียบอยู่หลายประการ อาทิเช่น มีประวัติดูแลความเป็นมาที่ต่อเนื่องมาแต่อดีต หัวหน้าฝ่ายบริหารมักจะเป็นบุคคลที่มีคุณสมบัติเด่น ฝ่ายบริหารมีส่วนมีเสียงในการจัดรูปองค์กรของฝ่ายนิติบัญญัติ เช่น กรณีการแต่งตั้งสมาชิกวุฒิสภา และวุฒิสภา หรือสมาชิกวุฒิสภา เป็นต้น และฝ่ายบริหารยังได้เข้าไปก้าวก่ายอำนาจตุลาการในบางครั้ง เช่น กรณีจัดตั้งศาลพิเศษ* ฝ่ายบริหารหาเสียงสนับสนุนในสภาผู้แทนราษฎรและรัฐสภาในทางที่ผิด ๆ ซึ่ง เป็นการสร้าง

¹ โกลิธร วงศ์สุววัฒน์ ความเป็นมาของการปกครองในระบบรัฐสภาและระบบรัฐสภาในประเทศไทย หน้า 93

* การใช้พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลพิเศษ ซึ่งมีสาระสำคัญให้รัฐมนตรีกลาโหมเป็นผู้มีอำนาจในการทั้งปวงราชการ อัยการ เจ้าหน้าที่ยุติธรรม เพื่อพิจารณาพิพากษาคดีที่เกี่ยวข้องกับการกบฏและการจลาจล และถือคำพิพากษาของศาลพิเศษนี้เสร็จเด็ดขาด บังคับคดีได้ทันที ไม่มีอุทธรณ์ ฎีกา จาก "พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลพิเศษ พุทธศักราช 2476" ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 50 ลงวันที่ 29 ตุลาคม พุทธศักราช 2476

ความอ่อนแอแก่ฝ่ายนิติบัญญัติ และในประการสุดท้ายก็คือ ฝ่ายบริหารมีมันสมองและ
เครื่องมืออันใดแก่ ชำราชกรประจำที่ทรงประสิทธิภาพดีกว่าทุกฝ่าย แม้ใน
รัฐธรรมนูญจะได้กำหนดแบบแผนในการสืบทอดตำแหน่งไว้ก็ตาม แต่การปฏิบัติ
และรัฐประหารยัง เกิดขึ้นจนได้¹

ดังนั้น ระบบรัฐสภาของไทยซึ่งมีรัฐธรรมนูญเป็นแม่บทกฎหมายในการปกครองประเทศนั้น
จึงเป็นระบบรัฐสภาแต่เพียงในรูปแบบหรือสายลักษณะอักษรเท่านั้น เพราะรัฐธรรมนูญดังกล่าว
ส่วนใหญ่จะเป็นแต่เพียงฐานรองรับอำนาจของผู้บริหารสมัยนั้น ๆ หมายเป็นกฎหมายสูงสุดที่
แสดงออกถึงความเป็นองค์อธิปัตย์ของประชาชนไม่

แต่อย่างไรก็ตามลักษณะหนึ่งของการปกครองในระบบรัฐสภานั้น จะสังเกตเห็นได้ว่า
ไม่ว่าประเทศใดเมื่อใช้ระบอบการปกครองในแบบฉบับประชาธิปไตยหรือระบบรัฐสภาแล้ว จะต้อง
มีข้อขัดแย้ง มีความวุ่นวายในรัฐสภา มีการเดินขบวนหรือความวุ่นวายอื่น ๆ ซึ่งเป็นเรื่อง
ธรรมดาของการปกครองในระบบนี้ สำหรับประเทศไทยนับแต่ที่ได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง

¹ เจษฎา อรุณพิพัฒน์พงศ์ "ผลสะท้อนของการปฏิวัติ พ.ศ. 2475 ที่มีกระบวนการทาง
การเมืองไทยระหว่าง พ.ศ. 2475 - 2495" ใน การเมือง - การปกครองสมัยใหม่
หน้า 516

ในปีพุทธศักราช 2475 เป็นต้นมา ก็ได้มี "การรัฐประหาร"* เกิดขึ้นหลายครั้ง แต่ในการรัฐประหารที่เกิดขึ้นนั้น ไม่มีครั้งใดที่หัวหน้าคณะรัฐประหารจะเข้าควบคุมกลไกการดำเนินงานของรัฐไว้ได้อย่างเด็ดขาดและเหนียวแน่นเหมือนสมัยจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ นายกรัฐมนตรีคนที่ 11 ของไทย และในบรรดานายกรัฐมนตรีของไทย จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นผู้นำที่มีอำนาจและอิทธิพลอยู่ในวงการ เมืองการปกครองที่ได้รับการไว้วางใจให้ดำรงตำแหน่ง

* คำว่า "รัฐประหาร" นี้ในประเทศไทยมักเรียกว่า "ปฏิวัติ" ซึ่งไม่ถูกต้องตามความหมายที่แท้จริง ทั้งนี้ผู้เขียนจึงขอชี้แจงว่า คำว่า "การปฏิวัติ" ที่เกิดขึ้นในประเทศไทยนั้นผู้เขียนหมายถึง "การปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครอง ปีพุทธศักราช 2475" เพียงครั้งเดียวเท่านั้น ส่วน "การปฏิวัติ" หลังจากนั้นที่มีผู้เรียกกันและเขียนจำเป็นต้องยกมาอ้างอิงประกอบในการเขียนปริณิธานนั้น ผู้เขียนหมายถึง เป็นเพียง "การรัฐประหาร" เท่านั้น ทั้งนี้โดยผู้เขียนยึดหลักตามคำนิยามต่อไปนี้เป็นสำคัญคือ

รัฐประหาร (Coup d' Etat) คือ ปรากฏการณ์ทางการเมือง เกี่ยวเนื่องกับการเปลี่ยนแปลงคณะบุคคลหรือผู้มีอำนาจหน้าที่ในการปกครองบริหารประเทศ หรือเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองบริหารประเทศโดยผู้มีอำนาจหน้าที่ในการบริหารประเทศเอง จาก "พจนานุกรมศัพท์ทางการเมือง" ใน ภาษาและหนังสือ โดย ดร.โกสินทร์ วงศ์สุววัฒน์ และ นรนิติ เกษมรูปทร หน้า 76 และจาก ศัพท์วิชาการทางรัฐศาสตร์ โดย จรูญ สภาไพฑูริย์ ให้เห็นว่า "รัฐประหารนั้นมุ่งเปลี่ยนแปลงผู้ปกครองประเทศ ไม่ใช่เปลี่ยนหลักหรือระบอบการปกครองประเทศ" หน้า 23

ปฏิวัติ (Revolution) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองอย่างถอนรากถอนโคน เป็นวิธีที่ต้องใช้อำนาจ ใช้กำลัง และถือว่าเป็นวิธีที่ไม่ถูกต้องตามหลักนิติธรรมหรือหลักรัฐธรรมนูญในแง่ใด จาก ภาษาและหนังสือ ที่อ้างมาแล้ว เล่มเดียวกัน หน้า 73 และจาก ศัพท์วิชาการทางรัฐศาสตร์ ที่อ้างแล้ว หน้า 49 ได้ให้ความหมายไว้ว่า "การปฏิวัติ" หมายถึงการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครอง หรือการปกครอง หรือระบอบการเมือง โดยวิธีรุนแรงโดยไม่ใช้กระบวนการตามกฎหมายกำหนดไว้"

นายกรัฐมนตรี ดำเนินการบริหารประเทศเป็นระยะเวลาติดกันได้ถึง 4 ปี 10 เดือน และเป็นผู้นำที่มีลักษณะเด่นกว่าผู้นำคนอื่น ๆ ซึ่งได้รับการกล่าวขวัญถึงในทางที่ดีอยู่มาก กล่าวได้ว่า แม้เมื่อลงลับไปแล้วจะได้มีการชดช้อยถึงชีวิต เรื่องราวส่วนตัวขึ้นมากล่าวขวัญถึงต่าง ๆ นานาก็ตาม แต่ก็ยังคง เป็นอดีตนายกรัฐมนตรียี่สิบ ราษฎรบางกลุ่มกล่าวขวัญถึงอยู่เสมอในปัจจุบัน และเมื่อจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ถึงแก่อสัญกรรมไปแล้ว เรื่องราวและประวัติทั้งในด้านการงานและส่วนตัวก็ได้ถูกนำมาตีแผ่มากมาย ทั้งในเรื่องของคุณความดีและข้อบกพร่องต่าง ๆ นอกจากนี้ ยังเป็นผู้นำคนแรกของไทยที่เมื่อลงลับไปแล้ว ถูกตั้งคณะกรรมการสอบสวนทรัพย์สินที่ได้มาและมีการ เรียกทรัพย์สินคืนจากผู้เป็นทายาทอีกด้วย

นับแต่เมื่อจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก้าวขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีก็ได้ดำเนินการบริหารและการปกครองประเทศด้วยอำนาจเด็ดขาดแต่เพียงผู้เดียว ปรากฏว่า จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในฐานะ "หัวหน้าคณะปฏิวัติ" ได้ประกาศยกเลิกรัฐธรรมนูญ ฉบับพุทธศักราช 2475 แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2495 เสีย และตั้งแต่นั้นมาจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก็บริหารประเทศตามประกาศของคณะปฏิวัติซึ่งถือเป็นกฎหมาย โดยจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นผู้ลงนามแต่ผู้เดียว ในฐานะหัวหน้าคณะปฏิวัติ ห้ามพระบรมวงศานุวงศ์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไม่ "จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ใช้อำนาจคณะปฏิวัติบริหารราชการโดยใช้ประกาศคณะปฏิวัติทั้งหมด 57 ฉบับ และแก้ไขเพิ่มเติมอีกหกฉบับ"¹ ตั้งแต่วันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2501 ถึงวันที่ 28 มกราคม พ.ศ. 2502 จึงได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญการปกครองฉบับชั่วคราว พุทธศักราช 2502 ซึ่งมีทั้งหมด 20 มาตรา และตามรัฐธรรมนูญฉบับนี้ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก็ได้เป็นนายกรัฐมนตรี

ตามรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2502 นั้น ระบบการปกครองของไทย เป็นเสรีประชาธิปไตย หรือระบบรัฐสภาแต่เพียงในนามเท่านั้น แท้ที่จริง เป็นระบบเผด็จการทางรัฐสภาว่าได้ เพราะรัฐธรรมนูญการปกครอง พุทธศักราช 2502 ตามมาตรา 17 กล่าวไว้ว่า

¹ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร ประมวลแถลงการณ์และประกาศต่าง ๆ ของคณะปฏิวัติ 16 กันยายน 2500 หน้า 1 - 37

มาตรา 17 ในระหว่างใช้รัฐธรรมนูญนี้ ในกรณีที่นายกรัฐมนตรี เห็นสมควร เพื่อประโยชน์ในทางรับหรือปราบปรามการกระทำอันเป็นการบ่อนทำลายความมั่นคงของราชอาณาจักร หรือราชบัลลังก์ หรือการกระทำอันเป็นการบ่อนทำลายก่อกวนหรือคุกคามความสงบที่เกิดขึ้นภายใน หรือมาจากภายนอกราชอาณาจักรไทย ให้นายกรัฐมนตรี โดยมติของคณะรัฐมนตรีมีอำนาจสั่งการหรือการกระทำใด ๆ ก็ได้ และให้ถือว่าคำสั่งหรือการกระทำ เช่นว่านั้น เป็นคำสั่งหรือการกระทำที่ชอบด้วยกฎหมาย¹

จะเห็นได้ว่า ตามมาตรา 17 แห่งรัฐธรรมนูญการปกครอง ได้มีการให้อำนาจนายกรัฐมนตรีไว้อย่างกว้างขวางและเด็ดขาดอีกด้วย และเป็นการเปิดโอกาสให้นายกรัฐมนตรีดำเนินการปกครองและบริหารประเทศได้เยี่ยงจอมเผด็จการ คาร์ล โรด เบอริงแกน (Darrell Berrigan) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับจอมพล ส. เสรี อนุรักษ์ กับระบบเผด็จการในหนังสือ "Two New Strong Man in Asia" ไว้ตอนหนึ่งว่า

ท่านไม่ชอบการแทรกแซงของรัฐบาลที่มีต่อการปกครองของรัฐบาล ดังนั้นจึงยุบสภา
ท่านไม่ชอบนักการเมืองทั้งฝ่ายค้านและที่อยู่ในพรรคเดียวกับท่าน ดังนั้นท่านจึงยกเลิกพรรคการเมืองทั้งหมด ท่านไม่ชอบการโจมตีของหนังสือพิมพ์ที่ไม่มีความรับผิดชอบ
ดังนั้นท่านจึงปิดหนังสือพิมพ์ ท่านไม่ชอบรัฐธรรมนูญซึ่งบัญญัติให้สิ่งดังกล่าวดำรงอยู่
ท่านจึงยกเลิกรัฐธรรมนูญ* เสีย²

¹รัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2502 ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 76 ตอนที่ 17 ลงวันที่ 28 มกราคม พุทธศักราช 2502

*หมายถึงรัฐธรรมนูญ ฉบับพุทธศักราช 2475 แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2495

²นริติ เสรฐบุตร และ โกสินทร์ วงศ์วิวัฒน์ เมืองไทยในสมรภูมิ
หน้า 240 - 241 (อ้างมาจาก Two New Strong Man in Asia "ไม่มีเลขหน้า")

การที่ คาร์ เวล เบอริงแกน มีความคิดเห็นเช่นนี้ สืบเนื่องมาจากภายหลังที่ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ประกาศยึดอำนาจในวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2501 แล้ว จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในฐานะ "หัวหน้าคณะปฏิวัติ" ได้ออกประกาศคณะปฏิวัติติดตามมาให้

1. ยกเลิกรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475 แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2495
2. สถาปนาพระราชกร สภาชิกสภาผู้แทนราษฎร เป็นอันสิ้นสุดลง
3. ศาลทั้งหลายที่มีอำนาจดำเนินการพิจารณา และพิพากษารอรรถคดีให้เป็นไปตาม บทกฎหมาย เช่นเดิมทุกประการ

4. คณะปฏิวัติ จะได้รับการบริหารประเทศโดยมีกองบัญชาการปฏิวัติ ซึ่งมี จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นหัวหน้าคณะปฏิวัติในนามประชาชนชาวไทย และเป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุด รักษาสถานการณ์ทั่วราชอาณาจักร ทั้งนี้จนกว่าจะได้ตั้งคณะรัฐมนตรีขึ้นมาใหม่ ...¹

นอกจากนั้นคณะปฏิวัติโดย จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ยังได้สั่งการให้ยกเลิกพระราชบัญญัติ พรหมการ เมือง พุทธศักราช 2498 อีกด้วย และในระหว่างที่จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในระยะแรกนั้น ปรากฏว่าได้มีการโจรกรรม ลักทรัพย์ ขิงทรัพย์ ตลอดจน การปล้นทรัพย์ ได้มีมากขึ้น รัฐบาลไม่สามารถจะปราบปรามการกระทำผิดได้อย่างเฉียบขาดเหมือน ก่อนที่มีกองบัญชาการปฏิวัติซึ่งใช้ประกาศของคณะปฏิวัติเป็นกฎหมาย เมื่อสถานการณ์บ้านเมืองไม่ทำให้เกิดความสงบสุขแก่ประชาชนได้ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ จึงได้ออกแถลงการณ์ถึงอำนาจ นายกรัฐมนตรี ตามมาตรา 17 แห่งรัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2502 ว่า

จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ นายกรัฐมนตรีมีบัญชาให้ประกาศให้ทราบทั่วกันว่า ... การที่ได้มีรัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร มีสภาร่างรัฐธรรมนูญ และ ตั้งคณะรัฐมนตรีขึ้นแล้วนั้น ไม่เป็นการตัดทอนทางที่รัฐบาลจะดำเนินการปราบปราม อาชญากรรมต่าง ๆ อย่างเฉียบขาด ประการหนึ่ง เพราะว่าประกาศใช้

¹ ประกาศคณะปฏิวัติ วิทยุกรมประชาสัมพันธ์ วันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2501

กฎัยการศึกษาซึ่งใช้ทั่วราชอาณาจักร อีกประการหนึ่งคณะรัฐบาลปัจจุบันมีฐานะเป็น รัฐบาลปฎิวัติ มีอำนาจตามธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรได้ให้ไว้ตามมาตรา 17 ว่านายกรัฐมนตรีโดยมติของคณะรัฐมนตรีมีอำนาจสั่งการหรือกระทำการใด ๆ เพื่อ ประสานปรามการกระทำอัน เป็นการบ่อนทำลายก่อกวนหรือคุกคามความสงบได้

ฉะนั้นจึงขอให้สังวรระวังกันทั่วไป และขอให้ผู้ที่มีความคิดหรือแผนการที่จะ ประกอบอาชญากรรมในทางใด ๆ ทราบว่า รัฐบาลมีอำนาจที่จะประสานปรามอันซพาล อย่าง เฉียบขาด เพื่อความสงบสุขของประเทศไทยชาติและประชาชน ... รัฐบาลนี้ถือ ประโยชน์ความสงบสุขส่วนรวม เป็นสำคัญอย่างยิ่งยวดและจะกระทำทุกอย่างตลอดถึง ใช้วิธีการรุนแรง เพื่อรักษาไว้ซึ่งประโยชน์และความสงบสุขส่วนรวม ...¹

ปรากฏว่านับแต่ได้ออกแถลงการณ์แล้ว ผลงานที่ปรากฏภายหลังก็คือ "รัฐบาลสามารถ ประสานปรามโจรผู้ร้ายต่าง ๆ ลงไปอย่างราบคาบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือ การปราบพวกที่วางเพลิง จนเป็นที่หวาดเกรงของพวกเหล่าร้ายอยู่มาก กล่าวได้ว่าในสมัยนั้นแทบจะไม่มีเหล่าร้าย อันซพาล แผลงขึ้นมาได้เลย"² และตามมาตรา 17 แห่งธรรมนูญการปกครองนี้จะสังเกตได้ว่า จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ มีการใช้อำนาจเด็ดขาด เช่น มีอำนาจในการแต่งตั้งสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญซึ่งเป็น อำนาจนิติบัญญัติ การบริหารประเทศโดยอำนาจนายกรัฐมนตรีตามกฎหมาย และการใช้อำนาจ พิพากษาคดี (บางคดี) ซึ่งเท่ากับใช้อำนาจตุลาการ ดังนั้นจึงเห็นได้ว่า จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ สามารถใช้อำนาจเผด็จการได้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย (มาตรา 17 แห่งธรรมนูญการปกครอง ราชอาณาจักร)

จากพฤติการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นผู้นำที่มีบทบาทอัน สำคัญยิ่งต่อการ เมืองและการปกครองของไทยใน "ระบบรัฐสภา" คนหนึ่ง และระหว่างที่ดำรง ตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในวาระระยะ 4 ปี 10 เดือน* กล่าวได้ว่า จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์

¹ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร ป.7/2502/สร.1.1 เอกสารบันทึกเหตุการณ์
สำนักนายกรัฐมนตรี ลงวันที่ 16 มีนาคม พ.ศ. 2502

² บุญทรง สรรุช 15 นายกรัฐมนตรีไทยในระบอบประชาธิปไตย หน้า 271

* ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 9 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2502 ถึงแก่อสัญกรรม เมื่อวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2506

ได้ปฏิบัติหน้าที่รับใช้ชาติมาด้วยดี และได้เป็นที่ยอมรับว่า จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ มีผลงานใน การบริหารประเทศ เกือบทุกด้าน แม้ว่าในชีวิตส่วนตัว จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ อาจจะเป็น "บุรุษเจ้าสำราญ" มีเรื่องพัวพันกับผู้หญิง ก็เป็น เรื่องส่วนตัว แต่ที่สำคัญก็คือในด้านการบริหารงาน ของชาติ ปรากฏว่า จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ บริหารงานของชาติด้วยความสงบเรียบร้อย ตลอดเวลาที่ดำรงตำแหน่งผู้นำประเทศ และเป็นนายกรัฐมนตรีของไทยคนเดียวที่ถึงแก่อสัญกรรม ในระหว่างปฏิบัติหน้าที่และอยู่ในตำแหน่ง ซึ่งไม่เคยมีมาก่อนในประวัติศาสตร์ประชาธิปไตยของไทย และแม้ว่า เมื่อถึงแก่อสัญกรรมไปแล้ว จะได้มีการชดเชยพฤติกรรมทั้งหลายมาวิพากษ์วิจารณ์ แต่ คุณความดีในทางสร้างสรรค์ของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก็ยังมีอิทธิพลต่อความรำลึกถึงของประชาชน อยู่ โดยเฉพาะเมื่อประชาชนเหล่านั้นตกอยู่ในภาวะความเดือดร้อน ทุกข์ยาก เช่น ค่าครองชีพสูง ใจร้าย ชุกชุม เกิดเพลิงไหม้ติดต่อกัน เป็นต้น

การศึกษาพฤติกรรมทางการเมืองและการปกครองของผู้นำภายหลังการเปลี่ยนแปลง การปกครอง พ.ศ. 2475 นับ เป็นปัจจัยที่สำคัญประการหนึ่งต่อการศึกษาวัดาศาสตร์การเมือง และการปกครองในระบบประชาธิปไตย เพราะผู้นำแต่ละคนมีพฤติกรรมและวิธีดำเนินนโยบาย ในการบริหารปกครองประเทศต่างกัน และจากพฤติกรรมและการดำเนินนโยบายของผู้นำใน การบริหารปกครองประเทศนี้จะ เป็นเครื่องชี้บอกให้ทราบว่าพฤติกรรมและการดำเนินนโยบายของ ผู้นำแต่ละคนนั้น ได้เสริมสร้างหรือทำลายระบบรัฐสภาอย่างไรหรือไม่ โดยดูจากพฤติกรรมทาง การเมืองและการปกครอง ด้วยเหตุนี้ผู้เขียนจึงมีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาวิเคราะห์พฤติกรรมทาง การเมืองของ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ กับการปกครองในระบบรัฐสภาในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2501 ถึง พ.ศ. 2506 ว่า จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ดำเนินนโยบายในการบริหารและปกครอง ประเทศอย่างไร จึงสามารถใช้อำนาจเด็ดขาดในการบริหารและปกครองประเทศเป็นระยะเวลา ต่อเนื่องกันประมาณหกปี นับแต่มีการรัฐประหาร เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2501 เป็นต้นมา โดยที่ประชาชนต่างก็ยอมรับอำนาจนั้น แม้จะตระหนักดีว่า จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ นิยมใช้อำนาจเผด็จการและยึดมั่นอยู่กับหลักที่ว่า "ข้าพเจ้ารับผิดชอบแต่ผู้เดียว" ในการบริหารปกครองประเทศ และจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ มีวิธีการสร้างและรักษาอำนาจนั้นไว้ได้อย่างไรจึงทำให้ประชาชน ยอมรับอำนาจติดต่อกันมาจนถึงแก่อสัญกรรม และประการสุดท้ายผู้เขียนต้องการจะศึกษาวิเคราะห์ว่า

การดำเนินนโยบายในการบริหารปกครองประเทศของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ นั้นเป็นไปในทางเสริมสร้างหรือทำลายระบบรัฐสภาของไทยอย่างไร ซึ่งผู้เขียนเห็นว่า เป็นเรื่องหนึ่งที่น่าสนใจที่ควรจะได้ศึกษาวิเคราะห์

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

1. เพื่อศึกษาถึงลักษณะการเมืองและการปกครองของประเทศไทยตั้งแต่มีการรัฐประหาร ปี พ.ศ. 2500 เป็นต้นมา โดยเน้นบทบาททางการเมืองของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2501 จนถึง พ.ศ. 2506
2. เพื่อศึกษาถึงลักษณะโครงสร้างทางการเมือง ก่อให้เกิดในการดำเนินงานและการจัดองค์กรทางการเมืองและการปกครองของไทยภายใต้การนำของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์
3. เพื่อศึกษาถึงปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการปกครองในระบอบรัฐสภาของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์
4. เพื่อศึกษาวิเคราะห์พฤติกรรมทางการเมืองของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ที่มีผลการพบต่อการเมืองในระบอบรัฐสภาของไทยในช่วงเวลาดังกล่าว
5. เพื่อศึกษาถึงเรื่องราวและแนวความคิดของบุคคลร่วมสมัย หรือที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ในช่วง พ.ศ. 2501 - 2506 เพื่อที่ยังมีชีวิตอยู่ในปัจจุบัน เพื่อจะได้หลักฐานที่สำคัญซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการค้นคว้าและการวิจัยครั้งนี้ รวมทั้งที่จะมีต่อไปในอนาคตด้วย

ความสำคัญของงานศึกษาค้นคว้า

1. ก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับความเป็นมาของการเมืองการปกครองในระบอบรัฐสภาของไทย
2. ก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจถึงลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างฝ่ายบริหารและรัฐสภารวมทั้งลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างรัฐสภากับประชาชนด้วย
3. จะทำให้ทราบถึงกลวิธีต่าง ๆ ที่ทำให้ฝ่ายบริหารสามารถใช้รัฐสภาเป็นเครื่องมือสนับสนุนฐานอำนาจทางการเมืองให้กับฝ่ายบริหาร

4. จะทำให้เข้าใจถึงอุปสรรคและปัญหาที่บั่นทอนความเข้มแข็งและความเป็นเอกลักษณ์ของรัฐบาล จนกระทั่งสภาพของทุกอยู่ภายใต้อำนาจเผด็จการของฝ่ายบริหารอย่างถูกต้องตามมติ
5. เพื่อนำไปใช้เป็นเอกสารประกอบการศึกษาค้นคว้าในวิชาประวัติศาสตร์การเมืองการปกครองไทยของนิสิตนักศึกษาและผู้สนใจต่อไป

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าเรื่อง "จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ กับการปกครองในระบบรัฐบาล" ผู้เขียนจะศึกษา เน้นหนักถึงสภาพเหตุการณ์ทางการเมืองและการปกครองของไทยในระบบรัฐบาลสมัยจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในช่วง พ.ศ. 2501 - 2506 เป็นสำคัญ ส่วนระยะเวลาก่อนหน้าและภายหลังจากนี้จะศึกษาสภาพเหตุการณ์โดยสังเขป เพื่อเป็นแนวทางประกอบให้เห็นความสำคัญและความต่อเนื่องกันกับสมัยจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เท่านั้น

สมมติฐานในการศึกษาค้นคว้า

1. จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก้าวขึ้นสู่อำนาจทางการเมืองโดยอาศัยบุคลิกภาพและความสามารถเฉพาะตนเป็นสำคัญ และอาจได้รับผลประโยชน์จากสถานการณ์แวดล้อมด้วย
2. ระบบการปกครองของประเทศไทยในสมัยจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ มีลักษณะเป็นแบบเผด็จการที่ถูกต้องตามกฎหมาย แต่ถึงและอ้างว่าต้องการเป็นระบบรัฐบาล
3. การปกครองในสมัยจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ไม่ช่วยส่งเสริมให้เกิดผู้นำทางการเมืองรุ่นใหม่ในระบบรัฐบาล* ที่จะเข้ามารับช่วงการบริหารประเทศสืบต่อจากจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ทำให้คนทหารมีโอกาสผูกขาดการรวบอำนาจทางการเมืองในสมัยต่อมา

*ผู้นำทางการเมืองรุ่นใหม่ในระบบรัฐบาล หมายถึงผู้นำทางการเมืองที่ได้มาโดยการเลือกตั้งจากตัวแทนของปวงชน

วิธีการดำเนินการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิจัย เอกสาร โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ (Historical Approach) และเสนอรายงานแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description) ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าจะใช้ เอกสารชั้นต้น (Primary Sources) เป็นหลัก และอาศัยข้อมูลที่เป็น เอกสารชั้นรอง (Secondary Sources) ประกอบ

แหล่งศึกษาค้นคว้าที่สำคัญ

1. แผนก เก็บ เอกสารสำนักงาน เลขาธิการคณะรัฐมนตรี
2. สำนักงานรัฐสภา ✕
3. ห้องสมุดรัฐสภา
4. หอจดหมายเหตุแห่งชาติ
5. หอสมุดแห่งชาติ
6. ศูนย์ เอกสาร แห่งประเทศไทย ✓ *np กง*
7. ห้องสมุดอื่น ๆ เช่น ห้องสมุดมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
ห้องสมุดมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ห้องสมุดกลางจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ห้องสมุดคุุ้บวร
นิเวศวิหาร ฯลฯ
8. สัมภาษณ์บุคคลร่วมสมัยที่ เห็นว่าเหมาะสม)

เอกสารที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า

1. เอกสารที่เป็นหลักฐานชั้นต้น
 - 1.1 เอกสารชั้นต้นที่ยังไม่ได้ตีพิมพ์
 - เอกสารจากแฟ้มเก็บ เอกสาร ของสำนักงาน เลขาธิการ คณะรัฐมนตรี
 - เอกสารจากแฟ้มบันทึกเหตุการณ์ สำนักนายกรัฐมนตรี
 - เอกสารประมวลข่าวของกรมประมวลราชการแผ่นดิน ปี พ.ศ. 2500 -

แห่งชาติ

- ประมวลเหตุการณ์ต่าง ๆ ของแผนกบันทึกเหตุการณ์ กองจดหมายเหตุ

1.2 เอกสารขั้นต้นที่พิมพ์แล้ว

- เอกสารประชุมคณะรัฐมนตรี
- เอกสารกรมประชาสัมพันธ์
- ประกาศของทางราชการ
- รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร
- ราชกิจจานุเบกษา
- เอกสารรัฐสภา
- หนังสือพิมพ์และวารสารต่าง ๆ รวมสมัย

2. เอกสารที่เป็นหลักฐานชั้นรอง

- 2.1 หนังสือประวัติศาสตร์และวิทยานิพนธ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง
- 2.2 หนังสือพิมพ์และวารสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง
- 2.3 เอกสารการวิจัยและสิ่งพิมพ์อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

บทที่ 1

ชีวิตจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก่อนเข้าไปมีบทบาททางการเมือง

ในการศึกษาประวัติศาสตร์เกี่ยวกับพฤติกรรมทางการเมืองและการปกครองของผู้นำแต่ละคนนั้น จำเป็นต้องศึกษาถึงภูมิหลังของบุคคลนั้น ทั้งในครอบครัว การศึกษาและสภาพแวดล้อมทางสังคม เพื่อเป็นพื้นฐานทำความเข้าใจในพฤติกรรมที่จะศึกษาต่อไป ดังนั้นในบทแรกนี้จะเป็นการศึกษาถึงประวัติความเป็นมาในการเลื่อนฐานะทางสังคมของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ซึ่งเป็นช่วงเวลาก่อนเริ่มมีบทบาททางการเมือง

1. ชาติภูมิกำเนิด

จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นบุตรพันธุ์หลวงเรื่องเชชนันต์ (ทองดี ธนะรัชต์) และนางจันทิพย์ ธนะรัชต์ เกิดเมื่อวันที่ 16 มิถุนายน พ.ศ. 2451 ที่บ้านท่าโรงยา อำเภอพาหุรัด (สมัยนั้น) จังหวัดพระนคร และถึงแก่อสัญกรรมเมื่อวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2506 บิดาจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นบุตรหลวงชานาญอักษร (เงิน ธนะรัชต์) และนางทองอยู่ ธนะรัชต์ บิดาจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เริ่มเข้ารับราชการทหารในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และได้รับพระราชทานนามสกุลในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวว่า "ธนะรัชต์"¹ ประวัติการรับราชการของพันธุ์หลวงเรื่องเชชนันต์บิดาจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ นั้น ประมวลวิทย์ (นามแฝง) ได้เขียนเล่าไว้ดังนี้

ประวัติการเริ่มต้นที่ พ.ต. หลวงเรื่องเชชนันต์ จะเข้าสู่กรมเสนาธิการทหารนั้น นายทหารนอกราชการสูงอายุได้กล่าวแก่ผู้เขียนว่า เมื่อพิจารณาถึงบรรพบุรุษของหลวงเรื่องเชชนันต์ที่ได้รับแต่งตั้งครั้งแรกเป็น "ขุนศรีสรรพาวัง"

¹ พ.อ. อาจึก คงสว่าง ผู้รวบรวม "ประวัติชีวิต พญา จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ใน ประวัติและผลงานของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์" พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พญา จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ 17 มีนาคม 2507 หน้า 1

แล้วน่าจะเชื่อว่า หลวงเรืองเชษอนันต์ น่าจะเริ่มรับราชการในตำแหน่งพลเรือน
ก่อนเป็นครั้งแรกในภาคอีสาน สมัยที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ได้ทรงแต่งตั้งสมเด็จพระน้องยาเธอ พ.ศ. กรมหลวงสรรพสิทธิประสงค์
เป็นข้าหลวงต่างพระองค์ ผู้สำเร็จราชการมณฑลอิสานเมื่อ พ.ศ. 2453 และ
มีการเกี่ยวข้องกับชาวแดนของฝรั่งเศสและความยุ่งยากบริเวณ เขมร พวน
ลาว ระหว่างไทยกับฝรั่งเศสอยู่ในขณะนั้น คือหลวงเรืองเชษอนันต์คงจะได้
มีโอกาสรับราชการ ประจําอยู่กับท่านข้าหลวงต่างพระองค์ จนได้มีบรรดาศักดิ์
เป็น "ขุนสรรพารักษ์"¹

ภายหลังต่อมากรมหลวงสรรพสิทธิประสงค์ได้ย้ายเข้ามารับราชการ เป็นเสนาบดี
กระทรวงวัง ซึ่งเป็นระยะเวลาเดียวกับที่สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ จอมพลกรมหลวงนครไชยศรี
สุรเดชได้สำเร็จการศึกษาวิชาการทหารจากประเทศเคมมาร์กใหม่ ๆ ได้เริ่มปรับปรุง
กระทรวงกลาโหมให้เข้าแบบแผนตามแนวประเทศทางตะวันตกที่พระองค์ได้ไปทรงศึกษามา และ
ได้เริ่มก่อตั้งกรมยุทธนาธิการและกรมเสนาธิการขึ้นตามลำดับ และคงจะได้ขอตัว
หลวงเรืองเชษอนันต์ ขณะยังเป็น "ขุนสรรพารักษ์" ผู้ชำนาญภาษาฝรั่งเศสมาจากสำนัก
ผู้สำเร็จราชการข้าหลวงต่างพระองค์ประจำภาคอีสาน เพื่อมาประจำกรมเสนาธิการและได้รับ
ยศครั้งแรกเป็น "ร้อยโท" ทหารบกแผนกฉวามแห่งกรมเสนาธิการกระทรวงกลาโหม ต่อหลัง
ได้ปรับปรุงและเรียกว่า "แผนกที่ ๒" แห่งกรมเสนาธิการซึ่งมีหน้าที่แปลเอกสารจากสำนักงาน
ทูตทหารในต่างประเทศหรือชาวลาวจากต่างประเทศที่เกี่ยวกับราชการของกรมเสนาธิการ

มีผู้กล่าวว่า หลวงเรืองเชษอนันต์คงจะได้เริ่มต้นรับราชการ เป็นทหารตั้งแต่สมัย
จอมพล กรมหลวงนครไชยศรีสุรเดชเป็นเสนาธิการทหารบกเรื่อยมาจนกระทั่งถึงสมัย
จอมพลเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต ซึ่งทรงเป็นเสนาธิการทหารบกเมื่อปี พ.ศ. 2444
และพลเอก เจ้าพระยาวงศาอนุประพัทธ์ ซึ่งเป็นเสนาธิการทหารบกในปี พ.ศ. 2446 และได้

¹ จอม ประมวลวิทย์ นายกรัฐมนตรี จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ โดย ประมวลวิทย์
(นามแฝง) หน้า 14 - 15

รับราชการอยู่ต่อมาจนกระทั่งสิ้นบุญของวรมหาเจ้านายกรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ เสนาธิการทหารบกจึงได้สืบพระบรมศพสิ่งกลับในปี พ.ศ. ๒๔๖๕ และหลวงเรืองเชอมนันต์จึงได้ออกจากราชการเมื่อสิ้นบุญของเจ้าฟ้ากรมหลวงพิษณุโลกประชานาถนี้เอง เพราะในระยะหลังต่อมาปรากฏว่า พลเอก พระองค์เจ้ามรรตยา เสนาบดีกลาโหมคนใหม่ได้ปรับปรุงกรมเสนาธิการใหม่ คือ นำทหารที่ประจำกรมเสนาธิการ ต้องสำเร็จจากโรงเรียนนายทหารเสนาธิการหรือสำเร็จวิชาการทหารจากต่างประเทศ และในระยะนั้นก็ปรากฏว่านักเรียนที่ไปศึกษาต่างประเทศได้กลับเข้ามาเพิ่มขึ้น และหลวงเรืองเชอมนันต์ได้ออกจากราชการเพราะครบเกษียณอายุราชการพอดี

ตามประวัติของหลวงเรืองเชอมนันต์ เมื่อเริ่มต้นรับราชการทหารนั้น ปรากฏว่าได้รับมอบหมายให้จัดตั้งแผนกภาษาต่างประเทศขึ้นเป็นครั้งแรกในกรมเสนาธิการ เพื่อให้มีหน้าที่แปลภาษาต่างประเทศติดต่อกับทหารฝรั่งเศสที่เข้ามาติดต่อกับราชการขณะที่ไทยกำลังมีเรื่องยุ่ง ๆ กับฝรั่งเศสอยู่ และยังทำหน้าที่สอนภาษาต่างประเทศในโรงเรียนเสนาธิการที่จัดตั้งขึ้นใหม่ ๆ อีกด้วย เกียรติประวัติของพันตรี หลวงเรืองเชอมนันต์ นั้นปรากฏความชอบอยู่ในกระทรวงกลาโหมคือ ได้เข้าร่วมปฏิบัติการอยู่ในสำนักงานคณะข้าหลวงใหญ่ฝ่ายไทย อันมีพลเอก เจ้าพระยา วงศาโรจน์ประพัทธ์ เป็นข้าหลวงไปปักเขตแดนไทยกับฝรั่งเศสที่จังหวัดตราดเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๔๗ (ร.ศ. ๑๒๓)^๑

และตามประวัติของหลวงเรืองเชอมนันต์ยังกล่าวอีกว่า หลวงเรืองเชอมนันต์เป็นผู้เชี่ยวชาญในคำภาษาไทย เขมรและฝรั่งเศสเป็นอย่างดี และในฐานะเป็นผู้ที่มีความรู้ความชำนาญในภาษาฝรั่งเศสเป็นอย่างดีนี้เอง จึงได้รับหน้าที่เป็นล่ามประจำกองทัพออกไปปฏิบัติการชายแดนกรณีพิพาทดินแดนกับฝรั่งเศสหลายครั้งและต่อมาได้เลื่อนบรรดาศักดิ์เป็นพันตรี หลวงเรืองเชอมนันต์ และได้เป็นอาจารย์สอนภาษาต่างประเทศในโรงเรียนนายร้อยทหารบกและโรงเรียนเสนาธิการทหารบก ได้แต่งและแปลตำราไว้ใช้ในราชการทหารหลายเล่ม และยังได้สร้างชื่อเสียง

^๑อุทก ประมวลวิทยา นายกรัฐมนตรี จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ โดย ประมวลวิทย (นามแฝง) หน้า ๑๖ - ๒๐

ในการแปลพงศาวดารกัมพูชาจากต้นฉบับภาษาเขมร เป็นภาษาไทย ซึ่งสมเด็จพระปรมัยยิกายะราชานุภาพได้ทรงเขียนชมเชยไว้ในกานำของหนังสือว่า "...แปลได้หมดจดเรียบร้อยดี สมควรจะสรรเสริญว่ามีความรู้จริง ถ้าหากจะเอาหนังสือราชพงศาวดารกรุงกัมพูชาที่หลวงเรืองเดชอนันต์แปลฉบับนี้เทียบกับหนังสือพงศาวดารเขมรที่เจ้าพนักงานแปลในรัชกาลที่ 4 ก็จะได้เห็นว่าฉบับนี้แปลดีกว่า"¹

จากลายพระหัตถ์ของสมเด็จพระปรมัยยิกายะราชานุภาพ ได้ชี้ให้เห็นว่าบิดาของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นผู้มีความเชี่ยวชาญทั้งทางด้านภาษาไทยและภาษาต่างประเทศเป็นอย่างดี ความสามารถในการใช้ภาษานี้ดูเหมือนว่า จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ จะได้รับการถ่ายทอดจากบิดามาโดยตรง เพราะปรากฏว่าเมื่อเป็นนักเรียนทำการนายร้อยหรือทหารใหม่ ได้เขียนบทความเรื่อง "ศิลป์ในการพูด" ลงในหนังสือพิมพ์ทหารราบหรือหนังสือทหารบก* บทความนี้ได้รับความนิยมและการต้อนรับจากผู้อ่านมาก และเมื่อดำรงตำแหน่งเป็นผู้นำของประเทศแล้ว ผู้ใกล้ชิดกับจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้เล่าว่า จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นผู้ที่มีพิสัยทัศน์ในเรื่องถ้อยคำภาษาที่จะใช้ในการกล่าวคำปราศรัยต่าง ๆ มาก เมื่อเจ้าหน้าที่ร่างคำปราศรัยขึ้นไปให้ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ จะอ่านดูและแก้ไขด้วยตนเองทุกครั้ง และมักกำชับเจ้าหน้าที่ผู้ร่างอยู่เสมอว่า "ต้องให้เป็นถ้อยคำที่มีฤทธิ์"² เช่น "คำปราศรัยคดีปราสาทพระวิหาร" ที่จอมพล สฤษดิ์ กล่าวแก่ประชาชนชาวไทยทั่วประเทศตอนหนึ่งว่า

...ข้าพเจ้าขอรับรองต่อท่านทั้งหลายว่า เมื่อถึงคราวที่ชาติเราที่คับขันแล้ว ข้าพเจ้าจะถอดคอร่วมเป็นร่วมตายกับพี่น้องชาวไทย เอาเลือดทาแผ่นดินไว้ โดยไม่เสียค่ายชีวิตแม้แต่นิดเดียว แต่เราจะทำอย่างไร ข้าพเจ้าเองก็มี

¹พ.อ.อาจศึก ทวงสว่าง ผู้รวบรวม "ประวัติชีวิต พลเอก จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์" ในประวัติและผลงานของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พลเอก จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ 17 มีนาคม 2507 หน้า 1 - 3

*โปรดดูรายละเอียดในบทต่อไป

²พ.อ.อาจศึก ทวงสว่าง อ.อ. หน้า 3

ความเจ็บช้ำน้ำใจมีไบน้อยไปกว่าเพื่อนร่วมชาติที่รักทั้งหลาย การที่ข้าพเจ้าต้องมา
กล่าวถึงเรื่องนี้ในวันนี้ ข้าพเจ้าอยากจะกล่าวว่า ข้าพเจ้ามากล่าวกับท่านด้วยน้ำตา
แต่น้ำตาของข้าพเจ้าเป็นน้ำตาของลูกผู้ชาย ของเลือด ของความก้มเกล้า และ
การผูกใจเจ็บไปชั่วชีวิต หังชาตินี้และชาติหน้า ตลอดจนวิญญาณของบรรพบุรุษลูกหลาน
ของชาวไทย ข้าพเจ้าขอกล่าวคำปฏิญาณด้วยสัจจาวานี้ไว้ พี่น้องที่รัก น้ำตาไม่ได้
ช่วยให้คนฉลาดขึ้นและไถ่อะไรขึ้นมา นอกจากความพยายาม ความสามัคคี
ความสุจริตรอบคอบ ความอดกลั้นที่กล้าเผชิญกับความสูญเสีย...¹

จากคำปราศรัยนี้ พร้อมด้วยน้ำเสียงที่มีอำนาจและความมั่นใจตนเอง จึงสามารถ
ชักจูงจิตใจผู้ฟังให้เกิดความรู้สึกว่า จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ กล่าวออกมาจากหัวใจที่ตกอยู่ใน
ในความขมขื่น เจ็บช้ำอย่างแสนสาหัสและดูเหมือนจะเจ็บยิ่งกว่าในฐานะผู้นำของประเทศที่ทำให้
ประชาชนต้องเผชิญกับการสูญเสียในครั้งนั้น ผู้เขียนไม่อยากจะเชื่อว่าเป็นพรสวรรค์ของ
จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ แต่เพียงอย่างเดียว น่าจะต้องมีส่วนมาจากสายเลือดของความเป็น
นักกวีกวีกาพย์ของบิดาที่ถ่ายทอดมายังจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ด้วย ที่จะมีผลสนับสนุนให้
จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก้าวไปสู่ความเป็นผู้นำที่มีอำนาจในระยะต่อมา ซึ่งจะได้อธิบายในบทต่อไป

จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นบุตรคนที่สามของพันตรี หลวงเรืองเกษมธำมรงค์ กับ
นางจันทิพย์ ซึ่งมีบุตรธิดาอยู่แล้วสองคน คือ เด็กหญิงทิน ธนะรัชต์ กับ เด็กชายสวัสดิ์ ธนะรัชต์
นางจันทิพย์ มารดาของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นธิดาคนสุดท้ายของท้าวทิพย์วงศ์ (ออกญา
ทิพย์วงศ์) กับนางคำหอม วงศ์หอม ซึ่งมีภูมิลำเนาอยู่อำเภอบุณฑลหาร จังหวัดนครพนม*

¹คณะรัฐมนตรี "คำปราศรัยต่อที่ปราสาทเขาพระวิหาร" ใน ประมวลสนธิสัญญาของ
จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ พ.ศ. 2505 - 2506 พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ

พญา จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ 17 มีนาคม 2507 หน้า 686

* การที่มารดาได้เชื้อสายลาวและเป็นคนอีสานนี้เอง จึงปรากฏว่า จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์
ได้ทุ่มเทชีวิตจิตใจให้แก่งานพัฒนาภาคอีสานอย่างกว้างขวาง และกล่าวได้ว่าไม่มีรัฐบาลในยุคใด
จะทุ่มเทกำลังคน กำลังเงิน เคารพบูชาบุตรจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรี ในด้าน
การต่างประเทศสมัยนี้อาจจะเป็นเหตุผลประการหนึ่งที่มาว่าเป็นคนลาวและมีญาติพี่น้องอยู่ฝั่งลาว
และยังเคยได้รับการศึกษาทางฝั่งลาวในสมัยเด็ก ๆ ด้วย จึงปรากฏว่าไทยกับลาวมีความสัมพันธ์กัน
อย่างใกล้ชิดมาก ไต๋มช่อตกลงระหว่างไทยกับลาวหลายเรื่อง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการให้ความช่วยเหลือ
แก่ลาว โปรดดูรายละเอียดจาก "ผลงานสำคัญของ พญา จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์" ใน
ประวัติและผลงานของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์

เมื่อจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ อายุได้ 3 ขวบ มารดาได้พาจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ และพี่ชาย อายุ 5 ขวบ หนีบิคา กลับไปเยี่ยมบ้านที่ อำเภอมุกดาหาร ในการเดินทางครั้งนั้นเนื่องจากหนทางทุรกันดารมากและมีไข้ป่าชุกชุม พี่ชายจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้เสียชีวิตด้วยไข้ป่าระหว่างการเดินทาง และเมื่อเดินทางไปถึงมุกดาหารก็พบว่าคุณยายของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ชราภาพมาก ประกอบกับได้รับความสะเทือนใจที่ต้องสูญเสียบุตรชายคนโตไป มารดา จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ จึงตัดสินใจที่จะพำนักอยู่ที่อำเภอมุกดาหารตลอดไปไม่กลับกรุงเทพฯ อีก ต่อมาเมื่อจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ อายุได้ 5 ขวบ บิคาจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้เดินทางมาราชการชายแดนเพื่อสำรวจเส้นทางชายแดนระหว่างไทย - ฝรั่งเศสกับคณะนายทหาร บิคาจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ตั้งใจที่จะรับบุตรชายกลับมารับการศึกษที่กรุงเทพฯ ด้วย แต่คุณยายและมารดาของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ มีความห่วงใยและเห็นว่าอายุยังน้อยไม่ยอมให้ มาโดยตลอดไปอีก 2 ปี ด้วยเหตุนี้จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ จึงได้อยู่ที่อำเภอมุกดาหารถึง 4 ปี จนกระทั่งอายุได้ 7 ขวบ ปลายปี พ.ศ. 2458 พันตรีหลวงเรืองเดชอนันต์ผู้เป็นบิดา เดินทางผ่านไปอำเภอมุกดาหารเพื่อทำราชการทางบ้านชายแดนอีกครั้งหนึ่ง จึงได้รับตัว จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ กลับมากรุงเทพฯ ด้วยตามสัญญา จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เดินทางติดตามบิดามาพำนักอยู่ที่บ้านใหม่หลังวัดมหรณพารามที่กรุงเทพฯ¹

2. การศึกษา

2.1 การศึกษาเบื้องต้น

เมื่อเขาวัยขณะที่จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้เดินทางติดตามมารดาไปอยู่ที่ อำเภอมุกดาหารนั้น พ่อจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ มีอายุสมควรจะเรียนหนังสือได้ มารดาของ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ฝากให้เรียนหนังสือกับอาจารย์เขมรทางฝั่งเวียงจันทน์ อาจารย์ เขมรผู้เป็นพี่ชายและเป็นเพื่อนกับมารดาของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในแถบอำเภอมุกดาหาร

¹พ.อ.อวตีก ดวงสว่าง ผู้รวบรวม "ประวัติชีวิต พลเอก จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ใน ประวัติและผลงานของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์" พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พลเอก จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ 17 มีนาคม 2507 หน้า 1 - 7

ในสมัยนั้น ชาวบ้านนิยมเรียนภาษาขอมอันเป็นภาษาพื้นเมือง จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ จึงต้องเรียนภาษาขอมด้วย และปรากฏต่อมาว่า จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ สามารถพูดภาษาลาว และเขมรได้คล่องเป็นความรู้ดีที่ควมาจนเก็บใหญ่¹ ต่อมาเมื่อบิดาได้ไปรับกลับเข้ามาอยู่ใน กรุงเทพฯ แล้วจึงได้เข้าศึกษาที่โรงเรียนวัดมเหยงคณ์พารามโกศล ๆ บ้าน โรงเรียนมเหยงคณ์พาราม สมัยนั้นเป็นโรงเรียนหลวง มีอยู่ 3 ชั้นด้วยกันคือ ชั้นประถมปีที่ 1, 2 และ 3 จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เรียนอยู่ที่โรงเรียนนี้ 3 ปี ตั้งแต่ พ.ศ. 2459 - 2461

2.2 การศึกษาในสถาบันชั้นสูง

การศึกษาในสถาบันชั้นสูงในสมัยนั้นที่นิยมกันคือการเข้าศึกษาในโรงเรียนนายร้อยทหารบก ซึ่งผู้มีสิทธิเข้าเรียนได้แก่ พระบรมวงศานุวงศ์ บุตรข้าราชการ และบุตรนายทหาร นอกจากนี้ต้องมีนายทหารชั้นสัญญาบัตรค่าประกันจึงจะเข้าเรียนได้ ดังนั้นเมื่อจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ จบชั้นประถมจากโรงเรียนวัดมเหยงคณ์พารามแล้ว บิดาได้ฝากเข้าเรียนในโรงเรียนนายร้อยทหารบก ซึ่งสามารถเข้าเรียนต่อได้ตามสิทธิที่เป็นบุตรนายทหาร

จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เริ่มเข้าเรียนเป็นนักเรียนนายร้อยทหารบกเมื่อวันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ. 2462 ขณะมีอายุเกือบจะครบ 11 ปีบริบูรณ์ โรงเรียนนายร้อยทหารบก สมัยนั้นแบ่งออกเป็น 2 โรงเรียนคือ

โรงเรียนนายร้อยชั้นประถม แบ่งชั้นเรียนออกเป็นชั้นเตรียมและชั้นประถม ชั้นเตรียมมี 3 ชั้น คือ เตรียม 1 ถึงเตรียม 3 ชั้นประถมมี 6 ชั้น คือ ตั้งแต่ประถม 1 ถึง ประถม 6 การศึกษาในชั้นนี้หลักสูตรที่ใกล้เคียงกับหลักสูตรสามัญของกระทรวงศึกษาธิการ คือ การศึกษาทุกชั้นเป็นการศึกษาวิชาสามัญทั้งสิ้น ทั้งนี้เป็นพระประสงค์ของจอมพล สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนาถ กรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ ที่ต้องการให้บุตรนายทหาร

¹ ม.ร.ว.สามัคคี ทนพูนุท ชีวิตและงานของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ จอมพล
ผู้พิชิต หน้า 16

ได้เข้าศึกษาเล่าเรียนในโรงเรียนทหารเสียตั้งแต่เล็ก ๆ เพื่อจะได้อบรมบ่มนิสัยให้ระเบียบวินัยทหารตั้งแต่เยาว์วัย หรือจะกล่าวอีกอย่างหนึ่งก็คือ "ปลูกฝังให้มีเลือดทหารแท้"¹

เนื่องจากนักเรียนมีอายุน้อย ทางราชการจึงมีวิธีการเป็นพิเศษสำหรับเด็กที่เรียนอยู่ในชั้นเตรียม คือ จัดให้ "ป้าพี่เลี้ยง" ดูแลปรนนิบัตินอกเวลาเรียน ตั้งแต่เช้ามีคจนย่ำค่ำ ป้าพี่เลี้ยงจะคอยดูแล อาบน้ำแต่งตัว รับประทานอาหารไปจนกระทั่งเข้านอน และป้าพี่เลี้ยงยังต้องรับผิดชอบในเรื่องเสื้อผ้าข้าวของนักเรียนในความดูแลของกันทั้งหมดอีกด้วย ป้าพี่เลี้ยงนี้โดยมากมักมีอายุล่วงเข้า 40 ปีแล้ว ส่วนในเวลาเรียนก็ใช้ "ครูผู้หญิง" เป็นผู้สอน การที่จัดให้ครูผู้หญิงสอนนักเรียนในชั้นเตรียมนี้ก็เพราะทางราชการต้องการให้คล้ายมารดาสอนบุตร ครูหญิงเหล่านี้ส่วนใหญ่มีอายุล่วงเข้า 30 ปีแล้ว และครูเหมือนจะมาจากโรงเรียนสตรีวังหลัง บรรดาครูเหล่านี้เอาใจใส่ต่อนักเรียนเป็นอันดีเหมือนมารดาที่เอาใจใส่บุตร เข้มงวดกวดขัน ตั้งอกตั้งใจสอนให้นักเรียนมีความรู้จริง ๆ "² เมื่อนักเรียนสอบผ่านชั้นเตรียม 3 ไปขึ้นชั้น ประถม 1 ได้แล้ว ครูผู้หญิงและป้าพี่เลี้ยงก็หมดภาระ และเป็นหน้าที่ของครูผู้ชายต่อไป

ในปี พ.ศ. 2463 จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้เลื่อนชั้นขึ้นไปเรียนชั้นประถมปีที่ 1 และการเรียนก็ได้ดำเนินไปตามปกติ เมื่อถึงสิ้นปีสอบไล่ก็ให้เลื่อนชั้นขึ้นไปตามลำดับ ต่อมาในปี พ.ศ. 2468 เนื่องจากกรมธุรกิจการค้า เพื่อเป็นการประหยัด ทางราชการจึงยุบโรงเรียนนายร้อยทั้งสองมารวมกันเป็นโรงเรียนนายร้อยทหารบกโรงเรียนเดียว มีพลตรี พระยาบรมมรณศักดิ์ (ม.ล.ชาย วัชรกุล) เป็นเจ้ากรมยุทธศึกษาทหารบก * ขึ้นโท พระสิทธิเรืองเกษม เป็นผู้บังคับการโรงเรียนนายร้อยทหารบก และพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7

¹ กองทัพบกไทย "ระหว่างศึกษาอยู่ในโรงเรียนนายร้อยทหารบก" ใน จอมพล ส. ธนะรัชต์ พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พลเอก จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ 17 มีนาคม 2507 หน้า 13 - 14

² ป. หน้า 16

* โรงเรียนนายร้อยทหารบกขึ้นตรงต่อกรมยุทธศึกษาทหารบก

ทรงกำหนดตำแหน่งผู้บังคับการพิเศษ โรงเรียนนายร้อยทหารบกนี้ตั้งอยู่ที่ถนนราชดำเนินนอก *
ไม่แบ่งเป็นชั้นประถมและมัธยมอย่างแต่ก่อน และยังได้จัดชั้นเตรียมและชั้นประถมออกไปตามลำดับ
จนในที่สุดเหลือเพียง 6 ชั้น คือ ชั้น 1 - 6 ชั้น 1 ถึงชั้น 4 เรียนวิชาสามัญ ส่วนชั้น 5 และ
ชั้น 6 เรียนวิชาทหารล้วน **

จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เรียนอยู่ชั้น 3 สังกัดกองร้อยที่ 2 ในปี พ.ศ. 2468 และ
ชั้นเรียนชั้น 4 ซึ่งเป็นชั้นสุดท้ายของการเรียนวิชาสามัญในปี พ.ศ. 2469 พอปี พ.ศ. 2470
ก็ขึ้นเรียนชั้น 5 ในชั้น 5 นี้มีนักเรียนสอบผ่านขึ้นมาเรียนได้ทั้งหมด 42 คน ในชั้นนี้มีการเลือก
เรียนภาษาต่างประเทศประกอบ และต้องเรียนต่อไปจนถึงชั้น 6 ภาษาที่ให้เลือกรเรียนมี
ภาษาอังกฤษ และฝรั่งเศส จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เลือกเรียนภาษาฝรั่งเศส เพราะชอบมาก
กว่าภาษาอังกฤษ และผลการเรียนของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ นั้นปรากฏว่าจัดเป็นผู้ที่เรียนอยู่
ในเกณฑ์ดี วิชาสามัญชอบประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ และภาษาไทยมาก วิชาเหล่านี้ทำคะแนน
ได้สูงในเวลาสอบ วิชารอง ๆ ลงมาคือ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ส่วนวิชาทหารนั้นไม่มี
วิชาไหนที่โดดเด่นออกไปพิเศษ คงอยู่ในเกณฑ์ดีไล่เลี่ยกันทุกวิชา และผลการสอบปีสุดท้ายของ
การศึกษานายทหาร "รุ่น 72"*** ปรากฏว่านักเรียนรุ่นนี้สอบได้ทั้งหมดทั้ง 42 คน จอมพล สฤษดิ์
ธนะรัชต์ สอบได้ 10 เมื่อสอบได้ผลสอบแล้วมีการเลือกเหล่าสังกัด โดยเลือกได้ตามลำดับที่
ที่สอบได้ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เลือกอยู่เหล่าทหารราบ สังกัดกองพันที่ 1 กรมทหารราบที่ 2
รักษาพระองค์ ซึ่งมีที่ตั้งอยู่ในบริเวณมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ปัจจุบันนี้¹

*ที่ตั้งโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าในปัจจุบัน

** ชั้น 1 ถึง ชั้น 4 ตอนกลางคืนรับการอบรมในเรื่องวิชาทหารสัปดาห์ละ 1 - 2 ครั้ง
ส่วนชั้น 5 - 6 อาจมีวิชาอื่นประกอบบ้าง เช่น วิชาภาษาต่างประเทศ

*** เป็นชื่อที่ใช้เรียกนักเรียนนายร้อยทหารบกตามปีที่จบออกไป จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์
อยู่ใน "รุ่น 72"

¹ กองทัพบกไทย "ระหว่างศึกษาอยู่ในโรงเรียนนายร้อยทหารบก" ใน จอมพล ส.
ธนะรัชต์ พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ ทพณ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ 17 มีนาคม
2507 หน้า 34 - 36

ระหว่างที่ศึกษาอยู่ในโรงเรียนนายร้อยทหารบกนั้น ได้มีผู้เล่าเหตุการณ์เกี่ยวกับอุปนิสัยใจคอของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในสมัยเป็นนักเรียนว่า "ท่านจอมพลเป็นคนมีอารมณ์สนุก สรวลเสเฮฮา ชอบกระเצה้าเห่ยาแหย่และซี้ไลน์ซี้ล่อ เวลาพูดคุยอะไรถูกอกถูกใจขึ้นมา ก็หัวเราะเสียงดังลั่น"¹

และนอกจากนั้นยังกล่าวกันว่า

... ปกติท่านคิดว่างอยู่บ้างประปราย แต่เมื่อถึงคราวโศกเศร้าหรือตกเหียง กลับพูดได้กลองแกล้ว อาทิที่เป็นคนมีวาทีลืบทัดจึงมักจะพาตัวให้รอดพ้นจากความเสียเปรียบได้บ่อย ๆ ท่านจอมพลมีเซนเฉ็งเข้มข้มเก็บเนื้อเก็บตัว ... กับคนอื่นท่านเป็นคนสุภาพ อ่อนน้อม วาจาอ่อนหวาน แก่กับเพื่อนฝูงที่สนิทสนมแล้วไม่คอยสงวนปากสงวนคำ มักจะถึงซีก "มึงวาพาโว้ย" เป็นการแสดงออกซึ่งความสนิทสนมและความเป็นกันเองอย่างยิ่ง ... ความองอาจ หัวหาญ กล้าได้กล้าเสีย รักและช่วยเหลือเสียสละไม่ใจแคบเห็นแก่ตัว มีสัตย์จริง รู้จักตอบแทนบุญคุณและรู้จักให้อภัย เหล่านี้รวมกันเป็นเสน่ห์ ช่วยส่งเสริมบุคลิกลักษณะให้เป็นคนที่น่านิยมคบหาความมีใจ "นักเลง" ทำให้มีมิตรสหายมากและใคร ๆ เกลี่ยไม่ลง²

ในทำนความประพฤติกและการปฏิบัติตัวในระหว่างที่ศึกษาอยู่ในโรงเรียนนายร้อยทหารบก เพื่อนรุ่นเดียวกันกับจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้เขียนเล่าไว้ดังนี้

ท่านจอมพลเป็นคนซี้ใจพวไช้ รักสวयरักงานมากที่เคียว เคียวสาอะฮะฮะฮะฮะ
แต่งเนื้อแต่งตัวประณีตบรรจง แต่หัง ๆ ที่ชอบโก้นกรูรักสวयरักงาน ท่านจอมพล

¹ กองทัพบกไทย "ระหว่างศึกษาอยู่ในโรงเรียนนายร้อยทหารบก" ใน จอมพล ส. ธนะรัชต์ พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ ทพณา จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ 17 มีนาคม 2507 หน้า 26

² ฎ. หน้า 26 - 27

ก็มีนิสัยประหยัดอยู่ในตัว ... การจักของในตู้เพื่อรับการตรวจ ทานจอมพลมักจะ
ได้รับกำขมเขยว่าจักให้เป็นระเบียบเรียบร้อยดี เสื้อกางเกงพับไว้เรียบร้อย
ผ้าปูที่นอนซึ่งถึงเรียบสะอาด เก็บมุ้งหวอนไม่หย่อนยาน ซึ่งได้เคยตรงที่
วางรองเท้าไม่มี แม้กระทั่งเครื่องสนามบนทั้งหัวนอนก็ไม่มีฝุ่นจับ ความเป็น
ระเบียบเรียบร้อยรักความสะอาดนี้เองคิดมาเป็นนิสัยอันดี ดังนั้นบ้านเมืองใน
ยุคนี้จึงพลอยสะอาดเรียบร้อยไปด้วย¹

การรักความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยนี้ กล่าวได้ว่าเป็นลักษณะประจำตัว
ของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ มาแต่เด็ก ๆ แล้ว และยังได้ส่งผลต่อมาเมื่อจอมพล สฤษดิ์
ธนะรัชต์ ก้าวสู่ตำแหน่งผู้นำของประเทศ สิ่งหนึ่งที่ได้อำนาจอย่างแรงกล้าคือการพัฒนาบ้านเมือง
ให้สะอาดและเป็นระเบียบเรียบร้อย สืบหลายแห่งถูกรื้อถอนไป มีการขุดลอกคลอง ทบแต่ง
บริเวณรอบพระราชมังคลาภิเษกให้สวยงามคล้ายออกไปบนนาชนิก มีอาคารสูงไทยและเรียก
คำปร้อยอย่างแรงแก่พวกที่ไม่ปฏิบัติความกตัญญูของบ้านเมือง ซึ่งการพัฒนาดังกล่าวได้เป็นที่
ยอมรับกันทั่วไปว่ากรุงเก่า สมัยจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรีนั้นสะอาด
มีระเบียบและสงบเรียบร้อยยิ่งกว่ายุคใด และเป็นเช่นนั้นได้ก็เพราะการเอาใจใส่ติดตามผล
และสั่งการอย่างเฉียบขาดของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในฐานะหัวหน้าคณะปฏิวัติซึ่งจะได้กล่าว
ละเอียดในบทต่อไป

3. ชีวิตเมื่อเริ่มรับราชการทหาร

นักเรียนนายร้อยรุ่นจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนักเรียนนายร้อยรุ่นแรกที่ได้รับ
พระราชทานกระบี่จากพระหัตถ์พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 เมื่อวันที่ 26
มีนาคม พ.ศ. 2471 และในวันที่ 3 เมษายน ปีเดียวกันก็ได้เข้าร่วมในพิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยา

¹ กองทัพอากาศไทย "ระหว่างศึกษาอยู่ในโรงเรียนนายร้อยทหารบก" ใน จอมพล ส.
ธนะรัชต์ พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พลโท จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ 17 มีนาคม
2507 หน้า 30 - 31

หลังจากเข้าดื่มน้ำพิพัฒน์สัตยาแล้ว ก็ได้รับคำสั่งให้นักเรียนนายร้อยรุ่นนี้ทุกคนเข้ารับการฝึกที่ม้าเป็นเวลา 1 เดือน "เมื่อจบการฝึกที่ม้า 1 เดือนแล้ว จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก็เดินทางไปรับการฝึกใช้อาวุธทหารราบทุกชนิดที่จังหวัดนครราชสีมาต่ออีกเป็นเวลา 2 เดือน ต่อมาในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2472 จึงจะได้เข้าประจำกรมกองต่อไป"¹

จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้เข้ารับราชการเป็นนายทหารชั้นสัญญาบัตรครั้งแรกในกองพันที่ 1 กรมทหารราบที่ 2 รักษาพระองค์ ซึ่งมี พันเอก พระยารามจุรังค์ (นักเขมะโยธิน) เป็นผู้บังคับการกรม และมี พันโท พระประจักษ์จวนิก* เป็นผู้บังคับกองพันที่ 1 ร.อ.หลวงสุรณรงค์** เป็นผู้บังคับกองร้อย เมื่อนักเรียนทำการนายร้อย*** สฤษดิ์ ธนะรัชต์ มารายงานตัวต่อผู้บังคับกองร้อยแล้ว ร้อยเอกหลวงสุรณรงค์ได้มอบให้ร้อยโท ขุนสนิทยุทธการ**** (ร้อยโท สนิท ไทยานนท์) ทำหน้าที่เป็นนายทหารพี่เลี้ยง ทั้งนี้เป็นประเพณีของทางราชการทหารมานานแล้วว่า ถ้านักทหารใหม่บรรจุเข้ามาในหน่วยใด หน่วยนั้นจะต้องจัดให้นายทหารพี่เลี้ยงไว้คอยให้คำแนะนำสั่งสอน ทั้งในค่านะเบียบวินัย ประเพณีของทหารและในการปฏิบัติหน้าที่ ตลอดจนคอยควบคุมดูแลความประพฤติ เพื่อให้เป็นนายทหารที่ดี จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ อยู่ในความควบคุมดูแลความประพฤติของร้อยโท ขุนสนิทยุทธการ จนได้รับพระราชทานยศเป็นร้อยตรี ในปี พ.ศ. 2472 นั้นเอง พลเอก สนิท สนิทยุทธการ ได้กล่าวถึงจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในตอนที่ทำหน้าที่พี่เลี้ยงไว้ดังนี้

¹พ.อ.อาจึก กวางสว่าง ผู้รวบรวม "ประวัติชีวิต ทพฯ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์" ใน ประวัติและผลงานของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ

ทพฯ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ 17 มีนาคม 2507 หน้า 3

*ต่อมาได้รับพระราชทานเลื่อนยศเป็น พลเอก พระประจักษ์จวนิก

**ต่อมาได้รับพระราชทานเลื่อนยศเป็น พลเอก หลวงสุรณรงค์

***นักเรียนนายร้อยเมื่อเข้ารับราชการครั้งแรก ยังไม่ได้รับยศเป็นร้อยตรี ต้องเป็นนักเรียนทำการนายร้อยก่อน

****ต่อมาได้รับพระราชทานเลื่อนยศเป็น พลเอก สนิท สนิทยุทธการ

ในขณะที่ข้าพเจ้าเป็นนายทหารพี่เลี้ยง นักเรียนทำการนายร้อย สฤษดิ์ นั้น
ข้าพเจ้าได้อบรมสั่งสอนในสิ่งที่ชอบที่ควรแก่การประพฤติปฏิบัติตาม เข้ม
นายทหารที่ตีหังปวง นักเรียนทำการนายร้อย สฤษดิ์ ธนะรัชต์ คงรับฟัง
และปฏิบัติได้เป็นอย่างดี ความสนิทสนมและอยู่ใกล้ชิดกันทำให้ข้าพเจ้า
ทราบนิสัยและความประพฤติซึ่งมีข้อดี เค้นดังต่อไปนี้

- ความประพฤติเรียบร้อย ไม่เคยมีเรื่องกับผู้อื่น
- นิสัยสุภาพ อ่อนโยน ถ้อยทีถ้อยอาศัยต่อเพื่อน เสมอ
- รักสวกรักงาม ดำรงหน้าวันละหลายครั้ง ผมหัวเรียบอยู่เสมอ

ทรงผมไม่เปลี่ยนแปลงตั้งแต่เป็น นทร.* มาจนตลอดอายุ

- แต่งตัวสะอาดหมดจด เลือกกางเกงรัดเรียบ เข็มขัด สายโยง
รอง เข็มมันปลานอยู่ เสมอ

- การฝึกทหาร ขณะเป็น นทร. ได้รับมอบให้เป็นผู้ช่วยผู้รับฝึกชอบ
ทหารใหม่ ซึ่งพลโท ปารณีย์ ทาละลักษณ์ (ขณะนั้นเป็น ร.ท.) เป็นผู้
รับฝึกชอบทหารใหม่ การฝึกทหารใหม่ทำได้ดี

การสอนและอบรมคงทำได้ดี เพราะ นทร. ผู้นี้เป็นคนช่างพูด พูดเก่ง
มีวิธีการหวานฉ่ำคือ การมคมคาย ด้วยความสนใจในการพูดนี้เอง
ในปีใดจำไม่ได้ แต่ ร.๒ รอ. พัน 1 ได้แปรสภาพเป็น ร. พัน 4 แล้ว
นทร. ผู้นี้ได้เขียนบทความเรื่องศิลปะในการพูดลงใน น.ส.พ. ทหารราบหรือ
น.ส.พ. ทหารบกก็จำไม่ได้แน่เหมือนกัน บทความนี้ได้รับการนิยมและต้อนรับ
เป็นอันมากว่า นทร. ผู้นี้เป็นผู้มีศิลปะในการเขียนและการพูดดีมาก¹

* นทร. หมายถึงนักเรียนทำการนายร้อยหรือทหารใหม่

¹ กองทัพบกไทย "ปราบกบฏสุลต่าน 2476" ใน จอมพล ศ. ธนะรัชต์ พิมพ์ในงาน
พระราชทานเพลิงศพ อาณา จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ 17 มีนาคม 2507 หน้า 77 - 78

เรื่องการสอนและอบรมทหารของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ นั้น ปรากฏว่าจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้รับการพิจารณา เป็นอย่างดียิ่งแก่สมัยที่เรียนอยู่ในโรงเรียนนายร้อยทหารบกแล้ว เพราะได้รับการฝึกฝนจากรอยเอก หลวงจร เฑระ ผู้บังคับกองร้อย ซึ่งทามันทีกล่าวไว้ว่า

สำหรับการสอนทหาร ทามัชรรมคานักเรียนนายร้อยชั้นสูงสุดจะได้รับการฝึกให้ทำหน้าที่สอนทหาร (หน้าที่ของผู้บังคับหมวด) ทามสมัคคุณีว่าด้วยการสอนทหาร พ.ศ. 2466 โคโยให้นักเรียนในชั้นนั้นเอง ผลักกันเป็นทหารและเป็นผู้สอน มีผู้บังคับหมวดหรือผู้บังคับกองร้อยคอยดูแลทิมและแนะนำ ทานผู้บังคับกองร้อยผู้นี้ (ร.อ. หลวงจร เฑระ) เป็นนักสอนทหารแนวหน้าของกองทัพบกจัก เจนในเรื่องการสอนยิ่งนัก มีวาทศิลป์เป็นเลิศ ได้มากำกับดูแลพร้อมทั้งทิมด้วยตนเองน้อย ๆ บางครั้งออกปากทามว่าทานจอมพลสามารถสอนไคเป็นที่พอใจยิ่ง ปกติทานผู้บังคับกองร้อยมีลักษณะใจคอเป็นนักเลงพอไว้ คีนไทนเห็นทานเคี้ยวหมากหยับ ๆ เข้ามาในห้อง คีนนั้นพวกนักเรียนก็เบาใจ เพราะทานมักจะอารมณ์ดี แต่ถ้าคีนไทนปากกว้างละก็ จะตองระวังตัวลืบทีเคี้ยว ยิ่งออกไปสอนผิด ๆ ถูก ๆ หรือทิดอีกักด้วยแล้วจะตอง โทน 'แหว' เอาทันที่ ทานจอมพลทิดอาจเล็กนอย แต่เมื่อถึงคราวสอนสามารถระงับไค อาจทายไป ด้วยความเอาใจใส่ของทานเช่นนี้ นักเรียนจึงสอนทหารกันไคเก่ง ถึงคราวสอนก็ไครับคำชมเชยจากผู้บังคับบัญชาชั้นสูงซึ่งมา เป็นประธานเป็นที่พึงพอใจของทานผู้บังคับกองมาก¹

คั้นนั้นจึงอาจกล่าวไคว่า จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ไม่เพียงแต่จะไครับพรสวรรค์ในน้ำเสียงที่แสดงคามมีอำนาจ คามเค็ดขาดแล้วยังไคมีสายเลือดของคามเป็นนักอักษรศาสตร์ทางบิคาเท่านั้น แต่จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก็ยังไครับการฝึกฝนจากสำนักการศึกษาที่มีชื่อเสียงในสมัยนั้นซึ่งมีครูที่มีชื่อเสียงอันเป็นที่ยอมรับของบรรคานายทหารทั้งหลายในสมัยนั้น จึงทำให้จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ไคใช้คามรู้คามชำนาญจากการฝึกฝนนี้ช่วยสนับสนุนฐานะทางการ เบื่องและการปกครองของทมิที่จะไคกลลวถึงในบททอไป

¹ กองทัพบกไทย "ปรามกบถตุลาคม 2476" ใน จอมพล ส. ธนะรัชต์ พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ าวณา จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ 17 มีนาคม 2507 หน้า 25 - 26

หลังจากจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้รับยกเป็นร้อยตรีแล้วได้ทำหน้าที่เป็นผู้บังคับหมวด กองร้อยที่ 1 กองพันที่ 1 กรมทหารราบที่ 2 รักษาพระองค์เรื่อยมา ภายหลังการเปลี่ยนแปลง การปกครองปี พ.ศ. 2475 แล้ว กองพันที่ 1 ทหารราบที่ 2 รักษาพระองค์ได้แปรสภาพเป็น กองพันที่ 4 จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก็ยังคงประจำอยู่ที่กองพันนี้

ต่อมาในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2476 ได้เกิดกบฏมรวรขึ้น ร้อยตรี สฤษดิ์ ธนะรัชต์ (ยศขณะนั้น) ได้ทำหน้าที่เป็นผู้บังคับหมวดทำการต่อสู้กับพวกกบฏ หลังปราบกบฏแล้วได้เลื่อนยศ เป็นร้อยโทเมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2477 และในปี พ.ศ. 2478 ก็ได้เลื่อนยศเป็นร้อยเอก สังกัดอยู่ในแผนกที่ 1 กรมจเรทหารบก ต่อมา พ.ศ. 2480 ย้ายไปเป็นผู้บังคับกองร้อยที่ 4 ในกองพันทหารราบที่ 4 ซึ่งเคยสังกัดอยู่สมัยเป็นนักเรียนทำการนายร้อยแต่ย้ายที่ตั้งจาก ท่าพระจันทร์ไปอยู่ที่พญาไท ต่อมาได้ย้ายไปอยู่ค่ายสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ลพบุรี และได้ เลื่อนตำแหน่งเป็นผู้บังคับกองร้อยที่ 4 ปี พ.ศ. 2482 เลื่อนตำแหน่งเป็นผู้บังคับกองโรงเรียน นายสิบพลรบ พ.ศ. 2483 ได้เลื่อนยศเป็นพันตรี ปี พ.ศ. 2484 พันตรี สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้รับคำสั่งแต่งตั้งเป็นผู้บังคับกองโรงเรียนนายสิบทหารราบ ซึ่งโรงเรียนนี้แปรสภาพจาก โรงเรียนนายสิบพลรบเดิมและคงขึ้นกับกรมจเรทหารราบเช่นเดิม แต่ที่ตั้งแห่งใหม่เป็นเอกเทศ อยู่ทางตะวันออกของค่ายสมเด็จพระนารายณ์มหาราช มีบริเวณและพื้นที่สนามกว้างขวางห่างไกล จากที่ตั้งหน่วยราชการอื่น ๆ กายนี้เป็นการสร้างใหม่พร้อมด้วยสิ่งอำนวยความสะดวกครบถ้วน พันตรี สฤษดิ์ ธนะรัชต์ มีความพอใจในงานใหม่นี้มาก ได้เอาใจใส่ฝึกหัดนักเรียนนายสิบ ทหารราบเหล่านั้นให้อยู่ในระเบียบวินัยและอดทนเป็นอย่างดี จนกระทั่งเกิดสงครามมหาเอเซีย บุรพชาขึ้นจึงได้รับคำสั่งแต่งตั้งเป็นผู้บังคับกองพันทหารราบที่ 33 ของกรมทหารราบที่ 12 กองพลที่ 2 กองทัพภาคพายัพ¹

¹ กองทัพบกไทย "การศึกษาระบบบริหารในโรงเรียนทหารราบ" ใน จอมพล ส. ธนะรัชต์ พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ ฯพณฯ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ 17 มีนาคม

4. การปฏิบัติราชการในสงครามมหาเอเชียบูรพา

พ.ศ. 2485 เกิดสงครามโลกครั้งที่สองขึ้น ประเทศไทยอยู่ในฐานะที่ถูกบีบบังคับให้จำยอมเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่น รัฐบาลไทยในสมัยนั้นกับแม่ทัพญี่ปุ่นได้ตกลงในแผนการยุทธร่วมกัน รัฐบาลไทยได้จัดตั้งกองทัพบกสนามขึ้นใหม่ โดยมีกองบัญชาการตั้งอยู่ในกระทรวงกลาโหม กำลังของกองทัพบกสนามได้จัดแบ่งกำลังรบออกเป็นส่วนใหญ่ ๆ 3 ส่วน คือ กองทัพภาคพายัพ กองหนุนทั่วไป กับหน่วยรักษาดินแดนและคมนาคม

กองทัพภาคพายัพนั้นตั้งกองบัญชาการอยู่ที่จังหวัดลำปาง รับผิดชอบในเขตพื้นที่ปฏิบัติการทางคันเหนือซึ่งมีพลโท หลวงเสรีเริงฤทธิ์ เป็นแม่ทัพ ในการนี้ได้มีการจัดกำลังโดยรวบรวมและจัดตั้งหน่วยต่าง ๆ ขึ้นใหม่หลายหน่วยอย่างรีบด่วน และได้ขยายกำลังจากกองทัพภาคีออกไปเป็นกองทัพนาม และจะตั้งให้ทหารกองหนุนซึ่งเรียนระยะเข้ามาบรรจุนใหม่ทำการฝึกซ้อมให้เป็นกำลังพร้อมรบอีกชั้นหนึ่ง ดังนั้นกองทัพภาคพายัพจึงประกอบด้วยกองพันทหารราบ 3 กองพัน คือ กองพันทหารราบที่ 28 กองพันทหารราบที่ 29 และกองพันทหารราบที่ 33* กองพันทหารราบที่ 33 นั้นเป็นกองพันที่จัดตั้งขึ้นใหม่ โดยขยายกำลังจากกองพันทหารราบที่ 29 ผสมกับทหารกองหนุนอายุเฉลี่ยระหว่าง 35 - 42 ปี นายทหารชั้นผู้บังคับหมวดส่วนมากมาจากนายดาบกองหนุน และเป็นนายทหารเลื่อนมาจากชั้นประทวน ซึ่งบางคนมีอายุถึง 55 ปี แม่ทัพกองทัพภาคพายัพคือ พลโท หลวงเสรีเริงฤทธิ์ ก็ได้แสดงความเห็นห่วงในสภาพกำลังพลของกองพันนี้มาก ถึงกับบรรจุผู้บังคับหมวดเดนาวิกซึ่งเป็นนายแพทย์ปริญาโท และกองพันนี้ได้เรียกชื่อต่อกันในเหล่าทหารว่า "กองพันทหารแก่" พันตรี สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ทำหน้าที่เป็นผู้บังคับกองพันที่ 33 นี้¹

* กองพันทหารราบที่ 28 มี ร.ต. รุณเขมขบวนรักษาร เป็นผู้บังคับกองพัน กองพันทหารราบที่ 28 มี ร.ต. ทองโปลี บุรณางกูร เป็นผู้บังคับกองพัน และมีหน่วยขึ้นกับกรมทหารราบที่ 12 กองพลที่ 2 กองทัพภาคพายัพอีก 2 หน่วยคือ กองทหารสื่อสารกับกองทหารปืนใหญ่สนามเพลาะ

¹ กองทัพบกไทย "การศึกษาและปฏิบัติราชการในโรงเรียนทหารราบ" ใน จอมพล ส. ธนะรัชต์ พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พลเอก จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ 17 มีนาคม 2507 หน้า 83 - 84

กรมทหารราบที่ 12 กองพลที่ 2 กองทัพบกพายัพชุมนุมพลอยู่ ณ จังหวัดพิษณุโลก กองพันทหารราบที่ 33 เป็นกองพันที่จัดตั้งขึ้นใหม่ถึงกล่าวแล้ว จึงต้องรวบรวมกำลังพลซึ่งกำลังกระจัดกระจายอยู่กับกองพันทหารราบที่ 29 และได้จากการระดมพลของจังหวัดทหารบกพิษณุโลก ขณะนั้นผู้บังคับการกรมทหารราบที่ 12 กำลังไปอำนวยความสะดวกส่งกองพันขึ้นทำการรุกออกไปทางด่านแม่สลอง จังหวัดตาก พันตรี สฤษดิ์ ธนะรัชต์ จึงต้องเร่งรัดดำเนินการฝึกทหารซึ่งส่วนใหญ่เป็นทหารกองหนุนที่เรียกกระแสมเข้ามาหลายรุ่น และนายทหารส่วนใหญ่มาจากที่ต่าง ๆ กัน พันตรี สฤษดิ์ ธนะรัชต์ จึงต้องรีบฝึกทหารผู้รู้เรื่องการฝึกหัดและวิชาการไปนานเหล่านี้ให้มีความ "แกร่ง" ขึ้นโดยเร็วที่สุด และช่วยความเอาใจใส่ หมั่นกวัดขันด้วยความขยันขันแข็งและเอาจริง เอาจริง ปรากฏว่าระยะเวลาเพียง 2 - 3 เดือน กองพันทหารราบที่ 33 ก็อยู่ในสภาพพร้อมรบเหมือนกองพันอื่น¹

เมื่อเสร็จการฝึกหัดการยุทธ์วิธีแบบใหม่แล้ว เมื่อกรมทหารราบที่ 12 ได้รับคำสั่งให้เคลื่อนย้ายไปรักษาการชายแดนตามจังหวัดตากเป็นแห่งแรก กองพันที่ 33 ซึ่งมีพันตรี สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นผู้บังคับกองพันก็ถูกส่งกำลังไปรักษาชายแดนที่อำเภอแม่สลอง อยู่ที่แม่สลองประมาณเดือนเศษ เมื่อกรมทหารราบที่ 12 ถอนกำลังจากแม่สลองกลับพิษณุโลก กองพันที่ 33 ก็ถอนกำลังกลับมาด้วย เมื่อกลับพิษณุโลกแล้ว กองพันทหารราบที่ 33 ก็ได้รับมอบภารกิจให้ทำการรักษาเส้นทางคมนาคมทางรถไฟ มีเขตรับผิดชอบตั้งแต่ชุมทางบ้านการาไปจนถึงจังหวัดลำปาง พันตรี สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้แบ่งกำลังของกองพันออกเป็นส่วนต่าง ๆ คือ กองร้อยที่ 1 ตั้งกองบังคับการอยู่ที่สถานีรถไฟลำปาง กองร้อยที่ 2 ตั้งที่สถานีเด่นชัย กองร้อยที่ 3 ตั้งที่สถานีรถไฟอุตรดิตถ์ ส่วนกองร้อยที่ 4 ซึ่งเป็นกองร้อยอาวุธหนักนั้นให้แยกเป็นกองหนักไปสนับสนุนกองร้อยต่าง ๆ เพื่อให้มีกำลังยิงทั้งทางพื้นดินและทางอากาศสูงชัน ตลอดระยะเวลาที่กองพันทหารราบที่ 33 รักษาเส้นทางคมนาคมอยู่ไม่ปรากฏว่ามีเส้นทางถูกทำลายเลย ทั้งทางอากาศและจากการก่อวินาศกรรมทางพื้นดิน เป็นผลให้การลำเลียงทหารและอาวุธยุทโธปกรณ์

¹พ.อ.อาจกึก กวงสว่าง ผู้รวบรวม "ชีวิตและผลงานของ ทพต. ในยามสงคราม" ใน ประวัติและผลงานของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ ทพต. จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ 17 มีนาคม 2507 หน้า 31 - 33

ผ่านเข้าที่ชุมพลทางภาคเหนือได้อย่างรวดเร็วและปลอดภัยทุกประการ และตลอดเวลา พันตรี สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ไปตรวจตราดูแลที่ตั้งของหน่วยทหารต่าง ๆ และมีหลายหน่วยที่ต้องไปตั้งอยู่ในป่าสูงซึ่งซุกซุมไปค่ายไขมาเลเรีย พันตรี สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ตระเวนตรวจสอบผลงานและเยี่ยมเยียนให้กำลังใจแก่ทหารผู้เฝ้ากับบัญชาอยู่เสมอ และถ้าพบทหารเริ่มป่วยเป็นไขมาเลเรียก็ได้รับส่งตัวไปรักษาที่หมวดเสนารักษ์ของกองพันโดยทางรถไฟทันที ซึ่งทำให้เป็นที่ชื่นชมของบรรดาทหารทั่วไป¹

ต่อมาราวเดือนเมษายน พ.ศ. 2485 กองพันทหารราบที่ 33 ได้รับคำสั่งให้ถอนกำลังไปรวมกับกรมทหารราบที่ 12 เพื่อเตรียมการเข้าปฏิบัติการรุกรตามแผนของกองพลที่ 2 และได้ไปเข้าที่ชุมพล ณ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ เนื่องจากมีเหตุการณ์เกิดขึ้นทางชายแดนจังหวัดแม่ฮ่องสอน กองทัพภาคพายัพจึงมีคำสั่งให้กรมทหารราบที่ 12 ย้ายไปสังกัดอยู่ในกองพลทหารม้าเป็นการชั่วคราว กองพันทหารราบที่ 33 จึงได้รับคำสั่งให้เคลื่อนย้ายติดตามกรมทหารราบที่ 12 ไปทำหน้าที่รักษาชายแดนที่อำเภอเชียงดาวด้วย

กองพันทหารม้าในสมัยนั้น มีพันโท หวน วิชัยหะ เป็นผู้บัญชาการ และมีพันโท กรวญ สุทธานินทร์ เป็นเสนาธิการ มีกำลังทหารม้าอยู่ 3 กองพัน คือ กองพันที่ 3, 5 และ 6 กำลังของกรมทหารราบที่ 12 ได้ไปตั้งอยู่ที่ตำบลปางช้าง อำเภอเชียงดาวนี้ พันตรี สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้อำนวยการฝึกกองพันและเตรียมการต่าง ๆ จนพร้อม ซึ่งเป็นการแปลงกองพันทหารราบที่ 33 ไปเป็นพันรวมเป็นกองพันทหารราบภูเขา และในช่วงนี้กองพันทหารราบที่ 33 ได้รับคำสั่งให้กองพันเคลื่อนย้ายจากอำเภอเชียงดาวไปมณฑลเปลี่ยนกองพันทหารม้า เพื่อรักษาของเปียงหลวงในเขตเมืองแหง อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน การเคลื่อนย้ายครั้งนั้นเป็นครั้งแรกที่ต้องเผชิญกับความทุรกันดารของภูมิประเทศและเริ่มฤดูฝน เพราะเป็นการเคลื่อนที่บนเส้นทางคามไหล่เขา บางทีต้องขึ้นไปถึงยอดคอกแล้วจึงลงไปในหุบเขา ซึ่งบางแห่งต้อง

¹พ.อ.อาจศึก ทวงสว่าง ผู้รวบรวม "ชีวิตและผลงานของ พลเอก ในยามสงคราม" ใน ประวัติและผลงานของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พลเอก จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ 17 มีนาคม 2507 หน้า 31 - 33

บุกโคลน ไต่เขาสูง ต้องประสบกับฝนตกหนักพายุร้าย และน้ำที่ไหลเชี่ยวกรากที่สามารถพัดเอาสิ่งต่าง ๆ หายไปกับกระแสน้ำในชั่วพริบตา¹ กองพันต้องใช้เวลาเกินควยเท่าถึง 3 วัน 3 คืน ปรากฏว่าควยลักษณะของการเป็นผู้นำที่ดีของพันตรี สฤษดิ์ ธนะรัชต์ แม้จะมีมาประจำตำแหน่ง แต่พันตรี สฤษดิ์ ธนะรัชต์ กลับเดินเท้ากับทหารทั้งขาไปและขากลับ จึงทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชาทั้งรักและนับถือน้ำใจ ซึ่งทั้งนี้อาจเป็นเพราะผลจากการอบรมและพร่ำสอนของร้อยเอก หลวงขจร เกษะ ที่บรรดานายทหารใน "รุ่น 72" ทุกคนกล่าวว่า "ไม่มีวันจะลืมถ้อยคำอันมีคุณค่านั้น ๆ เสียได้เป็นอันขาด"² ถึงข้อความตอนหนึ่งที่ร้อยเอก หลวงขจร เกษะพูดกรอกหูแก่นักเรียนนายร้อยชั้นสูงสุดค่ายเจดุนาคีในฐานะที่มีความเจนจัดต่อชีวิตทหารมามาก

... นายทหารจะต้องทำหน้าที่เป็นตัวอย่างแก่นายสิบและพลทหารทั้งในเรื่องความประพฤติและวินัย จะต้องมีความเข้มแข็งอดทนให้เป็นที่ประจักษ์ไม่ย่อหย่อน หละหลวม ต้องสามารถนอนกลางคืน กินกลางทราย ไม่พักไม่บัน อันจะทำให้ทหารบังเกิดความท้อแท้และเห็นสัຍอ่อนแอของเรา ต้องสร้างความไว้นือเชื่อใจ ความเคารพนับถือ และความภาคภูมิใจบังเกิดแก่ตัวเขา จนมั่นใจว่าเราเป็นแหละที่พึ่งและผู้นำของเขาอย่างแท้จริง เห็นสิ่งอื่นใดให้เขามีเกรี้ยวและเต็มอกเต็มใจพร้อมที่จะไปตายกับเราได้ในยามจำเป็น³

จากข้อความที่ยกมาข้างต้น จะเห็นว่า จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ประพาศิตนเป็นที่ยึดถือ โดยยึดคำสอนของครูมาประพฤติปฏิบัติได้เป็นอย่างดี และจากการปฏิบัติตนเช่นนี้

¹ พ.อ. อาจกึก คงสว่าง ผู้รวบรวม "ชีวิตและผลงานของ ฯพณฯ ในยามสงคราม" ใน ประวัติและผลงานของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ ฯพณฯ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ 17 มีนาคม 2507 หน้า 30 - 31

² กองทัพบกไทย "ระหว่างที่กบดานอยู่ในโรงเรียนนายร้อยทหารบก" ใน จอมพล ส. ธนะรัชต์ พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ ฯพณฯ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ 17 มีนาคม 2507 หน้า 33

³ ก. หน้า 34

ผลจึงสั่งให้ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นที่รักนับถือของผู้ไต่บั๊งกับบัญชาเป็นอันมาก เมื่อถึงคราวที่จะต้องให้พลั้งเพื่อแก้ไขสถานการณ์อย่างปัจจุบันทันด่วน จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ก็สามารถรวมพลังแห่งความภักธา เจื้อนถือ และทุกคนก็เต็มใจที่จะเชื่อฟังและยกย่องให้เป็นผู้นำซึ่งจะกล่าวรายละเอียดในตอนต่อไป

ต่อมาต้นเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2485 กองพลที่ 2 กองทัพภาคพายัพ ได้รับมอบภารกิจการรุกเข้าสหรัฐอเมริกา* พร้อมกับกองพลอื่น พันตรี สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้นำกองพันทหารราบที่ 33 ติดตามกองพลที่ 2 ไปทางด่านอำเภอผาง ทางชายแดนกุ่มลาวอก โดยได้รับมอบหมายให้เขาควบคุมตามลสำคัญเมื่อกองทัพไทยยึดได้ตามลำคัมตั้งแต่ บ้านปางกะโย** เมืองฮัง (ทางหลวง) เมืองตุน สาคและเมืองเป็ง จนถึงเมืองเชียงตุง ตลอดระยะเวลาที่ทำการรุกครั้งแรกนี้ พันตรี สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้แสดงถึงความสามารถในการนำหน่วยเคลื่อนย้าย เข้าปฏิบัติการภารกิจที่ได้รับมอบหมายทุกแห่งเป็นผลสำเร็จทุกประการ เมื่อกำลังเผชิญกับอุปสรรคฝนตกหนัก พื้นดินเป็นหลุมโคลน และทหารเป็นไข้ป่ากันมากก็ตาม แต่ พันตรี สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก็ได้แสดงกนเป็นตัวอย่างด้วยความสะดวกและเข้าควบคุมปฏิบัติการด้วยตนเอง เอาใจใส่ดูแลทุกข์สุขของทหาร และในการพักแรมไม่ว่าจะเป็นระยะสั้นหรือระยะยาว พันตรี สฤษดิ์ ธนะรัชต์ จะต้องกวคชนให้สร้างที่พักที่นอนอยู่ จักระเบียบความสะอาดในที่พัก และทำการฝึกสอนทหารอยู่ตลอดเวลา และกล่าวกันว่า พันตรี สฤษดิ์ ธนะรัชต์ มีจิตวิทยาในการจูงใจคนแปลก ๆ ที่จะให้ผูไต่บั๊งกับบัญชาปฏิบัติตามด้วยความสะดวกและเข้าใจจิตใจทหารทุกคน ในเรื่องความเจ็บไข้ของทหารก็เป็นห่วงมาก ได้ไปตรวจดูแลและกำกับการรักษาพยาบาลอย่างใกล้ชิดอยู่เสมอ แต่จะเดียวกันก็ไม่ยอมให้ทหารได้ยวินัย มักจะตรวจความเรียบร้อยทุกหน่วย ถ้าพบทหารทำผิดต่าง ๆ ก็ะสั่งลงโทษทันที และระหว่างกองพัน

* ไทยใหญ่หรือแคว้นฉานของพม่า

** ที่เมืองนี้ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้สั่งยิงเป้าชาวพื้นเมือง (เงี้ยว) สองคน ซึ่งดอมเข้ามาดักต่ายโทรศัพท์และสวมใ้ความแค้นกว่าเข้ามาเพื่อก่อวินาศกรรม เป็นการสั่งยิงเป้าครั้งแรกของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในขณะที่ปฏิบัติการระหว่างสงคราม

พักอยู่ที่เชียงใหม่และแม่แตง ปรากฏว่ากองพันทหารราบที่ 33 ได้รับการตรวจเยี่ยมและได้รับ
คำชมเชยทั้งจากบัญชาการกองพลที่ 2 และจากผู้นับถือการกรมทหารราบที่ 12 และโดยเฉพาะ
รองแม่ทัพภาคพายัพ พลตรี เกชา บุญอุป^๑ ซึ่งมีกิตติศัพท์ว่าเป็นผู้ที่ "ดุ" ทหารกลัวเกรงกันมาก
เพราะรองแม่ทัพผู้นี้ชอบความเป็นระเบียบ สะอาดเรียบร้อย และจะตรวจตั้งแต่ส่วน กร้ว ไปจนถึง
ที่หูกากัย และผลจากการตรวจสอบของรองแม่ทัพภาคพายัพได้แสดงความพอใจในความเป็น
ระเบียบ สะอาดเรียบร้อย ของกองพันทหารราบที่ 33 ทุกครั้ง^๑ ซึ่งแสดงถึงความมีระเบียบ
และรักความสะอาดเรียบร้อยของผู้นับถือการกรมทหารราบที่ 12 พันตรี สานัก ธนวัชร์ นั้นเอง

หลังจากที่กองทัพอากาศพายัพ โดยกองพลที่ 2 เข้าตียึดเมืองเชียงตุงได้แล้ว ได้หยุด
ปรับปรุงกำลังใหม่ ในการปรับปรุงกำลังครั้งนี้ได้มีคำสั่งให้ย้ายกรมทหารราบที่ 12 จาก
เชียงใหม่ไปสังกัดในกองพลที่ 3 ซึ่งมี พลตรี หลวงหาญสงคราม เป็นผู้บัญชาการใหม่ ดังนั้น
กองพันทหารราบที่ 33 จึงขึ้นอยู่กับกรมทหารราบที่ 12 จึงต้องเดินทางจากเชียงใหม่ไปเชียงตุง
อีกครั้งหนึ่ง * กองพลที่ 3 ภาคพายัพได้รับคำสั่งให้รุกกึ้นหน้าต่อไปในแคว้นฉานของพม่า ซึ่งมี
เมืองมะปิ่นเมืองที่มีกำลังข้าศึกเข้มแข็งและตั้งอยู่ในชัยภูมิที่ดีอีกด้วย กองพลที่ 3 ภาคพายัพ
วางแผนเข้าตีเมืองมะปิ่นจึงกำลังฝ่ายข้าศึกมีผู้นับถือการกรมสำคัญคนหนึ่งชื่อ พันโท อาซึ้ง สังกัด
กองพลที่ 93 ของจีน ผู้นับถือการทหารจีนผู้นี้เคยเป็นนักเรียนนายดาบอยู่ในโรงเรียนนายร้อย
ทหารบกมา และเคยเข้าโจมตีกรมทหารบางกรมของไทยแตกพ่ายบาดเจ็บหลายครั้ง จึงขำขี้ใจ และ
ได้ส่งจดหมายมาท้าทายให้กองทหารไทยเข้าตีเมืองมะปิ่นซึ่งพันโทอาซึ้งเป็นผู้บังคับการทหารอยู่

^๑กองทัพบกไทย "ราชการสงครามมหาเอเชียบูรพา" ใน จอมพล ส. ธนวัชร์
พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ ฯพณฯ จอมพล สฤษดิ์ ธนวัชร์ 17 มีนาคม 2507
หน้า 88 - 90

* หลังจากที่กองทัพอากาศพายัพเข้าตีเมืองเชียงตุงได้แล้ว จึงพักกองทัพอู่ที่เมืองสาต
อยู่ทางตะวันตกเฉียงใต้ของเมืองเชียงตุง การพักทัพนี้เป็นเวลานานปรากฏว่าทหารเจ็บป่วย
ด้วยไข้มาเลเรียล้มตายเป็นอันมาก กองทัพอากาศพายัพจึงสั่งให้กรมทหารราบที่ 12 ซึ่งมี
กองพันทหารราบที่ 33 สังกัดอยู่ด้วย ถอยไปพักพื้นที่เชียงใหม่

ดังนั้นทางกองพลที่ 3 จึงต้องวางแผนอย่างรัดกุมรอบคอบ ในการนี้ทางกองพลที่ 3 ได้สั่งให้ กองพันทหารราบที่ 33 ของพันตรี สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ไปขึ้นสังกัดกองพลทหารม้า ซึ่งมี พันโท ทวน วิชัยชิตะ เป็นผู้บัญชาการกองพลทหารม้าซึ่งตั้งอยู่ที่เมืองยาง* เป็นการชั่วคราว กองพลทหารม้าได้รับการจัดให้เป็นหน่วยเข้าตีทางข้าง โดยให้กองพันทหารราบที่ 33 ทำหน้าที่เป็นกองหนุน เคลื่อนกิตตามกองรบไปในระยะห่างพอควร แนวการรณรงค์ในทิศทางเมืองยาง - เมืองเชียงแมน - เมืองมะ เมื่อกองพันทหารม้าที่ 6 เข้ายึดเมืองเชียงแมนได้ในตอนเช้าของวันที่ 9 มกราคม พ.ศ. 2486 ผู้บัญชาการกองพลทหารม้าได้สั่งให้ปลดเปลี่ยนกำลังในแนวหน้า โดยให้กองพันทหารม้าที่ 6 ลงมาเป็นกองหนุน และให้กองพันทหารราบที่ 33 ขึ้นไปเป็นกองรบ เพื่อทำการเข้าตีเมืองมะในทางข้างค่อไปตามคำสั่งของกองพลที่ 3 ภาคพายัพ¹

เมืองมะนั้นตั้งอยู่ในทำเลที่มีชัยภูมิดีมาก เพราะมีภูเขาสูงใหญ่กั้นขวางเส้นทางที่จะเข้าตีทางด้านหน้า จึงเป็นการยากลำบากแก่ทหารไทยที่จะเข้าตีและไม่ชำนาญภูมิประเทศที่ทุรกันดารแถมนี้อีกด้วย กองพันทหารราบที่ 33 โดยการนำของพันตรี สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้เคลื่อนกำลังเข้าไปจนถึงยอดเขาสูงแห่งหนึ่งที่เรียกกันว่า "คอยเชียงแมน" ซึ่งตั้งอยู่ระหว่างเมืองเชียงแมนกับเมืองมะ กำลังทหารข้าศึกที่ยกนั้นอยู่ได้ทำการป้องกันและต่อต้านอย่างเหนียวแน่นมาก ข้าศึกอยู่ในทำเลที่ได้เปรียบเพราะอยู่บนคอย และยังชุกชุมเต็มไปด้วยรอบยอดคอย และคอยเชียงแมนนี้เป็นคอยที่สูงสมชื่อ คือสูงที่สุดในพื้นที่ราบของเมืองมะ ด้านหลังก็เป็นหน้าผาสูงชันค้ำโอบไม่ไต่ ทางด้านหน้ามีพื้นที่ยกลงไปจากแนวต้านทานได้เป็นอย่างดีเพราะเป็นที่ลาดค่อนข้างชัน และจากคอยเชียงแมนนี้ทางลงไปสู่เมืองมะซึ่งตั้งอยู่ในหุบเขา ใช้เวลาเดินลงประมาณ 2 ชั่วโมง อีกทางหนึ่งจากคอยนี้มุ่งไปสู่เมืองลา เชียงล่อ ออกสู่ภูพานของจีน²

*อยู่ทางเหนือของเมืองเชียงคองประมาณ 100 กิโลเมตร

¹พ.อ. อารักขา กวางสว่าง ผู้รวบรวม "ชีวิตและผลงานของ พท. ในยามสงคราม" ใน ประวัติและผลงานของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พท. จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ 17 มีนาคม 2507 หน้า 34 - 36

²กองทัพบกไทย "ราชการสงครามมหาเอเชียบูรพา" ใน จอมพล ส. ธนะรัชต์ พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พท. จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ 17 มีนาคม 2507 หน้า 90 - 91

การรบกั้งนี้เป็นการรบกั้งสำคัญ แม้ข้าศึกจะอยู่ในฐานะที่ได้เปรียบเพราะมีชัยภูมิที่
ก็ตาม แต่ฝ่ายข้าศึกก็ยังทุ่มกำลังค้ำทานฝ่ายไทยอย่างเหนียวแน่นที่สุดทางการรบภาคนี้
ทหารไทยคงอยู่ในฐานะที่เสียเปรียบหลายประการ เพราะต้องเดินทางผ่านที่ทุรกันดารซึ่งเต็มไปด้วย
ป่าไผ่และถ้ำ และการเสริมกำลังก็เป็นไปได้ยาก กำลังทหารไทยเมื่อผ่านเข้ามาถึงคอยเชียงแสน
แล้ว ก็ต้องหักชุมพล และผลัดเปลี่ยนเวรกันเข้าโจมตีข้าศึก กรังแรกกองพันทหารม้า
3 กองพันคือ กองพันทหารม้าที่ 3, ที่ 5 และที่ 6 โดยมีผู้บัญชาการกองพลทหารม้าพร้อมด้วย
เสนาธิการกองพลขึ้นไปอำนวยความสะดวก ซึ่งมีพันตรี สฤณี ฐนะรัชต์ คุมเหตุการณ์รบอยู่ด้วย
แต่ปรากฏว่าได้รับการค้ำทานอย่างเหนียวแน่น ข้าศึกยิงกราดลงมาจากรอยคอคอยตลอดเวลา
ตั้งแต่บ่ายจนพลบค่ำ กองทัพสูญเสียทหารไปมาก¹ ผู้บัญชาการกองพลทหารม้าจึงให้รักษากัน
ประชิดไว้ในตอนกลางคืนและจะเข้าโจมตีในตอนเช้านี้ การรักษากันประชิดนี้มอบหมายให้
พันตรี สฤณี ฐนะรัชต์ ผู้บังคับกองพันทหารราบที่ 33 เป็นผู้รับผิดชอบ และให้นำกำลังของ
กองพันทหารราบที่ 33 เคลื่อนขึ้นไปเปลี่ยนหน้าที่กับกองพันทหารม้ากองระวังหน้าซึ่งถูกฝ่าย
ข้าศึกตรึงกำลังอยู่ ปรากฏว่าการผลัดเปลี่ยนเป็นไปด้วยความยากลำบากและต้องเป็นไปอย่าง
เชื่องช้า เพราะข้าศึกได้ระดมยิงลงมาจากบนคอยเชียงแสนหนักหน่วงมาก แต่ด้วยความ
กล้าหาญเด็ดเดี่ยวของพันตรี สฤณี ฐนะรัชต์ ในการนำกำลังกองพันทหารราบที่ 33 เข้า
สับเปลี่ยน โดยมีพวกปืนกลหนักและปืนใหญ่ยิงให้ความคุ้มครองอยู่ตลอด จึงทำให้การผลัด
เปลี่ยนได้สำเร็จ* และทหารม้าได้ถอนตัวลงไปข้างหลัง

¹ กองทัพบกไทย "ราชการสงครามมหาเอเชียบูรพา" ใน จอมพล ส. ฐนะรัชต์
พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ ทพนา จอมพล สฤณี ฐนะรัชต์ 17 มีนาคม 2507
หน้า 90 - 91

* กองพันทหารม้าต้องใช้เวลารุกเข้าสู่เมืองมะถึงสองวัน และกองพันทหารม้าซึ่งเป็น
กองระวังหน้าเข้าไปตกอยู่ภายใต้อำนาจการยิงอย่างรุนแรงของข้าศึกในแนวค้ำทานชั้นใน
หน้าเมืองมะไม่สามารถจะถอนตัวออกมาได้

ต่อมาตอนอีกของคืนวันที่ 9 มกราคม พ.ศ. 2486 จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ตัดสินใจให้กองพันทหารราบที่ 33 รุกเข้าตีเพื่อยึดคอยเชียงแสนให้ได้ โดยบุกเข้าจู่โจม เวลา 03.33 นาฬิกาของวันที่ 10 มกราคม พ.ศ. 2486 ซึ่งเป็นขณะที่ข้าศึกไม่ทันระวังตัว พอรุ่งสางก็ยึดที่มั่นของข้าศึกบนคอยเชียงแสนได้ โดยใช้เวลา 6 ชั่วโมงเท่านั้น ซึ่งก่อนหน้านี้ กองพันทหารม้าที่ 3 กองพันที่พยายามบุกเข้าตีแต่ไม่สำเร็จ ชัยชนะครั้งนี้กล่าวได้ว่าเป็นชัยชนะที่สำคัญและเป็นที่กล่าวขวัญยกย่องมาก เพราะในการเข้าตีคอยเชียงแสนครั้งนั้น เป็นการจู่โจมที่ข้าศึกมิได้คาดคิด ทำให้สามารถยึดที่มั่นข้าศึกที่เป็นปราการสุดท้ายของเมืองมะ และถ้ำยึก ไม่ได้ในครั้งนั้น กองทัพไทยก็จะต้องเสียกำลังและเวลาต่อไปอีก ในการรุกคืบหน้าเข้าตีข้าศึก ครั้งนั้น พันตรี สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ออกคำสั่งให้ทหารรุกคืบหน้าไปอย่างรวดเร็ว โดยออกคำสั่งสั้น ๆ ว่า "ถอยไม่โก" ซึ่งเท่ากับเป็นการตกลงใจสู้ตาย ไม่ยอมเสียพื้นที่ให้แก่ศัตรูอีกต่อไป¹

เหตุการณ์ครั้งนั้นไม่เพียงแต่แสดงถึงความกล้าหาญเด็ดเดี่ยวของพันตรี สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เท่านั้น แต่ยังแสดงถึงความเสียสละในการตัดสินใจ และความสำนึกในการรับผิดชอบหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจากผู้บังคับบัญชา ซึ่งคุณลักษณะดังกล่าวได้แสดงให้เห็นในระยะเวลาต่อมา เช่น ในการปราบกบฏ การรัฐประหารซึ่งจะกล่าวในบทต่อไป

หลังจากยึดเมืองมะได้แล้ว กองพันทหารราบที่ 33 ได้รับคำสั่งให้กลับมายุ้งในสังกัด กรมทหารราบที่ 12 ตามเดิม และจากนั้นก็ได้รับมอบหมายให้เข้าตีเมืองลา ปรากฏว่ากองพันทหารราบที่ 33 สามารถยึดได้โดยไม่มีการต้านทาน หลังจากนั้นก็เคลื่อนที่ต่อไปจนถึงเขตแดนระหว่างพม่ากับมณฑลยูนนานของจีนตามแนวแม่น้ำลำ และจะก้าวต่อไปเพื่อยึดเมืองเชียงลื้อ ที่เมืองเชียงลื้อนี้ก็มีเหตุการณ์ที่แสดงถึงความกล้าหาญเด็ดเดี่ยวของพันตรี สฤษดิ์ ธนะรัชต์ อีกครั้งหนึ่งคือ ข้าศึกที่เชียงลื้อได้ส่งกำลังเข้าตีในเวลากลางคืนสองคืนติดต่อกัน พันตรี สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้อำนวยกำกับการรบโดยใช้น้ำปืนใหญ่เขย่งที่มั่นที่เชียงลื้อและท่าข้าม เพื่อป้องกันไม่ให้

¹ กองทัพไทย "ราชการสงครามมหาเอเชียบูรพา" ใน จอมพล ส. ธนะรัชต์

พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พยา จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ 17 มีนาคม 2507

ข้าศึกส่งกำลังหนุนเข้ามาอีก ขณะดำเนินการรบอยู่ปรากฏว่า ผู้บังคับกองร้อยรายงานมายัง พันตรี สฤษดิ์ ชนะรัชต์ ผู้บังคับกองพันว่ากำลังถูกล้อมในระยะประชิด พันตรี สฤษดิ์ ชนะรัชต์ ได้สั่งการว่า

"ซุบ* แกลอนไม้ไผ่เป็นอันขาด" ผู้บังคับกองร้อยตอบว่า "ผมไม่ถอน รับรอง เอาหัว เป็นประกัน ผมได้สั่งให้ทหารติดดาบเตรียมทะลุมบอนแล้ว" ก็ปรากฏว่าด้วย การยิง탄หนาทันอย่าง เข้มแข็ง ข้าศึกไม่กล้าทะลุมบอน และได้ถอนตัวกลับไป ใน ตอนเช้าตรู่ ... แล้วในที่สุดก็ถอนตัวกลับไป¹

การปฏิบัติการรบครั้งนั้นนอกจากจะแสดงถึงความกล้าหาญเด็ดเดี่ยวของพันตรี สฤษดิ์ ชนะรัชต์ แล้ว ยังแสดงถึงความรู้สึกรับผิดชอบตลอดจนการปฏิบัติมากกว่าปกติ และยังทำให้ มองเห็นคุณลักษณะที่สำคัญของพันตรี สฤษดิ์ ชนะรัชต์ หลายประการ เช่น การทราบขีดความสามารถและอุปนิสัยใจคอของผู้ใต้บังคับบัญชาเป็นอย่างดี จึงสามารถออกคำสั่งเด็ดขาดกับหน่วย นั้น ๆ ได้ และในอีกประการหนึ่งก็คือในฐานะผู้บังคับกองพัน พันตรี สฤษดิ์ ชนะรัชต์ กล้าที่จะ เข้ารับผิดชอบในการปฏิบัติงาน ไม่ว่ากรณีใดของความสำเริงหรือความล้มเหลว และเป็นผล สืบต่อมา เมื่อเขาคำรงตำแหน่งผู้นำประเทศแล้ว จอมพล สฤษดิ์ ชนะรัชต์ มักจะใช้อำนาจเสมอว่า "ข้าพเจ้าขอรับผิดชอบแต่ผู้เดียว" ซึ่งหมายถึงความรับผิดชอบทุกหน่วยงานที่บริหารอยู่ ที่ผู้เขียนจะได้ กล่าวถึงรายละเอียดในบทต่อไป

ภารกิจของพันตรี สฤษดิ์ ชนะรัชต์ ในฐานะผู้บังคับกองพันทหารราบที่ 33 สิ้นสุดลง ณ ที่ตั้งกองพันครั้งสุดท้าย ที่ตำบลบ้านจ้อง ในเขตอำเภอแม่สาย หลังจากกองทัพอากาศพ่ายแพ้ที่ สหรัญไทย เติบโตเข้มแข็งแล้ว กองพันทหารราบที่ 33 ก็ได้รับคำสั่งให้ย้ายประจำที่ตำบลบ้านจ้อง รวมเวลาประมาณ 9 เดือนเศษ²

* ทานผู้แทนคือ พลเอก กฤษณ์ สีวะรา

¹ กองทัพบกไทย "ราชการสงครามมหาเอเชียบูรพา" ใน จอมพล ส. ชนะรัชต์ พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ อาณา จอมพล สฤษดิ์ ชนะรัชต์ 17 มีนาคม 2507 หน้า 93

² ข.

ต่อมา เมื่อญี่ปุ่นตกเป็นฝ่าย เสียเปรียบในสงครามโลกครั้งที่สอง กำลังกองทัพส่วนใหญ่ของไทยได้รับคำสั่งให้เคลื่อนย้ายกลับสู่ประเทศ กองพันทหารราบที่ 33 ได้รับคำสั่งให้ตั้งกองบัญชาการกองพันอยู่ที่บ้านห้วยตะไคร อำเภอมะสาบ ทรงชายเขตแดน และในวันที่ 15 กันยายน พ.ศ. 2486 พันตรี สฤษดิ์ ชนะรัชต์ ก็ได้เลื่อนยศเป็นพันโท ได้รับบำเหน็จความชอบ 4 ชั้น¹ ซึ่งเป็นเกณฑ์สูงสุดสำหรับปฏิบัติการราชการสนามที่คิดเป็นพิเศษ ต่อมาวันที่ 5 พฤศจิกายน พ.ศ. 2486 ได้รับคำสั่งจากกองทัพมหาดเล็กราชการจังหวัดทหารบกลำปาง และได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเป็นผู้บังคับกองพันปืนกลหนักที่ 1 จังหวัดลำปาง กองพันนี้เป็นกองพันที่ทันสมัยใหม่ เพื่อจะใช้ต่อต้านกองทัพญี่ปุ่น *

5. ยศและตำแหน่งหน้าที่ที่ได้รับก่อนเริ่มมีบทบาททางการเมือง

วันที่ 1 กันยายน พ.ศ. 2486 จอมพล สฤษดิ์ ชนะรัชต์ ได้รับคำสั่งแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งผู้บังคับการกรมทหารราบที่ 13 และเป็นผู้บังคับการจังหวัดทหารบกลำปางด้วย จอมพล สฤษดิ์ ชนะรัชต์ ได้ใช้ความสามารถคลี่คลายปัญหาหลายอย่างที่สำคัญ ๆ ระหว่างที่ดำรงตำแหน่งที่จังหวัดลำปาง เป็นต้นว่าได้แก้ปัญหา เรื่องการกระทำทารุณของทหารญี่ปุ่นที่ทำต่อชาวลำปาง โดยใช้ความสามารถทางวาทีศิลปเจรจากับนายทหารญี่ปุ่น ทำให้ประชาชนเลื่อมใสและให้ความร่วมมือในการดำเนินการไต่สวนต่อต้านญี่ปุ่น ซึ่งจอมพล สฤษดิ์ ชนะรัชต์ รับผิดชอบอยู่ด้วยคนหนึ่ง และในวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2488 อายุได้ 37 ปี ก็ได้เลื่อนยศเป็นพันเอก ในตำแหน่งเดิม จนกระทั่งญี่ปุ่นประกาศยอมจำนนต่อฝ่ายสัมพันธมิตร สงครามสงบลง ในระยะนี้

¹พ.อ. อาจีก กวงสว่าง ผู้รวบรวม "ประวัติชีวิต ฯพณฯ จอมพล สฤษดิ์ ชนะรัชต์" ใน ประวัติและผลงานของจอมพล สฤษดิ์ ชนะรัชต์ พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ ฯพณฯ จอมพล สฤษดิ์ ชนะรัชต์ 17 มีนาคม 2507 หน้า 37

* เวลานั้นญี่ปุ่นเริ่มระแวงไทย และมีโอกาสที่จะปะทะกันได้ทุกขณะ เพราะไทยได้ดำเนินการไต่สวน เพื่อต่อต้านการยึดครองประเทศไทยของฝ่ายญี่ปุ่นขึ้น

เกิดมีการหวั่นไหวในหมู่ทหาร เนื่องจากนายทหารหลายคนได้รับคำสั่งปลดทั้งที่อยู่ในสนาม และทหารที่ยังประจำการอยู่ก็ถูกปลดอยให้เกินทางกลับบ้านตามลำพัง โดยไม่มีการ เหลียวแลจาก รัฐบาล จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก็จะสามารถควบคุมอยู่ได้บังคับบัญชาพากันหักทวนไว้ ต่อมา ปรากฏว่าตำแหน่งผู้บังคับการกรมทหารราบที่ 1 วางอยู่ ผู้บัญชาการกองพลที่ 1 สมัยนั้นคือ พลตรี หลวงวิระวัฒน์ โยธิน ได้ประชุมหารือกันภายใน เพื่อจะหานายทหารมาดำรงตำแหน่งนี้ ซึ่งเป็นตำแหน่งที่นับว่าสำคัญอยู่มาก เพราะมีทหารในบังคับบัญชาภายในอาณาบริเวณจังหวัดพระนคร มากที่สุดหน่วยหนึ่ง ในขณะนั้นเสถียรภาพทางการเมืองของประเทศยังไม่สู้จะมั่นคง ถ้าคัดเลือก คนที่ไว้ใจไม่ได้มาดำรงตำแหน่งนี้แล้วก็ยากที่รัฐบาลจะคุมสถานการณ์ไว้ได้ ผลของการประชุม ปรากฏว่าในที่สุด กองทัพบกได้มีคำสั่งทหารที่ 321/1511 ลงวันที่ 27 ธันวาคม 2488 ให้พันเอก สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ย้ายมาดำรงตำแหน่งเป็นผู้บังคับการกรมทหารราบที่ 1 ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2489¹ มีที่ตั้งกองบังคับการกรมอยู่ที่พญาไท * ตำแหน่งใหม่ที่ได้รับนี้ เป็นตำแหน่ง ที่จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เริ่มเข้าไปมีบทบาททางการเมืองในระยะเวลาดังกล่าว

สรุป

จากการศึกษาถึงสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ทั้งทางด้านครอบครัว การศึกษา และตำแหน่ง หน้าที่การงานของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ อาจกล่าวได้ว่า โอกาสในการเลื่อนฐานะทางสังคม ของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ จากสามัญชนมาสู่ตำแหน่งทางการเมืองทหารจนกระทั่งก้าวไปสู่การมี บทบาททางการเมือง ในเวลาต่อมา มีปัจจัยเบื้องต้นที่อำนวยความสะดวก

¹พ.อ. อาจึก กวงสว่าง รวบรวม "ชีวิตและผลงานของ อาณา ในยามสงคราม" ใน ประวัติและผลงานของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ อาณา จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ 17 มีนาคม 2507 หน้า 40

* กรมทหารราบที่ 1 ในเวลานั้นยังมิได้เป็นกรมทหารราบรักษาพระองค์ มีที่ตั้ง กองบังคับการกรมอยู่ที่กองพันที่ 2 แห่งกรมทหารราบที่ 1 รักษาพระองค์ พญาไท ในขณะนั้น

1. ชาติภูมิกำเนิด กล่าวได้ว่า จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ สืบเชื้อสายมาจากตระกูลทหาร กล่าวคือ บิดา เป็นนายทหารที่ทรงคุณวุฒิ มีความรู้สูงทางความรู้วิชาการและสนใจในการศึกษาของบุตร ข้างฝ่ายมารดาก็เชื่อมีตระกูล คือ เป็นธิดาของท้าวทิพยวงศ์ จึงย่อมจะได้รับการอบรมตามแบบฉบับของกุลสตรีในสมัยนั้น จากการที่จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้อยู่ในแวดวงสังคมที่ดี ทั้งยังมีโอกาสได้เห็นความแตกต่างของชีวิตในชนบทและในกรุง เห็นสภาพความเจริญก้าวหน้าและความเปลี่ยนแปลงทางสังคมมาตั้งแต่อยู่ในวัยเด็ก ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าสภาพแวดล้อมทางสังคมและครอบครัว ได้มีส่วนสร้างสรรค์สติปัญญาและทัศนคติให้แก่จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ไม่มากนักน้อย ดังนั้นโอกาสในการ เลื่อนฐานะทางสังคมของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ จึงอาศัยพื้นฐานทางครอบครัวหรือชาติภูมิกำเนิด เป็นปัจจัย เบื้องต้นประการหนึ่ง

2. การศึกษาอบรม เนื่องจากบิดาและมารดาของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ มองเห็นความสำคัญของการศึกษา ดังนั้นจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ จึงได้รับการศึกษาตั้งแต่เล็กที่อำเภอ Mukdahan ขณะที่อยู่กับมารดา พออายุได้ 7 ปีบิดาก็รับมา เข้าศึกษาต่อในชั้นต้นมั้ง เป็นโรงเรียนที่อยูใกล้บ้าน ขณะที่เรียนอยู่ก็ใ้ชื่อว่า เป็นผู้มีการวิชาทาง เรียบร้อย พุคณอยและขยันขันแข็งในการเล่าเรียนดี ชอบแต่งกายสะอาดเรียบร้อย เลือกรีดเรียบเป็นประจำ และชอบเป็นผู้นำในกลุ่ม พอเรียนจบชั้นต้นก็ได้เข้าศึกษาต่อในสถาบันการศึกษาชั้นสูง ซึ่งเป็นที่นิยมกันในสมัยนั้นสำหรับเด็กชายก็คือโรงเรียนนายร้อยทหารบก เพราะนอกจากจะเป็นสถาบันการศึกษาที่มีชื่อเสียงและมีเกียรติแล้ว เครื่องแบบนักเรียนนายร้อยก็ยิ่งสวยงาม เป็นที่สนใจของผู้พบเห็นอีกด้วย

บิดาของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้นำจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เข้าเรียนในโรงเรียนนายร้อยทหารบกเมื่อวันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ. 2462 ขณะนั้นจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ อายุย่างเข้า 11 ปี "เมื่อแรกตั้งโรงเรียนนายร้อยนั้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชประสงค์ที่จะฝึกบุคคลให้มีความรู้ความสามารถในการบังคับบัญชาด้านการทหารโดยตรง ดังนั้นทหารจึงไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจการด้านการเมืองและการปกครอง แต่จะทำหน้าที่ป้องกันประเทศเพียงประการเดียวเท่านั้น"¹ ถึงพระราชดำรัสเนื่องในพิธีเปิดโรงเรียนนายร้อยชั้นมัธยม เมื่อวันที่ 26 ธันวาคม พ.ศ. 2452 ความว่า

¹โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ประวัติโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า หน้า 7

... การทหารนั้น น่าจะสำเร็จไปได้โดยที่ผู้บังคับบัญชาควบคุมได้พอแก่การ
ถึงแม้ว่าเราจะมีพลทหารมากมายเท่าใดก็ดี แต่ไม่มีผู้ที่มีความรู้ทหาร เหล่านั้นเข้า
สนาบรรบ ทหารเหล่านั้นก็ไม่สามารถจะไต่ชั้นระแวงหาได้เลย บ่ยอมต้องอาศัย
นายทหารที่มีความรู้และสติปัญญาสามารถที่จะนำไปสู่ชัยชนะได้ และควบคุมบังคับบัญชา
ในเวลาปกติ ก็นายทหารนั้นจะไต่มาจากไหนเล่า ก็ต้องไต่มาจากโรงเรียน
นายร้อย คือพวกเจ้านี่เอง เพราะฉะนั้นเจ้าทั้งหลายจึงต้องอุทิศกำลังพยายามใน
การเล่าเรียนของตนให้เต็มที่ เตรียมการที่จะทำหน้าที่ซึ่งสำคัญที่สุด ซึ่งถ้าพูดใน
ทางทำการให้แก่เจ้าแผ่นดิน เป็นการฉลองพระคุณที่ดีที่สุดในที่นี้ยิ่งกว่าอย่างอื่น ถือหน้าที่
ป้องกันความอริสรวาของบ้าน เมืองของเรา¹

เมื่อแรกจัดตั้ง โรงเรียนนายร้อยนั้น ปรากฏว่าระเบียบการรับบุคคลเข้าศึกษาต่อยังอยู่
ในขอบเขตจำกัด กล่าวคือ ผู้มีสิทธิเข้าเรียนเป็นนักเรียนนายร้อยนั้น จะต้องเป็นพระบรมวงศานุวงศ์
บุตรข้าราชการ หรือบุตรนายทหารชั้นสัญญาบัตร เท่านั้น ต่อมาได้เปิดโอกาสให้สามัญชนเข้าเรียนได้
โดยจะต้องมีข้าราชการชั้นสัญญาบัตร เป็นผู้นำฝากและเป็นผู้รับรอง² จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ มีสิทธิ
เข้าเรียนในโรงเรียนนายร้อยทหารบกได้อย่างถูกต้องตามระเบียบข้อบังคับทุกประการ

ระบบการศึกษาของ โรงเรียนนายร้อยกล่าวได้ว่า นับเป็นจุดเริ่มต้นที่ส่งเสริมให้จอมพล สฤษดิ์
ธนะรัชต์ ได้ก้าวไปสู่ความสำเร็จในการเป็นผู้นำทางทหารและผู้นำทางการเมืองในระยะเวลาดังกล่าว
ทั้งนี้เพราะตลอดระยะเวลาที่จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ศึกษาอยู่ ณ โรงเรียนนายร้อยนั้น
จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้รับการอบรมสั่งสอนและฝึกหัดทั้งทางกายและจิตใจให้มีคุณลักษณะ
ที่เป็นผู้นำโดยสมบูรณ์ เพราะหลักสูตรของโรงเรียนนายร้อยนั้นมีจุดมุ่งหมายที่จะหล่อหลอมนักเรียน
นายร้อยทุกคน ให้เป็นบุคคลที่มีความรู้และความสามารถในแขนงต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น นักรบ
ผู้นำ สุภาพบุรุษ และผู้ปกครอง โดยเฉพาอย่างยิ่งในด้านการเป็นผู้นำทางทหารนั้น จัดว่าเป็น

¹โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า หนังสือคู่มือนักเรียนนายร้อยฯ "ไม่มีเลขหน้า"

²ดู หน้า 8

หัวใจสำคัญของการศึกษาของโรงเรียนแห่งนี้ เพราะถือว่าผู้ที่สำเร็จการศึกษาจะต้องทำหน้าที่เป็นผู้บังคับบัญชาหน่วยและเป็นผู้นำทางทหาร กลุ่มครองป้องกันประเทศชาติ ดังนั้นนักเรียนนายร้อยทุกคนจะถูกสร้างสมอุปนิสัยและลักษณะทหารที่ดี เพื่อเตรียมตัวที่จะเป็นผู้ต่อไปในอนาคต¹

ในด้านการสร้างสรรค์ความเป็นผู้นำนั้น ตามหลักสูตรของโรงเรียนนายร้อยโดยเฉพาะวิธีการปลูกฝังความเป็นผู้นำทางการทหารนั้นมีผลทำให้นักเรียนนายร้อยเป็นผู้มีศิลป์ในการพูดในการจูงใจและอำนวยความสะดวกให้ทหารปฏิบัติภารกิจตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชาจนเป็นผลสำเร็จ ความเชื่อมั่น นับถือ และให้ความร่วมมืออย่างจริงจัง ยิ่งล้วนแต่เป็นสิ่งที่เสริมสร้างบุคลิกลักษณะผู้นำทางการทหารอย่างสมบูรณ์ และนับเป็นบันไดเบื้องต้นที่จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ใช้คุณสมบัติดังกล่าว เสริมสร้างอิทธิพลทางการปกครองในการปกครองในโอกาสต่อมา ดังนั้นการศึกษาเล่าเรียนจึงเป็นปัจจัยสำคัญอันหนึ่งในการเลื่อนฐานะทางสังคมของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์

3. ความรู้ความสามารถ การที่จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ มีชาตินิยมกำเนิดที่เป็นพื้นฐานที่ดีและยังช่วยสนับสนุนให้ก้าวไปสู่การศึกษาอบรมในสถาบันชั้นสูงอันเป็นที่ยกย่องของสังคมในขณะนั้น และเมื่อสำเร็จการศึกษาออกปฏิบัติหน้าที่ราชการ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ สามารถปฏิบัติภารกิจให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยและสำเร็จตามความมุ่งหมายของผู้บังคับบัญชาชั้นสูง อันเป็นเครื่องชี้ชัดว่าจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นผู้ก่อรูปด้วยความรู้ความสามารถทั้งทางเทคนิคและทางยุทธวิธี เพราะเนื่องจากการศึกษาอบรมจากโรงเรียนนายร้อยตั้งแต่เยาว์วัยและความรู้ที่ได้จากการศึกษาชั้นสูงทั้งจากเหล่าทหารราบและปืนใหญ่ นอกจากนั้นในการออกปฏิบัติหน้าที่ราชการจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ปรับปรุงตนเองอยู่เสมอ โดยมีคำขวัญประจำตัวและให้กับผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาว่า "นายทหารที่ดีต้องไม่ประเมินคาถาตนเอง"²

¹โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า หนังสือคู่มือนักเรียนนายร้อยฯ หน้า 168 - 170

²กองทัพไทย "ราชการสงครามมหาเอเชียบูรพา" ใน จอมพล ส. ธนะรัชต์ พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ ฯพณฯ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ 17 มีนาคม 2507 หน้า 94

ในการควบคุมดูแลผู้ใต้บังคับบัญชา จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ใช้ความเป็นกันเอง กับทหารใต้บังคับบัญชา รวมกันอยู่หลับนอนอย่างใกล้ชิดกับทหารตลอดเวลา รวมทุกข์ร่วมสุข เมื่อออกปฏิบัติการรบ ในการปกครองก็ใช้หลักการปกครองอันเรียบง่าย มีระเบียบวินัยอันเคร่งครัด เวลาออกปฏิบัติการรบก็ใช้ความสามารถในการปฏิบัติกรอย่างกล้าหาญเด็ดเดี่ยว และปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างแก่ผู้ใต้บังคับบัญชา ทั้งยังได้แสดงให้เห็นผู้ใต้บังคับบัญชา เห็นอยู่ตลอดเวลาว่า เป็นผู้มีความอดทน เสียสละ ให้ความสำคัญแก่ลูกน้องทุกคน เท่าเทียมกัน และมี การริเริ่ม จูงใจให้ผู้ใต้บังคับบัญชาปฏิบัติตามด้วยความเต็มใจ เป็นที่ยกย่องและกล่าวขานกันว่า จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นผู้พันทหารที่ผู้ใต้บังคับบัญชารักใคร่และยำเกรงมาก นอกจากนั้น เมื่อต้องเผชิญหน้ากับปัญหาที่สำคัญผู้บังคับบัญชามอบหมายให้ ก็ปรากฏว่าจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ใช้ความรู้ความสามารถและตัดสินใจได้อย่างถูกต้องและเหมาะสมกับสถานการณ์แวดล้อมในขณะนั้น

ความเป็นผู้บังคับบัญชาที่มีใจคอเด็ดเดี่ยว กล้าหาญ ตรงไปตรงมา ไม่มีเล่ห์เหลี่ยม กล้าได้ กล้าเสีย ใจกว้าง ไม่เห็นแก่ตัว มีสัจจะ รู้จักให้อภัยผู้แพ้ เห็นอกเห็นใจผู้ใต้บังคับบัญชา เป็นกันเองกับทุกคนทำให้ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นบุคคลที่น่านิยมคบหา จึงมีเพื่อนมากและเป็นที่รู้จักของผู้บังคับบัญชาชั้นสูงในด้านความรู้ความสามารถในการปฏิบัติการรบ และได้รับการยกย่องจากนายทหารทั่วไปในการปฏิบัติราชการที่ดีเด่นในสงครามโลกครั้งที่สองในสหรัญไทย เติมถึงความเรียบง่ายในการตัดสินใจ ซึ่งได้รับการฝึกฝนมาจากชีวิตทหาร จึงเป็นปัจจัยให้ได้เลื่อนตำแหน่งสูงจนนายทหารรุ่นเดียวกัน จนกระทั่งก้าวไปสู่ตำแหน่งที่สำคัญทางการทหารซึ่งคุมกำลังส่วนใหญ่ในเขตพระนคร และเป็นตำแหน่งที่สร้าง เสริมให้จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก้าวไปสู่การมีบทบาททางการเมืองในเวลาต่อมา ฉะนั้นจึงกล่าวได้ว่าความรู้ความสามารถเป็นปัจจัยที่สำคัญอีกข้อหนึ่งในการเลื่อนฐานะทางสังคมของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์

การเข้าไปมีบทบาททางการเมืองของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์

การเข้าไปมีบทบาททางการเมืองของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ กล่าวได้ว่าแตกต่างจากผู้นำคนอื่น ๆ เพราะจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ไม่ไ้สนใจในทางการเมืองตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา ก่อนหน้านั้นจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ สนใจอยู่แต่อาชีพทางการทหารที่ตนประจำการอยู่เท่านั้น และไม่ได้คิดที่จะเข้าไปสู่ชีวิตทางการเมืองแต่อย่างใด การดำรงตำแหน่งผู้บังคับการกรมทหารราบที่ 1 รักษาพระองค์ซึ่งได้กลายมาแล้วจะเป็นที่พอใจและภาคภูมิใจที่จะอยู่ในตำแหน่งนั้นมากกว่าที่จะสนใจในเรื่องการเมือง แต่ในที่สุดจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก็หันมากล่าวของอัลเบิร์ต ไอน์ สไตน์ ซึ่งกล่าวไว้ว่า "... การเมือง เป็น เรื่องของชีวิตของทุกคนอย่างไม่มีข้อแม้หรือหมายเหตุใด ๆ ..."¹ ไม่ใช่และเพื่อจะให้ได้ภาพเด่นชัดในการเข้าไปมีบทบาททางการเมืองของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ผู้เขียนจึงแบ่งหัวข้อในการศึกษาบทนี้ออกตามเหตุการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นพอเป็นสังเขป เพื่อจะได้เข้าใจถึงสภาพการณ์ทางการเมืองของไทยในช่วงนั้นที่เปิดโอกาสให้จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก้าวเข้าไปมีบทบาททางการเมืองในระยะต่อมาดังนี้คือ

1. รัฐประหาร 2490 (๘ พฤศจิกายน พ.ศ. 2490)

กล่าวได้ว่า จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้เข้าไปมีบทบาทสำคัญทางการเมือง เป็นครั้งแรก โดยการนำกำลังทหารในบังคับบัญชา คือกรมทหารราบที่ 1 รักษาพระองค์ เข้ามามีส่วนร่วมในการทำรัฐประหาร เมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2490

นับตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา ลักษณะที่เด่นชัดอันหนึ่งของการเมืองไทย ก็คือบทบาททางการเมืองของทหาร ซึ่งปรากฏว่ากลุ่มทหารบกเป็นผู้ครองอำนาจ

¹ พลตรี ประมวล อติเรกสาร บันทึกความจำเมื่อข้าพเจ้าสมัครบุญแทน หน้า 16

ทางการ เมืองตลอดมา "แต่กระทำให้ในนาม 'คณะราษฎร' ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มของพลเรือน ทหารบก และทหารเรือ"¹ นับแต่เมื่อพระยามโนปกรณนิติธาดา นายกรัฐมนตรีทำการปิดสภาและงดใช้รัฐธรรมนูญบางมาตรา และให้อำนาจแก่คณะรัฐมนตรีชุดใหม่ตามพระราชกฤษฎีกาที่ประกาศ เมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2476² จนกระทั่งถึงตอนปลายสงครามโลกครั้งที่สอง กลุ่มทหารบกจึงหมดอำนาจลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งได้มีการจัดตั้งรัฐบาลขึ้นโดยมีกลุ่มทหารเรือเป็นผู้ให้การสนับสนุน ต่อมา เมื่อสงครามโลกครั้งที่สองสงบลง รัฐบาลไทยในสมัยนั้นต้องเผชิญกับปัญหาหนัก ๆ มากมาย หลายปัญหาคับกัน จนเป็นสาเหตุนำไปสู่การเกิดรัฐประหาร 2490 ซึ่งมีสาเหตุโดยสรุปคือ

1.1 ความเดือดร้อนของประชาชนอันเนื่องมาจากความขาดแคลนข้าวบริโภค³ ทั้งนี้ เพราะข้าวที่ผลิตได้มีปริมาณไม่ไค่ส่วนกับการเพิ่มของประชากร และต่อมา เมื่อไทยทำสัญญา "ความตกลงสมบูรณแบบ" กับอังกฤษ เมื่อวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2489⁴ ตามสัญญานี้ประเทศไทยต้องส่งข้าวให้แก่อังกฤษตามพันธกรณีตกลงกันไว้ รัฐบาลจึงต้องควบคุมข้าวที่ผลิตได้ภายในประเทศ ด้วยการออกพระราชบัญญัติสำรวจและห้ามกักกันข้าว พ.ศ. 2489 และพระราชบัญญัติการค้าข้าว พ.ศ. 2489 โดยหวังผลสองประการ ประการแรกเพื่อจัดสรรแบ่งปันข้าวจากท้องที่ที่ผลิตไค่มาก ไปยังท้องที่ที่ขาดแคลน และประการที่สอง เพื่อให้องค์การของรัฐบาลสามารถซื้อหาข้าวส่งไปยังต่างประเทศไค่ครบจำนวนตามกำหนดสัญญา การดำเนินงานดังกล่าวทำให้เกิดความเดือดร้อนแก่ประชาชนในการซื้อหาข้าวบริโภค และนอกจากนั้นยังมีการลักลอบส่งข้าวออกนอกประเทศ

¹ ลุชิน ทนติกุล รัฐประหาร พ.ศ. 2490 "ไม่มีเลขหน้า"

² "พระราชกฤษฎีกา ให้ปิดประชุมสภาผู้แทนราษฎรและตั้งคณะรัฐมนตรีชุดใหม่"

ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 50 ลงวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2476

³ สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎรครั้งที่ 18/2488 (สามัญ) สมัยที่ 2 วันที่ 6 กันยายน 2488 ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม

⁴ คีเรก ชัยนาม ไทยกับสงครามโลกครั้งที่ 2 หน้า 808

จนมีผู้กล่าวว่า ชาวที่ส่งออกนอกประเทศระหว่างปี พ.ศ. 2489 - 2490 มีจำนวนเท่ากันหรืออาจมากกว่าชาวที่ทางราชการส่งออกตามสัญญา ซึ่งเป็นข้ออ้างในการทำรัฐประหารของคณะทหารในแถลงการณ์ฉบับที่ 1¹

1.2 ภาวะเศรษฐกิจเสื่อมโทรมภายหลังสงคราม ผลของสงครามทำให้เศรษฐกิจของไทยภายหลังสงครามโลกครั้งที่สองอยู่ในสภาพที่ทรุดหนัก เกิดภาวะเงินเฟ้อ ค่าของเงินตกต่ำ สิ้นค้ามีราคาแพง ทำให้ประชาชนได้รับความเดือดร้อน² เพราะค่าครองชีพสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว รวมทั้งการขาดแคลนเครื่องอุปโภคบริโภคที่จำเป็น เช่น ข้าว เสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม เป็นต้น ภายหลังสงครามโลกครั้งที่สองตัว เลขดัชนีค่าครองชีพขึ้นสูงมาก และในขณะเดียวกันอำนาจซื้อของเงิน 1 บาทก็ลดลงต่ำมาก³ พลเอก เนตร चेเมะโยชิโน ได้กล่าวถึงภาวะเศรษฐกิจของไทยหลังสงครามโลกครั้งที่สองว่า

... เศรษฐกิจและการเงินของประเทศอยู่ในฐานะที่แย่มากทีเดียว ค่าของเงินบาทภายหลังสงครามตกต่ำลงอย่างน่าใจหาย อัตราแลกเปลี่ยนระหว่างเงินบาทของเรากับปอนด์ เทอร์ลิง ดอลลาร์ และดอลลาร์อเมริกันได้เปลี่ยนแปลงไปหลายเท่าตัว ... เพราะฉะนั้นจึงไม่ท้องพึงสงสัยว่าถึงอุปโภคและบริโภคต่าง ๆ ซึ่งเราขาดแคลน และต้องสั่งเข้ามาจากต่างประเทศนั้นจะต้องมีราคาสูงขึ้นอย่างมากเลย...⁴

ดังนั้นปัญหา เศรษฐกิจหลังสงครามโลกครั้งที่สองจึง เป็นข้อหนึ่งที่คณะทหารยกมาอ้างในการทำรัฐประหาร พ.ศ. 2490 ดังปรากฏในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2490

¹ สุชิน กันทิกุล รัฐประหาร พ.ศ. 2490 หน้า 23 - 29

² สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎรครั้งที่ 3/2490 (สามัญ) วันที่ 19 พฤษภาคม 2490 ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม

³ สุชิน กันทิกุล ก.ศ. หน้า 33 - 34

⁴ พลเอก เนตร चेเมะโยชิโน งานใต้ดินของพันเอกโยชิโน หน้า 733 - 734

บัดนี้ประเทศชาติอยู่ในภาวะวิกฤติกาล ประชาชนได้รับความเดือดร้อนเพราะขาดแคลนอาหาร ขาดเครื่องนุ่งห่ม และขาดแคลนสิ่งอื่น ๆ นานัปการ เครื่องอุปโภคและบริโภคทุกอย่างมีราคาสูงขึ้นกว่าแต่ก่อน เป็นอันมาก เป็นเหตุให้เกิดความเสื่อมทรามในศีลธรรมอย่าง ไม่เคยมีมาแต่กาลก่อนขึ้นในประชาชน¹

1.3 ปัญหาความไม่สงบเรียบร้อยภายในประเทศ หลังจากที่ยุทธการโลกครั้งที่สองใกล้สิ้นสุดลงแล้ว รัฐบาลชุดหลังสงครามก็ต้องเผชิญกับความไม่สงบภายใน เพราะเกิดโจรผู้ร้ายชุกชุมทั้งในพระนครและทางจังหวัด หนังสือพิมพ์บางฉบับได้วิพากษ์วิจารณ์เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในระยะนี้อย่างรุนแรงมากและคณะรัฐประหารก็ยกเป็นข้ออ้างในการทำรัฐประหาร น้อย อินทนนท์ ได้เขียนไว้ในคอลัมน์ "ระหว่างบรรทัด" ถึงความไม่สงบเรียบร้อยภายในประเทศว่า

ขณะนี้แม้ภาวะการครองชีพและชีวิตประจำวันจะเต็มไปด้วยความอึดอัดคับแค้น ความหวาดกลัวซึ่งเป็นภัยอันยิ่งใหญ่แก่จิตใจของมนุษย์ก็ยังคงครอบคลุมอยู่เหนือศีรษะของประชาชนพลเมืองทั่วไป ความปรารถนาของประชาชนยิ่งกว่าสิ่งอื่นใดจนไม่มีกะจิตกะใจในการที่จะทำมาหากิน หากปล่อยกันให้อยู่ในภาวะเช่นนี้นานไป ก็ไม่มีที่สงสัยว่า สมัยของบ้านแตกสาแหรกขาด สมัยของบ้านเมืองไม่มีชื่อแปดแอมจะมาถึง ประชาชนจะหวังพึ่งใครไม่ได้ไกลจากตัวของตัวเองเท่านั้น²

และเกี่ยวกับความไม่สงบเรียบร้อยนี้ จอมพล ป. พิบูลสงคราม หัวหน้าคณะรัฐประหาร 2490 ได้กล่าวว่า "ประชาชนในพระนคร เกิดอดเวงคล้ายบ้านเมืองไม่มีชื่อแปดแอม ตามร้านขายอาหารขายกาแฟ โรงมหรสพ กล่าวติเตียนรัฐบาลเข้าไปหมดเหลือที่จะฟังได้"³

¹ "รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2490" ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 64 ตอนที่ 53 ลงวันที่ 9 พฤศจิกายน 2490

² วัลลภ ชุณหิณี "ระหว่างบรรทัด" โดย น้อย อินทนนท์ (นามแฝง) พิมพ์ไทย 19 กุมภาพันธ์ 2490 หน้า 3

³ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ชีวิตกับเหตุการณ์ของจอมพล ป. พิบูลสงคราม หน้า 83 - 84

1.4 กรณีรัชกาลที่ 8 สวรรคต ในสมัยรัฐบาลขุนนายปรีดี พนมยงค์ เป็นนายกรัฐมนตรี ได้เกิดเหตุการณ์อันสำคัญยิ่งคือ กรณีสวรรคตของรัชกาลที่ 8 เมื่อวันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ. 2489 ซึ่งทางสำนักพระราชวังและกรมตำรวจได้ออกแถลงการณ์ว่า การสวรรคตนั้น เป็นไปโดยอุบัติเหตุ ซึ่งแถลงการณ์ดังกล่าวไม่อาจจจัดความสงสัยของประชาชนได้ จึงทำให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์อย่างกว้างขวาง จนกระทั่งรัฐบาลได้ตั้งคณะกรรมการสอบสวนกรณีสวรรคตและ เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าฟังได้ ณ กระทรวงยุติธรรม และในระหว่างที่มีการสอบสวนกรณีสวรรคตอยู่นั้น การวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลก็หาได้สงบลงไม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในหน้าหนังสือพิมพ์ รัฐบาลจึงได้ออกประกาศภาวะฉุกเฉิน และได้เริ่มตรวจข่าวหนังสือพิมพ์ หลังจากนั้นก็มีกรจับกุมนักหนังสือพิมพ์บางคน รวมทั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรบางคนด้วยในข้อหาขยุ่งกล่าวร้ายป้ายสีรัฐบาล¹

คณะกรรมการสอบสวนกรณีสวรรคตได้ดำเนินงานมาจนถึงสมัยรัฐบาลชุดพลเรือตรี ถวัลย์ ชำรงนาวาสวัสดิ์ (หลวงชำรงนาวาสวัสดิ์) แล้วได้สรุปผลว่า กรณีอุบัติเหตุ นั้นเป็นไปไม่ได้ ส่วนอีกสองกรณีคือ ถูกลอบปลงพระชนม์ และปลงพระชนม์เองนั้นก็ไม่มีพยานหลักฐานและเหตุผลที่แน่นอนว่าจะเป็นไปได้ แต่ก็ไม่สามารถจะหักออกได้โดยสิ้นเชิง การที่คณะกรรมการสอบสวนกรณีสวรรคตไม่สามารถวินิจฉัยได้โดยเด็ดขาด ทำให้ความสงสัยคลางแคลงใจของประชาชนที่มีมาแต่สมัย นายปรีดี พนมยงค์ เป็นนายกรัฐมนตรีได้สืบเนื่องมาถึงรัฐบาลชุดพลเรือตรี ถวัลย์ ชำรงนาวาสวัสดิ์ ด้วย จนกระทั่งได้มีการเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐบาลขึ้น โดยพรรคประชาธิปัตย์ในสภาผู้แทนราษฎร และกรณีสวรรคตได้เป็นข่าวใหญ่อีกครั้งหนึ่ง ก่อนหน้ารัฐประหารจะเกิดขึ้นหนึ่งเดือน² ได้มีการปล่อยข่าวว่า นายปรีดี พนมยงค์ ใช้คนไปลอบปลงพระชนม์ในหลวง³ และได้มีการเขียนบัตรสนเท่ห์ส่งไปหาสถานทูตราชการและแก่มุคคตต่าง ๆ เมื่อรัฐบาลทั้งสองชุด* ไม่สามารถคลี่คลายกรณีสวรรคตให้กระจ่างชัด ปล่อยให้เกิดความมีตนขึ้น จึงทำให้

¹ สุจิน ตันติกุล รัฐประหาร พ.ศ. 2490 หน้า 48 - 53

² ฎ. หน้า 54 - 55

³ "หมิ่นประมาทรัฐบาลอาวุโส" พิมพ์ไทย 5 ตุลาคม 2490 หน้า 1

* ขุนนายปรีดี พนมยงค์ และพลเรือตรี ถวัลย์ ชำรงนาวาสวัสดิ์

ประชาชนเกิดความไม่พอใจ ความเร่ร่อน เชื่อถือของประชาชนที่มีต่อรัฐบาลก็ค่อย ๆ หดไปจนในที่สุดรัฐบาลต้องตกอยู่ในฐานะยุ่งยากจนเกิดรัฐประหารขึ้น

1.5 รัฐบาลหม่อมสมรรถธำมาณีในการบริหารงาน รัฐบาลชุดสุดท้ายก่อนที่จะเกิดรัฐประหารคือรัฐบาลชุดพลเรือตรี จวัตร ช่างนาว่าสวัสดิ์ เป็นนายกรัฐมนตรี รัฐบาลชุดนี้มีอายุในการบริหารงานนานกว่ารัฐบาลชุดยุคกบฏหลังสงคราม* และรัฐบาลชุดนี้ถูกโจมตีมากที่สุดเกี่ยวกับการหม่อมสมรรถธำมาณีในการบริหารงาน การทุจริตคอร์รัปชันในวงงานของรัฐบาลเป็นที่โจษขานกันทั่วไป ไม่ว่าจะเป็นการฉ้อราษฎร์บังหลวงในองค์การสรรพากร หรือการทุจริตในสภาผู้แทนราษฎร เนื่องจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวน 94 คน ได้ขออนุมัติถอดถอนผู้จอบที่มีคุณภาพและราคาสูงจากกระทรวงพาณิชย์คนละ 500 เล็บ เพื่อนำไปจำหน่ายแก่ราษฎรที่ยากจนในราคาถูกเป็นการช่วยเหลือประชาชน แต่กลับปรากฏว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เหล่านั้นได้นำจอบที่มีคุณภาพดีไปค้ากำไร และนำจอบชนิดที่มีคุณภาพเลวไปขายให้ราษฎรในราคาเท่ากับจอบคุณภาพดี¹ นอกจากนั้นนายเสวก เปี่ยมพงษ์สานต์ เลขาธิการรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังยังได้ให้สัมภาษณ์ว่าจะฟ้องผู้แทน 20 คนที่นำเงินจากกระทรวงการคลังไปให้ราษฎรแลกแล้วไม่ส่งคืน² ปรากฏว่าเรื่องดังกล่าวหนังสือพิมพ์เกือบทุกฉบับได้ลงข่าว เกรียวกราว และเรียกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรชุดนี้ว่า "ผู้แทนกินจอบ กินเสียม กินฉันทน์"³

* รัฐบาลชุดหลังสงครามโลกครั้งที่สองมีทั้งหมด 7 ชุด แต่ละชุดมีอายุสั้น โดยเฉลี่ยแล้วมีอายุประมาณ 4 เดือนเศษ

¹สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎรครั้งที่ 22/2490
(สามัญ) วันที่ 31 กรกฎาคม 2490 ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม

²"เลขาธิการ ร.ม.ท. คลังจะฟ้องผู้แทนฯ" สยามนิกร 23 เมษายน 2490 หน้า 1

³"ผู้แทนกินจอบ กินเสียม กินฉันทน์" พิมพ์ไทย 10 พฤษภาคม 2590 หน้า 1

การหย่อนสมรรถภาพและการคอร์รัปชันอีกเรื่องหนึ่งที่รัฐบาลแก้ไม่ได้ก็คือ การลักลอบนำเข้าชาวออกนอกประเทศ ซึ่งบุคคลในคณะรัฐบาลถูกกล่าวหาว่ามีส่วนหัวพันด้วย และนอกจากนั้น ชาวสารที่เหลือนิ่งราษฎร เพื่อการบริโภคนิยม เป็นชาวสารชนิต เดวซึ่ง เป็นชาว เกาที่มีกลิ่นเหม็นสาบ หรือ เป็นชาวที่ปนแผลกคล้ายกับชาวหมู* ทำให้หนังสือพิมพ์และประชาชนวิพากษ์วิจารณ์ถึงความหย่อนสมรรถภาพของรัฐบาลเป็นอย่างมาก เป็นการสร้างความสั่นสะเทือนให้แก่รัฐบาลและตัวอชิบคิตารวจในสมัยนั้น** ก็ปฏิเสธที่จะนำตนเองเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการจับกุมบุคคลที่ฝ่ายตำรวจสันติบาลได้สืบทราบว่าจะก่อรัฐประหารขึ้น และขออนุมัติเพื่อจับกุม อชิบคิตารวจกลับบอกว่าขอเป็นกลางโยให้เหตุผลว่า

คุณเขียนอยู่สันติบาลก็รู้คืออยู่แล้วไม่ใช่หรือว่า ราษฎรไม่ชอบรัฐบาลหลวงช้างงา ... ก็เมื่อราษฎร เขารังเกียจรัฐบาลนี้ว่าไม่ได้ความแล้ว เรายังจะสนับสนุนให้ รัฐบาลนี้อยู่ต่อไปก็ เป็น เรื่อง ไม่ถูก คุณอยู่สันติบาลก็ยอมอยู่เต็มอกความมัน แข็งคึกคักนัก ให้ออกไปเสียที่ก็ดี เราไม่เกี่ยว เพราะเราเป็นข้าราชการประจำ...¹

การหย่อนสมรรถภาพและการคอร์รัปชันในวงการรัฐบาลไม่เพียงแต่จะทำให้ประชาชนเกิดความเสื่อมศรัทธาในการบริหารงานของรัฐบาลเท่านั้น แต่ยังทำให้ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ในวงการรัฐบาลเองก็ยังเดือดร้อนต่อการบริหารงานของรัฐบาลด้วย ดังนั้นจึง เป็น เหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดรัฐประหาร 2490

1.6 การเปิดอภิปรายทั่วไปลงมติไม่ไว้วางใจรัฐบาล ในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2490 พรรคประชาธิปัตย์ได้เปิดอภิปรายทั่วไป เพื่อลงมติไม่ไว้วางใจรัฐบาลชุดพลเรือตรี ถวัลย์ ชำรงนาวาสวัสดิ์ การอภิปรายใช้เวลาถึง 3 วัน ตั้งแต่วันที่ 19 ถึง 27 พฤษภาคม พ.ศ. 2490

* ปลายชาวบ้าน ๆ ที่ไซทมิให้หมูกิน

** พลเรือตรี สังวรรณ สุวรรณสิทธิ์ เป็นอชิบคิตารวจสมัยนั้น

¹ ร.ศ.อ. เขียน (ชัยสงค์) อัมพนันท์ มหาวิทยาลัยของข้าพเจ้า หน้า 522 - 523

ผลปรากฏว่ารัฐบาลขณะการลงมติไม่ไว้วางใจด้วยคะแนน 86 ต่อ 55 เสียง¹ การอภิปรายครั้งนี้ ใช้นานเป็นประวัติการณ์ และมีการถ่ายทอดทางวิทยุกระจายเสียงออกอากาศทั่วประเทศ และหนังสือพิมพ์ทุกฉบับก็พากันเป็นข่าวใหญ่ทุกวัน ทำให้ประชาชนสนใจการอภิปรายเป็นอันมาก ก่อให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของรัฐบาลอย่างกว้างขวาง และอาจกล่าวได้ว่า "การ เปิดอภิปรายทั่วไปของพรรคประชาธิปัตย์ เสมือน เป็นการทำรัฐประหารทางสภา เปิดทางให้ คณะทหารทำรัฐประหารรัฐบาลในเวลาต่อมา"²

1.7 ความไม่พอใจของฝ่ายทหารบก เมื่อสงครามโลกครั้งที่สองสิ้นสุดลงในปี พ.ศ. 2488 รัฐบาลไทยได้ทำการปลดปล่อยทหาร กองทัพภาคพายัพต้องถอนตัวจากแคว้นฉานหรือสหรัไทยเดิม* รัฐบาลพลเรือนในสมัยนั้นมิได้ให้ความสนใจและเอาใจใส่แก่ทหารที่ถอยทัพกลับ บางคนก็ถูกส่งปลดจากตำแหน่งขณะปฏิบัติการณ์อยู่ในสมรภูมิ ทำให้บรรดาทหารส่วนใหญ่เกิดความรู้สึกว่าตนถูกทอดทิ้ง ไม่มีใครเหลียวแล โดยเฉพาะกองทัพภาคพายัพซึ่งเข้าร่วมรบในสงครามโลกครั้งที่สองนั้นต้อง ประสบกับความยากลำบากในการเดินทางกลับ เพราะทหารที่เดินทางจากสนามรบมาขอขึ้นรถไฟ กลับ ต้อง เลื่อนกำหนดกลับอย่างกระชั้นชิด เนื่องจากฝ่ายสหประชาชาติต้องการขนย้ายทหารญี่ปุ่น ก่อน จึงเกิดการอดเวงกันขึ้น เพราะทหารได้เก็บข้าวของหมดแล้ว เตรียมจะขึ้นรถไฟ เงิน ก็ส่งมาไม่ทัน บางหน่วยต้องขออนุมัติเดินทางกลับเอง ทหารบางหน่วยก็ไม่มีรถไฟกลับ ขอรถไฟ ไม่ไ้ต้อง เติมเท้ากลับกันเองก็มี ทหารพวกนี้ เป็นทหารที่กลับจากการรบซึ่ง เสี่ยงต่อชีวิต และใน สนามรบก็ต้อง เผชิญกับความยากลำบากแสนสาหัส แค่ว่าสงครามสงบลง ทหารเหล่านั้นก็ต้องมาพบกับความยากลำบากในการเดินทางกลับอีก ทำให้ทหารเหล่านั้นได้รับความกระทบกระเทือนทั้งทาง ร่างกายและจิตใจ นอกจากนั้นบรรดาทหารที่กลับจากกองทัพภาคพายัพถูกปลดเป็นกองหนุนจำนวนมาก และปรากฏว่ามีนายทหารหลายนายได้รับคำสั่งให้ปลดออกจากประจำการตั้งแต่อยู่ในสนาม

¹สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎรครั้งที่ 11/2490 (สามัญ) ชุดที่ 1 วันที่ 27 พฤษภาคม 2490 ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม

²สุจิน คันทิกุล รัฐประหาร พ.ศ. 2490 หน้า 68

* กล่าวมาแล้วในบทที่ 1

ทำให้เกิดการหันเหและระส่ำระสายในหมู่ทหาร¹

การที่รัฐบาลจำเป็นต้องปลดทหาร เป็นกองหนุนมากและอย่างรวดเร็วหลังสงครามโลกครั้งที่สอง เนื่องจากเหตุที่สำคัญ 3 ประการคือ ประการแรก ฝ่ายสัมพันธมิตรตั้งข้อรังเกียจลัทธิทหารนิยม ประการที่สอง เมื่อสงครามยุติลงแล้วอัตรากำลังทหารจำเป็นต้องลดลงตามข้อตกลงของฝ่ายสัมพันธมิตร ประการสุดท้าย เศรษฐกิจของประเทศภายหลังสงครามทุกแห่งจำเป็นต้องกระจายลง บรรดาทหารที่ถูกปลดเป็นกองหนุนเหล่านี้เป็นจำนวนไม่น้อยต้องว่างงาน และจำนวนไม่น้อยที่หันไปประกอบอาชีพทุจริต²

สภาพของทหารดังกล่าวนี้ยังผลักดันคนไทยในระบอบนั้นให้ตื่นตระหนกและความรู้สึกในทางลบต่อบรรดาทหาร และโดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อทหารบก พลโท กาจ กางสงคราม ได้บันทึกสภาพของกองทัพบกในครั้งนั้นไว้อย่างเจ็บช้ำในฐานะนายทหารชั้นผู้ใหญ่คนหนึ่งว่า

... กองทัพทั้งกองถือนกลับมามีอายุนานาถเศร้าสลด คนทั้งหลายมองดูทหารไทยเหมือนกับมองดูนักโทษทหารญี่ปุ่นผู้เขามารุกรานแดนไทยและถูกจับไป คนหลายคนช่วยกันประดัดประหาร กองทัพทั้งทางตรงและทางอ้อม พลทหารโดยมากใส่เสื้อหูกางเกงขาควีน มาถึงที่ค่ายแล้ว เบิกไปไต่ไม่มีจ่าย การปกครองบังคับบัญชาจำต้องปล่อยมือไปชั่วคราวก่อน เพราะกองทหารทั้งหลายมีชื่อว่า เป็นกรมกองทหารก็แต่ในนามเท่านั้น ความเป็นจริงแล้วมีความทุกข์ทรมานทั้งกายและใจ คนทั้งหลายเห็นว่ากองทหารเกือบไม่มีประโยชน์ไปเสียแล้ว...³

และพันเอก เนตร เขมะโยธิน ก็ได้กล่าวถึงฐานะของทหารไทยในสมัยหลังสงครามว่า "... ยิ่งกว่านั้นทหารยังถูกยกเลิกบางกลุ่มที่ชั้นชมและนิยมยกย่องผลงานของ เสรีไทยในสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง เพื่อยกหยามกิจการทหาร และเห็นว่า เมื่อมีเสรีไทยแล้วทหารไม่มีความจำเป็นอีกต่อไป..."⁴

¹พ.อ. อาจกีก กวางสว่าง ผู้รวบรวม "ชีวิตและผลงานของ อาณา ในยามสงคราม" ใน ประวัติและผลงานของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ

อาณา จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ 17 มีนาคม 2507 หน้า 39

²"ปัญหาความไม่สงบเรียบร้อย", พิมพ์ไทย 1 เมษายน 2490 หน้า 1๖

³พลโท กาจ กางสงคราม เรื่องกล่าวถึงและอำนาจของประเทศไทย หน้า 26 - 27

⁴พลเอก เนตร เขมะโยธิน งานใต้ดินของพันเอกโยธิน หน้า 822

นอกจากนั้นในค่าน้ำกำลังอาวูช พวกเสรีไทยได้รับการฝึกหัดใช้อาวุธที่ทันสมัยในสมัย สงคราม และภายหลังยังได้จัดตั้งกรมสารวัตรทหารขึ้น มุ่งจะเหมือนจะเป็นการแข่งอำนาจกลาย ๆ กับทหารบก และที่ปรากฏต่อมาอีกก็คือหลังสงครามโลกครั้งที่สองลัทธิเสรีนิยมได้ขึ้นมาแทนลัทธิ ทหารนิยม เสถียรภาพของรัฐบาลต้องอาศัยการสนับสนุนจากรัฐสภาจึงจะอยู่ได้ ทหารประจำการ หมดอำนาจที่จะเข้ามาบีบบังคับทางกร เมือง เพราะรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2489 ได้กล่าวไว้บท "มาตรา 24 วรรค 2 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไม่เป็นข้าราชการประจำ มาตรา 29 วรรค 2 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไม่เป็นข้าราชการประจำ และมาตรา 66 วรรค 3 รัฐมนตรีต้องไม่เป็นข้าราชการประจำ"¹

จากสภาพการณ์ดังกล่าว รัฐประหาร เมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2490 จึงได้เกิดขึ้น เมื่อฝ่ายทหารไม่พอใจที่ฐานะและศักดิ์ศรีของชนชั้นนายพลได้รับความกระทบกระเทือนจึง ต้องการที่จะถูกล้มคืนมา และประกอบกับในขณะนั้นรัฐบาลชุดพลเรือตรี ถวัลย์ ชำรงนาวาสวัสดิ์ ต้องเผชิญกับปัญหาทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และความไม่สงบภายใน ซึ่งไม่อาจแก้ไข ให้ลุล่วงไปได้ ทำให้ประชาชนเกิดความไม่พอใจ พร้อมกันนี้ความคิดที่จะทำรัฐประหารล้มรัฐบาล ได้เริ่มฟักตัวขึ้นอย่างลับ ๆ ในบุคคลหลายกลุ่ม โดยเฉพาะในวงกองทัพบกแห่งชาติ ระหว่างนั้น แม้ว่าพันเอก สฤษดิ์ ธนะรัชต์ (ยศขณะนั้น) ในตำแหน่งผู้บังคับการกรมทหารราบที่ 1 รักษา พระองค์จะไม่เคยคิดเล่นการ เมือง แต่อยู่ภายใต้กับบัญชาของพันเอก สฤษดิ์ ธนะรัชต์ กลุ่มหนึ่ง กำลังรวบรวมสมัครพรรคพวก เพื่อทำการรัฐประหารล้มรัฐบาลพลเรือตรี ถวัลย์ ชำรงนาวาสวัสดิ์ ออกไปแล้วจะเชิญจอมพล ป. พิบูลสงคราม มาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีสืบแทน²

¹ "รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2489" ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 63 ตอนที่ 30 ลงวันที่ 10 พฤษภาคม 2489

² พลตรี ชาณุณรงค์ (วิจารณ์บุตร) วิทยารามเศษ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ ภิรมย์ แสนอิสระ เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร เมื่อวันที่ 7 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2523

ในกรณีที่สถานการณ์ของประเทศกำลังสั่นคลอนและบอบช้ำไปด้วยกลืนใจของการ
รัฐประหาร เป็นคนว่า จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์ว่าจะกลับมาเล่น
การเมืองอีกหลังการหลุดพ้นจากการตกเป็นจำเลยในข้อหา เป็นอาชญากรสงคราม และชาว
การจัดตั้งพรรคการเมืองฝ่ายค้านที่บ้านโนนน้อยชิตลุม¹ และในขณะนี้เองที่ข้าราชการทหารกลุ่ม
หนึ่งประกอบด้วย พลโท เฒ่า ชูณหะวัณ ซึ่งเคยเป็นแม่ทัพภาคพายัพในสงครามมหาเอเชียบูรพา
และถูกปลดเป็นนายทหารนอกประจำการ เมื่อสงครามยุติ เป็นหัวหน้าคณะรัฐประหาร
นาวาอากาศเอก กจ. กจสงคราม นายทหารนอกประจำการและสมาชิกพฤฒิสภา
พันเอก สวัสดิ์ สวัสดิ์เกียรติ เจ้ากรมเก็บกษาปหาร พันโท กำน จ้างภูมิเวท นายทหาร
นอกประจำการและสมาชิกพฤฒิสภา และพันเอก เฒ่า ศรียานนท์ บุตรชาย พลโท เฒ่า ชูณหะวัณ
เคยเป็นนายทหารคนสนิท จอมพล ป. พิบูลสงคราม หลังสงครามเป็นนายทหารนอกประจำการ
ร่วมกันคิดจะทำรัฐประหาร นายทหารทั้งห้าคนที่กล่าวมานั้นสี่นายเป็นนายทหารนอกประจำการ
อีกนายหนึ่งคือ พันเอก สวัสดิ์ สวัสดิ์เกียรติ แม้จะเป็นนายทหารประจำการแต่ก็ไม่ได้บังคับบัญชา
ฝ่ายรบ² ดังนั้นคณะผู้ร่วมทำรัฐประหารจึงกล่าวจึงไม่มีกำลังพลและอาวุธที่จะใช้ล้มล้างรัฐบาลได้
ฉะนั้นนายทหารกลุ่มนี้จึงจำเป็นต้องหากำลังทหารมาช่วย และกำลังทหารที่ถูกเพ่งเล็งมาก
เป็นพิเศษคือ กรมทหารราบที่ 1 รักษาพระองค์ ซึ่งมีพันเอก สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นผู้บังคับการ
และมีกำลังพลมาก กับอีกกรมหนึ่งคือกรมทหารราบที่ 11 ซึ่งมีพันเอก ชู่นบัว เพ็ญเสถียร เป็น
ผู้บังคับการ

นอกจากกลุ่มนายทหารประจำการที่คิดจะทำรัฐประหารดังกล่าวแล้ว ก็ยังมีกลุ่มนายทหาร
ชั้นผู้น้อยที่มีความคิดว่าจะได้มีการแก้ไขปัญหาทาง ๆ ซึ่งประชาชนส่วนใหญ่กำลังเผชิญอยู่
โดยที่รัฐบาลชุดพลตรี ถวัลย์ ชำรงนาวาสวัสดิ์ สมัยนั้นไม่สามารถแก้ไขปัญหาดัง ๆ เช่น
ความทุกข์ยากของประชาชน ตลอดจนการเชิดชูเกียรติของทหารบกที่ถูกเหยียบย่ำทำลายให้สิ้นที่ได้
และยังไม่สามารถให้ความกระจ่างชัดกรณีสวรรคตแก่ประชาชนได้ บรรดานายทหารชั้นผู้น้อยเหล่านี้

¹ "จอมพล ป. เล่นการเมืองอีก" สยามนิกร 22 มีนาคม 2490 หน้า 1

² รอง กษามานนท์ ประวัติศาสตร์ไทยในระบอบรัฐธรรมนูญ หน้า 282

มีนายทหารคนหนึ่งซึ่งใกล้ชิดกับจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ มาก และเป็นผู้ชักนำให้จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก้าวเข้ามามีบทบาททางการเมือง เป็นครั้งแรก คือ ร้อยโท ชาอุดมรงค์ วิจารณ์บุตร* นายทหารชั้นใต้ยศ เป็นผู้ไต่บังกับบัญชาของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ที่กองพันปืนกลหนักที่ 1 ลำปาง ระหว่างปี พ.ศ. 2486 - 2488 ต่อมาโดยายตามมาเป็นผู้บังคับหน่วยในกองพันที่ 3 กรมทหารราบ ที่ 1 รักษาพระองค์ และมีบ้านพักอยู่ในบริเวณเดียวกันที่พญาไท จึงมีความสนิทสนมเป็นอันดีกับ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ แต่ในฐานะที่เป็นผู้ไต่บังกับบัญชาจึงไม่กล้าเอ่ยปากชักชวนจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ทรง ๆ แต่ก็ได้ใช้วิธีหาหนทางชักชวนของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ และได้ส่งหนังสือ ข้าราชการ เมืองไปให้อ่าน และเมื่อมีโอกาสร่วมสนุกสนานคุยการคึกคักยามพักผ่อนด้วยกัน ก็พยายาม คุยถึง เรื่องการเมืองในขณะนั้น จนถูกจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ คุกเอาเพราะไม่ชอบ เรื่องการเมือง เมื่อถูกคุกเข่นนั้นร้อยโท ชาอุดมรงค์ วิจารณ์บุตร (ยศขณะนั้น) จำต้องนิ่งเฉย แต่ก็ยังส่งข้าราชการ เมืองต่าง ๆ ไปให้อ่าน และได้ทำอยู่เป็น เวลาประมาณ 1 ปีติดต่อกัน จนกระทั่งต่อมา ร้อยโท ชาอุดมรงค์ ได้พบและรู้จักกับร้อยเอก ทองคำ ยิ้มกำภู นายทหารกองหนุนซึ่งชำนาญทาง คานโหราศาสตร์ และได้ให้ร้อยเอก ทองคำ ยิ้มกำภู คุกวงให้เพราะอยากทราบว่า "จะตายไหม" ปรากฏว่าร้อยเอก ทองคำ ยิ้มกำภู เป็นอีกผู้หนึ่งที่รวมอยู่ในกลุ่มที่จะทำรัฐประหาร¹ สายพันธุ์ ชุนจำนง ภูมิเวท นาวาเอก กาจ กาจสงคราม และขุนปริชาธรเศรษฐ์ ตามที่กล่าว มาแล้ว จึงได้ทราบวากลุ่มนี้มีความคิดตรงกันกับตน และได้วางแผนประสานงานกันและขยายออกไป จนกระทั่งพันเอก สวัสดิ์ สวัสดิ์เกียรติ เจ้ากรมเกียกกายทหารบกและพันเอก สติธ สติสุขุททการ นายทหารประจำกรม เสนาธิการมารวมงานด้วย²

* ปัจจุบันคือ พลตรี ชาอุดมรงค์ หิรัญรามเดช รองผู้อำนวยการวิทยาลัยป้องกัน ราชอาณาจักร

¹ พลตรี ชาอุดมรงค์ (วิจารณ์บุตร) หิรัญรามเดช เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ ภิรมย์ แสนอิสระ เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร เมื่อวันที่ 7 กุมภาพันธ์ 2525

² พ.อ. อาจึก คงสว่าง ผู้รวบรวม "ชีวิตนับแต่รัฐประหาร" ใน ประวัติและผลงาน ของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พลเอก จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์

กัยการดำเนินงานอย่างลับ ๆ นี้ ในที่สุด ร้อยโท ชาณุรงค์ ก็ได้ชวนพันโท ศรีบุษะเกษิษฐ์ ผู้บังคับกองพันที่ 2 กรมทหารราบที่ 1 รักษาพระองค์* ซึ่งเป็นผู้บังคับกองพันของร้อยโท ชาณุรงค์ เองมาร่วมงานด้วย รวมทั้งผู้บังคับกองร้อยต่าง ๆ ในกองพันเข้าร่วมด้วยเป็นจำนวนมาก และในการประชุมตกลงกันในการทำรัฐประหารครั้งนั้น ที่ประชุมได้ลงความเห็นว่า จำเป็นที่จะต้องอาศัยกำลังจากกรมทหารราบที่ 1 รักษาพระองค์ เพราะมีกำลังพลมากถึง 3 กองพัน และตัวผู้บังคับการคือพันเอก สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก็เป็นผู้มีบุคลิกลักษณะในการเป็นผู้นำที่ดี เพราะเป็นผู้มีไหวพริบ ปฏิภาณและความเด็ดขาด ใจกว้างขวาง นักเลง และประการที่สำคัญผู้ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาทั้งรักทั้งเกรงอย่างมาก ด้วยเหตุนี้ที่ประชุมจึงตกลงให้ร้อยโท ชาณุรงค์ ซึ่งเป็นผู้ใกล้ชิดสนิทสนมมากในสมัยนั้น เข้าไปพบและ เชิญชวนให้เข้าร่วมทำรัฐประหารในครั้งนี้

พลตรี ชาณุรงค์ (วิจารณ์บุตร) หิรัญรามเดช ได้เล่าให้ผู้เขียนฟังว่า เมื่อได้ชวนจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ให้เข้าร่วมด้วย ปรากฏว่า จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ นั้นเฉยไม่ไห้คำตอบ ร้อยโท ชาณุรงค์ (ยศขณะนั้น) ได้ยกมือไหว้และกล่าวขอโทษท่านพร้อมทั้งพูดว่า "ถ้าท่านไม่รวมด้วย ก็ขอให้อ่านอยู่เฉย ๆ ถ้าท่านขัดขวาง พวกกระผมก็เห็นจะจำเป็นต้องทำ" จอมพล สฤษดิ์ ได้พูดว่า "นี้จะเสนางานอ้าวด้วยหรือ" และยังไม่ยอมตกลงที่จะรวมด้วย

* กรมทหารราบที่ 1 รักษาพระองค์ ซึ่งมีพันเอก สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นผู้บังคับการนั้นมี 3 กองพันและนายทหารใต้บังคับบัญชาชั้นหัวหน้าหน่วยที่สำคัญซึ่งคุมกำลัง 3 กองพันในสมัยนั้นคือ

พันโท บัญญัติ เทพหัสดินทร ๓ อยู่ขวา เป็น รองผู้บังคับการ

พันโท สุริใจ พูลทรัพย์ เป็น เสนาธิการ

✓ พันโท ประภาส จารุเสถียร เป็น ผู้บังคับกองพันที่ 1

พันโท ศรีบุษะเกษิษฐ์ เป็น ผู้บังคับกองพันที่ 2

พันโท ชลอ จารุกลัส เป็น ผู้บังคับกองพันที่ 3

กองพันที่ 2 ทั้งอยู่ที่พญาไท บริเวณเดียวกันกับที่บังคับการกรม ส่วนกองพันที่ 1

ทั้งอยู่ที่กรมการรักษากินแดนปัจจุบัน กองพันที่ 3 ทั้งอยู่ที่หน้าสวนพฤกษศาสตร์

แต่ก็ให้กำลังใจว่าจะได้คำตอบในวันรุ่งขึ้น และยังให้คำมั่นสัญญาว่าถึงแม้จะไม่ร่วมมือด้วยก็จะ
อยู่เฉย และรับรองความปลอดภัยในตัวของร้อยโท ชาอุดมรงค์ อย่างเต็มที่¹

ในวันรุ่งขึ้น พันเอก สฤษดิ์ ชนะวัธ (ยกขณะนั้น) ได้เรียกร้อยโท ชาอุดมรงค์ไปพบ
ที่บ้านพัก ซึ่งมีพันโท ประภาส จารุเสถียร ผู้บังคับกองพันที่ 1 และพันโท ชลอ จารุกุล
ผู้บังคับกองพันที่ 3 อยู่ ณ ที่นั้นด้วย ร้อยโท ชาอุดมรงค์ วิจารณ์บุตร จึงได้เชิญพันโท ศรี
บุษะเกษม มาร่วมหารือด้วย ในที่สุดพันเอก สฤษดิ์ ชนะวัธ ก็ได้ให้คำตอบตกลงที่จะเข้าร่วมมือ
ด้วย ดังนั้นการก่อรัฐประหารจึงได้เกิดขึ้นเมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2490 เวลา 21.00 น.
ตามแผนของนาวาอากาศเอก กาจ กาจสงคราม

ตามแผนที่กำหนดกันนั้น กำลังทหารจากกรมทหารราบที่ 1 รักษาพระองค์ภายใต้บังคับ
บัญชาของพันเอก สฤษดิ์ ชนะวัธ ผู้บังคับการกรมจะต้องเคลื่อนออกจากที่ตั้งมุ่งเข้ายึดและ
ปฏิบัติการตามจุดสำคัญต่าง ๆ ตามแผน แต่ปรากฏว่าในคืนนั้น พลเอก หลวงอดุลยเดชจรัส
ผู้บัญชาการทหารบกได้ทราบข่าวการก่อรัฐประหาร ได้เอารถเดี่ยวไล่ถอนทหารที่ออกปฏิบัติการให้
กลับเข้ากรมกอง และวิ่งรถเข้าตามหน่วยต่าง ๆ เพื่อห้ามการเคลื่อนย้ายกำลัง มิฉะนั้นจะถูก
ลงโทษสถานหนัก และยังออกคำสั่งให้หน่วยที่เคลื่อนย้ายกำลังออกไปแล้วให้ออกกลับเข้าที่ตั้งปกติ
ในตอนนั้นปรากฏว่าคณะรัฐประหารเกิดความปั่นป่วน กำลังต่าง ๆ บางหน่วยก็ถอยกลับเข้าสู่ที่ตั้ง
ปกติหลายหน่วย ผู้เข้าแก้ไขสถานการณ์ตอนนั้นก็คือ พันเอก สฤษดิ์ ชนะวัธ ได้ตัดสินใจอย่าง
ฉับพลันทันด่วนเข้าแก้ไขสถานการณ์ ทำให้รัฐประหารซึ่งเกือบจะล้มเหลวกลับดำเนินต่อไปจน
ประสบผลสำเร็จด้วยการใช้วิชาศิลปะกล่อมทหารให้มั่งคั่งกับบัญชาที่มาร่วมชุมนุมกันให้ปฏิบัติตามแผน
ต่อไป โดยกล่าวกับผู้บังคับหน่วยเหล่านั้นว่า "ลือจะยกกลับเข้ามาภายหลังหรือจะไปตายเอา
ดาบหน้า ? ชัยชนะอยู่ในกำมือของลือแล้ว จะปล่อยให้ชัยชนะหลุดลอยไปเช่นนั้นหรือ ?

¹ พลตรี ชาอุดมรงค์ (วิจารณ์บุตร) หิรัญรามเกษ เป็นผู้ที่สัมภาษณ์ ภิรมย์ แสนอิสระ
เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร เมื่อวันที่ 7 กุมภาพันธ์ 2523

* พลเอก หลวงอดุลยเดชจรัส หัวหน้าทหารเรียกกันว่า "นายพลคาจ" เป็นผู้ที่มีบรรดาศักดิ์
ทั้งหลายกลัวเกรงกันมาก กล่าวกันว่าเป็นคนตรงและไมกลัวใคร

เมื่อลุดอดยกกลับเข้าที่ทั้งนี้ ๆ ที่ลุดอกวอกไปแล้ว เชนนี้ ลุดนิกหรือว่าลุดจะไม่เข้าคุด"¹

จากนั้นพันเอก สฤณี ษะรัชต์ ได้สั่งให้ผู้นั่งกับหน่วยทหารนำทหารออกวางกำลังปิด
คามจุดทาง ๆ ที่สำคัญที่ไคทำการปิดไว้แล้วนั้นก็ให้ทำการปิดอยู่ต่อไป ส่วนพันเอก สฤณี ษะรัชต์
พร้อมควยกำลังส่วนใหญ่ของกรมทหารราบที่ 1 รักษาพระองค์ได้ถอนกำลังออกไปสมทบกับหน่วยกำลัง
ของนักเรียนนายร้อยทหารบก ซึ่งมีพันโท อนุม กิตติขจร (ยศขณะนั้น) เป็นผู้บังคับกองที่ 4
ของโรงเรียน² ทำการปิดกระทรวงกลาโหมและบริเวณท้องสนามหลวงกับพระบรมมหาราชวังไว้ได้
สิ่งนี้เองที่ทำให้คณะรัฐประหารมีกำลังใจที่จะดำเนินการต่อไปจนประสบความสำเร็จโดยไม่เสีย
เลือดเนื้อแม่แผ่นดิน ทั้งนี้เพราะอาศัยไหวพริบ ปฏิภาณ และความเด็ดเดี่ยวในการเข้าแก้ไข
สถานการณ์ของพันเอก สฤณี ษะรัชต์ นั้นเอง³ ลักษณะดังกล่าวเป็นลักษณะประจำตัวซึ่งจะได้
กล่าวต่อไป

เมื่อทำการรัฐประหารเสร็จเรียบร้อยแล้ว จอมพล สฤณี ษะรัชต์ ก็ได้มีตำแหน่งใน
ทางการเมืองแต่อย่างใด วันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2490 ได้เลื่อนยศเป็น "พลตรี" และใน
วันที่ 2 กุมภาพันธ์ปีเดียวกันนั้นก็ได้รับตำแหน่งเป็นผู้บัญชาการกองพลที่ 1 ซึ่งเป็นตำแหน่งที่มีความ
สำคัญมาก เพราะเป็นผู้คุมกำลังหลักของกองทัพบกในพื้นที่กรุงเทพฯ ถ้ามีการยึดอำนาจโดยทหาร
และในเวลาต่อมาจะเป็นธรรมเนียมว่าผู้นำทางทหารที่จะก้าวไปสู่อำนาจทางการเมืองนั้นมักจะ
ต้องผ่านการเป็นผู้บัญชาการกองพลที่ 1⁴ ซึ่งเป็นเสมือนฐานอำนาจที่จะก้าวไปสู่ตำแหน่งสำคัญ
ทางการเมือง ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าการได้รับตำแหน่งผู้บัญชาการกองพลที่ 1 เปิดโอกาสให้
จอมพล สฤณี ษะรัชต์ ก้าวเข้าไปมีบทบาทที่สำคัญทางการเมืองในเวลาต่อมา

¹ อาจศึก ดวงสว่าง ผู้รวบรวม "ชีวิตนับแต่รัฐประหาร" ใน ประวัติและผลงานของ
จอมพล สฤณี ษะรัชต์ พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ อาณา จอมพล สฤณี ษะรัชต์
17 มีนาคม 2507 หน้า 44 - 45

² นายหนวย (นามแฝง) ชีวิตและงาน จ. กิตติขจร หน้า 134

³ กองทัพบกไทย จอมพล ส. ษะรัชต์ พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ
อาณา จอมพล สฤณี ษะรัชต์ 17 มีนาคม 2507 หน้า 98

* เช่น จอมพล อนุบ กิตติขจร เป็นผู้บัญชาการกองพลที่ 1 พ.ศ. 2493

ภายหลังรัฐประหารแล้ว คณะรัฐประหาร 2490 ไม่รับเป็นผู้จัดตั้งคณะรัฐบาล ได้มอบให้นายควง อภัยวงศ์ หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ เป็นนายกรัฐมนตรี และจัดตั้งรัฐบาลบริหารประเทศสืบไป แต่อำนาจคณะรัฐประหารยังคงมีอยู่โดยตำแหน่งผู้บัญชาการทหาร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย * และนอกจากนี้ยังได้รับสิทธิอำนาจพิเศษตามพระราชบัญญัติคุ้มครองความสงบสุข ทางรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว พ.ศ. 2490 ที่รัฐบาลได้แถลงไว้ว่า

... ตามแบบอย่างที่ได้เคยมีมาภายหลังที่ได้มีการรัฐประหารขึ้นแล้ว ก็มักจะมิบุคคลตามหมู่เหล่าคบคิดกันที่จะทำการต่อต้าน และชักชวนมิให้การดำเนินไปตามที่คณะรัฐประหารได้จัดทำไปนั้น เพื่อการนี้จึง เป็นการสมควรที่จะให้ทางราชการทหารได้มีอำนาจบางประการ ในอันที่จะใช้อำนาจอันนั้นระงับและป้องกันเหตุร้ายอันอาจมีขึ้นนั้นได้ เช่น อำนาจยึดอาวุธปืน เครื่องกระสุนปืน วัตถุระเบิด เป็นต้น...¹

รัฐบาลภายใต้การนำของนายควง อภัยวงศ์ นายกรัฐมนตรี ได้เข้าบริหารประเทศเมื่อวันที่ 10 พฤศจิกายน พ.ศ. 2490 จนถึงวันที่ 8 เมษายน พ.ศ. 2491 ประมาณ 140 วัน กล่าวได้ว่า "รัฐบาลนายควง อภัยวงศ์ ได้แผ้วถางทางให้คณะรัฐประหารใช้อำนาจโดยราบรื่น ด้วยเหตุที่ได้จัดให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาแทนราษฎรด้วยความเรียบร้อย รัฐบาลของนายควง อภัยวงศ์ ที่ได้ตั้งขึ้นภายหลังการเลือกตั้งครั้งนั้นได้รับการรับรองจากต่างประเทศ เช่น อังกฤษ และสหรัฐอเมริกา"² จึงกล่าวได้ว่ารัฐบาลชุดนายควง อภัยวงศ์ไม่เพียงแต่จะสร้างเสถียรภาพให้แก่ประเทศไทยเท่านั้น แต่ยังสร้างเสถียรภาพทางการเมืองให้แก่คณะรัฐประหารด้วย

* ตำแหน่งทั้งสามเจ้าคณะรัฐประหารคุมอำนาจอยู่ คือ จอมพล ป. พิบูลสงคราม พลโท หลวงเซ่งไถ่กรับ และพลโท จิต มั่นคิดปลื้มยศโยชารักษ์ เรียงตามลำดับ

พระราชบัญญัติคุ้มครองความสงบ รัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว 2490" ราชกิจจานุเบกษา แผนกกฎหมาย เล่ม 68 ตอนที่ 56 ฉบับพิเศษ ลงวันที่ 22 พฤศจิกายน 2490

²รอง ศยามานนท์ ประวัติศาสตร์ไทยในระบอบรัฐธรรมนูญ หน้า 298

ต่อมารัฐบาลชุดนายควง - อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรีได้ถูกคณะรัฐประหารบีบบังคับให้ลาออก เพราะคณะรัฐประหารเห็นว่า นายควง - อภัยวงศ์ ไม่ยินยอมให้คณะรัฐประหาร เกี่ยวข้องกับการบริหารงานของรัฐบาล¹ และคณะรัฐประหารได้เชิญ จอมพล ป. พิบูลสงคราม เข้าดำรงตำแหน่งสืบแทน เมื่อ วันที่ 8 เมษายน พ.ศ. 2491

2. กบฏนายพลหรือกบฏเสนาธิการ (1 ตุลาคม 2491)

เมื่อรัฐบาลใหม่ภายใต้การนำของนายควง - อภัยวงศ์ นายกรัฐมนตรี เข้าบริหารประเทศได้ประมาณ 140 วัน ก็ถูกคณะรัฐประหารบีบบังคับให้ลาออกไป และให้จอมพล ป. พิบูลสงคราม เข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแทนและจัดตั้งคณะรัฐบาลบริหารประเทศขึ้นใหม่ การกระทำของคณะรัฐประหารดังกล่าวก่อให้เกิดความไม่พอใจโดยทั่วไป โดยเฉพาะทหารเรือและพวกเสรีไทยที่ต้องสูญเสียอำนาจไป จึงนำไปสู่เหตุการณ์ที่พยายามจะล้มล้างอำนาจของคณะรัฐประหารในเวลาต่อมา ความพยายามที่จะล้มล้างอำนาจของคณะรัฐประหารได้เริ่มขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2491 ซึ่งเรียกกันว่า "กบฏนายพล" หรือ "กบฏเสนาธิการ" บางทีก็เรียก "กบฏ 1 ตุลาคม" นายทหารที่เข้าร่วมทำการครั้งนี้ส่วนมากเป็นนายทหารเสนาธิการ เช่น พลตรี เนตร ชะโมยอิน พลตรี สมบูรณ์ สุรานุชิต พันเอก กิตติ ทัดตานนท์ พันเอก สมบูรณ์ สุนทรเขต พันโท พโยม จุฬานนท์ และหลวงอรรถกิติกำจร เป็นต้น นายทหารกลุ่มนี้มีความมุ่งหมายที่จะแยกทหารประจำการออกจากการเมือง โดยเกิดขาด และต้องการที่จะล้มล้างอำนาจของคณะรัฐประหารที่อยู่เหนือกองทัพมาให้หมดไป โดยวางแผนจะทำการลอบสังหารบุคคลสำคัญของคณะรัฐประหารที่มาร่วมในงานพิธีสมรสระหว่าง พลตรี สฤษดิ์ ธนะรัชต์ กับ น.ส. วิจิตรา ศรีกรรวิจิตร ณ ท่าเนียบรัฐบาล² แต่คณะรัฐประหารสืบทราบเสียก่อน จึงมอบหมายให้ พลตรี สฤษดิ์ ธนะรัชต์ และพลตำรวจตรี เผ่า ศรียานนท์ นำกำลังเข้าด้อมกระถางกลาโหม

¹ พันศรี) ควง - อภัยวงศ์ "การเปลี่ยนรัฐบาล จอมพล ป. พิบูลสงคราม" ใน เบื้องแรกประชาธิปไตย หน้า 422 - 423

² พ.อ. อาจึก ควงสว่าง ผู้รวบรวม "ชีวิตกับแคว้นรัฐประหาร" ใน ประวัติและผลงานของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ อาพณฯ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์

ซึ่งเป็นกองบัญชาการของผู้ก่อการกบฏ และสามารถจับกุมผู้ก่อการกบฏครั้งนี้ได้เกือบหมด ยกเว้น พลตรี เนตร เหมะโยธิน พันโท พโยม จุฬานนท์ และหลวงอรธกติกัจจร ซึ่งหลบหนีไปได้¹ คณะรัฐประหารได้นำตัวมาสอบสวนที่กองบัญชาการกองพลที่ 1² ซึ่งได้จัดตั้ง เป็นกองบังคับการ สืบสวนขึ้นชั่วคราวในครั้งนั้น ด้วยเหตุการณ์ครั้งนี้ทำให้กองบัญชาการกองพลที่ 1 ซึ่งเป็นกองกำลังอันยิ่งใหญ่ที่สุดในการรักษาด่านการณของบ้าน เมืองตอนนั้นต้องอยู่ในสภาพ 'เตรียมพร้อม' กันแทบทุกเวลานาที³

ด้วยเหตุนี้จึงทำให้จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในฐานะผู้บัญชาการกองพลที่ 1 รักษาพระองค์ ก้าวไปสู่ความเป็นผู้มีมีความสำคัญในการรักษาอำนาจของคณะรัฐประหาร และได้รับความยินยอม จากคณะรัฐประหารให้เตรียมพร้อมที่จะทำการปราบปรามได้ทุกเมื่อ ซึ่งเป็นการเสริมสร้างความสำคัญและความแข็งแกร่งให้จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เข้าสู่อำนาจมีบทบาททางการเมืองเพิ่มขึ้นในฐานะผู้คุมขุมกำลังอันเป็นฐานอำนาจของจอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีสมัยนั้น

3. กบฏวังหลวง (26 กุมภาพันธ์ 2492)

รัฐบาลชุด จอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่ได้เข้ารับหน้าที่บริหารประเทศตั้งแต่วันที่ 15 เมษายน พ.ศ. 2491 ต้องเผชิญกับอุปสรรคตลอดมา ด้วยเหตุการณ์กบฏหลายครั้ง แม้จะมี กำลังฝ่ายทหารบกทำหน้าที่เป็นฐานกำลังสนับสนุนอยู่ก็ตาม แต่ที่กบฏทางการเมืองที่สูญเสียชีวิตอันอาจไป โดยคณะรัฐประหารก็ไม่ได้หยุดยั้งที่จะเอาอำนาจการปกครองคืนมา ชาวการเมืองที่เกิดขึ้นเรื่อย ๆ จนกระทั่ง จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีหรือครุฑทองไม่ได้ ได้ประกาศทางวิทยุกระจายเสียง ของกรมประชาสัมพันธ์ว่า "ถ้าส่วนมากรักที่จะใช้การกบฏจลาจลเพื่อความสำเร็จทางการเมือง ภายในแล้ว ก็เป็นเรื่องที่น่าเสียดใจที่ทุกคนจะต้องต่อสู้กันต่อไป และเลือด... เลือดเท่านั้น จะล้าง เมืองไทยให้สะอาด"³ และต่อมาวันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2492 จอมพล ป. พิบูลสงคราม

¹สว่าง ลานเหลือ 37 ปีแห่งการปฏิวัติ หน้า 242 - 243

²พ.อ. อาจสีก ขวสวาง บูรารวม "ชีวิตนับแต่รัฐประหาร" ใน ประวัติและผลงาน ของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ ฯพณฯ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ 17 มีนาคม 2507 หน้า 49

³ม.ร.ว. ชนม์สวัสดิ์ วัฒนุฑฒ ชีวิตและงานของสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จอมพลผู้พิทักษ์ หน้า 176

นายกรัฐมนตรีก็ไ้ประกาศภาวะฉุกเฉินขึ้นโดยใช้อำนาจจากประเทศเพื่อนบ้าน* เป็นข้ออ้างในการประกาศภาวะฉุกเฉินว่า "... ด้วยรัฐบาลได้พิจารณาเห็นว่าสถานการณ์ทางการเมืองต่างประเทศใกล้เคียงประเทศไทยได้เกิดการวุ่นวายขึ้นทั่วกัน และเหตุฉุกเฉินเช่นนี้ได้ลุกลามมายังประเทศไทย จนถึงบางแห่งรัฐบาลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวต้องใช้อำนาจปราบปรามไปบ้างแล้ว..."¹

การประกาศภาวะฉุกเฉินนี้เป็นการแสดงให้เห็นว่า จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้พยายามที่จะป้องกันเหตุการณ์ที่ร้ายแรงอย่างสุดความสามารถ จนกระทั่งถึงวันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2492 เวลาประมาณ 21.15 นาฬิกา วิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยได้ประกาศข่าวควรว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชได้ทรงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ปลด จอมพล ป. พิบูลสงคราม ออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งนายถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ เป็นนายกรัฐมนตรีแทน² เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นครั้งนั้นปรากฏว่า รัฐบาลชุดจอมพล ป. พิบูลสงคราม ต้องเผชิญกับการจลาจลซึ่งบุคคลกลุ่มหนึ่งประกอบด้วย นายปรีดี พนมยงค์ ร้อยเอกวัชรชัย ชัยสิทธิเวช และทหารเรือส่วนหนึ่งเข้าร่วมด้วย ได้ก่อการจลาจลขึ้นโดยมีกองบัญชาการตั้งอยู่ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และกรมการเมือง คณะผู้ก่อการจลาจลได้เข้ายึดพระบรมมหาราชวังทางคันประตูวิเศษไชยศรีเป็นที่มั่น กรังเวลา 21.15 นาฬิกา จึงได้ประกาศทางวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย อ้างพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้รัฐบาลชุด จอมพล ป. พิบูลสงคราม พ้นจากตำแหน่ง และเชื่อกันว่าทหารเรือจากสตึกและชลบุรีได้เข้าร่วมในการจลาจลครั้งนี้ด้วย³

* เกี่ยวกับสถานการณ์ในอินโดจีน ฝรั่งเศสแสวงสงครามที่เย็นเป็นฟู

¹"ประกาศภาวะฉุกเฉิน" พิมพ์ไทย 24 กุมภาพันธ์ 2492 หน้า 1

²Thak Chaloeontiarara. THAILAND : The politics of Despotic Paternalism. p. 47 - 48.

³Ibid.

จะเห็นได้ว่าหลังจากที่ฝ่ายทหารบกมีชัยชนะในการทำรัฐประหาร 2490 ซึ่งอำนาจจากเสรีไทยและฝ่ายทหารเรือแล้ว บรรยากาศทางการเมืองไม่ได้ดีขึ้นเลย ความแตกแยกระหว่างทหารบกฝ่ายหนึ่งและเสรีไทยกับฝ่ายทหารเรืออีกฝ่ายหนึ่งยังคงมีอยู่ และก็นำไปสู่การช่วงชิงอำนาจทางการเมืองอีกครั้งหนึ่ง ในวันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2492 ฝ่ายผู้ก่อการกำเริบกำลังเข้ายึดที่สำคัญ ๆ ของทางราชการหลายแห่ง เช่น โรงไฟฟ้าวัดเลียบ สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย และพระบรมมหาราชวังไว้ได้ ได้เรียกเหตุการณ์ครั้งนั้นว่า "กบฏวังหลวง" ฝ่ายกบฏได้ประกาศให้รัฐบาลยอมจำนนพร้อมทั้งได้ประกาศแต่งตั้งนายกรัฐมนตรีและคณะรัฐบาลชุดใหม่ขึ้น¹

จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ประชุมคณะรัฐประหารเพื่อทำการต่อต้าน และที่ประชุมได้ลงมติให้รัฐบาลแต่งตั้ง พลโท ฉิม ชูหะวัน เป็นผู้อำนวยการปราบกบฏวังหลวง โดยมี พลโท กาจ กาจสงคราม เป็นรองผู้อำนวยการ ในการปราบปรามครั้งนั้นคณะรัฐประหารตกลงที่จะใช้กำลังของกองพลที่ 1 รักษาพระองค์เป็นกำลังหลัก ดังนั้นจึงได้แต่งตั้งให้ พลตรี สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นผู้อำนวยการในการปราบกบฏ

การปราบกบฏวังหลวงครั้งนั้น พลตรี สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก็ได้แสดงความสามารถในการตัดสินใจที่เด็ดขาด ฉับพลันทันทีและการสั่งที่เฉียบขาดเข้าดำเนินการปราบพวกกบฏ ทั้งนี้เพราะว่า ถ้าตามสถานการณ์แล้วดูเหมือนว่าฝ่ายรัฐบาลจะเป็นผู้ได้เปรียบเพราะมีกำลังมากกว่าฝ่ายกบฏ แต่ตามความเป็นจริงแล้วแม้ว่าฝ่ายกบฏจะมีกำลังน้อยกว่าก็จริงแต่ก็ได้เปรียบฝ่ายรัฐบาลในข้อที่ว่า ฝ่ายกบฏได้เข้าไปยึดพระบรมมหาราชวังเป็นที่มั่นของตน ในพระบรมมหาราชวังนั้นมีปราสาทราชมณเฑียรอันเป็นศิลปะที่หาไม่ได้ ทั้งเป็นสถานที่คุ้มกันคูเมือง ใกล้เคียง ๆ กันนั้นก็เป็นที่ประทับของพระมหากษัตริย์ อันเป็นที่ประสูติของพระพุทธมหิตร์ดิศลปกุมาร พระแก้วมรกต ซึ่งเป็นที่เคารพสักการบูชาของประชาชนชาวไทยทั่วประเทศ เมื่อฝ่ายกบฏยึดเอาเป็นกองบัญชาการเช่นนั้นจึงเป็นการยากลำบากที่ฝ่ายรัฐบาลจะใช้กำลังเข้าปราบปรามให้เด็ดขาดลงไปได้โดยจะไม่ทำให้สิ่งมีค่าควร เมืองกรุงกล่าวเสียหาย²

¹สุเพ็ญ กิริคุณ กบฏวังหลวง 26 กุมภาพันธ์ 2492 หน้า 57 - 60

²บ.ร.ว. อนุวัตรศักดิ์ อนุสุทธิ ชีวิตและผลงานของ สฤษดิ์ ธนะรัชต์ จอมพลผู้พิชิต หน้า 81 - 82

เรื่องนี้ทำให้ พลตรี สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ผู้บัญชาการกองพลที่ 1 รักษาพระองค์ในฐานะ
ผู้อำนวยการปราบกบฏต้องใช้เวลาอย่างหนักในการจะเข้าป่าเข้าไพร และปรากฏว่า
พลตรี สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ตัดสินใจอย่างเด็ดขาดบัญชาการยิงวังหลวงคืนจากฝ่ายกบฏ โดยใช้
กองรถถังขนาดเล็ก * มุกน้ำเข้าทางประตูวิเศษไชยศรี และคิดความถ่วงรถถังขนาดหนัก **
เข้าช่วยสนับสนุน ในขณะที่ฝ่ายตรงข้ามระดมยิงถ่วงกระสุนบ้าๆ และในที่สุดการปราบกบฏ
วังหลวงในวันนั้นก็สำเร็จลุล่วงไปในเวลาไม่กี่ชั่วโมง¹ ผลจากชัยชนะในการปราบกบฏครั้งนี้
ทางราชการได้แต่งตั้งให้ พลตรี สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ดำรงตำแหน่งแม่ทัพกองทัพบกที่ 1 ในพื้นที่ที่
การปราบกบฏสิ้นสุดลง และยังคงเป็นผู้รักษาราชการผู้บัญชาการกองพลที่ 1 อยู่ด้วยอีกตำแหน่ง
หนึ่ง²

การปราบกบฏวังหลวงครั้งนี้ได้แสดงถึงบุคลิกพิเศษอย่างหนึ่งของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์
คือ การตัดสินใจที่เด็ดขาดและรอบคอบ การปราบกบฏครั้งนี้เป็นไปด้วยความยากลำบากมาก
ถึงกล่าวแล้ว และยังเป็น การเข้าตีตรงหน้าต่อข้าศึกที่ยึดและยิงมาจากพระบรมมหาราชวังอย่าง
รุนแรง การระดมยิงต่อต้านจากพวกที่ยึดพระบรมมหาราชวังครั้งนี้ปรากฏว่ารุนแรงมาก
ประกอบกับพวกกบฏมีกำลังเป็นที่ยากยิ่งยวด และฝ่ายเข้าตีไม่อาจใช้อาวุธหนักระดมยิงเข้า
ไปได้ เพราะเกรงว่าเป็นอันตรายต่อบรรดาพระที่นั่งต่าง ๆ จึงทำให้การเข้ารบทำลายข้าศึก
ทำได้ค่อนข้างลำบาก แต่ในที่สุดด้วยความใจเด็ดของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ที่ให้รถถังทะยาน
คืบคลานเข้าใกล้ข้าศึก 40 มีกำลังทหารราบตามติด ก็สามารถยิงเข้าทำลายกระสุนและบรรดาอาวุธระเบิดมือที่

* รถถังขนาดเล็ก สมัยนั้นเรียกกันว่า "ไอ้แอด"

** รถถังขนาดหนักมีชื่อเรียกกันว่า "วิกเตอร์อาร์มสตอง"

¹เสลา เวชระจุ "กบฏวังหลวง" ใน ประชาธิปไตย 42 ปี โดย ไทยน้อย
(นามแฝง) เล่ม 3 หน้า 166 - 169

²พ.อ. อาจติก ดวงสว่าง ผู้รวบรวม "ชีวคัมภีร์ประหาร" ใน ประวัติและ
ผลงานของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พลเอก จอมพล สฤษดิ์
ธนะรัชต์ 17 มีนาคม 2507

พวกกบฏจะยอมยิงและฆ่าตัวออกมา เว้นแต่พวกทหารพระบรมมหาราชวังฟังดังได้ ทำให้พวกกบฏ
เสียชีวิตและการต่อต้านก็ยุติลงที่สุดในที่สุด¹ / ผลสำเร็จครั้งนี้เกิดขึ้นจากความใจอาตของ
จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ซึ่งก่อนมากลับเกิดความคิดที่ว่าได้นำมาใช้ทุกครั้งที่ในการลงโทษและ
ปราบปรามผู้กระทำความผิดสมัยเป็นหัวหน้ากองปฏิวัติและนายกรัฐมนตรีก่อนที่จะได้กล่าวถึงต่อไป

การได้รับตำแหน่งแม่ทัพกองทัพบกที่ 1 แล้วเป็นผู้รักษาการบัญชาการกองพลที่ 1 เป็น
เหมือนการประกาศให้ทราบโดยทั่วไปทั้งในบรรดาเหล่าทหารและนักการเมืองสมัยนั้นว่า
พลตรี สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นบุคคลสำคัญที่ได้รับการไว้วางใจจากคณะรัฐประหารในการควบคุม
กำลังทหารบกในเขตกรุงเทพฯ และจังหวัดใกล้เคียง และเป็นผลให้ก้าวไปสู่อนาคตที่สดใสใน
เวลาต่อมา กล่าวคือ ได้เลื่อนยศเป็น "พลโท" ในปี พ.ศ. 2493 และในปี พ.ศ. 2494
ก็ได้รับตำแหน่ง ผู้ช่วยบัญชาการทหารบก และยังคงเป็นรักษาราชการแม่ทัพกองทัพบกที่ 1 กับ
ผู้บัญชาการภาคทหารบกที่ 1 อยู่อีกสองตำแหน่ง² / จึงกล่าวได้ว่า จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์
เป็นผู้คุมกำลังส่วนใหญ่ของกองทัพบก และได้ก้าวไปสู่ความเป็นบุคคลที่สำคัญคนหนึ่งในสมัยนั้น
เพราะการที่ยังคงดำรงตำแหน่งแม่ทัพกองทัพบกที่ 1 และผู้บัญชาการภาคทหารบกที่ 1 นั้น ถือว่า
เป็นผู้คุมกำลังสำคัญซึ่งเป็นกำลังหลักของกองทัพบก เสมือนเป็นเส้นเลือดใหญ่ของกองทัพบกเพราะ
ความเป็นความตายของรัฐบาลเกิดอยู่กำมืออยู่ในการกำมือของแม่ทัพที่ 1 ซึ่งคุมกำลัง
โดยตรงนี้เอง ตำแหน่งที่ได้มาก็เพราะการที่จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้มีโอกาสแสดงให้
คณะรัฐประหารได้ทราบถึงความสามารถ เก่งกาจ และความกล้าที่จะตัดสินใจอย่าง
เฉียบขาดในการเข้าแก้ไขสถานการณ์ต่าง ๆ โดยฉับพลันที่ที่โอกาสได้ใช้ความสามารถของตน

¹ พ.อ. อาจิก ขวัญสว่าง ผู้รวบรวม "ชีวิตแม่ทัพประหาร" ใน ประวัติและ
ผลงานของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พลโท จอมพล สฤษดิ์
ธนะรัชต์ 17 มีนาคม 2507 หน้า 49 - 50

² อ. หน้า 50

4. กบฏแมนฮัตตัน (29 มิถุนายน 2494)

ถึงแม้ว่ากบฏวังหลวง (26 กุมภาพันธ์ 2492) จะได้อุปราชปราชัยไปแล้วก็ตาม แต่เสถียรภาพทางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ก็ยังไม่ค่อยจะมั่นคงนัก ทั้งนี้เพราะในระบอบนั้นกล่าวกันว่า ทหารเรือได้รับความน้อยเนื้อต่ำใจมาก เพราะภายหลังกบฏวังหลวง ทหารเรือถูกมองว่าเป็นใจกับฝ่ายกบฏ และฝ่ายทหารเรือก็มีบุคคลสำคัญที่ทหารเรือรักใคร่และเชื่อถือมากที่สุดคือ พลเรือเอก สิบเอก สิบหนึ่ง (หลวงสินธุ์สงครามชัย) ผู้บัญชาการทหารเรือ ซึ่งคณะรัฐประหารจับตามองความเคลื่อนไหวอยู่ด้วยความไม่ไว้วางใจ แต่ยังไม่พบเหตุผลที่จะจัดการอย่างใดก็ได้ และภายหลังที่กบฏวังหลวงสงบลงแล้ว ใ้มีการเจรจาระหว่างฝ่ายรัฐประหารกับผู้ใหญ่ฝ่ายทหารเรือ แล้วต่อมากระทรวงกลาโหมได้สั่งย้าย พลเรือตรี ทหารข้าหิรัญ ผู้บังคับการกรมนาวีกองเรือไปสำรวจราชการกรมเสนาธิการทหารเรือ เหตุการณ์ในช่วงหลังนี้ นาวาตรี มนัส จารุภา ผู้ก่อการกบฏแมนฮัตตันระดับหัวหน้าบันทึกไว้ว่า

... เหตุการณ์กบฏครั้งนี้... แม้จะเป็นเรื่องธรรมดาของทุกสิ่งทุกอย่าง... เพราะหลังจากนั้นแล้วก็มีอาการขัดแย้งกันระหว่างผู้ใหญ่วัยรัฐประหารกับผู้ใหญ่ฝ่ายทหารเรือ ยังผลให้มีเรื่องของการเตรียมพร้อมอยู่อย่างไม่เป็นทางการอยู่ประมาณสามเดือน มีการจัดตั้งกำลังหน่วยรบจากกำลังทางเรือ มีกบฏ...
ทำการรบแบบกบฏตลอดเวลา...¹

จึงกล่าวได้ว่ากบฏแมนฮัตตันเป็นการต่อสู้ระหว่างกองทัพเรือและฝ่ายพลเรือนผู้สนับสนุนนายปรีดี พนมยงค์ กับฝ่ายกองทัพบก กองทัพอากาศ และตำรวจ ซึ่งสนับสนุนจอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีฝ่ายคณะรัฐประหาร พ.ศ. 2490 พวกกบฏแมนฮัตตันได้เรียกตัวเองว่า "คณะกู้ชาติ"² ซึ่งให้เหตุผลในการก่อการกบฏครั้งนั้นว่า การกลับมาของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ภายหลังจากที่นายทอง อภัยวงศ์ ให้ออกไป ประชาชนส่วนมากคิดว่า การกลับมาของจอมพล ป. พิบูลสงคราม จะเป็นการกลับมาด้วยดีแต่

¹ มนัส จารุภา "เมื่อข้าพเจ้าจับจอมพล" ใน เมืองแรกประชาธิปไตย หน้า 401

² อานนท์ ปุณณทิกภาพา "กรณี 'แมนฮัตตัน'" ใน เมืองแรกประชาธิปไตย หน้า 473

... ประชาชนกลับต้องพบกับความผิดหวังอีกครั้งหนึ่ง ครั้นนี้เอง เสวร้ายหนักขึ้นไปกว่าเก่า รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม พยายามสร้าง "อำนาจ" ให้เกิดขึ้น เพื่อเป็นเกราะคุ้มภัย และเป็นหลักก้าวฐานของรัฐบาล ...

... ได้เกิดวิถีชีวิตต่าง ๆ ตั้งแต่บุคคลในคณะรัฐบาลเอง ตลอดจนจนกระทั่ง บุตรภรรยาญาติพี่น้องบริวาร การก่อรั้วรั้น เริ่มแทรกซึมไปในกิจการทุกอย่าง ... พวกรัฐประหารส่วนมากว่า รบขึ้นมีอุดมคติ แต่ประชาชนยิ่งยากจนลงไปทุกวัน ๆ การปกครองของประเทศสยามนั้น เป็นประชาธิปไตยเพียงแคช้อ แท้จริงแล้ว เราควรจะเรียกว่า "คณาธิปไตย" จึงจะเหมาะสมกว่า และตรงกับความเป็นจริงมากที่สุด ...¹ และ ... วิฤตการณ์เริ่มสาหัสจางขึ้นมาแล้วอย่าง เลื่อนฉาง พนทุกข์ เวหนานาแล้วหมก ๆ จากข่าวยากหมาก ๆ ก็ต้องประสบนเข้ากับความผันแปรของแผ่นดินในยุคการกอบโกยของพวกเขา เหลือหนึ่งกำลังหัวโหย และชะงักเกี่ยวกับห้องตกอยู่ในสภาพ "ทนอยู่ - ทนเจ็บ" ถ้าจะไม่เรียกยุคนี้ว่า "ยุคหมิ่น" แล้วก็ไม่ทราบว่าจะบัญญัติศัพท์ใดขึ้นให้เหมาะสมจะเอาไปว่านี้ ...²

จะเห็นได้ว่าก่อนหน้าเกิดกฎแมนฮัตตัน โฉมหน้าทางการเมืองของไทยไม่อยู่ในภาวะที่แจ่มใส มีผู้เรียกขานยุคนี้ว่า "ยุคหมิ่น" เพราะพวกที่ทั้งตัว เป็นปฏิปักษ์กับรัฐบาลจะถูกเก็บดูถูก หรือหายไปอย่างลึกลับ เช่น กรมเลขาธิการรัฐมนตรี* จัตุษถการบรรพตศรี โสภ วิมลพิทักษ์ อธิบดีเสรีไทย รัศมีพันธุ์ และพันตำรวจเอก บรรจงศักดิ์ ชีพเมธสุข อธิบดีนายตำรวจในสมัยหลวงช้างนางวลวิศักดิ์ เป็นนายกรัฐมนตรี รวมทั้งการหายตัวอย่างลึกลับของอดีตรัฐมนตรีเที่ยง กิริขันธ์ และนอกจากนั้นประชาชนยังต้องตกอยู่ภายใต้ระบบการกล่ขี้นบีบกันของอ้าวินทั้งหลายสมัยพันตำรวจเอก เผ่า กิริยานนท์ เป็นอธิบดีตำรวจ**

¹ มัส จารุภา "เมื่อข้าพเจ้าจอมพล" ใน เมืองแรกประชาธิปไตย หน้า 480

² อานนท์ มุทธิภาภา "กรรไกร แมนฮัตตัน" ใน เมืองแรกประชาธิปไตย หน้า 470

* คือ อธิบดีรัฐมนตรี ถวิล อุดล ทองอินทร์ ภูริพันธ์ ทองเปลว ชลภูมิ และ

ดังนั้น ทหารเรือกลุ่มหนึ่งซึ่งประกอบด้วยนาวาเอก อานนท์ ปุณศรีภักภา และ นาวาตรี มนต์ จารุกา เป็นผู้นำ ก่อตั้งขึ้นในนาม "คณะกู้ชาติ" มีวัตถุประสงค์ที่จะโค่นล้ม รัฐบาลอันเหลวแหลกของจอมพล ป. พิบูลสงคราม "คณะกู้ชาติ" ได้ชี้แจงในการก่อการครั้งนี้ว่า

... การโค่นล้มรัฐบาลของรัฐบาล จอมพล แปลกฯ ก็เพียงเพื่อให้มีการ เปลี่ยน คณะรัฐมนตรีเสียทั้งชุด อันจะเป็นการ เปิดทางให้สภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภาได้ บริหารประเทศต่อไปตามระบบ "รัฐของประชาชน - โดยประชาชน - เพื่อประชาชน" อันเป็นพระราชประสงค์ขององค์พระมหากษัตริย์ ที่ได้ทรงโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม พระราชทานรัฐธรรมนูญให้...¹

คณะกู้ชาติกลุ่มนี้ได้ยึดจุดมคฺติในการที่จะใช้การเจรจาโดยสันติวิธี และหลีกเลี่ยง การนองเลือด และได้เลื่อนการลงมือดำเนินการหลายครั้ง จนกระทั่งถึงวันศุกร์ที่ 29 มิถุนายน พ.ศ. 2494 ในขณะที่มีพิธีรับมอบเรือซุทสันคอน "แมนฮัตตัน" ที่ท่าราชวรดิษฐ์ เรือซุทสันคอน ลำนี้สหรัฐอเมริกามอบให้รัฐบาลไทยตามโครงการช่วยเหลือทางเศรษฐกิจ นาวาตรีมนต์ได้เป็นผู้เปิดฉากทำการในครั้งนี้ด้วยการใช้ปืนกลมือยิงใส่เรือของจอมพล ป. พิบูลสงคราม นำไปกักขังไว้ ที่เรือรบหลวงศรีอยุธยา²

เรือรบหลวงศรีอยุธยาลำนี้เป็นเรือที่มีประสิทธิภาพสูงสุดของกองทัพเรือในสมัยนั้นและ บรรดาทหารเรือถือว่าเรือรบหลวงลำนี้เป็นเมืองขวัญของราชนาวีไทยในสมัยนั้นด้วย³ แล้ว คณะกู้ชาติได้ประกาศแต่งตั้งพระสารสาสน์ประพันธ์* เป็นนายกรัฐมนตรี และพลเรือตรี ทหาริ ขำศิริกู เป็นรองนายกรัฐมนตรี และในวันเดียวกันนั้น คณะกู้ชาติก็ได้ประกาศปลดบุคคลใน คณะรัฐบาลและคณะรัฐประหารออกจากตำแหน่ง

¹ อานนท์ ปุณศรีภักภา "กรณี 'แมนฮัตตัน' " ใน เบื้องแรกประชาธิปไตย หน้า 473

² ฎ. หน้า 503

³ ฎ.

* อภิธรรมนตรีว่าการกระทรวงธรรมการในสมัยพลเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา เป็น นายกรัฐมนตรี ขณะนั้นกำลังป่วยอยู่และไปให้ผู้อื่นเรื่องในการกบฏด้วย

ฝ่ายคณะรัฐบาลด้วยความร่วมมือสนับสนุนจากกองทัพบก กองทัพอากาศ และตำรวจ ทหารปราบปรามการกบฏครั้งนี้ พลโท สุขุม ๑๑ ธันวาคม ขณะนั้นดำรงตำแหน่งแม่ทัพกองทัพที่ ๑ ได้รับมอบหมายให้เป็นผู้บัญชาการปราบกบฏในครั้งนั้น ปรากฏว่ากบฏแมนฮัตตันที่เกิดขึ้นครั้งนั้น เป็นการชิงอำนาจที่ไร้ความรุนแรงที่ส่อให้เห็นในประวัติศาสตร์การ เมืองไทยนับแต่เปลี่ยนแปลง การปกครอง พ.ศ. 2475) เป็นต้นมา ได้เกิดการปะทะกันอย่างรุนแรงเมื่อฝ่ายกบฏไม่ยอมจำนน สถานการณ์จึงเลวร้ายลงไปเรื่อย ๆ และพวกกบฏก็ยังได้รับความสนับสนุนจากทหาร เรือบางกลุ่ม พลโท สุขุม ๑๑ ธันวาคม จึงได้รับคำสั่งให้ใช้แผนสาม * ซึ่งเป็นการดำเนินการปราบปรามใน ขั้นรุนแรงของกองทัพบก และในที่สุด

... เพื่อเป็นการตัดไฟต้นลม มิให้เกิดการต่อสู้อย่างกว้างออกไปยิ่งขึ้น ฝ่ายรัฐบาล จึงตัดสินใจปราบปรามในขั้นเด็ดขาด โดยให้เรือรบยิงระดมยิงกระเบิดและยิงไปยัง เรือรบหลวงเรือยุทธา จนจมปางลง ณ บริเวณกรมทหารเรือ และสามารถ ปราบปรามการจลาจลครั้งนี้ได้สงบลงได้เป็นผลสำเร็จในที่สุด... 1

การปราบกบฏได้สงบลงอย่างรวดเร็วแล้วเพราะ พลโท สุขุม ๑๑ ธันวาคม ยืนยันที่จะปักหลักสู้โดยไม่ยอมถอย และในฐานะแม่ทัพกองทัพที่ 1 พลโท สุขุม ๑๑ ธันวาคม ได้สั่งให้ กองทหารจากจังหวัดใกล้เคียงคือ จังหวัดราชบุรี เพชรบุรี เคลื่อนกำลังรบเข้ามาสนับสนุน โดยให้โยธาพิทักษ์กันฝ่ายกบฏจากฝั่งธนบุรี ส่วนกองทหารบกจากจังหวัดทหารบกปราจีนบุรี เคลื่อนเข้ายึดสะพานบางปะกง เพื่อสะดวกการเคลื่อนกำลังของกองเรือที่เข้ามาช่วยเหลือสนับสนุน ฝ่ายกบฏ² และบทบาทที่สำคัญของพลโท สุขุม ๑๑ ธันวาคม ในการบัญชาการปราบกบฏแมนฮัตตัน ครั้งนี้ ได้มีผู้บันทึกไว้ว่า

แผนการบุบและแผนสามนี้ หมายถนัด เมื่อได้รับพระบรมราชโองการให้เคลื่อนกำลังทหาร และใช้กฎอัยการศึกเฉพาะพื้นที่ แล้วฝ่ายทหารก็ลงมือปฏิบัติการตามแผนการ เคลื่อนกำลัง แผนการยิง การทิ้งระเบิด จึงมีส่วนสัมพันธ์กันในการรุกประชิดศัตรูแบบสายฟ้าแลบ

พ.อ. วาจิ กางสว่าง ผู้รวบรวม "ชีวิตนับแต่รัฐประหาร" ใน ประวัติและ ผลงานของจอมพล สุขุม ๑๑ ธันวาคม พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พลเอก จอมพล สุขุม ๑๑ ธันวาคม 2507 หน้า 51

2. บ.ร.ว.สามัคคีธรรม พิมพ์ ชีวิตและงานของสุกัญญา ๑๑ ธันวาคม จอมพลผู้พิทักษ์ หน้า 113-114

... เมื่อคราวเวลาจด 29 มิถุนายน 2494 หรือที่เรียกกันว่ากรณีแมนฮัตตัน
 ขณะนั้น พณฯ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ดำรงตำแหน่งแม่ทัพกองทัพบกที่ 1
 ท่านได้ทราบข่าวนี้ล่วงหน้าประมาณ 8 ชั่วโมง ว่าพวกก่อการจลาจลจะปฏิบัติการ
 ในพิธีการมอบเรือขลุ่ยสั้นคอน แต่ใจหนึ่งก็พิจารณาในแง่ดีเพราะเป็นรัฐพิธี
 เชื่อว่าพวกก่อการจลาจลลงไม่กระทำ แต่ก็ต้องเฝ้าระวังเหตุการณ์นั้น พณฯ ได้
 สั่งการเตรียมพร้อมไว้แล้ว มีการส่งทหารบางหน่วยออกไปรักษาบางจุด
 แล้วท่านได้ไปตรวจที่ตั้งจุดสำคัญทางด่านเหนือด้วยตนเอง ครั้นเมื่อถึงเวลา
 รัฐพิธีมอบเรือขลุ่ยสั้นคอนแมนฮัตตัน เหตุการณ์อันคาดไว้แล้วก็ได้อุบัติขึ้นจริง ๆ
 หน่วยทหารที่เตรียมพร้อมไว้ได้ออกปฏิบัติการตามแผน บางแห่งได้เกิดการ
 ต่อสู้กันขึ้น จอมพล ป. พิบูลสงคราม หัวหน้ารัฐบาลในขณะนั้นได้ถูกจับและ
 ถูกบังคับให้ลงไปอยู่ในเรือรบหลวงศรีอยุธยา ในระหว่างเหตุการณ์อันสับสนนี้
 ในตอนดึกของคืนวันที่ 29 มิถุนายน ได้มีการปราบและวางแผนเผด็จศึกขึ้น
 แยกหัก มีคนหนึ่งที่อยู่ใหญ่ท่านหนึ่งเกิดลังเลไม่ยอมสั่งการใช้เครื่องบินทำลาย
 ที่ตั้งฝ่ายก่อการจลาจล พณฯ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในฐานะแม่ทัพ
 กองทัพบกที่ 1 ซึ่งมีความรับผิดชอบในการปราบปรามครั้งนั้น ได้ตัดสินใจอย่าง
 เด็ดเดี่ยวที่จะทำการปราบปรามด้วยกำลังในบังคับบัญชาของท่าน ในรุ่งอรุณ
 ของวันที่ 30 มิถุนายน 2494 ให้ได้ แต่แล้วเมื่อปฏิบัติการจริง เครื่องบิน
 กองทัพอากาศก็เข้ามาปรากฏปฏิบัติการตามแผนของ พณฯ ซึ่งแผนนั้นจะต้อง
 ปฏิบัติให้เสร็จเด็ดขาดในเวลาอันรวดเร็ว ฉะนั้นพอเวลาสาย ๆ ของวันที่ 30
 มิถุนายน นั้น การปราบปรามการจลาจลก็เสร็จสิ้น...¹

¹ กองทัพบกไทย "ปราบการจลาจลเมื่อ 26 กุมภาพันธ์ 2492 และ 29 มิถุนายน 2494" ใน จอมพล ส. ธนะรัชต์ พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พณฯ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ 17 มีนาคม 2507 หน้า 101 - 102

เมื่อเรือรบหลวงศรีอยุธยาถูกระเบิดจนเกิดไฟไหม้ จมลงที่ใกล้ ๆ กับปากคลองบางหลวง จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ว่ายน้ำไปขึ้นบก ณ ที่ทำการกองทัพอากาศเรือ และเข้าทำการบริหารประเทศสืบต่อไปอีกครั้งหนึ่ง หลังจากการปราบกบฏแมนฮัตตันเสร็จเรียบร้อยแล้ว รัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ถือโอกาสจัดรูปแบบกองทัพอากาศ และจัดทอนกำลังของกองทัพอากาศ ซึ่งเป็นผลให้อิทธิพลของทหารเรือและกลุ่มเสรีไทยที่เคยมีส่วนร่วมในการเมืองต้องยุติลง

ผลการปราบกบฏครั้งนั้น พลโท สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในฐานะผู้บัญชาการปราบกบฏก็ได้เป็นที่รู้จักกันทั่วไปและโดยเฉพาะในฝ่ายการทหารและการเมือง ถึงลักษณะของการเป็นผู้นำและความรับผิดชอบในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย และเมื่อใดที่จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ลงมือทำงาน เมื่อนั้นเขาจะมุ่งมั่นทุ่มเทจะกำลังความสามารถ ตลอดจนพลังใจให้เต็มที่ เขาทำนั้นอย่างเต็มที่ และจะเห็นได้ว่าจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ทำงานทุกอย่างด้วยความรวดเร็ว มีการตัดสินใจที่เด็ดขาด และเมื่อใดที่เกิดปัญหาโต้แย้งขึ้น จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก็จะเข้าโต้และแก้ปัญหาด้วยเหตุผลและใช้ศิลป์ในการพูกจูงใจให้ผู้อื่นได้ยอมปฏิบัติตามโดยดี ซึ่งลักษณะดังกล่าวนี้จะกล่าวถึงในบทต่อไป

และอีกประการหนึ่งที่จะต้องคำนึงถึงก็คือโอกาสและจังหวะที่สร้างเสริมให้ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก้าวเข้าไปมีบทบาททางการเมืองเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ก็สืบเนื่องมาจากสภาวะการเมืองในช่วงนั้นด้วย กล่าวคือนับแต่ปี พ.ศ. 2490 - 2494 เป็นระยะเวลาที่สร้างความยุ่งยากให้แก่รัฐบาลชุดจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรีเป็นอย่างยิ่ง เกิดกบฏขึ้นหลายครั้ง ทำให้รัฐบาลชุดจอมพล ป. พิบูลสงคราม ต้องต่อสู้เพื่อรักษาอำนาจทางการเมืองของตนไว้ จึงต้องอาศัยกำลังทหารช่วยสนับสนุน สถานการณ์ดังกล่าวจึงได้มีส่วนช่วยสร้างเสริมชื่อเสียงให้แก่จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ให้เป็นที่รู้จักแก่ประชาชน และโดยเฉพาะในแวดวงการเมืองและการทหารก็มีส่วนช่วยสนับสนุนและเปิดโอกาสทางการเมืองแก่จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในระยะต่อมา

5. รัฐประหาร เจียบ พ.ศ. 2494 (29 พฤศจิกายน พ.ศ. 2494)

ภายหลังกบฏแมนฮัตตันแล้วได้มีการรัฐประหารขึ้นอีกครั้งหนึ่ง เมื่อ 29 พฤศจิกายน พ.ศ. 2494 บางครั้งเรียก "รัฐประหาร เจียบ" เพราะไม่มีการ เคลื่อนย้ายกำลังทหารและ ไม่มีการ เสียเลือดเนื้อแต่อย่างใด เนื่องจากการทำรัฐประหารตนเองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม รัฐบาลเพียงแต่ออกแถลงการณ์ประกาศให้ประชาชนทราบ โดยให้เหตุผลในการทำ รัฐประหารครั้งนี้ว่า - รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2492 ไม่เหมาะสมกับ สภาพบ้านเมืองขณะนั้น - เพราะเป็นอุปสรรคต่อการบริหารราชการแผ่นดิน รัฐบาลจึงต้องทำการ ปรับปรุงคณะรัฐมนตรีและแก้ไขรัฐธรรมนูญให้เหมาะสมโดยการทำรัฐประหาร ทั้งนี้โดยได้รับความร่วมมือจากทหารบก ทหารเรือ ทหารอากาศ และกรมตำรวจ¹

แต่สาเหตุที่แท้จริงของการทำรัฐประหาร เจียบครั้งนี้กล่าวได้ว่า รัฐบาลชุด จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้พิจารณา เห็นว่ารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2492 นั้นลิดรอนสิทธิอำนาจของคณะรัฐประหารทั้งทางส่วนหัวและหางการ เมือง กล่าวคือรัฐธรรมนูญ ฉบับนั้นไม่มีสมาชิกประเภทสองที่จะช่วยสนับสนุนรัฐบาล มีแต่วุฒิสภาที่รัฐบาลไม่สามารถควบคุมได้ นอกจากนั้นยังห้ามข้าราชการการเมืองก้าวล่วงอำนาจหน้าที่ข้าราชการประจำ และยังห้ามทำการก่อกวนการปกครองและอภิสิทธิ์ทางการเมือง² จอมพล ป. พิบูลสงคราม จึงยุติข้อยุ่งยาก ทาง ๆ ทางสภาด้วยการทำรัฐประหารตนเอง เมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน 2494 และประกาศ ยกเลิกรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2492*

¹ "คำแถลงการณ์ฉบับที่ 1" ราชกิจจานุเบกษา (ฉบับพิเศษ) เล่ม 68 ตอนที่ 71 ลงวันที่ 29 พฤศจิกายน 2494

² โปรดดูรายละเอียดใน "รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2492" ราชกิจจานุเบกษา (ฉบับพิเศษ) เล่ม 66 ตอนที่ 17 ลงวันที่ 23 มีนาคม 2492

*รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2492 กล่าวกันว่า เป็นรัฐธรรมนูญที่สมบูรณ์แบบฉบับหนึ่งในระบอบ การปกครองแบบรัฐสภา

การรัฐประหาร เจียบครั้งนั้นได้เปิดโอกาสให้จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งทางการเมืองอย่างเปิดเผยเป็นครั้งแรก กล่าวคือคณะรัฐประหาร เจียบ พ.ศ. 2494 ได้ออกแถลงการณ์ประกาศตั้งคณะบริหารประเทศชั่วคราวซึ่งประกอบด้วยนายทหารบก 3 คนคือ พลเอก เฒ โยงทัฬหะวณ โพลโทเศษ เศษประคิยทอ และพลโท สฤษดิ์ ธนะรัชต์ นอกนั้นเป็นทหารเรือ 3 คน และทหารอากาศอีก 3 คน รวมเป็น 6 คน¹ และผลของการรัฐประหารก็คือรัฐบาลชุดก่อนเลิกล้มไป รัฐสภาถูกยุบ เมื่อยุบรัฐสภาแล้วรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับลงวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2475 ถูกนำกลับมาใช้ใหม่ เพื่อให้มีโอกาสตั้งสมาชิกประเภทสองไว้เป็นเสียงสนับสนุนรัฐบาลในสภา และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2475 ที่นำกลับมาใช้ใหม่นี้เองที่ได้ตั้ง พลโท สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เข้ามาสู่วงการเมืองโดยตรงและเปิดเผย เมื่อพลโท สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นคนหนึ่งที่ได้รับแต่งตั้งให้เป็นสมาชิกสภาประเภทสอง เมื่อวันที่ 30 พฤศจิกายน พ.ศ. 2494) ต่อมาวันที่ 8 ธันวาคม ปีเดียวกันก็ได้รับตำแหน่งรัฐมนตรีในรัฐบาลชุดจอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรี และ 11 ธันวาคม พ.ศ. 2494 ก็ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม แต่ยังคงเป็นรักษาการแม่ทัพกองทัพที่ 1 และบัญชาการภาคทหารบกที่ 1 อีก 2 ตำแหน่งอยู่ตามเดิม²

จะเห็นได้ว่าการทำรัฐประหาร เจียบครั้งนั้นนอกจากจะแสดงให้เห็นว่า จอมพล ป. พิบูลสงครามใช้วิธีการรัฐประหารตนเองเป็นเครื่องมือในการเรียกอำนาจทางการเมืองกลับคืนมาอย่างได้ผลแล้ว แต่เพื่อที่จะรักษาอำนาจทางการเมืองให้มั่นคง จอมพล ป. พิบูลสงคราม ก็มีความจำเป็นต้องอาศัยกำลังจากกองทัพภกภายใต้การบังคับบัญชาของพลโท สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นฐานกำลังสนับสนุนฐานทางการเมืองของตน ด้วยเหตุนี้จึงทำให้พลโท สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้รับมอบหมายให้ดำรงตำแหน่งที่สำคัญทางการทหารซึ่งคุมกำลังหลักของฝ่ายทหาร และมีผลทำให้พลโท สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก้าวเข้าไปมีบทบาททางการเมืองเร็วขึ้นอีกเมื่อเป็นผู้คุมขุมกำลังสำคัญของกองทัพภก ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าพลโท สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นแกนขวามือของพลังของรัฐบาลชุด

¹ "แถลงการณ์ฉบับที่ 1" ราชกิจจานุเบกษา (ฉบับพิเศษ) เล่มที่ 68 ตอนที่ 71 ลงวันที่ 29 พฤศจิกายน 2494

² พ.อ. อาจึก คงสว่าง ผู้รวบรวม "ชีวิตนับแต่รัฐประหาร" ใน ประวัติและผลงานของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ 17 มีนาคม 2507 หน้า 51

จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรีสมัยนั้น และเพราะตำแหน่งที่สำคัญนี้เองที่ทำให้ พลโท สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก้าวไปสู่ตำแหน่งสูงสุดทางทหารจึงได้กลายเป็นหนามยอกอก จอมพล ป. พิบูลสงคราม ในระยะต่อมา ซึ่งจะกล่าวถึงในตอนต่อไป

สรุป

การเข้าไปมีบทบาททางการเมืองของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ แยกต่างจากผู้นำคนอื่นนั้น ถ้าวิเคราะห์จากเหตุการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นตามที่กล่าวมาแล้วนั้น จะเห็นว่า จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นทหารอาชีพที่เข้าไปมีบทบาททางการเมืองทั้ง ๆ ที่ไม่ใช่นักการเมือง และในขณะเดียวกัน ก็ได้มีบทบาททั้งทางการเมืองและทางทหารเมืองควบคู่กันไป ที่เป็นเช่นนี้อาจสรุปได้ว่ามีปัจจัยที่สำคัญดังนี้

1. ได้ดำรงตำแหน่งที่มีความรับผิดชอบในการคุมกำลัง

จากชีวประวัติของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ * จะเห็นว่าชีวิตทางการเมืองของ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เริ่มส่อโผล่ขึ้นนับแต่ได้รับตำแหน่งเป็นผู้บัญชาการกองพลที่ 1 และได้รับยศพลตรี เมื่อพ.ศ. 2431 บรรยายากทางการเมืองเมืองของไทยก่อนปี พ.ศ. 2430 กล่าวได้ว่า กำลังได้รับการกระทบกระเทือนทางเศรษฐกิจอย่างรุนแรง เพราะผลจากสงครามโลกครั้งที่สอง เสถียรภาพของรัฐบาลไม่มั่นคง ช่วงนั้นฝ่ายพลเรือนกำลังมีบทบาททางการเมืองมาก ส่วนทหารกล่าวได้ว่า ศักดิ์ศรีของทหารได้รับความกระทบกระเทือนอย่างมาก และฝ่ายทหารคิดว่าฝ่ายตนกำลังได้รับการลดบทบาทจากพลเรือน ทหารจึงมองเห็นความจำเป็นที่จะต้องกู้ฐานะและเกียรติยศของตนกลับคืนมา จึงเกิดรัฐประหาร พ.ศ. 2430 ขึ้น เหตุการณ์ดังกล่าวได้ผลักดันให้ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เข้าไปร่วมในการทำรัฐประหารด้วย ผลที่ได้จากการทำรัฐประหาร พ.ศ. 2430 ก็คือได้เลื่อนยศเป็นพลตรี และได้ดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการกองพลที่ 1 รักษาพระองค์ ซึ่งคุมกำลังส่วนหนึ่งในเขตกรุงเทพฯ ต่อมาเมื่อเกิด "กบฏนายพล" หรือ "กบฏเสนานิกร" เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2431 พลตรี สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก็ได้ก้าวไปสู่ตำแหน่งที่สำคัญอีกก้าวหนึ่ง

* กล่าวไว้ในบทที่ 1

คือการรักษาอำนาจของคณะรัฐประหาร พ.ศ. 2490 คือได้รับความยินยอมจากคณะรัฐประหาร พ.ศ. 2490 ในการเตรียมพร้อมและทำการปราบปรามได้ทุกเมื่อ นอกจากนั้นคณะรัฐประหาร พ.ศ. 2490 ยังได้ใช้ที่ตั้งของกองพลที่ 1 รักษาพระองค์เป็นศูนย์บัญชาการและกองบังคับการ สืบสวนชั่วคราวในการปราบกบฏอีกด้วย พลตรี สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในฐานะผู้บัญชาการกองพลที่ 1 จึงมีบทบาท เป็นผู้คุมฐานกำลังอันสำคัญของคณะรัฐประหาร พ.ศ. 2490

ต่อมา เกิดกบฏวังหลวงขึ้นอีกเมื่อ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2493 พลตรี สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก็ได้รับมอบหมายให้เป็นผู้บัญชาการปราบปรามกบฏวังหลวง แม้ว่าฝ่ายกบฏจะเป็นฝ่ายที่ได้เปรียบ เพราะยึดพระบรมมหาราชวังเป็นที่มั่น แต่ปรากฏว่า พลตรี สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ใช้ความเฉียบขาด และการตัดสินใจที่เด็ดเดี่ยวในการสั่งให้กองรถถังบุกเข้าทางประตูวิเศษไชยศรี จนฝ่ายกบฏต้องล่าถอยและยอมจำนน เหตุการณ์ครั้งนั้นทำให้พลตรี สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ตำแหน่งแม่ทัพกองทัพที่ 1 และยังเป็นผู้บัญชาการกองพลที่ 1 ตามเก็บ และได้เลื่อนยศเป็นพลโทในปี พ.ศ. 2493

ตำแหน่งแม่ทัพกองทัพที่ 1 และผู้บัญชาการกองพลที่ 1 ถือได้ว่าเป็นตำแหน่งที่สำคัญมาก ในการจะก้าวไปสู่ตำแหน่งอื่นทั้งการทหารและการเมืองในโอกาสต่อไป เพราะเป็นตำแหน่งที่คุมกำลังในเขตกรุงเทพฯ และจังหวัดใกล้เคียงเอาไว้หมด และนายทหารที่ได้ผ่านตำแหน่งผู้บัญชาการกองพลที่ 1 มาถึงแม่ทัพกองทัพที่ 1 ไก่นั้น กล่าวได้ว่ามักจะได้เป็นผู้นำทางการเมือง ทางการเมืองการจะเป็น

เหตุการณ์ทางการเมืองที่ช่วยสร้างเสริมชื่อเสียงของ พลโท สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ให้ปรากฏแก่สายตาประชาชน ทหารและนักการเมืองก็คือ "กบฏแมนฮัตตัน" ซึ่งเป็นการแสดงออกของการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่รุนแรงที่สุดนับตั้งแต่ได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา พลโท สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในฐานะผู้บัญชาการปราบกบฏ ได้ตัดสินใจเด็ดขาดในการที่จะใช้กำลังของกองทัพพวกราชเผด็จการอย่างรวดเร็วยิ่งที่สุด โดยไม่คำนึงถึงชีวิตของจอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีที่ถูกกักขังอยู่ในเรือนหลวงศรีวิบูลย์ชาวยการตั้งระเบิดจรมเรือนหลวงศรีวิบูลย์ชา นับเป็นเหตุการณ์ทางการเมืองที่มีการยิงต่อสู้กันกลางพระนครท่ามกลางหุบเขาและฝูงชน จึงทำให้ชื่อเสียงของพลโท สฤษดิ์ ธนะรัชต์ แพร่หลายออกไปในฐานะผู้บัญชาการปราบกบฏครั้งนั้น

ก่อนกบฏแมนฮัตตัน พลโท สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก แต่ยังคงรักษาการแม่ทัพกองทัพที่ 1 และผู้บัญชาการภาคทหารบกที่ 1 อยู่ด้วยอีกสองตำแหน่ง ดังนั้น พลโท สฤษดิ์ ธนะรัชต์ จึงเป็นผู้คุมกำลังหลักในการครองพื้นที่เขตกรุงเทพฯ และก้าวไปสู่การเป็นบุคคลสำคัญที่รัฐบาลชุดจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้มอบความไว้วางใจให้คุมความเป็นความตายของรัฐบาลสมัยนั้นอีกด้วย

การเข้าไปมีบทบาททางการเมืองอย่างเปิดเผยครั้งแรกของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ สืบเนื่องมาจากการทำรัฐประหาร เจียน พ.ศ. 24๖4 ของจอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี สมัยนั้น พลโท สฤษดิ์ ธนะรัชต์ (ยศขณะนั้น) เป็นผู้หนึ่งในคณะรัฐประหาร เจียน และเป็นผู้หนึ่งในคณะผู้บริหารประเทศชั่วคราวอีกด้วย และเมื่อคณะรัฐประหาร เจียนนำรัฐธรรมนูญปี พ.ศ. 2475 กลับมาใช้ใหม่ พลโท สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก็ได้เป็นสมาชิกสภาประเพณีสงฆ์ และก้าวไปสู่การเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมเมื่อวันที่ 11 ธันวาคม พ.ศ. 24๗4 ในคณะรัฐบาลชุดจอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี

ต่อมาในปี พ.ศ. 24๗5 ก็ได้ดำรงตำแหน่งเป็นรองผู้บัญชาการทหารบก แต่ยังคงดำรงตำแหน่งแม่ทัพกองทัพที่ 1 กับผู้บัญชาการภาคทหารบกที่ 1 ทั้งสองตำแหน่งอยู่ตามเดิม และได้รับยศพลเอกในปีเดียวกัน และในปี พ.ศ. 24๗7 ก็ได้เลื่อนขึ้นดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก สืบต่อจากจอมพล เ็น ชุนหะวัน และพอปี พ.ศ. 24๗8 ก็ได้เลื่อนยศเป็น "จอมพล" ซึ่งเป็นยศสูงสุดในทางราชการทหาร¹

จากเหตุการณ์ทางการเมือง ดังกล่าวจะเห็นได้ว่า จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้อยู่ในตำแหน่งที่มีความรับผิดชอบในการคุมกำลังมาโดยตลอด * และตำแหน่งดังกล่าว เป็นตำแหน่งที่สำคัญ

¹ พ.อ. อจติก ควงสรวง ผู้รวบรวม "ชีวิตนับแต่รัฐประหาร" ใน ประวัติและผลงานของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พลโท จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ 17 มีนาคม 2507 หน้า 51 - 53

* โปรดดูจากตาราง เหตุการณ์ทางการเมืองและยศตำแหน่งต่าง ๆ ของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ทายบทที่ 2

ซึ่งเปรียบเสมือนเส้นเลือดใหญ่ของกองทัพบกทั้งโลกแล้วมา แล้ว จึงทำให้จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ มีบทบาทสำคัญในการ เปลี่ยนแปลงทางการ เมืองและรักษาเสถียรภาพทางการ เมืองของรัฐบาล จอมพล ป. พิบูลสงคราม ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าความรับผิดชอบในการคุมกำลังของกองทัพบก เป็นปัจจัยอ้อมสำคัญที่ทำให้จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก้าวไปสู่การมีบทบาททางการเมือง

2. ความล้มเหลวทางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม เปิดโอกาสให้

ความล้มเหลวทางการเมือง อันเนื่องมาจากการแตกแยกทางการเมือง หลายกลุ่ม และสถานการณ์ของบ้าน เมืองนับแต่หลังสงครามโลกครั้งที่สอง เป็นต้นมา ทำให้เกิดภาวะเศรษฐกิจ ของประเทศทรุดหนักลง และประกอบกับผู้นำของประเทศไม่สามารถแก้ไขปัญหาความยากจนของ ประชาชนได้แล้ว บุคคลต่าง ๆ ในคณะรัฐบาลยังได้เพิ่มความทุกข์ยากให้แก่ประชาชนด้วยการทุจริต คอร์รัปชัน การให้อภิสิทธิ์ทางการค้า ปัญหาความไม่สงบเรียบร้อยภายในประเทศ และการไม่สามารถในการบริหารประเทศดังกล่าวแล้ว จึงก่อให้เกิดการจลาจลจวนวายขึ้น เช่น กบฏนายพล กบฏวังหลวง กบฏแมนฮัตตัน เป็นต้น หรือแม้แต่การทำรัฐประหาร เจียงป. รัฐบาล ก็ยังอ้างว่า

... เนื่องจากสถานการณ์ของโลกในปัจจุบันนี้ ตกอยู่ในความกำกวมทั่วไป ภัยแห่ง คอมมิวนิสต์ได้คุกคามเข้ามาอย่างรุนแรง ในคณะรัฐบาลปัจจุบันนี้ก็มี ในรัฐสภาที่ดี มีอิทธิพลของคอมมิวนิสต์เข้าแทรกซึมอยู่เป็นอันมาก แม้ว่ารัฐบาลจะทำความพยายาม สักเพียงใด ก็ไม่สามารถจะแก้ปัญหา เรื่องคอมมิวนิสต์ได้ ไม่สามารถปราบการทุจริต ที่เรียกว่าคอร์รัปชัน ดังที่มุ่งหมายจะปราบนั้นได้ ความเสื่อมโทรมมีมากขึ้นจนเป็นที่ น่าวินิจฉัยกันทั่วไปว่า ประเทศชาติจะไม่สามารถดำรงอยู่ได้ในสถานการณ์เมืองอย่างนี้...¹

¹ "คำแถลงการณ์ฉบับที่ 1" ราชกิจจานุเบกษา (ฉบับพิเศษ) เล่มที่ 68 ตอนที่ 71

จากแถลงการณ์ดังกล่าวนี้ แสดงให้เห็นถึงความเสื่อมโทรมของสภาพบ้านเมืองในขณะนั้น ซึ่งอยู่ในสภาพที่หน้าวิตกเป็นอย่างยิ่ง เพราะแม้แก่คนใดในคณะรัฐบาลเองก็ยังไม่เป็นที่ไว้วางใจได้แล้ว ประชาชนจะตกอยู่ในสภาพเช่นใด เป็นการแสดงถึงสภาพความเสื่อมของสังคมในสมัยนั้น เมื่อสภาพบ้านเมืองตกอยู่ในสภาพที่หน้าวิตก ผู้นำของประเทศในขณะนั้นคือ จอมพล ป. พิบูลสงคราม จึงจำเป็นต้องยึดอำนาจในการปกครองตลอดมา การยึดอำนาจของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ก็ต้องใช้ทหารเป็นฐานกำลังสนับสนุน และในขณะเดียวกันก็ต้องใช้กำลังเข้าตัดสินใจปัญหาต่าง ๆ ในทางการเมืองที่ขัดแย้งกันอีกด้วย กองกำลังที่จอมพล ป. พิบูลสงครามต้องใช้สนับสนุนอำนาจทางการเมืองของชนก็คือ กองกำลังจากกองพลที่ 1 รักษาพระองค์ ซึ่งพลตรี สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นผู้นำการอยู่ในขณะนั้น และจากความปรวนแปรทางการเมืองหลายครั้งหลายหนที่รัฐบาลชุดจอมพล ป. พิบูลสงคราม ต้องเผชิญดังกล่าว จึงเปิดโอกาสให้พลตรี สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ต้องก้าวเข้ามาแก้ไขและตัดสินใจเฉพาะหน้าทุกครั้งที่มีการก่อเหตุทางการเมืองเกิดขึ้น จึงทำให้พลตรี สฤษดิ์ ธนะรัชต์ กลายเป็นบุคคลที่มีความสำคัญเพิ่มมากขึ้น ๆ จนกระทั่งในที่สุดตำแหน่งที่สำคัญทางทหารซึ่งจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ครองอยู่ก็ผลักดันให้จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก้าวเข้าไปมีบทบาททางการเมือง ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าความล้มเหลวทางการเมืองครั้งแล้วครั้งเล่าได้เปิดโอกาสให้จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เข้าไปมีบทบาททางการเมือง

3. บุคลิกภาพของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์

บุคลิกภาพของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ กล่าวได้ว่ามีความสำคัญมากในการทำให้จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เข้าไปมีบทบาททางการเมือง คุณลักษณะหลายประการในตัวของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ มีส่วนเสริมสร้างบุคลิกภาพอันเป็นประโยชน์ทั้งทางทหารและทางการเมือง เป็นคนที่มีความเฉลียวฉลาด ใจนักเลง กล้าได้กล้าเสีย มีความอดทนและความสามารถในการตัดสินใจแก้ไขปัญห เฉพาะหน้าด้วยความสุขุมรอบคอบ นอกจากนี้จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ยังมีความสามารถเป็นผู้นำในยามวิกฤตอีกด้วย เช่น

การรบในแคว้นไทยใหญ่หรือฉานของพม่าในระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง ซึ่งเป็นการรบที่ยากลำบาก เพราะภูมิประเทศเป็นป่าเขา การส่งบำรุงกำลังก็ไม่สะดวก จึงต้องอาศัยความฉลาดไหวพริบ และความเด็ดขาดในการแก้ไขปัญหา เฉพาะหน้า

ไม่ว่าจะเป็นในด้านการรบหรือในด้านขวัญและกำลังใจของทหารในบังคับบัญชา
จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ สามารถเอาชนะความลำบากนั้นมาได้ ความชื่นชมใน
หมู่ทหารที่เห็นว่า เขาเป็นผู้นำในยามวิกฤตใ้้นั้น ย่อมเป็นฐานสำคัญในการสร้าง
ความเป็นผู้นำในยามวิกฤตในระยะต่อมาเป็นอย่างดี การมีบทบาทในการรัฐประหาร
2490 การปราบกบฏวังหลวง และแมนฮัตตัน ใ้ทำให้บุคลิกภาพของจอมพล สฤษดิ์
ธนะรัชต์ เค้นขึ้น ...¹

จากเหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ใ้แสดงให้ผู้อยู่ใ้
บังคับบัญชาและประชาชนทั่วไปได้เห็นความสามารถในการตัดสินใจแก้ไขสถานการณ์เฉพาะหน้า
ด้วยเฉียบขาดและฉับไวต่อเหตุการณ์ เช่น คราวรัฐประหาร พ.ศ. 2490 พลเอก หลวงอดุลย
เดชจรัส เป็นผู้นำทหารบก ใ้วิ่งรอกเหี่ยวไ้ตอนทหารกลับเข้ากรมกอง รวมทั้ง
ทหารที่อยู่ใ้บังคับบัญชาของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ด้วย ปรากฏว่าจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์
ใ้แก้ไขเหตุการณ์ครั้งนั้นอย่างฉับไว ด้วยการใช้วาทะศิลป์เกลี้ยกล่อมบรรดาทหารทั้งหลายใ้
ดำเนินการต่อไปจนสำเร็จ หรือเมื่อครั้งกบฏวังหลวง ในฐานะผู้อำนวยการปราบปราม เมื่อ
ฝ่ายกบฏไม่ยอมจำนนและทำการต่อต้านอย่างหนัก ก็ใ้ใช้ความเฉียบขาดมีผู้ทำการใ้รัดถึงบุก
ทะลายประตูกำแพงพระบรมมหาราชวัง หรือการปราบกบฏแมนฮัตตันก็เช่นเดียวกัน ใ้กล่าว
แล้วในตอนนั้น การแสดงออกซึ่งความสามารถในยามคับขันเช่นนี้ ตลอดจนความสามารถใน
การแก้ไขคลี่คลายเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นไ้ทันที่ ทำให้จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นบุคคลที่
ประชาชน ทหาร และนักการเมืองต่าง ๆ เห็นว่าเหมาะสมที่จะเป็นผู้นำที่จะเข้าแก้ไข
สถานการณ์ต่าง ๆ ใ้กลับดีขึ้นได้ และยังเป็นการเสริมสร้างความศรัทธา ความเชื่อมั่นใ้
เกิดขึ้นในตัว of จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ อีกด้วย

ด้วยเหตุนี้จึงกล่าวไ้ว่าบุคลิกภาพของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ที่ใ้แสดงออกดังกล่า
มาแล้ว จึง เป็นปัจจัยที่สำคัญประการหนึ่งที่ยังผลใ้จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เข้าไปมีบทบาท
ทางการเมือง

¹ สุจิต บุญมดการ "อำนาจทางการเมืองของผู้นำไทย" ใน รักเมืองไทย เล่ม 1
หน้า 103

เพื่อความเข้าใจและเป็นการแสดงให้เห็นว่า จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก้าวเข้ามามีบทบาททางการเมืองมากขึ้นควบคู่กันไปกับการดำรงตำแหน่งทางทหารที่มีความรับผิดชอบในการคุมกองกำลัง ผู้เขียนจึงขอเสนอตาราง เหตุการณ์ทางการเมืองและตำแหน่งต่าง ๆ ทางทหารของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ อันจะเป็นการชี้ให้เห็นเด่นชัดขึ้น และเพื่อความสะดวก และเพื่อความเข้าใจอันดีจึงได้ทำไปจนถึงปี พ.ศ. 2502

ตาราง 1 เหตุการณ์ทางการเมืองและยกตำแหน่งของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2490 - 2502

อันดับ	วันที่ หรือ เหตุการณ์	ตำแหน่ง	ยศ
1	รัฐประหาร 2490 (8 พฤศจิกายน 2490)	ผู้บังคับการทหารราบที่ 1 รักษาพระองค์ เป็นกำลังสำคัญในการทำรัฐประหาร	พันเอก
2	9 พฤศจิกายน 2490	ผู้บัญชาการมณฑลทหารบกที่ 1	พันเอก
3	1 มกราคม 2491	ผู้บัญชาการมณฑลทหารบกที่ 1	พลตรี
4	2 กุมภาพันธ์ 2491	ผู้บัญชาการกองพลที่ 1	พลตรี
5	กบฏนายพล หรือกบฏเสนาธิการ (1 ตุลาคม 2491)	ผู้บัญชาการกองพลที่ 1 เป็นผู้รักษา อำนาจของคณะรัฐประหาร 2490	พลตรี
6	กบฏวังหลวง (26 กุมภาพันธ์ 2492)	ผู้บัญชาการกองพลที่ 1 เป็นผู้อำนวยการ ปราบปรามพวกกบฏ	พลตรี
7	28 กุมภาพันธ์ 2492	แม่ทัพกองทัพบกที่ 1 แต่ยังคง เป็น รักษาราชการผู้บัญชาการกองพลที่ 1 อีกตำแหน่งหนึ่ง	พลตรี

ตาราง 1 (ต่อ)

อันดับ	วันที่ หรือเหตุการณ์	ตำแหน่ง	ยศ
8	1 มกราคม 2493	แม่ทัพกองทัพบกที่ 1 และยังคง เป็น รักษาราชการผู้บัญชาการกองพลที่ 1 ตามเดิม	พลโท
9	7 กรกฎาคม 2493	ผู้บัญชาการภาคทหารบกที่ 1 และ ผู้บัญชาการมณฑลทหารบกที่ 1 และเป็น ผู้บังคับการจังหวัดทหารบกกรุงเทพฯ อีกตำแหน่งหนึ่ง	พลโท
10	11 สิงหาคม 2493	แม่ทัพกองทัพบกที่ 1 และเป็นผู้บัญชาการ ภาคทหารบกอีกตำแหน่งหนึ่ง	พลโท
11	2 มิถุนายน 2494	ผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบก และยังคง เป็น รักษาราชการแม่ทัพกองทัพบกที่ 1 กับ ผู้บัญชาการภาคทหารบกที่ 1 อยู่	พลโท
12	กบฏแมนฮัตตัน (29 มิถุนายน 2494)	ผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบก และยังคง เป็น รักษาราชการภาคทหารบกที่ 1 อยู่ ผู้บัญชาการปราบปรามกบฏแมนฮัตตัน	พลโท
13	รัฐประหาร เจียป 2494 (29 พฤศจิกายน 2494)	ผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบก และยังคง เป็น รักษาราชการแม่ทัพกองทัพบกที่ 1 กับ ผู้บัญชาการภาคทหารบกที่ 1 อยู่ เป็นผู้หนึ่งในคณะบริหารประเทศชั่วคราว	พลโท

ตาราง 1 (ต่อ)

อันดับ	วันที่ หรือเหตุการณ์	ตำแหน่ง	ยศ
14	30 พฤศจิกายน 2494	ยังดำรงตำแหน่งข้าราชการประจำเดิม (ข้อ 13) และได้รับแต่งตั้ง เป็นสมาชิกประเภทสอง	พลโท
15	8 ธันวาคม 2494	ยังดำรงตำแหน่งข้าราชการประจำเดิม (ข้อ 13) และได้รับแต่งตั้ง เป็นรัฐมนตรี ในรัฐบาลชุดจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี	พลโท
16	11 ธันวาคม 2494	ยังดำรงตำแหน่งข้าราชการประจำเดิม (ข้อ 13) และได้รับตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหมในรัฐบาลเดียวกัน	พลโท
17	8 เมษายน 2495	รองผู้บัญชาการทหารบกและยัง เป็นรักษาราชการแม่ทัพกองทัพที่ 1 กับผู้บัญชาการภาคทหารบกที่ 1 อยู่ และรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม ในรัฐบาลชุดจอมพล ป. พิบูลสงคราม	พลโท
18	16 เมษายน 2495	ดำรงตำแหน่งเดิม (ข้อ 17)	พลเรือโท และ พลอากาศโท
19	21 กรกฎาคม 2495	ดำรงตำแหน่งเดิม (ข้อ 17)	พลเอก

ตาราง 1 (ต่อ)

อันดับ	วันที่ หรือเหตุการณ์	ตำแหน่ง	ยศ
20	23 มิถุนายน 2497	ผู้บัญชาการทหารบก และรัฐมนตรีช่วย ว่าการกระทรวงกลาโหม	พลเอก
21	4 มีนาคม 2498	ดำรงตำแหน่งเดิม (ข้อ 20)	พลเรือเอก และ พลอากาศเอก
22	1 มกราคม 2499	ผู้บัญชาการทหารบก และรัฐมนตรี ช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม	จอมพล
23	2 มีนาคม 2500	ผู้บัญชาการฝ่ายทหาร (มีอำนาจ ดำเนินการสั่งใช้กำลังกองทัพบก กองทัพเรือ กองทัพอากาศและตำรวจ)	จอมพล
24	12 มีนาคม 2500	ยกเลิกตำแหน่งผู้บัญชาการฝ่ายทหาร แต่ยังคงเป็นผู้บัญชาการทหารบกตามเดิม	จอมพล
25	31 มีนาคม 2500	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม และ ยังคงดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบกอยู่	จอมพล
26	12 กันยายน 2500	ผู้บัญชาการทหารบก	จอมพล
27	รัฐประหาร 16 กันยายน 2500	ผู้บัญชาการพระนครฝ่ายทหาร	จอมพล
28	27 กันยายน 2500	ผู้บัญชาการทหารสูงสุด	จอมพล
29	ปฏิวัติ 20 ตุลาคม 2501	หัวหน้าคณะปฏิวัติ	จอมพล

ตาราง 1 (ต่อ)

อันดับ	วันที่ หรือเหตุการณ์	ตำแหน่ง	ยศ
30	๖ กุมภาพันธ์ 2502	นายกรัฐมนตรี	จอมพล
31	1๑ กุมภาพันธ์ 2502	นายกรัฐมนตรี / ผู้บัญชาการทหารสูงสุด และผู้บัญชาการทหารบก	จอมพล เรือ และ จอมพลอากาศ
32	๑ กันยายน 2502	นายกรัฐมนตรี / ผู้บัญชาการทหารสูงสุด ผู้บัญชาการทหารบก และรักษาราชการ ในตำแหน่งอธิบดีกรมตำรวจ *	จอมพล ทั้ง 3 กองทัพ

* ได้รับพระราชทานยศเป็น พลตำรวจเอก เมื่อวันที่ 27 ตุลาคม 2504

จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ กับการรัฐประหาร 16 กันยายน 2500

1. เหตุการณ์ทางการเมืองก่อนการรัฐประหาร 16 กันยายน 2500

หลังจากรัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ยุคที่สองประสบกับความยุ่งยากทางการเมือง จนกระทั่งเกิดการรัฐประหาร เจียปฉิน เมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน พ.ศ. 2494 และการรัฐประหาร เจียปฉิน เกิดขึ้นครั้งนั้นได้ช่วยสนับสนุนให้จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก้าวไปสู่สภานำทางการเมืองในระยะต่อมา ผู้เขียนจึงใคร่หาเหตุการณ์ที่สำคัญทางการเมืองก่อนการรัฐประหาร 16 กันยายน 2500 มาศึกษา เพื่อเป็นแนวทางไปสู่ความเข้าใจอันดีในการก้าวสู่ตำแหน่งหัวหน้ารัฐประหารของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์

1.1 ปัญหาสภาพการเมืองภายในหลังรัฐประหาร เจียปฉิน พ.ศ. 2494

แฟรงค์ ซี คาลิง (Frank C. Darling) ได้กล่าวถึงเหตุการณ์ก่อนหน้ารัฐประหาร พ.ศ. 2500 ไว้อย่างนี้

รัฐประหาร เจียปฉิน เมื่อเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2494 เพื่อนำรัฐธรรมนูญปี 2475 มาใช้อีก อันนำไปสู่การยุบสภา ยุบพรรคการเมือง เช่น เซอร์หนังสือพิมพ์ และแท่งตั้ง ส.ส. ประเภทสอง เข้าไปที่หนึ่งในสภาให้อำนาจเท่ากับ ส.ส. ประเภทหนึ่ง ซึ่งได้รับเลือกตั้งมาจากราษฎร ซึ่งล้วนแต่เป็นวิธีการที่จะเสริมสร้างอำนาจทางการเมืองของรัฐบาลทหาร จัดฝ่ายพลเรือนที่คานรัฐบาลอยู่ในขณะนั้น รวมทั้งจัดพระราชอำนาจพระมหากษัตริย์ซึ่งมีมากตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2492 รัฐบาลทหารขณะนั้นได้อำนาจทำไปเพื่อป้องกันประเทศชาติให้พ้นจากภัยคุกคามของคอมมิวนิสต์ และยังอ้างว่ารัฐธรรมนูญ ปี พ.ศ. 2492 มิได้ให้อำนาจแก่รัฐบาลเพียงพอในการปราบคอมมิวนิสต์ และจากการรัฐประหาร เจียปฉินเอง พวกนิยมกษัตริย์ (Royalist) ซึ่งได้แก่ นายควง อภัยวงศ์ ม.ร.ว. เสถียร ปราโมช และพวกอนุรักษนิยม (conservative) ที่ได้เคยร่วมมือกับจอมพล ป. พิบูลสงคราม กำจัด

นายปรีดี พนมยงค์ ก็ต้องเทศอำนาจไปจากการเมืองไทย เพราะฝ่ายทหารบก
หมดความจำเป็นที่จะต้องอาศัยพวกนี้ไปอีกต่อไป...¹

จากข้อความดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ในปลายปี พ.ศ. 2494 นี้ฝ่ายทหารอยู่ในฐานะ
ที่มีอำนาจมากที่สุด หลังจากที่ได้กำจัดฝ่ายค้าน ที่เป็นพลเรือน เชื้อพระวงศ์ และพวกอนุรักษนิยม
ออกไปจากวงการเมืองได้สำเร็จ รัฐประหารเงียบ พ.ศ. 2494 ยังผลให้คณะรัฐบาลชุดเดิม
ล้มเลิกไป และภายหลังจากการเลือกตั้งทั่วไปในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2495 แล้ว จอมพล ป.
พิบูลสงคราม ก็ได้รับการแต่งตั้งให้กลับเข้ามาเป็นนายกรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่ง ในการเลือกตั้ง
เมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2495 ได้มีการกล่าววิพากษ์วิจารณ์กันว่า

... มีประกาศห้ามมิให้ชุมนุมทางการเมืองใด ๆ ทั้งสิ้น และจากผลของการปร ภาท
ฉบับนี้เอง ทำให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของพรรคการเมืองต่าง ๆ ต่างกระจัด
พลัดพรายไปตาม ๆ กัน ฉะนั้นในการเลือกตั้งครั้งต่อมาจึงปรากฏว่า สมาชิกแห่ง
พรรคการเมืองที่เคยร่วมเป็นรัฐบาลมาในครั้งก่อนต่างต้องคืนรถช่วยตนเอง และหัน
เข้าหาคนใหม่ที่มีที่ท้าวว่าจะยื่นตนถาวรต่อไปใหม่ ขณะเดียวกันบุคคลสำคัญ ๆ ทางฝ่าย
รัฐบาลต่างก็พยายามส่งสมัครพรรคพวก และส่งเสริมผู้ที่มีแววจะเข้ามาร่วมสนับสนุน
ในการสมัครเลือกตั้งอย่างแข็งขัน ไม่เลือกว่าบุคคลเหล่านั้นจะเคยสังกัดอยู่ใน

¹Frank C. Darling. Thailand and the United States. p. 88 - 89

พรรคการเมืองที่เคยเป็นฝ่ายรัฐประหาร 8 พฤศจิกายน 2490 หรือพรรคการเมือง
ซึ่งเป็นฝ่ายรัฐบาลก่อนรัฐประหาร 2494¹ และ

สำหรับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 1 ที่จะเลือกตั้งกันใหม่ ปรากฏว่า
พรรคประชาธิปัตย์ โดยนายควง อภัยวงศ์ ประกาศถอนตัวไม่ส่งผู้สมัครเข้าสมัคร
รับเลือกตั้ง เป็นการยอมคายประท้วงซ้ำ การที่นายควง อภัยวงศ์ ไม่ยอมสู้ใน
การเลือกตั้งครั้งนี้ก็เพราะรู้ตัวล่วงหน้าแล้วว่ารัฐบาลจะเล่นไม่ซื่อ ซึ่งก็จริงอย่างว่า
เพราะมีการลงคะแนนแบบพลร่ม ไฟฟ้า พาทหารเข้าแถวเดินเรียงคิวลงคะแนนกัน
อย่างเอิกเกริก ... เมื่อการเลือกตั้งผ่านพ้นไปแล้ว พรรคการเมืองฝ่ายรัฐบาล
จึงชนะการเลือกตั้งอย่างลอยตัว²

* พรรคการเมืองที่เป็นฝ่ายรัฐบาลก่อนรัฐประหาร 2494 เกิดจากการรวมตัวของ
บรรดาพรรคการเมืองแต่ละพรรคซึ่งมีสมาชิกในพรรคของตนมากมายน้อยบ้าง ได้รวมประชุมกัน
และตกลงใจที่จะสนับสนุนจอมพล.ป. พิบูลสงคราม ตลอดกาล จึงขนานนามพรรคการเมืองที่
รวมเข้าด้วยกันว่า "สหพรรค" หรือ "พรรคพิบูลตลอดกาล" และใช้บ้านหนังคิตาเป็นที่
ประชุมเรื่อยมา และสมาชิกพรรคการเมืองเหล่านี้ก็ได้เรียกร้องหาผลประโยชน์ค้ำค้ำแทนทาง
การเมืองจากรัฐบาลตลอดมา และนอกจากนั้นยังเตรียมการสร้างชื่อเสียงเพื่อหวังผลใน
การเลือกตั้งในคราวต่อไป และรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2492 ให้นับพันธุญาติให้รัฐสภาควบคุมรัฐบาล
ตามแบบอย่างการปกครองในระบอบรัฐสภา รัฐบาลจึงจำเป็นต้องหาเสียงสนับสนุนในสภาเพราะ
รัฐบาลไม่ใช่พรรคการเมืองของคณะเก่าแล้ว ด้วยเหตุนี้จึงทำให้การบริหารประเทศไม่ได้
สะดวก และเสถียรภาพของรัฐบาลก็ขาดความมั่นคงเพราะปัญหาต่าง ๆ จากเสียงสนับสนุนของ
สมาชิกพรรคต่าง ๆ ไม่พอใจในผลค้ำค้ำแทนที่ได้รับจากรัฐบาล จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิด
รัฐประหารเงียบขึ้น ไปรุกรายละเอียดใน สัปดาห์การเมือง โดย จัณณันท์ สมุทวณิช
และคณะ หน้า 114

¹ ประจวบ ทองอุไร สิ้นยุคปึก หน้า 36 - 37

² ธี.ร.ว. งามสวัสดิ์ งามบุญ ชีวิตและงานของสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จอมพลผู้พิชิต
หน้า 126 - 127

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่ารัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ชุดใหม่ภายหลังการเลือกตั้ง
 ครั้งที่ ๕ เมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๔๙๕ จึงเป็นรัฐบาลที่ประกอบด้วยสมัครพรรคพวกของ
 จอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่เคยร่วมก่อการ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕ คณะรัฐประหาร
 ๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๙๐ และคณะรัฐประหาร ๒๙ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๙๔ ส่วนสมาชิก
 สภาผู้แทนราษฎรชุด "พิบูลตลอดกาล" ไม่ได้มีโอกาสเข้าร่วมรัฐบาล ทั้งนี้เพราะรัฐบาลมีเสียง
 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทสองสนับสนุนอยู่อย่างเพียงพอ เพราะสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
 ประเภทสองที่รัฐบาลแต่งตั้งขึ้นนั้นล้วนแต่เป็นฝ่ายรัฐบาลทั้งสิ้น

แต่อย่างไรก็ตามแม้ว่า จอมพล ป. พิบูลสงคราม จะไปประกาศเลิกใช้รัฐธรรมนูญ
 ฉบับปี พ.ศ. ๒๔๙๒ มาใช้รัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. ๒๔๗๕ แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๔๙๕ เพื่อ
 ให้อิทธิพลของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทสองไว้เป็นเสียงสนับสนุนรัฐบาลในสภา แต่บทเฉพาะกาล
 ของรัฐธรรมนูญดังกล่าวได้มีบทบัญญัติในมาตราต่าง ๆ ดังนี้คือ

มาตรา ๑๑๖ เมื่อได้ใช้บังคับรัฐธรรมนูญนี้ไปแล้วห้าปี ถ้าผู้มีสิทธิเลือกตั้งใน
 จังหวัดใดได้รับการศึกษาอบรมจนชั้นประถมศึกษาตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ
 เป็นจำนวนเกินกึ่งหนึ่งของผู้มีสิทธิเลือกตั้งทั้งหมดในจังหวัดนั้น ก็ให้สมาชิกประเภทที่ ๒
 ออกจากตำแหน่งมีจำนวนเท่าจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่มีการเลือกตั้งในจังหวัดนั้น...
 ในกรณีที่จะมีการออกจากตำแหน่งของสมาชิกประเภทที่ ๒ ตามความในวรรคแรก
 ให้คณะรัฐมนตรีประกาศจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งซึ่งได้รับการศึกษาอบรมจนชั้นประถมศึกษา
 ตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ ในวันที่ ๑ มกราคม ของทุก ๆ ปี

มาตรา ๑๑๗ ในกรณีที่สมาชิกประเภทที่ ๒ จะต้องออกจากตำแหน่งตามมาตรา ๑๑๖
 ให้มีการเลือกตั้งสมาชิกประเภทที่ ๑ เพิ่มขึ้นมีจำนวนเท่ากับจำนวนสมาชิกประเภทที่ ๒
 ที่จะต้องออกจากตำแหน่งนั้นภายในวันที่ ๑ เมษายน และให้สมาชิกประเภทที่ ๒
 ออกจากตำแหน่งในวันที่สมาชิกประเภทที่ ๑ เข้ารับหน้าที่

มาตรา 118 ในระหว่างที่มีสมาชิกประเภทที่ 2 ถ้ามีการยุบสภาหาความไว้วางใจ
มาตรา 65* ให้มีการเลือกตั้งสมาชิกใหม่เฉพาะในส่วนสมาชิกประเภทที่ 1¹

ตามบทเฉพาะกาลของรัฐธรรมนูญนี้ จะเห็นได้ว่าจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทสอง
ที่คงตั้งขึ้นจะน้อย ๆ มีจำนวนลดลงและหมดสิ้นได้ และจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภท
ที่หนึ่งจะเพิ่มขึ้นขึ้น อันจะทำให้เสรีภาพของรัฐบาลไม่มั่นคง กว้างใหญ่รัฐบาลจอมพล ป.
พิบูลสงคราม จึงจำเป็นต้องรวบรวมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่หนึ่ง เป็นกลุ่มก้อนเพื่อเป็น
เสียงสนับสนุนรัฐบาล บุคคลสำคัญที่จอมพล ป. พิบูลสงครามหมายมั่นให้ทำการรวมกลุ่ม
สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทหนึ่งคือ พลตำรวจเอก เผ่า ศรียานนท์ ซึ่งขณะนั้นดำรง
ตำแหน่งอธิบดีตำรวจและกล่าวกันว่า เป็นทหารเผด็จการใจของจอมพล ป. พิบูลสงคราม** เพราะ
ตำแหน่งหน้าที่ที่พลตำรวจเอก เผ่า ศรียานนท์ ดำรงอยู่นั้น เป็นตำแหน่งที่อำนาจและสามารถ
พึ่งพาอาศัยได้ในเวลาจำเป็น

จำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทหนึ่งที่ได้รับเลือกตั้งเข้ามา นอกจากจะมีบุคคลที่
รัฐบาลได้สนับสนุนช่วยเหลือในการแข่งขันเข้ามาแล้ว ก็ยังมีสมาชิกหน้าใหม่ ๆ และสมาชิกที่มาจาก
พรรคเก่า ๆ อีกด้วย ซึ่งพวกหลังนี้ไม่ประสงค์ที่จะพยายามรวมกันกว่ารัฐบาลอยู่ตลอดเวลา
เพื่อแก้ปัญหาในเรื่องการล้มรัฐบาลตามวิถีทางแห่งรัฐธรรมนูญให้พบไป จอมพล ป. พิบูลสงคราม
จึงหันมาใช้เงินและอิทธิพลต่าง ๆ ชวนชวนชักการเบี่ยงเบนมาเป็นพรรคพวก และเป็นการยุยง
การโจมตีรัฐบาลของพรรค ส.ส. ปาณเกล้าทั้งหลายด้วย²

เมื่อรวบรวมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทหนึ่งได้ประมาณเกินกว่าครึ่งจำนวนของ
สมาชิกแล้ว ก็ได้ใช้วามานั่งอภิปรายเมื่อประชุมผ่านร่างแก้ไขการประชุม "สหพรรค" เมื่อก่อน

*โปรดดูรายละเอียดในภาคผนวก

¹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475 แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช
2495" ราชกิจจานุเบกษา (ฉบับพิเศษ) เล่มที่ 69 ตอนที่ 15 ลงวันที่ 8 มีนาคม 2495

** บทบาทของพลตำรวจเอก เผ่า ศรียานนท์ จะได้กล่าวในตอนต่อไป

² "นักการเมืองปากมณฆรายตัว" พิมพ์ไทย 5 มิถุนายน 2495 หน้า 1, 3

โดยได้ตกแต่งและก่อสร้างเพิ่มเติมให้กว้างขวางยิ่งขึ้น การดำเนินวิถีทางการเมืองของ จอมพล ป. พิบูลสงครามในระยะหลังนี้จึง เป็นการมุ่งไปในทางรวบรวมเอาสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ปรากฏว่าพรรคการเมืองทั้งหลายเข้ามาเป็นพรรคพวก และถึงแม้ว่าจะมีสมาชิกสภาผู้แทน เข้ามาเป็นฝ่ายสนับสนุนมากแล้ว แต่จอมพล ป. พิบูลสงคราม ก็ไม่ได้ตั้งเป็นพรรคการเมือง แต่ได้ จัดตั้ง "คณะกรรมการนิติบัญญัติ" ขึ้นคณะหนึ่ง ซึ่งกรรมการทั้งหลายก็ได้คัดเลือกเอาจากสมาชิก สภาผู้แทนราษฎรที่เคยโจมตีรัฐบาลนี้เอง ซึ่งกรรมการนิติบัญญัติทุกคนจะได้รับ เงิน เดือนคนละ สองพันบาท นอกเหนือไปจากเงิน เดือนประจำของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และนอกจากนั้น คณะกรรมการนิติบัญญัติเหล่านี้ยังได้รับสิทธิพิเศษ* ทาง ๆ อีกมาก¹

หน้าที่ของคณะกรรมการนิติบัญญัติตามเสียงของสมาชิกที่เป็นกรรมการกล่าวว่า ทำการ พิจารณาปัญหาต่าง ๆ ที่จะต้องปฏิบัติในสภาผู้แทนราษฎร เสียก่อน ซึ่ง เท่ากับ เป็นการกลั่นกรอง งานและกฎหมายต่าง ๆ ให้รอบคอบรัดกุม แต่ความจริงหน้าที่ที่แท้จริงก็คือไปคอยรับฟังว่าปัญหา เรื่องอะไร ? รัฐบาลต้องการอย่างไร ? เมื่อเรื่องดังกล่าวเข้าสู่สภาในการ เปิดอภิปราย ขักรถามรัฐบาลโดย ส.ส. ฝ่ายค้าน ถ้า ส.ส. ฝ่ายรัฐบาลเห็นว่ารัฐบาลทำท่าจะเพเลียงพลั่วก็จะ เสนอให้เปิดอภิปรายขักรถามในรัฐสภา โดยการลงคะแนนเสียงซึ่งฝ่ายรัฐบาลก็จะเป็นผู้ชนะทุกครั้ง² เหตุการณ์ดังกล่าวก่อให้เกิดความไม่พอใจแก่ ส.ส. ฝ่ายค้าน ได้มีการขักรถามในสภาว่า "เอาเงินงบประมาณมาจ่าย"³ ซึ่งฝ่ายค้านได้ขักรถามรัฐบาลอย่างหนักหน่วง จนกระทั่งรัฐบาลยอมรับ ว่าได้ตัดเอาจากเงินงบประมาณที่เรียกว่า เงินรักษาความสงบภายใน ดังรายงานการประชุม สภาผู้แทนราษฎร ประจำวันที่ 10 ธันวาคม 2498 ว่า

* เช่น พอถึง เวลาปิดประชุมสามัญซึ่งมักตรงกับ เทศกาลออกพรรษา ก็ได้รับแจกเงิน เพื่อ ไปช่วยในการทำบุญทอดกฐิน หรือเป็นค่าพาหนะในการออกเยี่ยมเยียนราษฎร นอกจากนั้นยังได้ ผลประโยชน์ในด้านอื่นอันเป็นสิทธิพิเศษทางอ้อม เช่น การไต่ถามงบประมาณไปบำรุงจังหวัดของตน ที่ได้รับเลือกตั้งมา หรือไปเปิดหูเปิดตาไปยังต่างประเทศ มีอภิสิทธิ์ในการผูกขาดการค้าและ ใบอนุญาตส่งชาวไปต่างประเทศ ฯลฯ

¹ม.ร.ว. ชนม์สวัสดิ์ ชมพูนุท ชีวิตและงานของสฤษดิ์ ชนะวัตร จอมพลผู้พิถี
หน้า 130 - 131

²ประจวบ ทองอุไร สิ้นยุคมีด หน้า 44 - 47

³ข.

การจ่ายเงินตามข้อถามนั้น ที่เข้ามา เกี่ยวกับการทอผ้าทอหมี่ม้วนสี เมื่อครั้ง
เมื่อมีการรบที่เถียน เปียน ในอินโดจีน เป็นที่มา การรวมการทอเกวียนนี้ไว้
ปฏิบัติหลายทาง แม้พระราชกรณียกิจที่ปฏิบัติกรในเรื่องนี้ก็มีส่วนได้รับเงินพิเศษ
ซึ่ง เรียกว่า เงินราชการลับ และสมณูปถัมภ์ราชวร ได้อนุมัติแล้วในขอคงประมาณ
ซึ่ง เรียกว่า เงินรักษาความสงบภายใน เมื่อ เหตุการณ์บรรเทา เมฆบางลง เป็นที่
น่าไว้วางใจได้ เข้าใจว่าในไม่ช้า เงินจำนวนนี้ก็จะค่อยๆ ถูกรื้อถอนจากงบประมาณ
หรือถอนไปโดยลง และ การจ่ายเงินนี้ก็จะ เป็นอันสิ้นสุดลง ส่วนรถจี๊ป
ผู้แทนราษฎรได้รับนั้น ได้รับความช่วยเหลือจากต่างประเทศ เกี่ยวกับการ
ปรามปรามคอมมิวนิสต์เช่นเดียวกัน การจ่ายเงินที่ค่านี้คือไปรัฐบาลจะจ่าย
ที่ได้จ่ายไปแล้วก็เพราะท่านเหล่านั้นไปทำหน้าที่ของรัฐบาลด้วย จึงต้อง เป็น
งบประมาณ...¹

หลังจากที่ ส.ส. ฝ่ายค้านชักชวนรัฐบาลถึงงบประมาณรายจ่าย จอมพล ป. พิบูลสงคราม
ตอบเสียงไปเสียงมาในตอนแรก แต่เมื่อถูกคัดค้านหนัก ๆ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ก็ต้องยอมรับ
ว่าติดมาจากเงินงบประมาณนั้นเอง ได้ก่อให้เกิดความไม่พอใจแก่ ส.ส. ฝ่ายค้านที่ไม่ได้เป็น
กรรมการนิติบัญญัติ และถูกสิทธิรอนสิทธิต่าง ๆ ดังกล่าว ส.ส. ฝ่ายค้านจึงกล่าวโจมตีรัฐบาลและ
พยายามที่จะขอเปิดอภิปรายว่ารัฐบาลอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ส.ส. พรรคประชาธิปัตย์
ซึ่งไม่พอใจต่อการที่รัฐบาลใช้กำลังและอำนาจอันไม่ชอบธรรมด้วยกฎหมาย จึงตั้งตัว เป็นฝ่ายค้าน
รัฐบาลอย่างรุนแรง เมื่อเป็นเช่นนั้น จอมพล ป. พิบูลสงคราม จึงไม่สามารถที่จะตั้งรัฐบาลขึ้นมา
จากกลุ่มการเมืองกลุ่มเดียวได้ ต้องพยายามดึงเอาสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่มาจากกลุ่มต่าง ๆ
มาสนับสนุนฝ่ายตน และแม้ว่าจอมพล ป. พิบูลสงคราม จะสามารถดึงเอา ส.ส. จากกลุ่มต่าง ๆ
มาสนับสนุนฝ่ายรัฐบาลได้เป็นจำนวนไม่น้อยก็ตาม แต่ก็ก่อให้เกิดความวุ่นวายทางการเมืองขึ้น
เพราะผู้แทนราษฎรบางคนได้ฉกฉวยโอกาสวาทะถ้อยแถลงประโสมใส่กันด้วยวิธีการต่าง ๆ ทำให้

¹ สำนักเลขาธิการรัฐสภา รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎรครั้งที่ 4/2498 (สามัญ)
วันที่ 1 พฤศจิกายน 2498 ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม

เกิดความปั่นป่วนขึ้นจนรัฐบาลไม่สามารถจะปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างเต็มที่ เพราะจอมพล ป. พิบูลสงคราม ต้องใช้ความพยายามหาทางให้แผนราชบุตรสนับสนุนตนเองของพยายามให้ฝ่ายรัฐบาลสามารถรักษาเสียงข้างมากในรัฐสภาไว้ให้ได้

นอกจากนี้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เหล่านั้นยังต้องการดำรงตำแหน่งสำคัญในคณะรัฐบาล ทำให้จอมพล ป. พิบูลสงคราม ต้องจัดสรรตำแหน่งและอภิสิทธิ์ในการทำให้แก่กลุ่มต่าง ๆ อย่างทั่วถึงและทัดเทียมกัน เพื่อจะสามารถบริหารประเทศได้โดยตลอด แต่ปรากฏว่าตำแหน่งหน้าที่ต่าง ๆ มีจำกัด แต่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ไม่ได้ดำรงตำแหน่งตามที่ตนต้องการก็ยังเรียกร้องต้องการสิ่งตอบแทนอยู่ จึงทำให้รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามต้องแต่งตั้งรัฐมนตรีเพิ่มขึ้นอีก เพื่อจะไต่ถามรับผิดชอบเหล่านั้นไปยังผู้สนับสนุนให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

พฤติการณ์ดังกล่าวของรัฐบาลและความเหลวแหลกของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ทำให้ประชาชนรวมทั้งมุกดในวงการต่าง ๆ ทราบถึงและนำเข้าสู่ความไม่พอใจของประชาชนและบุคคลในวงการต่าง ๆ เป็นอันมาก แต่ก็ไม่สามารถจะโต้หรือแสดงประชามติได้ การมีเสียงสนับสนุนมาจากกลุ่มต่าง ๆ และความไม่พอใจของประชาชนและบุคคลในวงการต่าง ๆ ทำให้เกิดปัญหาแก่รัฐบาลและสิ่งที่แน่นอนที่สุดก็คือ เสถียรภาพของรัฐบาลอยู่ในฐานะที่ไม่มั่นคง เพราะมีการแตกแยกเนื่องจากการแก่งแย่งตำแหน่งกันอยู่ตลอดเวลา¹

1.2 ประชาธิปไตยของจอมพล ป. พิบูลสงคราม

ประมาณปี พ.ศ. ๒๕๑๘ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้เดินทางไปเยือนประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก ขวัญนี้นับเป็นข่าวใหญ่เพราะเป็นนายกรัฐมนตรีคนแรกของประเทศไทยที่ได้เดินทางไปเยือนต่างประเทศในขณะยังดำรงตำแหน่ง จอมพล ป. พิบูลสงคราม เปิดเผยถึงค่าใช้จ่ายในการเดินทางครั้งนี้ว่าต้องใช้จ่ายเป็นจำนวนเงินทั้งสิ้น ๖,120,๐๖๘.๑๖ เมื่อเฉลี่ยแล้วประชาชนคนหนึ่งต้องเสียราว ๑๐ สตางค์ ปรากฏว่าบรรดาหนังสือพิมพ์เกือบทั้งหมดที่พิมพ์ในประเทศไทยรวมทั้งกับดักคานเจี๋ย ใช้จ่ายจำนวนน้อยอย่างหนัก²

¹ กนิย ทองใหญ่ วิจัยที่มีผลต่อการดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทยสมัยจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ (พ.ศ. 2501 - 25๑๖) หน้า ๑๒ - ๑๔

² สว่าง ลานเหนือ ๑๗ ปีแห่งการปฏิวัติ หน้า ๒๖๖

หลังจากจบการ เดินทาง เบื้องประเทศต่าง ๆ เมื่อปี พ.ศ. 2498 แล้ว จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ดำเนินการปฏิรูประบอบประชาธิปไตยกันใหม่ ซึ่งกล่าวได้ว่าในระยะปลายสมัย รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ประมาณปลายปี พ.ศ. 2498 ประเทศไทยได้ถูกรอบคลุมด้วย บรรยากศแห่งความเป็นประชาธิปไตยที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม จัดจำแนกอย่างมากจากยุโรป และอเมริกาสร้างขึ้นในประเทศไทย ลักษณะของบรรยากศประชาธิปไตยที่สำคัญคือ

1.2.1 การมี "ไฮด์ปาร์ค" (Hyde Park) เป็นการอธิบายแบบไฮด์ปาร์ค ในประเทศอังกฤษ ได้รับการอนุมัติให้มีพื้นที่ทองสนามหลวง ได้มีผู้เขียนถึงการมี "ไฮด์ปาร์ค" ที่ทองสนามหลวงในทัศนะต่าง ๆ ดังนี้

การมี "ไฮด์ปาร์ค" ที่ทองสนามหลวงนี้สร้างความตกตะลึงมีชีวิตชีวาให้กับวงการ เมืองไทย เป็นอันมาก แต่ในขณะเดียวกันก็สร้างปัญหาและความลำบากใจให้แก่รัฐบาลไม่น้อยเลย บรรดานักไฮด์ปาร์คซึ่ง เกือบมีอุดมคติกันดี จะตำหนิหรือวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลก็ด้วย เหตุผลอันชอบธรรม แต่ต่อมาก็ได้เริ่มมีการรับจ้างนักการเมืองบางคน เพื่อไปตะโกนคำ ฝ้ายตรงข้ามโดยอาศัยสิทธิและเสรีภาพอันนี้ เมื่อการ เป็นไปเช่นนี้จะเห็นได้ว่า ประชาชนจะถูกลักไฮด์ปาร์คแสดงละครบทบาทให้หมดเสียแล้ว ถ้าจะนับกันจริง ๆ ไฮด์ปาร์คของไทย เรานั้นเห็นเด่นกว่าไฮด์ปาร์คของอังกฤษซึ่งเป็นเจ้าสำหรับเสียอีก เพราะถึงกับมีการกรีดเลือกกรีด เนื้อ เป็นที่นำหาคเสีย ...¹ และ ... ไฮด์ปาร์ค หรือการประชุมสาธารณะและ เพื่อแสดงความคิดเห็น เกี่ยวกับการบริหารราชการแผ่นดิน ของรัฐบาล ซึ่งจัดให้มีขึ้นที่ทองสนามหลวง เป็นของใหม่ที่ท่านจอมพล ป. พิบูลสงคราม นำแบบอย่างมาจากทางประเทศครั้งทั้งาจรอบโลก โดยถือว่าเป็นอุปกรณ์ของ การปกครองในระบอบประชาธิปไตยอย่างหนึ่ง ซึ่งสำคัญพอกับ เพรสคอน เพอเรนซ์ แต่ไฮด์ปาร์คใน เมืองไทยออกจะวิวัฒนาการรวดเร็ว เป็นพิเศษอยู่สักหน่อย ...²

¹ นรนิติ เศรษฐบุตร และ โกสินทร์ วงศ์สุววัฒน์ เมืองไทยในระบบรัฐสภา หน้า 160

² ประจวบ ทองอุไร สันยุตมิต หน้า 121

ปรากฏว่าวิธีการของประชาธิปไตยที่เน้นว่าอำนาจขึ้นทางที่ถูกต้องในขณะนั้นก็คือการ "ไธด์ปาร์ค" ที่เป็นการอนุญาตให้ประชาชนมาชุมนุมกันแสดงความคิดเห็นที่เกี่ยวกับการบริหารราชการแผ่นดินของรัฐบาลนั้น ในตอนแรก ๆ ก็มีการแสดงความคิดเห็นที่เป็นไปตามมติธรรมคาทั่วไป เช่น การแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาที่ว่าควรใช้คำว่า เรือน เมสสิกที่กระทรวงศึกษาธิการตั้งขึ้นใหม่หรือไม่ และจากนั้นการ "ไธด์ปาร์ค" ก็ได้รับการขับไปอีก โดยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ถึงกับยื่นมือเข้าไปเกี่ยวข้องโดยสั่งให้เจ้าหน้าที่ไปปลกกรองอำนาจความสะดวกต่าง ๆ ให้ เช่น สั่งให้จัดสถานที่ ดูแลความสะดวก พร้อมกับให้หน่วยราชการต่าง ๆ สละบริเวณฝั่งเสียงของประชาชนจาก "ไธด์ปาร์ค" เพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางปฏิบัติราชการ เพื่อให้มันไปทรมานเสียงของประชาชนตามความหมายของระบอบประชาธิปไตย และก้าวต่อไปของ "ไธด์ปาร์ค" ในเมืองไทย ก็คือการอนุญาตให้ใช้เครื่องกระจายเสียงได้ และยังมีรายการที่จะกล่าวถึงว่ารัฐมนตรีในคณะรัฐบาลบางคนเล่นก็ได้ ซึ่งแตกต่างกับ "ไธด์ปาร์ค" ของอังกฤษที่มีผู้เขียนแล้วว่า "ไธด์ปาร์คที่เมืองอังกฤษนั้น เขามีไว้เพื่อให้คนไประบายความรู้สึกตลอดจนความคิดเห็นต่าง ๆ กันอย่างมีอิสระเต็มที่ก็จริง แต่ก็ไม่ได้มีไว้สำหรับจะไปเพิกเฉยใคร ๆ เคนไคยไม่ต้องคำนึงถึงกฎหมาย ..."¹

สว่าง ลานเหื้อ ได้เขียนเกี่ยวกับ "ไธด์ปาร์ค" ว่า

จอมพล ป. ก็เช่นกันจะรอยลงไปเห็นการพูดไธด์ปาร์คสด ๆ ร้อน ๆ มาจากอังกฤษ คิดว่าถ้าให้มีการพูดในที่สาธารณะเสียบ้างลงจะดี และปะเหมาะ เพราะที่ถกความคิดเห็นของประชาชนที่แสดงออกมาจะเป็นผลดีในการบริหารประเทศชาติ ดังนั้นการพูดไธด์ปาร์คในประเทศไทยจึงได้เกิดขึ้น และมีขึ้นจนแทบไม่เว้นแต่ละวัน คนว่างงานไม่รู้จะทำอะไร อยากให้คนอื่นชื่อเสียงก็ไปพูดไธด์ปาร์ค พูดไปพูดมาไม่มีใครในโลกเลยที่จะตีความ คนอื่นเรวหมด หากยังได้อยู่ที่วัฒนธรรมประเพณีของชาติยังมีอยู่บ้าง พวกนี้จึงไม่บังอาจคาแม้นตนเอง กรรมกรสามล้อ แท็กซี่ แทนที่จะทำมาหากิน กลับไปนั่งอาแปปรวมมือเขียร์กษัตริย์ ... บางคนเกิดมาไม่เคยรู้เลยว่าคลองสุเอญอยู่ที่ไหน สำคัญอย่างไร พออังกฤษและฝรั่ง ส่งสงกำลังเข้ามาบุกยึดปอร์ต เริ่มรื้อถอนกันเกินขบวน

¹ ประจวบ ทองอุไร สันยภูมิ ต. 171 - 175

เดินไปแล้วยังไม่รู้ว่าสถานทูตอังกฤษอยู่ที่ไหน ต้องถามคนขาว พ่อคนขาวบอก
แผนที่จะไปจับกลุ่มที่หน้าสถานทูตอังกฤษ กลับไปจับกลุ่มหน้าที่พักของเจ้าหน้าที่
สถานทูตประเทศอื่นซึ่งอยู่ฝั่งตรงข้ามเสียเลย สรุปแล้วการเปิดไฮด์ปาร์กใน
เมืองไทยไม่ได้ผลเท่าที่ควร ตำรวจหลวง ล้นติบาลต้องกระวนกระวาย
จนพรรณาสำนัญเรียก พล.ต.อ. เผ่า ศรียานนท์ อธิบดีตำรวจให้ไป
สาบานตัวก็ได้ ...¹

ในช่วงนั้นกล่าวกันว่านักการเมืองในประเทศไทยนั้นมีมาก ตั้งแต่โคนต้นมะขามกลาง
สนามหลวง ร้านกาแฟ ริมบาทวิถี ฯลฯ และเรื่องของ พล.ต.อ. เผ่า ศรียานนท์ ถูกพวก
ควาไฮด์ปาร์กชักฟอกในเรื่องต่าง ๆ หลายเรื่อง ปรากฏว่าเป็นที่ฮือฮากันมาก และดูเหมือนว่า
จะไม่เป็นที่พอใจของจอมพล ป. พิบูลสงคราม และสมาชิกพรรคการเมืองอีกหลายคน เพราะเป็น
การเสียเกียรติภูมิของพรรคและเสียกานนิยมของรัฐบาล เท่ากับเป็นการเอาพิมเสนไปแลกกับเกลือ
โดยตรง และการที่ พล.ต.อ. เผ่า ศรียานนท์ ยอมไปให้ควาไฮด์ปาร์กชักฟอกและสาบานตน
ในครั้งนั้น จะมีเหตุผลเป็นการส่วนตัวหรืออย่างไรก็เหลือเถก แต่คงมิใช่เป็นเพราะหุยมพราง
ของบรรดา 'ควา' ไฮด์ปาร์กทั้งหลายเป็นแน่² นายกิตติศัพท์ ศรีอำไพ ควารุ่งไฮด์ปาร์ค
สมัยนั้นเป็นผู้กล่าวนำในการสาบานตนและชักฟอก พล.ต.อ. เผ่า ศรียานนท์ ด้วยถ้อยคำที่รุนแรง
มาก กล่าวคือ

ข้าพเจ้าขอสาบานต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย พระพุทธคุณ พระพรคุณ สังฆคุณ
เจ้าพ่อหลักเมือง พระแก้วมรกต ข้าพเจ้า พล.ต.อ. เผ่า ศรียานนท์ ขอให้
คำสัตย์ปฏิญาณว่า จะซื่อสัตย์ต่อประชาชนและประเทศชาติ การขังขัง บังคับ
และอคติที่รัฐมนตรีที่อุกฉัยกาย ทั้งการว่าร้ายขึ้นอย่างฉกฉก ข้าพเจ้า พล.ต.อ. เผ่า

¹สว่าง ลาน เหลือ 37 ปีแห่งการปฏิวัติ หน้า 190

²ธนนิติ เศรษฐบุตร และ โกสินทร์ วงศ์สุววัฒน์ เมืองไทยในระบบรัฐสภา

ไม่รู้ ไม่เห็นเป็นใจในการกระทำเหล่านั้น ธารุแล้วไม่จับ ขอให้ข้าพเจ้าตาย
 ควายกมหอกลมคอบ ฉิมหายบัลลยจักร ทรัพย์กมลการใด ๆ ที่มีอยู่ จงให้ฉิมหาย
 วายวอดไปหมด ข้าพเจ้า พล ต.อ. เฒ่า ศรียานนท์ ไม่ซื้อสัตย์ทั้งทีแล้วมา
 และต่อไป จงฉิมหายบัลลยจักรทั้งชาตินี้และชาติหน้า เทอญ¹

ในการตั้งคำถามซักฟอกในเรื่องต่าง ๆ ก็กล่าวกันว่า เป็นคำถามที่ทำให้
 พล ต.อ. เฒ่า ศรียานนท์ เริ่มจากบรรยากาศที่ขมขื่นแสบแสบไปจนกระทั่งลง เอบ้ายบรยากาศ
 ที่เคร่งเครียด เช่น เรื่องการตั้งกรรมการสอบสวนคดีชนบัตรปลอม ซึ่ง พล ต.อ. เฒ่า ไม่ได้
 รับการแต่งตั้ง เป็นกรรมการสอบสวนด้วย เพราะถูกกล่าวหาว่ามีส่วนพัวพันกับการค้าชนบัตรปลอม
 นอกจากนี้ก็มีเรื่องความร้ายวอยอย่างผิดสังเกตของ พล ต.อ. เฒ่า เอง อันเป็นที่สงสัยว่าจะเป็น
 ไปโดยมิชอบด้วยกฎหมาย²

จากเหตุการณ์ดังกล่าว จะเห็นได้ว่าการสร้างความตื่นตัวในความเป็นประชาธิปไตย
 พร้อมกับความหวังที่จะได้เสียงสนับสนุนจากประชาชนด้วยนั้น ได้กลายเป็น เสมือนดาบสองคมที่
 กลับมาพาดฟันคณะรัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงครามเอง เพราะการใช้เสรีภาพจน
 ชอบเขตไป จริงอยู่ที่มีคำกล่าวว่า "คนไทยเป็นคนรักเสรีภาพ" แต่คนไทยส่วนใหญ่ก็รู้จักเสรีภาพ
 กันน้อยมาก และยังใช้เสรีภาพกันจนเกินขอบเขต เช่น เดินขบวนก่อกวนไปตามถนน เสรีภาพ
 ในการดำรงตนทั้งหลายและรัฐบาลเสียจนแหลกราญ เมื่อ เป็นเช่นนั้น ย่อม บ้านเมืองจึง เกิด
 รุนววย ฐานะของรัฐบาลต้องสั่นสะเทือนและก้าวไปสู่การปฏิวัติรัฐประหารในที่สุด การที่
 จอมพล ป. พิบูลสงคราม จักให้ "ไฮด์ปาร์ค" ขึ้นนั้นก็เพื่อต้องการให้นักการเมืองสำคัญ ๆ มา
 ปราศรัยตำหนิพิษุมการบริหารราชการแผ่นดิน เพื่อเป็นแนวทางและปรับปรุงกิจการของรัฐบาล
 ให้ดีขึ้น แต่เหตุการณ์กลับตรงกันข้าม พวกนักการเมืองและบรรดาไฮด์ปาร์คทั้งหลายได้ฉวยโอกาส
 ใช้เสรีภาพที่มีอยู่กล่าวโจมตีรัฐบาลอย่างรุนแรง เป็นผลทำให้ฐานะของรัฐบาลต้องสั่นสะเทือน
 และได้กลายเป็นสาเหตุพื้นฐานที่นำไปสู่ความเสื่อมของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามในที่สุด
 ซึ่งนับว่าเป็นปัญหาสภาพการเมืองภายในประการหนึ่ง

¹ สมบูรณ์ คนฉลาด เมื่อจอมพล ป. ลี้ภัย โดยวิเทศกณีย์ (นามแฝง) หน้า 243

² ฎ. หน้า 243 - 249

1.2.2 การมี "เพรสคอนเฟอเรนซ์" * (Press Conference) เป็นการเปิดที่ประชุมนักหนังสือพิมพ์ เพื่อให้บรรดานักหนังสือพิมพ์ได้มีโอกาสซักถามข้อข้องใจ เกี่ยวกับการปฏิบัติงานของรัฐบาล และให้เสรีภาพแก่นักหนังสือพิมพ์อย่างเต็มที่ในการซักถามโดย จอมพล ป. พิบูลสงคราม เอง เป็นผู้ตอบชี้แจงข้อสงสัยเหล่านั้น จอมพล ป. พิบูลสงคราม มีความเห็นว่า ในระบอบประชาธิปไตยที่ตนได้มานั้น จะต้องให้สิทธิเสรีภาพแก่นักหนังสือพิมพ์ที่จะทราบถึงการทำงานของฝ่ายรัฐบาล ซึ่ง เป็นการแสดงความบริสุทธิ์ใจและความตั้งใจทำงานของฝ่ายรัฐบาลต่อนักหนังสือพิมพ์ ซึ่งเป็นทูตของประชาชน แต่การเพรสคอนเฟอเรนซ์ดังกล่าวปรากฏว่าไต่ถามไปไกลเกินกว่าที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้คาดคะเนไว้ จนทำให้รัฐบาลเกิดความอึดอัดใจ¹ เนื่องจากการใช้เสรีภาพอันเกินขอบเขตของบรรดานักหนังสือพิมพ์ต่าง ๆ และนอกจากนี้ยังทำให้ฐานะของรัฐบาลต่องบประมาณ กระทบกระเทือน เพราะการถูกซักฟอกในเพรสคอนเฟอเรนซ์ ได้มีผู้เขียนถึงบรรยากาศในการเพรสคอนเฟอเรนซ์ต่าง ๆ กันดังนี้

อันว่าเพรสคอนเฟอเรนซ์และการทำข่าวสมัยนั้นนับได้ว่าสนุกสนานกันยิ่งนัก ฐานะของนักหนังสือพิมพ์สูงขึ้น เป็นกอง คล้ายกับว่าจะเป็นผู้พิพากษาซักไซ้คดีของแผ่นดินแทนประชาชน โดยมีจอมพล ป. เป็นจำเลยสำคัญ พร้อมกับรัฐมนตรีทุกท่านอื่นเป็นจำเลยรอง นั้นเป็นพระอันคัมคอบแก่ชักรักถามของนักหนังสือพิมพ์ ใครโง่ใครเกียจที่ไต่ถามมาแฉโผยกันในทำเนียบทั้งหมด

. . . และที่นี้เองกลายเป็นที่ท่ามาหาหินของคนที่แอบแฝงความเป็นนักหนังสือพิมพ์อยู่ชั่วระยะหนึ่งด้วยการซักถามเรื่องราวที่เป็นส่วนตัวหรือผลประโยชน์ของบุคคลบางกลุ่มแทนส่วนรวม เพราะการวิจารณ์หรือไหววามของผู้ต้องการประโยชน์ . . . พวกนี้รกรกเปรต กินเหล้ากินข้าวเสียแทบจะท้องแตกเพราะพอค่านายห้างเอาใจ

* เพรสคอนเฟอเรนซ์ เป็นการให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์อย่างเป็นทางการประจำสัปดาห์ เริ่มครั้งแรก เมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 2498 ณ ทำเนียบรัฐบาล และมีเป็นประจำทุกวันศุกร์ของทุกสัปดาห์

¹ นรนิติ เศรษฐบุตร และ โกสินทร์ วงศ์สุววัฒน์ เมืองไทยในระบอบรัฐสภา หน้า 161

ช่วยชักดาบนายกรัฐมนตรี เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ชน บริษัทนั้นทำไมได้ประมูล
สร้างทาง บริษัทนั้นทำไมไม่ได้

... พวกที่อ้างว่าบริสุทธิ์ มีสถานะนั้นแหละคล้ายกับยกย่องกว่า เพราะว่า
ฉลาดแกมและปึกบังกินได้มิดชิด¹

ประจวบ ทองอุไร กล่าวว่า "เพชรคอนเฟอเรนซ์ของท่านจอมพลมีความหมาย
กว้างขวางยิ่งกว่าในทางประเทศ และหนักทอกลึกหมิ่นประมาทพอ ๆ กับที่เวทีสนามหลวง"² และ

สิ่งที่น่าสังเกตุเกี่ยวกับเพชรคอนเฟอเรนซ์ที่ท่านจอมพลนายกรัฐมนตรียุคเปิดโอกาสให้
ผู้แทนหนังสือพิมพ์ได้ซักถามและแสดงความเห็นกันได้อย่างกว้างขวางขึ้น ก็คือใน
การตอบข้อซักถามต่าง ๆ ถ้าเป็นงานในหน้าที่ของกระทรวงทบวงกรมใด
ท่านจอมพลจะมอบให้รัฐมนตรีช่วยว่าการเป็นผู้ชี้แจงแทน บางครั้งรัฐมนตรีก็โยน
ไปให้เป็นภาระของปลัดกระทรวงหรือเจ้าหน้าที่ประจำที่อยู่ที่บังคับบัญชา
ท่านจอมพลคงทำหน้าที่เป็นผู้ฟัง แต่บางครั้งก็สอดเข้ามารวบวงชักถามด้วย เหมือนกัน
ซึ่งข้อซักถามของผู้แทนหนังสือพิมพ์ส่วนมาก มักเกี่ยวกับความบกพร่องของการปฏิบัติ
ราชการ ข้าราชการเจ้ากระทรวงก็พยายามชี้แจงกล่าวแก้

ผมเองใจฟังเพชรคอนเฟอเรนซ์อยู่หลายคราว ซึ่งบางครั้งก็ร้อน ๆ หนาว ๆ
เพราะการซักถามและการอภิปรายในที่ประชุมนั้นออกจะเกรงเกรียงเอาจริง เอาจริง
จนกระทั่งเกรงจะกลายเป็นคดีหมิ่นประมาทขึ้นได้ง่าย ๆ เพราะแท้จริงทุกฝ่ายต่าง
ก็ไม่มีเอกลีลาอะไรกุมกรวง เป็นพิเศษเหมือนสภาผู้แทนราษฎรเลย ... ภายหลังที่
เพชรคอนเฟอเรนซ์กำลังเจริญรุ่งเรือง เป็นที่ชื่นหน้าชื่นตา ก็มีข่าวว่ามีผู้ถูก
หนังสือพิมพ์พาดพิงกรวกับ เปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐมนตรีกัน เป็นรายตัวไป

¹ สว่าง ลานเตลือ 37 ปีแห่งการปฏิวัติ หน้า 295 - 296

² ประจวบ ทองอุไร สันตุกษี หน้า 99

และรัฐมนตรีซึ่ง เคารพยำเกรงตามด้วยปัญหาเหล่านั้น บางคนก็เบี่ยงบ่าย เอา
ข้าง เขาใจไปคือ ๆ บางครั้งก็อับจนไม่รู้จะแก้อย่างไรได้ นี่แหละแท้
หน้าบ่งไปเหมือนกัน. .¹

จากเหตุการณ์ดังกล่าวนี้ ได้มีผู้สนับสนุนกันหลายทาง เกี่ยวกับการนำเอา "ไฮค์ปาร์ค"
และ "เพรสคอน เฟอเรนซ์" เข้ามาของจอมพล ป. พิบูลสงคราม หนังสือพิมพ์บางฉบับได้
วิเคราะห์ว่า การที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม เปิด "เพรสคอน เฟอเรนซ์" ขึ้นนั้นก็ด้วยเหตุผล
ทางการเมืองบางประการ เกี่ยวกับรัฐมนตรีในคณะรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งเข้า
มาร่วมเพราะอิทธิพลทางการเมือง เกี่ยวกับ เป็นคณะรัฐประหาร พ.ศ. 2490 บ้าง คุณกำลังบ้าง
และเพราะมีศรัทธาแก่บ้าง จึงทำให้ได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีในคณะ แต่ต่อมารัฐมนตรีบางคน
อาจไม่มีความสามารถเหมาะกับตำแหน่ง แต่การที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม จะเจรจาขอให้ออก
จากตำแหน่ง จอมพล ป. พิบูลสงคราม ก็คงจะไม่กล้าเอ่ยปาก จึงได้ใช้วิธีนำข้อบกพร่องของ
รัฐมนตรีร่วมคณะมาแสดงออกให้ประชาชนทราบโดยการ เพรสคอน เฟอเรนซ์ ซึ่งอาจจะทำให้เกิด
ความกระดากอายลาออกไปเองประการหนึ่ง และอีกประการหนึ่งก็อาจ เป็นการเอาใจประชาชน
และบรรดานักหนังสือพิมพ์ต่าง ๆ เพื่อผลการเลือกตั้งในครั้งต่อไป เพราะจะมองในแง่ความคิด
ที่ว่า การมี "ไฮค์ปาร์ค" และ "เพรสคอน เฟอเรนซ์" เป็นวิธีการอย่างหนึ่งซึ่งจะทำให้
ประเทศไทย เป็นประชาธิปไตยยิ่งขึ้น เหมือนกับประเทศตะวันตกที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม
ได้ไปพบเห็นมา แต่ก็มีลักษณะที่แตกต่างกันอยู่ เช่น "... นำเอาปลัดกระทรวงซึ่งเป็นข้าราชการ
ชั้นผู้ใหญ่สูงสุดในกระทรวงต่าง ๆ มาร่วมชี้แจงตอบข้อซักถามต่าง ๆ ด้วย..."² แต่ในทาง
ประเทศมิได้เป็นเช่นนั้น

ถ้าจะมองในแง่ที่ว่า การที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม นำเอาปลัดกระทรวงซึ่งเป็นผู้คุม
ข้าราชการประจำของหน่วยราชการต่าง ๆ มาชี้แจง เพื่อจะให้ผู้แทนหนังสือพิมพ์ได้รู้ความจริง
อย่างชัดแจ้ง แต่ก็ยังมีคำกล่าวว่ "ความจริงเป็นสิ่งไม่ตาย แต่คนพูดความจริงมักจะตาย"

¹ ประจวบ ทองอุไร สันยุคนีติ หน้า 113 - 116

² ฎ. หน้า 108 - 109

ดังนั้นการพูดความจริงบางอย่างจึงก่อให้เกิดความเสียหาย แม้ว่าหนังสือพิมพ์และประชาชนจะชอบ
แต่รัฐมนตรีที่ถูกระจานความผิดพลาดก็ย่อมจะไม่พอใจ และยังทำให้เกิดการแตกแยกกันขึ้นใน
คณะรัฐมนตรี สิ่งที่ทำมาอีกสิ่งหนึ่งก็คือ ทำให้ประชาชนเกิดความเสื่อมศรัทธาในการบริหารงาน
ของรัฐบาลอีกด้วย นับได้ว่า เป็นปัญหาการเมืองภายในได้อีกประการหนึ่ง

ทั้ง "เพรสคอนเฟอเรนซ์" และการ "ไฮด์ปาร์ก" นับวันแต่จะรุนแรงขึ้นทุกวันกล่าวคือ
ทางค่านเพรสคอนเฟอเรนซ์ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ก็ปล่อยให้ผู้แทนหนังสือพิมพ์เอาความ
ผิดพลาดและข้อบกพร่องของรัฐมนตรีในคณะรัฐบาลออกมาตีแผ่ และโฆษณาลงในหน้าหนังสือพิมพ์
เป็นเรื่องเกรียวกราว จนกระทั่งทำให้รัฐมนตรีในคณะรัฐบาลเกิดความไม่พอใจและนำไปสู่
การแตกแยกในคณะรัฐบาลในเวลาต่อมาซึ่งจะได้กล่าวในตอนต่อไป ทางด้านการพูดไฮด์ปาร์ก
ที่ทองสนามหลวงก็ได้กลายเป็นอาชีพใหม่ของไทยยุคระบอบประชาธิปไตย เบิกบานและถึงแม้ว่า
การพูดไฮด์ปาร์กที่ทองสนามหลวงจะได้ถูกยกเลิกเปลี่ยนให้ผิดแผกแตกต่างไปจากแบบอย่างในต่าง
ประเทศ กล่าวกันว่าจอมพล ป. พิบูลสงคราม ก็ยังสามารถอดทนดูเหตุการณ์เหล่านั้นมาด้วย
ความสงบ เยือกเย็นและยังมีชาวเขียวยืนยันว่า "จอมพล ป. พิบูลสงคราม ไม่ยอมเลิกการไฮด์ปาร์ก
หรือการพูดที่ทองสนามหลวง เด็ดขาด ส่วนอะไร ๆ ที่ทำเกินเลยไปก็เนื่องจากยังเป็นของใหม่
นาน ๆ ไปก็คง เค้นเข้ารูปเข้ารอยที่ถูกต้องสักวันหนึ่ง เป็นแน่"¹

แต่ทว่าการ เปิดเพรสคอนเฟอเรนซ์และ เปิดให้พูดไฮด์ปาร์กได้นั้นแทนที่จะเป็นผลดี
กลับกลายเป็นว่า จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ยื่นคาบอันคมกลับไปให้นักการเมือง
ฝ่ายตรงข้ามกับรัฐบาลก็เลยฉวยโอกาสนั้นกล่าวโจมตี แลความเหลวแหลก
ความชั่วร้ายต่าง ๆ ในลักษณะสาวไส้ให้กั๊กกับ ประชาชนใคร่ได้เห็นแล้วยิ่ง
ทำให้เกิดความเกลียดชังรัฐบาลมากขึ้น²

¹ ประจวบ ทองอุไร สันยุคมัย หน้า 170

² ม.ร.ว.ชนม์สวัสดิ์ ชมพูนุช ชีวิตและงานของสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จอมพลผู้พิชิต

และยังกล่าวกันว่า เพราะการไฮด์ปาร์กนี้เองที่ทำให้จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้มีโอกาส
โค่นอำนาจ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ลงได้อย่างง่ายดาย เพราะความเลื่อมสรัทธาของประชาชน
ที่มีต่อรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในช่วงนี้ และเมื่อจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ขึ้นครอง
อำนาจแล้วก็งดการ เปิดไฮด์ปาร์กและการ เพลิดเพลินเพื่อเรนต์ โดย เด็กชาตึงจะไต่กล่าวในบทต่อไป

ในระยะเวลาดังกล่าวนี้ รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ถูกโจมตีโดยคนค้ายกับ
และต่อมา เมื่อได้มีการตั้ง พรรคการเมืองขึ้น * พรรคการเมืองฝ่ายตรงข้ามก็เคย เปิดไฮด์ปาร์ก
โจมตีรัฐบาล เป็นการใหญ่และประชาชนทั่วไปต่างก็สนใจไปฟังกันมาก ฝ่ายรัฐบาลก็เปิดไฮด์ปาร์ก
บ้าง เพื่อให้เป็นไปตามวิถีทางแห่งระบอบประชาธิปไตย โจมตีสมาชิกที่ปากกล้าออกโต้ตอบแก้
ข้อกล่าวหาของฝ่ายตรงข้าม และปรากฏว่าฝ่ายรัฐบาลมักจะถูกโจมตีมากกว่าฝ่ายค้าน
เรื่องสำคัญ ๆ ที่ฝ่ายค้านนำมากล่าวโจมตีรัฐบาลในการไฮด์ปาร์กได้แก่

ก. กรณีสวรรคต มังขมแก้รัฐธรรมนูญ พ.ร. 2490 ยกขึ้นมาเป็นข้ออ้างในการทำ
รัฐประหารขับไล่รัฐบาลจรวงหารนางาสวัสดิ์ไปแล้ว รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม เองก็
ยังไม่สามารถให้ความกระจ่างแก่ประชาชนได้

ข. กรณีการตายอย่างน่าสงสัยของอดีตสี่รัฐมนตรีที่ว่าถูกโจรกรรมลายูแย่งตัวชกเข้ายที่คุมขัง
กลางคุก รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ก็ไปอาว้แจงแก่ขวัญใจของประชาชนที่เข้าใจว่า
ตำรวจ เป็นผู้ยิงสังเวยอดีตสี่รัฐมนตรี เพื่อผดุงการ เมืองได้

ค. ตำรวจสมัยนายพลตำรวจเอก เผ่า ศรียานนท์ ที่เรียกกันว่า "บุกอัศวินแหวนเพชร"
หรือ "อัสวินผยอง" ได้สร้างความโศกเศร้าและความหวุ่นเกรงใจให้เกิดขึ้นแก่ประชาชน เป็นอันมาก
เพราะการใช้ระบบยิงทั้งราษฎรอย่างไม่เกรงกอดกฎหมายบ้านเมือง

ง. การค้าฝิ่น ผู้มีอิทธิพลในเครื่องแบบค้าฝิ่นโดยใช้อำนาจหน้าที่ทางทุจริตค้าฝิ่นกันอย่าง
เยี่ยงกฎหมาย กรังลเป็นต้น ๆ โดยไม่มีใครกล้าแตะต้อง

จ. บุคคลวิเศษของ เพราะตำรวจเลี้ยงวันฉลาดไว้ เป็นเครื่องมือ จนกระทั่งมี
ผู้ขนานนามบุคนั้นว่า "บุคนึก" เนื่องจากประชาชนเดือดร้อน เพราะพวกอันธพาลและบุคคลในเครื่องแบบ

* โปรดอ่านรายละเอียดในบทต่อไป

ว. การมีอภิสิทธิ์ของนักการเมืองฝ่ายสนับสนุนรัฐบาล หมายถึงสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่สนับสนุนรัฐบาลจะได้รับ แจกรถ แจกเงิน และอภิสิทธิ์ต่าง ๆ เห็นผู้แทนราษฎรฝ่ายค้าน และผู้แทนราษฎรที่สนับสนุนรัฐบาลก็อาศัยตำแหน่งหน้าที่หาผลประโยชน์โดยมิชอบ

ข. เสถียรภาพของประเทศไทย เสถียรภาพทางการเมืองหลักๆ อยู่ในกำมือของพรรคพวกฝ่ายรัฐบาล โดยรัฐมนตรีในคณะรัฐบาลมีอภิสิทธิ์ในการดำรงตำแหน่ง

และปรากฏว่าการผูกขาดโดยพรรคพวกอย่างรุนแรงยิ่งขึ้น จนกระทั่งบางวัน เกิดความวุ่นวายถึงกับนองเลือดก็มี ดังนั้นความหวังของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่สร้างบรรยากาศความเป็นประชาธิปไตยขึ้นใน เมืองไทยด้วยการศึกษา

การอนุญาตให้ประชาชนผู้ใดที่สาธารณะเสียบ้างก็จะ เป็นการระบายความในใจหรือความทุกข์ใจไปได้นางภายในขอบเขตของกฎหมาย และความคิดเห็นของประชาชน อาจ เป็นประโยชน์ในการบริหารราชการแผ่นดิน ทั้งนี้ เกี่ยวกับการผูกขาดโดยพรรคพวกที่กรุงลอนดอน ไคท์มาร์คเป็นส่วนสาธารณะในกรุงลอนดอน และมีอนุสาวรีย์ที่ถนนประตูมาร์เบิลอาร์ช (Marble Arch) ที่ทาง การอนุญาตให้ไปทั้งโต๊ะหรือตั้งส้วมขึ้น เพื่อใช้เป็นเวทีพูดหรือแสดงความคิดเห็น ฯลฯ ก็ได้ทั้งสิ้น ตราบใดไม่เป็น การหมิ่นประมาทผู้อื่นหรือยุยงให้ประชาชนทำการกบฏ . . . กล่าวโดยย่อ การผูกขาดแบบไคท์มาร์ค ณ กรุงลอนดอนอยู่ในขอบข่ายของกฎหมาย แต่เป็นที่น่าเสียดายที่การผูกขาดไคท์มาร์ค ณ ห้องสนามหลวงในกรุง กรุงเทพมหานคร กลับกลายเป็นโฉมที่รัฐบาลบ้าง และเป็นการสาธิตโศลกให้นักการเมือง บางวันก็เกิดเหตุการณ์ถึงกับนองเลือด เอาคนอันก่อนหน้าผู้คนที่เห็นการฉ้อโกง และร้ายยิ่งกว่านั้นยังถึงกับแทงกัน ทั้งนี้แสดงว่าประชาชนชาวไทยยังไม่รู้จักขอบเขตของประชาธิปไตย และในที่สุดการผูกขาดไคท์มาร์คได้แปรรูปออกไปเป็น การเห็นชอบขับไล่จอมพล แปลก พิบูลสงคราม ออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี¹

¹ รอง ศยามานนท์ ประวัติศาสตร์ไทยในระบอบรัฐธรรมนูญ หน้า 331

ดังนั้นจึง เห็นได้ว่าการไฮดราร์คหรือการชุมนุมสาธารณะได้ก้าวไปถึงขั้น เงินชนวน
ประท้วงและเรียกร้องให้รัฐบาลปฏิบัติตามข้อเสนอของที่ชุมนุมสาธารณะนั้น เหตุการณ์ได้ทวี
ความรุนแรงยิ่งขึ้นเรื่อย ๆ จนรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ออกประกาศตักเตือน
ให้กระทำการชุมนุมในที่สาธารณะ หรือการ เงินชนวนเรียกร้องสิทธิใด ๆ ภายใต้อบเขตกฎหมาย
ถ้าผู้ใดฝ่าฝืนอาจถูกลงโทษได้¹

จากการประกาศตักเตือนนั้น อาจ เป็นเครื่องชี้ให้เห็นได้ประการหนึ่งว่า จอมพล ป.
พิบูลสงคราม ได้ใช้ความอดทนอย่างมากเพียง เพื่อจะให้ ได้เห็นความเป็นประชาธิปไตย เกิดขึ้นใน
สังคมไทยตามแบบอย่าง ที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ไปเห็นมาจากประเทศตะวันตกโดยมิได้
คำนึงถึงความพร้อมที่จะให้และความพร้อมที่จะรับของทั้งสองฝ่าย คือทั้งฝ่ายรัฐบาลและฝ่ายประชาชน
แม้ว่ารัฐบาลจะได้ออกประกาศตักเตือนแก่นักชุมนุมสาธารณะและชี้แจงถึงความผิดในการ เงินชนวน
ผลที่ได้รับก็คือไม่มี ใครนำพาต่อคำประกาศตักเตือนนั้น นักไฮดราร์คก็ยังใช้สิทธิเสรีภาพของตน
อย่างไม่มีขอบเขต หนังสือพิมพ์ก็ยัง เป็นเครื่องมือของนักการเมืองที่ใช้ทั้งหา เสียงให้กับฝ่ายตนเอง
และทำลายฝ่ายตรงข้าม และการชุมนุมสาธารณะก็ยังก้าวหน้า ไปไกลพร้อมทั้งทวีความรุนแรงขึ้น
จนกระทั่งรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ต้องประกาศแสดง การณ์ชุมนุมสาธารณะที่สนามหลวง
และได้ทำการจับกุมบุคคลที่ตองสงสัยว่ามี การกระทำอัน เป็นคอมมิวนิสต์ ถึงคำแถลงการณ์ว่า

... ทางรัฐบาลก็พยายามส่งเสริมให้ประเทศชาติเข้าสู่ระบอบประชาธิปไตยสมบูรณ์
แต่เป็นที่น่า เสียหายที่มีบุคคลกลุ่มน้อย ปฏิบัติละเมิดกฎหมายบ้าน เมืองอยู่เสมอมา
โดยเฉพาะคนที่เป็นประชาธิปไตยขึ้นแฉ่งไว้ แสดงตน เป็นฝ่ายค้านรัฐบาล และทำ
การให้เสื่อมเสียแก่รัฐบาล สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และราชการแผ่นดิน
ปรากฏแก่คนทั้งหลายกลาง เมือง กระทำการชักชวนให้ประชาชนหลง เชื่อและ
ก่อกวนความสงบของประเทศชาติเป็นนิจสินมาหลาย เดือน ในที่สุดชักชวนให้ประชาชน
นิยมคอมมิวนิสต์ จนปรากฏถึงพากันไปยังประเทศจีนคอมมิวนิสต์และกลับมาโฆษณา

¹ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร วันที่ 20 การจับกุมบุคคลที่ตองสงสัยว่า
มีพฤติกรรมอัน เป็นคอมมิวนิสต์ หน้า 7

ในทางเป็นคุณแก่คอมมิวนิสต์ และนิยมคอมมิวนิสต์แพร่สะพัดไปทั่ว การกระทำ
ดังกล่าวมานี้ทางรัฐบาลเห็นว่าถ้าขึ้นปล่อยให้กระทำสืบไป บุคคลกลุ่มนี้ก็จะพา
ประชาชนที่ไม่ทราบความจริงในการบริหารราชการแผ่นดิน ซึ่งเป็นเรื่องใหญ่โต
สลับซับซ้อน เข้าใจยากยิ่งทั้งละเมิดกฎหมายของบ้านเมืองได้ . . ในทางที่
ถูกต้องนั้น ประชาชนประชาธิปไตยอยู่ใต้การปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญและกฎหมาย
ในทางสงบสันติ ไม่ใช่อยู่แหกตาแข่งกัน โดยไม่คำนึงถึงกฎหมายบ้านเมือง
เสียเลยอันเป็นวินัยของคนพาล ฉะนั้นรัฐบาลจึงได้ตกลงใจปราบปรามจับกุม
บุคคลผู้เอาประชาธิปไตยบังหน้า ละเมิดกฎหมายก่อความสงบของบ้านเมือง...¹

จากแถลงการณ์ทำให้ทราบได้ว่า ประชาธิปไตยที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม นำเข้ามา
นั้นได้ไปไกลเกินขอบเขต นอกจากนั้นการที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม ให้เสรีภาพแก่หนังสือพิมพ์
วิพากษ์วิจารณ์กันได้อย่างเต็มที่ และปล่อยให้พวกไฮด์ปาร์กแข่งค่าคณะรัฐมนตรีอย่างยับเยินนั้น
ปรากฏว่า ทำให้คณะรัฐประหาร พ.ศ. 2490 ซึ่งเป็นรัฐมนตรีในรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม
ไม่พอใจเป็นอย่างยิ่ง และไม่ยอมเห็นด้วยกับจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในการที่จะให้ประชาธิปไตย
แบบตะวันตก เพราะถือว่าคนไทยยังไม่เข้าใจว่าประชาธิปไตยคืออะไร เสรีภาพเป็นอย่างไร
เสมอภาคกันอย่างไร และภราดรภาพที่พูด ๆ กันไปว ๆ นั้นหมายความว่าอะไร เมื่อเป็นเช่นนั้น
จึงควรจะให้การปกครองระบอบประชาธิปไตยเป็นแบบไทย ๆ ไปก่อน จนกว่าประชาชนจะมี
การศึกษาดีกว่านี้หรือเข้าใจดีหิประชาธิปไตยอย่างถ่องแท้จึงจะเป็นการสมควรให้ประชาชน
ปกครองตนเอง แต่จอมพล ป. พิบูลสงคราม ก็ไม่เห็นด้วยและไม่ยอมยกเลิก เป็นเหตุให้เกิด
ความแตกฉานขึ้นระหว่างจอมพล ป. พิบูลสงคราม กับคณะรัฐประหาร พ.ศ. 2490 ซึ่งเริ่ม
คุกรุ่นขึ้นเป็นลำดับ แต่ในคณะรัฐประหาร พ.ศ. 2490 นั้นก็เกิดการแตกแยกออกเป็นสองพวก
พวกหนึ่งแม้จะไม่เห็นด้วยกับจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในการที่จะให้ประชาธิปไตยแบบตะวันตกนั้น
ก็ตาม แต่ก็ไม่สามารถจะประสานสามัคคีกับอีกพวกหนึ่งได้จึงต้องร่วมกับจอมพล ป. พิบูลสงคราม

¹ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร แผ่นที่ 20 การจับกุมบุคคลที่ถูกต้องสงสัยจะมี
พฤติการณ์อันเป็นคอมมิวนิสต์ หน้า 7 - 11

ด้วยความจำใจ ส่วนอีกพวกหนึ่ง เป็นพวกของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ซึ่งมีความต้องการจะให้ใช้รัฐธรรมนูญแบบไทย ๆ ในการปกครองประชาธิปไตยแบบไทย และใช้อุดมคติแบบไทย ๆ¹ จึงจะโคกถาวรรายละเอียดในบทต่อไป

พล.ต. ประมาณ อภิเรณสาร อดีตรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม² ได้เขียนเกี่ยวกับ เรื่องไฮด์ปาร์กและเพรสคอนเฟอเรนซ์ไว้ในบันทึกความจำบางท่อนว่า

จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีได้เดินทางไปต่างประเทศ เมื่อ 14 เมษายน 2498 เพื่อเยี่ยมเยียนเจริญสัมพันธไมตรีระหว่างประเทศ มี อังกฤษ อเมริกา และประเทศอื่น ๆ รวม 17 ประเทศ ได้เดินทางกลับเมื่อ 22 มิถุนายน 2498 รวมเป็น

เวลา 2 เดือนเศษ

จากการที่ได้พบเห็นวิธีการต่าง ๆ ในประเทศประชาธิปไตยนั้น เมื่อกลับมาถึงเมืองไทย จอมพลก็ให้นำแบบอย่างบางประการมาใช้ เช่น เอาอย่างอเมริกา โดยการจัดให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์ทุกสัปดาห์ที่เรียกว่า เพรสคอนเฟอเรนซ์ และเอาอย่างอังกฤษโดยให้มีการพูดแสดงความคิดเห็นทางการเมืองในที่สาธารณะได้ ที่เรียกกันว่าไฮด์ปาร์ก การให้สัมภาษณ์แก่หนังสือพิมพ์ในครั้งนั้น ได้ให้รัฐมนตรีมานั่งคอยตอบข้อซักถามด้วย แต่แทนที่หนังสือพิมพ์จะซักถามเกี่ยวกับการหาข่าวไปเสนอต่อประชาชน กลับเป็นการกล่าวโจมตีรัฐมนตรีแต่ละคน รัฐมนตรีตกเป็นจำเลยไปโดยปริยายที่จะต้องถูกหนังสือพิมพ์ซักทุกสัปดาห์ การสัมภาษณ์ในลักษณะนี้ได้ดำเนินมา 2 - 3 ครั้ง ก็ไม่มีรัฐมนตรีคนใดไปให้สัมภาษณ์อีก คงส่งข้าราชการชั้นปลัดกระทรวงและอธิบดีไปแทน ในที่สุดต้องระงับการให้สัมภาษณ์

¹สมบูรณ ทัศนธาตุ สารคดีประวัติศาสตร์ทางการเมืองไทยตั้งแต่ ร.ศ. 130 จนถึงปัจจุบัน โดย วิเทศกรณีย์ (นามแฝง) หน้า 1047 - 1048

²ประเสริฐ บัณฑุสนธิ์ รัฐสภาไทยในรอบสี่สิบสองปี (2475 - 2517) หน้า 729

ส่วนการพูดไฮด์ปาร์กนั้นได้ใช้สนามหลวง เป็นเวที เริ่มต้นของไฮด์ปาร์ก ก็โจมตีกรมตำรวจและ พล.อ.อ.เผ่า ศรียานนท์ อย่างหนักหน่วง การพูดไฮด์ปาร์กประชาชนสนใจไปฟังกันมาก เป็นการ เปิดโอกาสให้ผู้ที่ไม่วางรัฐบาลหรือผู้หนึ่งผู้ใดในรัฐบาลก็ใช้พื้นที่ เป็นเวทีกล่าวโจมตี เมื่อฝ่ายรัฐบาลไม่มีผู้ใดโต้แย้งความเป็นจริงให้ทราบ ก็เป็นธรรมชาติของจิตใจคนที่นิยมฟัง เรื่องร้ายมากกว่าเรื่องดี

การพูดไฮด์ปาร์กที่สนามหลวงจึงเห็น เครื่องมือของฝ่ายตรงข้ามกับรัฐบาลมากกว่าชม ซึ่งเป็นผลร้ายต่อรัฐบาลเอง ประชาชน เมื่อมาฟังก็จะเริ่มเกิดที่ละน้อยและมากขึ้น เป็นลำดับ เป็นการสะสมความไม่ชอบจนกลายเป็นเกลียดชัง เกียรติคุณความดีของจอมพล ป. ในอดีตก็เสื่อมกลายเป็น บรกรรมทรวิและบุคคลในวงการรัฐบาลที่ถูกโจมตีก็ไม่พอใจ และคิดว่า เป็นลูกโซ่ของจอมพล ป. ที่ต้องการทำลายตน การแตกแยกไม่ไว้วางใจกันในวงการรัฐบาลและคณะก็ขยายวงกว้างออกไป จอมพล ป. อาจมีเจตนาที่ต้องการให้ประเทศเป็นประชาธิปไตยแบบอังกฤษ เพื่อลดบอยบดที่ที่โหดปรณามว่า เป็นเผด็จการ มาตลอดเวลา แต่ผลที่ได้รับกลับเป็นาปโศกสิ้นเชิง สนามหลวงจึงเป็นสนามรบที่วอดเตอรฐ์ของจอมพล ป. โดยปริยาย¹

จากนั้นที่ก็ทำให้มองเห็นได้อย่างชัดเจนว่า การไฮด์ปาร์กและแพร่ถกถนเพื่อเรนนั้น ไม่เพียงแต่จะก้าวไปไกล เกินขอบเขตของบรรยากศความเป็นประชาธิปไตยเท่านั้น แต่ยังทำให้เกิดความระแวงแคลงใจในคณะรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม อีกด้วย

ทนาย ทองใหญ่ ไก่กล้าถึงประชาธิปไตยของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในช่วงนี้ว่า เป็นที่่า เสียดใจที่บรรยากศแห่งประชาธิปไตยถึงกล่าวนี้ถูกฉกฉกขึ้นให้แก่ประชาชน วายกรทะหัน ประชาชนกลับตัวไม่ทัน ทำให้การใส่ เสรีภาพต่าง ๆ ที่ได้รับมานั้น

¹พล.ท. ประมาณ อติเรกสาร บันทึกความจำเมื่อข้าพเจ้าสัมภาษณ์

ออกมาในรูปที่เกินขอบเขตจนเกินไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งการไฮด์ปาร์คไล่ก่าย
เป็นโอกาสให้บรรดานักการเมืองฝ่ายค้านและพวกที่มีแนวความคิดทางการเมือง
รุนแรง รวมทั้งพวกนักทวนเมือง (demagogue) ทยอยโอกาสใช้เวทีไฮด์ปาร์ค
กล่าววิพากษ์วิจารณ์มาตรการปฏิบัติงานของรัฐบาลและเรียกร้องสิ่งต่าง ๆ จาก
รัฐบาลเป็นการใหญ่ เช่น เรียกร้องให้เลิกใช้นาวิกสภาประเภทที่สองซึ่งริเริ่ม
ให้มีมาตั้งแต่หลังจากการรัฐประหารเงียบเมื่อปี พ.ศ. 2494 (ค.ศ. 1951)
เป็นต้นมา นอกจากนี้ในความสัมพันธ์กับต่างประเทศและนโยบายต่างประเทศ
ก็ถูกกลุ่มไฮด์ปาร์คกล่าวโจมตีหนักเช่นกัน ... อย่างไรก็ตามขณะที่ความรู้สึก
ต่อต้านของประชาชนผู้ไปฟังไฮด์ปาร์คกำลังทวีความรุนแรงและแพร่หลายไปมาก
เช่นนั้น จอมพล ป. ก็พยายามออกสื่อแรงกดดันประชาชนให้เข้าใจโดยผ่านทาง
กระบอกเสียงหนังสือพิมพ์ของตน และป้อนข่าวเท็จที่จอมพล ป. ดึงกับต้องส่ง
จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ขึ้นไปชี้แจงบนเวทีไฮด์ปาร์คตอบโต้ข้อกล่าวหาของ
ฝ่ายค้านที่ว่าไทยเป็นอาณานิคมของอเมริกัน¹

จากเหตุการณ์ดังกล่าวได้ทำให้ฐานะของรัฐบาลสันตะ เทียน และรัฐมนตรีในคณะรัฐบาล
ของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ก็ได้แสดงความไม่พอใจต่อบรรดาประชาชนชาวไทยที่จอมพล ป.
พิบูลสงคราม ปล่อยให้เกิดขึ้นจนเลวอบเขตเช่นนี้ คณะรัฐมนตรีจอมพล ป. พิบูลสงคราม เองก็
เกิดความฉีกฉีก มองหากันไม่สนิท พรรคฝ่ายค้านก็โจมตีรัฐบาลรุนแรงขึ้นทุกที ๆ จนในที่สุด
จอมพล ป. พิบูลสงคราม ก็หมดความอดทน ได้สั่งให้ยกเลิกกิจกรรมทางการเมือง เรื่องการ
ชุมนุมสาธารณะในกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 249๖ โดยการอ้างว่า เพื่อเป็นการรักษาความสงบ
เรียบร้อยอันดีของบ้านเมือง จึงจำเป็นต้องสั่งการชุมนุมสาธารณะ หรือไฮด์ปาร์ค การเก็บขบวน
และการกระทำใด ๆ ที่จะเป็นสาเหตุของความวุ่นวายเสีย แล้วดำเนินการจับกุมพวกที่ทำการ
ประท้วง เพื่อให้ยกเลิก ส.ส. ประเภทสองคนที่ รวมทั้งฝ่ายค้านบางกอกและคณะที่นำจากรัฐบาล

¹ คณบดี ทองใหญ่ ปัจจุบันมีผลต่อการดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทยสมัย
จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ (พ.ศ. 2501 - 2506) หน้า 73

การไปเยือนสาธารณรัฐประชาชนจีน โดยอ้างเหตุผลในการปฏิบัติภารกิจนี้ว่า เพื่อป้องกันการแพร่ระบาดของกอมมิวนิสต์ซึ่งได้ใช้บรรยากาศประชาธิปไตยที่รัฐบาลเปิดโอกาสให้เป็นเครื่องมือล้มล้างกฎหมายของประเทศและก่อให้เกิดความไม่สงบขึ้นภายในราชอาณาจักรไทย¹

1.2.3 พระราชบัญญัติพรรคการเมืองในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม

การปกครองในระบอบประชาธิปไตยนั้นพรรคการเมือง เป็นสิ่งจำเป็นที่จะขาดเสียมิได้ เพราะการปกครองระบอบประชาธิปไตยนั้นเป็นการปกครองของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน และการใช้อำนาจของประชาชนนั้นจำเป็นต้องมีเครื่องมือในการดำเนินการ การรวมกลุ่มของประชาชนในรูปของพรรคการเมืองนั้นจำเป็นเครื่องมือสำคัญอย่างหนึ่งของการใช้อำนาจของประชาชน เพราะการเมืองไม่ใช่เป็นเรื่องส่วนตัวแต่เป็นเรื่องส่วนรวมและเป็นเรื่องที่สลับซับซ้อนอยู่มาก การรวมกันเป็นกลุ่มการเมืองหรือพรรคการเมืองจึงกลายเป็นเรื่องจำเป็นและสำคัญที่สุดอย่างหนึ่งที่จะทำให้การใช้อำนาจทางการเมืองการปกครองของประชาชน เกิดผลสัมฤทธิ์ตามความมุ่งหมายของการปกครองในระบอบนี้² จากการเดินทางรอบโลกของจอมพล ป. พิบูลสงคราม แล้ว เมื่อกลับมา จอมพล ป. พิบูลสงคราม คงเห็นว่า เมืองไทยควรมีระบบพรรคการเมือง เสียที่ เพื่อจะช่วยให้การเมืองการปกครองของไทยดำเนินไปอย่างมีแบบแผนและมีประสิทธิภาพ อีกทั้งจะช่วยให้จอมพล ป. พิบูลสงคราม เองทั้งกลุ่มรวมสมัครพรรคพวกไว้สนับสนุนตนได้อย่างเต็มที่ ด้วยเหตุนี้³ ในวันที่ 10 กันยายน จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี จึงได้เสนอร่างพระราชบัญญัติพรรคการเมืองต่อสภา โดยให้เหตุผลว่าระบอบประชาธิปไตยดำเนินมาแล้ว 20 ปีแล้ว ควรแก่เวลาที่จะมีการก่อตั้งพรรคการเมืองขึ้นให้สมบูรณ์ เพื่อให้บรรดา

¹ ฑนัย ทองใหญ่ ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินนโยบายต่างประเทศสมัยจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ (พ.ศ. 2501 - 2506) หน้า 74

² อภิญา จรูญพร "ความไม่มั่นคงของพรรคการเมืองไทย" ใน สัปดาห์การเมือง หน้า 179

³ นรินทร์ เทรษบุษกร และ โกสินทร์ วงศ์สุววัฒน์ เมืองไทยในระบอบรัฐสภา

ผู้สนใจในการก่อตั้งพรรคมีความมั่นใจและจะได้ไม่หวัหระแวงภัยต่าง ๆ อีกต่อไป ปรากฏว่าสภาเห็นชอบด้วยและได้ลงมติให้ประกาศใช้เป็นกฎหมายได้ เมื่อวันที่ 26 กันยายน 2498¹

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า จอมพล ป. พิบูลสงคราม พยายามที่จะให้เมืองไทยเป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ที่สุดตามแบบอย่างของประเทศตะวันตก ไซค์ปาร์คและเพรสคอนเฟอเรนซ์ก็ได้เปิดให้มาแล้ว แต่พรรคการเมืองยังไม่มีกฎหมายรับรอง ทั้ง ๆ ที่ความจริงพรรคการเมืองมีอยู่แล้วและเป็นที่รู้จักกันแพร่หลายในหมู่ประชาชนขณะนั้นแล้วว่ามีพรรคการเมืองอยู่หลายพรรค เช่น พรรคสหชีพ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นลูกศิษย์ของนายปรีดี พนมยงค์ พรรคแนวรัฐธรรมนูญของหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ และพรรคก้าวหน้าของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ต่อมาจะเป็นพรรคประชาธิปไตยโดยมีนายควง อภัยวงศ์ เป็นหัวหน้า แต่ กระนั้นก็ตามพรรคการเมืองที่ใครจะเอะอะหันไปถาม ดร.บุญ แสงอุทัย ขณะนั้น ท่านก็จะบอกทันทีว่า เป็นพรรคการเมืองเถื่อน เพราะไม่มีกฎหมายรับรอง"² ดังนั้น เมืองไทยก็ยังไม่ถึงประชาธิปไตย จอมพล ป. พิบูลสงคราม จึงได้แสดงให้ประชาชนทราบถึงการที่ให้มีพระราชบัญญัติพรรคการเมืองในคำปราศรัยเนื่องในงานวันชาติปี พ.ศ. 2499 ว่า

การที่จะให้ราษฎรปกครองตนเองนั้น รัฐบาลในปัจจุบันซึ่งมีข้าพเจ้า เป็นหัวหน้าอยู่ ได้พิจารณา เห็นแล้วว่า เป็นสิ่งที่เหมาะสมอย่างยิ่งที่จะขอให้ประชาชนได้รู้จักปกครองตนเอง ... ในสังคมแห่งมนุษยชน ย่อมเป็นที่รับกันว่า ความคิดเห็นของบุคคลย่อมมีต่าง ๆ กัน ฐานะทางเศรษฐกิจของบุคคลย่อมมีแตกต่างกัน ความต้องการมีต่างกัน และในที่สุดข้อกำหนดนโยบายของรัฐในเรื่องหนึ่งอาจ เป็นผลดีแก่บุคคลกลุ่มหนึ่ง ฉะนั้นบุคคลที่มีความคิดเห็นแนวเดียวกันในทางการเมืองก็ดี ทางเศรษฐกิจก็ดี ทางสังคมก็ดี ซึ่งรวมกันจัดตั้งพรรคการเมืองขึ้น มีลักษณะและสภาพเหมือนกับพรรคสมาคม หากแต่เป็นสมาคมทางการเมืองร่วมกัน

¹ "พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พุทธศักราช 2498" ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 72 ตอนที่ 77 ลงวันที่ 26 กันยายน 2498

² สว่าง ลานเหลือ 37 ปีแห่งการปฏิวัติ หน้า 296

นำความคิด เห็นของ พรรคหรือ เวียกวาน นโยบายของพรรคมา แปะแพร่ต่อป ระชาชน เพื่อขอความเห็นชอบพร้อมกับ เสนอตัวบุคคลที่พรรค เห็นสมควรส่ง เข้า เป็นผู้สมัครรับ เลือกตั้ง เป็นผู้แทนราษฎร เข้าไป เสนอนโยบายของพรรคในสภา พรรคที่มีสมาชิกของพรรคได้รับการ เลือกตั้ง เป็นจำนวนมากก็จะเป็นพรรคที่มีเสียงข้างมาก ในรัฐสภา สามารถจัดตั้งรัฐบาลประกอบขึ้นด้วยบุคคลที่พรรคเห็นสมควรจะได้รับความไว้วางใจให้บริหารงานของป ระชาชนได้ ... การที่รัฐบาลได้ดำเนินการใช้พระราชบัญญัติพรรคการเมืองปี 2498 นั้นก็ได้มีวัตถุประสงค์จะขยายการบริหารราชการ แคนดินในระบอบประชาธิปไตยออกไปในท้องที่จังหวัดต่าง ๆ ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น เพื่อให้ใกล้ชิดกับราษฎรและเพื่อให้ราษฎรได้มีโอกาสได้แสดงความคิดเห็น และเข้ามามีส่วนรวมในการปกครองบ้าน เมือง เพราะมีพรรคการเมืองขึ้นแล้ว บรรดาประชาชนที่อยู่ในจังหวัดนั้น ๆ มีเรื่องทุกข์สุขประการใด ตลอดจนกระทั่งการออกกฎหมายซึ่งจะใช้บังคับก็ตาม ทางรัฐบาลก็ได้ร่างกฎหมายให้พรรคการเมือง ประชุมปรึกษาหารือกับราษฎรในจังหวัดนั้น ๆ ได้รับรู้เรื่องราวและให้ความคิดเห็นว่าจะออกกฎหมายไปในรูปใด ซึ่งจะเป็นการเหมาะสมและเป็นการยุติธรรม พรรคการเมืองจึงนับว่า เป็นศูนย์กลางสำหรับพี่น้องทั้งหลายจะได้มาร่วมประชุม แสดงความคิดเห็นคล้ายสภาย่อย ๆ ซึ่งรัฐบาลจะได้อาศัย เป็น เครื่องตรวจสอบมติมหาชนส่วนรวม เป็นการร่วมด้วยประการหนึ่ง¹

จากเหตุผลต่าง ๆ ดังกล่าวจึงสรุปได้ว่า จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี เมื่อเดินทางกลับจากการทัศนศึกษาจรรอบโลก ได้เห็นแบบอย่างทางการเมืองของประเทศต่าง ๆ จึงเห็นความสำคัญของการมีพรรคการเมือง และด้วยเหตุนี้รัฐบาลชุดจอมพล ป. พิบูลสงคราม จึงได้เสนอร่างพระราชบัญญัติพรรคการเมือง เข้าสู่สภามหาชน โดยให้เหตุผลว่า เนื่องจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้ให้เสรีภาพบริบูรณ์ในการตั้งพรรคการเมืองภายใต้บังคับ

¹ "คำปราศรัยของ ฯพณฯ จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี เนื่องในวันชาติ 24 มิถุนายน 2499" สยามรัฐ 24 มิถุนายน 2499 หน้า 1 , 8

แห่งกฎหมาย แต่กฎหมายว่าด้วยพรรคการเมืองยังไม่มี จึงเป็นการสมควรที่จะมีกฎหมายว่าด้วยพรรคการเมืองขึ้น เพื่อให้การจัดตั้งพรรคการเมืองเป็นไปอย่างมีระเบียบเรียบร้อย และให้ความมั่นใจแก่ผู้ที่ใช้เสรีภาพในการจัดตั้งพรรคด้วย ที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎรได้ลงมติรับหลักการและได้ตราเป็นพระราชบัญญัติพรรคการเมืองประกาศใช้เป็นกฎหมายในเวลาต่อมา¹ เมื่อพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. 2498 ประกาศใช้เป็นกฎหมายแล้ว ปรากฏว่าได้มีการจดทะเบียนตั้งพรรคการเมืองกันมากมาย กล่าวกันว่า "พรรคการเมืองเริ่มไต่เต้าขึ้นมาอย่างคึกคักในฤดูฝน"² ผู้จดทะเบียนจัดตั้งพรรคการเมืองก่อนการเลือกตั้งทั่วไปในปี พ.ศ. 2500 นั้นมีทั้งหมดถึง 23 พรรค³ ด้วยกัน

แต่การมีพรรคการเมืองมากทำให้รัฐบาลรวมพล ป. พินธุสักราม กลายความมั่นคงไปไม่น้อย เพราะสมาชิกจากพรรคต่าง ๆ ที่อ้างว่าสนับสนุนรัฐบาลแทบจะมิได้ยึดถือพรรคหรืออุดมการณ์ของตนตามนโยบายที่แถลงไว้แต่ประการใด ส่วนใหญ่กลับปฏิบัติการณ์เพื่อแลกเปลี่ยนกับบำเหน็จรางวัลต่าง ๆ จากรัฐบาล อันเป็นผลให้เกิดความไม่ไว้วางใจแก่พรรคการเมืองเป็นอันมาก และยิ่งนำไปสู่ความไม่เข้าใจซึ่งกันและกันระหว่างรัฐบาลกับประชาชนอีกด้วย ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าจากการที่รัฐบาลได้ดำเนินการปกครองประเทศแบบเผด็จการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 เป็นต้นมาด้วยการใช้ระบบราชการแต่เพียงอย่างเดียวตลอดมา โดยไม่ยอมให้ระบบพรรคการเมืองเข้ามามีส่วนรวมในการปกครองประเทศอย่างจริงจัง และเมื่อใดที่การเมืองระบบพรรคกำลังดำเนินไปก็ กลุ่มทหารก็จะเข้ามาสอดแทรกเสียก่อนด้วยการปฏิวัติรัฐประหาร ดังนั้นพรรคการเมืองที่เพิ่งขึ้นใหม่จึงขาดความมั่นคงและความเข้มแข็งในระบบพรรค เพราะขาดแนวความคิดและอุดมการณ์ร่วมกัน เนื่องจากใช้อิทธิพลส่วนบุคคลอยู่เหนือนโยบายและการนำรวมกลุ่มกันอย่างหลวม ๆ และฉาบฉวยไม่มีลักษณะของการเป็นกลุ่มอิทธิพลอย่างแท้จริง

¹ อภิญา จรุงพร "ความไม่มั่นคงของพรรคการเมืองไทย" ใน ลัทธิการเมือง หน้า 193

² สว่าง ลานเหลือ 37 ปีแห่งการปฏิวัติ หน้า 302

³ โปรดดูรายละเอียดในภาคผนวก

³ อภิญา จรุงพร ล.ก. หน้า 197 - 201

จากที่กล่าวมานี้จึงเห็นได้ว่า พรรคการเมืองที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม เห็นว่าควรจะมีจัดให้ขึ้นได้แล้ว เพื่อความเป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์แบบของประเทศไทยนั้น ความจริงแล้วการจัดตั้งพรรคการเมืองอย่าง เป็นทางการตามกฎหมาย เป็นแต่เพียงเครื่องมือที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม สร้างขึ้นเพื่อรวบรวมสมาชิกจากพรรคต่าง ๆ ให้สนับสนุนตนเองมากกว่าจะหวังผลความเป็นประชาธิปไตยอย่างจริงจัง และยังได้ส่งผลกระทบในระยะต่อมา ที่พรรคพรรคเล็ก พรรคน้อยทั้งหลายต่างมุ่งที่จะเข้ามา เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรให้ได้ เพื่อจะสนับสนุนรัฐบาล โดยหวังที่จะรับผลประโยชน์ตอบแทนอันควรจะได้จากรัฐบาลมากกว่าจะคิดถึงอุดมการณ์ของพรรคที่ได้จัดตั้งขึ้นหรือที่แถลงต่อประชาชนได้

1.3 การปรับปรุงคณะรัฐมนตรีของจอมพล ป. พิบูลสงคราม

สภาพการเมืองไทยในช่วงนี้กล่าวได้ว่าต้องเผชิญกับความวุ่นวายและมรสุมอันปั่นป่วนต่าง ๆ ทั้งจากขบวนการโคกปาร์ค เพรสคอนเฟอเรนซ์และการมีพรรคการเมืองเกิดขึ้นมาอย่างมากมาย และบรรดาพรรคการเมืองต่าง ๆ ก็ใช้เวทีโคกปาร์คที่สนามหลวง เป็นเครื่องมือโจมตีฝ่ายตรงข้าม นอกจากนั้นยังมีหนังสือพิมพ์* เป็นปากเสียงสนับสนุนฝ่ายตน ซึ่งเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดความแตกแยกในวงการคณะรัฐมนตรีของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม หลายครั้งหลายหน จนได้มีการแต่งตั้งรัฐมนตรีใหม่และมีการสับเปลี่ยนโยกย้ายตำแหน่งกันหลายครั้งคือ¹

1) นายสุกิจ นิมากร เหมินทร์ รัฐมนตรีอุตสาหกรรม (ส.ส. เชียงใหม่) ได้ขอลาออกเมื่อวันที่ 12 มิถุนายน พ.ศ. 2495 สืบเนื่องมาจากคณะรัฐประหาร พ.ศ. 2490 ได้พยายามจะบีบบังคับให้ พ.อ. สุวรรณ เพ็ญจันทร์ ปลัดกระทรวงอุตสาหกรรมออกโดยไม่มี ความผิด รัฐมนตรีอุตสาหกรรมจึงขอลาออกตามปลัดกระทรวงอุตสาหกรรมไปด้วย นับเป็นกรณีแรกในประวัติศาสตร์การปกครองและการบริหารประเทศที่รัฐมนตรีได้ให้ความเป็นธรรมและไว้วางใจข้าราชการประจำของตนอย่างดีที่สุด

* จะกล่าวถึงรายละเอียดในตอนที่ไป

¹ อุดม ประมวลวิทย์ นายกรัฐมนตรี จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ โดย ประมวลวิทย์ (นามแฝง) หน้า 69

2) ให้ พ.อ.นายวรการบัญชา พ้นจากตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐกิจและไปดำรงตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 4 กุมภาพันธ์ 2497 ในเรื่องนี้มีชาวอินโดจีนว่าได้มีการวิ่งย้าย พ.อ.วรการบัญชาไปเสีย เนื่องจากปัญหาการค้าข้าวออกนอกประเทศในขณะนั้น

3) นายเซมชาติ บุญรัตนพันธ์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ได้ขอลาออกจากตำแหน่งด้วยสาเหตุไม่ปรากฏ และขอไปเป็นทูตที่ประเทศอาเจนตินา กล่าวกันว่า เป็นครั้งแรกที่ข้าราชการการเมืองขอลาออกไปเป็นข้าราชการประจำ เมื่อวันที่ 1 มิถุนายน พ.ศ. 2498

เนื่องจากความยุ่งเหยิงทางการเมืองที่เป็นไปอย่างรุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ เพราะบรรยากาศประชาธิปไตยที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม นำเข้ามา ทำให้เกิดผลกระทบอย่างอื่นติดตามขึ้นมาอีก กล่าวคือ การวิพากษ์วิจารณ์ของประชาชนได้มีผลต่อความมั่นคงของรัฐบาลอย่างมาก นอกจากนั้น การแตกแยกกันในคณะรัฐมนตรีโดยเฉพาะระหว่างผู้กุมอำนาจ 2 ฝ่ายคือ ฝ่ายตำรวจซึ่งมี พลตำรวจเอก เภา ศรียานนท์ อธิบดีกรมตำรวจ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย และ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลังอีกตำแหน่งหนึ่ง กับจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ผู้คุมกำลังฝ่ายทหาร ซึ่งทั้งสองฝ่ายต่างก็มีเรื่องไม่พอใจกันอยู่ในที่แต่ยังไม่เป็นที่เปิดเผย* และทั้งสองฝ่ายต่างก็แข่งขันในการสร้างฐานอำนาจเพื่อผลทางการเมืองมาโดยตลอด

เหตุการณ์ดังกล่าวก่อให้เกิดขึ้นนี้ได้มีผู้กล่าวว่าบรรยากาศประชาธิปไตยที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม ให้นำมาจากประเทศตะวันตกนั้นมิได้เกิดจากความประทับใจที่ไปพบเห็นมา เท่านั้นแต่

จอมพล ป. ยังหวังผลทางการเมืองจากการริเริ่มครั้งนี้ด้วย ผลทางการเมืองดังกล่าวคือ ความพยายามที่จะลดอำนาจของกลุ่มอิทธิพลทางการเมืองในประเทศขณะนั้นคือ ตำรวจ (ซึ่งทำที่ท้าวจะมีอำนาจมากกว่าทหารเสียอีก) ลงพร้อมกับการสร้างความแข็งแกร่งให้กับฐานอำนาจทางการเมืองของตนขึ้น ดังจะเห็นได้จากภายหลังกลับจากสหรัฐอเมริกา (ประมาณเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2498)

* จะกล่าวถึงรายละเอียดในตอนที่ต่อไป

ได้ไม่นานก็ทำการปรับปรุงตัวบุคคลผู้ครองตำแหน่งต่าง ๆ ในคณะรัฐมนตรี เป็นการใหญ่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งโดยจุดประสงค์ที่จะลดอำนาจของพลตำรวจเอก เผ่า ศรียานนท์ ซึ่งเรื่องอำนาจอย่างมากภายในขณะนั้นลง โดยย้ายเผ่าจากรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทยไปเป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลัง เสียแล้วให้จอมพล ป. พิบูลสงคราม* มาเป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทยแทน แล้วให้หาเหตุส่งพลตำรวจเอก เผ่า เดินทางไปวอชิงตันเพื่อเจรจาขอกู้เงินจากสหรัฐอเมริกา พร้อมกันนั้น จอมพล ป. ก็ได้ทำการโยกย้ายสับเปลี่ยนตัวบุคคลอีกหลายตำแหน่ง โดยพยายามดึงเอาผู้ที่สนับสนุนตนเข้ามาดำรงตำแหน่งแทนคนที่สนับสนุนพลตำรวจเอก เผ่า ที่พ้นจากตำแหน่งไป ส่วนจอมพล ป. เอง ตอนนั้นนอกจากเป็นนายกรัฐมนตรีแล้ว ยังเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม และกระทรวงมหาดไทยอีกด้วย¹

นับได้ว่า เป็นผลกระทบอีกประการหนึ่งในการสร้างบรรยากาศประชาธิปไตยของจอมพล ป. พิบูลสงคราม และเพราะความไม่แน่ใจในบรรยากาศทางการเมืองนี้เอง จึงเป็นผลให้ จอมพล ป. พิบูลสงคราม แต่งตั้งให้รัฐมนตรีเข้ามาเพิ่มเติมอีก ๒ ท่าน คือ

พลโท ไสว ไสวแสนยากร ดำรงตำแหน่งเป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม เมื่อวันที่ ๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๙๘ และ

พลโท อนุม กิตติขจร ดำรงตำแหน่งเป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงสหกรณ์ เมื่อวันที่ ๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๙๘

ซึ่งการแต่งตั้งครั้งนี้นักกล่าวกันว่า เพื่อหวังคำจูงใจให้รัฐบาลมีฐานมั่นคงขึ้น เป็นเรื่องสำคัญ การปรับปรุงครั้งนี้ได้เป็นที่ฉงนฉาวยังประชาชนและนักการเมืองว่า เพราะเหตุใด จอมพล ป. พิบูลสงคราม จึงได้ทำการปรับปรุงเพิ่มเติมคณะรัฐมนตรีใหม่ในระหว่างที่ พล.ท.อ. เผ่า ศรียานนท์ กำลังอยู่ระหว่างเยี่ยมเยือนประเทศต่าง ๆ และกล่าวกันว่า

*ให้พ้นจากตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรี

¹ คุ้ม ทองใหญ่ ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทย สมัยจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ (พ.ศ. ๒๕๐๑ - ๒๕๐๖) หน้า ๗๒

การปรับปรุงคณะรัฐมนตรีครั้งนี้ เป็นที่สนใจของต่างประเทศมาก วิทูญกระจายเสียง บี.บี.ซี. จากกรุงลอนดอน ได้ออกข่าว เมื่อวันที่ 8 กรกฎาคม ว่า หนังสือพิมพ์การเมือง ที่มีชื่อเสียงที่สุดของอังกฤษ "ลอนดอนไทม์" ฉบับประจำวันที่ 8 เดือนนี้ ได้เสนอข่าว การปรับปรุงคณะรัฐมนตรีใหม่ของจอมพล ป. อย่างยืดยาว โดยได้แสดงความเห็นไว้ด้วยว่า ผลการปรับปรุงครั้งนี้ได้เปลี่ยนแปลงฐานะของนายกรัฐมนตรีให้มั่นคง เป็นอันมากด้วย โทมัสว่า การเปลี่ยนแปลงบางประการในวงการคณะรัฐมนตรีไทย ซึ่งเป็นผลให้นายทหารชั้นผู้ใหญ่คณะรัฐประหาร 2 คน คือ พลโท ไสว ไสวแสนยากร และพลโท ถนนม กิตติขจร เข้าร่วมคณะรัฐมนตรีด้วยนั้น "เป็นการจัดดุลย์แห่งอำนาจของกลุ่มบุคคลนับสนุนจอมพล ป. ที่เหมาะสมอย่างยิ่ง และผลของดุลย์แห่งอำนาจใหม่นี้ ทำให้จอมพล ป. กลายเป็นผู้มีอำนาจอันแท้จริงของโลกการบริหารของไทย แม้มพล ท.อ. เภา "บุรุษเหล็กแห่งเอเชีย" หรือผู้บริหารอันแท้จริงของ เอกคอนอมิกส์ ต้องกลายเป็นผู้ไต่บังคัมภีร์ของจอมพล ป. ไป"¹

ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าการปรับปรุงคณะรัฐมนตรีของจอมพล ป. พิบูลสงคราม มีเบื้องหลังมาจากการที่จะพยายามสร้างและรักษาฐานอำนาจทางการเมืองของตนให้มั่นคง แต่ถึงกระนั้นก็ตาม การปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงดังกล่าวก็ยังไม่ทำให้เสถียรภาพของรัฐบาลจอมพล ป. อยู่ในฐานะที่น่าไว้วางใจ เพราะในระยะหลังต่อมารัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ถูกโจมตีอย่างหนักทั้งจาก ส.ส.ฝ่ายค้าน หนังสือพิมพ์ และไฮด์ปาร์ก เกี่ยวกับบทเฉพาะกาลของรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2475 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2495 ซึ่งฝ่ายโจมตีต้องการให้ยกเลิกบทเฉพาะกาล โดยเฉพาะมาตรา 115 ข้อ 2 เกี่ยวกับสมาชิกสภาประเภทสอง ซึ่ง ส.ส. ฝ่ายค้าน ขบวนการไฮด์ปาร์กและหนังสือพิมพ์ ต้องการให้ยกเลิกไปเสีย ให้มีแต่เฉพาะสมาชิกประเภทหนึ่งอย่างเดียว เหตุการณ์ครั้งนี้ปรากฏว่า รัฐบาลได้ถูกโจมตีอย่างหนักหน่วงจนกระทั่งฝ่ายรัฐบาลคือ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ต้องออกแถลงการณ์ทางวิทยุกระจายเสียง เมื่อวันที่ 29 มกราคม พ.ศ. 2499 เพื่อทำความเข้าใจกับประชาชนในเรื่องนี้ว่า

¹ สว่าง ลานเหลือ 37 ปีแห่งการปฏิวัติ หน้า 292

ท่านพี่น้องชาวไทยผู้รักชาติทั้งหลาย

ท่านยอมทราบคืออยู่แล้วว่าในขณะนี้ปรากฏว่ามีพี่น้องชาวไทยของเราบางท่านได้เรียกร้องให้เลิกบทเฉพาะกาลของรัฐธรรมนูญ ในส่วนที่เกี่ยวกับสมาชิกสภาผู้แทนประเภทสองเสีย ความจริงรัฐบาลมีไฉนงอนใจ ได้รับฟังและรับมาพิจารณา เสมอ เพราะว่าถือว่าเสียงของประชาชน เป็น เสียงของประเทหร่วมกัน แต่รัฐบาลใครจะถือโอกาสชี้แจงให้เข้าใจว่า การที่รัฐธรรมนูญมีบทเฉพาะกาลไว้นั้น ก็หวังจะให้ให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่สองได้ช่วยกันรักษาไว้ซึ่งความศักดิ์สิทธิ์ของรัฐธรรมนูญในช่วงระยะเวลาหนึ่ง หลังจากเปลี่ยนแปลงการปกครองและรัฐประหาร จนกว่าจะเป็นที่เป็นปรจักว่าประชาชนส่วนมากได้รับการศึกษาแพร่หลายทั่วถึงกันและมีความเข้าใจในการปกครองระบอบประชาธิปไตย ... รัฐบาลขอยืนยันหนักแน่นว่า การที่มีบทเฉพาะกาลของรัฐธรรมนูญก็ดี การมี ส.ส. ประเภทสองก็ดี มิได้เป็นไปด้วยมีเจตนาอย่างใดที่จะยึดอำนาจมาเป็นของหมู่คณะแต่ประการใดเลย ประสงค์จะให้ เป็นอำนาจของประชาชนทั้งสิ้น ... อนึ่ง การเลิกบทเฉพาะกาลของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยและ ส.ส. ประเภทสองนั้นย่อมมีทางปฏิบัติได้ทางเดียว คือการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ แต่รัฐธรรมนูญเป็นของศักดิ์สิทธิ์ ควรจะรักษาไว้ให้มั่นคงสถาพร เป็นหลักในการปกครองประเทศชาติ จึงไม่สมควรจะแก้ไขเพิ่มเติมง่าย ๆ โดยปราศจากความจำเป็นจริง ๆ และถ้าได้แก้ไขเพิ่มเติมเสียครั้งหนึ่งแล้ว ก็อาจเห็นทางให้แก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญกันไปโดยไม่มีที่สิ้นสุดและอาจแก้ไขเพิ่มเติมตลอดไป ถึงกับเลิกใช้รัฐธรรมนูญเลยก็เป็นได้ ใครจะทราบล่วงหน้าได้ดี อันที่จริงบทเฉพาะกาลของรัฐธรรมนูญเองก็มีวิธีการเลิกสมาชิกประเภทสองอยู่แล้ว แต่เป็นการเลิกโดยรอบคอบไม่ประมาท โดยเลิกเป็นระยะ ๆ ไป ตามผลแห่งการศึกษาของประชาชน โดยรัฐธรรมนูญได้บัญญัติไว้ในมาตรา 116 .

อนึ่งรัฐบาลเห็นว่าความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง เป็นสิ่งสำคัญในขณะนี้ รัฐบาลได้พยายามทุกวิถีทางที่จะให้เป็นประชาธิปไตยยิ่งขึ้น และได้เปิดโอกาสให้ประชาชนใช้สิทธิเสรีภาพในทางต่าง ๆ อย่างเต็มที่ ทั้งจะเห็นได้จากการที่ได้นำร่างพระราชบัญญัติพรรคการเมืองต่อสภาผู้แทนราษฎร และได้อนุมัติให้ใช้เป็นกฎหมายได้แล้ว นอกจากนี้รัฐบาลได้นำเสนอพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสภาผู้แทนราษฎร โดยมีหลักการให้พี่น้องชาวไทยได้มีสิทธิในทางการเมืองกว้างขวางยิ่งขึ้น ... ฉะนั้นจึงใคร่ขอวิงวอนชาวไทยทุกท่านจงทำใจให้มีความไว้วางใจในนโยบายของรัฐบาลโดยเคร่งครัด เพื่อจะได้มีหลักในการปกครองประเทศ อันมั่นคงและยั่งยืนนานชั่วลูกหลานของเรา รัฐบาลขอเสริมอีกว่าการเปลี่ยนแปลงโดยกระชั้นชิด โดยยกเลิกบทเฉพาะกาลของรัฐธรรมนูญ เลิกการมี ส.ส. ประเภทสอง เสี่ยงทันทีที่ตนนั้น เป็นวิธีการที่มีอาจคำนวณได้ว่าผลร้ายจะเกิดขึ้นแก่ประชาชนอันเป็นที่รักของเราอย่างแน่นอนเพียงใด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในขณะนี้ ซึ่งภัยจากภายนอกประเทศกำลังคุกคามประเทศไทยที่รักของเราอยู่ ณ บัดนี้ด้วย¹

จากแถลงการณ์ดังกล่าวจะเห็นได้ว่ารัฐบาลได้พยายามที่จะระงับความวุ่นวายต่าง ๆ ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากการสร้างบรรยากาศประชาธิปไตยของจอมพล ป. พิบูลสงคราม โดยใช้วิธีทั้งขู่ ทั้งปลอบ จนกระทั่งถึงการลงมือจับกุม แต่โรคคั่งการ เมืองของนักกวน เมืองทั้งหลายก็ไต่ระดับไปทั่ว จนกระทั่งเมื่อไม่มีหนทางที่จะยับยั้งความวุ่นวายนั้นได้แล้ว รัฐบาลจึงต้องออกแถลงการณ์ปราบปรามผู้ละเมิดกฎหมายกลางเมือง เมื่อวันที่ 21 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2499 โดยให้เหตุผลว่า

... เพื่อความสงบสันติของประเทศไทย นี่เป็นเหตุผลแสนจะหนึ่งดูภายใต้
ประเทศไทยเดินไปสู่ความวุ่นวายต่อไปอีก

¹ "แถลงการณ์ของรัฐบาล" วิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย วันที่ 29 มกราคม พ.ศ. 2499 รายการข่าวพิเศษภาคค่ำ

ฉะนั้น ในขณะนี้จึงขอวิงวอนประชาชนควรจะได้ช่วยรัฐบาลรักษาความสงบ
สันติของบ้านเมือง งดการชุมนุมสาธารณะ การเดินขบวน และการกระทำใด ๆ
ที่จะเป็นสาเหตุให้เกิดระส่ำระสายในบ้านเมืองเสีย เพื่อเสถียรภาพประเทศชาติ
และประชาชนส่วนรวม¹

เหตุการณ์ที่กล่าวมานั้นนับเป็นมรสุมทางการเมืองในระยะปลายสมัยรัฐบาลจอมพล ป.
พิบูลสงคราม ก่อนการรัฐประหารวันที่ 16 กันยายน พ.ศ. 2500 ซึ่งประเทศไทยถูกรอบคลุม
ด้วยบรรยากาศแห่งประชาธิปไตยที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม ให้นำแบบอย่างมาจากยุโรปและ
อเมริกามาสร้างขึ้นในประเทศไทย จนกระทั่งปรากฏว่าประชาชนได้ใช้เสรีภาพทาง ๆ จนเกิน
ขอบเขต และทำให้บรรดานักการเมืองและพวกที่มีหัวรุนแรงได้ฉวยโอกาสใช้ไฮด์ปาร์กเป็น
เครื่องมือกล่าวโจมตีและวิพากษ์วิจารณ์การบริหารงานของรัฐบาลอย่างรุนแรง ทำให้เกิดความ
วุ่นวายปั่นป่วนขึ้นในหมู่ประชาชน แม้รัฐบาลจะได้พยายามระงับควยวิธีการทาง ๆ ตามที่กล่าว
มาแล้ว แต่เหตุการณ์ดังกล่าวก็ยังไม่สงบลงได้ หนังสือพิมพ์ยังคงทำหน้าที่ยกย่องไฮด์ปาร์ก
โดยลงข่าวโจมตีการบริหารงานของรัฐบาลต่อไป และสมาชิกสภาผู้แทนฝ่ายค้านก็ยังคงทำหน้าที่
ของตนต่อไป ซึ่งเหตุการณ์เหล่านี้เป็นทางนำไปสู่การรัฐประหารในระยะเวลาต่อมา

2. รัฐประหาร 16 กันยายน พ.ศ. 2500

ความล้มเหลวทางการเมืองอันมาจากเหตุการณ์หลายอย่างตามที่กล่าวมาแล้วอันเป็นผล
ให้เกิดความแตกแยกกันออกเป็นกลุ่มทางการเมืองหลายกลุ่ม และสถานการณ์บ้านเมืองก่อนปี
พ.ศ. 2500 กล่าวได้ว่ามีความยุ่งเหยิงอยู่มาก นับแต่จอมพล ป. พิบูลสงคราม กลับเข้า
เป็นนายกรัฐมนตรีใหม่ในปี พ.ศ. 2495 เพราะตลอดเวลารัฐบาลชุดนี้ต้องเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ
ภายในประเทศซึ่งเป็นความขัดแย้งกัน และตลอดเวลาแห่งการเป็นรัฐบาลที่ทำหน้าที่บริหาร
ประเทศ ก็ได้มีเหตุการณ์ที่สร้างความไม่พอใจให้เกิดแก่ประชาชน และยังคงแสดงให้เห็นประชาชน

¹ "แถลงการณ์สำนักนายกรัฐมนตรี" วิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย วันที่ 21
กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2496 รายการข่าวพิเศษภาคเช้า

เห็นว่าการปฏิบัติงานบริหารประเทศของรัฐบาล เป็นไปในลักษณะที่ขาดสมรรถภาพความรับผิดชอบ ตลอดจนไม่ได้เป็นไปตามความต้องการของประชาชนภายใต้ระบบการปกครองระบอบประชาธิปไตย บ้านเมืองตกอยู่ในสภาพปั่นป่วน ประชาชนต้องตกอยู่ในภาวะหวาดกลัวภัยและอำนาจมีตกงำมือของพวกอันธพาลซึ่งได้รับการหนุนหลังจากผู้มีอำนาจในเวลานั้น และเมื่อประชาชนได้แสดงความคิดเห็นวิพากษ์วิจารณ์งานของรัฐบาล (กล่าวมาแล้ว) ที่เต็มไปด้วยข้อบกพร่องและขาดความรับผิดชอบ ในยุคที่รัฐบาลให้โอกาสด้วยการสร้างบรรยากาศความเป็นประชาธิปไตยขึ้น แต่รัฐบาลก็ไม่ได้รับฟังและแก้ไขข้อบกพร่อง เหล่านั้นให้เป็นไปตามเสียงเรียกร้องของประชาชน และเมื่อเหตุการณ์นี้จะลุกลามใหญ่โต รัฐบาลก็ใช้ "อำนาจ" ปิดกั้นการแสดงออกของประชาชนเสีย โดยยกเอาการแทรกซึมของคอมมิวนิสต์มาเป็นข้ออ้าง แม้ว่าจอมพล ป. พิบูลสงคราม จะปิดกั้นการแสดงความคิดเห็นของประชาชนได้ก็ตาม แต่จอมพล ป. พิบูลสงคราม ก็ไม่สามารถจะยุติความแตกแยกหรือความปั่นป่วนที่เกิดขึ้นในคณะรัฐบาลของตนได้ ทำให้เสถียรภาพของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ขาดความมั่นคงในที่สุด จนนำไปสู่การรัฐประหาร พ.ศ. 2500 ในระยะต่อมา

~~๑.๑~~ * * สาเหตุที่สำคัญในการรัฐประหาร วันที่ 16 กันยายน พ.ศ. 2500 สืบเนื่องมาจาก

1 ๑.๑.๑ การแตกแยกของกลุ่มบุคคลสำคัญในคณะรัฐบาล นับแต่เกิดรัฐประหารปี พ.ศ. 2490 ซึ่งมี พลโท ฒิน ชูณหะวัณ พลโท กาจ กาจสงคราม พันเอก สฤษดิ์ ธนะรัชต์ และ พันเอก เผ่า ศรียานนท์ ได้สนับสนุนให้จอมพล ป. พิบูลสงคราม เข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี* ซึ่งก่อนหน้านั้น จอมพล ป. พิบูลสงคราม มิได้ดำรงตำแหน่งใดในทางการทหาร แต่กลับอยู่ในฐานะที่เป็นอาชญากรสงครามเพราะนำประเทศไทยเข้าเป็นพันธมิตรกับฝ่ายแพ่งสงคราม ทำให้ประเทศไทยต้องประสบกับปัญหาหลายประการหลังสงคราม การที่คณะรัฐประหารปี พ.ศ. 2490 ต้องเชิญจอมพล ป. พิบูลสงคราม เข้ามาเป็นนายกรัฐมนตรี อาจจะ เป็นเพราะคณะรัฐประหารมีความนิยมนับถือเป็นส่วนตัวประการหนึ่ง และอีกประการหนึ่งอาจจะ เป็นเพราะว่าผู้ร่วมในการรัฐประหารในครั้งนั้นล้วนแต่เป็นผู้ไม่เคยมีบทบาททางการเมืองมาก่อน

* โปรดดูรายละเอียดในบทที่ 2

จึงเกรงว่าจะไม่ได้รับความรักจากประชาชน ดังนั้นกลุ่มรัฐประหารปี พ.ศ. 2490 จึงไม่ได้พยายามใช้อำนาจหน้าที่ของจอมพล ป. พิบูลสงคราม แต่กลับเป็นผู้นำอำนาจมามอบให้กับจอมพล ป. พิบูลสงคราม ดังนั้นฐานอำนาจทางการเมืองจึงมิได้ตกอยู่กับจอมพล ป. พิบูลสงคราม แม้ว่า จอมพล ป. พิบูลสงคราม จะดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมก็ตาม แต่อำนาจทางการเมืองกลับกระจายอยู่ในกลุ่มผู้ร่วมทำรัฐประหารทุกคน ดังนั้นจอมพล ป. พิบูลสงคราม จึงต้องมีความเกรงใจคณะรัฐประหารอยู่ และจำเป็นต้องทำตัวเป็นกลางในกลุ่มผู้ทำรัฐประหาร และยังต้องคอยฉวยโอกาสอำนาจของฝ่ายต่าง ๆ เพื่อมิให้ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดมีอำนาจมากเกินไป และในขณะที่เขี่ยกันก็พยายามที่จะคอยตั้งฐานอำนาจให้มาอยู่ในกำมือของตน เพื่อที่จะได้ครองอำนาจทางการเมืองให้ยาวนานที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้

กลุ่มบุคคลสำคัญที่นับว่าเป็นผู้นำทางการเมืองในทศวรรษปี พ.ศ. 2495¹ เป็นต้นมา ได้แก่

ก. กลุ่มจอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี มุ่งดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม

ข. กลุ่มพลโท สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ดำรงตำแหน่งรองผู้บัญชาการทหารบกและรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม ซึ่งเป็นฝ่ายทหาร

ค. กลุ่มพล ต.ท. เผ่า ศรียานนท์ ดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมตำรวจและรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย

นับแต่ปี พ.ศ. 2495 เป็นต้นมา นับแต่รัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้กำจัดฝ่ายค้านที่เป็นพลเรือนออกไปจากวงการเมืองของชนแล้ว ปรากฏว่าต่อมาบุคคลสำคัญในคณะรัฐบาลได้เกิดการแตกแยกออกเป็นสองฝ่าย ซึ่งฝ่ายหนึ่งสนับสนุน พล ต.ท. เผ่า ศรียานนท์ ส่วนอีกฝ่ายหนึ่งสนับสนุน พลโท สฤษดิ์ ธนะรัชต์ การปกครองของประเทศไทยในระยะนั้นจึงเป็นการปกครองแบบสามเส้า (Authoritarian Triumvirate Rule)² และบางคนก็เรียกว่า "สามเส้าครองเมือง"³

¹ รอง เฆนาคานนท์ ประวัติศาสตร์ไทยในระบอบรัฐธรรมนูญ หน้า 527 - 529

² ชาตรี ทหารมย์ การเมืองทางประเพณีของไทย (2480 - 2497) หน้า 255

³ อดิศักดิ์ ทองใหญ่ ปรัชญาที่มีผลต่อการดำเนินนโยบายทางประเพณีของไทย

ความมั่นคงทางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม เพราะมีฐานอำนาจที่เข้มแข็ง
จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นมือขวา คุ่มกองทัพบก และมี พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ เป็น
มือซ้าย คุณกำลังตำรา¹ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ในระยะนั้นจึงอยู่ในฐานะเป็นกลางคอย
คานอำนาจของทั้งสองฝ่าย เพราะไม่มีอำนาจทางทหารและทางตำรวจที่แท้จริงแต่อย่างใด
จากสภาพการณ์ดังกล่าวนี้ฐานะของจอมพล ป. พิบูลสงคราม จึงไม่แน่นอน ดังนั้น จอมพล ป.
พิบูลสงคราม จึงได้พยายามทุกวิถีทางที่จะสร้างฐานะของตนให้เข้มแข็งขึ้น

ชาติรี ฤทธารมย์ ได้กล่าวถึงวิธีการของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในการพยายาม
เสริมสร้างอำนาจของตนให้เข้มแข็งว่า

๐ ... พยายามให้ความร่วมมือกับอเมริกาด้วยประการต่าง ๆ นอกจากนั้นจอมพล ป.
ยังทราบดีว่า ใครที่สามารถควบคุมกองทัพบกได้ ก็สามารถปกครองประเทศไทยได้
เพราะแผนรัฐประหารล้มล้างรัฐบาลแทบทุกครั้ง เกิดขึ้นและประสบผลสำเร็จด้วยการ
ร่วมมือจากกองทัพบกทั้งสิ้น และถึงแม้ขณะนั้นจอมพล ป. จะได้รับความจงรักภักดี
จาก พล.โท สฤษดิ์ ฯ รองผู้บัญชาการทหารบกซึ่งมีอิทธิพลยิ่งในกองทัพบกขณะนั้น
ก็ตาม แต่ก็มิได้เป็นหลักประกันที่ดีที่สุด ดังนั้น จอมพล ป. จึงหวังที่จะสร้างกำลัง
ตำรวจของ พล.ต.ท. เผ่า ศรียานนท์ ให้มีกำลังและอำนาจที่ทัดเทียมกับกองทัพบก
เพื่อให้ได้คานอำนาจของกองทัพบกได้เมื่อถึงคราวจำเป็น ซึ่งการกระทำดังกล่าว
จะต้องใช้เงินเป็นจำนวนมหาศาล เงินทุนภายในประเทศไม่เพียงพอ ดังนั้น
จอมพล ป. และ พล.ต.ท. เผ่า ฯ จึงหวังจะได้รับความสนับสนุนทางการเงินจาก
ต่างประเทศคือ ความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกา ... การแสดงออกซึ่งการต่อต้าน
คอมมิวนิสต์อย่าง เข้มแข็งของ พล.ต.ท. เผ่า ฯ ประกอบกับบุคลิกลักษณะที่ดีและ
ชอบปรากฏภายในหมู่ชาวต่างประเทศและเข้าได้กับฝ่ายสหรัฐ ฯ รัฐบาลสหรัฐ
ในขณะนั้นจึงให้ความสนับสนุน พล.ต.ท. เผ่า ฯ อย่างเต็มที่²

¹ พล.ต. ประมวล อภิเรณูสาร บันทึกความจำเมื่อข้าพเจ้าสมัครบุญแทน หน้า ๖๒

² ชาติรี ฤทธารมย์ นโยบายต่างประเทศของไทย (๒๔๘๘ - ๒๔๙๗) หน้า ๒๕๖

ในขณะที่เดียวกันสหรัฐอเมริกาได้ให้ความช่วยเหลือแก่กองทัพไทยด้วย ดังนั้นจึงเป็นที่
 ระจักษ์ว่า ทั้งสามบุคคลชั้นนำทางการเมืองได้พยายามสร้างความแข็งแกร่งและกำลังอำนาจให้แก่ตนเอง
 ่างเต็มที่ กล่าวคือนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2494 ถึงการเลือกตั้ง พ.ศ. 2495 กลุ่มบุคคลในวงการรัฐบาล
 คัดแยกแยกออกเป็นสามกลุ่มใหญ่ ๆ คือกลุ่มของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ประกอบด้วยบุคคลในพรรค
 ธรรมาธิปไตยและผู้นำทางทหารรุ่นเก่า อีกกลุ่มหนึ่งได้แก่กลุ่มของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ซึ่งเป็นกลุ่ม
 ทหารทั้งหมด และปรากฏว่าในรัฐบาลนั่นเอง สมาชิกสภาที่เป็นทหารซึ่งได้รับแต่งตั้งจำนวนสองในสามเป็น
 วของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ และกลุ่มที่สาม คือกลุ่มของ พล.ท.อ. เผ่า ศรียานนท์ ซึ่งคุมกำลัง
 ยทหารจวและคุมเสียงข้างมากจากบรรดาสมาชิกสภาผู้แทนที่ได้รับเลือกตั้งเข้ามา¹

ความจริงตั้งแต่ปี พ.ศ. 2490 ถึง พ.ศ. 2494 ทั้ง พล.ท.อ. เผ่า ศรียานนท์ และ
 อมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ต่างก็มีโอกาสสร้างอำนาจทางการเมืองของตนอย่างสงบ อำนาจเหล่านี้
 วนใหญ่ได้รับความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกา จอมพล ป. พิบูลสงครามนั้นอยู่ระหว่างกลางและเป็น
 คอยไกลเกลี่ยข้อขัดแย้งของทั้งสองฝ่าย และในขณะที่เดียวกันก็เสริมสร้างความแข็งแกร่งของตนให้
 ากยิ่งขึ้น ซึ่งจะเห็นได้จากตาราง 2

ตาราง 2 เปรียบเทียบการดำรงตำแหน่งหน้าที่ของจอมพล ป. พิบูลสงคราม พล.ท.อ. เผ่า
 ศรียานนท์ พลโท สฤษดิ์ ธนะรัชต์

พ.ศ.	พล.ท.อ. เผ่า ศรียานนท์	จอมพล ป. พิบูลสงคราม	พลโท สฤษดิ์ ธนะรัชต์
495	อธิบดีกรมตำรวจและรัฐมนตรี ช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย	— นายกรัฐมนตรี — รัฐมนตรีว่าการ	รองผู้บัญชาการทหารบกและรัฐมนตรี ช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม
497	เลื่อนยศเป็น พล.ท.อ. อธิบดี ตำรวจ รัฐมนตรีช่วย มหาดไทยตามเดิม	กระทรวงกลาโหม — เป็นผู้อำนวยการ ระหว่าง พล.ท.อ. เผ่า กับจอมพล สฤษดิ์	เลื่อนยศเป็นพล เอกและเป็นผู้บัญชาการ ทหารบก*
2499	รัฐมนตรีช่วยว่าการกลัง		เลื่อนยศเป็น จอมพล

¹ David A. Wilson and Hubert P. Philips. "Elections and Parties in Thailand," *Far Eastern Survey* 36 : 115 August, 1958.

* และยังคง เป็นรัฐมนตรีว่าการกลาโหมตามเดิม

จากตาราง 2 ชี้ให้เห็นว่า จอมพล ป. พิบูลสงคราม ในเวลานั้นฐานะทางการเมืองไม่มั่นคงนัก แต่ได้รับการสนับสนุนจากทั้ง พล.ต.อ. เผ่า ศรียานนท์ และจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ อยู่ และในขณะเดียวกันก็ได้รับการสนับสนุนจากประเทศมหาอำนาจในขณะนั้นคือ สหรัฐอเมริกา โดยนโยบายผูกพันกับอเมริกาในการจัดตั้งขบวนการต่อต้านคอมมิวนิสต์ในประเทศไทยขึ้น จึงทำให้จอมพล ป. พิบูลสงคราม สามารถรักษาอำนาจของตนไว้ได้ วิธีการของจอมพล ป.

พิบูลสงคราม ในการสร้างความแข็งแกร่งให้กับตนเองที่เห็นเด่นชัด คือ

ก. ให้ความร่วมมือกับสหรัฐอเมริกาโดยการต่อต้านคอมมิวนิสต์อย่าง เข้มแข็ง เข้าร่วมในองค์การ ส.ป.อ. และส่งทหารไปช่วยรบในเกาหลี

ข. พยายามสร้างดุลยวงอำนาจระหว่างทหารกับตำรวจ มิให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีอำนาจเหนือกว่ากัน

ค. สร้างบรรยากาศประชาธิปไตยขึ้นในประเทศไทย เพื่อเอาใจประชาชนและเป็นการหาเสียงไว้นับสนับสนุนในการเลือกตั้งที่จะมีขึ้นในคราวต่อไป (พ.ศ. 2500)

ง. ประกาศใช้พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. 2498 ขึ้น เพื่อผลทางการเมือง ซึ่งจะเป็นที่เชื่อแนได้ว่าฝ่ายรัฐบาลจะต้อง เป็นฝ่ายชนะการ เลือกตั้งอย่างแน่นอน เพราะ เป็นพรรคใหญ่ และมีพรรคอื่นสนับสนุนอีกเกือบ 10 พรรค ทำให้รัฐบาลมีเสถียรภาพมั่นคงโดยไม่ต้องเกรงฝ่ายค้านแต่อย่างใด¹

✕ สำหรับจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ตามประวัติจะเห็นได้ว่ามีพื้นฐานอาชีพและการศึกษาอยู่ในวงการทหารมาโดยตลอด และค่อย ๆ เข้ามาสู่วงการ เมืองและมีอิทธิพลมากขึ้นนับแต่รัฐประหาร พ.ศ. 2490 และได้มีชื่อเสียงโด่งดังในปี พ.ศ. 2492 ในฐานะผู้ปราบปรามกบฏวังหลัง ดังกล่าวมาแล้ว ทำให้จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก้าวไปสู่การมีอำนาจมากยิ่งขึ้น จนกระทั่งได้ขึ้นดำรงตำแหน่งบัญชาการทหารบกอันเป็นตำแหน่งที่ทำให้จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ มีอำนาจในวงการทหารอย่างเต็มที่*

¹ นริติ เกรษรบุษกร และ โกสินทร์ วงศ์สุววัฒน์ เมืองไทยในระบบรัฐสภา
หน้า 162 - 163

* ดูรายละเอียดในบทที่ 2 จากตาราง เหตุการณ์ทางการเมืองและยศตำแหน่งของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์

ผู้มีบทบาทในวงการ เมืองไทยและเป็นผู้แข่งขันสำคัญของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ คือ พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ ชาวตะวันตกให้สมญานามว่า "บุรุษเหล็กแห่งเอเชีย" ตามประวัติกล่าวว่า พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ จบจากโรงเรียนนายร้อยรุ่นหลังจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ 1 ปี เป็นคนเข้มแข็งและทำงานจริงจัง แต่มีจุดอ่อนที่เป็นคนโง่งมงาย บางครั้งขาดความรอบคอบ รักหุญคนะเกินไปจนบางครั้งเกิดความเสียหาย¹ เมื่อสำเร็จออกเป็นนายทหารแล้วได้เข้ารับราชการสังกัดกองทัพบกในตำแหน่งหน้าที่ต่าง ๆ ต่อมาในปี พ.ศ. 2481 ได้เป็นนายทหารคนสนิทของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ในปี พ.ศ. 2483 เมื่อจอมพล ป. พิบูลสงครามดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีและเป็นผู้บัญชาการทหารบก พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ ก็ได้เลื่อนตำแหน่งมาเป็นนายทหารคนสนิทของผู้บัญชาการทหารบกและเป็นเลขานุการนายกรัฐมนตรี เมื่อสถานการณ์ทางการเมืองผันผวน จอมพล ป. พิบูลสงคราม สันดานาจ พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ ได้ลาออกไปชั่วคราว จนกระทั่งต่อมาในปี พ.ศ. 2490 ได้รับการส่งเสริมให้ขึ้นมาเป็น ผู้อำนวยการกองบัญชาการ ของจอมพล ฉัย ชูณหะวัณ โดยเป็นผู้ไปติดต่อกับจอมพล ป. พิบูลสงคราม เข้ามารวมในคณะรัฐประหาร 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2490 ในปี พ.ศ. 2491 โอนไปรับราชการกรมตำรวจ โดยได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้ช่วยอธิบดีตำรวจฝ่ายปราบปราม กล่าวกันว่า พันเอก เผ่า ศรียานนท์ (ยศขณะนั้น) ต้องการตำแหน่งอธิบดีกรมตำรวจ ได้เข้าพบหลวงสินธุโยธารักษ์² ซึ่งเป็นรัฐมนตรีมหาดไทยสมัยนั้น เพื่อขอตำแหน่งนี้ แต่คำตอบที่ได้รับคือ "อย่างคุณนะหรือ อย่าว่าแต่ตำแหน่งอธิบดีตำรวจเลย แม้แต่จะเป็นพลตำรวจเอกก็ไม่ให้เป็น"² ต่อมาพันเอก เผ่า ศรียานนท์ ก็ได้เป็นอธิบดีตำรวจสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรีสมัยที่ 2

¹ พลตรี ประมวล อภิเรณูสาร บันทึกความจำเมื่อข้าพเจ้าสมัครผู้แทน หน้า 36

* เป็นรัฐมนตรีมหาดไทยหลังรัฐประหาร พ.ศ. 2490 โดยมีนายทอง อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรี

² ม.ร.ว.ชนมสวัสดิ์ ชมพูนุช ชีวิตและงานของสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จอมพลผู้พิทักษ์

เมื่อ พล.ท.อ. เผ่า ศรียานนท์ มาดำรงตำแหน่งอธิบดีตำรวจแล้ว ปรากฏว่ากิจการของกรมตำรวจได้เจริญก้าวหน้าไปมาก อาจจะเป็นเพราะความทะเยอทะยาน ใฝ่สูง ชอบเล่นการเมือง และมีลักษณะของความเป็นผู้นำ ทำให้ พล.ท.อ. เผ่า ศรียานนท์ พยายามสร้างฐานอำนาจที่เข้มแข็งให้กับตนเอง เพื่อความมั่นคงและการก้าวไปสู่ความยิ่งใหญ่ที่สุดในที่สุด ปรากฏว่า พล.ท.อ. เผ่า ศรียานนท์ ได้ขยายกำลังตำรวจออกไปโดยความช่วยเหลือจากหน่วย ซี.ไอ.เอ. (Sea Supply Corporation) ของสหรัฐอเมริกา ซึ่งมีส่วนช่วยให้ พล.ท.อ. เผ่า ศรียานนท์ สามารถสร้างกำลังตำรวจให้มีกำลัง เข้มแข็งทัดเทียมกับกำลังของฝ่ายทหาร จากการช่วยเหลือของสหรัฐอเมริกาปรากฏว่าในปี พ.ศ. 2497 สหรัฐอเมริกาได้ช่วยเหลือสนับสนุน พล.ท.อ. เผ่า ศรียานนท์ ทั้งในด้านกำลัง เงินและอาวุธ เช่น รถหุ้มเกราะ เครื่องบิน เรือตรวจการจรวด เป็นผลให้ตำรวจไทยในยุคนี้รุ่งเรือง มีทั้งตำรวจรถถัง ตำรวจตระเวนชายแดน ตำรวจน้ำ ตำรวจพลร่ม นอกเหนือไปจากตำรวจที่เคยมีมาก่อนคือตำรวจที่ทำหน้าที่บำบัดทุกข์ บำรุงสุขให้แก่ประชาชน ทำให้อำนาจและอิทธิพลของ พล.ท.อ. เผ่า ศรียานนท์ เพิ่มขึ้นตามลำดับ นอกจากนั้นตำรวจในสมัยนั้นยังได้รับการเรียกขานว่าเป็น "อัสวิน" ซึ่งมีแว่นเพชรเป็นเครื่องหมายความเก่งกล้าสามารถ และเคยเรียกว่า "ยุคอัสวินแว่นเพชร" อิทธิพลของตำรวจในขณะนั้นกล่าวได้ว่า พล.ท.อ. เผ่า ศรียานนท์ สามารถทำให้ประเทศไทยกลายเป็น "รัฐตำรวจ" และยิ่งถือว่ากรมตำรวจในสมัยนั้นเป็นกองทัพที่ 4 * ยิ่งไปกว่านั้นตำรวจยังสามารถใช้อำนาจบีบบังคับของรัฐบาลด้วยการจับกุมตั้งข้อหาต่าง ๆ และเลี้ยงบรรดาอันธพาลไว้ชมชู้ฝ่ายตรงข้าม ซึ่งก็เรียกสมัยนั้นว่า "ยุคอันธพาลผยอง" ซึ่งสร้างความเคียดแค้น ความหวั่นเกรงให้แก่ประชาชนมาก และภาพพจน์ของตำรวจในยุคของ พล.ท.อ. เผ่า ศรียานนท์ ได้มีผลส่งมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งมีผู้วิจารณ์ไว้ว่า

ตำรวจไทยหัวโตทุกอย่าง

"ไม่มีอะไรภายใต้ดวงอาทิตย์ที่ตำรวจทำไม่ได้" คำพูดประโยคหนึ่ง เมื่อสมัย

"จอมอัสวินเผ่า ศรียานนท์" ยังเรื่องอำนาจ เป็นคำพูดที่มีการกล่าวขานกันมาก

* นอกจากสามเหล่าทัพ คือ กองทัพบก เรือ และอากาศ

ซึ่งก็หมายถึงว่าไม่มีอะไรที่จะเหลือความสามารถของตำรวจไทยไปได้ และ
ก็ดูเหมือนจะเป็นเช่นนั้นจริง ๆ เพราะพฤติกรรมของตำรวจไทยอยู่ในลักษณะ
ที่สื่อออกมาว่า มีอะไรหลายอย่างที่ตำรวจประเทศอื่น เขาไม่ทำกันและก็ไม่
สามารถทำได้ อาทิเช่น การจับกุมหรือการยิงต๊องนักการ เมืองที่มีอุดมการ
ทางการเมืองตรงกันข้าม หรือคอยขัดผลประโยชน์ ธุรกิจ การค้ายาเสพติด
สิ่งผิดกฎหมายทุก ๆ ชนิด รวมไปถึงถึงมาตรการปราบโดยวิธีเด็ดขาด จนได้
รับความดีความชอบกลายเป็น "อัสวินแหวนเพชร" กันในสมัยนั้นหลายคน

ตำรวจไทยทั้งแก๊งค์ตอนขณะนี้ ภาพพจน์ในสายตาประชาชนก็ยังอยู่ใน
"แง่ลบ" เกี่ยวกับการใช้อำนาจไม่เป็นธรรมค่านต่าง ๆ ทำให้ประชาชน
ไม่พอใจ หมักหมมมานานจนกลายเป็นความเจ็บปวดเคียดแค้น แต่ก็ไม่
สามารถโต้ตอบอะไรได้ เพราะปราศจากอาวุธและกฎหมาย¹

ภายใต้การนำของ พล.ต.อ. เผ่า ศรียานนท์ ในฐานะรัฐมนตรีช่วยมหาดไทยและ
อธิบดีตำรวจ กองบัญชาการสอบสวนกลางและกองปราบของกรมตำรวจได้ปฏิบัติการ โหดเหี้ยม
คล้ายหน่วย เกสตาโปของฮิตเลอร์ ผู้ก่อความไม่สงบ เมือง ประชาชนที่คัดค้านรัฐบาลและ
มีทัศนคติคอมมิวนิสต์ ถูกจับกุม ถูกเก็บ ซึ่งคดีโหดเหี้ยมต่าง ๆ ในสมัยของ พล.ต.อ. เผ่า
ได้ปรากฏออกมาภายหลังที่ พล.ต.อ. เผ่า หมดยุคอำนาจไปแล้ว) การสร้างอำนาจทาง
การเมืองนั้น พล.ต.อ. เผ่า ศรียานนท์ อยู่เบื้องหลังกลุ่มสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร โดยใช้เงิน
เป็นเครื่องมือ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องหารายได้เพื่อนำมาใช้จ่ายในการหาเสียงสนับสนุนฐานอำนาจ
ของตน และรายได้ส่วนหนึ่งที่หารายได้ก็ให้แก่ พล.ต.อ. เผ่า ศรียานนท์ คือ เงิน²

เงินกลายเป็นประเด็นความขัดแย้งกันอย่างลับ ๆ ระหว่าง พล.ต.อ. เผ่า ศรียานนท์
กับจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เรื่องที่รุนแรงมากที่สุดครั้งหนึ่งเกิดขึ้น เมื่อปี พ.ศ. 2493 เมื่อทหาร

¹ มนตรี จิตรภาณี "เผด็จการตำรวจ 'สาม' ที่รอ 'ซักโครก'" สยามรัฐ

6 มีนาคม 2523 หน้า 3

² Thak Chaloemtiarana. Thailand The Politics of Despotic Paternalism. p. 79 - 100.

พบเงินจำนวนหนึ่งที่สถานีรถไฟลำปาง และตำรวจซึ่งเป็นคนของ พล ท.อ. เผ่า ศรียานนท์ บอกให้ทหารวางมือจากเรื่องนี้เสีย เพราะถือว่าเงินเป็นเรื่องของตำรวจโดยเฉพาะ ฝ่ายทหาร (คนของสฤษดิ์) ไม่ยอม จึง เกิดยิงกันขึ้น ปรากฏว่าการต่อสู้กันกินเวลานานถึงสองวัน ฝ่ายตำรวจ มีอาวุธที่ทันสมัยใช้คือปืนกลหนักมาตั้งยิงอย่างอาชญากรรม ฝ่ายทหารก็สู้ไม่ถอย กระทั่งจอมพล สฤษดิ์ ชนะรัชต์ กับ พล ท.อ. เผ่า ศรียานนท์ ต้องรีบบินขึ้นเครื่องบินไปอยู่ที่เรื่องเอง และช่วยกันชนเงินกลับมากรุงเทพฯ และเงินจำนวนนั้นหายไปอย่างลึกลับที่สุด¹

ระหว่างปี พ.ศ. 2490 - 2500 กล่าวกันว่าการ เมืองไทยถูกครอบงำด้วยการต่อสู้ระหว่างกลุ่มของ พล ท.อ. เผ่า ศรียานนท์ กับ จอมพล สฤษดิ์ ชนะรัชต์ และนับแต่ต้นปี พ.ศ. 2493 เป็นต้นมาทั้งสองทางมีโอกาสร่างอำนาจทางการเมืองของตนเองอย่างสงบหรืออาจเรียกว่าเป็นการต่อสู้ใต้ดิน และในตอนแรกการต่อสู้ใต้ดินระหว่างสองกลุ่มนี้ดูเหมือนว่า พล ท.อ. เผ่า ศรียานนท์ จะมีแต้มต่อเหนือกว่า ประการหนึ่งก็เพราะได้รับการช่วยเหลือและสนับสนุนจาก ซี.ไอ.เอ. ด้วยการส่งเรือ อากาศ รถบรรทุก และเครื่องบินให้ช่วย อากาศโยธาภัณฑ์เหล่านี้ทำให้ พล ท.อ. เผ่า ศรียานนท์ สามารถสร้างกองกำลังตำรวจของตนได้ นอกจากนั้น เนื่องจาก Sea Supply Corporation มีหน้าที่จัดส่งเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ ไปให้ทหารก็มักตั้งใน พม่าโดยอาศัยการคุ้มกันจากตำรวจ ดังนั้น พล ท.อ. เผ่า ศรียานนท์ จึงได้โอกาสติดต่อกับชาย ถูกขาดพื้นที่ส่งจากพม่า นับเป็นประการที่สอง และประการที่สาม ในขณะนั้นเงินมีราคาดีในต่างประเทศ ทำให้เงินกลายเป็นแหล่งการ เงินที่หอมหวานและคุ้มค่าที่จะทำการค้า ซึ่งทำให้กลุ่มของ พล ท.อ. เผ่า ศรียานนท์ มีความมั่นคงทางการเงินอย่างยิ่งและได้ส่งผลให้ได้อำนาจเพิ่มมากขึ้นอีก เพราะตำแหน่ง รัฐมนตรีช่วยมหาดไทยและอธิบดีกรมตำรวจทำให้ พล ท.อ. เผ่า ศรียานนท์ มีอำนาจเต็มที่ในการจับกุม สืบสวน และสั่งการในด้านการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ และ

¹ "เงินในเมืองไทย : ผลพวงแห่งความสำเร็จ" ใน จุลสารโครงการตำราสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ 1 : 5 - 6 ตุลาคม - ธันวาคม 2513

โดยเฉพาะในการปราบปรามฝ่ายตรงข้ามกับรัฐบาล และก็ปรากฏว่า พล.ต.อ. เภา ศรียานนท์ ได้ทำการปราบปรามศัตรูทางการเมืองของเขาและ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ด้วยความโหดร้ายทารุณจนเป็นที่หวาดหวั่นต่อภัยมีคในขณะนั้นโดยทั่วไป

ในตอนต้น พ.ศ. 2493 จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ยังไม่ได้มีบทบาททางการเมืองและกองกนทางรัฐสภาอย่างที พล.ต.อ. เภา ศรียานนท์ กระทำ แต่ในช่วงระยะนี้ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้พัฒนากองทัพของไทยให้รุดหน้าไปอย่างรวดเร็ว ด้วยความช่วยเหลือทางด้านการวิชาการ เทคโนโลยีใหม่ ๆ และอาวุธซึ่งสหรัฐอเมริกาส่งมาช่วย เหลือแก่กองทัพไทย เพื่อสร้างกองทัพไทยให้ทันสมัย ในฐานะที่จะต้องร่วมมือในสงครามเกาหลีอย่าง เคียงบ่า เคียงไหล่กับสหรัฐอเมริกา สถานันของกองทัพไทยจึงต้องปรับปรุงและขยายการฝึกนายทหารตามความทันสมัยของกองทัพและโดยเฉพาะในปี พ.ศ. 2495 นายทหาร เป็นจำนวนมากถูกส่ง ไปฝึกที่สหรัฐอเมริกา และจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นผู้มีส่วน เกี่ยวข้องในการปรับปรุงกองทัพครั้งนี้ตามความคิดของตน จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้แต่งตั้งโยกย้ายพรรคพวกของตน เขามาสรางความมั่นคงและเป็นฐานแห่งอำนาจในกองทัพภาคที่ 1 และกองพลที่ 1 ซึ่ง เป็นหน่วยกำลังของ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ มาแต่เดิม และนายทหารคู่ใจของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก็ก้าว เข้ามาทูลนอำนาจในกองทัพบกคือ พลโท ฅนอม กิตติขจร พลตรี ประภาส จารุเสถียร และ พันเอก กลุณ สิวะรา (ยศในขณะนั้น) ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่างานปรับปรุงภายในกองทัพบกตกอยู่ในกำมือของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ซึ่ง เขามีบทบาทครอบคลุมอย่างแท้จริงนับแต่ พ.ศ. 2497 เป็นต้นมา*

ในปี พ.ศ. 2495 จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้จัดการปรับปรุงกองทัพขึ้นใหม่โดยจัดให้หน่วยทหารทุกกรมกองที่ตั้งอยู่ในกรุง เทพา อยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของกองทัพภาคที่ 1 ซึ่ง จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นผู้บังคับบัญชาโดยตรง รายได้ของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ที่ใช้จ่ายในการสร้างฐานอำนาจทางการเมืองของตนคือ รายได้จากกองสลากกินแบ่งที่จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการอยู่ และนอกจากนั้นก็ยังเป็นประธานองค์การทหารผ่านศึก

* ระหว่างนั้น จอมพล เิน ชุณหะวัณ ในฐานะผู้บัญชาการทหารบกได้หันไปมุ่งอยู่กับธุรกิจการค้าและปล่อยป้ใให้จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ดำเนินการ เป็นส่วนใหญ่

และประธานบริษัทการค้าของเอกชนต่าง ๆ ไม่ต่ำกว่า ๒๒ บริษัท ซึ่งก็คล้ายกับ พล.ท.อ. เผ่า ศรียานนท์ ซึ่งนอกจากผลประโยชน์จากเงินแล้วก็ยังดำรงตำแหน่งสำคัญ ๆ ในวงการธนาคาร และธุรกิจอื่น ๆ

ในขณะที่ พล.ท.อ. เผ่า ศรียานนท์ สร้างอิทธิพลอันแข็งแกร่งไปทั่วประเทศด้วยการหาเงินมาเลี้ยงดูกองทัพการค้าอันยิ่งใหญ่โต จนกระทั่งในปี พ.ศ. ๒๔๙๘ กองกำลังตำรวจแห่งชาติกลายเป็นหน่วยใหญ่ที่สุดในกิจกรรมค้าเงิน ในขณะที่เกี่ยวพันนี้เอง จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ซึ่งกล่าวกันว่าเป็น เสือสองพี่น้องคน เผ่าเจ้ากองทัพบกอยู่เจียง ๆ ก็เริ่มชำเลืองมองดูการกระทำของ พล.ท.อ. เผ่า ศรียานนท์ ด้วยความไม่ไว้วางใจ และเงาแห่งความแตกแยกในระหว่าง เสือสองตัวซึ่งทำหน้าที่เป็นฐานอำนาจให้จอมพล ป. พิบูลสงคราม ก็เริ่มปรากฏขึ้นจากรื่องนี้เป็นต้นเหตุ และต่อมาก็ได้ก้าวต่อไปถึงผลประโยชน์ทั้งส่วนตัวและผลประโยชน์ทางการเมือง

การขยายกำลังของฝ่ายตำรวจซึ่งไม่เคยปรากฏมีมาก่อน ด้วยการเพิ่มกำลังคน และกำลังอาวุธ จนเป็นกำลังรบอันอาจจะเรียกได้ว่า "กองพันตำรวจ" ซึ่งมีสมรรถภาพสูง เกือบทัดเทียมกองทัพบก ซึ่งดูเหมือนจะเป็นการทำลายจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ไปในตัว ในไม่ช้า ชาวลือการแตกแยกระหว่างผู้นำทางการเมืองกองทัพบกกับอธิบดีตำรวจ ซึ่งฝ่ายหนึ่งคุมกองทัพบก อีกฝ่ายหนึ่งคุมตำรวจ ก็ค่อยขยายวงกว้างออกไปทุกที จอมพล ป. พิบูลสงคราม ก็ไม่กล้าที่จะหักทวง คงนิ่งเฉยอยู่หรืออาจจะเฝ้ามองด้วยความไม่สบายใจ ปรากฏว่าข่าวความแตกแยกนี้แพร่กระจายไปถึงต่างประเทศ หนังสือพิมพ์นิวยอร์กไทม์ ได้เขียนวิจารณ์ว่า

... การเมืองของไทยถูกถ่วงดุลย์โดยบุคคล ๓ คน ... คือ นายกรัฐมนตรี พิบูลสงคราม ซึ่งถูกนำขึ้นมาจากความตกอับทางการเมือง หลังจากฝ่ายทหารได้ทำการรัฐประหารสำเร็จในปี ค.ศ. ๑๙๔๗ ที่นำโดยพลตำรวจเอก เผ่า ศรียานนท์ และแม่ทัพสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นายพลทั้ง ๒ ต่างมีความยาก ๆ พิบูลสงคราม เป็นคู่แข่งอันดีที่สุดในการค้าเงินบทบาทของเขา เพราะนายกรฯ พิบูลสงครามมีทุกสิ่งทุกอย่าง ที่จะสามารถทำให้รัฐบาลสามารถดำเนินการ

¹ "การเมืองถ่วงดุลย์อำนาจของไทย" นิวยอร์กไทม์ ๓๑ พฤษภาคม ๒๔๙๖ หน้า ๓

บริหารไปไต่ถามนโยบายที่วางไว้ แต่ในขณะเดียวกัน นายกา พิบูลสงคราม ก็ไม่มีกองทัพที่จะข่มขู่ของนายพลทั้ง 2 ได้เลย และแผนการของนายพลทั้ง 2 สำหรับนายกา พิบูลสงคราม ก็คือให้ตั้งรณดไปในงานรัฐพิธีต่าง ๆ ขณะที่นายพลทั้ง 2 ดำเนินการอยู่เบื้องหลังในการปกครองประเทศ ระหว่างจอมอักษิณเผด็จการกับแพ้วพสุธรดี ถ้าหากว่าโครงสร้างอำนาจมากเกินไป นายกา พิบูลสงคราม ก็มีหน้าที่รวบอำนาจของกันนั้นลง และสร้างอีกคนหนึ่งขึ้นมาให้ทัดเทียมกัน ท่อนานบุคคลอื่น ๆ หรือในที่สุดสาธารณะ บุคคลทั้ง 3 จะทับไล่ทับหลังพุกจากกันอย่างสันติสนม แต่กลับหลังทางก็ระวังตัวแแจ ...¹

เมื่อผู้นำทางการเมือง เกิดการแตกแยกกัน ปรากฏว่าผู้นำทางการเมืองแต่ละคนต่างก็มีหนังสือพิมพ์เป็นเครื่องมือในการโจมตีและหาเสียงให้แก่ฝ่ายตน ทางฝ่ายจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก็มีหนังสือพิมพ์ "สาร เจริญ" และ "ไทยรายวัน" ของ พล.ท.อ. เผ่า ศรียานนท์ ก็มี "2500 รายวัน" และ "แนวไทย" หนังสือพิมพ์ของแต่ละฝ่ายต่างก็โฆษณาตีตนกันอย่างรุนแรง การโจมตีทางหนังสือพิมพ์ในช่วงระหว่างปลายปี พ.ศ. 2499 - 2500 ก่อนจจะรัฐประหารนั้น ปรากฏว่าฐานะของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในระยะนี้แทบจะหาที่พึ่งที่แท้จริงไม่ได้ ไม่ว่าทางทหาร นักการเมือง และนักหนังสือพิมพ์ หนังสือพิมพ์บางฉบับนั้นจอมพล ป. พิบูลสงคราม ออกสำเนาให้อภิสิทธิ์ ช่วยเหลือทางการเงิน แก่พวกนี้ก็เรียกร้องโดยไม่รู้จักอิ่ม และหนังสือพิมพ์ที่เคยเชียร์จอมพล ป. พิบูลสงคราม ก็กลับหันมาโจมตีจอมพล ป. พิบูลสงคราม อย่างหนักหน่วงจนในที่สุดเมื่อถูกโจมตีมากจนเหลือที่จะอดทนได้ต่อไป จอมพล ป. พิบูลสงคราม จึงเขียนบทความในนามของ "สามัคคีชัย" ส่งไปออกอากาศทางวิทยุกระจายเสียงซึ่งใช้สำนวนที่แสดงออกถึงความไม่พอใจในการเขียนโจมตีของหนังสือพิมพ์ เช่น

... หุ่กอย่างทีรัฐบาลทำ ก็โฆษณาทำลายล้าง เกาะเป็นเงาตามตัวรัฐบาลหรือ รัฐมนตรี ข้าราชการทำอะไรไม่มีคี่ มีแต่ระยาทั้งนั้น ถ้าครองชีพไม่ลด

¹ "การถ่วงดุลอำนาจของไทย" นิวยอร์กไทม์ 31 พฤษภาคม 2499 หน้า 3

พูดทุกวัน เขียนทุกวัน ถ้าครองชีพที่ใหม่ในโลกถูกเท่าในเมืองไทย ปลายทาง
 มบว เหมือนหาแพ ก็โยนมาให้รัฐบาลและเจ้าหน้าที่ว่า แก่ครองชีพในตก
 เพราะโง่ เพราะเป็นผู้นำและเป็นใจ สมาชิกสภาภิเษว รัฐบาลก็เลว
 นักการเมืองทั่วไปก็เลว ประชาชนก็เลว ทุกคนเลวหมด มีแต่โกหกโกหกกัน
 อย่างนี้ ไทยมีส่วนคืออะไร เหลือบ้าง เว้นแต่คนโง่เงา เราเป็นคนไทยต่อไป
 ทำไม ล้างชาติให้หมดดีกว่า ถ้าเป็นจริงเช่นนั้น...¹

นอกจากนั้นข่าวคือ เรื่องการแตกแยกระหว่าง จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ กับ
 พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ ได้แพร่หลายออกไปทุกที่ หนังสือพิมพ์ "เผ่าไทย" จึงนับว่าเป็นของ
 พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ ได้ลงข่าวพวกหัวโจกที่จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ว่าใช้เงิน 10 ล้านบาท
 แจกคณะกรรมการ ทำให้จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ โกรธมาก ถึงกับเกิดการโต้เถียงซักถามกันขึ้น
 ทางฝ่าย พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ ก็โต้ว่า หนังสือพิมพ์ "สารเสรี" ของจอมพล สฤษดิ์
 ธนะรัชต์ ก็โจมตี พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ ทุกวันเหมือนกัน²

ในขณะที่ ~~ในเหตุการณ์~~ เหตุการณ์ เมืองกำลังถึง เกือบ ทหารและตำรวจต่างก็กุมเชิงกัน
 ตำรวจภายในการนำของ พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ ก็สร้างความหวุ่นเกรงให้กับประชาชน และ
 ทำการทารุณกรรมแก่ศัตรูทางการเมืองอย่างไร้ศีลธรรม ยิ่งกว่านั้นยังมีการค้าจับและลำเลียงปืน
 กันอย่าง เป็นล่ำเป็นสัน หนังสือพิมพ์อื่น ๆ ไม่กล้าที่จะแตะต้องคดีลับค้ำบัคทั้งหลายที่บรรดา
 ตำรวจจ้อกวิน ซึ่งเป็นสมุนของ พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ ได้สร้างขึ้นภายใต้การบงการของ
 จอมอหังวณ เช่นคดี "ลือคดีรัฐบาล" และ "พิสสุรัง" แต่หนังสือพิมพ์ "สารเสรี" และ
 "ไทรายวัน" กลับซุกซุกขึ้นมาเสนอต่อประชาชนโดยไม่หวั่นกลัวอิทธิพลมืดของบรรดาจ้อกวิน
 ทั้งหลายในยุคนี้ การซุกซุกเรื่องราวมาเสนออย่างละเอียดทุกกระษัยของหนังสือพิมพ์สารเสรีและ
 ไทรายวัน ทำให้มีการจับกุมและดำเนินคดีตามกฎหมายบ้านเมืองในระบอบคณาธิปไตย และหนังสือพิมพ์

¹ ม.ร.ว.ชนมสวัสดิ์ ชุมพูนท์ ชีวิตและงานของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์

² สว่าง ลานเหลือ 57 ปีแห่งการปฏิวัติ หน้า 359 - 360

ดังกล่าวนั้นสองฉบับก็ยังคงยาว การดำเนิน การล่าเลี้ยงผี ตลอดจนสืบสนกลในต่าง ๆ ใน เรื่องคำฝันของตำรวจนำออกมาที่แผ่ให้ประชาชนทราบอยู่เรื่อย ๆ ซึ่งทำให้ พล.ต.อ. เผ่า ศรียานนท์ ไม่พอใจและหาทาง เสนองานจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ และในที่สุด พล.ต.อ. เผ่า ก็เริ่มคนที่กองสลาก ซึ่งเป็นชุมทรัพย์ของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์

สว่าง ลาน เหลื่อ กล่าวไว้ในหนังสือ "37 ปีแห่งการปฏิวัติ" ตอนหนึ่งว่า

... หลังจากที่มีการประชุมสภาผู้แทนราษฎร จอมพล สฤษดิ์ กับจอมพล ถนอม ลงบันไดมาคุยกัน ฝ่ายข้าพเจ้าบังเอิญเดินลงบันไดตามหลังท่านทั้งสองมา ได้ยิน จอมพล ถนอม เล่าให้จอมพล สฤษดิ์ ฟังว่า การประชุมคณะรัฐมนตรีครั้งที่แล้วซึ่ง จอมพล สฤษดิ์ ไม่เข้าร่วมประชุมด้วย พล.ต.อ. เผ่า เสนอให้คุณปุ่น จาคีวานิช มาเป็นหัวหน้ากองคลังสลากกินแบ่งแทนคุณยง อินทร โกมลายุสสุต ซึ่งปรากฏว่า พอได้รับคำบอกเล่า จอมพล สฤษดิ์ แสดงกริยาไม่พอใจออกมาทันที¹

การที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม จะส่งคนของ พล.ต.อ. เผ่า ศรียานนท์ เข้าไปคุม การใช้จ่ายในกองสลากซึ่งจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นประธานควบคุมกองสลากอยู่ ก็เพื่อจะ สกัดกั้นทางการเงินของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ให้ลดน้อยลงและจะเป็นการลดอำนาจ เพื่อ ฉวยผลประโยชน์ใน การกระทำเช่นนั้นทำให้จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ กระทบถึงภัยทางการเมือง ที่กำลังคืบคลานเข้ามา และประกอบกับความไม่มั่นคงในฐานะอำนาจทางการเมืองของตน ดังนั้น จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ จึงหันไปสร้างชุมกำลังทางทหาร โดยการรวมกลุ่มผู้มีอำนาจทางการเมือง และมีอิทธิพลอยู่ในเวลานั้น กลายเป็นกลุ่ม "คณะทหาร" ขึ้น และได้มีการประชุมกันที่หอประชุม กองทัพบก ระหว่างนายทหารคนสำคัญ ๆ ของคณะรัฐประหาร

ต่อมาวันที่ 21 มิถุนายน พ.ศ. 2500 พรรคสหภูมิได้จดทะเบียน เป็นพรรคการเมืองอีก พรรคหนึ่ง ซึ่งมี นายสุกิจ นิมมาน เหมินทร์ เป็นหัวหน้าพรรค และนายสงวน จันทรสาชา เป็นเลขาธิการพรรค พรรคนี้ได้แถลงนโยบายว่าจะไม่ฝักใฝ่กับฝ่ายใด จะเป็นตัวของตัวเอง

¹ สว่าง ลาน เหลื่อ 37 ปีแห่งการปฏิวัติ หน้า 160

แต่ความจริงแล้วพรรคนี้ขึ้นเพื่อสนับสนุนจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ โดยตรง เพราะตัวเลขาธิการพรรคเป็นน้องชายต่างบิดาของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ และต่อมาจึงปรากฏว่า ส.ส. ของพรรคเสรีมนังคศิลาหลายคนได้ผลจากพรรคเดิมเข้าไปเป็นสมาชิกของพรรคสหภูมิ การจัดตั้งพรรคการเมืองของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก่อให้เกิดความคลางแคลงใจให้กับจอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นอันมาก เพราะการตั้งพรรคการเมือง เป็นการสร้างฐานอำนาจของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ทางด้านการเมืองนั้นเอง แต่จอมพล ป. พิบูลสงคราม ก็ไม่สมควรจะประสาทรอยราวในคณะรัฐมนตรีของตนได้ ดังนั้นจึงมีคำด่าว่า จอมพล ป. พิบูลสงคราม อยู่ในฐานะที่อยู่นานหลังเสด็จถึงสองตัว ซึ่งจอมพล ป. พิบูลสงคราม ต้องอยู่ในฐานะเป็นคนกลางคอยคานอำนาจของทั้งสองฝ่ายไว้ทั้งกลาง

๕.๒ การให้รัฐมนตรีถอนตัวออกจากวงการธุรกิจการค้าและอุตสาหกรรม
หนังสือพิมพ์ไคลงชาวพาดหัวว่า

จอมพล ป. นายกรัฐมนตรี มีหนังสือถึงรัฐมนตรีทุกคน ให้รีบถอนตัวออกจากวงการธุรกิจการค้าและอุตสาหกรรมให้หมดทุกคนภายในเดือนนี้ โดยมีเหตุผลว่าการประกอบธุรกิจ เช่น การธนาคาร การค้าอุตสาหกรรม องค์การด้านบริษัทเอกชน ซึ่งรัฐมนตรีมีตำแหน่งอยู่ เมื่อถอนตัวออก ก็เนื่องมาจากเพื่อช่วยประคับประคองตามความมุ่งหมายของรัฐบาล แต่ปรากฏว่านักธุรกิจเหล่านี้มีความมั่นคงพอสมควรและมีบุคคลอื่นที่มีสมรรถภาพรับช่วงไปทำแทน จึงให้รัฐมนตรีทุกคนถอนตัวออกไปเสียเพื่อจะได้มีเวลาบริหารราชการแผ่นดินอย่างเต็มที่ ...¹

ผลจากการออกคำสั่งนี้ ปรากฏว่าได้มีการเคลื่อนไหวครั้งแรกในเรื่องนี้ คือ

... หมายว่ารัฐมนตรี 2 - 3 นาย จะขอลาออกจากตำแหน่งรัฐมนตรีโดยให้เหตุผลว่า การที่ตนดำรงตำแหน่งประธานหรือกรรมการ องค์การและบริษัทต่าง ๆ นั้น เกี่ยวกับความเชื่อถือนับถือของบุคคลไม่ใช่หลักการ ถ้าจะต้องถอนตัวออกจาก

¹ "ให้รัฐมนตรีถอนตัวจากวงการธุรกิจการค้า" พิมพ์ไทย 17 สิงหาคม 2500 หน้า 1

ตำแหน่งเหล่านั้น ก็จะทำให้เกิดการหรือวิธีนั้น ๆ ขาดความเชื่อถือ จนอาจ
 ท้อง เลิกล้มไปก็ได้ และอีกประการหนึ่ง รัฐมนตรีบางคนรู้สึกว่าเป็นการสมควร
 แก่เวลาแล้วที่จะถอนตัวออกจากการ เมือง หนังสือเขียนของท่านนายกรัฐมนตรี
 จึงกล่าว จึงทำให้เกิดความปั่นป่วนในวงการภายในของรัฐบาลชุดนี้เป็นอย่างมาก...¹

หนังสือพิมพ์แทบทุกฉบับต่างก็ลงข่าวการ เคลื่อนไหวของรัฐมนตรี เกี่ยวกับการลาออกของ
 รัฐมนตรีบางคน และกล่าวทำนายกันว่า จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมืองได้เริ่มขึ้นแล้ว และต่อมาวันที่ 21
 สิงหาคม พ.ศ. 2500 หนังสือพิมพ์สาร เสรีได้ลงข่าวว่า

วิกฤติการณ์ทางการเมือง เริ่มขึ้นแล้ว ความวุ่นวายที่จะรวมกันต่อไปของคณะรัฐมนตรี
 ชุดนี้ได้แตกหักลงแล้ว เมื่อจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ร.ม.ท. ว่าการ กลาโหม
 พลโท อดุลย์ กิตติขจร ร.ม. ท. ช่วยว่าการ กลาโหม และพลโท ประภาส จารุเสถียร
 ร.ม.ท. ช่วยว่าการ กระทรวงมหาดไทย ได้พร้อมกันยื่นใบลาออกจากราชการตำแหน่งรัฐมนตรี
 จอมพล แปลก พิบูลสงคราม เมื่อเวลา ๖.30 น. วันที่ 20 สิงหาคมนี้ จอมพล แปลก
 เรียก พล.ต.อ. เภา ศิริยานนท์ และรัฐมนตรีฝ่าย "ราชกรู" เข้าพบทวน เหตุการณ์
 ทางการเมืองยังไม่แน่ว่าจะเป็นไปในรูปใดต่อไป...²

ในวันที่ 21 สิงหาคม พ.ศ. 2500 เมื่อเวลา ๖.30 จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์
 ได้แถลง เหตุผลแก่บรรดานักหนังสือพิมพ์ ณ บ้านพักสี่เสาเทเวศร์ เกี่ยวกับการลาออกครั้งนี้ว่า
 การลาออกนี้ได้คิดมานานแล้ว มิใช่คิดเดี๋ยวนี้ ที่ต้องลาออกจากรัฐมนตรีก็ด้วยมีเหตุผล
 สองประการคือ "1. เพราะมีแนวความคิดไม่ตรงกันกับแนวความคิดของรัฐบาล 2. เนื่องจาก
 สุขภาพไม่สมบูรณ์ ทำงานต่อไปอายุจะสั้นก็ได้ มันเป็นโรคเรื้อรังที่หัวใจ กลางกลางมือที่อก
 คานซ้าย"³

¹ "เกิดความปั่นป่วนในคณะรัฐมนตรี เพราะคำสั่ง เวียน" ข่าวไทย 18 สิงหาคม 2500
 หน้า 1

² "วิกฤติการณ์ทางการเมือง เกิดขึ้นแล้ว" สารเสรี 21 สิงหาคม 2500 หน้า 1

³ อุดม ประมวลวิทยา นายถวัลย์ ล. สฤษดิ์ ธนะรัชต์ โดย ประมวลวิทยา
 (นามแฝง) หน้า 156

เหตุผลข้อแรกนั้นจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้กล่าวต่อไปอีกว่า

... ผมไม่อยากขัดมติใคร เพราะมีรัฐมนตรีในคณะรัฐบาลนี้เพียงบางกบ เท่านั้น
ที่ประชาชนไม่พอใจ ซึ่งโดยมรรยาทผมไม่ชอบว่าใครก็ใคร เจอ อย่างหาว่าผม
ต้องการดัง ถ้าผมคิดจะทำการกา ผมจะไม่ออกจากรัฐมนตรี จะให้นายแม่
หรือนายอะไรก็ได้เป็นตัวแทน แล้วก็นั่งซักไต่ถามอย่างหลังอย่างที่คุณแวงว่า คือ
ลาออกแล้วก็ไปรับราชการด้วย แล้วก็ทำไป นี่กระดิกเข่าเรื่อยไป ใครจะ
ทำไม ที่ลาออกก็เพราะทนไม่ไหวจริง ๆ . . และในวันเดียวกันนั้นพรรค
การเมืองต่าง ๆ ได้แสดงออกในเรื่องที่ จอมพล สฤษดิ์ ลาออกจากรัฐมนตรี
ครั้งนี้คือ

นายกวง ฉวยวงศ์ หัวหน้าพรรคประชาชาติไทย จึงได้บอกแก่หนังสือพิมพ์
มานานแล้วว่า หากจอมพล สฤษดิ์ ลาปฏิวัติจริง จะเลี้ยงโต๊ะจีนสองโต๊ะ
นั้นได้กล่าวว่า

ผมลาออกภายในระยะ 3 เดือนจะต้องยุ่งกับใหญ่แน่ นึกจากคำไหน
สนามกีฬาไปเมื่อไหร่ ยังไม่ถึงสามเดือน เพียงเดือนเดียวก็เอาเข้าแล้ว
จอมพลแปลกขณะนี้เปรียบเหมือนปลาหมอกำลังกินแมงเหิงออกไปจนเหงือกแห้ง
แต่ก็ไม่ยอมไขก๊อกตัวเอง การที่คุณสฤษดิ์ ลาออกครั้งนี้กระเทยกระเทือน
เสถียรภาพรัฐบาลอย่างหนัก เพราะว่าคนที่สำคัญที่สุดสนับสนุนบัลลังก์รัฐบาล
จอมพลแปลกอยู่เวลานี้ก็มีอยู่สองคน เท่านั้น ก็คือคุณสฤษดิ์ กับ คุณเผ่า เมื่อ
คุณสฤษดิ์ ลาออกไปคนหนึ่ง ก็เท่ากับหลักที่ยันยันจอมพลแปลกหลุดไปเสียวันหนึ่ง
แล้ว บัลลังก์ของจอมพลแปลกก็ต้องกลอนแกลงไปเป็นธรรมดา. .¹

จะเห็นได้ว่าการลาออกของบุคคลสำคัญในวงการทหารครั้งนี้ คณะรัฐประหาร พ.ศ. 2490
ถือว่าเป็นเรื่องที่รุนแรงมาก และยังไปกว่านั้นในวันที่ 5 กันยายน พ.ศ. 2500 จอมพล สฤษดิ์
ธนะรัชต์ ยังได้ลาออกจากรองหัวหน้าพรรคเสรีมนังคศิลา และต่อมาในวันที่ 10 กันยายน พ.ศ. 2500

¹ อุดม ประมวลวิทย์ นายกรัฐมนตรีนาย จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ โดย ประมวลวิทย์
(นามแฝง) หน้า 157 - 159

จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ พร้อมด้วย ส.ส. ประเภตสองฝ่ายทหารจำนวน 40 นายก็ขอลาออกจากสมาชิกภาพของพรรคเสรีมนังคศิลา ทั้งนี้โดยให้เหตุผลสั้น ๆ ว่า ส.ส. ประเภตสองไม่ควรจะสังกัดพรรคการเมืองใด เพราะอาจต้องเป็นฝ่ายค้านของรัฐบาลไป ทั้งนี้เพื่อการบำเพ็ญภารกิจตามเจตนารมณ์แห่งรัฐธรรมนูญ และดำเนินาร เป็นอิสระด้วย¹ การแตกแยกกันของผู้นำทางการเมืองได้ปรากฏขึ้นอย่างชัดเจนที่ข้อสรุปได้คือ

ภายหลังที่ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้มีคำสั่งให้ทำการ แบ่งถอนตัวออกจากวงการคำโดยสิ้นเชิง ทำให้จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ยืนในลาออกจากตำแหน่งรัฐมนตรี โดยให้เหตุผลว่าความคิดไม่ตรงกับรัฐบาลและสุขภาพไม่ดี และนอกจากจะออกจากรัฐมนตรีในคณะรัฐบาลแล้ว จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ยังขอลาออกจากรองหัวหน้าพรรคเสรีมนังคศิลาอีกด้วย และมีผลทำให้สมาชิกสภาประเภตสอง ซึ่งเป็นฝ่ายจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ที่เป็นทหารได้พากันลาออกด้วยเป็นจำนวนถึง 91 คน² และบุคคลสำคัญที่ลาออกตามจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ อีกสองคนคือ พลโท ฌอนม กิตติขจร ลาออกจากรัฐมนตรีโดยให้เหตุผลว่าตนเองเป็นข้าราชการประจำมีหน้าที่คอยคุมทหาร ไม่เหมาะสมที่จะนำตนเข้ามายุ่งพันทางการเมือง สำหรับพลตรี ประภาส จารุเสถียร ให้เหตุผลสั้น ๆ ว่า "ไม่สามารถจะร่วมกับรัฐบาลชุดนี้ได้ต่อไป"³

และในเวลาเดียวกันนี้ นายแคว้น นรปติ ส.ส.ขอนแก่นและเลขาธิการพรรคแนวร่วมได้ออกความเห็นว่

... บุคคลที่ลาออกไปนั้น เป็นขุมกำลังที่คุ้มกันให้รัฐบาลคณะนั้นคงมาตลอดเวลา การลาออกของ เขาทั้งหมด จึง เสมือนสัญญาณภัย เตือนให้รู้ถึงการ หายนะอันคับใกล้

¹ เฉลิม มะลิลา ประหาร 2500 ในประเทศไทย หน้า 201

² กมล จันทรส "วอร์เกอรั" ของจอมพลแปลก โขย ไทน้อย (นามแฝง)

³ อ. หน้า 4

เข้ามา เต็มที่แล้ว ... เมื่อหนังสือพิมพ์ถามว่า ความผันผวนทางการเมืองนี้จะเกิด
การปฏิวัติหรือรัฐประหารขึ้นหรือไม่ นายแคล้วก็ตอบว่า .. ตนเอง ... ก็ยัง
ไม่แน่ใจ ... มันอาจจะเกิดขึ้นก็ได้ ... ไม่เกิดขึ้นก็ได้¹

๕.๕.3 การเลือกตั้งที่ไม่เรียบร้อย ปี พ.ศ. 2500 นั้นอาจกล่าวได้ว่าเป็น
ปีแห่งความเสื่อมโทรมของการเมืองภายในประเทศไทยและความเสื่อมศรัทธาของประชาชนต่อ
รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ถึงจุดสูงสุด ขบวนการเบียดบังที่สำคัญของวิกฤติการณ์ดังกล่าวก็
เนื่องมาจากการเลือกตั้งทั่วไปที่จัดให้มีขึ้น เมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2500 การเลือกตั้ง
ครั้งนี้เป็นการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทน 160 คน* พรรคที่สำคัญในการเลือกตั้งครั้งนี้คือพรรค
เสรีมนังคศิลา กับพรรคฝ่ายค้านคือพรรคประชาธิปัตย์ พรรคเสรีมนังคศิลาเป็นพรรครัฐบาลได้
ดำเนินการหาเสียงอย่างเต็มที่ จอมพล ป. พิบูลสงคราม เองก็ลงสมัครรับเลือกตั้งในนามของ
พรรคเสรีมนังคศิลาในเขตพระนคร ซึ่งมี พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ เป็นตัวตั้งตัวตีหาเสียง
เลือกตั้งอย่างเต็มที่ ส่วนจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ แม้ในขณะนั้นจะเป็นรองหัวหน้าพรรคเสรี
มนังคศิลาก็มิได้มีบทบาทในการหาเสียงแต่อย่างใด แต่ยังคงแสดงให้เห็นว่าไม่ยอมร่วมมือกับ
รัฐบาลในการใช้วิธีการที่สกปรกอีกด้วย กล่าวคือ

เมื่อพรรคประชาธิปัตย์ ซึ่งมีนายควง อภัยวงศ์ เป็นหัวหน้าพรรค และเป็นคู่แข่งที่สำคัญ
ของพรรคเสรีมนังคศิลาอันเป็นพรรครัฐบาลกำลังทำคะแนนนิยมจากประชาชนอย่างท่วมท้น ทำให้
พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ เลขาธิการพรรคเสรีมนังคศิลา มองเห็นแสงแพ้งของฝ่ายรัฐบาล - จึงได้
ดำเนินการต่อสู้ชิงชัยด้วยวิธีการอันสกปรกโดยใช้วิธีการที่เตรียมแผนไว้คือการใช้ "พลร่ม - ไฟไฟ"
พลร่มก็คือการลงคะแนนเสียงโดยการจ้างนักเลงบ้าง ทหารบ้าง ไปลงคะแนนเสียงซึ่งเป็นสิทธิ
ของผู้อื่น หรือลงคะแนนแล้วลงคะแนนอีกแบบ เวียนเทียน - ไฟไฟก็คือการลงคะแนนเสียงโดยใช้
บัตรเลือกตั้งปลอม² / ในวันที่มีการเลือกตั้งนั้น กล่าวว่

¹ อดุม ประมวลวิทยา นายกรัฐมนตรีนายกรัฐมนตรี จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ โดย ประมวลวิทยา
(นามแฝง) หน้า 100 - 101

* อีก 160 คนนั้นเป็น ส.ส.ประเภทสองที่รัฐบาลเป็นผู้แต่งตั้ง

² ณรงค์ สีนสวัสดิ์ และ รอด พริส เชื้อ อุปสรรคของประชาธิปไตย หน้า 33

. . การเลือกตั้งที่มีเท่าว่าจะ चुनावก็ चुनावขึ้นมาจริง ๆ ด้วยเหตุที่ว่า
หน่วยเลือกตั้งหลายหน่วยไม่มีกรรมการประจำ เปิดโอกาสให้ "พลรบ" และ "ไฟฟ้า"
มีขึ้นอย่างสะดวกง่ายดาย ประชาชนผู้ไปออกเสียงเลือกตั้งที่แสดงที่เห็นว่า นิยมใน
พรรคฝ่ายค้านได้รับการชมเชยและบางคนก็ถูกทำร้ายร่างกาย

ถึงตอนนี้มีเสียงกล่าวกันว่า พรรคเสรีมนังคศิลาที่มีเท่าว่าจะแพ้คะแนนที่กรุง เทพฯ
เพราะหน่วยทหารหลายหน่วยไม่ให้ความร่วมมือในการให้ทหาร เกินชบวนไปลงคะแนน
ให้พรรคเสรีมนังคศิลา ทั้งนี้เพราะจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ผู้บัญชาการทหารบก
ซึ่งเป็นรองหัวหน้าพรรค เสรีมนังคศิลา ไม่ยอมสนับสนุนรัฐบาลในเรื่องการให้ทหาร เป็น
เครื่องมือ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ พูดไว้น่าฟังมากในตอนนั้นว่า "เมื่อจะเป็น
ประชาธิปไตยกันจริง ๆ แล้ว ขออย่าได้บังคับกะเกณฑ์ให้ไปลงคะแนนให้แก่พรรค
รัฐบาลเลย บุคคลอื่น ๆ ที่อยู่ในพรรคการเมืองฝ่ายค้านอาจเป็นคนที่ก็ได้ เพราะ
ฉะนั้นขอให้ทหารทุกคนใช้วิจารณญาณด้วยตัวของตัวเอง ไม่ต้องไปเกรงกลัวอิทธิพล
ผู้ใด"¹

การเลือกตั้ง เมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2500 แม้ฝ่ายรัฐบาลคือ จอมพล ป.
พิบูลสงคราม จะเป็นฝ่ายมีชัยในการเลือกตั้งก็ตาม แต่การวิพากษ์วิจารณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายหลัง
การเลือกตั้งที่ผ่านพ้นไปแล้ว กล่าวกันว่า เป็นการเลือกตั้งที่สกปรก แม้ว่าจำนวนผู้แทนราษฎรที่
สังกัดพรรค เสรีมนังคศิลาได้จำนวนมากที่สุดถึง 86 คนก็ตาม แต่เสียงข้างมากที่ได้รับมาก็ไม่เป็น
ที่ชื่นชมของประชาชน หนังสือพิมพ์ไศนาหลักฐานที่รัฐบาลได้ใช้ว่าน่าจและอิทธิพลต่าง ๆ มากี่แต่
ให้ประชาชนทราบ และมีเสียงกล่าวว่าการโกงในการเลือกตั้งครั้งนี้มีมากจนเกินกว่าจะให้
อภัยได้ ที่ประชาชนพากันเชื่อว่าถูกโกงก็เพราะหน่วยเลือกตั้งหลายหน่วยมีอันขาดไปคอยก่อการ
ผู้เลือกตั้ง บางหน่วยไม่มีกรรมการมาประจำหน่วย จนประชาชนต้องช่วยกันตั้งตัวเอง เข้ามา
ทำหน้าที่เป็นกรรมการ² บางหน่วยมีอิทธิพลต่าง ๆ มีการจับปลมและไฟฟ้าได้หลายหน่วย

¹ นรนิติ เกษมบุตร และ โกสินทร์ วงศ์สุววัฒน์ เมืองไทยในระบบรัฐสภา หน้า 175

² ฎ. หน้า 178 - 179

บางหน่วยดับไฟดับคะแน บางหน่วยปิดหีบแล้วยัง เปิดหีบดับคะแนกันอีก และบางหน่วยคะแนของผู้นี้เลือกทั้งกลับมากกว่าจำนวนพล เมืองผู้นี้ไปใช้สิทธิเสียอีก¹

เมื่อ เป็นที่ประจักษ์ว่าการ เลือกตั้งครั้งนี้ เป็นการ เลือกตั้งที่ทุจริต ทั้งหนังสือพิมพ์และประชาชนต่างพากันโกรธแค้นการกระทำของรัฐบาล นอกจากนั้นขบวนการไฮด์ปาร์คยังพูดถึงการกระทำของรัฐบาล ความไม่พอใจดังกล่าวนั้นได้ระเบิดขึ้นในสถาบันมหาวิทยาลัยต่าง ๆ เช่น ที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้มีการปิดโปสเตอร์ประท้วงการ เลือกตั้งและกล่าวว่ารัฐบาลชุดจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นผู้ทำลายระบอบประชาธิปไตย และไ้รวมกลุ่มกันประท้วงการเลือกตั้งครั้งนี้ ปฏิกริยาคัดค้านการ เลือกตั้งได้รุนแรงขึ้นจนถึงขั้นนิสิตนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยต่าง ๆ เดินขบวนประท้วง โดยมีเสียงสื่อสารมวลชนและประชาชนสนับสนุน ความรุนแรงจากการเดินขบวนของนิสิตนักศึกษาและสื่อมวลชนและม็อบมหาชนครั้งนั้นได้เป็นผลกระทบกระเทือนต่อเสถียรภาพและความมั่นคงของรัฐบาลชุดจอมพล ป. พิบูลสงคราม มาก จนในที่สุดวันที่ 2 มีนาคม พ.ศ. 2500 รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ต้องออกคำสั่งประกาศภาวะฉุกเฉินโดยอาศัยอำนาจตามความในมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉินทั่วราชอาณาจักร พ.ศ. 2495² และได้ประกาศแต่งตั้ง จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ซึ่งดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม และบัญชาการทหารบกในขณะนั้น เป็นผู้บัญชาการฝ่ายทหาร ซึ่งมีอำนาจสั่งการได้ทั้งสามเหล่าทัพ รวมทั้งตำรวจด้วย คือ

... เพื่อให้การดำเนินการป้องกัน และการปราบปรามการก่อการร้าย ตามคำสั่งและการณ์ของรัฐบาล ฉบับที่ 1 ลงวันที่ 2 มีนาคม พ.ศ. 2500 ดำเนินไปโดยเรียบร้อย คณะรัฐมนตรีจึงลงมติมอบให้ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหมและบัญชาการทหารบกเป็นผู้บัญชาการฝ่ายทหาร ดำเนินการสั่งใช้กำลังกองทัพบก กองทัพเรือ กองทัพอากาศ และตำรวจ ได้โดยเด็ดขาด...³

¹ "การ เลือกตั้งที่สกปรกที่สุดในโลก" พิมพ์ไทย 27 กุมภาพันธ์ 2500 หน้า 1

² "ประกาศสถานการณ์ฉุกเฉิน" ราชกิจจานุเบกษา (ฉบับพิเศษ) เล่มที่ 74 ตอน 22 ลงวันที่ 2 มีนาคม พ.ศ. 2500

³ อ.บ.

นอกจากนี้รัฐบาลยังได้ออกประกาศห้ามการชุมนุมทางการเมืองใด ๆ ทั้งแต่ทำกันขึ้นไป และห้ามพิมพ์หรือโฆษณาข้อความและเอกสารใด ๆ อันจะก่อให้เกิดความกระทบกระทั่งหรือความมั่นคงปลอดภัยของประเทศและต่อความสงบเรียบร้อยของประชาชน¹

การได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้นำการฝ่ายทหารปราบปรามผู้ก่อความไม่สงบครั้งนี้ ทำให้จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้มีโอกาสก้าวขึ้นสู่ความเป็นใหญ่ไวของประชาชน และได้สร้างความประทับใจให้เกิดขึ้นแก่ประชาชนทั่วไปในการปฏิบัติหน้าที่เป็นอย่างมาก นับแต่ก้าวแรกที่เข้ารับหน้าที่ก็กล่าวกันว่า จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ปฏิเสธที่จะใช้อาวุธเข้าปราบปรามประชาชน โดยให้เหตุผลว่าหาไม่ได้ และยังเป็นสิทธิของประชาชนที่สามารถเรียกร้องสิทธิของตนในการเลือกตั้งไม่บริสุทธิ์ ในขณะที่ประชาชนได้เห็นขบวน เพื่อเรียกร้องให้รัฐบาลประกาศว่าการเลือกตั้งในครั้งนั้นเป็นโมฆะ บรรดาทหาร ตำรวจ ได้ถูกส่งออกไปครึ่งกำลังไว้และทุกคนก็ได้รับคำสั่งจากจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ว่า "อย่าทำร้ายประชาชนเป็นอันขาด จนกว่าจะได้รับคำสั่งจากข้าพเจ้า"² นอกจากนี้ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ยังได้ประกาศว่าการประกาศภาวะฉุกเฉินนั้นตนเองไม่รู เรื่องนี้จะไม่ยอมเป็นเครื่องมือของใครประดัดประหารประชาชน และไม่ได้กลัวใครทั้งนั้น คำประกาศนี้ของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ปรากฏในหน้าหนังสือพิมพ์ทุกฉบับ ทำให้จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้คะแนนนิยมจากประชาชนมาก

เหตุการณ์อันแรกที่เป็นความประทับใจของประชาชนในตัวของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ คือเมื่อรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ประกาศภาวะฉุกเฉินภายหลังการเลือกตั้ง 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2500 ปาณภูวนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้ชุมนุมกันที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและได้ลั่นฆ้องกลองร้องเสา จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ไปพบกับนิสิตนักศึกษาและได้กล่าวคำปราศรัยรอร้องไห้สนิทตั้งอยู่ในความสงบโดยให้เหตุผลว่าในยามนี้ประเทศชาติต้องการความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน จากคำพูดที่จริงใจและตรงไปตรงมาแบบชายชาติทหารว่า "...ผมมาพูดกับท่าน

¹ ขจักษัย บุรูปพัฒน์ การเมืองและพรรคการเมืองของไทยนับแต่ยุคแรกถึงปัจจุบัน

หน้า 261

² กองทัพบกไทย "รัฐประหาร เมื่อ 16 กันยายน 2500" ใน จอมพล ส. ธนะรัชต์ พิมพ์เป็นที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพ ขณฯ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ 17 มีนาคม 2507 หน้า 108

ขอให้เราพูดกันอย่างคนมีความรู้สึกเหมือนกัน ผมเป็นคนหนึ่งที่เคารพความเป็นนักประชาธิปไตย พวกท่านทำไมผิด แต่ไม่ควรมา มีทางอื่นที่ดีกว่านี้"¹ มีประโยคหนึ่งที่นักศึกษาดูว่าการเลือกตั้งครั้งนี้แล้วสกปรกหรือไม่ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ หัวเราะแล้วตอบว่า "ความเห็นของพวกคุณ เป็นอย่างไร ผมก็เห็นอย่างนั้น คุณว่าสกปรก มันก็สกปรก ผมจะไปเถียงคุณได้อย่างไร"¹ คำพูดดังกล่าวปรากฏว่าได้รับการปรบมืออย่างกึกก้องหอประชุมจุฬาฯ และนอกจากนั้น จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก็ขอร้องไห้สีกักขังราชทัณฑ์ขลุ่ยขลุ่ยเสาะหาความเค็ม*

จากนั้นพวกนักศึกษาท้องการจะเดินขบวนไปยังกระทรวงมหาดไทย เพื่อยื่นข้อเสนอดต่อรัฐมนตรีมหาดไทย จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ห้ามปรามนักศึกษาดูโดยขอร้องอย่าก่อความวุ่นวาย เพราะการเดินขบวนนั้นผิดกฎหมาย เพราะรัฐบาลได้ประกาศภาวะฉุกเฉินแล้ว และจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้กล่าวกับนิสิตว่า

"... ผมได้พูดแล้วว่าพวกนิสิตเหมือนลูกหลานของผม จะทำอะไรขอให้บอกกันบ้าง เพื่อจะได้รู้กัน ... ผมเป็นผู้ช่วยการรักษาสงบ ใครงทำผิดกฎหมายของระเบียบหรือจับกุม แต่เขาเดชะอาหากุณจะเดินขบวนไปทางเหนือ ผมจะไปเสียทางใต้ ... แต่คนอื่นเขาจับกุมคุณไต่ ... จะทำอะไรปรึกษาหารือกันให้รอบคอบก่อนจะดีกว่า ..."³

จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้สนทนากับบรรดานิสิตประมาณครึ่งชั่วโมง ปรากฏว่านิสิตมีความพอใจ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นอย่างมาก และในที่สุดนิสิตจุฬาฯ ได้ทยอยกันไปเป็นกลุ่ม ๆ เพื่อสมทบกับนักศึกษามหาวิทยาลัยที่กระทรวงมหาดไทย เพื่อยื่นข้อเรียกร้องหาข้อ

¹ สมบูรณ์ วรพงษ์ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ หน้า 70

* นิสิตลคขงครั้ง เสา เป็นกรไว้ว่าดัย เกปร ราชธิปไตยของจอมพล ป. พิบูลสงคราม

² บัญชา แก่เกตุทอง 36 รัฐบาลในระบอบประชาธิปไตย หน้า 226

³ อ. หน้า 227

ข้อเรียกร้อง 5 ข้อที่นิสิตนักศึกษาเรียกร้อง¹

1. ให้รัฐบาลเลิกประกาศการระดมเงินโดยฉ้อฉล ข้อที่อ้างว่าชาติอื่นมาแทรกแซงนั้น คือชาติใด

2. ให้รัฐบาลประกาศการเลิกการครั้งนี้เป็นโมฆะ และขอให้มีการเลือกตั้งใหม่

3. ขอให้นิสิตนักศึกษาเป็นกรรมการและเสมียนนับคะแนนในการเลือกตั้ง

4. ขอให้รับสอบสถานผู้ทุจริต และลงโทษผู้กระทำผิดในการเลือกตั้งครั้งนี้

5. ขอให้ตอบคำถามเรียกร้องนี้ทั้งประเทศภายใน 24 ชั่วโมง

ข้อเรียกร้องนี้ทางกระทรวงมหาดไทยไม่มีอะไรให้คำตอบ เป็นที่พอใจแก่นิสิตนักศึกษา

ดังนั้นนิสิตนักศึกษาจึงพากันเดินขบวนไปยังทำเนียบรัฐบาล เพื่อยื่นข้อเสนอดังต่อไปนี้

พินุดสงกราม นายกรัฐมนตรี เมื่อเคลื่อนขบวนจากสนามหลวงมาตามถนนราชดำเนินกลาง ได้มี

ประชาชนเข้าสมทบติดตามเป็นจำนวนมากเต็มวันเรื่อย ๆ และเมื่อเคลื่อนขบวนมาถึงสะพาน

มหาพิชัยมงกุฎ และกำลังท้าวและกำลังปฏิบัติกรอยู่ ณ ที่นั้นขยายแถวขวางหน้าในท่าเตรียมยิง

ในเสี้ยววินาทีที่เหตุการณ์ร้ายกำลังจะอุบัติขึ้น จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ มาถึงทันเหตุการณ์พอดี

และเฝ้ามอง เห็นเหตุการณ์ที่ไม่อาจต่อต้านผู้ซึ่งอยู่กำลัง เคียงเกาะรัฐบาล โดยหลีกเลี่ยง การนอง เลือด

ได้ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ไว้ใจไว้หวั่นไหวกับปฏิญาณและการตัดสินใจด้วยความฉกฉวยฉวย

เหตุการณ์ โดยได้ตะโกนสั่งให้ทหารหลีกทางให้แก่ผู้ชุมนุมโดยประกาศว่า "ทหารและตำรวจทั้งหลาย

อย่าทำร้ายประชาชนเป็นอันขาด บดอย่าให้เขา เดินผ่านมาโดยดี" และยังได้ร้องบอกให้ประชาชน

เหล่านั้นว่า "ขออย่าได้ทำอะไรรุนแรง อย่าให้เลือดคนไทยต้อง เสียไปกับการกระทำของคนไทย

เอง"²

เมื่อเคลื่อนขบวนประชาชนเคลื่อนไปถึงทำเนียบรัฐบาล จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ออกมา

ปราศรัย แต่ไม่เป็นที่พอใจของนิสิตนักศึกษา จึงถูกโห่อาบ่า และได้มีเสียงเรียกร้องให้

¹ สว่าง ลานเหลือ 37 ปีแห่งการปฏิวัติ หน้า 341

² คณะรัฐมนตรี "ชีวิตกับเกียรติยศ" ใน ประวัติและผลงานของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ ฯพณฯ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ 17 มีนาคม

จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ออกมาตอบแทน จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ จึงได้ออกมากล่าวกับนิสิต นักศึกษาและประชาชนว่า

... การประกาศภาวะฉุกเฉินไม่เกี่ยวกับการ เลือกตั้ง ผมเป็นทหารไม่เกี่ยวกับการ เมือง ถ้าไม่เป็นการจงใจจริง ๆ รัฐบาลก็ไม่ประกาศ แต่ถึงประกาศมาแล้ว ท่านทั้งหลาย เห็นหรือไม่ว่า รัฐบาลก็ไม่ทำอะไรรุนแรงต่อประชาชนเลย ผมในฐานะผู้รักษาสถานการณ์ ไม่เคยสั่งให้ใครทำร้ายใคร เช่นที่ท่านเดินขบวนเข้ามาที่นี่ เราก็ไม่ใช้กำลังขัดขวางเลย สำหรับการ เลือกตั้ง ผมขอให้เรารู้กันตามความเป็นจริง มันสับสนกันทุกฝ่าย เป็นอันว่าภาวะฉุกเฉินจะเลิกหรือไม่อยู่ที่พวกท่าน ใจผมเองก็อยากให้เลิกเดี๋ยวนี้ คืนนี้เสียด้วยซ้ำ¹

แม้ขอเรียกร้องของนิสิตนักศึกษาจะไม่บรรลุผลตามความมุ่งหมายก็ตาม แต่ก็นับได้ว่า เป็นรอยทางพรวนในวงการ เมืองของไทยถึงการใช้อำนาจอย่างไม่เป็นธรรมของรัฐบาล และ ผลที่ติดมาก็คือได้ เป็นสา เหตุหนึ่งทีก่อความไม่พอใจให้คนกลุ่มอยู่ในจิตใจของประชาชนเรื่อยมา จนกระทั่งก้าวไปสู่การทำรัฐประหารในที่สุด นอกจากนั้น จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้กลายเป็น "วีรบุรุษ" ในสายตาของประชาชนไปโดยไม่รู้ตัว เพราะการปฏิบัติการปราบปรามการ เดินขบวน ครั้งนั้นได้อย่าง "นุ่มนวล" และความนุ่มนวลที่ปฏิบัติต่อประชาชนดังกล่าว ทำให้ประชาชนเกิด ความนิยมศรัทธาในตัวจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ขึ้นเป็นครั้งแรก และผลที่ทำให้จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้เป็น "ขวัญใจของประชาชน" ทั้งเสียงของประชาชนและสื่อสารมวลชนทาง เทอด เกียรติ และให้ความนิยมเลื่อมใสในตัวจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ และการปฏิบัติการที่นุ่มนวล ดังกล่าวทำให้ความ เขียวแค้นนุญตายต่าง ๆ ค่อยเหือดหายไปจากประชาชนโดยรวดเร็ว จนในที่สุดรัฐบาลก็สามารถประกาศยกเลิกภาวะฉุกเฉินไปในวันที่ 14 มีนาคม พ.ศ. 2500 และให้ ยุบเลิกตำแหน่งผู้บัญชาการฝ่ายทหาร²

¹ บัญชา แก้ว เกตุทอง 36 รัฐบาลในระบอบประชาธิปไตย หน้า 229

² กองทัพบก "รัฐประหาร เมื่อ 16 กันยายน 2500" ใน จอมพล ส. ธนะรัชต์ พิมพ์เป็นที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพ ขณฯ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ 17 มีนาคม 2507 หน้า 109

การยุบเลิกตำแหน่งผู้บัญชาการฝ่ายทหารโดยรวดเร็วนี้ กล่าวไว้เพราะ จอมพล ป. พิบูลสงคราม เริ่มเกิดความหวาดระแวงในอิทธิพลของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เนื่องจากคะแนนนิยมในตัวของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้มีอย่างท่วมท้น และยังมีเสียงเรียกร้องจากประชาชนที่จะให้เป็นผู้ปราบปรามความไม่สงบเรียบร้อยในเหตุการณ์ต่าง ๆ ควบ¹

ก่อนออกจากตำแหน่งผู้บัญชาการฝ่ายทหาร จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ยังได้ฝากคำพูดประทับใจไว้ให้แก่ประชาชนก่อนที่ยุบตัว เองจากผู้บัญชาการฝ่ายทหาร โดยกล่าวต่อประชาชนทางวิทยุกระจายเสียงทั่วประเทศว่า

... บัดนี้ รัฐบาลได้ประกาศให้ตำแหน่งหน้าที่ผู้บัญชาการฝ่ายทหารสิ้นสุดลงแล้ว จึงเป็นอันว่าภารกิจของข้าพเจ้าในฐานะเป็นผู้บังคับบัญชาของท่านก็เป็นอันสิ้นสุดลงด้วย จึงขอถือโอกาสแสดงความขอบคุณต่อพี่น้องทหารและตำรวจทุกคนที่ได้ปฏิบัติหน้าที่ไปด้วยความเรียบร้อย ขอแจ้งให้ทราบว่าข้าพเจ้าไม่เคยได้รับคำร้องเรียนใด ๆ ถึงความบกพร่องหรือการปฏิบัติอันไม่ชอบของเพื่อนทหารและตำรวจทั้งหลายเลย ตรงกันข้ามข้าพเจ้ากลับได้รับทราบแต่คำที่ประชาชนสรรเสริญเยินยอท่านโดยทั่วกัน จึงพลอยรู้สึกปลาบปลื้มไปกับท่านด้วยเป็นอย่างยิ่ง ... พบกันใหม่ เมื่อชาติต้องการ ...²

แม้ภายหลังจากจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้พ้นจากตำแหน่งผู้บัญชาการฝ่ายทหารไปแล้วก็ตาม แต่ประชาชนก็ยังคงกล่าวขวัญถึงเขาอยู่ และถือได้ว่าจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้กลายเป็นสิ่งจูงใจของประชาชนในการปฏิบัติหน้าที่อย่างทุ่มเทท่ามกลางความเกลียดแค้นชมชื่นใจที่ประชาชนได้รับจากรัฐบาลในขณะนั้น และนับตั้งแต่วันที่ 2 มีนาคม พ.ศ. 2500 ถึง 14 มีนาคม พ.ศ. 2500 นั้น เหตุการณ์จึงกล่าวได้ว่าช่วยส่งเสริมฐานะของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์

¹ สมบูรณ์ วรพงษ์ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ หน้า 72

² จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ คำปราศรัยของผู้บัญชาการฝ่ายทหารแก่ทหารตำรวจ ปราศรัยทางวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย 12 มีนาคม 2500 ขาวภาคคำ

ให้เด่นขึ้นมา เป็นลำดับ และแทบว่าจะล้มล้างที่มีของ พล.ท.อ. เผ่า ศรียานนท์ คู่แข่งทางการเมืองอีกฝ่ายหนึ่งให้หมดสิ้นไปแทบจะว่าได้¹

สถานการณ์ภายหลังการยกเลิกภาวะฉุกเฉิน เมื่อ 14 มีนาคม พ.ศ. 2500 ไปแล้วนั้น ก็ยังหาได้สงบลงไม่ เพราะเหตุการณ์เล็ดลอดที่ไม่เรียบร้อยในเดือนกุมภาพันธ์ยังคงคุกกรุ่นอยู่ ชาวกรจับกุมบุคคลสำคัญและชาวกรสังหารชีวิตนักกร เมืองใหญ่ใหญ่ทาง ๆ ยังคงมีเสียงชุบับวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของรัฐบาลไปทาง ๆ ในกลุ่มประชาชน หนังสือพิมพ์ และกลุ่มนักกร เมือง และความคุกกรุ่นทางกร เมืองนั้นแคว้นนั้นก็มีผลถึงการรัฐประหารในระยะต่อมา

ภายหลังการ เล็ดลอดที่ไม่เรียบร้อยได้สิ้นสุดลง จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้จัดตั้งคณะรัฐบาลใหม่ ซึ่งประกอบไปด้วยบรรดานายทหารและผ่านความเห็นชอบจากสภานิติบัญญัติแห่งชาติ โดยมี จอมพล ป. พิบูลสงคราม ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นรัฐมนตรีกลาโหม และพลโท ถนอม กิตติขจร เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกลาโหม ส่วน พล.ท.อ. เผ่า ศรียานนท์ เป็นรัฐมนตรีมหาดไทย และพล.ท.ประภาส จารุเสถียร เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการมหาดไทย²

จะเห็นได้ว่า จอมพล ป. พิบูลสงคราม ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เพียงตำแหน่งเดียวตำแหน่งที่สำคัญและมีอิทธิพลตกอยู่กับจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ กับ พล.ท.อ. เผ่า ศรียานนท์ ซึ่งเป็นทั้งนักกร เมืองและนักกรทหาร บุคคลทั้งสองทางก็คุมเชิงกันอยู่ และในตอนนี้จะเห็นได้ว่าจอมพล ป. พิบูลสงคราม หันกลับไปสนับสนุนฝ่าย พล.ท.อ. เผ่า ศรียานนท์ ให้ขึ้นมาคานอำนาจกับจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ซึ่งกำลังเป็นขวัญใจประชาชนในขณะนั้น ทั้งนี้อาจจะเห็นเพราะว่า จอมพล ป. พิบูลสงคราม ไม่พอใจจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ที่ไม่ปฏิบัติตามนโยบายของรัฐบาลซึ่งสั่งให้ใช้กำลังปราบปรามนิสิตนักศึกษาและประชาชนผู้ก่อความไม่สงบ แต่จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ กลับปล่อยให้คลื่นของนิสิตนักศึกษาและประชาชนเคลื่อนเข้าไปถึงประตู

¹ สมบูรณ์ วรพงษ์ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ หน้า 72

² ประเสริฐ ปัทมสุคนธ์ รัฐสภาในรอบสี่สิบสองปี หน้า 869 - 870

ทำเนียบรัฐบาล การใช้วิธีการประนีประนอมกับประชาชนของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ครั้งนั้น ทำให้จอมพล ป. พิบูลสงคราม และบุคคลสำคัญหลายคนในคณะรัฐบาลเห็นว่า จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ถือโอกาสหาคะแนนนิยมจากประชาชน¹ ซึ่งความจริงจอมพล ป. พิบูลสงคราม ไม่พอใจ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ทั้งแต่ก่อนวันเลือกตั้ง 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2500 แล้ว เพราะ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในฐานะผู้นำขบวนการทหารบกและรองหัวหน้าพรรคเสรีมนังคศิลา ได้แสดง ที่ทำไม่ยอมสนับสนุนรัฐบาลในเรื่องการใช้ทหาร เป็นเครื่องมือในการลงคะแนนเสียง เลือกตั้ง และนอกจากนั้นในการยับยั้งประชาชนไว้ได้ในการ เดินขบวนไปยังทำเนียบรัฐบาล จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก็มีบทบาทเป็นผู้นำออกหน้า จอมพล ป. พิบูลสงคราม เพราะเป็นผู้นำล่าวปราศรัยให้ ประชาชนยับยั้งการกระทำที่รุนแรงไว้อก่อนและสัญญาว่าจะสอบสวนเรื่องที่ข้อใจให้ทราบในภายหลัง²

นอกจากนี้ภายหลังที่เข้าบริหารประเทศได้เพียงสอง เดือน จอมพล ป. พิบูลสงคราม ก็พยายามที่จะปันตอนอิทธิพลทางการเมือง ของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ลงไปอีก โดยออกคำสั่ง เป็นหนังสือ เวียนให้รัฐมนตรีในคณะรัฐบาลถอนตัวออกจากการค้าและวงการธุรกิจต่าง ๆ ทั้งของ รัฐและเอกชน พร้อมทั้ง เสนอแนะ เพิ่ม เติมอีกว่าผู้เป็นข้าราชการการเมืองควรลาออกจากตำแหน่ง ข้าราชการประจำเสีย³ ปรากฏว่า จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้แสดงปฏิกิริยาคัดค้านคำสั่ง ดังกล่าวด้วยการทบทวนเทลาออกจากตำแหน่งรัฐมนตรี เหตุการณ์ดังกล่าวก่อให้เกิดอริยาบทของ รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม สั่นคลอนลงทันที และเมื่อมีรัฐมนตรีอื่นทบทวนเทลาออกตาม จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ไปอีก ก็ทำให้เกิดอริยาบทของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ยิ่งมีควม มากขึ้น* เพราะจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในขณะนั้นกำลังมีบทบาทที่สำคัญ "เป็นบุคคลที่ประชาชน

¹ นรนิติ เศรษฐบุตร และ โกสินทร์ วงศ์สุววัฒน์ เมืองไทยในระบบรัฐสภา หน้า 184
กล่าวมาแล้วในตอนต้น

² นรนิติ เศรษฐบุตร และ โกสินทร์ วงศ์สุววัฒน์ ค.ด. หน้า 191

³ Frank C. Darling. Thailand and the United States. p. 161.

* กล่าวมาแล้ว

สนับสนุนและให้ความเชื่อถือมาก ทั้งจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ยังมีกำลังทหารบกอยู่เมื่อ
จึง เป็นรากฐานและ เครื่องช่วย เป็นอย่างดีในการก้าวขึ้นไปดำรงตำแหน่งผู้บริหารสูงสุดในกล
ต่อมา"¹

๑.๔ การเสนอขออภิปรายของผู้แทนฝ่ายค้าน หลังจากที่รัฐบาลจอมพล ป.
พิบูลสงคราม เข้าบริหารประเทศได้ประมาณหกเดือน* พรรคการเมืองต่าง ๆ รวมทั้งพรรค ก่อ
พรรคประชาธิปัตย์ พรรคสหภูมิ พรรคเสรีธรรม พรรคแนวร่วม และพรรคเสรีประชาธิปไตย
ซึ่งรวมจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนจำนวนประมาณ 1 ใน 5 ของจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งหมด
106 คน ขอเปิดอภิปรายทั่วไปตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญการปกครองอาณาจักรไทย พ.ศ. 2475
แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2495 ตามมาตรา 75 กล่าวคือ

... "มาตรา 75 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไม่ว่าคนหนึ่งในห้าของจำนวนสมาชิก
ทั้งหมด มีสิทธิเข้าชื่อ เสนอญัตติขอให้เปิดอภิปรายทั่วไปในสภา เพื่อให้คณะรัฐมนตรี
แถลงข้อเท็จจริงหรือแสดงความคิดเห็นในปัญหา เกี่ยวกับการบริหารราชการแผ่นดิน...

ในการ เปิดอภิปรายทั่วไปตามมาตรานี้ สภาจะลงมติในปัญหาที่อภิปรายมิได้"

มาตรา 76 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไม่ว่าคนหนึ่งในสามของจำนวนสมาชิกทั้งหมด
มีสิทธิเข้าชื่อ เสนอญัตติขอ เปิดอภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจรัฐมนตรี เป็นรายตัว
หรือทั้งคณะ ..."²

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรส่วนใหญ่มักร่วมกันขอ เปิดอภิปรายมีพรรคที่สำคัญสองพรรค คือ
พรรคประชาธิปัตย์ และพรรคสหภูมิ พรรคหลังนี้เป็นพรรคที่เพิ่งขึ้นใหม่** และกล่าวกันว่า เป็น
พรรคที่สนับสนุนจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ และในการ เสนอขออภิปรายชกฟอกรัฐบาลตามมาตรา 75
ได้กำหนดหัวข้อในการอภิปรายตามข้อ เสนอของฝ่ายค้านดังนี้คือ

¹ นรนิติ เศรษฐบุตร และ โกสินทร์ วงศ์สุววัฒน์ เมืองไทยในระบบรัฐสภา หน้า 191

* เริ่มเข้าบริหาร 21 มีนาคม 2500 เปิดอภิปรายวันที่ 29 สิงหาคม 2500

² "รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475 แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2495"
ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 69 ตอนที่ 15 (ฉบับพิเศษ) ลงวันที่ 8 มีนาคม 2495

** กล่าวมาแล้ว

... ข้าพเจ้าขอเสนอญัตติขอให้เปิดอภิปรายทั่วไปในสภาผู้แทนราษฎร ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 75 เพื่อให้รัฐบาลชี้แจง ดังหัวข้อต่อไปนี้

ข้อ 1 รัฐบาลนี้ไม่สามารถรักษากฎหมายบ้านเมือง เป็นเหตุให้เกิดความไม่สงบเรียบร้อยและได้มีการขึ้นพระบรมเชลยภาพขึ้นในประเทศ

ข้อ 2 รัฐบาลบริหารการคลังของประเทศไปในทางที่ไม่ชอบ ทำให้ฐานะการคลังของประเทศเสื่อมโทรม ก่อให้เกิดหนี้สินผูกพันมากขึ้น

ข้อ 3 รัฐบาลนี้ไม่สามารถบริหารกิจการด้านต่างประเทศตามที่ไต่ถามไว้ และไม่สามารถดำเนินการด้านต่างประเทศโดยอิสระทั้งไม่รับฟังความคิดเห็นของประชาชน

ข้อ 4 รัฐบาลนี้ไม่สามารถจัดการศึกษาให้ได้ผลดีแก่ประชาชน

ข้อ 5 รัฐบาลนี้ไม่สามารถเพิ่มระดับมาตรฐานการครองชีพของประชาชน

ข้อ 6 รัฐบาลนี้ไม่สามารถดำเนินการในด้านเศรษฐกิจให้เกิดประโยชน์แก่

ประเทศและประชาชน

ข้อ 7 รัฐบาลนี้ไม่สามารถป้องกันและปราบปรามการคอร์รัปชัน ทั้งยังส่งเสริมให้มีการคอร์รัปชันมากขึ้น

ข้อ 8 รัฐมนตรีในคณะรัฐบาลชุดนี้ไม่รักษาสัจจะที่กล่าวไว้ จนเป็นเหตุให้เสื่อมความนิยม เชื่อถือของประชาชน

ข้อ 9 ในการบริหารราชการแผ่นดินของรัฐบาลนี้ไต่ถามได้แสดงให้เห็นว่าไม่รับผิดชอบต่อประชาชน และไม่คำนึงถึงเจตนารมณ์ของระบอบประชาธิปไตย

รายละเอียดจะไต่ถามในสภาผู้แทนราษฎร¹

มีสมาชิกร่วมลงนามจำนวน 68 คน ด้วยเหตุนี้จึงไม่สามารถเปิดอภิปรายตามมาตรา 76 ซึ่งมีข้อบัญญัติว่าจะต้องมีสมาชิกร่วมลงนามด้วยถึงหนึ่งในสามของจำนวนสมาชิกทั้งหมดคือจำนวน

¹ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 10/2500 (สามัญ) ชุดที่ 2 วันที่ 29

96 คน ดังนั้นในการขอเปิดอภิปรายของฝ่ายค้านครั้งนี้จึง เป็นการขอเปิดอภิปรายโดยไม่มีการลงมติเพียงแต่ต้องการให้รัฐบาลตอบปัญหา อย่างไรก็ตามการเปิดอภิปรายครั้งนี้ได้ใช้เวลาในการอภิปรายทั้งหมดประมาณ 30 ชั่วโมง โดยเริ่มต้นเมื่อวันที่ 29 สิงหาคม พ.ศ. 2500 เวลา 15.00 น. และไปหมดการอภิปราย วันที่ 30 สิงหาคม พ.ศ. 2500 เวลา 03.10 น.* ซึ่งใช้เวลาในการอภิปรายถึงสองวัน และการอภิปรายในแต่ละเรื่องดูเคื่องคือน้อยเลย ดังนั้นการอภิปรายต่อไปนี้

นายควง อภัยวงศ์ (ส.ส.พระนคร) ผมได้รับวันทาจากฝ่ายค้านทั้งหมดให้เสนอเปิดอภิปรายนี้ ... เราเห็นว่ารัฐบาลนี้ ได้ปกครองเรามานี้ เราไม่พอใจ และประชาชนก็ไม่พอใจ ไม่พอใจด้วยเหตุใด ด้วยเหตุที่ว่า เรามาพูดถึงความสงบ การรักษาความสงบเรียบร้อยภายในก็ตาม ทั้ง ๆ ที่คุณเผ่า ๆ ซึ่งเป็นอธิบดีกรมตำรวจ เก่าอยู่เดี๋ยวนี้มาเป็นรัฐมนตรีมหาดไทย บอกว่าในโลกใต้พระอาทิตย์นี้ไม่มีอะไรที่ตำรวจไทยจะทำได้ แต่เมื่อวันอาทิตย์ที่แล้วบ้านอธิบดีก็ถูกจี้ เพราะฉะนั้นการรักษาความปลอดภัยไม่มี เราไปในถนนเวลานี้เราไม่ได้รับ ... ทั้ง ๆ ที่เราเพิ่มกำลังตำรวจ เราให้เงินเดือนเพิ่มไป แต่เราจะหันมาควารัฐบาลนี้ทำอะไรที่มันเรียบร้อยไหม... เหมือนอย่างมีปัญหา เรื่องมีหนังสือพิมพ์หมิ่นประมาทพระบรมเชษฐาภาพเฉียด ๆ ไปอย่างนั้น รัฐบาลก็ไม่จับอะไรให้มันแข็งแรงลงไปเท่าที่เราเห็น แต่ส่วน ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ว่าในเรื่องอเมริกันก็อะไรต่ออะไรนี้รัฐบาลก็แข็งแรง ... มาดูการเงิน การเงินของรัฐบาลเองก็เป็นหนึ่งตัวเงินคลัง ทั้งอะไรต่ออะไร ... มาดูการต่างประเทศ รัฐบาลทำเหมือนกับทหารเรืออย่างนั้น จะไร้วางเสียเรื่อย

*ในระหว่างการอภิปรายมีการหยุดพักช่วง 19.30 น. ของวันที่ 29 สิงหาคม พ.ศ. 2500 และไปเริ่มอีกเวลา 20.30 น. ไปถึง 05.10 น. ของวันที่ 30 สิงหาคม พ.ศ. 2500 และเริ่มใหม่เวลา 14.45 น. จนหมดการอภิปรายเวลา 03.10 น. (จากรายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎรครั้งที่ 10 และ 11/2500)

เขาจะบงกชที่ผู้เอชเราก็ก็นับกับเขา ... แก่ทวารอน ๆ บ้านเรานี้ท่านไม่ได้ยุ่งกับมันเลย ซึ่ง เป็นผลประโยชน์ของไทยเรา ... ที่ท่านนายกฯ จะเป็นประชาธิปไตยมันเป็นประชาธิปไตยได้อย่างไร เมื่อท่านหากริ่ง ๆ กลาง ๆ อย่างนี้ ท่านรับปากกับเขาอย่างไร ท่านก็ไม่ทำ ท่านมาเปิดไฮด์ปาร์ก ท่านคิดว่าการ เปิดไฮด์ปาร์กนี้ การ เปิดพระเมรุพาร์กนั้นเป็นประชาธิปไตยหรือ มันเรื่องปวกหิวแล้วท่านไปเอามา ... เพราะว่าถ้าเราจำเป็นต้อง เปิดอภิปรายทั่วไปนี้ก็เพราะเห็นการไม่พร้อมเพรียงในคณะรัฐมนตรีนี้เอง เพราะว่าคณะรัฐมนตรีแต่ละท่านพายุเร็วกันคนละที่ทั้งนั้น แล้วใคร เป็นคนเจ๋ง ก็คือประชาชนเจ๋ง ... ที่นี้ท่านจะทำท่านก็ไมจริง คือท่านก็บอกท่านเองเสีย รัฐมนตรีไม่ต้อง เกี่ยวกับการค้า จริงหรือเปล่าก็ไม่รู้ นี่ผมก็สงสัยว่าไม่จริง จนท่านนี้รัฐมนตรียังไม่ออกจากการค้า ลวกกันหมดหรือยัง...¹

เมื่อสำคัญที่ฝ่ายค้านนำอภิปรายและพูดกันมากคือ การที่หนังสือพิมพ์บางฉบับได้ตีพิมพ์ไปในทำนองหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ แต่ทางรัฐบาลก็มีโต้คำ เป็นการโดยทันที เพื่อหาทางเอาความผิดกับบุคคลเหล่านั้น และเรื่องนี้ปรากฏว่าทั้งฝ่ายค้านและฝ่ายรัฐบาลได้กล่าวหาและแก้ข้อกล่าวหากันอย่างละเอียด และเป็นจิตใจของประชาชนมาก เชน ถ้อยแถลงของ พล.ต.อ. เผ่า ศรียานนท์ กับการอภิปรายของหลวงวรฤทธิพิทักษ์ดังนี้

พล.ต.อ. เผ่า ศรียานนท์ (รัฐมนตรีมหาดไทย) : เรื่องสำคัญที่สุดที่ฝ่ายค้านได้พยายามพูดกล่าวหาว่ารัฐบาลนี้ละเลยไม่เคารพต่อองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท่านประธานฯ ที่เคารพ ข้าพเจ้าไม่อยากจะพูดเรื่องนี้มากในที่นี่ แต่เมื่อเรื่องนี้มากเป็นประเด็นที่จะโจมตีรัฐบาล ข้าพเจ้าก็อยากที่จะกราบเรียนให้ท่านประธานฯ ทราบบ้าง และถ้าหากจะเป็นการ เจ็บใจเข้าไปในองค์สมเด็จพระมหากษัตริย์แล้ว ข้าพเจ้าก็จำเป็นต้องขอประทานโทษจากท่านประธานฯ ด้วย เพราะเหตุว่าเป็น

¹ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 16/2500 (สามัญ) ชุดที่ 2 วันที่ 29 สิงหาคม พ.ศ. 2500 หน้า 997 - 1012

เรื่องที่ข้าพเจ้าอัศจรรย์ใจ ว่าข้าพเจ้าหรือเจ้าหน้าที่กระทรวงมหาดไทยนั้นไม่
 เคารพปล่อยปละให้บุคคลคนหนึ่งองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งข้าพเจ้า
 ขอกราบเรียนท่านประธานฯ ที่เคารพให้ทราบดังต่อไปนี้ ... หนังสือพิมพ์ไทเสรี
 ที่เขียนหรือเจ้าหน้าที่ตำรวจ เห็นว่ากระทำความผิดกฎหมาย ในเรื่องหมิ่นพระบรม
 เดชานุภาพนั้น เมื่อวันที่ 6 เมษายน ได้บรรยายถึงวันจักรีเคย วันจักรีซึ่งวันนั้น
 เป็นวันที่สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทาสลินไค้สวรรคต และได้พูดยาว เจ้านักงาน
 สอบสวนคือ พลตำรวจโท หลวงแผ้วพาสชน ได้เห็นว่าหนังสือพิมพ์ไทเสรีกระทำ
 ความผิด เมื่อได้ส่งไปยังกองคดีกรมตำรวจแล้ว กองคดีกรมตำรวจได้มีความเห็น
 ว่าคดีนี้ยังไม่ถึงพระบาทสมเด็จพระมหากษัตริย์ ทั้งนี้เนื่องจากเป็นเหตุการณ์เมื่อ 175 ปี
 ยังไม่สมควรที่จะเป็นความผิด ... และเมื่อ 17 พฤษภาคม หนังสือพิมพ์ไทเสรี
 ซึ่งเจ้าหน้าที่ตำรวจ เห็นว่ากระทำความผิดกฎหมาย คือกล่าวว่า มีเจ้ากลุ่มหนึ่งมีกิเลส
 ทรมาน ถือเอาวันมงคลสมัยสืบหาพุทธศักราชมาเป็นเครื่องนำโสมมามุ่งโจมตีรัฐบาล
 ขอความนี้ข้าพเจ้าไม่อยากจะอ่านกล่าวต่อไปอีก อันนี้เจ้าหน้าที่ตำรวจก็มีความเห็น
 ซัดกัน ฝ่ายหนึ่งเห็นว่าผิด อีกฝ่ายหนึ่ง เห็นว่าไม่ผิดเช่นเดียวกัน และเมื่อ
 15 มิถุนายน 2500 ภายใต้หัว เรื่องว่า ถือเอาวันจักรีมงคลแจกเหรียญเจ้าศักดิ์นา
 ครั่งมโหฬาร คนคาทั้ง เมืองให้เหรียญแข่งไข่วัดทั้งฝ่ายล่างฝ่ายบน อันนี้พนักงาน
 สอบสวนมีความเห็นแตกต่างกันเช่นเดียวกัน ... สำหรับตัวข้าพเจ้า เห็นว่าหนังสือพิมพ์
 ไทเสรีนั้นหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ และอธิบดีกรมอัยการจึง เป็นนายโรง เอกทางคดี
 ของกระทรวงฯ ก็มีความเห็นว่าเป็นการหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ แต่เมื่อเรียกเอา
 เรื่องมาดูแล้วก็ไม่ปรากฏว่าพนักงานสอบสวนนั้นได้รับการร้องทุกข์จากผู้ใด

หลวงอรรถพรพิศาล (ส.ส.ตราด) ... สำหรับหนังสือพิมพ์ไทเสรี ที่ท่านรัฐมนตรี
 ว่าท่านเห็นด้วย เป็นการหมิ่นพระบรมเดชานุภาพนั้น กระผมขอกราบและเคารพใน
 ความเห็นอันนี้และให้ท่านเจริญยิ่ง ๆ ขึ้นเถอะ ถ้าท่านเห็นด้วยความบริสุทธิ์ใจ
 ขออภัย นี่หนังสือลงฉบับแรกที่ท่านเห็นว่า เป็นการหมิ่นพระบรมเดชานุภาพนี้ลงว่า
 อย่างนี้ จั้วหน้าใหญ่ว่า เจ้ายของหนักที่ท่านว่า และอีกฉบับต่อไปลงว่า

เจ้าหลวงสาสนเทโวอย่างนี้ แล้วต่อไปเจ้าจะทยอยไป ต่อไปจนจะใหญ่เป็นฉบับว่า
เจ้าวางแผนคิดว่ารัฐประหาร และนอกจากนี้ทางในของหนังสือพิมพ์ยังลงด้วย
ประการต่าง ๆ ทว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนั้นไปก็เสด็จไปร่วมพิธีงาน
ฉลอง 25 พุทธศตวรรษ เพราะเหตุว่าประจวบ เป็นใช้ แต่ในคอมมิวนิสต์ด้วยกันนั้น
ลงว่า จอมพล สฤษดิ์ เป็นใช้ด้วยอย่างหนักเหลือสำหรับไปร่วมพิธีฉลอง 25 พุทธศตวรรษ
แล้วต่อไปก็ลงว่าฝ่ายเจ้า พวกเจ้าอับปรีย์ พวกเจ้านายชั้นผู้ใหญ่อยู่อับปรีย์ ซึ่งไม่
ไปร่วมในงานนี้ให้ทยอยทยอย ทว่าอย่างนั้นขอให้ท่านอธิบดี ท่านรัฐมนตรี
ว่าการกระทรวงมหาดไทยได้โปรดพิจารณาว่า ถ้าหากว่าหนังสือพิมพ์ทำหมิ่นประมาท
คนธรรมดา อันไม่ใช่ท่าเหตุการณ์การวางแผน เราอย่างนี้ เราก็จับไปฟ้องไป แต่
หนังสือพิมพ์ลงข่าวจั่วหน้าหมิ่นพระบรมเดชานุภาพวันแล้ววันเล่า พูดติด ๆ กันไป
อย่างนี้ เหตุใดท่านไม่จัดการในฐานะที่ท่านเป็นว่ามาจากกฎหมายการพิมพ์ บ่อย
ให้หนังสือพิมพ์ลงทุกวัน ๆ ก็ว่าได้ นี่ทั้งหลายฉบับแต่เห็นว่าเสียเวลา นี่กับคำ
ทั่ว เมืองอะไรอย่างนี้ ... ทำไมเหตุไรก็ดี ม.ร.ว.ก็ถูกตี หมิ่นประมาททุก ท่าไม่
ถูกลงโทษฟ้องศาลไปแล้ว แล้ว เรื่องกบฏสังคราของ ม.ร.ว.ก็ถูกตีทำไมถึงฟ้อง
ศาลแล้วพิจารณาทั้งหลายหน แต่กรณีหมิ่นพระบรมเดชานุภาพทั้งหลายหนหลายครั้ง
ยังไม่เคยฟ้องสักฉบับเดียวสักครั้งเดียว เพราะเหตุไรตั้งแต่ เมฆาณจนกระทั่ง
สิงหาคมมันควรจะฟ้องหรือไม่ ขอบทได้โปรดคิด มันมีอยู่ 2 ประเด็นเท่านั้น
ซึ่งประชาชนเขาวิจารณ์อยู่ในขณะนี้ การที่ปล่อยไปหนังสือพิมพ์หมิ่นพระบรมเดชานุภาพ
นี้เป็นด้วย 1. รัฐบาลนี้ไม่เอาใจใส่หรือละเลยในความปลอดภัยขององค์พระมหากษัตริย์
หรือ 2. รัฐบาลนี้สนับสนุนให้หนังสือพิมพ์หมิ่นพระบรมเดชานุภาพเท่านั้น ... ซึ่งจะ
ต้องสันนิษฐานว่ารัฐบาลนี้ เห็นด้วยกับหนังสือพิมพ์ไทยเสรีให้หมิ่นพระบรมเดชานุภาพ...¹

¹ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 11/2500 (สามัญ) ชุดที่ 2 วันที่ 26

นอกจากนั้น นายพีร บุนนาค สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดสุพรรณบุรี ได้กล่าวถึง
ข่าวลือว่า "... ประทานโทมศรี ในหลวงทรงมอบเงิน 7 แสนบาทให้ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช
กับ นายทอง อภัยวงศ์ มา เล่นการ เมืองในพรรคประชาธิปัตย์ นี่ข่าวมันออกมาอย่างนี้"¹ และ
"... เขามองว่าอย่างนี้ครับ บอกว่า ๗๗๗ รัฐมนตรีมหาไทย นายพลเอก เผา ศรียานนท์
โปรดเสนอให้มีการจับกุมองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และรัฐมนตรีบางคนและนักการเมือง
บางคน ว่าอย่างนี้ครับ"²

การอภิปรายครั้งนี้กินเวลาถึงสองวัน และตามมาตรา 75 ของรัฐธรรมนูญที่ใช้อยู่ใน
ขณะนั้นก็ได้รับรู้ไว้ว่าสภาจะลงมติใด ๆ เกี่ยวกับปัญหาที่อภิปรายมิได้ แม้กระทั่งการลงมติ
ไม่ไว้วางใจรัฐบาลก็ทำไม่ได้ และฝ่ายบริหารก็มีสิทธิที่จะระงับการ เปิดอภิปราย เสีย เมื่อใดก็ได้
ฉะนั้นถึงแม้ว่ารัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม จะรอดพ้นจากการถูกลงมติไม่ไว้วางใจจากรัฐสภา
ไปได้อีกเป็นครั้งที่สอง * ก็ตาม แต่การที่รัฐบาลถูกเปิดอภิปรายชักพอกครวญก็มีผลทำให้เสถียรภาพ
ของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งสั่นคลอนอยู่แล้วได้รับความกระทบกระเทือนยิ่งขึ้น เพราะ
การ เปิดอภิปรายครั้งนี้เป็นการชักพอกความผิดของรัฐบาลนั่นเอง และ เมื่อชักพอกมากเข้า
รัฐบาลไม่สามารถให้ความกระจ่างชัดได้ จึงยิ่งกลับทำให้รัฐบาลพบกับความมัวหมองยิ่งขึ้น และ
โดยที่ประชาชนในเวลานั้นมีความไม่พอใจรัฐบาล เป็นทุนเดิมอยู่แล้ว ก็ยิ่งทำให้ฐานะของรัฐบาล
ทรุดหนักลงไปอีก ความเลื่อมใสศรัทธาของประชาชนที่มีต่อรัฐบาลก็น้อยลงทุกที ความเป็น
ปฏิปักษ์ของประชาชนที่มีต่อรัฐบาลก็เกิดขึ้นและค่อย ๆ พักตัว เพิ่มขึ้น เมื่อประชาชนมองเห็นว่า
รัฐบาลชุดนี้ไต่ปลอ่ยให้มีการวางละเมิดกฎหมายพระมหากษัตริย์อันเป็นที่รักและ เคารพยิ่งของคนทั่ว
ประเทศ และนั่นเองที่เป็นสาเหตุนำไปสู่การรัฐประหารในระบอบคณา

¹ นริศ เกรษบุษกร และ โกสินทร์ วงศ์สุววัฒน์ เมืองไทยในระบอบรัฐสภา

หน้า 200 - 201

² ข.

* พรรคประชาธิปัตย์ได้ชักพอกรัฐบาลครั้งหนึ่งแล้ว เมื่อ 1 เมษายน 2500 วันแถลง
นโยบายของรัฐบาล โดยรัฐสภาลงมติไว้วางใจรัฐบาลในครั้งนั้นด้วยคะแนนเสียง 144 ต่อ 4
ครูยาละเอียจากรายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร (สามัญ) ครั้งแรก 1 เมษายน 2500
หน้า 33 - 34

๕. เหตุการณ์ในการรัฐประหาร 16 กันยายน พ.ศ. 2500

๕.1 การยื่นคำขาดของคณะทหารต่อจอมพล ป. เพื่อบังคับ

ภาวะการเมืองภายในของไทยภายหลังการเปิดอภิปรายสิ้นสุดลงได้ตกอยู่ในสภาพที่เครียดยิ่งขึ้น เมื่อจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ลาออกจากรองหัวหน้าพรรคเสรีมนังคศิลา ซึ่งเท่ากับเป็นการแสดงความไม่พอใจอย่างมากของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ที่มีต่อผู้นำของพรรคเสรีมนังคศิลา และในขณะเดียวกันจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก็ยังยืนยันอย่างเปิดเผยต่อสื่อมวลชนว่าตนจะไม่ลาออกจากผู้นำการทหารบางอย่างเด็ดขาด ไม่เพียงแต่เท่านั้นสิ่งที่ตามมาภายหลังการลาออกจากรองหัวหน้าพรรคเสรีมนังคศิลา ก็คือ ส.ส.ประเภท 2 ซึ่งส่วนใหญ่เป็นนายทหารที่คุมกำลังอยู่ในหน่วยทาง ๗ ทั้งกองทัพบก เรือ และอากาศ จำนวน 46 คนได้ยื่นใบลาออกจากพรรคเสรีมนังคศิลา และยังมีสมาชิกประเภทสองของรัฐสภาอีกรวมเป็นจำนวนถึง 91 คนที่ขอลาออกจากพรรคด้วย* ทำให้ฐานะของพรรคเสรีมนังคศิลาทรุดลง สื่อสารมวลชนได้วิพากษ์วิจารณ์การลาออกของ ส.ส.ประเภทสองอย่างครึกโครม บางฉบับก็ขอเข้าสัมภาษณ์บุคคลสำคัญในคณะรัฐบาลมาถึงเหตุผลต่าง ๆ เช่น หนังสือพิมพ์ข่าวไทย ได้ลงข่าวเกี่ยวกับการสัมภาษณ์จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ว่า

... จอมพล สฤษดิ์ ชี้แจงว่า ได้ยื่นใบลาออกจากตำแหน่งรองหัวหน้าพรรคไปแล้ว เหตุผลที่ขอลาออกก็เพราะไม่ได้ทำงานให้แก่พรรคเลย จึงไม่ควรจะรับตำแหน่งต่อไป ... และเผ้ากับผมเป็นเพื่อนกัน ผมรักเผ้าอย่างไร เมื่อก่อน เคียวนี้ผมก็รักเหมือนเผ้า แต่ส่วนเผ้ามั้จะคิดอย่างไร เกี่ยวกับผมนี้ ผมไม่สนใจ ผมขอยืนยันจริง ๆ ว่าผมเป็นเพื่อนที่ดีของ เผ้ามั้...¹

ระยะตั้งแต่ต้นเดือนกันยายน พ.ศ. 2500 เป็นต้นมากล่าวได้ว่าสภาวะการเมืองของไทยตกอยู่ในสภาพที่เครียดยิ่งขึ้นทุกที ภายหลังการลาออกของ ส.ส.ประเภทสองและการเปิดอภิปราย

* กล่าวแล้วในตอนต้น

¹ "จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ให้สัมภาษณ์" ข่าวไทย 8 กันยายน 2500 หน้า 1, 3

ชัฟฟอกรัฐบาล หนังสือพิมพ์สาร เสรี ฉบับวันที่ 12 กันยายน 2500 ได้ลงข่าวว่า

นับตั้งแต่ใบลาออกของ ส.ส.ประเภทที่ 2 ถึงมือรัฐบาลแล้ว เจ้าหน้าที่ความยุ่งยาก
ทางการเมืองก็เริ่มขึ้นตลอดตั้งแต่วันที่ 10 ปรากฏว่าบรรดาบุคคลสำคัญในวงการของ
รัฐบาลเคลื่อนไหวกันคึกคัก บ้างก็พบปะเพื่อปรึกษาหารือกันอย่าง เคร่ง เกรียบ
เพราะไม่มีใครจะล่วงรู้ได้ว่าวิธีการ เมืองจะ เปลี่ยนโฉมหน้าไปเป็นอย่างไร¹

และสยามรัฐรายวันฉบับลงวันที่ 13 กันยายน ได้ลงข่าวว่า

หลังจากความผันผวนในวงการ เมืองได้ถึงระดับขีดสูงสุด เนื่องจาก ส.ส.ประเภท 1
และ ส.ส.ประเภท 2 จำนวน 92 นาย ได้ยื่นใบลาออกจากการ เป็นสมาชิกพรรค
เสรีมนังคศิลา และจอมพล แปลก พิบูลสงคราม ได้พยายามวิ่งเต้นขอพบกับ
จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ผู้บัญชาการทหารบกอย่างสุดเหวี่ยงนั้น เมื่อวันที่ 12
เดือนนี้ พล.ท.ละม้าย อุทยานานนท์ รมท.ช่วยว่าการกระทรวง เกษตร
ได้ชี้แจงถึงสถานการณ์ของรัฐบาลปัจจุบันว่า บางทีรัฐบาลอาจจะต้องกราบถวาย
บังคมลาออกจากตำแหน่งหมดทั้งคณะในเร็ว ๆ นี้ ทั้งนี้ด้วยเหตุผลที่ว่า เมื่อวานนี้
(ที่ 11) จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ผู้บัญชาการทหารบก ได้ให้นายทหารคนสนิท
นำหนังสือไปมอบให้จอมพล ป. พิบูลสงคราม ข้อความสำคัญในหนังสือนั้นมีความว่า
ขอให้จอมพล ป. ปรับปรุงคณะรัฐมนตรีเสียใหม่ ทั้งนี้เพราะรัฐมนตรีปัจจุบันนี้มีอยู่
หลายคนที่ไม่ต้องถามความคิดเห็นของประชาชนแล้ว ตนและ ส.ส.ประเภท 2 ทั้งหมด
ที่ได้นับใบลาออกจากพรรค เสรีมนังคศิลาจะวางตัว เป็นกลางอย่างแท้จริง...²

¹ "ความยุ่งยากทางการเมือง เริ่มตั้งแต่" สารเสรี 12 กันยายน 2500 หน้า 1

² "จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ยื่นข้อเสนอต่อรัฐบาล" สยามรัฐ 13 กันยายน 2500

จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เมื่อได้ยื่นข้อเสนอต่อจอมพล ป. พิบูลสงคราม แล้วก็มีข่าวว่า
การกระทำดังกล่าวสร้างความโกรธแค้นให้กับ พล.ท.อ.เผ่า ศรียานนท์ รัฐมนตรีมหาดไทย
และอธิบดีตำรวจขณะนั้น ได้คิดที่จะทำการจับกุมด้วยบรรดากะเทยทหารและ ส.ส.ประเภทสองที่
ลาออกในครั้งนั้นทั้งหมด แต่ไม่สำเร็จ เพราะกะเทยทหารรัฐวิวั เรียกร้อง¹ และในวันที่ 13 กันยายน
พ.ศ. 2500 ขาวก็แพร่ออกมาว่าผลการประชุมในวันนั้น จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้มอบให้
พลตรี ประภาส จารุเสถียร แจ้งแก่คณะหนังสือพิมพ์ว่ากะเทยทหารทุกคนจะยื่นคำขาดไปยัง
จอมพล ป. พิบูลสงคราม สองประการ² หนังสือพิมพ์ทุกฉบับได้ลงข่าว เรื่องการยื่นคำขาดของ
จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ต่อจอมพล ป. พิบูลสงคราม พร้อมทั้งได้วิพากษ์วิจารณ์กับข่าวดังกล่าว
นี้ต่าง ๆ กัน แต่เกือบทุกฉบับก็ชี้ว่าการปฏิวัติรัฐประหารจะต้องมีขึ้นอย่างแน่นอนถ้ารัฐบาลไม่
ดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งตามข้อเรียกร้องนั้น เช่น หนังสือพิมพ์เสรีได้เปิดเผยข้อเสนอว่า

หลังจากจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้หลีกเลี่ยงการพบกับผู้แทนฝ่ายรัฐบาล เสริม nang คีลา
แม้จอมพล ป. พิบูลสงคราม เองก็ยังต้องจกหมอบแล้วไว้โทรทัศน์พูดกันแล้วนั้น ในที่สุด
ปรากฏว่า จอมพล สฤษดิ์ ได้เสนอเงื่อนไขรวมทั้งสิ้น 3 ข้อ เฉพาะข้อแรก
การให้ปฏิรูปรัฐบาลใหม่ ตัด พล.ท.อ.เผ่า ศรียานนท์ ออกจากตำแหน่งทุกตำแหน่ง
รวมทั้งตำแหน่งอธิบดีตำรวจด้วย...³

อย่างไรก็ดี จากการเคลื่อนไหวทางการเมืองในขั้นนี้ได้มีผู้คาดหมายกันต่าง ๆ นานา
บางคนคิดว่า หากจอมพล ป. พิบูลสงคราม ยอมรับข้อเสนอและปฏิบัติตาม บางทีอาจจะต้อง
แก้ไขรัฐธรรมนูญ และหนังสือพิมพ์สยามรัฐได้ลงข่าวเพิ่มเติมว่าที่กล่าวมาอีกว่า

¹ คณิศ ทองใหญ่ ปัจจัยที่ผลิตต่อกรคาเป็นนโยบายต่างประเทศของไทยสมัยจอมพล สฤษดิ์
ธนะรัชต์ (พ.ศ. 2501 - 2506) หน้า 88

² สว่าง ลาบลือ 37 ปีแห่งการปฏิวัติ หน้า 379

³ "ข้อเสนอ 3 ข้อ ของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ แก่กะเทยทหาร" สารเสรี 13 กันยายน
2500 หน้า 1

... ทาง ส.ส.ประเภท 2 ฝ่ายรัฐประหารขอยืนยันว่า ข้อ 1 ต้องการให้คณะรัฐบาล
ลาออกหมดทั้งคณะภายในเร็ววันนี้ ข้อ 2 ต้องการให้ พล.ท.อ.เผ่า ศรียานนท์
ลาออกจาก รมท. มหาดไทยและอธิบดีกรมตำรวจ เป็นการด่วน ทั้งนี้ในตอนท้าย
ของหนังสือดังกล่าว ส.ส.ประเภท 2 ฝ่ายรัฐประหารได้ขอให้จอมพล ป. พิจารณา
ถึงสถานการณ์โดยละเอียดถี่ถ้วนและสรุปว่า ขอให้ยอมแพ้ในระหว่างพวกเดียวกัน
ก็ว่าจะไปแพ้ในสภาผู้แทนราษฎร"¹

พล.ท.ประมาณ อภิเรณูสาร* ได้เขียนถึงวิกฤติการณ์ทางการเมืองในช่วงนี้ไว้ในฐานะ
อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม ซึ่งเป็นรัฐมนตรีคนหนึ่งในสมัยนั้น ซึ่งผู้เขียนคิดว่า
เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่น่าสนใจมากตอนหนึ่งคือ

ถึงแม้จะได้อัดตั้งรัฐบาลเรียบร้อยแล้วก็ตาม ภาวะทางการเมืองก็หาผ่อนคลายลงไม่
 कुछกลับจะเพิ่มพูนมากขึ้นตามลำดับ ปัญหาการเลือกตั้งในพระนครที่ว่าไม่มีบริสุทธิ์ยุติธรรม
ยัง เป็นจุดสำคัญที่ถูกหยิบยกมาโจมตีทั้งทางหนังสือพิมพ์ และไฮด์ปาร์กสนามหลวงอยู่
ตลอดเวลา ผู้ที่ถูกเป็นเป้าหมายการโจมตีอย่างหนักคือ พล.ท.อ.เผ่า ศรียานนท์
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย และอธิบดีตำรวจ ขนาดที่เรียกว่าตั้งตัวไม่ติด

ได้มีการเรียกร้องให้ พล.ท.อ.เผ่า ศรียานนท์ พ้นจากหน้าที่ทุกตำแหน่ง
นอกจากนี้ได้ปล่อยข่าวว่า พล.ท.อ.เผ่า ศรียานนท์ เสนอต่อจอมพล ป. พินูลสงคราม
ให้ปลดจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์

พล.ท.อ.เผ่าฯ วางแผนจะจับจอมพล ป. และจอมพล สฤษดิ์ฯ ในวันที่ 13
มีนาคม หรือ 23 มีนาคม 2500 เพื่อสถาปนาตัวขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรี

ที่ร้ายแรงที่สุด ก็คือกล่าวว่า พล.ท.อ.เผ่าฯ ลบหลูคูหมิ่นองค์พระมหากษัตริย์

¹ "การประชุมปรึกษาหารือของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ และฝ่ายทหาร" สยามรัฐ

* พล.ท. ประมาณ อภิเรณูสาร เป็นคู่เขยกับ พล.ท.อ. เผ่า ศรียานนท์

และจะจับองค์พระมหากษัตริย์ในวันเสด็จพระราชดำเนินไปเปิดงานฉลอง

25 พุทธศักราช ในวันที่ 12 พฤษภาคม 2500 เรื่องการลบล้างหนี้ของ

พระมหากษัตริย์พระกษัตริย์ได้ขอเปิดอภิปรายทั่วไป ในสภาผู้แทนราษฎร

เมื่อ 29 สิงหาคม 2500 พรรคเสรีมนังคศิลาได้แตกออกไป โดยมีสมาชิกจำนวน

หนึ่งแยกตัวออกไปตั้งพรรคการเมืองใหม่ ชื่อว่า พรรคสหภูมิ มีนายสุกิจ นิมมานเหมินท์

สส. เชียงใหม่เป็นหัวหน้าพรรค และนายสงวน จันทรสวัสดิสส. นครพนม

รองนายกรัฐมนตรีของจอมพล สฤษดิ์ เป็นเลขาธิการ และเป็นที่ทราบกันดีว่า

พรรคนี้ตั้งขึ้นเพื่อสนับสนุนจอมพล สฤษดิ์

พล.ท.อ. เผ่า ศุภมิตรสมุททางการเมืองอย่างหนัก และถูกกล่าวหาจาก

พรรคพวกผู้ใหญ่ว่า เป็นต้นเหตุของปัญหาทั้งปวง พล.ท.อ. เผ่า เป็นเลขาธิการ

พรรค เป็นตัวจักรสำคัญในการเลือกตั้ง มีหน้าที่ในการที่จะให้พรรคได้รับเลือกตั้ง

เข้ามาให้ได้มากที่สุด การเลือกตั้งผู้แทนราษฎรนั้นไม่ว่าฝ่ายใดข้างก็ต้องการให้

ฝ่ายตนได้รับเลือกเข้ามา เป็นคู่แข่งที่มากที่สุด ฉะนั้นแต่ละฝ่ายต่างก็ใช้ชั้นเชิงกัน

ทุกรูปแบบ

ฝ่ายตรงข้ามได้เปิดฉากโจมตีมาแต่เริ่มการหาเสียงว่า การเลือกตั้งครั้งนี้จะ

ไม่บริสุทธิ์ยุติธรรม เพราะ พล.ท.อ. เผ่า เป็นรัฐมนตรีว่าการมหาดไทยและเป็น

อธิบดีกรมตำรวจ ใช้อำนาจหน้าที่บังคับข้าราชการ คำนั่งเลขาธิบดี เพื่อ

ก่อกวนผู้สมัครรับเลือกตั้ง คู่แข่งขันได้ใช้เวทีไฮด์ปาร์กเป็นเครื่องมืออย่างหนักหน่วง

ในวันลงคะแนนเลือกตั้ง เจ้าหน้าที่ได้จับกุมพวกพลร่มไฟไฟได้เป็นจำนวนมาก เพราะ

มากระทำโดยเปิดเผยเหมือนจงใจให้จับและทุกคนจะให้การว่าเป็นคนที่พรรค

มนังคศิลาใช้มาลง

พล.ท.อ. เผ่า ได้ลงทุนทุกอย่างแม้เสี่ยงให้แกพรรคการเมืองที่ตนสังกัด

แต่เมื่อถูกโจมตีไม่มีเกรงใจ กลับถูกซ้ำเติมว่าต้นเหตุแห่งปัญหาความยุ่งยาก

พล.ท.อ. เผ่า จึงได้ตัดสินใจจะลาออกทุกตำแหน่ง ได้มีคณะนายทหารหมู่ใน

คณะรัฐประหารมาหาตัวตนเองก็มี และที่จดหมายมาก็มี ขอร้องไม่ให้ลาออกและ

พร้อมที่จะสนับสนุน ขอนำข้อความในจดหมายที่สำคัญฉบับหนึ่งมาเปิดเผยดังนี้

ลับที่สุด

กราบพี่เฒ่า ที่เคารพรัก

กระผมกราบขอรอง 2 ขอ

1. ยาลาออกจากอชิบกีตำรวจ เป็นอันขาด
2. ยาลาออกจากเลขาธิการ รป. และพรรคเสรีมนังคศิลา

พี่เฒ่ากรุณา เชื้อกระผม พวกเด็ก ๆ นายทหารที่เป็นสมาชิก รป. ยังคงเคารพ
รักพี่เฒ่าอยู่ กระผมสนับสนุนพี่เฒ่าแน่นอน พ.อ. เกรียงไกร ที่มา เป็น ผบ.ร.1
รอ. ใหม่ ก็เป็นอันหนึ่งอันเดียวกับผมและเป็นเด็กของคุณป้าผิน กระผมเป็นคน
เสนอให้เข้ามาเอง ฉะนั้นกระผมควบคุมได้ก็ กรุณาอดทน การ เมืองไทย เป็น
อย่างนี้เอง และกระผมกราบขอรองพี่เฒ่า อย่าคิดมากนักเพราะสุขภาพจะทรุดโทรม
และขาดความรอบคอบ ที่กราบบ้านช่วยความเคารพรักและหวังดีจริง ๆ

เคารพ

ก.

ถึงแม้จะได้รับการขอรองและการสนับสนุนจากคณะนายทหารหนุ่มทั้งกล่าว แต่
พล ท.อ. เฒ่า กลับปฏิเสธ และนายทหารพวกนั้นว่า "อย่าให้บ้านเมืองฉิบหาย
ยามนี้พวกต้องช่วยสฤษดิ์ อย่าเป็นห่วงอ้าว ไอ้สฤษดิ์มันไม่เอาเพื่อน" ได้มีการ
กล่าวว่า จอมพล สฤษดิ์ฯ ในฐานะประธานกรรมการกองสลากกินแบ่งได้ใช้จ่ายเงิน
ของกองสลากกินแบ่งอย่างสุรุ่ยสุร่าย และเอาไปสนับสนุนพรรคสหภูมิด้วย จอมพล ป.
พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี จึง เสนอขอ ครม. ให้โอนรายได้ของกองสลากกินแบ่ง
เข้ากระทรวงการคลัง เป็นรายได้ของแผ่นดิน และได้แต่งตั้งนายปุ่น จาติกวณิช
ไปเป็นรองผู้อำนวยการกองสลากกินแบ่ง เรื่องนี้จอมพล สฤษดิ์ฯ โกรธจอมพล ป.
พิบูลสงครามมาก และได้พูดกับผมว่า "เขา เล่นกันอย่างนี้ ผมไม่เอาด้วยนะ"
จากวันนั้น เป็นต้นมา การ เคลื่อนไหวทางการเมืองในทางหักโค้นกัน มีความกดดัน
และถึง เกือบตกมากขึ้นเป็นลำดับ ... 15 กันยายน 2500 พวกไฮโดรปาร์คที่อภิปราย

ที่สนามหลวงได้เกินขวานพร้อมด้วยประชาชนหลายร้อยคน นึกเข้าไปในท่าเหิน
และมาชุมนุมที่บันไดเส้า เมื่อเวลา ๑๐.๐๐ น. เรียกร้องขอให้จอมพล สฤษดิ์
เป็นผู้นำประชาชน จอมพล สฤษดิ์ ก็ปราศรัยตอบ มีความตอนหนึ่งว่า
“ในนามกองทัพและ สส. ประเภท ๑ จะปฏิบัติการโดยถือมติมหาชนเป็นพื้นฐาน
และเพื่อผลประโยชน์ของประชาชนทุกประการ การมาครั้งนี้ของทุกท่านได้เป็น
กำลังใจที่จะให้ข้าพเจ้าปฏิบัติงานต่อไป”¹

จากข้อความดังกล่าวได้แสดงให้เห็นเด่นชัดว่าสภาวะการเมืองภายในกำลังถึงขีดที่จะ
แตกหัก และจากรายงานข่าวทอมกล่าวว่ววันที่ 16 กันยายน ๒๕๐๐ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
มีพระราชกระแสรับสั่งให้จอมพล ป. พิบูลสงคราม เข้าเฝ้าฯ ด้วย และข่าวดังกล่าวได้เสนอ
ต่อไปว่า คำตอบของนายกรัฐมนตรีที่จะยอมปรับปรุงคณะรัฐมนตรีนั้น ทหารฝ่ายรัฐประหารไม่
ต้องการ แต่ต้องการให้จอมพล ป. พิบูลสงคราม นำรัฐบาลกราบถวายบังคมลาออกทั้งคณะ และ
เป็นข้อสำคัญที่คณะรัฐประหารต้องการคือ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ขอผลัดเวลาไปตรึงตรอง
อีกหนึ่งวัน พุธนี้ (16 กันยายน) จะให้คำตอบที่แน่นอน และจอมพล สฤษดิ์ ชนรัชต์ กล่าวใน
ที่สุดว่า “นายกฯ ขอเฝ้าในหลวงก็ดีเหมือนกัน ในหลวงท่านคงให้ข้อคิดดี ๆ แก่นายกฯ บ้าง เป็นแน่”³

และหนังสือพิมพ์ฉบับเดียวกันนี้ยังลงข่าวต่อไปว่า “หลังจากที่เสร็จจากการเข้าเฝ้าในหลวง
เมื่อเวลา 12.00 น.เศษ ของวันที่ 16 เดือนนี้ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ใช้เวลาเข้าเฝ้า
ถึงชั่วโมงเศษ และเมื่อกลับจากเข้าเฝ้าแล้ว จอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งมีใบหน้าเกรงขาม
ผิดปกติ ได้ตอบคำถามของผู้สื่อข่าวที่ไปคอยรอฟังว่า ‘เรื่องคำรัสในหลวงนั้น ผมพูดไม่ได้’⁴

¹ พล.ท. ประมวล อภิเรณูสาร บันทึกความจำเมื่อข้าพเจ้าสมัครผู้แทน

² ๒. หน้า 3

³ “การเจรจาแตกหัก” สยามรัฐ 17 กันยายน ๒๕๐๐ หน้า 3

⁴ ๒.

ข้าพเจ้าก็กล่าวดังกล่าวต่อไปว่า รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ไม่ยอมปฏิบัติตามคำขาดของคณะรัฐมนตรี แต่ยังคงนำเอาประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 113 มาใช้อ้างว่าการยื่นคำขาดเป็นการชมเชยของคณะทหาร เป็นความผิดฐานกบฏในราชอาณาจักร ตามคำสั่งของ พล.ท.ชาติชาย ชุณหะวัณ ที่ว่า "การที่ทหารจะกระทำการมีรัฐบาลเช่นนี้ ผิดข้อวิสัยและกฎหมาย"¹ และต่อมาจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ให้คำตอบใหม่ตามคำพูดของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ที่ตอบนักข่าวหนังสือพิมพ์ว่า "สฤษดิ์ : โอ้ เราขอให้นายกฯ นำคณะรัฐบาลลาออก แต่รัฐบาลยอมรับเพียงแต่จะปรับปรุงรัฐบาลเท่านั้น ฉะนั้นยังไม่ทราบ ตอนนี้นายกฯ ไปเฝ้าในหลวง จะให้ผมไปช่วยผมไม่ไปช่วย อย่าให้ผมพูดมากเกินไป เขายังพูดกันว่าจะผิดมาตรา 113"²

สรุปเหตุการณ์ดังกล่าวได้ว่า จอมพล ป. พิบูลสงคราม จะให้คณะรัฐมนตรีชุดเดิมลาออกหมด แต่จอมพล ป. พิบูลสงคราม จะขอเป็นผู้ตั้งรัฐบาลชุดใหม่เสียเอง / โดยอ้างว่า เพื่อผลในการรับรองรัฐบาล ซึ่งเกี่ยวข้องกับนโยบายต่างประเทศ และเมื่อยังตกลงกับไม่ได้ ต่างฝ่ายก็คุมเชิงกันอยู่ ทางฝ่ายจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้มีที่ท้าวว่าจะใช้กำลังเข้ายึดอำนาจ และทางฝ่ายจอมพล ป. พิบูลสงคราม ก็จะใช้กำลังตำรวจเข้าจับกุมคณะทหาร³ การ เบี่ยงของไทยในช่วงนั้นตกอยู่ในสภาพที่เขม็ง เกิดวาระซับซ้อน รอวินาทีระเบิดเท่านั้นของทั้งสองฝ่ายต่างครองกันด้วยชั้นเชิงทางการเมืองอย่างสุดความสามารถ ทางฝ่ายรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ก็ส่งวันที่ทำโดยไมยอมรับหรือให้คำตอบที่แน่นอน พร้อมกับนั้นก็เชิญจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ไปประชุมที่ท่าเหียนรัฐบาล แต่จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ และคณะทหารขอเปลี่ยนให้ประชุมที่หอประชุมกองทัพบกแทน จอมพล ป. พิบูลสงคราม ยังไม่แจ้งข้อตกลงใจในเวลานั้น และขอผลัดไปให้คำตอบในวันจันทร์ที่ 16 กันยายน เวลา 10.00 น.

¹ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก่อการปฏิวัติ
ยึดอำนาจการปกครองจากจอมพล ป. พิบูลสงคราม เมื่อ 16 กันยายน 2500 หน้า 44

² ฎ. หน้า ๐7

³ นรนิติ เศรษฐบุตร และ โกสินทร์ วงศ์สุววัฒน์ เมืองไทยในระบบรัฐสภา

เมื่อถึงเวลานัดหมายคือ เวลา 10.00 น. ของวันที่ 16 กันยายน พ.ศ. 2500. จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้แจ้งขอเปลี่ยนที่ประชุม ขอให้คณะทหารไปร่วมประชุมที่ตึก "สันติไมตรี" ในท่าเียนรัฐบาล และได้เปิดการเจรจากันขึ้นอย่างรุนแรงดังกล่าว และพอเวลา 11.00 น. จอมพล ป. พิบูลสงคราม ก็ขอตัวไปเข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และเมื่อ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ กลับกองพลที่ 1 แล้ว คุยความสังหรณ์ใจ จึงให้นายทหารคนสนิท โทรศัพท์ไปขอพบจอมพล ป. พิบูลสงคราม อีกครั้งหนึ่ง เมื่อเวลาประมาณ 15.00 น. ที่บ้านซิดลม และได้รับคำตอบว่า ไม่สบายจะพบไม่ได้แม้แต่ในวันรุ่งขึ้น แต่พอโทรศัพท์สลับไปที่บ้านมนังคศิลา กลับพบว่าจอมพล ป. พิบูลสงคราม กำลังประชุมพรรคอยู่ที่นี่ และตอนมาก็มีรายงานข่าวตามมาอีกว่า ทางพรรคเสรีมนังคศิลา กำลังจะใช้กำลังจับกุมจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ กับคณะ ถึงกับมีข่าวว่าได้จัดสถานที่ในคุกบางขวางและห้องพักรับ 4 ของโรงแรมเอราวัณเตรียมไว้ เพื่อขังผู้ต้องหาและผู้สงสัยแล้ว เมื่อเป็นเช่นนั้น จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ จึงได้สั่งให้เรียกประชุม คณะทหาร 23 นาย ที่บ้านหลังกองพลที่ 1 เมื่อเวลา 18.00 น. ทันที และได้ตัดสินใจใช้กำลังตามแผนการ เมื่อใกล้จะถึงเวลา 20.00 น.¹

3.2 การปฏิบัติการของคณะทหารในการทำรัฐประหาร

สำหรับ เทศสวัสดิ์ ได้เล่าถึงเหตุการณ์ก่อนหน้ารัฐประหาร 16 กันยายน พ.ศ. 2500 ว่า จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้เรียกประชุม ส.ส. ประเภหนึ่งที่พรรคเสรีมนังคศิลา เป็นการด่วน และฝ่ายรัฐบาลก็เริ่มวางแผนที่จะกลับด้วยการลงมติให้ทำการจับกุมจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ กับคณะนายทหารตามกฎหมายอาญา มาตรา 113 ทันที แผนการต่อมา ก็ได้แก่การออกข่าวให้แก่นักหนังสือพิมพ์ว่า "ผู้ใหญ่ทั้งสองฝ่าย" ได้ตกลงกันเป็นที่เรียบร้อยแล้ว แต่ปรากฏว่าแผนที่กลับของรัฐบาลรั่วไหลไปถึงหูคณะรัฐประหาร โดยคณะรัฐประหารได้ระแคะระคายว่าแผนการนี้

¹พ.อ. อาจีกี คงสว่าง "ชีวิตฉันตั้งแต่รัฐประหาร" ใน ประวัติและผลงานของ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ อาณา จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์

พล.ท.อ.เผ่า ศรียานนท์ ได้มีคำสั่งว่า "เริ่มดำเนินการ 03 น. ตรงกันนี้ (16 ก.ย.) คำสั่งดังกล่าวถูกส่งไปยังหน่วย 'กลาตาย' ของตำรวจระเวรชายแดนให้รุกเข้ากรุงเทพฯ เป็น การควน"¹ แต่ทว่า จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ดำเนินการเสียควน เมื่อเวลา 23.00 น. และแสน รุงระวี เกวรา

ใคร ๆ ก็ยอมรับว่า กำลังอันเกรียงไกรของกองทัพตำรวจนั้น นอกจากกำลังหน่วย ยานยนต์หัวขลุ่ย ๆ หน่วยตำรวจร่มที่หัวหิน หน่วยตำรวจชายแดน และตำรวจน้ำ แล้ว ยังมีกำลังอันยิ่งใหญ่ที่พร้อมอาวุธนานาชนิดทั้งหน่วยยานยนต์และกำลังพล หน่วยกลาตาย คือกองปราบปรามสาบยอก มี พ.ท.อ. พันธศักดิ์ วิเศษศักดิ์ อัครวิน ธุ์ใจของ พล.ท.อ. เผ่า ศรียานนท์ เป็นผู้ควบคุม คณะทหารจึงจำเป็นต้องบีบให้ รวดเร็วและเรียบร้อย เพื่อป้องกันกร เสียเลือดเนื้อโดยใช่เหตุ เช่นเดียวกับจุด ยุทธศาสตร์อื่น ๆ²

และ สิบาน คำพินาน ได้ถึงสภาพของบรรดาตำรวจขณะนั้นว่า

ท่ามกลางความพะว้าพะวังคอยคำสั่งให้ต่อสู้หรือให้ยอมจำนนนี้เอง ทุกคนก็ได้ทราบว่ สายเสียแล้วที่จะทำการต่อสู้กับผู้กำลัง เห็นอกว่า วังปารุสกวัน หน่วยบัญชาการอื่น เกรียงไกรของจอมอัครวินเภา ซึ่งเพียบพร้อมไปด้วยรถถังและหน่วยกลาตาย ถูก พ.ท. เอิบ แสงฤทธิ์ เสนาธิการกองพลทหารบกที่ 1 เข้าทำการยิงและปลดอาวุธ ไปถึง 10 นาที โดยบรรดาถถังและปืนกลอันทรงอำนาจไม่มีโอกาสกระดิกกระเดี้ย ภายเป็นแสนเหล็กให้ทหารบกทำการชนไปเก็บไว้อย่างเรียบร้อยในวันรุ่งขึ้น นอกจากนี้ สถานีตำรวจที่สำคัญ ๆ ก็ถูกยึดไว้โดยสิ้นเชิงในเวลาอันรวดเร็ว โดยปราศจาก

¹สำราญ เทสสวัสดิ์ "จอมพล ป. วางแผนจับสฤษดิ์" ใน จอมพล สฤษดิ์ ก่อการ ปฏิวัติยึดอำนาจการปกครองจากจอมพล ป. พิบูลสงคราม เมื่อ 16 กันยายน 2500 หน้า 71

²ดู หน้า 74

การต่อสู้ขัดขวาง โดยเฉพาะกองปราบสามยอดซึ่งเป็นหน่วยกำลังอันสำคัญแห่งหนึ่ง ซึ่งคาดกันว่า ถ้าเข้าทำการยึดครองคุกคามความอารักขาอันสมบรูณ์อย่างเข้มแข็ง ก็กลับยอมจำนนโดยไม่มีอะไรเกิดขึ้น¹

จากเหตุการณ์ดังกล่าวจึงสรุปได้ว่า ขณะที่กำลังตำรวจมีการเคลื่อนไหวฉับพลันว่าจะต้องดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่ง จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ และคณะทหารจึงได้ตัดสินใจยึดอำนาจ พลตรี ประภาส จารุเสถียร ในฐานะบัญชาการกองพลที่ 1 ได้ออกคำสั่งให้ทหารกระจายกำลังออกยึดคุกต่าง ๆ ที่สำคัญ เฉพาะอย่างยิ่งรถเกราะรถถังนานาชนิดติดล้อมทางเข้ากองบัญชาการกองพลที่ 1 และหอประชุมกองทัพบกไว้ ซึ่งใช้เป็นศูนย์บัญชาการ ทหารกองพัน พล.ต.อ. หน่วยทหารราบได้กระจายกำลังออกสู่จุดต่าง ๆ ตามแผนที่วางไว้ คือ กองปราบสามยอด ซึ่งเป็นชุมกำลังสำคัญของ พล.ต.อ. เผ่า ศรียานนท์ คำสั่งให้ยึดให้ได้ภายในสองชั่วโมง และยึดได้เรียบร้อยโดย ร.ท. เข้าว ศิริสุวรรณ ซึ่งเคยเข้าออกนอกในกองปราบสามยอด พลจัตวา ~~ทศพล สิริวรรณ~~ รองบัญชาการกองพลที่ 1 พร้อมด้วย พ.ท. เวิน แสงฤทธิ์ เสนาธิการ พ.ท. เรืองศักดิ์ ชุมสุพรรณ พ.อ. เอี่ยม จิตรพงษ์ และ ร.อ. ทวีช เป้งวิทยา ได้นำกำลังเข้ายึดวังปารุสก์กันโดยนำกำลังทหาร ร.1 พัน 3 มุกเข้าไปเป็นกองแรกและติดตามด้วยรถถังเป็นขบวนคุ้มกัน ทางด้านกองทัพเรือ พล.ร.อ. หลวงชำนาญยุทธกิจ ได้สั่งวิทย์ เรืองเรือรบสองลำให้ยิงนำวาสนุณี และส่งกำลังทหารส่วนหนึ่งยึดบริเวณวัดราชาธิวาสเมื่อประมาณานกับกองทัพบก²

การรัฐประหารที่เกิดขึ้นครั้งนี้เป็นไปอย่างไม่เสียเลือดเนื้อแต่อย่างใด ทางคณะรัฐประหารได้ประกาศทางวิทยุกระจายเสียง เรียกให้จอมพล ป. พิบูลสงคราม และ พล.ต.อ. เผ่า ศรียานนท์ ไปรายงานตัวต่อคณะรัฐประหาร สำหรับจอมพล ป. พิบูลสงคราม เมื่อได้ทราบข่าวรัฐประหารได้รีบรถไปทางจังหวัดชลบุรี แล้วลงเรือที่แหลมฉบังไปลี้ภัยยังประเทศเขมร โดยเจ้าสีหนุ

¹ สาราญ เทศสวัสดิ์ "จอมพล ป. วางแผนจับสฤษดิ์" ใน จอมพล สฤษดิ์ ถอดการปฏิวัติ เปิดอ่านจากวารปกรรณจากจอมพล ป. พิบูลสงคราม เมื่อ 16 กันยายน 2500 หน้า 77

² สว่าง ลานเหลือ 37 ปีแห่งการปฏิวัติ หน้า 384

ได้ให้ความช่วยเหลือในกรณีที่หักภาษีชั่วคราว แล้วต่อจากนั้นได้ย้ายไปพำนักที่ประเทศญี่ปุ่นและใช้ชีวิตอยู่ที่ญี่ปุ่นจนถึงอสัญกรรม เมื่อวันที่ 11 มิถุนายน พ.ศ. 2507 ส่วน พล ท.อ. เผ่า ศรียานนท์ ได้ตัดสินใจเข้ามาขอตัวต่อจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เมื่อเวลา 2.30 น. ของวันที่ 17 กันยายน พ.ศ. 2500 และจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ขอร้อง พล ท.อ. เผ่า ศรียานนท์ เมื่อเผชิญหน้ากันเป็นครั้งสุดท้ายว่า "เผ่า ในที่สุดอ้าวก็กลัวไม่ลง... แต่ลูกกลับพยายามฆ่าตัวตลอดเวลาไปอยู่เสียที่ต่างประเทศอะ ประชาชนเขาไม่ต้องการแล้ว"¹ ซึ่งเป็นการขอร้องอย่างเพื่อน ทั้งนี้ในวันรุ่งขึ้น พล ท.อ. เผ่า ศรียานนท์ จึงต้องเดินทางไปอยู่ต่างประเทศ²

เวลาประมาณ 23.00 น. คณะทหารก็สามารถยึดอำนาจได้ และในอีกหนึ่งชั่วโมงต่อมา ก็ได้มีพระบรมราชโองการแต่งตั้งให้จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นผู้รักษาพระนครฝ่ายทหารต่อไป³

3. เหตุการณ์ภายหลังการรัฐประหาร 16 กันยายน พ.ศ. 2500

ภายหลังการทำการรัฐประหารสำเร็จแล้ว และได้มีพระบรมราชโองการแต่งตั้งจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นผู้รักษาพระนครฝ่ายทหารแล้ว จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก็ได้ออกแถลงการณ์ของคณะทหารที่แจ้งถึงสาเหตุของการยึดอำนาจจากจอมพล ป. พิบูลสงคราม และวัตถุประสงค์ในการทำการรัฐประหารครั้งนี้ซึ่งมีความสำคัญพอสรุปได้ว่า ในขณะนั้นบ้านเมืองตกอยู่ในสถานการณ์อันยุ่งยากลำบาก ประชาชนได้รับความทุกข์ยากมากขึ้นทุกวัน คณะทหารจึงจำเป็นต้องใช้กำลังเข้ายึดอำนาจการปกครอง⁴ และต่อมาอีกประมาณหนึ่งชั่วโมงก็ได้มีแถลงการณ์ฉบับที่ 2 ตามออกมาจากกองบัญชาการผู้รักษาพระนครฝ่ายทหารว่า "... คณะนี้หน่ยบนทหารทวง ๆ ของทหารบกที่ 1

¹ รุ่งโรจน์ ณ นคร และคณะ นายกรัฐมนตรีคนที่ 14 กับ 3 ผู้นำปฏิวัติ หน้า 108

* พล ท.อ. เผ่า ศรียานนท์ เสนอขอไปพำนัก ณ ประเทศสวิตเซอร์แลนด์

² หอจดหมายเหตุ กรมศิลปากร ประมวลแถลงการณ์และประกาศต่าง ๆ ของคณะปฏิวัติ

16 กันยายน 2500 หน้า 4

³ ฎ. หน้า 4 - 5

ของ กอง เจริญวิชาการและของ กองทัพอากาศที่ดอนเมือง ได้เข้ายึดที่หมายตามแผนไว้ได้โดย
เรียบร้อยแล้ว"¹

* เมื่อได้ออกอากาศแถลงการณ์แจ้ง เหตุผลในการทำรัฐประหารให้ประชาชนทราบแล้ว
จากนั้นจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ผู้นำคณะรัฐประหารและผู้นำพระนครฝ่ายทหารก็ได้ส่งบันทึก
แจ้ง เหตุผลการทำรัฐประหารไปยังสถานทูตต่าง ๆ โดยแจ้ง เหตุผลที่คณะทหารจำต้องทำการ
ยึดอำนาจการปกครองจากจอมพล ป. พิบูลสงคราม โดยสรุปที่สำคัญว่า รัฐบาลจอมพล ป.
พิบูลสงคราม ไม่สามารถบริหารประเทศตามแบบอย่างอันดี เช่น ยอมให้มีการลักลอบติดต่อกับ
คอมมิวนิสต์จีน ยอมให้มีการหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ และดำเนินการเลือกตั้งที่ไม่สอดคล้องกับ
ความเป็นธรรมและความประสงค์ของประชาชน เป็นต้น และในท้ายของบันทึกได้ยืนยันว่าในค่าน
นโยบายต่างประเทศ คณะรัฐประหารจะสร้างพันธะที่มีอยู่กับนานาประเทศตามเดิม และยังคง
ยึดมั่นในหลักการกฏบัตรสหประชาชาติและเป็นภาคีของสนธิสัญญาอาเซียนต่อไป นอกจากนี้ก็ให้
ความมั่นใจแก่ชาวต่างประเทศในด้านการให้ความคุ้มครองตามกฎหมาย²

ต่อมาในวันที่ 18 กันยายน พ.ศ. 2500 ก็ได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ
ให้ยุบสภา มีใจความสำคัญของพระบรมราชโองการตอนหนึ่งว่า

ข้อ 1 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475 แก้ไขเพิ่มเติม
พุทธศักราช 2495 ให้คงใช้บังคับต่อไป ภายใต้เงื่อนไขดังนี้

ก. ให้สมาชิกภาพแห่งสภาผู้แทนราษฎรของสมาชิกประเภทที่ 1 และประเภท
ที่ 2 สิ้นสุดลงในวาระการแก้ไขพระบรมราชโองการนี้

ข. ให้ดำเนินการเลือกตั้งสมาชิกประเภทที่ 1 ภายในเก้าสิบวันนับแต่วัน
ประกาศพระบรมราชโองการนี้

¹ หอจดหมายเหตุ กรมศิลปากร ประมวลแถลงการณ์และประกาศต่าง ๆ ของคณะปฏิวัติ

16 กันยายน 2500 หน้า 4 - 5

² ม.ร.ว.ชนม์สวัสดิ์ จมพุนท์ ชีวิตและงานของสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จอมพลผู้พิชิต

หน้า 202 - 204

ก. จะให้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งสมาชิกประเภท 2 จากบุคคลซึ่งทรงเห็นสมควร มีจำนวนไม่เกินหนึ่งร้อยยี่สิบสามนาย ในวันและภายหลังวันประกาศพระบรมราชโองการนี้ ในระหว่างที่สมาชิกประเภทที่ 1 ยังไม่ได้เข้ารับหน้าที่ ให้สภาผู้แทนราษฎรประกอบช่วยสมาชิกประเภท 2 ไปพลางก่อน

ง. ก่อนที่จะได้มีการแต่งตั้งคณะรัฐมนตรีเข้าบริหารราชการแผ่นดิน ให้เป็นหน้าที่ผู้รักษาราชการฝ่ายทหาร เป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ

ข้อ 2 พระบรมราชโองการนี้ไม่กระทบกระเทือนการนับระยะเวลาที่ได้ดำเนินมาแล้วตามมาตรา 115 และมาตรา 116¹

หลังจากที่ยุบสภาแล้วได้มีการแต่งตั้งสมาชิกประเภทที่สองจำนวน 121 คน ทำหน้าที่สมาชิกวุฒิสภาไปก่อนจนกว่าจะมีการเลือกตั้งภายใน 90 วัน คือในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2500 ภายหลังที่ได้มีการแต่งตั้งสมาชิกประเภทที่สอง² เรียบร้อยแล้ว ได้มีการพิจารณาคัดเลือกตัวบุคคลเข้าเป็นนายกรัฐมนตรี³ ปรากฏว่าบุคคลที่คณะทหารเห็นชอบคือ นายพจน์ สารสิน⁴

การมอบให้ นายพจน์ สารสิน เป็นนายกรัฐมนตรีในขณะนั้น คณะทหารได้มุ่งหวังว่าจะให้ประเทศไทยได้รับการสนับสนุนและรับความช่วยเหลือจากต่างประเทศต่อไปตามเดิม เพราะก่อนที่

¹ หอจดหมายเหตุ กรมศิลปากร ประมวลแถลงการณ์และประกาศต่าง ๆ ของคณะปฏิวัติ 16 กันยายน 2500 หน้า ๕

² คุรุราษฎร์ในภาคผนวก

³ ** การที่จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ไม่เข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเสียเอง กล่าวกันว่า ประการแรกเพื่อเป็นการแสดงให้เห็นว่า การชิงอำนาจมาจากจอมพล ป. พิบูลสงคราม ไม่ใช่เพื่อต้องการครองความเป็นใหญ่ทางการเมือง ประการที่สองเกรงว่าจะเกิดปัญหาเกี่ยวกับนโยบายต่างประเทศ เพราะตนเองไม่ถนัดจึงต้องเลือกบุคคลที่มีชื่อเสียงพอสมควรในด้านการต่างประเทศ

⁴ นรินทิ เศรษฐมยุท และ โกสินทร์ วงศ์สุววัฒน์ เมืองไทยในระบอบรัฐสภา หน้า 207

นายพจน์ สารสิน จะเข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีนั้น ก็ดำรงตำแหน่ง เลขาธิการข้าหลวงใหญ่
ในประเทศไทย เคยดำรงตำแหน่ง เอกอัครราชทูตไทยประจำสหรัฐ และเป็นรัฐมนตรีว่าการ
กระทรวงต่างประเทศ* ใบสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม มาก่อน นอกจากจะมีชื่อเสียง
ดีในต่างประเทศแล้วแม้ในประเทศเอง นายพจน์ สารสิน ก็ได้ชื่อว่าเป็นผู้ไม่มีประวัติ
ทางพหุวิทยาในทางใด ๆ มาก่อน ถึงขั้นของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ที่มีก่อน นายพจน์ สารสิน
ในวันที่แถลงข่าวต่อสื่อสารมวลชน เมื่อเชษฐา นายพจน์ สารสิน เข้ามาเป็นนายกรัฐมนตรีครั้งแรก
ว่า "... เป็นคน เรียกว่ามือสะอาดมาตลอดเวลาและได้รับความเชื่อถือจากนานาประเทศทั้งปวง
ที่พิเศษก็คือ เขาสามารถเข้ากับคณะทหารได้เป็นอย่างดีนั้นเอง ทั้งไม่อยู่ในอาณัติของพรรค
การเมืองพรรคใดเลย..."¹

และหนังสือพิมพ์รายวันใหม่ในสหรัฐได้เสนอข่าว เมื่อทราบว่า จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์
ได้เสนอให้ นายพจน์ สารสิน เป็นนายกรัฐมนตรีว่า "... นายพจน์ สารสิน มาจากตระกูล
ที่เก่าแก่มั่งคั่งตระกูลหนึ่งในกรุงเทพฯ เพราะนอกจากอาชีพทางแพทย์ของต้นตระกูลแล้ว ยังมี
มรดกอันเกิดจากที่ดินที่นา การค้าข้าว อย่างมหาศาล..."²

จากข้อความดังกล่าวจึงเห็นได้ว่า นายพจน์ สารสิน เป็นบุคคลที่เหมาะสมที่สุดในขณะนั้น
เพราะนอกจากจะเป็นผู้ที่มีมือสะอาด มั่งคั่งร่ำรวยแล้ว นายพจน์ สารสิน ยังวางตนเป็นกลาง

* นายพจน์ สารสิน ได้เป็นรัฐมนตรีว่าการต่างประเทศสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม
มีอำนาจในปี พ.ศ. 2492 จนถึงปี พ.ศ. 2494 เมื่อรัฐบาลไทยรับรองรัฐบาลกษัตริย์เนาได้
ของเวียดนามใต้ นายพจน์ สารสิน ไม่เห็นด้วยจึงขอลาออก รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม
จึงได้ส่งไปเป็นเอกอัครราชทูตไทยประจำกรุงวอชิงตัน

¹ พ.อ. อาจสีก กวงสว่าง "ชีวิตนับตั้งแต่รัฐประหาร" ใน ประวัติและผลงานของ
จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พลโท จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์
17 มีนาคม 2507 หน้า 63

² อุดม ประมวลวิทยา นายกรัฐมนตรี จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ โดย ประมวลวิทยา
(นามแฝง) หน้า 215

ทางการเมือง เพราะเขาไม่ได้แก้ไขพรรคการเมืองใด ๆ และกล่าวกันว่า รัฐบาลของ นายพจน์ สารสิน เป็นรัฐบาลรักษาการตามรัฐธรรมนูญใหม่ที่รอการเลือกตั้งทั่วไปอยู่ ในวันที่ 21 กันยายน พ.ศ. 2500 นายพจน์ สารสิน ก็จัดตั้งรัฐบาลขึ้น

การกระทำของคณะนายทหารครั้งนี้ ปรากฏว่า เป็นที่พอใจของประชาชนทั่วไป และ ในการตั้งรัฐบาลใหม่ซึ่งมี นายพจน์ สารสิน เป็นนายกรัฐมนตรี นั้นถ้าดูที่จริง ๆ แล้วก็จะเห็นว่าคณะทหารก็ยังมีอำนาจอยู่ในคณะรัฐบาลหลายประการ คือ ตำแหน่งรัฐมนตรีกลาโหม และ มหาคไทย ซึ่งเป็นตำแหน่งที่สำคัญ คณะทหารได้ส่ง พลโท ถนอม กิตติขจร และ พลตรี ประภาส จารุเสถียร ไปคุมไว้เช่นกัน¹ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ไม่รับตำแหน่งใดเลยในคณะรัฐมนตรี

ต่อมาในวันที่ 25 กันยายน พ.ศ. 2500 นายพจน์ สารสิน ได้เสนอกฎหมายสำคัญ

๘ ฉบับคือ

1. พ.ร.บ. นิรโทษกรรมแก่ผู้กระทำความผิดอาญาการบริหารราชการแผ่นดิน เมื่อ วันที่ 16 กันยายน พ.ศ. 2500 ซึ่งเป็นการนิรโทษกรรมแก่ผู้กระทำความผิดในการยึดอำนาจ ในครั้งนั้น โดยรัฐบาลได้ให้เหตุผลว่า กระทำไปโดยปรารถนาที่จะจัดความไม่ชอบธรรมในการใช้อำนาจบริหารประเทศ ซึ่งก่อให้เกิดความเคียดแค้นและหวาดกลัวแก่ประชาชนทั่วไป และได้กระทำไปโดยมิได้แสวงหาผลประโยชน์หรือบำเหน็จตอบแทนส่วนตน จึงเห็นควรให้มีการนิรโทษกรรมแก่บุคคลผู้กระทำการยึดอำนาจในครั้งนี้ ซึ่งสภาได้ลงมติรับร่างกฎหมายเป็นเอกฉันท์

2. พ.ร.บ. จัดระเบียบการป้องกันราชอาณาจักร พ.ศ. 2500 ซึ่ง พลโท ถนอม กิตติขจร รัฐมนตรีกลาโหม ได้แถลงต่อสภาว่า เพื่อที่จะให้การบังคับบัญชาทหารได้เป็นไปโดยเหมาะสมแก่สถานการณ์ สมควรที่จะได้แก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายว่าด้วยการจัดระเบียบการป้องกันราชอาณาจักรให้มีการแต่งตั้ง ผู้บัญชาการทหารสูงสุด รองผู้บัญชาการทหารสูงสุด และแม่ทัพในเวลาปกติได้

¹ นรินทร์ เศรษฐบุตร และ โกสินทร์ วงศ์สุววัฒน์ เมืองไทยในระบบรัฐสภา หน้า 220

ปรากฏว่าที่ประชุมได้พิจารณารวบรวมและอนุมัติกฎหมายทั้ง 2 ฉบับนี้ เมื่อวันที่ 25 กันยายน พ.ศ. 2500¹

ต่อมาในวันที่ 27 กันยายน พ.ศ. 2500 ได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นผู้นำราชการทหารสูงสุด ตามประกาศพระบรมราชโองการแต่งตั้งซึ่งมีใจความสำคัญว่า

... โดยที่ทรงพระราชดำริเห็นว่า จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้เคยรับหน้าที่บริหารราชการแผ่นดิน ในตำแหน่งสำคัญ ๆ มาแล้วหลายตำแหน่ง และได้เคยดำรงตำแหน่งผู้นำราชการฝ่ายทหารในขณะที่ประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินมาแล้ว เป็นที่เรียบร้อยได้รับความนิยมเชื่อถือจากประชาชนเป็นอันมาก ทั้งเป็นที่ประจักษ์ชัดว่า จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นผู้มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์และรัฐธรรมนูญ และมีความปรีชาสามารถบำเพ็ญประโยชน์ให้แก่ประเทศชาติเป็นเอกประการ และโดยที่จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ขอให้พ้นจากตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก โดยมอบหน้าที่บริหารราชการแผ่นดินให้แก่คณะรัฐมนตรี เพื่อบริหารราชการตามวิถีทางรัฐธรรมนูญแล้ว

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 4 ทวิ แห่งพระราชบัญญัติจัดระเบียบป้องกันราชอาณาจักร พ.ศ. 2491 ซึ่งได้แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติจัดระเบียบป้องกันราชอาณาจักร (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2500 จึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นผู้นำราชการทหารสูงสุดอีกตำแหน่งหนึ่ง ทั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป²

¹อุดม ประมวลวิทย์ นายกรัฐมนตรี จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ โดย ประมวลวิทย์ (นามแฝง) หน้า 220 - 221

²หอจดหมายเหตุ กรมศิลปากร ประมวลแถลงการณ์และประกาศต่าง ๆ ของคณะปฏิวัติ
16 กันยายน 2500 หน้า 35

การแต่งตั้งจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นผู้นำการทหารสูงสุดในครั้งนั้นด้วย เหตุผลที่ว่า
ตำแหน่งผู้รักษาพระนครฝ่ายทหารต้องยกเลิกไปเมื่อจัดรัฐบาลใหม่ โดยการมอบอำนาจราชการ
แผ่นดินให้คณะรัฐบาล จึงแต่งตั้งผู้นำการทหารสูงสุดขึ้น ซึ่งมีอำนาจเต็มที่คุมทั้งสามกองทัพน
ยามปกติ ดังนั้นถ้าพิจารณาอยู่แล้ว รัฐบาลของ นายพจน์ สารสิน ก็เหมือนกับรัฐบาลของคณะทหาร
ภายใต้การสนับสนุนของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เพราะคณะรัฐมนตรี* ส่วนใหญ่ก็อยู่รวมใน
การทำการบริหาร เมื่อ 16 กันยายน พ.ศ. 2500 นั้นเอง

เมื่อครบกำหนด 90 วัน การเลือกตั้งสมาชิกสภาแทนราษฎรทั่วประเทศได้มีขึ้น เมื่อ
วันที่ 15 ธันวาคม พ.ศ. 2500 พรรคใหญ่ที่เป็นคู่แข่งกันสำคัญได้แก่ พรรคประชาธิปัตย์ ซึ่งมี
นายควง อภัยวงศ์ เป็นหัวหน้าพรรค กับพรรคสหภูมิ ซึ่งมี นายสุกิจ นิมมานเหมินทร์ เป็นหัวหน้า
เฉพาะพระนคร ปรากฏว่า นายควง อภัยวงศ์ นำทีมลูกพรรคชนะทั้งหมดเก้าคน แต่เมื่อมีคนหนึ่ง
ถึงแก่กรรมก่อนประกาศผล ชวนคลั่งสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม จึงได้แทน ผลการเลือกตั้ง
ทั่วประเทศปรากฏว่า พรรคสหภูมิได้รับเลือกตั้งมากกว่าพรรคอื่น ๆ คือ 44 ที่นั่งจากจำนวนที่นั่ง
ทั้งหมดในสภา 160 ที่นั่ง พรรคเสรีมนังคศิลาได้สี่ที่นั่ง พรรคประชาธิปัตย์ได้ 39 ที่นั่ง พรรค
เสรีธรรมได้หกที่นั่ง พรรคเสรีประชาธิปไตยได้ห้าที่นั่ง พรรคชาตินิยมได้หนึ่งที่นั่ง พรรคขบวนการ
ไฮด์ปาร์คได้หนึ่งที่นั่ง และไม่สังกัดพรรคได้ถึง 59 ที่นั่ง และการเลือกตั้งครั้งนี้ปรากฏว่าเป็นไป
ด้วยความบริสุทธิ์เรียบร้อยภายใต้การควบคุมของ พลโท ประภาส จารุเสถียร¹

เมื่อการเลือกตั้งเสร็จเรียบร้อยแล้ว ผลที่ออกมาปรากฏว่าไม่มีพรรคใดมีเสียงข้างมาก
เกินกึ่งหนึ่งในสภา อย่างแท้จริงพอที่จะตั้งคณะรัฐบาลได้ จึงได้เกิดความคิดที่จะตั้งรัฐบาลผสมขึ้น
โดยจะให้ นายพจน์ สารสิน เป็นนายกรัฐมนตรีต่อไป แต่ นายพจน์ สารสิน ไม่ปฏิเสธไม่ยอม
รับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เพราะไม่ได้เป็นหัวหน้าพรรคใดพรรคหนึ่ง และได้ขอลาออกจากตำแหน่ง
นายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 26 ธันวาคม พ.ศ. 2500

ด้วยเหตุที่พรรคสหภูมิได้มีเสียงข้างมากเกิดขาดในสภา จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์
จึงให้วิธีการจัดตั้งรัฐบาลที่มีเสียงข้างมากในสภาโดยใช้วิธีแบบเดียวกับจอมพล ป. พิบูลสงคราม

* รายนามคณะรัฐมนตรีชุดที่ 28 ซึ่งมี นายพจน์ สารสิน เป็นนายกรัฐมนตรี โปรดดูใน
ภาคผนวก

¹ นบิตี เสริมบุตร และ โกสินทร์ วงศ์สุววัฒน์ เมืองไทยในระบอบรัฐสภา

คือจดทะเบียนจัดตั้งพรรคการเมืองใหม่ คือ "พรรคชาติสังคม" โดยรวบรวมเสียงสนับสนุนจาก พรรคสหภูมิ เดิมกับพรรคอิสระอีกจำนวนหนึ่งรวมเป็นพรรคใหม่ซึ่งมี จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นหัวหน้าพรรค พลโท ถนอม กิตติขจร และนายสุกิจ นิมมานเหมินทร์ เป็นรองหัวหน้าพรรค พลโท ประภาส จารุเสถียร เป็นเลขาธิการพรรค และได้สนับสนุนให้ พลโท ถนอม กิตติขจร เป็นนายกรัฐมนตรี* เมื่อวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2501 จะเห็นได้ว่าอิทธิพลของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ นั้นคลุมอยู่ทั้งทางการเมืองและการทหารและในทางการเมืองในขณะนั้น¹

สรุป

ภายหลังที่ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้กลับเข้ามาใช้อำนาจทางการเมืองอีกครั้งหนึ่ง ภายหลังการรัฐประหาร พ.ศ. 2490 ปรากฏว่า จอมพล ป. พิบูลสงคราม ต้องเผชิญกับ วิกฤตการณ์ทางการเมืองภายในประเทศหลายครั้งหลายหนด้วยการกบฏต่าง ๆ แก่จอมพล ป. พิบูลสงคราม ก็สามารถไขว่คว้าล้างปราบปรามได้สำเร็จ และทุกครั้งหลังสุดที่ต้องทำรัฐประหาร เจียป พ.ศ. 2494 เพียงเพื่อจะนำรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2475 กลับมาใช้ เพื่อจะได้เสียงสนับสนุน จากสมาชิกประเภทสอง และจะได้ครองอำนาจความยิ่งใหญ่ทางการเมืองของตนให้นานที่สุด แต่ในที่สุดจอมพล ป. พิบูลสงคราม ก็ต้องเผชิญกับความผันผวนทางการเมืองอีกครั้งหนึ่งนับแต่ พ.ศ. 2496 เป็นต้นมาจนถึง พ.ศ. 2500 ทั้งนี้เพราะได้เกิดการแตกแยกของกลุ่มบุคคลสำคัญ ในคณะรัฐบาลที่ช่วยผลักดันให้จอมพล ป. พิบูลสงคราม ให้ก้าวขึ้นสู่การครองอำนาจอีกครั้งหนึ่ง จอมพล ป. พิบูลสงคราม พยายามที่จะหาเสียงจากประชาชนให้สนับสนุนตน เมื่อไม่สามารถจะ ประสานรอยร้าวในคณะรัฐบาลได้ด้วยการนำแบบอย่างการสร้างประชาธิปไตยของตะวันตก เข้า มาเผยแพร่ คือการไต่สวนปากและการเพรสคอนเฟอเรนซ์ จึงกล่าวได้ว่า วิธีการนี้เหมือนดาบสองคม คือการไต่สวนปากและการเพรสคอนเฟอเรนซ์เป็นการชักพอกความฉักพลาถ การคอร์รัปชัน ในคณะรัฐมนตรีแต่ละคนออกมาเปิดเผย ความเลื่อมก็จะเกิดขึ้นกับบุคคลเหล่านั้น อาจทำให้

* จะได้อีกกล่าวถึงรายละเอียดในบทต่อไป

¹ เสน่ห์ ศรีมณฑล การเมืองเรื่องนายถนอม หน้า 547

จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้เป็นที่กล่าวขวัญของของประชาชนในการกระทำแบบนั้น แต่ปรากฏว่าไม่เป็นไปตามแบบที่กล่าว เพราะอีกคนหนึ่งกลับเชิดคอคัวเอง เราะนอกจากประชาชนจะเกิดความไม่พอใจเมื่อ ไฮคาร์คโฌมีรัฐบาลหรือเรียกว่าสาวได้ให้กินแล้ว บรรดา คณะรัฐมนตรีที่ถูกพักพอกทางก็ไม่พอใจในการกระทำครั้งนั้น บุคคลต่างไม่พอใจในการกระทำของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ว่าจะเป็นไปได้ในทางใด ความวาทะแวงจึงเกิดขึ้น และเมื่อ บุคคลสำคัญฝ่ายทหารคือ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ และ พล.ท.อ.เผ่า ศรียานนท์ ผู้เป็นใหญ่ฝ่ายตำรวจ จนได้รับฉายาว่า "บุรุษเหล็กแดง เอเซีย" เกิดความไม่พอใจซึ่งกันและกัน

จอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งตกอยู่ในฐานะที่เสียสองตัว ก็ต้องทำตนเป็นกลาง คอยคานอำนาจของทั้งสองฝ่าย ใครมีท่าจะแข็งเกร่งขึ้นมาก็คืออำนาจจง พร้อมกับสร้างอีกฝ่ายหนึ่งให้แข็งขึ้น แต่ก็เป็นไปไม่ได้ไหน เมื่อถึงกำหนดที่รัฐบาลจะทองออกตามวาระเพื่อจัดการ เลือกตั้งให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญ ปี พ.ศ. 2475 แก้ไขใหม่ในปี พ.ศ. 2495 จอมพล ป. พิบูลสงคราม ประกาศใช้พระราชบัญญัติพรรคการเมืองขึ้นเมื่อแสดงความเป็นประชาธิปไตยอย่างเต็มที่ แต่เมื่อใดทำการหาเสียงของพรรคไปเรื่อย ๆ ปรากฏว่าพรรคเสรีมนังคศิลาซึ่ง จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นหัวหน้าพรรค และ พล.ท.อ.เผ่า ศรียานนท์ เป็นเลขาธิการพรรค คณะนั้นเริ่มตกต่ำลงเรื่อย ๆ จึงได้เกิดการใช้พลังไฟฟ้ขึ้น ดังนั้นภายหลังการเลือกตั้ง เมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2500 ฝ่ายรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม จะเป็นฝ่ายมีชัยในการเลือกตั้งก็ตาม แต่ก็มีเสียงวิพากษ์วิจารณ์ว่า เป็นการเลือกตั้งที่สกปรก และได้มีการแสดงออกซึ่งความไม่พอใจในการเลือกตั้งครั้งนั้น จนกระทั่งรัฐบาลต้องประกาศภาวะฉุกเฉิน และตั้งจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นผู้บัญชาการฝ่ายทหารทำหน้าที่ปราบปรามและรักษาความสงบเรียบร้อย แต่การเดินขบวนของนิสิตนักศึกษาและประชาชนในการเรียกร้องสิทธิที่ถูกฝ่ายรัฐบาลโกงไปในการเลือกตั้งกลับทวีความรุนแรงขึ้น และทางฝ่ายรัฐบาลก็ทวีความกินแหนงแคลงใจต่อจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ มากขึ้น และในที่สุดจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก็ต้องการให้รัฐบาลทำการปรับปรุงรัฐบาลใหม่ จนกระทั่งยื่นคำขาดให้รัฐบาลปลด พล.ท.อ.เผ่า ศรียานนท์ ออกจากตำแหน่งหน้าที่ทุกตำแหน่ง เพราะประชาชนเกลียดชัง และหน่วยเกรงกลัวภัยมีจากบรรดาตำรวจชั้นอัศวินทั้งหลาย ตลอดจนปราบปรามการก่อการกำเริบ การกำเริบ และปราบปรามพวกอันธพาลอย่างจริงจัง เมื่อจอมพล ป. พิบูลสงคราม ไม่ยอมปฏิบัติตามขอเสนอให้คณะรัฐบาลลาออก แต่กลับมีข่าวว่าฝ่ายรัฐบาลจะ

ทำการจับกุมคณะทหาร ดังนั้น จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ จึงได้ตัดสินใจทำการรัฐประหารในคืนวันที่ 16 กันยายน พ.ศ. 2500 จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ให้เหตุผลในการทำการรัฐประหารครั้งนี้ว่า รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม บริหารราชการที่นำแต่ความทุกข์ยากมาสู่ประชาชนชาวไทยทั่วยุทธศาสตร์ทุกวัน คณะทหารไม่สามารถใช้สันติวิธีเจรจากับฝ่ายรัฐบาลได้ จึงจำเป็นต้องทำการรัฐประหาร และยังได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นผู้รักษาพระนครฝ่ายทหารอีกด้วย ดังนั้นการทำการรัฐประหารครั้งนี้ของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ สำเร็จลงได้อย่างรวดเร็วและไม่ต้อง เสียเลือดเนื้อแก่ประชาชนใด อาจกล่าวได้ว่า เพราะตลอดเวลาที่ผ่านมา จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้วางตัวอยู่ข้างประชาชนตลอดมา และระหว่างที่ พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ กำลังขยายอำนาจทางทหารจากร่วงออกไปอย่างกว้างขวางนั้น จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก็จับตามองอยู่อย่างเงียบ แต่ในขณะเดียวกันก็ได้สร้างฐานอำนาจของตนให้มั่นคงขึ้นเรื่อย ๆ โดยไม่ได้ใช้อำนาจนั้นกระทำการใด ๆ ให้ประชาชนต้องได้รับความกระทบกระเทือนในการขยายอำนาจของตน แต่ประชาชนกลับจะมองไปในทางที่เห็นว่า จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้สร้างกองทัพที่มีใจความเจริญแข็งแกร่งขึ้นอย่างเหมาะสมที่จะทำหน้าที่เป็นรัฐของชาติ

ส่วน พล.ต.อ. เผ่า ศรียานนท์ โดยหน้าที่ของรัฐมนตรีมหาดไทยและอธิบดีกรมตำรวจ ต้องติดต่อกับประชาชนโดยตรง และมีหน้าที่บำบัดทุกข์บำรุงสุขให้แก่ประชาชน แต่การขยายอำนาจและแผ่อิทธิพลของ พล.ต.อ. เผ่า ศรียานนท์ ในวงการตำรวจ และพวกอันธพาลนั้นได้ก่อความเดือดร้อนให้แก่ประชาชน การเสียดสีของสื่อมวลชน การยิงทิ้งนักหนังสือพิมพ์ และฝ่ายตรงข้าม ตลอดจนการดำเนิน คำทองคำ แม้จับล่อลวง ฯลฯ ตำรวจไม่สามารถจะจัดการจับกุมบุคคลผู้ทำความผิดเหล่านั้นได้ ดังนั้น พล.ต.อ. เผ่า ศรียานนท์ จึงเป็นเป้าที่ถูกโจมตีอย่างหนักหน่วง แม้ว่าจะได้เป็นที่ยอมรับกันว่า ไม่มีสมมุติฐานที่กรมตำรวจจะก้าวหน้าเท่ากับ สมัย พล.ต.อ. เผ่า ศรียานนท์ จนมีคำขวัญว่า "ไม่มีอะไรภายในตำรวจที่ตำรวจไทยจะทำได้" และนอกจากนั้นในฐานะเลขาธิการของพรรคเสรีมนังคศิลา พล.ต.อ. เผ่า ศรียานนท์ ก็ได้พยายามทุกวิถีทางแม้จะไม่ถูกต้อง ในการให้สมาชิกของพรรคได้รับการเลือกตั้งมากที่สุด โดยไม่ได้คำนึงถึงหน้าที่โดยตรงของตนเองว่าในฐานะรัฐมนตรีมหาดไทย ตัวเอง

จะต้องรับผิดชอบในการ เลือกทั้งครั้งนั้น ระหว่างหน้าที่กับพรรค ปรากฏว่า พล ต.อ. เผ่า ศรียานนท์ เลือกเอาพรรคมากกว่าที่จะยอมรับสิทธิหน้าที่ของตนที่มีต่อประชาชน

ดังนั้น เมื่อประชาชนนิยมชมชอบการกระทำของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ มากเท่าใด ความเกลียดชังก็ยิ่งแค้นที่มีอยู่ในจิตใจของประชาชนก็ยิ่งเหวี่ยงไปลงที่ พล ต.อ. เผ่า ศรียานนท์ หมด และเมื่อเกิดการ เติบโตขึ้นเรียกร้องให้รัฐบาลปฏิบัติตามข้อเสนอของประชาชน รัฐบาลต้องการให้ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ปราบปรามโดยการใช้อำนาจ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก็ไม่ยอมพ่ายกลับมีความเห็นว่าประชาชนมีสิทธิที่จะเรียกร้องความถูกต้องยุติธรรม และการตัดสินใจในหน้าที่วิกฤต ที่ทหารตำรวจจะเกิดปะทะกับประชาชนที่สะพานมิตราน้ำจาว แก่จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ใช้ไหวพริบปฏิภาณแก้ปัญหาได้อย่างฉับพลันทันทีและนุ่มนวลต่อผู้ชุมนุมด้วย ดังนั้นจอมพล สฤษดิ์ จึงกลายเป็น "วีรบุรุษ" และ เป็น "ขวัญใจของประชาชน" ไปโดยไม่รู้ตัว นอกจากนั้นทางฝ่ายทหารก็ยินยอมและยอมรับอำนาจของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในฐานะรัฐมนตรีกลาโหม และ ผู้บัญชาการทหารบก ซึ่งเคยร่วมสู้รบด้วยกันมาหลายครั้งหลายหน จึงทำให้กำลังของ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ทางด้านการทหารแข็งแกร่ง และยังได้รับความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกาเช่นเดียวกับฝ่ายตำรวจ จึงทำให้ฐานกำลังทางทหารบกแข็งแกร่งกว่าฝ่ายตำรวจซึ่งมีจำนวนน้อยกว่า

เมื่อจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ทำการรัฐประหาร เมื่อ 16 กันยายน พ.ศ. 2500 ประชาชนจึงชื่นชมยินดี เพราะในขณะนั้นประชาชนกำลังไม่พอใจรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม มากถึงขนาดเรียกร้องให้ลาออกไป และประกาศขับไล่รัฐมนตรีบางคนในคณะรัฐบาล และ ประการที่สำคัญเมื่อ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ทำการรัฐประหารแล้ว ยังได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็น ผู้รักษาการพระนครฝ่ายทหาร ซึ่งเท่ากับ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้รับการยอมรับจากองค์พระประมุขของชาวไทย ในฐานะหัวหน้าคณะรัฐประหารนั่นเอง ดังนั้นการรัฐประหาร 16 กันยายน พ.ศ. 2500 จึงเป็นที่ยอมรับอย่าง ชื่นชมยินดีจากปวงชนชาวไทยทั้งหลายในขณะนั้น

การเมืองในระบบรัฐสภาในประเทศไทย (พ.ศ. 2475 - 2506)

ประเภทของระบบการปกครองนั้น นักรัฐศาสตร์ได้แบ่งไว้หลายอย่าง เป็นต้นว่า การปกครองแบบใช้อำนาจ เป็นใหญ่คือแบบเผด็จการ ส่วนระบบประชาธิปไตย เป็นแบบที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองประเทศ และบางก็แบ่งระบบการปกครองออกเป็นแบบประธานาธิบดี กษัตริย์ และรัฐสภา ทั้งนี้โดยดูจากการแบ่งอำนาจในการปกครองและการบริหารประเทศว่า เป็นอย่างไร นับตั้งแต่ประเทศไทยได้เปลี่ยนแปลงการปกครอง เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา วิธีทางการเมืองของเมืองไทยได้วิวัฒนาการไปเป็นอันมาก จากการปกครองในระบบ สมบูรณาญาสิทธิราชย์แบบรวมศูนย์อำนาจมา เป็นการปกครองตามแบบอย่างของประชาธิปไตย¹ โดยเหตุที่การปกครองระบอบประชาธิปไตย คือการปกครองโดยประชาชน เพื่อประชาชน อำนาจสูงสุดในการปกครองแผ่นดินเป็นของประชาชน และประชาชนเท่านั้นเป็นผู้ใช้อำนาจสูงสุดนี้ และอำนาจดังกล่าวก็คืออำนาจอธิปไตย มองเตสกีเออร์ (Montesquieu) นักปราชญ์ชาว ฝรั่งเศสได้กล่าวถึง การแบ่งแยกอำนาจไว้ว่า ในรัฐหนึ่ง ๆ นั้นมีอำนาจอยู่สามชนิด อำนาจ ตรากฎหมาย (อำนาจนิติบัญญัติ) อำนาจบังคับให้มีการปฏิบัติตามกฎหมาย (อำนาจบริหาร) และ อำนาจตัดสินข้อพิพาทต่าง ๆ ในกฎหมาย (อำนาจตุลาการ) มองเตสกีเออร์ วางหลักว่า การใช้ อำนาจทั้งสามนี้ต้องแยกกัน และโดยอิสระ เพื่อป้องกันสิทธิของเอกชนต่อการใช้อำนาจอย่าง เกิดขาดของรัฐ มองเตสกีเออร์ ยังกล่าวต่อไปอีกว่า

เป็นความจริงอยู่ชั่วฟ้าดินสลายว่า มนุษย์เรา เมื่อมีอำนาจแล้วก็มักใช้อำนาจนั้นเกินไป จนกว่าจะถูกกำหนดขีดขึ้นในการใช้ เพื่อที่จะไม่ให้มีการใช้อำนาจเลย เกิดไขว่ต้องให้อำนาจ คอยค้ำคานกันทานกันไว้ ถ้าบุคคลคนเกี่ยวหรือเจ้าหน้าที่ในขณะเดียวกัน อำนาจ

¹ นรนิติ เทพธูปบุตร และ โกสินทร์ วงศ์สุววัฒน์ เมืองไทยในระบบรัฐสภา

นิติบัญญัติรวมอยู่กับอำนาจบริหาร เสรีภาพก็จะมีไม่ได้เลย เพราะเป็นที่น่ากลัวว่า พระมหากษัตริย์หรือสภาจะตรากฎหมายควบคุม เพื่อจะได้กดขี่ให้มีการปฏิบัติตาม เสรีภาพจะมีอย่างไรได้ ถ้าอำนาจตุลาการไม่ได้แยกออกจากอำนาจนิติบัญญัติและอำนาจบริหาร ถ้าอำนาจตุลาการรวมอยู่กับอำนาจนิติบัญญัติ ก็จะเกิดมีอำนาจเหนือชีวิตและเสรีภาพของพลเมืองจะกระทำอะไรก็กระทำได้ตามใจชอบ เพราะผู้พิพากษา เป็นผู้ตรากฎหมายและวินิจฉัยเอง ถ้าอำนาจตุลาการรวมอยู่กับอำนาจบริหาร ผู้พิพากษาก็จะใช้อำนาจคุกผู้ใดก็อย่างทารุณ ทุกสิ่งทุกอย่างจะเหลวแหลกหมด ถ้าบุคคลเดียวกันหรือเจ้านายหรือขุนนาง หรือราษฎรคนเดียวกันเป็นผู้ใช้อำนาจทั้งสามนี้¹

จากการแบ่งแยกอำนาจอธิปไตยออกดังกล่าว จึงทำให้เกิดการปกครองรูปต่าง ๆ ขึ้น และหลายชนิตตามรัฐธรรมนูญของประเทศไทยนี้จะกำหนดให้ เพื่อที่จะเป็นแนวทางในการที่จะศึกษาต่อไปในประเด็นของการเมืองในระบบรัฐสภาในประเทศไทยจึงสมควรที่จะได้ทำความเข้าใจอย่างคร่าว ๆ ในความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับระบบรัฐสภาว่ามีลักษณะและคุณสมบัติอย่างไรบ้าง และสภาพของรัฐสภาไทยในวงจรระยะหนึ่ง ๆ นั้นว่ามีสภาพอย่างไร ตลอดจนปัญหาที่เกิดขึ้นในระบบรัฐสภาไทยที่นานมา ซึ่งจะกล่าวถึงพอเป็นสังเขปเพื่อนำไปสู่ความเข้าใจในบทต่อไป

1. ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับระบบรัฐสภา

1.1 หลักการของระบบรัฐสภา หลักใหญ่อันเป็นพื้นฐานของระบบรัฐสภาประกอบด้วย หลักการที่สำคัญตามประการคือ²

¹วินิจ ภูมิวุฒิสาร ระบอบการปกครองโดยรัฐสภาประเทศไทย พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ คุณวินิจ ภูมิวุฒิสาร จ.ช. ท.บ. 24 พฤษภาคม 2515 หน้า 1 - 2

²โกสินทร์ วงศ์สุรวัณ ความเป็นมาของการปกครองในระบบรัฐสภาและรัฐสภาในประเทศไทย หน้า 9 - 21

ก. หลักการแบ่งแยกอำนาจในทางกร เมือง ตามความคิดเห็นของมอง เทสกีเออร์ ซึ่งกล่าวมาแล้วพอจะสรุปได้ว่า การแบ่งแยกอำนาจ เป็นการประกันอิสรภาพของประชาชน ทั้งนี้ เพราะผู้ใดก็ตามที่มีอำนาจอยู่ในมือ ผู้นั้นมักจะมีแนวโน้มในการที่จะใช้อำนาจนั้นในทางที่ผิด เพื่อป้องกันสิทธิเสรีภาพของประชาชน วิธีที่ดีที่สุดก็คือการแบ่งแยกอำนาจออกเสีย เป็นสามส่วนคือ อำนาจบริหาร อำนาจนิติบัญญัติ และอำนาจตุลาการ เมื่ออำนาจถูกแบ่งแยกออกไปเช่นนี้แล้ว การใช้อำนาจไปในทางที่ผิดจึงอาจถูกยับยั้งได้ เพราะอำนาจมิได้ เป็นของบุคคล เพียงผู้เดียว ดังกล่าวแล้ว

ข. หลักการมีผู้แทนราษฎร เนื่องจากอำนาจอธิปไตย เป็นของชาติ มิใช่ เป็นของบุคคลผู้หนึ่งผู้ใดหรือกลุ่มหนึ่งกลุ่มใดโดยเฉพาะ และคำว่าชาติมิได้หมายถึงสิ่งที่มีตัวตน บุคคลซึ่ง เป็นส่วนประกอบของชาติคนใดคนหนึ่งหาได้มีอำนาจส่วนหนึ่งในอำนาจอธิปไตยไม่ ต้อง บุคคลหรือประชาชนในประ เเทร่วมกันใช้สิทธิใช้อำนาจอธิปไตย เป็นส่วนรวม ชาติจึง เป็นบุคคล อิสระที่ไม่มีตัวตน (อิสระจากบุคคลที่ประกอบกันเข้า เป็นชาติ) ที่ เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย ฉะนั้น ในเมื่ออำนาจอธิปไตย เป็นของชาติ และชาติก็ไม่มีตัวตนจึง ไม่สามารถใช้อำนาจอธิปไตยได้ จึงต้องมีการสรรหาบุคคลกลุ่มหนึ่งมาใช้อำนาจนี้แทนชาติ นั่นคือการมีผู้แทนราษฎร แม้ว่าประชาชน จะยังไม่สามารถที่จะ เลือกตัวแทนได้ดีเท่าที่ควร แม้หลักการมีผู้แทนราษฎรจะเป็นหลักการที่ไม่ แน่นนอน แต่ถึงกระนั้นหลักการอันนี้ก็ไ้กลายเป็นส่วนหนึ่งของการปกครองในระบอบรัฐสภา

ค. หลักการตามกฎหมาย การปกครองในระบอบรัฐสภานั้น จำเป็นที่ต้อง ดำเนินไปตามกฎเกณฑ์ทั้งที่เขียนไว้ เป็นตัวบทกฎหมายอย่าง เป็นลายลักษณ์อักษรและทั้งที่เป็นจารีต ประเพณี การยอมรับนับถือและปฏิบัติตามกฎหมาย เหล่านี้ถือว่า เป็นหลักการตามกฎหมายทั่วไป*

1.2 รูปแบบของการปกครองในระบอบรัฐสภา โดยทั่วไปนักรัฐศาสตร์แบ่งรูปแบบของ การปกครองใน ระบอบรัฐสภาออกเป็นสองประเภทหรือสองทฤษฎี คือ

1.2.1 ทฤษฎีแบ่งดุลยภาพ ทฤษฎีนี้เป็นทฤษฎีที่มีความคิดหลักอยู่สองประการ คือ

*โปรดอ่านรายละเอียดใน "ความเป็นมาของการปกครองใน ระบอบรัฐสภาและ ระบอบรัฐสภา ในประเทศไทย" โดย โกสินทร์ วงศ์สุววัฒน์

ประการแรก คุณแห่งอำนาจระหว่างฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหาร ทั้งฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหารต่างก็มีมาตรการที่จะใช้อำนาจของตนตามอำนาจอีกฝ่ายหนึ่งอย่างใดคนหนึ่งได้ รัฐสภาอาจตั้งกรรมาธิการเกี่ยวกับนโยบายหรือการบริหารราชการแผ่นดินของรัฐบาลได้ อาจขอเปิดอภิปรายลงมติไม่ไว้วางใจรัฐบาล เป็นเหตุให้รัฐบาลต้องลาออกได้ ในทำนองเดียวกัน รัฐมนตรีก็มีสิทธิที่จะเข้าไปแถลงชี้แจงปัญหาต่าง ๆ ในการบริหารประเทศในรัฐสภาได้ การที่ฝ่ายบริหารมีสิทธิในการยุบสภา* นั้น เป็นเหตุให้ฝ่ายนิติบัญญัติต้องไตร่ตรองให้รอบคอบเสียก่อนก่อนที่จะดำเนินการรุนแรงใด ๆ ต่อรัฐบาล ซึ่งตามแนวความคิดนี้จะเห็นได้ว่ามีปรากฏการณ์คุณภาพ (แห่งอำนาจ) เกิดขึ้น

ประการที่สอง ความร่วมมือโดยที่ถ้อยอาศัยซึ่งกันและกันระหว่างอำนาจนิติบัญญัติและอำนาจบริหารนั้น ทั้งรัฐสภาและรัฐบาลก็ต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ฝ่ายบริหารอาจเป็นผู้เสนอร่างพระราชบัญญัติต่อรัฐสภา และฝ่ายบริหารอีกนั้นแหละที่จะเป็นผู้ประกาศใช้กฎหมายซึ่งผ่านการพิจารณาจากรัฐสภาแล้ว นอกจากนั้นฝ่ายบริหารยังมีอำนาจในการออกกฎระเบียบข้อบังคับหรือเป็นผู้ดำเนินงาน ประกาศพระราชกฤษฎีกา เพื่อปฏิบัติการให้เป็นไปตามกฎหมาย ในทำนองเดียวกัน รัฐสภาก็มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของฝ่ายรัฐบาล เป็นต้นว่า รัฐสภาเป็นผู้อนุมัติพระราชบัญญัติงบประมาณ เปิดโอกาสให้รัฐบาลสามารถดำเนินการปกครองบริหารประเทศได้ หรือในบางกรณีการเจรจาทำความตกลงเกี่ยวกับความสัมพันธ์กับประเทศต่าง ๆ ซึ่งกระทำไปโดยรัฐบาลนั้น จะมีผลผูกพันหรือบังคับใช้ได้ก็ต่อเมื่อได้รับการรับรองให้สัตยาบันจากรัฐสภาแล้ว เท่านั้น

* ปัจจุบันนี้ สถานการณ์ทางการเมืองได้วิวัฒนาการไปมาก การยุบสภาในบางกรณีจึงไม่เกี่ยวกับคุณแห่งอำนาจแต่อย่างใด ถ้าหากมีการขัดแย้งในการปกครองบริหารประเทศเกิดขึ้น รัฐบาลก็อาจหาคำตอบได้ด้วยการยุบสภา เพื่อให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินด้วยการเลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรใหม่ แต่ก็เป็นการบังคับให้รัฐบาลต้องคำนึงถึงการปฏิบัติตามความต้องการของประชาชนด้วย

1.2.2 ทฤษฎีว่าด้วยความรับผิดชอบทางการเมือง ตามทฤษฎีนี้รัฐศาสตร์กล่าวกันว่า เมื่อใดก็ตามที่ฝ่ายบริหารจำเป็นต้องรับผิดชอบต่อทางการเมืองด้วยการลาออกจากตำแหน่ง สืบเนื่องจากรัฐสภาไม่ให้ความไว้วางใจ เมื่อนั้น ถือว่าระบบการปกครองดังกล่าวเป็นแบบรัฐสภา การที่ความรับผิดชอบทางการเมืองได้เป็นแกนกลางของทฤษฎีนี้มีสาเหตุประการหนึ่งอยู่ที่ว่า องค์ประกอบของประเทศถูกจัดอันดับว่าให้คณน้อยลง เป็นอันดับแรก นอกจากนั้นประมุขของประเทศไม่ว่าจะเป็นองค์พระมหากษัตริย์ หรือประธานาธิบดีทางก็มีบทบาททางการเมืองน้อยลง เนื่องจากไม่จำเป็นต้องรับผิดชอบต่อทางการเมืองอีกต่อไป ด้วยเหตุนี้ในระยะหลัง ๆ การพิจารณาว่าการปกครองของประเทศใดเป็นระบบรัฐสภาหรือไม่จึงนิยมดูกันที่ความรับผิดชอบต่อทางการเมืองของรัฐบาลที่มีต่อรัฐสภา

ดังนั้น การพิจารณาว่าระบบการปกครองใดเป็นระบบรัฐสภาหรือไม่ จึงจำเป็นต้องคำนึงถึงหลักการทาง ๆ ของระบบรัฐสภาและรูปแบบของรัฐสภาควบคู่กันไปเสมอ¹

2. ลักษณะการปกครองในระบบรัฐสภาตามรูปแบบต่าง ๆ ตามการแบ่งแยกอำนาจ

การปกครองในระบบรัฐสภาตามรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งเกิดขึ้นจากการแบ่งแยกอำนาจนั้นที่สำคัญมีอยู่ 3 รูปแบบด้วยกันคือ

2.1 การปกครองโดยสภาอย่างบริบูรณ์ (Assembly Government) ถือหลักว่ารัฐสภาเป็นสถาบันที่มีอำนาจสูงสุดเกิดชาติในการปกครองประเทศ รัฐสภาที่มีอำนาจหน้าที่ทางนิติบัญญัติโดยกว้างขวาง ทั้งเป็นผู้ใช้อำนาจควบคุมการบริหารของคณะรัฐมนตรีซึ่งทำหน้าที่ฝ่ายบริหารให้เป็นไปตามความเห็นของรัฐสภา เช่น การแต่งตั้งถอดถอนข้าราชการก็ตี สั่งหรือมอบหมายการงานให้ทำก็ตี ซึ่งแสดงให้เห็นว่าคณะรัฐมนตรี เป็นเพียงผู้แทนหรือเครื่องมือของรัฐสภาแล้ว การปกครองแบบนี้คือ การปกครองอย่างสภาบริบูรณ์²

¹ ไกลสินทร์ วงศ์สุรวัฒน์ ความเป็นมาของการปกครองในระบบรัฐสภาและระบบรัฐสภาในประเทศไทย หน้า 21 - 27

² วิจิตร ภูมิพิสิสสาร ระบบการปกครองโดยรัฐสภาประเทศไทย พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ คุณวิจิตร ภูมิพิสิสสาร 25 พฤษภาคม 2515 หน้า 1 - 3

2.2 การปกครองโดยประธานาธิบดี (Presidential Government) การปกครองตามระบบนี้ จัดระบบให้อำนาจบริหาร นิติบัญญัติ และตุลาการ แยกออกจากกันโดย "เด็ดขาด"* กล่าวคือ ภายใต้ระบบนี้เป็นการปกครองที่มีการแยกอำนาจ และอำนาจที่แยกกันอยู่นั้นสมดุลกัน กล่าวคือ แต่ละอำนาจต่าง เป็นอิสระต่อกันและมีหน้าที่ดำเนินงานของตนโดยเฉพาะ โดยไม่มีการก้าวล่วงซึ่งกันและกัน ในการที่จะเห็นได้ว่าไม่มีอำนาจฝ่ายใดที่มีหน้าที่แต่งตั้งบุคคลหรือหน่วยงานในอำนาจฝ่ายอื่น ท้ายที่สุดประธานาธิบดีของสหรัฐอเมริกาจึงได้รับเลือกจากประชาชนเอง เช่นเดียวกับสมาชิกสภาองเกรส เมื่อทั้งสองอำนาจต่างมีที่มาจากปวงชนเหมือนกัน เช่นนี้ ประธานาธิบดีจึงไม่มีอำนาจจะยุบรัฐสภาได้ ในขณะที่วุฒิสภาก็ไม่สามารถยับยั้งยับยั้งให้ประธานาธิบดีต้องลาออกจากตำแหน่ง (ยกเว้นกรณีทรยศต่อประเทศชาติ) นอกจากนั้นไม่ว่าประธานาธิบดีหรือรัฐสภาก็ไม่สามารถบังคับให้ผู้พิพากษาศาลสูงสุดออกจากตำแหน่งได้ นับว่าแต่ละอำนาจต่าง เป็นอิสระต่อกันอย่างยิ่ง¹

นอกจากนี้แต่ละอำนาจยังต่างมีหน้าที่เฉพาะของตนไปทั่วทุกด้าน รัฐสภาสหรัฐอเมริกา มีหน้าที่ในทางนิติบัญญัติแต่เพียงผู้เดียว ประธานาธิบดีไม่มีสิทธิที่จะเสนอร่างกฎหมายหรือเข้าร่วมอภิปรายชี้แจงใด ๆ ในรัฐสภาทั้งสิ้น ส่วนรัฐสภานั้นก็จะไม่มีอำนาจโดยตรงที่จะเกี่ยวข้องกับปฏิบัติงานของฝ่ายบริหาร²

2.3 การปกครองโดยรัฐสภา (Parliamentary Government) การปกครองตามระบบนี้อยู่ระหว่างกึ่งกลางการปกครองโดยสภาบริหาร³ กับการปกครองแบบประธานาธิบดี กล่าวคือ ผู้มีสิทธิเลือกตั้งเลือกผู้แทนในเขตของตนเข้าไปนั่งในรัฐสภา อันเป็นสถาบันนิติบัญญัติ

* แต่ในทางปฏิบัติอำนาจทั้งสามในระบูประธานาธิบดียังคงเกี่ยวพันอยู่มาก แต่การแบ่งแยกอำนาจของสามสถาบันจากกันและกัน ยังมีมากกว่าแบบรัฐสภา

¹ โกลิธท์ วังสุรวัง ความเป็นมาของการปกครองในแบบรัฐสภาและระบบรัฐสภาในประเทศไทย หน้า 121 - 122

² อ. หน้า 122

มีหน้าที่ออกกฎหมาย จากนั้นสมาชิกสภาจะตกลงกันเลือกบุคคลกลุ่มหนึ่งจากบรรดาผู้แทนราษฎรในสภานั้น ขึ้นเป็นคณะรัฐมนตรีทำหน้าที่ในการบริหารประเทศ โดยเป็นนายกรัฐมนตรี เป็นหัวหน้า* รัฐบาล¹ และรัฐบาลจะต้องได้รับความไว้วางใจในการบริหารประเทศจากสภาเสียก่อน และต้องบริหารประเทศให้เป็นไปตามนโยบายที่แถลงไว้ต่อรัฐสภา รัฐสภาเป็นผู้ควบคุมการบริหารราชการแผ่นดินของรัฐบาลได้คำ เน้นไปอีกด้วย โดยไม่มีอำนาจที่จะก้าวเข้าไปในหน้าที่ของฝ่ายบริหาร เช่น การแต่งตั้งข้าราชการ หรือสั่งและมอบหมายการงานให้ทำตามความเห็นของรัฐสภา ส่วนฝ่ายบริหารมีอำนาจในการยุบสภา ทั้งนี้ให้อำนาจบริหารกับอำนาจนิติบัญญัติกำลังสมดุลกัน²

ข้อสังเกตสำคัญที่สำคัญของรัฐบาลระบบรัฐสภาที่มีอยู่สามประการคือ ประการแรก ฝ่ายบริหารจะต้องมาจากสมาชิกสภาใดสภาหนึ่งของฝ่ายนิติบัญญัติ ประการที่สอง ฝ่ายบริหารจะอยู่ในอำนาจราบเท่าที่รัฐบาลยังได้เสียงข้างมากในสภา หรือจนกว่าจะครบกำหนดวาระการเป็นประธานาธิบดี และประการสุดท้าย ถ้าฝ่ายบริหารเสียเสียงข้างมากในสภาไปก็ยกเหตุใด ถ้ารัฐบาล

*ในทางปฏิบัติ พรรคการเมืองที่มีเสียงข้างมาก (Majority Party) คือมีที่นั่งในสภามากกว่าครึ่งหนึ่งของจำนวนที่นั่งในสภาผู้แทนราษฎรทั้งหมด จะเป็นผู้จัดตั้งรัฐบาล โดยมีหัวหน้าพรรคดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี แต่ถ้านิยามที่ไม่เป็นพรรคใดพรรคหนึ่งมีเสียงข้างมากในสภาอย่างเด็ดขาด พรรคการเมืองทั้งทั้งสองพรรคขึ้นไป นับเมื่อรวมที่นั่งในสภาเข้าแล้วจะเป็นเสียงข้างมาก อาจตกลงกันตั้งรัฐบาลขึ้นได้ วิธีนี้ตำแหน่งนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีต่าง ๆ จะถูกแบ่งปันกันตามข้อตกลงระหว่างพรรคการเมืองนั้น ๆ และนโยบายการบริหารประเทศก็อาจเป็นแบบผสม เหว่นแหว่งการต่อรองกันระหว่างพรรค รัฐบาลประเภทนี้เรียกว่า "รัฐบาลผสม" (Coalition Government)

¹ กมล สมวิเชียร ศาสตร์แห่งรัฐ หน้า 31 - ๑2

² วิจิ ภูมิวิศิสาร ระบบการปกครองโดยรัฐสภาประเทศไทย พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ คุณวิจิ ภูมิวิศิสาร 25 มกราคม 2515 หน้า 3

ยังมีใจว่าประชาชนส่วนใหญ่ยังสนับสนุนอยู่ ฝ่ายบริหารอาจยุบสภา เพื่อให้มีการ เลือกตั้งใหม่ได้
แต่วิธีการยุบสภานี้จะทำได้เฉพาะในกรณีพิเศษจริงๆ โดยทั่วไปแล้ว เมื่ออยู่เสถียร เสี่ยงข้างมากใน
สภาแล้ว รัฐบาลจะคงลาออกทันที เปิดโอกาสให้พรรคที่มีเสียงข้างมากอื่น เข้ามาจัดตั้งรัฐบาล
ต่อไป¹

ตาราง 3 เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างระบอบการปกครองในระบบประธานาธิบดีกับแบบรัฐสภา

การปกครองแบบประธานาธิบดี	การปกครองในระบบรัฐสภา
1. มีการแยกอำนาจนิติบัญญัติและบริหารออกจากกันโดยเด็ดขาด โดยแต่ละฝ่ายได้รับเลือกตั้งมาโดยตรงจากประชาชน 2. ประธานาธิบดีดำรงตำแหน่งทั้งหัวหน้าฝ่ายบริหารและเป็นประมุขของประเทศ (Titular head of State) พร้อม ๆ กันไป 3. ประธานาธิบดีเป็นผู้นำทั้งและถอดถอนคณะรัฐมนตรีได้โดยเด็ดขาด รัฐมนตรีจะพ้นจากที่ได้ แก่ต้องไม่เป็นสมาชิกสภาในเวลาเดียวกัน	1. อำนาจบริหารกับอำนาจนิติบัญญัติกำลังสมดุลกัน เพราะรัฐบาลจะบริหารประเทศได้โดยต้องได้รับความไว้วางใจจากรัฐสภาเสียก่อน รัฐสภาควบคุมการบริหารราชการแผ่นดินของรัฐบาล แต่ไม่มีอำนาจเกี่ยวกับการบริหารของรัฐบาล ส่วนฝ่ายบริหารมีอำนาจในการยุบสภา 2. ระบบรัฐสภานั้น นายกรัฐมนตรีเป็นเพียงหัวหน้าฝ่ายบริหาร เท่านั้น จะมีประมุข (อาจจะได้แก่ กษัตริย์ หรือประธานาธิบดี) ของประเทศอีกคนหนึ่งต่างหาก 3. คณะรัฐมนตรี จะต้องมาจากสมาชิกสภาทั้งสองของฝ่ายนิติบัญญัติ จะแต่งตั้งบุคคลภายนอกเป็นรัฐมนตรีไม่ได้

¹ กมล สหวิเชียร ปาฐกถาพิเศษ หน้า 32 - 33

* โปรดดูคำอธิบาย หน้า 17๘

บางครั้งความสับสนมักจะเกิดขึ้นในกรณีที่ประเทศใช้ระบบรัฐสภาเป็นประธานาธิบดี การแก้ไขข้อสับสนก็คือ สังเกตว่าประเทศนั้นมีตำแหน่งนายกรัฐมนตรีด้วยหรือไม่ ถ้ามีทั้งสองตำแหน่ง แสดงว่า เป็นระบบรัฐสภา หากใช้แบบประธานาธิบดีไม่ว่า หรือถ้าประธานาธิบดีมีอำนาจหรือไม่ก็มีไม่ไรระบบประธานาธิบดี เช่น อินเดีย สิงคโปร์ การปกครองตามแบบ 2.2 และ 2.3 เป็นการปกครองที่มีอยู่ในประเทศประชาธิปไตยตะวันตก แม้พิพจน์ของการปกครองแบบรัฐสภาคือแบบของประเทศอังกฤษ และแบบของประธานาธิบดีก็คือแบบของสหรัฐอเมริกา¹

3. วิวัฒนาการระบบรัฐสภาในประเทศไทย

ไต่ถลาในบทค้น ๆ แล้วว่านับตั้งแต่ได้มีการ เปลี่ยนแปลงการปกครองในประเทศไทย เมื่อปีพุทธศักราช 2475 เป็นต้นมา ได้มีการนำ ระบบการปกครองในแบบที่เรียกว่า "ระบบรัฐสภา" เข้ามาใช้ในประเทศไทย ทั้งนี้เพราะการนำ ระบบรัฐสภา เข้ามาใช้ในประเทศไทยกล่าวได้ว่า มีความเหมาะสมกว่าการนำ ระบบการปกครองแบบอื่น เข้ามา เป็นอันมาก เนื่องจากมีลักษณะ ประนีประนอมด้วยถ้อยทีถ้อยอาศัยกันอยู่มาปร การหนึ่ง และอีกประการหนึ่ง องค์ประกอบของ ประเทศก็ยังคงได้รับความเคารพหลักการ อยู่ เช่นเดิม² และประการสุดท้าย การปกครองใน ระบบรัฐสภา มีรัฐสภาเป็นองค์กรผู้ใช้อำนาจอธิปไตย เป็นผู้ให้หลักประกันในสันติสุขและ เสรีภาพภายใต้กฎหมายแก่ประชาชน และยังป้องกันฝ่ายบริหารใช้อำนาจ เกินขอบเขต โดยมี มาตราการควบคุมในลักษณะที่เรียกว่า การถ่วงอำนาจซึ่งกันและกัน³

รัฐสภาในประเทศไทยได้เริ่มขึ้นอย่าง เป็นทางการ เป็นครั้งแรก ภายหลังการ เปลี่ยนแปลง การปกครอง วันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา และรูปแบบของการปกครองในระบบ รัฐสภาได้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญฉบับต่าง ๆ ของประเทศไทย ซึ่งอาจจะจัดแบ่งรูปการปกครอง ตามรัฐธรรมนูญโดยสังเขปได้ดังนี้ คือ

¹ กมล สมวิเชียร ศาสตร์แห่งรัฐ หน้า 35 - 36

² โกสินทร์ วงศ์สุววัฒน์ ความเป็นมาใน ระบบรัฐสภาและระบบรัฐสภาในประเทศไทย

³ บทศรี เถงตระกูล รัฐสภาไทย : ศึกษาเฉพาะกรณีปัญหาความอ่อนแอ หน้า บทคัดย่อ

3.1 การปกครองโดยรัฐสภาอย่างบริบูรณ์ ซึ่งเป็นรัฐสภาเป็นสถาบันที่มีอำนาจสูงสุด เกิดขึ้นในการปกครองประเทศ รัฐสภาถอดถอนฝ่ายบริหารได้ แต่ฝ่ายบริหารไม่มีอำนาจยุบสภา*
รัฐบาลไม่มีเสถียรภาพทางการเมือง รัฐบาลเป็นเสมือนผู้รับมอบอำนาจจากสภาเป็นเรื่อง ๆ ไป คือรูปการปกครองตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2475 (ชั่วคราว)¹ ได้มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เกิดขึ้นตามความในมาตรา 10 ของรัฐธรรมนูญที่ว่า "สมาชิกในสภาผู้แทนราษฎรจะต้อง เป็นไปตามกาลสมัย ดังนี้ ... นับแต่วันใช้รัฐธรรมนูญนี้เป็นต้นไปจนกว่าจะถึง เวลาที่สมาชิกในสมัยที่สองจะเข้ารับตำแหน่ง ให้คณะราษฎรซึ่งมีคณะผู้รักษาพระนครฝ่ายทหาร เป็นผู้ใช้อำนาจแทน จัดตั้งผู้แทนราษฎรชั่วคราวขึ้นเป็นจำนวน 70 นาย เป็นสมาชิกในสภา"²

ดังนั้นในวันที่ 28 มิถุนายน พ.ศ. 2475 คณะราษฎร โดยคณะผู้รักษาพระนครฝ่ายทหาร จึงได้ประกาศตั้งผู้แทนราษฎรชั่วคราวขึ้นเป็นจำนวน 70 นาย ซึ่งประกอบด้วยข้าราชการและบุคคลสำคัญในสมัยนั้นที่เป็นสมัครพรรคพวกของคณะราษฎรและที่ไม่ได้เป็น สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรชุดแรกกัน เป็นผู้ทำหน้าที่แทนปวงชนชาวไทยคือ "... มีอำนาจดูแลควบคุมกิจการของประเทศ และมีอำนาจประชุมกันถอดถอนกรรมการราษฎรหรือพนักงานรัฐบาลผู้หนึ่งผู้ใดก็ได้ ..." ³ จะเห็นว่ารัฐสภาสามารถถอดถอนฝ่ายบริหารได้ แต่ฝ่ายบริหารไม่มีอำนาจยุบสภา ซึ่งเป็นรูปแบบการปกครองโดยรัฐสภาครั้งแรกในประเทศไทยตามรัฐธรรมนูญการปกครองแผนดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช 2475 ทั้งนี้อาจจะเนื่องมาจากความจำเป็นอันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองอย่างฉับพลันทันด่วน ซึ่งยังมีบุคคลที่มีอำนาจในยุคเก่ายังอยู่อีกมาก คณะราษฎรจึงจำเป็นต้องรักษาอำนาจเอาไว้ให้มั่นคง ฉะนั้นถึงแม้ผู้ใช้อำนาจการปกครองแผนดินโดยคณะราษฎรจะเปลี่ยนไปเป็นผู้แทนราษฎร (ซึ่งเกิดขึ้นโดยการแต่งตั้ง) แต่สมาชิกส่วนใหญ่ของรัฐสภาก็ล้วนแต่

¹ มন্ত্রী เถงตระกูล รัฐสภาไทย : ศึกษาเฉพาะกรณีปัญหาความอ่อนแอ หน้า 1

² "พระราชบัญญัติรัฐธรรมนูญการปกครองแผนดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช 2475"

ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 49 ตอนที่ 66 ลงวันที่ 27 มิถุนายน 2475

*โปรดดูรายละเอียดใน "เมืองไทยในระบบรัฐสภา" โดย นรนิติ เศรษฐบุตร และ โกลินทร์ วงศ์สุววัฒน์

³ "พระราชบัญญัติรัฐธรรมนูญการปกครองแผนดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช 2475" - น.อ.

เป็นคนในคณะราษฎร เป็นส่วนใหญ่ คณะราษฎรจึงยังคงมีอำนาจอยู่เช่นเดิม ฉะนั้นสภาผู้แทนราษฎรที่เกิดขึ้นจึง เป็นเพียง เพื่อจะให้ดูเหมือนว่าประชาชนเป็นผู้ใช้อำนาจเองตามระบอบประชาธิปไตย และตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญตอนหนึ่งที่ว่า "มาตรา 1 อำนาจอสูงสุดของประเทศนั้นเป็นของราษฎรทั้งหลาย" และ "มาตรา 2 ให้มีบุคคลและคณะบุคคลที่จะได้กล่าวต่อไปเป็นผู้ใช้อำนาจแทนราษฎรตามที่จะได้กล่าวต่อไปในธรรมนูญ ..." ¹

จากที่กล่าวมานี้จึง เห็นได้ว่าการปกครองของไทยตามรัฐธรรมนูญฉบับนี้ มิใช่เป็นการปกครองในระบบรัฐสภา (Parliamentary System of Government) โดยสมบูรณ์ เพราะอำนาจนิติบัญญัติ (สภาผู้แทนราษฎร) เป็นผู้ควบคุมฝ่ายบริหาร (คณะกรรมาการราษฎร) คือมีอำนาจควบคุมกิจการของประเทศตลอดจนการประชุมกันเพื่อถอดถอนกรรมการราษฎรหรือพนักงานตำแหน่งประจำของรัฐบาลผู้หนึ่งผู้ใดก็ได้ การปกครองตามรัฐธรรมนูญฉบับนี้จึงมีลักษณะไปทางการปกครองโดยรัฐสภาอย่างบริบูรณ์ ซึ่งฝ่ายบริหารไม่มีสิทธิยุบสภาผู้แทนราษฎร แต่ก็ยังเป็นรัฐธรรมนูญประชาธิปไตย ก็อธิบายเรื่องอำนาจอธิปไตยว่าเป็นของปวงชนชาวไทย ²

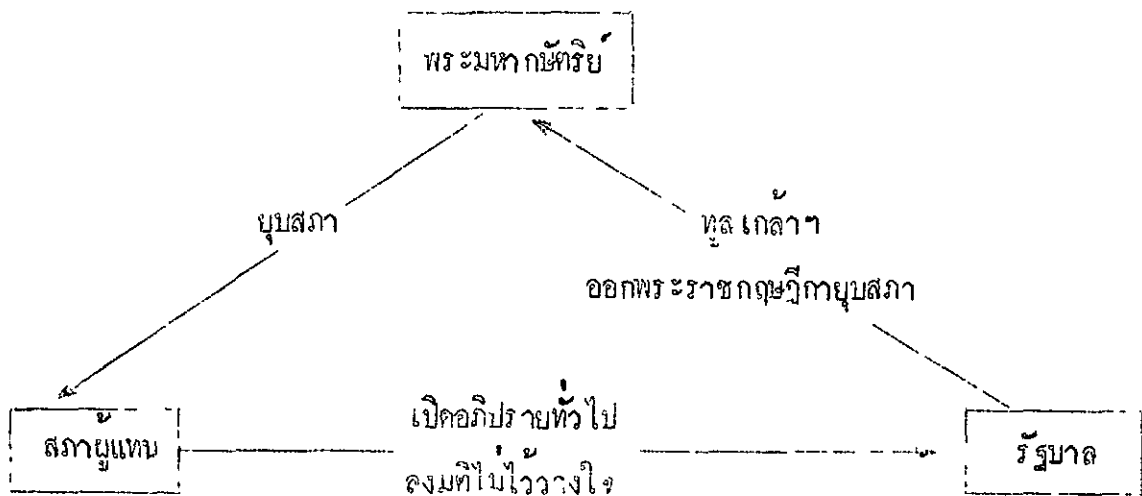
3.2 การปกครองในระบบรัฐสภา การปกครองในลักษณะนี้ถือว่ารัฐสภาที่มีอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศ แต่ก็ยึดถือการทรงดุลยภาพอำนาจ (Balance of Power) ระหว่างฝ่ายบริหารและรัฐสภา กล่าวคือ สภาที่มีอำนาจควบคุมการบริหารราชการแผ่นดินของรัฐบาลให้ดำเนินไปตามนโยบายด้วยดี และรัฐบาลซึ่งเป็นฝ่ายบริหารก็มีอำนาจแนะนำพระมหากษัตริย์ให้ทรงยุบสภา รูปการปกครองในแบบนี้พอจะเขียนรูปแบบโดยสรุปได้ดังนี้

¹ "พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินชั่วคราว พุทธศักราช 2475" ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 49 ตอนที่ 166 ลงวันที่ 27 มิถุนายน 2475

² วิจิตร ภูมิพิสาร ระบอบการปกครองโดยรัฐสภาประเทศไทย พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ คุณวิจิตร ภูมิพิสาร 25 พฤษภาคม 2515 หน้า 6 - 7

ลักษณะการปกครองในระบบรัฐสภา

เป็น
การถ่วงดุลย์แห่งอำนาจ
(การควบคุมกันและกัน)
ระหว่าง
สภาผู้แทนราษฎร กับ รัฐบาล

อำนาจของสภาผู้แทน

สภาผู้แทนราษฎรมีสิทธิเปิดอภิปรายทั่วไป เพื่อลงมติไม่ไว้วางใจรัฐบาล ถ้ารัฐบาลไม่ได้รับความไว้วางใจโดยเสียงข้างมาก ก็ต้องลาออก เมื่อรัฐบาลลาออก ก็จะโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งรัฐบาลใหม่ รัฐบาลใหม่ต้องแถลงนโยบายและได้รับความไว้วางใจก่อนเข้ารับหน้าที่* เมื่อปฏิบัติหน้าที่แล้วถ้าการบริหารราชการแผ่นดินไม่เป็นที่ไว้วางใจก็จะถูกเสนอญัตติเปิดอภิปรายทั่วไป

* รัฐธรรมนูญบางฉบับกำหนดให้รัฐบาลแถลงนโยบายต่อสภา เพื่อให้สภารับทราบเท่านั้น

อำนาจของรัฐบาล

ส่วนรัฐบาลก็มีอำนาจในการทูลเกล้าฯ องค์พระมหากษัตริย์ออกพระราชกฤษฎีกายกเลิกการยุบสภาทำให้สมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสิ้นสุดลง แต่จะต้องมีการเลือกตั้งใหม่ภายใน 90 วัน การยุบสภาทำให้รัฐบาลสิ้นสุดลง แต่ยังคงปฏิบัติหน้าที่ต่อไปจนกว่ารัฐบาลชุดใหม่จะเข้ารับหน้าที่ การแต่งตั้งรัฐบาลใหม่จะต้องได้ก่อนเมื่อสมาชิกสภาผู้แทนชุดใหม่ได้รับเลือกตั้งและได้เข้ามารับหน้าที่แล้ว¹

การปกครองในลักษณะที่ยึดถือหลักคฤหาสน์อำนาจระหว่างฝ่ายบริหารและรัฐสภาในประเทศไทยได้แก่ รูปแบบการปกครองตามรัฐธรรมนูญปี พ.ศ. 2475, 2489, 2490, 2492, และ 2495 จะเห็นได้ว่า ตามรัฐธรรมนูญปี พ.ศ. 2489 มีลักษณะที่สำคัญหลายประการคือ ประการแรก รับรองเสรีภาพในการตั้งพรรคการเมือง (มาตรา 14) และมีสิทธิเสนอเรื่องราวร้องทุกข์ภายในเจ็ดวันและวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ ประการที่สอง ใช้ระบบนิติบัญญัติสองสภา ตามมาตรา 17 ได้บัญญัติให้รัฐสภาประกอบด้วย พวกลีลา (สภาสูง) และสภาผู้แทน (สภาล่าง) ประชุมแยกกันหรือรวมกัน ประการที่สาม เป็นรัฐธรรมนูญประชาธิปไตย โดยมีบทบัญญัติตามมาตรา 2 ว่าอำนาจอธิปไตยย่อมมาจากปวงชนชาวไทย มีองค์พระมหากษัตริย์เป็นประมุขและทรงใช้อำนาจนั้นโดยบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ ประการที่สี่ ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้ในมาตรา 14, 29 และ 66 แยกข้าราชการการเมืองกับข้าราชการประจำออกจากกันโดยเด็ดขาด และประการสุดท้าย เป็นการปกครองโดยระบบรัฐสภา² หรือธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับชั่วคราว พุทธศักราช 2490 ก็มีหลักการสำคัญในรัฐธรรมนูญฉบับนั้น เหมือนกับรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2489 เป็นส่วนมาก เพียงแต่เพิ่มอภีรัฐมนตรีขึ้นซึ่งเป็นตำแหน่งประจำบริหารราชการในพระองค์ และถวายคำปรึกษาในราชการแผ่นดินเท่านั้น³

¹ สมบูรณ์ ไพรินทร์ บันทึกเหตุการณ์ทางการเมือง หน้า 115 - 117

² "รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2489" ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 63 ตอนที่ 30 ลงวันที่ 10 พฤษภาคม 2489

³ "ธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว พุทธศักราช 2490)" ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 64 ตอนที่ 60 ลงวันที่ 9 ธันวาคม 2490

ดังนั้นจึงเห็นได้ว่า การปกครองตามรัฐธรรมนูญ ปี พ.ศ. 2475, 2489, 2490, 2492 และ 2495 เป็นรูปแบบการปกครองในระบบรัฐสภาของไทยระยะหนึ่งที่ย้ายบริหารกับรัฐสภา มีการฉกฉวยอำนาจซึ่งกันและกันดังกล่าว

3.3 การปกครองโดยฝ่ายบริหาร (Executive Government) การปกครองในลักษณะนี้ถือว่า รัฐสภาเป็นเพียงสถาบันที่คอยรับทราบและยืนยันความถูกต้องของฝ่ายบริหาร เท่านั้น¹ ไม่มีอำนาจควบคุมรัฐบาลได้ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งไม่สามารถล้มล้างหรือถอดถอนฝ่ายบริหารได้เลย ซึ่งได้แก่การปกครองตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2502 และ พ.ศ. 2515 กล่าวคือตามรัฐธรรมนูญปี พ.ศ. 2502 มาตรา 6 ให้มีสภาร่างรัฐธรรมนูญมีหน้าที่ร่างรัฐธรรมนูญและให้มีฐานะเป็นรัฐสภาและทำหน้าที่นิติบัญญัติด้วย และสภาร่างรัฐธรรมนูญนั้นก็ เป็นสมาชิกซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงตั้งขึ้นมิใช่มาจากการเลือกตั้งตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญฉบับนั้นในมาตรา 7 และตามมาตรา 17 ได้ให้อำนาจผู้นำฝ่ายบริหารไว้อย่างกว้างขวาง กล่าวคือ ในกรณีที่นายกรัฐมนตรีเห็นสมควร เพื่อประโยชน์ในการรับหรือปราบปรามการกระทำความผิดอันเป็นการบ่อนทำลายความมั่นคงของราชอาณาจักรหรือราชบัลลังก์ หรือการกระทำความผิดอันเป็นการบ่อนทำลายกองทหารหรือคุกคามความสงบภายในหรือมาจากภายนอก ก็ให้นายกรัฐมนตรีโดยมติคณะรัฐมนตรีมีอำนาจสั่งการใด ๆ ได้โดยถือว่าคำสั่งหรือการกระทำนั้นชอบด้วยกฎหมาย²

ตามรัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2515 ได้มีบทบัญญัติให้มีสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ซึ่งประกอบด้วยสมาชิกซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งขึ้น ตามมาตรา 6 และในมาตรา 17 ก็ให้อำนาจสิทธิขาดแก่ผู้นำฝ่ายบริหารอย่างกว้างขวาง เช่นเดียวกับรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2502 และตามมาตรา 9 ร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการเงินจะเสนอได้ก็ต่อคณะรัฐมนตรีเท่านั้น³

¹มนตรี เก่งตระกูล รัฐสภาไทย : ศึกษาเฉพาะปัญหาความอ่อนแอ หน้า 2

²"รัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2502" ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 76 ตอนที่ 17 ฉบับพิเศษ ลงวันที่ 23 มกราคม 2502

³"รัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2515" ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 89 ตอนที่ 192 ฉบับพิเศษ ลงวันที่ 15 ธันวาคม 2515

ภายใต้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2502 และ 2515 ได้มีการกำหนดหลักการที่ว่าคณะรัฐมนตรีไม่ต้องขอความไว้วางใจจากรัฐสภาภายหลังการแถลงนโยบาย นอกจากนั้นการเปิดอภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติความไว้วางใจ ซึ่งเป็นมาตรการที่สำคัญที่สุดซึ่งเป็นวิธีการขั้นสุดท้ายของรัฐสภาในการบริหารราชการแผ่นดินของคณะรัฐมนตรี ที่จะควบคุมและวางดุลย์อำนาจของคณะรัฐมนตรีในระบบการปกครองในระบบรัฐสภา แต่ปรากฏว่าตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2502 และ 2515 สมาชิกรัฐสภาไม่มีสิทธิเสนอญัตติขอเปิดอภิปรายโดยทั่วไป เช่น รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2515 บัญญัติไว้ตาม

มาตรา 12 ในที่ประชุมสภานิติบัญญัติแห่งชาติ สมาชิกทุกคนมีสิทธิตั้งกระทู้ถามรัฐมนตรีในเรื่องใดอันเกี่ยวกับงานในหน้าที่ได้ แต่รัฐมนตรีย่อมมีสิทธิที่จะไม่ตอบ... หรือเมื่อเห็นว่า เป็นกรณีที่ของห้ามตามข้อบังคับ ในการตั้งกระทู้ถามในสภานิติบัญญัติแห่งชาติ สมาชิกจะอภิปรายประกอบกระทู้ถามและซักถามเพิ่มเติมได้¹

จากที่กล่าวมานี้จะเห็นได้ว่ารูปการปกครองตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2502 และ 2515 รัฐสภาทำหน้าที่เป็นเพียงสถาบันที่คอยรับทราบและยืนยันความถูกต้องของฝ่ายบริหารเท่านั้น การดำเนินการต่าง ๆ ในการบริหารราชการแผ่นดิน รัฐสภาไม่มีอำนาจเข้าไปควบคุมรัฐบาลและที่เห็นอย่างเด่นชัดก็คือ รัฐสภาไม่สามารถจะล้มล้างหรือถอดถอนฝ่ายบริหารได้เลย

4. เปรียบเทียบการปกครองในระบบรัฐสภาในประเทศไทยกับต่างประเทศโดยสังเขป

เพื่อความเข้าใจในระบบการปกครองโดยรัฐสภาให้ยิ่งขึ้น ผู้เขียนจึงเห็นว่าควรนำเอาระบบการปกครองโดยรัฐสภาของต่างประเทศมาเปรียบเทียบโดยสังเขปกับประเทศที่สำคัญบางประเทศ คือ อังกฤษ ฝรั่งเศส และญี่ปุ่น ซึ่งมีการปกครองโดยระบบรัฐสภาเช่นเดียวกับประเทศไทย โดยพิจารณาองค์ประกอบสำคัญในการปกครองในระบบรัฐสภาของประเทศเหล่านั้นดังต่อไปนี้ คือ

¹ "รัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2515" ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 89 ตอนที่ 192 ฉบับพิเศษ ลงวันที่ 15 ธันวาคม 2515

4.1 ลักษณะของรัฐธรรมนูญ รัฐธรรมนูญของอังกฤษนั้นเป็นรัฐธรรมนูญที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษร (Unwritten Constitution) กล่าวคือ ไม่มีบทบัญญัติไว้โดยละเอียดเป็นฉบับเดียว แต่กระจายอยู่ตามกฎหมายหลายฉบับ และถ้าไม่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญไว้ ณ ที่ใด ก็ใช้ธรรมเนียมนิยม หรือคำพิพากษากฎสูงสุดเป็นบรรทัดฐาน¹ ส่วนรัฐธรรมนูญของฝรั่งเศส² และของญี่ปุ่น³ เป็นรัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษร ซึ่งแก้ไขได้ยากโดยมีวิธีการแก้ไขไว้เป็นพิเศษเช่นเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย รัฐธรรมนูญที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษรเป็นรัฐธรรมนูญที่ยืดหยุ่นไต่ต่อยกว่าประเทศที่มีรัฐธรรมนูญที่เป็นลายลักษณ์อักษร คือโดยวิธีออกพระราชบัญญัติธรรมดา⁴

4.2 ประมุขของรัฐ ประเทศไทยและอังกฤษมีองค์พระมหากษัตริย์ทรงเป็นองค์พระประมุขของประเทศ ผู้หนึ่งก็มีกษัตริย์เป็นองค์พระประมุขเช่นเดียวกัน แต่ผู้หนึ่งเรียกองค์พระประมุขของเขาว่า พระมหากษัตริย์ องค์พระประมุขของรัฐทั้งสามต่างกล่าวอ้างตำแหน่งโดยการสืบสันตติวงศ์ไม่มีกำหนดเวลา ส่วนประเทศฝรั่งเศสนั้น มีประธานาธิบดีเป็นพระมุขโดยรัฐสภาเลือกตั้งและอยู่ในตำแหน่งคราวละ 7 ปี

ฐานะของพระมหากษัตริย์ไทยตามธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรฉบับต่าง ๆ มีใจความตรงกันทุกฉบับที่ว่า พระองค์ทรงอยู่ในฐานะเป็นกลาง ไม่ลำเอียง เข้ากับฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด ทรงดำรงอยู่ในฐานะอันเป็นที่เคารพสักการะ ผู้ใดจะละเมิดมิได้ ตลอดจนการกล่าวหาหรือฟ้องร้องพระมหากษัตริย์ในทางใด ๆ มิได้ และพระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจนิติบัญญัติโดยคำแนะนำยินยอมของสภาผู้แทนราษฎร ทรงใช้อำนาจบริหารทางคณะรัฐมนตรี และทรงใช้อำนาจตุลาการทางศาล

¹ ดีเรก ชัยนาม กฎหมายรัฐธรรมนูญและเลือกตั้งผู้สมัคร หน้า 6 - 11

² โกลินทร์ วงศ์สุรวัฒน์ ความเป็นมาของการปกครองในระบอบรัฐสภาและระบอบรัฐสภาในประเทศไทย หน้า 39

³ Ogg and Zink. Modern Foreign Government. p.974.

⁴ วินิจ ภูมิพิสาร ระบอบการปกครองโดยรัฐสภาในประเทศไทย หน้า 87

ที่ใดทั้งขึ้นตามกฎหมาย ทั้งนี้โดยมีรัฐมนตรีคนหนึ่ง เป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ¹

ส่วนพระมหากษัตริย์ของอังกฤษนั้น นับว่าเป็นแบบฉบับของประมุขแห่งรัฐทั้งหลายที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขแห่งรัฐในระบอบราชาธิปไตย โดยที่ทรงวางตนเป็นกลางอยู่ในฐานะซึ่งผู้ใดจะละเมิดมิได้ จึงเรียกว่า "พระมหากษัตริย์ทรงทำอะไรผิดไม่ได้" (The King can do no wrong)

ลอร์ด แมดกสโธน นักปราชญ์ทางกฎหมายของอังกฤษได้กล่าวไว้ว่า "กษัตริย์ไม่เพียงสามารถทำผิด แม้แต่คิดผิดก็ไม่ได้ ระบอบกษัตริย์อะไรที่ไม่เหมาะสมก็ไม่ได้ ต้องถือว่าพระองค์ไว้สทิษฐานหรืออ่อนแอ" ฉะนั้นรัฐบาลของพระองค์จึงต้องเป็นผู้รับผิดชอบสำหรับการกระทำของพระองค์ที่เกี่ยวกับราชการแผ่นดิน โดยมีรัฐมนตรีรับสนองพระบรมราชโองการเสมอ²

สำหรับพระเจ้าจักรพรรดิของญี่ปุ่นนั้น ทรงเป็นประมุขซึ่งเป็นสัญลักษณ์ (Symbol) ของรัฐ และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันแก่ชนทั้งปวง พระเจ้าจักรพรรดิจะทรงปฏิบัติภารกิจที่เกี่ยวกับการแผ่นดินได้แต่ที่กำหนดไว้ในบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญเท่านั้น พระองค์ไม่ทรงมีอำนาจอันใดเลยเกี่ยวกับรัฐบาล เช่น ในกรณีที่ทรงตั้งนายกรัฐมนตรีได้ก็โดยมติของรัฐบาล ซึ่งต่างกับรัฐธรรมนูญของไทย พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งนายกรัฐมนตรีโดยการเสนอของประธานสภา พระเจ้าจักรพรรดิจะทรงปฏิบัติภารกิจเกี่ยวกับราชการแผ่นดินแทนประชาชนได้ ก็แต่โดยรับคำแนะนำและความเห็นชอบจากคณะรัฐบาลเท่านั้น ฉะนั้นประมุขแห่งรัฐของญี่ปุ่นจึงเป็นเพียงสัญลักษณ์ของรัฐซึ่งดำรงอยู่เฉยๆ ประจักษ์ และการกระทำที่เกี่ยวกับราชการแผ่นดินของพระเจ้าจักรพรรดิ คณะรัฐมนตรีต้องรับผิดชอบ³

¹ คร. หุค แสงอุทัย และ โอภา ชัยนาม "ฐานะของพระมหากษัตริย์ตามระบอบราชาธิปไตย" บทสนทนาทางวิทยุกระจายเสียง หน้า 1 - 3 บรรยายทางวิทยุกระจายเสียง 5 ธันวาคม 2495

² วิจิ ภูมิวิสาร ระบอบการปกครองโดยรัฐสภาในประเทศไทย หน้า 88

³ คีเรก ชัยนาม "รัฐธรรมนูญบริติช" ใน นิติศาสตร์ 1 : 45 - 51 มิถุนายน 2489

⁴ Ogg and Zink. Modern Foreign Government op. 976 - 978.

ส่วนประมุขแห่งรัฐของฝรั่งเศสนั้น เคยเลือกตั้งโดยรัฐสภา อยู่ในตำแหน่งคราวละ 7 ปี การกระทำของประธานาธิบดีที่เกี่ยวกับรัฐนั้นจะต้องมีนายกรัฐมนตรีอีกคนหนึ่ง เป็นผู้ลงนามกำกับรับสนอง และประธานาธิบดีแห่งสาธารณรัฐเป็นประธานในที่ประชุมคณะรัฐมนตรี ประธานาธิบดีแห่งสาธารณรัฐไม่อาจถูกไต่สวนฟ้องร้อง เว้นแต่ในกรณีทำการทรยศต่อชาติอย่างร้ายแรง สันติภาพแห่งชาติเท่านั้น เป็นผู้กล่าวโทษประธานาธิบดีและสั่งฟ้องศาลยุติธรรมสูงสุด ดังนั้นประธานาธิบดีจะรับผิดชอบก็แต่ในกรณีที่กระทำความผิดร้ายแรง ฐานทรยศต่อประเทศชาติ ซึ่งต่างกับประมุขแห่งรัฐของไทย อังกฤษ และญี่ปุ่น ซึ่งไม่ต้องรับผิดชอบในกรณีใด ๆ "แต่ในปัจจุบันนี้ ประธานาธิบดีฝรั่งเศสได้รับเลือกตั้งมาจากประชาชน มีลักษณะใกล้เคียงกับประธานาธิบดีในระบบประธานาธิบดีแต่อย่างใดก็ตาม ในทางเทคนิค ยังไม่ต้องรับผิดชอบทางการเมืองแบบในระบบประธานาธิบดี"¹

อนึ่ง สิทธิยับยั้งร่างกฎหมาย (Veto) นั้น ประมุขแห่งรัฐฝรั่งเศส ไทย และอังกฤษ มีสิทธิยับยั้งร่างกฎหมายได้ แต่รัฐธรรมนูญญี่ปุ่นไม่ได้ให้อำนาจไว้แก่พระเจ้ายจักรพรรดิแต่ประการใด²

4.3 รูปแบบของรัฐสภา รูปแบบของรัฐสภาไทยที่ปรากฏมาตั้งแต่ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 จนถึงปัจจุบัน มีทั้งในรูปแบบเดี่ยวและรูปสองสภา ภายใต้ระบบสองสภาจะประกอบด้วยสภาซึ่งสมาชิกมาจากการเลือกตั้งสภาหนึ่ง และจากการแต่งตั้งสภาหนึ่ง ยกเว้นวุฒิสภาตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2489 * ซึ่งสมาชิกมาจากการเลือกตั้งทางอ้อม และในขณะใดที่รัฐสภาเป็นระบบสภาเดี่ยว จะมีสมาชิกแต่งตั้งอยู่ด้วย เสมอหรือทั้งหมด ในรูปของสมาชิกประเภทที่ 2 สมาชิกชั่วคราว สมาชิกสภาาร่างรัฐธรรมนูญ และสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ³ ส่วนสมาชิกสภาประเภทที่หนึ่งนั้นราษฎร เป็นผู้เลือกตั้ง แลสมาชิกประเภทที่สองพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้ง แต่อย่างไรก็ตามประเทศไทยมีสภานิติบัญญัติสภาเดียว ซึ่งเรียกว่า สภาผู้แทนราษฎร

¹ดร. โกสินทร์ วงศ์ไกรวิวัฒน์ ถ้อยแถลงการปกครองของฝรั่งเศส "ไม่มีเลขหน้า"

²ไพโรจน์ ชัยนาม "ระบอบรัฐธรรมนูญญี่ปุ่น" นิติศาสตร์ 1 : 246 - 249 มิถุนายน 2491 หน้า 534 - 538

* ตามมาตรา 24 แห่งรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2489 วรรคที่ 3 กล่าวว่า "การเลือกตั้งวุฒิสภาให้ใช้วิธีลงคะแนนออกเสียงโดยทางอ้อมและลับ"

³มนตรี เทงตระกูล รัฐสภาไทย : ศึกษาเฉพาะกรณีปัญหาความอ่อนแอ (บทคัดย่อ)

ซึ่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เป็นผู้เลือกตั้งโดยตรง แต่ในระหว่างที่จับตเฉพาะกาลจะมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสองประเภทคือ ประเภทหนึ่ง และประเภทที่สอง ดังกล่าวแล้ว

ส่วนประเทศอังกฤษนั้นมีสภานิติบัญญัติสองสภาคือ ประกอบด้วยสภาสามัญ (House of Common) สมาชิกของสภาสภาผู้แทนราษฎร เป็นผู้เลือกตั้ง และสภาขุนนาง (House of Lord) ประกอบด้วยสมาชิกที่เป็นขุนนางหกประเภท¹ คือ

4.3.1 พระบรมวงศานุวงศ์ (Prince of the Royal Blood) คือ เชื้อพระวงศ์ที่มีความสัมพันธ์ทางสายโลหิตใกล้ชิดกับพระมหากษัตริย์ ต้อง เป็นชายและบรรลุนิติภาวะ

4.3.2 ขุนนางที่มีบรรพการสืบต่อกันทางทายาท (Hereditary Peers) ขุนนางเหล่านี้ได้แก่ ขุนนางชั้นดยุค (Duke) มาร์ควิส (Marquis) เอิร์ล (Earl) ไวสเคานต์ (Viscount) และบารอน (Baron) สตรีจะเป็นสมาชิกไม่ได้

4.3.3 ขุนนางผู้แทนแห่งสกอตแลนด์ (Representatives of Scotland)

4.3.4 ขุนนางผู้แทนแห่งไอร์แลนด์ (Representatives of Ireland)

4.3.5 ผู้พิพากษาซึ่งดำรงตำแหน่งเป็นขุนนาง (Law Lord) สมาชิกประเภทนี้ ไม่มีการสืบทายาท

4.3.6 ขุนนางฝ่ายบรรพต (Lords spiritual) สมาชิกประเภทนี้มีตำแหน่งสมณศักดิ์ทั้งในศาสนาคริสต์ (Bishop) ขึ้นไป เช่น อาชบิชอปแห่งแคนเทอร์เบอรี อาชบิชอปแห่งยอร์ก เป็นต้น 'การมีสภาทั้งสองของประเทศอังกฤษจึง เป็นเหตุผลทางประวัติศาสตร์

สำหรับประเทศฝรั่งเศสมีสภานิติบัญญัติสองสภา คือ สภาแห่งชาติหรือสภาผู้แทนราษฎร (Assemblée nationale) ซึ่งสมาชิกได้รับเลือกตั้งโดยตรงจากราษฎร และสภาแห่งสาธารณรัฐ สมาชิกได้รับเลือกตั้งโดยทางอ้อม * สภาทั้งสองสภานี้แต่ละสภาจะเป็นผู้ขาดในคุณสมบัติผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกของตน และสภานั้น ๆ เป็นผู้อนุมัติการลาออกตลอดจน

¹ คีเรก ชัยนาม "รัฐธรรมนูญบริติช" นิติสาร 1 : 45 - 51 มิถุนายน 2489

* โปรดดูรายละเอียดใน "รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ของฝรั่งเศส" โดย ไพโรจน์ ชัยนาม ในหนังสือ นิติสาร พ.ศ. 2491 หน้า 875 - 877 และ Moslern Foreign Government. หน้า 528 - 529 โดย Ogg & Zink.

การเลือกตั้งให้เป็นไปโดยถูกต้องตามกฎหมาย ซึ่งทั้งกับอังกฤษ และไทย ที่ เป็นหน้าที่ของศาล ซึ่งจะเป็นผู้วินิจฉัยความถูกต้องในการเลือกตั้งของรัฐบาล สภาทั้งสองนี้มีหน้าที่ประชุมกันเลือกประธานาธิบดี

ประเทศญี่ปุ่น รัฐบาลประกอบด้วยสภาสองสภา คือ สภาผู้แทน (House of Representatives) สมาชิกของสภานี้ราษฎรเลือกตั้งโดยตรง และสภาที่ปรึกษา (House of Councillors) ราษฎรเลือกตั้งสมาชิกโดยตรง เช่นเดียวกัน ต่างกันตรงที่ว่า สมาชิกสภาผู้แทนอยู่ในตำแหน่งคราวละสี่ปี ส่วนสมาชิกสภาที่ปรึกษาอยู่ในตำแหน่งคราวละหกปีและจะมีการเลือกตั้งใหม่ครั้งหนึ่งทุก ๆ สามปี และเมื่อสภาผู้แทนถูกยุบ สภาที่ปรึกษาจะเปิดประชุมไม่ได้ แต่คณะรัฐมนตรีอาจจะให้มีการเรียกประชุมสภาที่ปรึกษาก็ได้¹

4.4 คณะรัฐมนตรี ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย อำนาจบริหารราชการแผ่นดิน เป็นหน้าที่ของคณะรัฐมนตรี ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงตั้งขึ้นคณะหนึ่งประกอบด้วยนายกรัฐมนตรีหนึ่งนายและรัฐมนตรีจำนวนหนึ่งตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญฉบับต่าง ๆ ซึ่งมีประมาณอย่างน้อย 14 นาย และอย่างมาก 28 นาย* และในการปฏิบัติหน้าที่บริหารราชการแผ่นดินคณะรัฐมนตรีต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความไว้วางใจของสภาผู้แทนราษฎร

อังกฤษนั้น พระมหากษัตริย์ทรงเลือกและแต่งตั้งนายกรัฐมนตรีจากหัวหน้าพรรคการเมืองที่มีเสียงสนับสนุนมากที่สุดในสภานั้น² ส่วนการแต่งตั้งรัฐมนตรีนั้น นายกรัฐมนตรีเป็นผู้พิจารณาเพื่อกราบบังคมทูลแต่งตั้งประกอบเป็นคณะรัฐบาลต่อไป คณะรัฐมนตรีจะบริหารราชการแผ่นดินด้วยความไว้วางใจของสภาสมาชิกและรับผิดชอบต่อสภาสมาชิก

¹ไพโรจน์ ชัยนาม "ระบอบรัฐธรรมนูญของญี่ปุ่น" ใน นิติสาส์น 1 : 246 - 249 มิถุนายน 2491

*พิจารณาเพียงระยะเวลาไม่เกินสมัยจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์

²โกสินทร์ วงศ์สุววัฒน์ ความเป็นมาของการปกครองในระบอบรัฐสภาและระบอบรัฐสภาในประเทศไทย หน้า 32 - 38

ส่วนฝรั่งเศส ประธานาธิบดีแห่งสาธารณรัฐเป็นผู้ยุบตัวนายกรัฐมนตรีก่อน ภายหลังที่ได้มีการปรึกษาหารือตามระเบียบแบบแผนแล้ว และผู้ที่ถูกรับเลือกเป็นนายกรัฐมนตรีจะต้องเสนอ นโยบายของคณะรัฐมนตรีไปยังสภาแห่งชาติ เมื่อได้รับความไว้วางใจแล้ว ประธานาธิบดีแห่งสาธารณรัฐก็จะประกาศแต่งตั้งนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรี เพื่อบริหารราชการแผ่นดินต่อไป รัฐมนตรีทุกคนจะต้องรับผิดชอบร่วมกัน และเฉพาะตัวคณบดีสภาแห่งชาติจะไม่รับผิดชอบต่อสมาชิกแห่งสาธารณรัฐ การกระทำใด ๆ ของนายกรัฐมนตรีเกี่ยวกับราชการแผ่นดินจะต้องมีรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องลงนามกำกับด้วย ในกรณีที่มีการยุบสภาแห่งชาติ เฉพาะนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยจะต้องพินัยที่ทันที ส่วนรัฐมนตรีคนอื่นคงปฏิบัติหน้าที่ต่อไป จนกว่าคณะรัฐมนตรีชุดใหม่จะเข้ารับหน้าที่¹

สำหรับญี่ปุ่น อำนาจการบริหารอยู่ที่คณะรัฐมนตรี พระเจ้าจักรพรรดิทรงตั้งนายกรัฐมนตรีตามมติของรัฐบาล ส่วนรัฐมนตรีอื่น ๆ นายกรัฐมนตรีเป็นผู้แต่งตั้งถอดถอน พระเจ้าจักรพรรดิเป็นเพียงทรงยืนยันการแต่งตั้งและถอดถอนรัฐมนตรีเท่านั้น และคณะรัฐมนตรีต้องรับผิดชอบต่อสภา กรณีที่สภาผู้แทนลงมติไม่ให้ความไว้วางใจในคณะรัฐมนตรี คณะรัฐมนตรีจะต้องลาออกทั้งหมด หรือมีมตินั้นสภาผู้แทนราษฎรจะต้องถูกยุบภายใน 10 วัน อนึ่ง บทบัญญัติแห่งกฎหมายและคำสั่งใด ๆ ของคณะรัฐมนตรีจะต้องมีรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องลงนามและเป็นนายกรัฐมนตรีลงนามกำกับด้วย²

จากที่กล่าวมานี้จะเห็นได้ว่า การปกครองในระบอบรัฐสภาในประเทศไทย เมื่อเปรียบเทียบกับต่างประเทศจะเห็นได้ว่า ประเทศไทยได้เลียนแบบทางประเทศ ซึ่งมีอังกฤษเป็นแบบและได้มีการแก้ไขบางประการให้เหมาะสมกับสภาวะการณ์ของประเทศ แต่บทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญของไทยนั้นคล้ายกับประเทศอังกฤษและฝรั่งเศส ในส่วนหนึ่ง ๆ สุกแต่ความผันผวนทางการเมืองเป็นสำคัญ

¹ วิจิ ภูมิพิศาร ระบอบการปกครองโดยรัฐสภาประเทศไทย หน้า 54 - 55

² ไพโรจน์ ชัยนาม "ระบอบรัฐธรรมนูญของญี่ปุ่น" ใน นิเวศศาสตร์ 1 : 249 - 251

5. อำนาจหน้าที่ในการควบคุมการบริหารราชการแผ่นดินของรัฐธรรมนูญ

เนื่องจากฝ่ายบริหารมีหน้าที่ในการบริหารราชการแผ่นดินซึ่งมีขอบข่ายกว้างขวางมาก และมีผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของประชาชนโดยตรง ดังนั้นรัฐสภาในฐานะที่เป็นสถาบันตัวแทนที่ได้รับเลือกตั้งจากประชาชนจึงได้รับมอบอำนาจหน้าที่ให้เป็นผู้ตรวจการปฏิบัติงานของฝ่ายบริหารแทนประชาชน ว่าได้ปฏิบัติภารกิจให้เป็นไปภายในกรอบอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายหรือไม่ และสามารถดำเนินไปตามนโยบายที่แถลงไว้ต่อสภามากน้อยเพียงใด ตลอดจนได้อำนวยความสะดวกสมมติให้แก่ประชาชนตามเจตนารมณ์หรือความต้องการของประชาชนหรือไม่ ซึ่งสิ่งต่าง ๆ ดังกล่าวนั้น เป็นการแสดงออกในรูปของการรับผิดชอบของฝ่ายบริหารต่อรัฐสภา

ถ้าเราพิจารณาขรรค์ธรรมนูญการปกครองทุกรัฐธรรมนูญของประเทศไทย จะเห็นว่ารัฐธรรมนูญฉบับต่าง ๆ นั้นได้กำหนดอำนาจหน้าที่ในการควบคุมการบริหารราชการแผ่นดินของรัฐสภาไว้ แต่การให้อำนาจแก่รัฐสภาตามรัฐธรรมนูญฉบับต่าง ๆ มีมากน้อยต่างกัน แล้วแต่สถานการณ์ในช่วงระยะหนึ่ง และขึ้นอยู่กับอำนาจของผู้บริหารในขณะนั้นด้วย แต่อย่างไรก็ตามอำนาจหน้าที่ส่วนใหญ่ของรัฐสภาก็จะเกี่ยวกับการอนุมัติพระราชบัญญัติต่าง ๆ รวมทั้งพระราชบัญญัติงบประมาณแผ่นดินประจำปี และการให้ความไว้วางใจแก่คณะรัฐมนตรีในการดำเนินนโยบายบริหารราชการแผ่นดิน ซึ่งการใช้อำนาจของรัฐสภาจะออกมาในรูปแบบดังนี้คือ

5.1 การตั้งกรรมาธิการ การตั้งกรรมาธิการแบ่งตามลักษณะสาร จะแบ่งได้เป็นสองประเภทคือ กรรมาธิการเกี่ยวกับข้อเท็จจริง และกรรมาธิการเกี่ยวกับข้อนโยบาย แต่อย่างไรก็ตามกรรมาธิการทั้งสองประเภทนี้ก็ต้องเกี่ยวข้องกับงานในหน้าที่ของรัฐมนตรีเท่านั้น และกรรมาธิการนี้ก็ยังแบ่งออกเป็นกรรมาธิการคณะและกรรมาธิการรวมคณะ ซึ่งประธานสภาจะเป็นผู้ใช้ดุลยพินิจในการพิจารณารับกรรมาธิการเพื่อบรรจุเข้าระเบียบวาระ คือจะรับหรือไม่รับก็ได้ และรัฐมนตรีที่ถูกตั้งกรรมาธิการก็มีสิทธิที่จะไม่ตอบได้ เมื่อเห็นว่าข้อความนั้น ๆ ยังไม่ควรเปิดเผย เพราะเกี่ยวกับความปลอดภัยหรือประโยชน์สำคัญของประเทศ * การตั้งกรรมาธิการนั้นขึ้นอยู่กับคำให้ไปทำตาม

* รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475 (ฉบับชั่วคราว) รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2502 และ 2519 กำหนดให้สมาชิกของรัฐสภาไม่มีสิทธิตั้งกรรมาธิการใดในที่ประชุมสภาที่ตนเป็นสมาชิก

ข้อบังคับการประชุมแห่งสภานั้น และส่วนใหญ่จะมีข้อห้ามไม่ให้ทั้งกระทุถามในลักษณะที่เป็น การถามเพื่อให้ออกความเห็น ถามเป็นการประชกหรือแกล้งเสียดสี ห้ามถามด้วยข้อความที่ เคลือบคลุมยากแก่การเข้าใจ หรือในเรื่องที่ไม่เป็นสาระและกิจการที่เป็นส่วนตัวของบุคคลใด ๆ ว่าเป็นจริงหรือไม่ ดังนั้นการทั้งกระทุถามจึงต้อง เป็นไปตามข้อบังคับของการประชุมแห่งสภา

5.2 การลงมติไว้วางใจในการแถลงนโยบายเข้าบริหารราชการแผ่นดินของคณะรัฐมนตรี

การลงมติไว้วางใจในการแถลงนโยบายเข้าบริหารราชการแผ่นดินของคณะรัฐมนตรี เป็นเครื่องมือ อย่างหนึ่งในการควบคุมการบริหารราชการแผ่นดินของรัฐสภา ถ้าคณะรัฐมนตรีหรือรัฐมนตรีคนใด ไม่ได้รับความไว้วางใจจากสภา จะต้องพ้นตำแหน่งไป ประเทศไทยนั้นนับแต่ได้มีการปกครอง ในระบอบรัฐสภาเป็นต้นมา ก็ได้ถือเป็นหลักในการปฏิบัติว่า รัฐบาล (คณะรัฐมนตรี) ที่จะเข้า บริหารประเทศ จะต้องแถลงนโยบายต่อรัฐสภา และรัฐสภาจะเป็นผู้ลงมติความไว้วางใจ* ยกเว้นรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2502, 2511 และ 2515 ได้มีการกำหนดหลักการใหม่ คือคณะรัฐมนตรี ไม่ต้องขอความไว้วางใจจากรัฐสภา ภายหลังการแถลงนโยบาย นับเป็นหลักการที่ยังไม่เคย ปรากฏในรัฐธรรมนูญฉบับใด ๆ ก่อนนั้น¹

5.3 การเปิดอภิปรายทั่วไป อาจกล่าวได้ว่า การเปิดอภิปรายทั่วไปกับการทั้งกระทุถาม มีส่วนคล้ายคลึงกันอยู่มาก และอาจกระทำได้ในเรื่อง ๆ เดียวกัน แต่ความสำคัญในการทั้ง กระทุถามมีน้อยกว่า เพราะเป็นเพียงขอทราบข้อความบางอย่างให้กระจ่างแจ้ง เพื่อประสงค์ จะเร่งรัดงานของรัฐมนตรีให้รวดเร็วขึ้น หรือประสงค์จะให้มีการปฏิบัติอย่างใด ๆ แต่ก็ไม่ใช่ ประสงค์จะโต้เถียงกับรัฐบาลให้ถึงขั้นแตกหัก²

* รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2492 มาตรา 146 ให้สภายุแทนเป็นผู้ลงมติไว้วางใจ ภายหลังที่คณะรัฐมนตรีได้แถลงนโยบายต่อวุฒิสภาแล้ว

¹ สมภพ ไทพระภิกษุ "รัฐธรรมนูญไทยในอนาคต" รัฐสภาสาร 12 : 46
พฤศจิกายน 2507

² มนตรี เสงศรีกุล รัฐสภาไทย : ศึกษาเฉพาะกรณีปัญหาความอ่อนแอ หน้า 45

ส่วนการ เปิดอภิปรายทั่วไปนั้นอาจกล่าวได้ว่า เป็นวิธีการทำหนังสือและจับผิดการกระทำของรัฐบาล เพื่อบังคับให้รัฐบาลกระทำหรือไม่กระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือ เพื่อดมรั้รัฐบาล ซึ่งเป็นมาตรการควบคุมรัฐบาลโดยเฉพาะ และสมาชิกทุกคนมีสิทธิที่จะอภิปรายซักถามได้ทุกคน โดยไม่ได้จำกัดเฉพาะผู้เสนอญัตติ ซึ่งผิดกับการตั้งกระทู้ถามที่มีขอบเขตจำกัดเฉพาะผู้ตั้งกระทู้ถามเท่านั้น¹ และในการ เปิดอภิปรายทั่วไปแบ่งได้เป็นสองลักษณะด้วยกันคือ

5.3.1 เปิดอภิปรายทั่วไปโดยไม่มีการลงมติ หรือที่เรียกว่า การ เปิดอภิปรายทั่วไปเพื่อทราบข้อเท็จจริง การอภิปรายในลักษณะนี้ต้องการให้คณะรัฐมนตรีแถลงข้อเท็จจริงหรือแสดงความคิดเห็นในปัญหาบางประการ เกี่ยวกับการบริหารราชการแผ่นดินของรัฐบาล และเป็น การ เปิดโอกาสให้ทั้งรัฐบาลและรัฐสภาได้มีโอกาสชี้แจงซักถามแสดงความคิดเห็นซึ่งกันและกันได้ อย่างเต็มที่ ผลที่เกิดจากการอภิปรายทั่วไป โดยไม่มีการลงมตินี้จะเป็นผลดีหรือผลร้ายต่อฐานะของรัฐบาลย่อมขึ้นอยู่กับสถานการณ์ ความสามารถของรัฐบาลและผู้อภิปราย ปกติจะไม่ก่อผลสะท้อนต่อฐานะและเสถียรภาพของรัฐบาลมาก แต่ก็อาจนำไปสู่การ เปิดอภิปราย เพื่อลงมติ ความไว้วางใจได้ในภายหลัง² ผู้มีสิทธิเปิดอภิปรายทั่วไป โดยไม่มีการลงมติได้ปรากฏอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญหลายฉบับ เช่น สมาชิกวุฒิสภาตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2492³, 2495⁴, 2511⁵ และ 2517⁶ มีจำนวนไม่ต่ำกว่าหนึ่งในห้าของสมาชิกวุฒิสภาทั้งหมด จะเสนอขอเปิดอภิปรายใน

¹"การ เปิดอภิปรายทั่วไปในสภา" รัฐสภาสาร 13 : 80 - 81 พฤษภาคม 2508

²สุทัศน์ ชมคี บทบาทของรัฐสภาไทยในการควบคุมรัฐบาลโดยอาศัยการ เปิดอภิปรายทั่วไป หน้า 5 - 6

³"รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2492" ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 66 ตอนที่ 17 ลงวันที่ 23 มีนาคม 2492 มาตรา 130

⁴"รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475 แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2495" ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 95 ตอนที่ 15 ลงวันที่ 8 มีนาคม 2495 มาตรา 75

⁵"รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2511" ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 85 ตอนพิเศษ (ฉบับพิเศษ) ลงวันที่ 20 มิถุนายน 2511 มาตรา 127

⁶"รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2517" ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 91 ตอนที่ 169 (ฉบับพิเศษ) ลงวันที่ 7 ตุลาคม 2517 มาตรา 158

สภาใดก็ได้แต่คณะรัฐมนตรีมีสิทธิรับการขอ เบิกอภิปรายได้ เมื่อเห็นว่าเป็น เรื่องที่ยังไม่ควร
เปิดเผย เพราะเกี่ยวกับความปลอดภัยหรือประโยชน์สำคัญของแผ่นดิน

การ เบิกอภิปรายตามที่กล่าวมานั้น เป็นการ เบิกอภิปรายโดยสมาชิกรัฐสภา เป็นผู้ เริ่ม
แต่ยังมีการ เบิกอภิปรายทั่วไปอีกแบบหนึ่งคือคณะรัฐมนตรี เป็นผู้ เริ่ม กล่าวคือ ในกรณีที่คณะรัฐมนตรี
มีปัญหาเกี่ยวกับการบริหารราชการแผ่นดิน และเห็นสมควรจะฟังความเห็นของรัฐสภา คณะรัฐมนตรี
จะแจ้งไปยังรัฐสภาให้ เบิกอภิปราย การ เบิกอภิปรายในลักษณะปรากฏอยู่ในบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ
บางฉบับ เช่น รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2495¹ และ 2511² เป็นต้น

5.3.2 การ เบิกอภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติความไว้วางใจ การ เบิกอภิปรายทั่วไป
เพื่อลงมติความไว้วางใจนี้ นับเป็นมาตรการที่รุนแรงและสำคัญที่สุด อันเป็นวิธีควบคุมชั้นสุดท้าย
ของรัฐสภา ระหว่างการบริหารราชการแผ่นดินของคณะรัฐมนตรี ที่จะควบคุม รัง และถ่วงอำนาจ
ของคณะรัฐมนตรีในการปกครอง ระบบรัฐสภา ผลของการ เบิกอภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติความไว้วางใจ
เพราะอาจทำให้ต้องมีการปรับปรุงคณะรัฐมนตรีใหม่ หรือในชั้นรุนแรงอาจมีการยุบสภาหรือ
คณะรัฐมนตรีต้องลาออก³

การ เบิกอภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติความไว้วางใจอาจสิ้นสุดลงโดยการลงมติให้ผ่านระเบียน
วาระไปอันจะทำให้ไม่มีการลงมติ หรืออาจจะมีการลงมติความไว้วางใจในรัฐสภาได้ รัฐบาล
บางรัฐบาลที่เชื่อมั่นว่าฝ่ายตนนี้กำลังสนับสนุนในสภาเพียงพอ หรือถือเกียรติศักดิ์ศรี อาจจะ
ไม่ยอมให้ผ่านระเบียนวาระไปโดยไม่มีการลงมติกี่ได้⁴ เพราะการให้ผ่านระเบียนวาระไปเช่นนั้น

¹"รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475 แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช
2495 ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 95 ตอนที่ 15 ลงวันที่ 8 มีนาคม 2495 มาตรา 85

²"รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2511" ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 85
ตอนที่พิเศษ (ฉบับพิเศษ) ลงวันที่ 20 มิถุนายน 2511 มาตรา 129

³สุทัศน์ ชมดี บทบาทของรัฐสภาไทยในการควบคุมรัฐบาลโดยอาศัยการ เบิกอภิปราย
ทั่วไป หน้า 6

⁴ประสิทธิ์ ศรีสุชาติ รัฐสภาไทย หน้า 81

อาจจะทำให้รัฐบาลขาดเสถียรภาพ หรืออย่างน้อยก็ขาดความเกร็ดพิธา เชื่อถือในฐานะของรัฐบาลได้อันจะเป็นผลเสียในการบริหารงานของรัฐบาลในเวลาต่อไป

สืบเนื่องจากการเปิดอภิปรายเพื่อลงมติความไว้วางใจมีความสำคัญมากและสามารถก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลได้ ระบบรัฐสภาไทยในกรณีที่มีสองสภามักจะมีบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญกำหนดให้สภาผู้แทนราษฎรเป็นผู้มีสิทธิเสนอญัตติเปิดอภิปรายและลงมติความไว้วางใจ แต่ก็มีรัฐธรรมนูญบางฉบับที่ให้วุฒิสภามีเป็นสภาแห่งเดียวที่มีสิทธิเสนอญัตติเปิดอภิปรายและร่วมลงมติความไว้วางใจควย เช่น รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2511¹ ตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2492 วุฒิสภามีอำนาจในการเปิดอภิปรายทั่วไปเพียงเปิดอภิปรายทั่วไปตามสภาผู้แทน เพื่อตั้งข้อสงสัยแก่ไบบังผู้แทนเท่านั้น ไม่มีสิทธิเสนอญัตติขอเปิดอภิปรายหรือร่วมในการลงมติแต่อย่างใด²

นอกจากนั้นการกำหนดจำนวนสมาชิกที่จะรับรองการให้มีการเปิดอภิปรายทั่วไปตามที่กล่าวนั้น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้กำหนดไว้ตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแต่ละฉบับต่างกันไปในแต่ละฉบับ แต่ก็มีใจความที่สำคัญตรงกันอยู่ประการหนึ่งก็คือ การเปิดอภิปรายเพื่อลงมติความไว้วางใจ จะลงมติความไว้วางใจในวันเดียวกันที่เปิดอภิปรายไปได้ แต่จำนวนสมาชิกที่เข้าชื่อขอเปิดอภิปรายกำหนดไว้ต่าง ๆ กัน เช่น ภายใต้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2489 และ 2490 จะต้องมีส่วนชิกสภาผู้แทนรับรองไม่น้อยกว่า 24 นาย³ จึงจะมีสิทธิเสนอญัตติเปิดอภิปรายได้และตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2492 และ 2495 สมาชิกสภาผู้แทนจำนวนไม่ต่ำกว่าหนึ่งในสาม

¹ "รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2511" ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 85 ตอนพิเศษ (ฉบับพิเศษ) ลงวันที่ 20 มิถุนายน 2511 มาตรา 128

² "รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2492" ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 66 ตอนที่ 17 ลงวันที่ 23 มีนาคม 2492 มาตรา 131

³ "รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2489" ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 63 ตอนที่ 30 ลงวันที่ 10 พฤษภาคม 2489 มาตรา 34

"รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2490" ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 64 ตอนที่ 53 ลงวันที่ 9 พฤศจิกายน 2490 มาตรา 42

ของจำนวนสมาชิกทั้งหมดรวมกัน¹ จึงมีสิทธิเสนอญัตติอภิปรายได้ แต่ตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2511 กำหนดไว้ว่า ต้องมีสมาชิกวุฒิสภาหรือสมาชิกสภาผู้แทน หรือสมาชิกทั้งสองสภารวมกันเป็นจำนวน ไม่น้อยกว่าหนึ่งในห้าของสมาชิกทั้งหมดของทั้งสองสภา จึงจะมีสิทธิเสนอญัตติเปิดอภิปรายได้ และ ไม่ว่าญัตติขอ เปิดอภิปรายดังกล่าวจะเป็นของสมาชิกสภาใด ให้ทำการ เปิดอภิปรายทั่วไป เพื่อ ลงมติความไว้วางใจที่ประชุมร่วมกันของรัฐสภา² แต่รัฐธรรมนูญฉบับสมาชิกวุฒิสภาไม่มี สิทธิเสนอญัตติอภิปรายทั่วไป เพื่อลงมติไม่ไว้วางใจรัฐบาล ได้แก่มติรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2502 และ 2515 เป็นต้น

จากที่กล่าวมานี้แสดงให้เห็นว่า การ เปิดอภิปรายทั่วไปเป็นมาตรการที่สำคัญที่สุดที่รัฐสภา สามารถนำมาใช้ เพื่อควบคุมและรักษาคุณภาพแห่งอำนาจกับฝ่ายบริหาร และการ เปิดอภิปราย ทั่วไปนั้น รัฐธรรมนูญแต่ละฉบับก็บัญญัติไว้ต่างกันไปใน เรื่องจำนวนของสมาชิกที่จะเข้าชื่อ เสนอให้ เปิดการอภิปรายทั่วไปขึ้น และรัฐธรรมนูญบางฉบับก็ไม่เปิดโอกาสให้สมาชิกวุฒิสภาขอ เปิดการ อภิปรายทั่วไป ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากสภาวะเหตุการณ์และอำนาจของฝ่ายบริหารในขณะหนึ่ง ๆ ซึ่ง เป็นองค์ประกอบในการสร้างบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญขึ้น

5.4 การยืนยันความไว้วางใจ นอกจากการ เปิดอภิปรายทั่วไปตามที่กล่าวมาแล้ว รัฐสภายังอาจจะลงมติยืนยันความไว้วางใจคณะรัฐมนตรีตามคำร้องขอของคณะรัฐมนตรีได้อีกด้วย ทั้งนี้ต้องขึ้นอยู่กับบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแต่ละฉบับ เช่น ตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2492 มาตรา 147 ได้กล่าวไว้ว่า "ในระหว่าง เวลาบริหารราชการแผ่นดิน ภายหลังที่ได้รับความ ไว้วางใจจากสภาผู้แทนแล้ว ถ้ามีพฤติการณ์ที่คณะรัฐมนตรี เห็นสมควร คณะรัฐมนตรีจะขอให้ สภาผู้แทนยืนยันความไว้วางใจอีกครั้งก็ได้"³ การลงมติยืนยันความไว้วางใจตามที่กล่าวนั้น

¹ "รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2492" ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 66 ตอนที่ 17 ลงวันที่ 23 มีนาคม 2492 มาตรา 131

"รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475 แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2495" ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 35 ตอนที่ 15 ลงวันที่ 8 มีนาคม 2495 มาตรา 76

² "รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2511" ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 85 ตอนที่ 15 (ฉบับพิเศษ) ลงวันที่ 20 มิถุนายน 2511 มาตรา 28

³ "รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2492" ล.อ. มาตรา 147

เป็นอำนาจของสภาผู้แทน ถ้าสภาลงมติไม่ไว้วางใจก็จะมีผล เช่นเดียวกับการลงมติไม่ไว้วางใจในการแถลงนโยบายเข้าบริหารราชการแผ่นดินของคณะรัฐมนตรีหรือการลงมติไม่ไว้วางใจภายหลังการเปิดอภิปราย เช่นเดียวกัน¹

จากที่กล่าวมาจะเห็นว่าการควบคุมการบริหารราชการแผ่นดินของสภาในประเทศไทยในระยะเวลาที่ผ่านมาขาดความแน่นอน ถึงแม้จะมีตัวกำหนดโครงสร้างของสภาในทางนิตินัยคือรัฐธรรมนูญก็ตาม เพราะปรากฏว่ารัฐธรรมนูญแต่ละฉบับก็กำหนดรูปองค์กรและอำนาจหน้าที่ของสภา ตามความต้องการและความยินยอมของกลุ่มพลังอำนาจ ซึ่งเป็นผู้กำหนดและให้กำเนิดรัฐธรรมนูญแต่ละฉบับในขณะนั้น ๆ อีกข้อหนึ่ง ก็เห็นว่ารัฐสภาจะสามารถดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ของตนได้อย่างมีประสิทธิภาพเพียงใดจึงจะต้องขึ้นอยู่กับกลุ่มพลังอำนาจ ซึ่งมักเป็น "พลังภายนอก" ที่จัดแบ่งหน้าที่ภายในรัฐสภาและการกำหนดอำนาจหน้าที่ให้แก่อุสภานั้นเอง ตามรัฐธรรมนูญฉบับต่าง ๆ อาจกล่าวได้ว่า รัฐสภาไทยมีอำนาจสูงที่สุดในช่วงที่ใช้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2475 ชั่วคราว โดยรัฐสภามีอำนาจที่จะล้มรัฐบาลได้ทุกขณะ แต่รัฐสภาเองไม่อาจถูกยุบได้ตามมาตรา ๑ ที่กล่าวว่า "สภาผู้แทนราษฎรมีอำนาจดูแลควบคุมกิจการของประเทศ และมีอำนาจประชุมกันตลอดจนการรณการราษฎรหรือพนักงานรัฐบาลผู้หนึ่งผู้ใดก็ได้"² ต่อจากนั้นตามรัฐธรรมนูญฉบับต่อ ๆ มาอำนาจรัฐสภาก็ถูกลดลง คืออาจถูกยุบได้ เช่นเดียวกับที่รัฐสภาเองก็สามารถล้มรัฐบาลได้ แต่นับตั้งแต่รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2502 เป็นต้นมาจนถึงรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2511 และ 2515 อำนาจของรัฐสภาถูกลดลง โดยที่ไม่สามารถมีส่วนร่วมในคณะรัฐบาลบริหารประเทศ และโดยเฉพาะภายใต้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2502 และ 2515 แล้วรัฐสภาขาดอำนาจที่จะล้มรัฐบาล ในขณะที่รัฐบาลสามารถจะเปลี่ยนแปลงรัฐสภาอย่างใดก็ได้³

¹มนตรี เสงตรกุล รัฐสภาไทย : ศึกษาเฉพาะกรณีปัญหาความอ่อนแอ หน้า 49

²"ธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช 2475" ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 49 ลงวันที่ 27 มิถุนายน 2475 มาตรา ๑

³โปรดอ่านรายละเอียดเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญในภาคผนวก

6. อำนาจหน้าที่ของรัฐบาลหรือฝ่ายบริหารในการควบคุมรัฐสภา

อำนาจหน้าที่ของรัฐบาลในการควบคุมรัฐสภานั้น ตามรัฐธรรมนูญฉบับต่าง ๆ ได้แสดงให้เห็นว่ารัฐบาลสามารถควบคุมรัฐสภาอย่างได้ผลทั้งทางตรงและทางอ้อม ทั้งนี้เพราะองค์ประกอบของรัฐสภาตามรัฐธรรมนูญฉบับต่าง ๆ มีแนวโน้มที่จะถูกแทรกแซงโดยฝ่ายบริหารมากขึ้น เช่น ในกรณีที่รัฐสภาเป็นระบบสภาเดียว ก็จะมีสมาชิกแต่งตั้งโดยรัฐบาลเข้าไปร่วมอยู่ด้วย และในกรณีที่ เป็นระบบสองสภา รัฐบาลก็จะเป็นผู้แต่งตั้งสภาสูง* และนอกจากนี้รัฐธรรมนูญบางฉบับก็ยังมีบทบัญญัติให้วุฒิสภามีอำนาจร่วมในการลงมติยุบคดีเปิดอภิปรายทั่วไปเพื่อไม่ไว้วางใจรัฐบาลด้วย¹ ดังนั้นอำนาจหน้าที่ของรัฐบาลในการควบคุมรัฐสภาจึงต้องพิจารณาจากรัฐธรรมนูญฉบับต่าง ๆ ซึ่งพอสรุปถึงมาตรการการใช้อำนาจของรัฐบาลในการควบคุมรัฐสภาได้ดังต่อไปนี้

6.1 อำนาจในการยุบสภา ตามรัฐธรรมนูญเกือบทุกฉบับ พระมหากษัตริย์มีพระราชอำนาจที่จะยุบสภาได้** โดยนายกรัฐมนตรี เป็นผู้รับสนองพระบรมราชโองการ เช่น เมื่อวันที่ 11 กันยายน พ.ศ. 2481 รัฐบาลซึ่ง พระยาพหลพลพยุหเสนา เป็นนายกรัฐมนตรี ได้ประกาศพระราชกฤษฎีกายุบสภาเพื่อให้เลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่หนึ่งขึ้นใหม่ภายใน 90 วัน² ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากรัฐบาลแพ้คดีสภาเรื่องให้มียาลระเหยคดียังรายรับรายจ่ายตามงบประมาณโดยชัดแจ้ง เมื่อนายกรัฐมนตรีกราบบังคมทูลออกต่อคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ไม่ยอมรับโดยให้เหตุผลว่าสภาพการณ์ของโลกในเวลานั้นนั้นปั่นป่วน คับขัน ประกอบกับรัฐบาลจะต้องเตรียมการรับเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่จะ

* ยกเว้น "วุฒิสภา" ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2489 ตามมาตรา 24 "วุฒิสภาประกอบด้วยสมาชิกที่ราษฎรเลือกตั้งมีจำนวนแปดสิบคน"

¹ "รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2511" ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 85 ตอนพิเศษ (ฉบับพิเศษ) ลงวันที่ 20 มิถุนายน 2511 มาตรา 128

** ยกเว้นรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2475 ชั่วคราว และรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2502, 2515, 2519

² "พระราชกฤษฎีกายุบสภาผู้แทนราษฎร" ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 55 ตอนที่ 33 ลงวันที่ 11 กันยายน 2481

เสด็จนิวัติสู่พระนคร รัฐบาลจึงควรอยู่บริหารราชการต่อไป จึงโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชกฤษฎีกายุบสภา¹ ดังกล่าว

อำนาจในการยุบสภาโดยทั่วไป รัฐธรรมนูญได้กำหนดให้ยุบได้ครั้งเดียวในเหตุการณ์เดียวกัน เว้นแต่รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2511 ไม่ได้กำหนดไว้ และการยุบสภาจะต้องจัดให้มีการเลือกตั้งใหม่ภายใน 90 วัน นับแต่วันที่สภาถูกยุบ

6.2 การใช้พรรคการเมืองเป็นเครื่องมือควบคุม ดร.หยุด แสงอุทัย ได้ให้คำอธิบายเกี่ยวกับพรรคการเมืองไว้ว่า "พรรคการเมือง คือ คณะบุคคลที่รวมกันก่อตั้งเป็นพรรคขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ที่จะรวบรวมความคิดเห็นทางการเมือง กำหนดเป็นนโยบายพรรค เพื่อประโยชน์ในการเลือกตั้งผู้แทนโดยวิถีทางประชาธิปไตยตามรัฐธรรมนูญ"² พรรคการเมืองเกิดขึ้นในเมืองไทยโดยมีกฎหมายรับรอง เมื่อ พ.ศ. 2498³ โดยพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. 2498 และรากฐานสำคัญของการก่อตั้งพรรคการเมืองคือผลประโยชน์ (Interest)³ ในประเทศไทย บุคคลที่มาวมกันเป็นสมาชิกพรรคการเมืองไม่ได้ยึดถืออุดมการณ์ หรือความเห็นพ้องต้องกันในแนวนโยบายเป็นเกณฑ์ แต่ยังคงอาศัยความสัมพันธ์ส่วนตัวและคำนึงถึงผลประโยชน์ทางการเมืองที่ตนคาดหวังจะได้รับในช่วงนั้นเป็นสำคัญ ได้แก่งำหนดทางการเมือง และในการเลือกตั้ง ดังนั้น เมื่อรวมตัวเป็นพรรคการเมืองจึงส่งผลถึงการดำเนินการของรัฐสภา ทำให้บทบาทของสมาชิกสภาขาดอุดมการณ์และเป็นเป้าหมายที่แน่นอน⁴

จากสถิติการเลือกตั้งสมัยต่าง ๆ เป็นเครื่องบ่งชี้ให้เห็นถึงการสังกัดพรรคของสมาชิกรัฐสภาว่า มุ่งสังกัดพรรคที่ผู้นำพรรคกำลังมีอำนาจอยู่ในขณะนั้นเป็นสำคัญ เช่น พรรคชาติสังคม

¹ ประเสริฐ ปัทมะสุคนธ์ รัฐสภาไทยในรอบสี่สิบสองปี หน้า 271

² หยุด แสงอุทัย คำอธิบายพระราชบัญญัติพรรคการเมือง 2511 หน้า 1

³ กล่าวแล้วในบทก่อน

⁴ จรูญ สุภาพ "ปัญหาบางประการที่เกี่ยวเนื่องกับพรรคการเมือง" วารสารสังคมศาสตร์

ก่อตั้ง เมื่อ 21 ธันวาคม พ.ศ. 2500 มีจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นหัวหน้าพรรค การจัดตั้งพรรคชาติสังคมนั้นในครั้งนั้น ก็เพื่อจะรวบรวมเสียงสนับสนุนจากพรรคสหภูมิเดิมกับพรรคอิสระอีกจำนวนหนึ่ง ทั้งนี้เนื่องจากพรรคสหภูมิได้มีเสียงข้างมากเกินขีดในสภานั้นเอง * หรือจากผลการเลือกตั้งทั่วไป เมื่อวันที่ 10 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2512 นั้น พรรคสหประชาไทย ซึ่งมีจอมพล ถนอม กิตติขจร เป็นหัวหน้าพรรค และ พล.อ.อ.ทวี จุลละทรัพย์ เป็นเลขาธิการพรรค มีสมาชิกได้รับเลือกตั้งในนามของพรรคจำนวน 75 นาย แต่แล้วในเดือนตุลาคมปีเดียวกัน สมาชิกสังกัดพรรคอื่นและไม่ได้สังกัดพรรคใดสมัคร เข้า เป็นสมาชิกพรรคสหประชาไทย เพิ่มขึ้น ทำให้พรรคสหประชาไทยมีสมาชิกในสภาอยู่แทนถึง 100 คนเศษ ส่วนสมาชิกไปสังกัดพรรคใดลดจำนวนลงจาก 70 คนเหลือ 10 คนเศษ แสดงถึงความขาดหลักการของสมาชิกสภาบางคนที่ยอมตนเป็นเครื่องมือของรัฐบาลโดยยอมเข้าร่วมในพรรครัฐบาล¹ ทั้งนี้โดยมีมูลเหตุจูงใจหลายประการ เช่น ความช่วยเหลือทางการเงิน ตำแหน่งหน้าที่ และงบประมาณของภาคหรือจังหวัดของตน เพื่อโอกาสที่จะนำไปสู่การได้รับเลือกตั้งในคราวต่อไป แต่ถ้ามองสมาชิกสภาเหล่านั้นไม่ได้ในสิ่งที่ตนประสงค์ก็มักจะสร้างปัญหาต่าง ๆ ให้แก่รัฐบาลควมพลกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การโจมตีของพรรคชาติสังคมน เมื่อวันที่ 7 มกราคม พ.ศ. 2501 เมื่อ พลโท ถนอม กิตติขจร นายกรัฐมนตรีสมัยนั้นนำนโยบายของรัฐบาลเสนอเข้าสู่การพิจารณาของสภาฯ และแจ้งให้พรรคทราบ ปรากฏว่าถูกโจมตีอย่างหนัก และการที่สมาชิกสภาโจมตีหนักไม่ใช่ เพราะนโยบายหรือทำงานผิดพลาด หากเป็นเพราะสมาชิกที่เป็น ส.ส. ฝ่ายรัฐบาลบางคนคิดว่าตนควรจะได้เป็นรัฐมนตรีว่าการรัฐมนตรีช่วย หรือรัฐมนตรีลอย หรือแม้แต่การ เป็นเลขาธิการการเมืองกระทรวงต่าง ๆ กลับไม่ได้เป็น และเป็นเหตุที่ทำให้จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ต้องทำการปฏิวัติในเวลาต่อมา** คำแถลงตอนหนึ่งของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ณ สภาร่างรัฐธรรมนูญ ก็ได้ชี้ถึงปัญหาที่เกิดจากสมาชิกสภาไว้ว่า

*โปรดดูรายละเอียดในบทก่อน

¹มนตรี เก่งตระกูล รัฐสภาไทย : ศึกษาเฉพาะปัญหาความอ่อนแอ หน้า 146 - 147

** จะได้อีกถึงรายละเอียดในบทต่อไป

"... เนื่องจากรัฐธรรมนูญฉบับที่แล้ว ๆ มา ยังสร้างทร พูแห่งอำนาจไปเพียงพอ เปิดทางให้
คนบางพวกใช้สิทธิใช้อำนาจโดยไม่ต้องรับผิดชอบอะไร ก่อความปั่นป่วนวุ่นวาย จนบางครั้งมี
พฤติกรรมที่น่า เสียดใจ เสียกึกกักรึ ของประเทศชาติและสถาบันแห่งชาติ ที่ต้อง เอา เงินซื้อ
ความเรียบร้อยในสภา..."¹

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า การ เข้าสังกัดพรรคของสมาชิกวุฒิสภานั้น มุ่งสังกัดพรรคที่
ผู้นำกำลังมีอำนาจอยู่ในขณะนั้น เป็นสำคัญ เมื่อผู้นำพ้นอำนาจหรือหมดอำนาจลง พรรคก็มักจะ
สิ้นสุดหรือ เลื่อนไหว มลงไปด้วย พรรคการเมืองจึง เป็นปัจจัยสำคัญที่จะสนับสนุนให้ รัฐบาลสามารถ
ใช้ เป็นเครื่องมือหาความสนับสนุนจากมวลสมาชิกสภา และยังใช้ เป็นช่องทางในการ ควบคุมสมาชิกสภา
ใบสังกัดของตนได้อีกด้วย อย่างน้อยที่สุดก็ในชั่วระยะเวลาดัง การที่รัฐบาลใช้พรรคการเมือง
เป็น เครื่องมือควบคุมลูกพรรคและควบคุมวุฒิสภานั้น ก็มุ่งที่รักษาผลประโยชน์ของรัฐบาลและเป็น
ช่องทางในการครองอำนาจของรัฐบาลในขณะหนึ่ง ๆ เท่านั้น มิใช่ว่ารัฐบาลและสมาชิกวุฒิสภา
ในสังกัดพรรครัฐบาลนั้นจะ เห็นพ้องต้องกัน ในรากฐานแห่งอุดมการณ์หรือนโยบายทาง เศรษฐกิจ
สังคมและการ เมือง เป็นสำคัญก็หาไม่ แต่พรรคการเมืองของรัฐบาลกลับ เป็นปัจจัยสำคัญที่เสริมสร้าง
และรักษาอำนาจในการควบคุมวุฒิสภาของรัฐบาลโดยมีพรรคการเมือง เป็นทางผ่านอยู่ตลอดเวลา
ที่รัฐบาลต้องการจะครองฐานะอำนาจของตนไว้ และนอกจากนั้นการรวมตัวก่อตั้ง เป็นพรรค
การเมืองในประเทศมักจะเกิดขึ้นในระยะใด ๆ ก่อนการ เลือกตั้งและถือเอาการ เลือกตั้ง เป็น
วัตถุประสงค์ที่สำคัญ ทั้งนี้ "เพราะลักษณะการต่อสู้ทางการเมืองของพรรคการเมืองไทยมีฐาน
การต่อสู้ที่แคบและส่วนใหญ่มักอยู่เพียงในวุฒิสภา เมื่อไม่ได้รับ เลือกตั้งหรือผู้นำพรรคสิ้นอำนาจ
ลงแล้ว พรรคการเมืองเหล่านั้นก็มักจะล้มเลิกไปโดยง่าย"²

¹ คณะรัฐมนตรี "คำแถลงในโอกาสที่สภาร่างรัฐธรรมนูญ เริ่มงานรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช
ที่ 30 มีนาคม 2504" ใน ประมวลสนธิพจน์ของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ พ.ศ. 2502 -
2504 พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พลเอก จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ 17 มีนาคม 2507
หน้า 371 - 372

² มนตรี เกษตรกุล รัฐสภาไทย : ศึกษาเฉพาะปัญหาความอ่อนแอ หน้า 144

"... เนื่องจากรัฐธรรมนูญฉบับที่แล้ว ๆ มา ยังสร้างทรราชแห่งอำนาจไปเพียงพอ เปิดทางให้คนบางพวกใช้สิทธิใช้อำนาจโดยไม่คำนึงถึงใคร ก่อความปั่นป่วนวุ่นวาย จนบางครั้งมีพฤติการณ์ที่น่าเสียใจ เสียศักดิ์ศรีของประเทศชาติและสถาบันราชรัฐ ที่ต้องเอาเงินซื้อความเรียบร้อยในสภา..."¹

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า การเข้าสังกัดพรรคของสมาชิกวุฒิสภานั้น มุ่งสังกัดพรรคที่ผู้นำกำลังมีอำนาจอยู่ในขณะนั้นเป็นสำคัญ เมื่อผู้นำอำนาจหรือหมดอำนาจลง พรรคก็มักจะสิ้นสุดหรือเสื่อมโทรมลงไปเลย พรรคการเมืองจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่จะสนับสนุนให้รัฐบาลสามารถใช้เป็นเครื่องมือหาความสนับสนุนจากมวลสมาชิกสภา และยังใช้เป็นข้ออ้างในการควบคุมสมาชิกสภาในสังกัดของตนได้อีกด้วย อย่างน้อยที่สุดก็ในชั่วระยะเวลาหนึ่ง การที่รัฐบาลใช้พรรคการเมืองเป็นเครื่องมือควบคุมลูกพรรคและควบคุมวุฒิสภานั้น ก็มุ่งที่รักษาผลประโยชน์ของรัฐบาลและเป็นข้ออ้างในการครองอำนาจของรัฐบาลในขณะหนึ่ง ๆ เท่านั้น มิใช่ว่ารัฐบาลและสมาชิกวุฒิสภาในสังกัดพรรค รัฐบาลนั้นจะเห็นพ้องต้องกัน ในรากฐานแห่งอุดมการณ์หรือนโยบายทางเศรษฐกิจสังคมและการเมือง เป็นสำคัญก็ตาม แต่พรรคการเมืองของรัฐบาลกลับเป็นปัจจัยสำคัญที่เสริมสร้างและรักษาอำนาจในการควบคุมวุฒิสภาของรัฐบาลโดยมีพรรคการเมืองเป็นทางผ่านอยู่ได้ตลอดเวลาที่รัฐบาลต้องการจะครองฐานะอำนาจของตนไว้ และนอกจากนั้นการรวมตัวก่อตั้งเป็นพรรคการเมืองในประเทศมักจะเกิดขึ้นในระยะใกล้ ๆ ก่อนการเลือกตั้งและถือเอาการเลือกตั้งเป็นวัตถุประสงค์ที่สำคัญ ทั้งนี้ "เพราะลักษณะการต่อสู้ทางการเมืองของพรรคการเมืองไทยมีฐานการต่อสู้ที่แคบและส่วนใหญ่มักจะอยู่เพียงในรัฐสภา เมื่อไม่ได้รับเลือกตั้งหรือผู้นำพรรคสิ้นอำนาจลงแล้ว พรรคการเมืองเหล่านั้นก็มักจะล้มเลิกไปโดยง่าย"²

¹คณะรัฐมนตรี "คำแถลงในโอกาสที่สภาร่างรัฐธรรมนูญเริ่มงานรัฐธรรมนูญ พุทธศักราชที่ 30 มีนาคม 2504" ใน ประมวลสุนทรพจน์ของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ พ.ศ. 2502 - 2504 พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พลเอก จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ 17 มีนาคม 2507 หน้า 371 - 372

²มนตรี เทงตระกูล รัฐสภาไทย : ศึกษาเฉพาะปัญหาความอ่อนแอ หน้า 144

ทางเพิ่มพูนอำนาจของรัฐบาลเหนือรัฐสภามากขึ้น เพราะสมาชิกสภาประเภทสอง เกือบทั้งหมดเป็นข้าราชการประจำ ข้าราชการทหาร และตำรวจในระดับสูง โดยเฉพาะผู้คุมกำลังทหารและตำรวจในสถานที่สำคัญ ๆ ดังนั้นในการแต่งตั้งตามลักษณะดังกล่าวจึง เท่ากับ เป็นการเสริมสร้างอำนาจของข้าราชการประจำมากกว่าจะคำนึงถึงความเหมาะสม ทำให้รัฐบาลมีอำนาจในการควบคุมรัฐสภาได้สะดวกยิ่งขึ้น

สรุป

การปกครองในระบบรัฐสภา เป็นการปกครองแบบประชาธิปไตย ซึ่งเป็นระบบการบริหารประเทศแบบถ้อยทีถ้อยอาศัย ประธานาธิบดีหรือกษัตริย์ในระบบนี้มีฐานะเป็นประมุขเป็นตัวแทนของประเทศ คณะรัฐมนตรีอันมีนายกรัฐมนตรีเป็นหัวหน้า เป็นผู้บริหารประเทศโดยต้องได้รับความไว้วางใจจากรัฐสภาซึ่งได้รับเลือกมาโดยประชาชน การปกครองในระบบนี้จะเห็นได้ว่ากลไกแต่ละส่วนทางก็สัมพันธ์ประสานกันเป็นอย่างดี หากมีปัญหาตกลงกันไม่ได้ รัฐบาลอาจขยุบสภาเสียก็ได้ นอกจากจะเป็นการขยุบสภาแล้วยัง เป็นการขอให้ประชาชนตัดสินปัญหาอีกด้วย เพราะหากประชาชนเห็นด้วยกับรัฐบาลแล้ว ในการเลือกตั้งสมาชิกรัฐสภาใหม่แทนสภาที่ถูกยุบไป ประชาชนจะไม่เลือกสมาชิกที่มีความคิดเห็นขัดแย้งกับรัฐบาล แต่จะเลือกสมาชิกที่แสดงความคิดเห็นเป็นอย่างอื่น ในทำนองเดียวกันถ้าประชาชนไม่เห็นด้วยกับรัฐบาล ประชาชนก็จะพากันเลือกสมาชิกที่มีความเห็นอย่างเก็มเข้ามาในสภาอีก ในกรณีเช่นนี้ถ้ารัฐบาลไม่ยอมทำตาม รัฐบาลก็ต้องลาออก การปกครองในระบบรัฐสภาจึงอาจจะกล่าวได้อีกอย่างหนึ่งว่า เป็นการปกครองที่สมดุลง่าย เมื่อรัฐบาลอาจยุบสภาได้ สภาก็อาจจะขอเปิดอภิปรายลงมติไม่ไว้วางใจรัฐบาลได้ หากรัฐบาลไม่ได้รับความไว้วางใจจากรัฐสภา รัฐบาลก็จำเป็นต้องลาออกเพราะถือว่าไม่ได้รับการไว้วางใจจากประชาชนเจ้าของประเทศ ซึ่งจะทำให้ระบบรัฐสภานั้นทั้งอำนาจบริหารและอำนาจนิติบัญญัติทางก็ถ้อยทีถ้อยอาศัยกันอยู่มาก แบบของการปกครองระบบนี้คือประเทศอังกฤษ ซึ่งระบบรัฐสภามีลักษณะที่สำคัญคือ มีประมุขซึ่งมีต้องรับผิดชอบต่อสภา มีรัฐบาลทำหน้าที่บริหาร

* โปรดดูรายละเอียดสมาชิกรัฐสภาในภาคผนวก

ประเทศและรับผิดชอบสภา มีสภาพำหน้าทั้งในบัญญัติและความคุ้มครองการบริหารงานของรัฐบาล และการปกครองในระบบรัฐสภามีหลักเกณฑ์อย่างหนึ่งก็คือ ถ้าประเทศในระบบรัฐสภาประเทศใด มีประธานาธิบดี ประธานาธิบดีก็อยู่ในฐานะประมุข เป็นผู้ลงนามในสนธิสัญญา ในการประกาศใช้กฎหมาย เป็นตัวแทนของประเทศ ถ้าประเทศใดมีกษัตริย์ องค์พระมหากษัตริย์ก็เป็นประมุข เป็นตัวแทนของประเทศ เป็นผู้ลงพระปรมาภิไธยในการประกาศใช้กฎหมายเช่นกัน ทั้งนี้โดยมีต้องเป็นผู้รับผิดชอบ เพราะหน้าที่ในการบริหารที่แท้จริงนั้น คณะรัฐบาลรับไปทำและต้องรับผิดชอบต่อสภาอยู่แล้ว ผิดกับประเทศในระบบประธานาธิบดี ซึ่งประธานาธิบดีเป็นทั้งประมุข และหัวหน้าฝ่ายบริหาร แต่การปกครองในระบบประธานาธิบดีนั้นอำนาจต่าง ๆ ก็จำต้องถอยทีถอยอาศัยกันอยู่บ้าง เพียงแต่หลักการเท่านั้นที่ต่างฝ่ายต่างก็เป็นอิสระแก่กัน เช่น ประเทศอเมริกา จะเห็นได้ว่าสภาซึ่งเนตและสภาคองเกรสไม่มีสิทธิบังคับให้ประธานาธิบดี เมริกันลาออกจากตำแหน่ง นอกจากจะพิสูจน์ได้ว่าประธานาธิบดีทรยศต่อชาติ ในทำนองเดียวกันประธานาธิบดีก็ไม่มีสิทธิยุบสภา ซึ่งเป็นข้อที่แตกต่างกันของทั้งสองระบบซึ่งต่างก็เป็นประชาธิปไตยด้วยกัน¹

ตามกฎเกณฑ์ดังกล่าว ประเทศไทยก็ได้ถือว่าปกครองในระบบรัฐสภา และการปกครองในระบบรัฐสภานั้น มีรัฐธรรมนูญใช้เป็นหลักในการปกครองประเทศถึง 13 ฉบับ แต่ละฉบับมีความเกี่ยวข้องซึ่งกันและกัน โดยที่รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2475 ได้เป็นมูลฐานในการบัญญัติของรัฐธรรมนูญฉบับต่อมา ซึ่งได้ค่อย ๆ แก้ไขเพิ่มเติมตลอดมา ซึ่งเป็นการแสดงถึงวิวัฒนาการของความคิดในทางรัฐธรรมนูญแต่ละฉบับ โดยพิจารณาให้เหมาะสมกับสถานการณ์ ดังนั้นรอบการปกครองในระบบรัฐสภาของประเทศไทยจึงได้วิวัฒนาการแปรไปตามรัฐธรรมนูญแต่ละฉบับ และก็ต้องยอมรับกันโดยทั่วไปว่าแม้ประเทศไทยจะได้มีการปกครองในระบบรัฐสภามาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา แต่การปกครองในระบบรัฐสภาของไทยก็ประสบกับความล้มเหลวตลอดมา เพราะวิถีทางการเมืองของประเทศไทยต้องประสบกับปัญหาและความผันผวนอยู่ตลอดเวลา ในช่วงระยะดังกล่าวนี้ได้มีการปฏิวัติรัฐประหารที่เป็นผลสำเร็จไม่น้อยกว่าแปดครั้ง มีการยกเลิกแก้ไขเปลี่ยนแปลงรัฐธรรมนูญมากมายหลายฉบับดังกล่าวแล้ว เพราะสืบเนื่องมาจากสมาชิกสภาที่

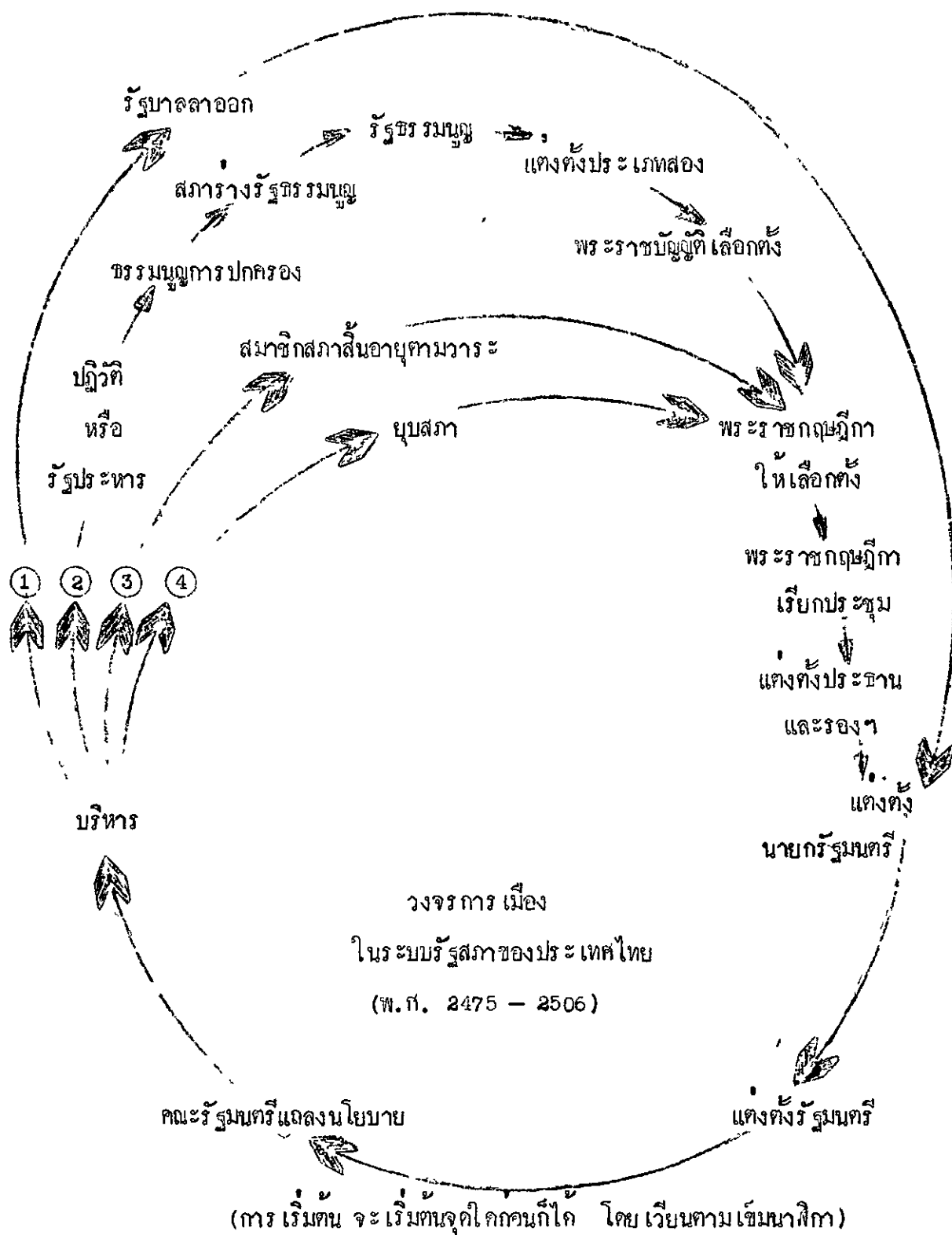
¹ นรนิติ เศรษฐบุตร และ โกสินทร์ วงศ์สุววัฒน์ เมืองไทยในระบบรัฐสภา หน้า 3 - 8

ได้รับเลือกตั้งจากประชาชนเป็นมา มักจะอยู่ในรูปที่รัฐบาลมีอิทธิพลครอบงำ เห็นว่ารัฐสภามาตลอด การเปลี่ยนแปลงรัฐธรรมนูญก็ดี รัฐสภาที่ดี ล้วนแต่เป็นการเปลี่ยนแปลงโดยฝ่ายบริหาร หรือ เพื่อประโยชน์ของฝ่ายบริหารทั้งสิ้น รัฐสภาไม่สามารถดำรงฐานะความเป็นอิสระอย่างสมบูรณ์ กับฝ่ายบริหารได้ เพราะจะถ่วงงันไว้โดยบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญต่าง ๆ โดยวิธีการที่ฝ่ายบริหาร ใช้การแต่งตั้งสมาชิกส่วนหนึ่งซึ่งมักจะเป็นข้าราชการประจำเข้ามา เป็นกำลังสำรองอยู่ในรัฐสภา เกือบตลอดเวลา ทั้งนี้ เพราะความอ่อนแอขาดประสิทธิภาพของ รัฐสภาที่จะเป็นพื้นฐาน และพลังฝ่ายรัฐสภา การที่รูปความสัมพันธ์กลายเป็นการปกครองโดยฝ่ายบริหารในทางปฏิบัติ

(Executive Government) อันไม่ใช่รูปแบบการปกครองในระบบรัฐสภาที่แท้จริง (Parliamentary System of Government) ก็คือ การปฏิวัติรัฐประหารที่เกิดขึ้นอยู่บ่อย ๆ และการที่ฝ่ายบริหารใช้ผลประโยชน์เป็นเครื่องมือชักจูงสมาชิกรัฐสภาที่ดี พรรคการเมืองที่เกิดขึ้น ก็มุ่งคำนึงถึงการเลือกตั้งและความสัมพันธ์ส่วนตัวกับผู้นำพรรค เป็นสำคัญในความหวังว่าจะมีโอกาส ได้รับผลประโยชน์หรือบางสิ่งตอบแทนต้องการ ทำให้การดำเนินมาตรการต่าง ๆ ของรัฐสภาที่จะควบคุมรัฐบาล ขาดหลักการและความจริงจัง ไม่สามารถควบคุมรัฐบาลได้ แต่ในทางตรงข้าม อำนาจควบคุมของรัฐบาลเห็นด้วยรัฐสภากลับปรากฏและเพิ่มมากขึ้นทุกขณะทั้งทางตรงและทางอ้อม และความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลกับรัฐสภาได้ว่ารัฐสภาได้ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของฝ่ายบริหาร เกือบตลอดมาเท่าที่ได้¹ ดังนั้นวงจรการเมืองของไทยในรูปของการปกครองในระบบรัฐสภาจึงพอสรุปได้ตามรูปร่างการเมือง² ตามแผนภาพดังนี้

¹มนตรี เสงี่ยมกุล รัฐสภาไทย : ศึกษาเฉพาะปัญหาความอ่อนแอ หน้า 151 - 152

²ร.อ.สมบุญณ์ ไพรินทร์ บันทึกเหตุการณ์ทางการเมือง หน้า 118

ตามแผนภาพของวงจรการ เมืองนั้น ได้แสดงให้เห็นถึงกระบวนการหรือลำดับขั้นตอน
 ทางกร เมืองของไทยตามวิถีทางรัฐธรรมนูญ และวิถีทางของการปฏิวัติรัฐประหารซึ่งได้ปฏิบัติกัน
 มานับแต่การ เปลี่ยนแปลงการปกครอง 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา จะเห็นได้ว่า แม้จะ
 มีการประกาศเจตนารมณ์ยืนยันความต้องการในอันที่จะให้มีการปกครองในระบบรัฐสภาที่จริง
 แต่ฝ่ายบริหารก็ยังได้ออกมาตรการต่าง ๆ มาเพื่อให้รัฐบาลดำรงอยู่ โดยเฉพาะในสมัยของ
 จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ซึ่งจะได้ศึกษารายละเอียดในตอนต่อไป

จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ กับการบริหารราชการแผ่นดินในระบบรัฐสภา

ในการ เกิดรัฐประหาร เมื่อวันที่ 16 กันยายน พ.ศ. 2500 โดยจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นหัวหน้านั้น กล่าวได้ว่าบทบาททางการเมืองของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในครั้งนั้นกระทำ ได้ถูกจังหวะและโอกาส เพราะขณะนั้นประชาชนทั่วไปไม่มีความไม่พอใจการ เลือกตั้งที่เพิ่งผ่านมา เป็นทุนเดิมอยู่แล้ว จึงนับเป็นโอกาสที่ดีที่สุดที่จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ จะดำเนินแผนทางการเมือง ให้สอดคล้องต้องกับความนิยมของประชาชน และช่วยให้การทำการรัฐประหารง่ายขึ้น นอกจากนั้น ยังเป็นการ เสริมบารมีให้แก่ตัวจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เองอีกด้วยจนเกือบจะเรียกได้ว่า จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็น "ขวัญใจของประชาชน"¹ จึงประจักษ์ชัดว่าประชาชนได้ให้ความ สนับสนุนต่อคณะทหาร อย่างดียิ่ง และเมื่อมีประกาศพระบรมราชโองการแต่งตั้งผู้รักษาพระนคร ฝ่ายทหาร โดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ก็เท่ากับ เป็น เครื่องมือ เสริมสร้างความชอบธรรมให้แก่ กลุ่มจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ที่จะดำเนินการต่อไปได้โดยสะดวกและได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่าย อย่างเรียบร้อย ไม่มีปฏิกิริยาอย่างหนึ่งอย่างใดที่ต้อง เสียเลือดเนื้อของคนไทยด้วยกันเลย" และ นับได้ว่า เป็นพระบรมราชโองการฉบับแรกในประวัติศาสตร์การปกครองระบอบประชาธิปไตยของไทย ซึ่งไม่มีผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ ทั้งนี้อาจ เป็นเพราะประเทศไต้หวันรัฐบาลลงชื่อคณะ หนึ่ง จึง เท่ากับว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงใช้พระราชอำนาจอันสมบูรณ์แทนราชภูมินันเอง"² สิ่งเหล่านี้ประกอบกันช่วยให้จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นผู้นำที่มีลักษณะหุใจ (Charisma) คนหนึ่งก็ว่าได้

¹ อานันท์ กาญจนพันธุ์ "การพัฒนาสมัยจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ : การศึกษาเกี่ยวกับ ศาสนา การ เมือง และการ เปลี่ยนแปลงทางแนวความคิด" ใน รัฐศาสตร์ 14 หน้า 127

² วิชัย สุวรรณรัตน์ "การปฏิวัติ รัฐประหารและกฎหมายหลังการ เปลี่ยนแปลง การปกครอง พ.ศ. 2475" ใน สหวิทยาการ เมือง หน้า 120

นอกจากนี้หลังจากการรัฐประหารแล้วกล่าวได้ว่าผู้มีอำนาจทางการเมืองที่ก้าวขึ้นมาบริหารทางการเมืองนั้นเป็น "เป็นนักการเมืองรุ่นใหญ่" ทั้งนี้เนื่องจากผู้นำทางการเมืองกลุ่มนี้ส่วนใหญ่เป็นทหารภายใต้การนำของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ที่มีสถานะทางสังคมที่แตกต่างกับนักการเมืองรุ่นเก่าที่หมดอำนาจไป เพราะนักการเมืองรุ่นเก่านั้นส่วนใหญ่เป็นผู้ที่ผ่านการศึกษามากจากต่างประเทศ และได้รับแนวความคิดและอุดมการณ์ประชาธิปไตยมาจากประเทศตะวันตก นักการเมืองรุ่นใหม่นี้ส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนนายร้อยทหารบกในประเทศไทย และจะขาดบางประเทศมาบ้างก็เพียงบางคนที่มีโอกาสเดินทางไปศึกษาเพิ่มเติม ณ ต่างประเทศ ฉะนั้นความเข้าใจเกี่ยวกับการเมืองของผู้นำกลุ่มใหม่นี้ จึงขึ้นอยู่กับประสบการณ์และจากการสังเกตเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในประเทศไทย ดังนั้นภายหลังจากการรัฐประหาร พ.ศ. 2500 จึงเป็นจุดเริ่มต้นของระบบการเมืองแบบใหม่อันเป็นรากฐานของกฎเกณฑ์ทางการเมืองที่สะท้อนต่อความเป็นอยู่ของประชาชนชาวไทยสืบเนื่องมาบางส่วนเป็นเวลาราว 16 ปี¹ (พ.ศ. 2501 - 2516) เพื่อจะช่วยให้เกิดความเข้าใจในระบบการเมืองของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ภายหลังจากการรัฐประหาร พ.ศ. 2500 ผู้เขียนจึงแบ่งหัวข้อในการศึกษาวิเคราะห์เป็นขั้นตอนดังต่อไปนี้คือ

1. จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในฐานะหัวหน้าปฏิวัติ 20 ตุลาคม 2501

1.1 สาเหตุของการปฏิวัติ

หลังจากจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ทำรัฐประหารยึดอำนาจจากรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม แล้วได้มีประกาศให้ระบอบการปกครองให้ยุบสภา และได้ให้มีการเลือกตั้งใหม่ภายใน 90 วัน ในระหว่างนั้นคณะรัฐประหารได้เชิญ นายพจน์ สารสิน มาเป็นนายกรัฐมนตรี เพื่อจัดตั้งรัฐบาลชั่วคราว และการเลือกตั้งทั่วไปครั้งใหม่ได้มีขึ้น เมื่อวันที่ 15 ธันวาคม พ.ศ. 2500 ปรากฏว่าในการเลือกตั้งครั้งนั้นมีพรรคการเมืองใหญ่ ๆ เพียงสองพรรคที่แข่งขันกันคือ พรรคสหภูมิกับพรรคประชาธิปัตย์ ผลการเลือกตั้งปรากฏว่าพรรคสหภูมิได้รับเลือกตั้งมากกว่าพรรคอื่น ๆ

¹ ทักษิณ เจริญมิตร "ความคิดทางการเมืองของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ และระบบการเมืองแบบพ่อขุนอุปถัมภ์" ใน รัฐเมืองไทย หน้า 40

คือได้ 45 คน จากจำนวนทั้งหมด 160 คน แต่พรรคสหภูมิก็มิได้มีเสียงข้างมากในสภา
จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ จึงหาวิธีการที่จะจัดตั้งรัฐบาลที่มีเสียงข้างมากในสภาโดยการชักชวน
สมาชิกอิสระและสมาชิกพรรคการเมืองอื่นเข้ามาร่วมกันจัดตั้งพรรคการเมืองขึ้นใหม่ชื่อ "พรรค
ชาติสังคม"^{*} เมื่อรวบรวมเอาสมาชิกที่เป็นอดีตสมาชิกพรรคเสรีมนังคศิลา พรรคอิสระ และ
พรรคสหภูมิเข้ามามีเสียงข้างมากในสภาแล้ว ในตอนแรกจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ขอให้
นายพจน์ สารสิน รับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีต่อไป แต่ นายพจน์ สารสิน ได้กล่าวยืนยันอย่าง
หนักแน่นในความตั้งใจ เดิมที่จะขอลาออกจากตำแหน่งว่า

... ตามความเห็นส่วนตัวแล้ว ผมอยากร่วมงานกับคณะทหารต่อไป แต่ในทาง
การเมืองยอมรับไม่ได้ เป็นการผิดหลักประชาธิปไตย ตามขนบธรรมเนียมแล้ว
ผู้แทนที่ได้รับเลือกตั้ง เขามายอมแสดงว่าประชาชนพอใจในบุคคลและพรรคที่บุคคลนั้น
สังกัดอยู่ ดังนั้นเมื่อพรรคไหนได้เก้าอี้ที่นั่งในสภามาก พรรคนั้นก็ควรจัดตั้งรัฐบาล
โดยหลักการนี้ คุณสุกิจ นิมมานเหมินทร์ หัวหน้าพรรคสหภูมิควรได้รับตำแหน่ง
นายกรัฐมนตรี...¹

เมื่อ นายพจน์ สารสิน ยืนยันความตั้งใจที่จะลาออกตามวิถีทางรัฐธรรมนูญ และได้
กราบบังคมทูลลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 26 ธันวาคม พ.ศ. 2500 ก่อนหน้าที่
นายพจน์ สารสิน จะลาออก จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ หัวหน้าคณะทหารได้เปิดประชุมคณะทหาร
ขึ้น เพื่อพิจารณาหาตัวบุคคลที่เหมาะสมมาบริหารราชการแผ่นดิน ปรากฏว่า จอมพล สฤษดิ์
ถูกเสนอชื่อเป็นอันดับแรก พลโท ถนอม กิตติขจร เป็นอันดับที่สอง แต่จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์
ปฏิเสธโดยอ้างสุขภาพไม่ดีพอ ดังนั้นในที่ประชุมจึงได้เสนอให้ พลโท ถนอม กิตติขจร เป็น
นายกรัฐมนตรี พลโท ถนอม กิตติขจร พยายามที่จะปฏิเสธโดยอ้างว่ายังไม่มีความสามารถพอ

*โปรดดูรายละเอียดในบทที่ 3

¹ บุญทรง สรรพ 15 นายกรัฐมนตรีไทยในระบอบประชาธิปไตย หน้า 247

² นรนิติ เศรษฐบุตร และ โกสินทร์ วงศ์สุววัฒน์ เมืองไทยในระบอบรัฐสภา หน้า 225

ที่จะรับหน้าที่นี้ แม้ว่าหัวหน้าคณะรัฐประหารจะได้ให้ความไว้วางใจอย่างมากก็ตาม พลโท อดอม กิตติขจร ได้ปฏิเสธจนถึงวินาทีสุดท้ายที่ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ หัวหน้าคณะรัฐประหารได้เข้าพบเจรจากับ นายพจน์ สารสิน อีกครั้งหนึ่งและเมื่อ นายพจน์ สารสิน คงยืนยันความตั้งใจ เดิมแล้ว พลโท อดอม กิตติขจร จึงต้องยอมรับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีที่หัวหน้าคณะรัฐประหารพยายาม ยัดเยียดให้ด้วยความจำ เป็นที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ และพลโท อดอม กิตติขจร ก็ได้เสนอเงื่อนไข สองประการในการยอมรับต่อสมาชิกของพรรคชาติสังคมว่า¹

ประการที่หนึ่ง สมาชิกทุกคนอย่าได้รีบเร่งให้กระทำการใด ๆ ในอันที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย ระเบียบปฏิบัติ อันไม่ถูกต้องตามทำนองคลองธรรมหรือในสิ่งที่ประชาชนไม่ปรารถนา

ประการที่สอง ขอให้สมาชิกร่วมมือในการกล่าวคัดค้านทุกโอกาส เพื่อจะได้แก้ไข ขอบบพรอง และถ้าเห็นว่าเขาไม่เหมาะสมขอให้ออก เพราะไม่ประสงค์จะยึดตำแหน่ง นายกรัฐมนตรี เป็นอาชีพ

ดังนั้น พลโท อดอม กิตติขจร จึง เข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในคณะรัฐบาลชุดที่ 29 ของไทย ตามประกาศพระบรมราชโองการแต่งตั้งลงวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2501 และนำ คณะรัฐมนตรี เข้าแถลงนโยบายต่อสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ 9 มกราคม พ.ศ. 2501 และได้ ได้รับความไว้วางใจจากสภาในวันเดียวกันนั้น² อนึ่ง นอกจากพลโท อดอม กิตติขจร จะดำรง ตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแล้วยัง เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมอีกตำแหน่งด้วย ส่วน รองนายกรัฐมนตรีได้แก่ พลโท ประภาส จารุเสถียร ซึ่งดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวง มหาดไทยอีกตำแหน่งหนึ่ง เช่นเดียวกัน * ส่วนจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ยังคงดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการ ทหารสูงสุดและหัวหน้าพรรคชาติสังคมที่มีเสียงข้างมากในสภาต่อไป ในความรู้สึกที่แท้จริงของ ประชาชนอาจกล่าวได้ว่า ประชาชนไม่เห็นด้วยที่จะให้จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เข้าไปยุ่ง เกี่ยว ทางการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการ เข้าดำรงตำแหน่งหัวหน้าพรรคการเมือง ประชาชน

¹ สว่าง ลานเหลือ 37 ปีแห่งการปฏิวัติ หน้า 405 - 406

² นรินทิ เสรฐบุญทร และ โกสินทร์ วงศ์สุววัฒน์ เมืองไทยในระบอบรัฐสภา หน้า 229

* โปรดอ่านรายชื่อคณะรัฐมนตรีผู้ร่วมรัฐบาลในภาคผนวก

ต้องการให้จอมพล-สฤษดิ์ ธนะรัชต์-เป็นกลางทางการเมือง ทำหน้าที่ที่เลี้ยงและให้การสนับสนุน
แก่รัฐบาลที่ประชาชนเลือกเข้ามา เพื่อจะได้สับกับตำแหน่ง "ขวัญใจประชาชน" ที่จอมพล สฤษดิ์
ธนะรัชต์ ได้รับอยู่ ดังนั้นประชาชนจึงรู้สึกผิดหวังที่จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เข้ามาเล่นการเมือง
เสียเอง ในตำแหน่งหัวหน้าพรรคชาติสังคม¹ แต่จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก็มีอาจลาออกจาก
หัวหน้าพรรคได้ เพราะตระหนักดีว่าจะทำให้เสียภาพของรัฐบาลสันตะเพื่อนเก่าเดิม* และจะ
ทำให้เกิดการแตกแยกระหว่างสมาชิกของพรรคยิ่งขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากพรรคชาติสังคมก่อตั้งขึ้นและ
รวมตัวกันอยู่ได้ก็เพราะจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เพียงคนเดียวเท่านั้น และที่สำคัญ จอมพล สฤษดิ์
ธนะรัชต์ ได้ตระหนักดีว่า การหันกลับไปสู่ "ขวัญใจประชาชน" นั้นก็มีอาจทำให้ความเชื่อมั่นของ
ประชาชนที่มีต่อรัฐบาลดีขึ้น ในเมื่อประชาชนส่วนใหญ่ยังคงให้การสนับสนุนพรรคประชาธิปไตยอยู่
ตามเดิม ซึ่งจะเห็นได้จากการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ 30 มีนาคม
พ.ศ. 2501 มีการเลือกตั้งขึ้นอีกใน 5 จังหวัด** คือ พระนครศรีอยุธยา ร้อยเอ็ด กาฬสินธุ์
และอุบลราชธานี เมื่อการเลือกตั้งเพิ่มเติมเสร็จสิ้นลง ผลปรากฏว่าในจำนวนสมาชิกสภาผู้แทน
ที่ได้รับเลือกตั้งจำนวน 26 คน อยู่ในสังกัดพรรคประชาธิปไตยเสีย 13 คน พรรคชาติสังคม
9 คน และไม่สังกัดพรรค 4 คน² และโดยเฉพาะอย่างยิ่งในจังหวัดพระนคร พรรคชาติสังคม
ไม่ได้รับเลือกตั้งแม้แต่คนเดียว ซึ่งแสดงว่าพรรคชาติสังคมนั้นไม่ได้รับการสนับสนุนจากประชาชน
มากเท่าที่ควร ซึ่งนายพจน์ สารสิน ได้เคยกล่าวไว้เมื่อคราวปฏิบัติหน้าที่แทนนายกรัฐมนตรี
ครั้งที่ 2 ภายหลังการเลือกตั้งวันที่ 15 ธันวาคม พ.ศ. 2500 ว่า "เจตนาารมณ์ของประชาชน

¹ "การเมือง" สยามรัฐ 21 มีนาคม 2501 หน้า 1

* เสียภาพของรัฐบาลเริ่มสั่นสะเทือนตั้งแต่เมื่อจัดตั้งคณะรัฐมนตรีแล้ว จะกล่าว
รายละเอียดในตอนต่อไป

** รัฐบาลจัดให้มีการเลือกตั้งเพิ่มเติมตามบทเฉพาะกาลของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย
พ.ศ. 2475 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2495 มาตรา 116 อ่านรายละเอียดในภาคผนวก

² หอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร บท.ป. 2/2501/5 ผลการเลือกตั้งเพิ่มเติม
วันที่ 30 มีนาคม 2501 หน้า 24

ในเมืองหลวง เป็นศูนย์เจตจำนงของประชาชนที่แท้จริง..."¹ ภายหลังกองกราว จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ จึงมีอำนาจถอดจากหัวหน้าพรรคชาติสังคมได้ ทั้งนี้ก็ด้วยผลของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ จึงคลุมอยู่ทั้งในทางทหารและทางการเมือง

เมื่อจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้วางรูปแบบการบริหารประเทศให้ พลโท ถนอม กิตติขจร แล้วก็ได้เดินทางไปรักษาตัว ณ ประเทศสหรัฐอเมริกาตามคำแนะนำของแพทย์ และได้มอบหมายให้พลโท ถนอม กิตติขจร (รองหัวหน้าพรรค) เป็นหัวหน้าควบคุมกองบริหารการศึกษาศังคมอีกตำแหน่งหนึ่ง ส่วนเลขาธิการพรรคองโกแก่ พลโท ประภาส จารุเสถียร ทั้งนี้โดยที่จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ คาดหมายว่าพลโท ถนอม กิตติขจร คงจะสามารถคุมเกมการเมืองที่ตนได้วางไว้ได้ โดยมี พลโท ประภาส จารุเสถียร รวมคณะอยู่ด้วย แต่สถานการณ์หาได้เป็นเช่นนั้นไม่ เพราะรัฐบาลชุดพลโท ถนอม กิตติขจร ต้องเผชิญกับมรสุมทางการเมืองอยู่ตลอดเวลา และมรสุมทางการเมืองได้ทวีความรุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ จนกระทั่งมีที่ทำการรัฐบาลชุดพลโท ถนอม กิตติขจร จะไม่อาจแก้ปัญหาได้ จึงทำให้จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ จำเป็นต้องก้าวเข้ามาทำการปฏิวัติอีกครั้งหนึ่ง ในวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2501 สาเหตุสำคัญนำไปสู่การปฏิวัตินั้น พอจะแยกเป็นประเด็นใหญ่ ๆ ได้สามประเด็นด้วยกันคือ

1.1.1 ความขัดแย้งกับภายในพรรคชาติสังคม ได้กล่าวมาแล้วว่า พรรคชาติสังคม ซึ่งเป็นพรรครัฐบาลโดยจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นคู่แข่งใหม่ในสนามเลือกตั้งของพรรคส่วนใหญ่ ไม่ใช่ผู้ที่ได้รับเลือกตั้งในนามของพรรคมาก่อน แต่ได้รับเลือกตั้งมาในนามของพรรคเดิม และนโยบายที่ต่างกัน เช่น พรรคสหภูมิ และอดีตพรรคเสรีสังคมกสิกรรม และพรรคอิสระ ภายหลังที่ได้รับเลือกตั้งเข้ามาแล้ว ก็เข้าร่วมพรรคด้วยเหตุผลทางการเมืองของผู้นำพรรคที่เพียงเพื่อให้เป็นเสียงข้างมากในสภาเป็นสำคัญ โดยไม่ฟังเสียงคัดค้านจากผู้ไม่เห็นด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งสมาชิกจากพรรคสหภูมิที่ไม่เต็มใจให้ ส.ส. จากอดีตสมาชิกพรรคเสรีสังคมกสิกรรมเข้าร่วมในพรรคเดียวกับตน² และ ส.ส. ประเภทของซึ่งเคยเป็นกำลังสำคัญของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์

¹ "เจตนารมณ์ที่แท้จริงของประชาชน" สยามรัฐ 20 ธันวาคม 2500 หน้า 1

² "ดูพรรคสหภูมินี้หนังสือเข้าชื่อถึง จอมพล ส. ปันปันไปเข้าร่วมกับพรรคชาติสังคม"

ในการต่อรองกับจอมพล ป. พิบูลสงคราม มาก่อน ส่วนใหญ่ก็ไม่เห็นด้วยในการจัดตั้งพรรค
ชาติสังคมนิยม ถึงแม้จะมีข่าวว่า เสนอให้ยุบพรรคชาติสังคมนิยม¹ นอกจากนั้น เมื่อคราวจัดตั้งรัฐบาล
พรรคสหนิยมยังได้ตั้ง เจื้อนไข่มิให้แต่งตั้งรัฐมนตรีที่มาจากอดีตพรรค เสรีมนักศึกษา มิฉะนั้นสมาชิก
พรรคสหนิยมจะลาออก ซึ่งตามข่าวกล่าวว่า พลโท ถนอม กิตติขจร ต้องยินยอมเพื่อมิให้รัฐบาล
ล้มทั้งแผ่นดินได้ตั้ง² ซึ่งนับ เป็นการกระหนกระเพื่อมต่อเสถียรภาพของรัฐบาลพลโท ถนอม
กิตติขจร เป็นอย่างยิ่ง

เมื่อพรรคชาติสังคมนิยมเป็นพรรคผสมระหว่างอดีต เสรีมนักศึกษากับอดีตสหนิยมเป็นส่วนใหญ่
แม้จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ จะอ้างว่าตั้งพรรคชาติสังคมนิยมขึ้น เพื่อ เป็นการปรับปรุงพรรคสหนิยมก็ตาม
แต่ความจริงก็ได้เป็นที่ประจักษ์แล้วว่า พรรคชาติสังคมนิยมถูกตั้งขึ้น เพื่อสนับสนุนรัฐบาลชุดใหม่
ภายหลังการเลือกตั้ง วันที่ 15 ธันวาคม พ.ศ. 2500 เป็นสำคัญด้วย ทั้งนี้จากการให้สัมภาษณ์
หนังสือพิมพ์หลายฉบับของพลโท ถนอม กิตติขจร ซึ่งได้กล่าวว่าได้รับการสนับสนุนจากพรรค
ชาติสังคมนิยม³ ดังนั้นพรรคชาติสังคมนิยมจึง เป็นเสมือนฐานอำนาจทางการเมืองของรัฐบาลชุด
พลโท ถนอม กิตติขจร แต่จากการที่เป็นพรรคผสม ทำให้เกิดการแตกสามัคคีกันขึ้นในพรรค
มีการแบ่งแยกกันออกเป็นพวก แก่งแย่งชิงดีชิงเด่นกัน ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากพรรคสหนิยมมีความ
ไม่พอใจที่รวมเอาอดีตสมาชิกพรรคเสรีมนักศึกษาเข้ามาพร้อมกับพรรคสหนิยมดังกล่าวมาแล้ว ประการหนึ่ง
อีกประการหนึ่ง ในตอนหาเสียงเลือกตั้ง สมาชิกพรรคสหนิยมก็ได้โจมตีพรรคเสรีมนักศึกษาอย่าง
รุนแรง แล้วกลับมารวมกันภายหลังจะทำให้ราษฎรขาดความศรัทธา เชื่อถือได้ และประการสุดท้าย
อดีตสมาชิกพรรคสหนิยมนั้น ต่างถือว่าตนนั้นเป็นพรรคการเมืองที่เป็น เนื้อแท้ของคณะรัฐประหาร
จึงคิดว่า จะต้องได้รับส่วนแบ่ง เก้าอี้รัฐมนตรีมากกว่าสมาชิกที่มาจากพรรคอื่นที่เพิ่ง เข้ามาร่วมใน
พรรคชาติสังคมนิยม แต่ก็ยังไม่มีใครก่อเหตุวุ่นวายขึ้นในระยะแรก เพราะอิทธิพลของจอมพล สฤษดิ์
ธนะรัชต์⁴ ซึ่งเป็นทั้งผู้นำทางการเมืองและหัวหน้าพรรคชาติสังคมนิยม

¹ "ส.ส. ประเท 2 เสนอจอมพล ส.ให้ยุบพรรคชาติสังคมนิยม" สยามรัฐ 27 ธันวาคม
2501 หน้า 1

² "แจ้งคิตจากข่าว" สยามรัฐ 25 มีนาคม 2501 หน้า 4

³ "การเมืองไทย" ข่าวไทย 23 มีนาคม 2501 หน้า 1

⁴ "บทวิจารณ์ทางการเมือง" ไทล์ปทานท์ 31 มีนาคม 2501 หน้า 3

ต่อมาเมื่อจอมพล ถนอม กิรีนทร์ ถอนตัวออกจากตำแหน่งไปต่างประเทศเพื่อไปตรวจสุขภาพ^๑ ก็เกิดเหตุการณ์หลายประการที่นำมาซึ่งความยุ่งยากมาสู่รัฐบาลชุดใหม่ ถนอม กิรีนทร์ กล่าวถึง บรรดาสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสังกัดพรรคเสรีไทย (พรรคพวกสังคมนิยม) ใจพากันเรียกร้องอภิสิทธิ์ และผลประโยชน์ต่าง ๆ จากรัฐบาล และพยายามที่จะกอบโกยหาผลประโยชน์ให้ตนเอง ด้วยความคิดว่าตนมีความสำคัญในการก้าวขึ้นรัฐบาลชุดใหม่ให้คงอยู่ในตำแหน่งได้ จึงควรจะได้ ตำแหน่งหน้าที่ที่สำคัญ ๆ ของประเทศจากรัฐบาล โดยเฉพาะอย่างยิ่งว่ตตสมาชิกพรรคเสรีไทยซึ่งคิดว่ ซึ่งพวกนี้เคยได้รับความระงาคสภายุ่ในเรื่องเงินทองจากสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม พอมาอยู่ในพรรคฯ จึงยกมือต้องการได้รับความช่วยเหลือทางการเงินทอง เช่นเดียวกับสมัยที่อยู่กับ จอมพล ป. พิบูลสงคราม เมื่อทางพรรคไทยอาจสนองความต้องการได้ก็มีปฏิกิริยาที่ไม่พอใจและ คิดที่จะไปร่วมกับพรรคการเมืองอื่น^๒ ความจริงพลโท ถนอม กิรีนทร์ นายกรัฐมนตรีพยายาม ที่จะแก้ไขและสร้างภาพความเข้าใจใหม่เกิดขึ้นแก่ทุกฝ่าย เป็นอันว่า หลังจากก้าวขึ้นรัฐบาลเสรีไทยใหม่ ๆ พลโท ถนอม กิรีนทร์ ได้เสนอแนะต่อคณะรัฐมนตรีว่า ตำแหน่งเลขาธิการรัฐมนตรีควรจะได้แก่ บรรดาสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคหนึ่ง เพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้พรรค ส.ส.พรรคหนึ่งได้ฝึกฝนตนเองและได้อยู่ใกล้ชิดกับฝ่ายบริหาร และยังเป็นการปูนาเพื่อจอตอมแทนแก่ ส.ส. พรรคหนึ่งอีกด้วย แต่ปรากฏว่ารัฐมนตรีบางท่านก็ได้ยึดถือข้อเสนอนั้นของนายกรัฐมนตรี เช่น พระยาอรุณการุณย์นั้นเมื่อกล่าวอ้างว่าเพื่อความสะดวกและง่ายจะได้แต่งตั้งบุตรเขยของตนเป็น เลขาธิการ ซึ่งทำให้ความไม่พึงพอใจให้กับพวก ส.ส.พรรคหนึ่งหวังได้รับการแต่งตั้งให้ดำรง ตำแหน่งเป็นอย่างมาก เพราะพรรคพวกอื่นนั้นหวังได้กล่าวหาว่าพวกตนลอบออกตำแหน่ง เมื่อวันที่ 4 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2501 และพรรคพวกอื่นได้เข้าดำรงตำแหน่งแทน^๓

^๑ ออกเดินทางวันที่ 13 มกราคม พ.ศ. 2501

^๒ วิชัย สุวรรณรัตน์ "การปฏิวัติ, รัฐประหารและกฎหมายทางการเมืองเปลี่ยนแปลง การปกครอง พ.ศ. 2475" ใน สัปดาห์การเมือง หน้า 123 - 124

^๓ นิธิ เกรียงกูร และ โกสสินทร์ วงศ์สุวรัตน์ เมืองไทยในระบบรัฐสภา หน้า 229 - 230

นอกจากนั้นเพื่อบรรเทาความยุ่งยากดังกล่าว พลโท ผนอม กิตติขจร นายกรัฐมนตรียังได้
ทำการปรับปรุงรัฐบาล โดยแต่งตั้งสมาชิกสภาผู้แทนคนสำคัญ ๆ เข้าร่วมในคณะรัฐบาลถึงห้าคน
โดยให้คนเก่าที่ดำรงตำแหน่งอยู่เดิมหันหน้าต่อไป คือ¹

นายสวัสดิ์ กำประคอม เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงสาธารณสุข แทน
นายเจ๊ะ อับดุลลา หลังปูเต๊ะ

นายประสิทธิ์ กาญจนวัฒน์ เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงสหกรณ์ แทน
นายอารีย์ ตันติเวชกุล

นายณอม อูประมัย เป็น รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ แทน
นายทิม ภูริพัฒน์

หลวงอรรถพรพิศาล เป็น รัฐมนตรีช่วยว่าการยุติธรรม แทน พล.ต.อัมพร
จินตถานนท์ ซึ่งย้ายไปอยู่กระทรวงการคลัง

นายปฐม โพธิ์แก้ว เป็น รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม แทน
นายสงวน จันทรสาชา

การปรับปรุงครั้งนี้กระทำเมื่อวันที่ 7 สิงหาคม พ.ศ. 2501 ซึ่งภายหลังการปรับปรุง
คณะรัฐบาลครั้งนี้ แทนที่จะทำให้นับรียากทางการเมืองภายในพรรครัฐบาลดีขึ้น กลับตรงกันข้าม
เพราะ ส.ส.กลุ่มอันที่คาดการณไว้ว่าคนน่าจะได้รับการแต่งตั้งเข้าดำรงตำแหน่งในคณะรัฐบาล
แต่กลับไม่ได้รับการแต่งตั้ง จึงเกิดความไม่พอใจหากันถอนตัวแยกย้ายออกจากพรรครัฐบาล²

1.1.2 ความไม่นิยมการใช้อำนาจเด็ดขาดของพลโท ผนอม กิตติขจร

นายกรัฐมนตรี รัฐบาลของพลโท ผนอม กิตติขจร นั้นแม้จะได้อำนาจเป็นรัฐบาลคณะทหารก็ตาม
แต่พลโท ผนอม กิตติขจร ก็ไม่นิยมการใช้อำนาจเด็ดขาดแบบทหารแต่อย่างใด ทั้งนี้จะเห็นได้
จากการมีโคลัมเลิกรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2475 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2495 ยังคงรับฟังเสียง
ของประชาชนทั่วไปอยู่ และในการบริหารราชการแผ่นดินเวลานั้นก็ได้ดำเนินไปตามวิถีทางของ

¹ ปรณิธิ เกรษบุบุตร และ โกสินทร์ วงศ์สุววัฒน์ เมืองไทยในระบบรัฐสภา
หน้า 232 - 233

² ฐ. หน้า 233

ระบอบประชาธิปไตยอย่างมากที่สุด ด้วยการเปิดโอกาสให้ประชาชนและหนังสือพิมพ์ได้แสดงความคิดเห็นต่าง ๆ ใต้อย่างเสรี และพยายามนำความคิดเห็นของสมาชิกในพรรคมายึดถือเป็นแนวปฏิบัติ แต่เมื่อความคิดเห็นของสมาชิกซึ่งมีอยู่หลายพวกหลายฝ่ายและแตก่างไปตามอุดมคติทางการเมืองของแต่ละคนจึงทำให้นโยบายของรัฐบาลขณะนั้นคลุมเครือปราศจากความแน่นอนไปด้วย¹

จากการที่รัฐบาลของพลโท ถนอม กิตติขจร ได้ปล่อยให้มีการปกครองบ้านเมืองเป็นไปตามวิถีทางประชาธิปไตย ซึ่งมีรัฐสภา พรรคการเมือง ให้เสรีภาพหนังสือพิมพ์อย่างกว้างขวางที่จะวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลได้อย่างเต็มที่ และการที่พรรคการเมืองและพวกหนังสือพิมพ์ให้เสรีภาพกันอย่างเต็มที่จนกระทั่งได้กลายเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้แสดงความคิดเห็นในทางข้อให้รัฐบาลเปลี่ยนแปลงนโยบายต่างประเทศที่ใช้อยู่ในเวลานั้นเสียใหม่ โดยเลิก "เป็นรัฐบาลนิยมอเมริกา" แต่หันมาดำเนินนโยบายเป็นกลาง และเมื่อความคิดเห็นนี้ได้นำเผยแพร่ตามหน้าหนังสือบางฉบับปรากฏว่ามีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรบางกณนิยมและสนับสนุนนโยบายนี้ พวกกันเห็นดีเห็นชอบ และอ้างว่ารัฐบาลควรปฏิบัติตามเพื่อสนองความต้องการของประชาชน แต่ในเวลาเดียวกันก็มีประชาชนอีกเป็นจำนวนไม่น้อย รวมทั้งหนังสือพิมพ์บางฉบับพากันคัดค้าน และออกกล่าวหาว่าเสียงเรียกร้องดังกล่าวเป็นแผนการของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและประชาชนบางกลุ่มที่นิยมลัทธิคอมมิวนิสต์ร่วมกันสร้างขึ้น โดยพยายามจะทำให้เห็นว่าเป็นการแสดงออกของมิจฉาทิพ เพราะนโยบายเป็นกลางนั้นก็ถือการคบกับทุกฝ่ายซึ่งเป็นแผนเบื้องต้นของฝ่ายคอมมิวนิสต์ที่นำไปใช้ในหลายประเทศและประสบผลสำเร็จด้วยการเข้าไปมีอิทธิพลในประเทศเหล่านั้นในระยะต่อมา² จากเหตุการณ์ดังกล่าวจึงทำให้เกิดความวุ่นวายทางการเมืองขึ้น ซึ่งรัฐบาลก็ไม่ได้ใช้อำนาจเด็ดขาดในการระงับความวุ่นวายนี้แต่อย่างใด

1.1.3 ปัญหาทางด้านการเศรษฐกิจ นอกจากสมาชิกภายในพรรครัฐบาลจะเกิดการแตกแยกจนทำให้เสถียรภาพของรัฐบาลต้องกระเทือนแล้ว ในด้านการบริหารของรัฐบาลชุดพลโท ถนอม กิตติขจร ยังต้องเผชิญกับปัญหาทางด้านการเศรษฐกิจ กล่าวคือ งบประมาณ

¹ วิชาญ สุวรรณรัตน์ "การปฏิวัติ, รัฐประหารและกบฏภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475" ใน สัปดาห์การเมือง หน้า 120 - 126

² ประจวบ ทองอุไร พรรคการเมือง โดย ปลาทอง (นามแฝง) หน้า 376 - 377

การจ่ายเงินกว่ารายหมื่นบาท เป็นผลให้งบประมาณประจำปี พ.ศ. 2501 ปิดหีบไม่ลง* รัฐบาล ชุตพลโท ถนอม กิตติขจร ได้พยายามแก้ไขด้วยการขึ้นภาษีสินค้าต่าง ๆ ภายในประเทศ รวมทั้ง การกู้เงินภายในเพื่อให้รายรับรายจ่ายใกล้เคียงภาพกัน¹ วิธีการแก้ไขโดยออกพระราชกำหนด ปรับปรุงภาษีหลวงฉบับที่ออกมาใช้บังคับในเดือนเมษายน พ.ศ. 2501 ได้ก่อให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์การบริหารงานของรัฐบาลชุดนี้ไปในทางเสียหาย ประชาชนทั่วไปเริ่มไม่พอใจเพราะ สินค้าต่าง ๆ ราคาสูงขึ้นและกระทบกระเทือนการครองชีพของประชาชนเป็นอย่างมาก ทั้งรัฐบาล ยังต้องจ่ายเงินช่วยเหลือที่เกยจายประจำให้แก่จังหวัดต่าง ๆ ทั้ง 70 จังหวัดเสีย เศรษฐกิจ ของไทยตอนนั้นจึงยิ่งทรุดหนัก บรรดา ส.ส.ต่างก็โอ้อวดหาเสียงให้ตนเอง กล่าวโจมตี การบริหารงานของรัฐบาล โดยยกเอาเหตุแห่งความเดือดร้อนของประชาชนที่การครองชีพสูงขึ้น เพราะรัฐบาลขึ้นภาษีมาเป็นข้ออ้าง เพราะทราบว่าประชาชนกำลังไปพ้อใจรัฐบาลอยู่ นอกจากนั้น ยังเป็นการแก้เผ็ดรัฐบาลในเรื่องเกี่ยวกับเงินบำรุงจังหวัดอีกด้วย² เมื่อรัฐบาลถูกโจมตีมากและ เห็นว่าการปรับปรุงภาษีค่าความเดือดร้อนให้แก่ประชาชนเป็นส่วนรวม ในเวลาต่อมารัฐบาล ชุตพลโท ถนอม กิตติขจร ก็ได้ถอนแปรแก้ไขรายการภาษีเสียใหม่ ซึ่งเท่ากับรัฐบาลได้ยอมรับทั้ง เสียวมติหาชนส่วนใหญ่ในตัวเอง ภาษีที่รัฐบาลยอมถอนแปรแก้ไขคือ การยกเลิกภาษีน้ำมัน ลดภาษีปูนซีเมนต์ ยกเลิกภาษีนม ฯลฯ ซึ่งล้วนเป็นสินค้าอุปโภคและบริโภคอันจำเป็นต่อการดำรง ชีวิตของประชาชน ถึงแม้ว่ารัฐบาลชุตพลโท ถนอม กิตติขจร จะได้พยายามแก้ไขและเลือกเฟ้น รายการเพิ่มภาษีให้เป็นการยุติธรรมแก่สังคมอย่างแท้จริงเพียงใดก็ตาม แต่บรรดา ส.ส.ทั้งหลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ส.ส.ฝ่ายค้าน ก็ยังพยายามชักจูงให้ประชาชนส่วนใหญ่มองข้ามเจตนาและ ทำที่การผ่อนคลายของรัฐบาลดังกล่าว โดยมุ่งหวังที่จะสร้างสถานการณ์ให้จะล้มล้างรัฐบาล และแสวงหาผลประโยชน์ทางการเมืองแก่ตนเอง เป็นสำคัญมากกว่าที่จะทำไปเพื่อเป็นตัวแทน ปากทองของประชาชนผู้เดือดร้อนดังที่บรรดา ส.ส.เหล่านั้นยกขึ้นมากล่าวอ้างแต่ประการใดไม่³

*พระราชบัญญัติงบประมาณประจำปี 2501 ได้ประกาศใช้เมื่อเดือนกรกฎาคม ซึ่งนับว่าช้ามาก

¹กนิย ทองใหญ่ ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทยสมัยจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ (พ.ศ. 2501 - 2506) หน้า 93

²ธนิตี เกรษฐนุตร และ โกสินทร์ วงศ์สุววัฒน์ เมืองไทยในระบบรัฐสภา หน้า 233

³ไทยน้อย และ รุ่งโรจน์ ณ นคร นายกรัฐมนตรีคนที่ 11 กับ 3 ผู้นำปฏิวัติ หน้า 306

นอกจากสาเหตุดังกล่าวมาสาปประเพณีใหญ่ ๆ นี้แล้ว รัฐบาลชุดพลโท ถนอม กิตติขจร ยังคงเผชิญกับมรสุมทางการเมืองปลุกยวดยื่น ๆ อีกหลายประการ เช่น ปัญหาข่าวลือว่า ไทยกำลังถูกคอมมิวนิสต์แทรกซึมบ่อนทำลายบ้าง หรือข่าวลือว่าจอมพล ป. พิบูลสงคราม กับ พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ ผู้สูญเสียอำนาจไปกำลังวางแผนโค่นล้มรัฐบาลพลโท ถนอม กิตติขจร เพื่อหวังกลับเข้าบารมีของอำนาจใหม่อีกครั้งหนึ่ง หรือข่าวลือที่ว่า พลโท ประภาส จารุเสถียร กำลังรวบรวมสมัครพรรคพวกซึ่งเป็นนายทหารหนุ่ม ๆ ผู้หวังจะเป็นใหญ่เป็นโต เตรียมจะเข้ายึดอำนาจจากพลโท ถนอม กิตติขจร เพราะต้องการขัดขวางความพยายามของพลโท ถนอม กิตติขจร นายกรัฐมนตรีที่จะจัดให้มีการเจรจากองปัญหาข้อพิพาทกับเขมรในเรื่องเขาพระวิหาร นอกจากนั้นสถานการณ์ทางการเมืองภายนอกซึ่งเกี่ยวกับประเทศเพื่อนบ้านรอบ ๆ ประเทศไทย ก็มีที่ท่าที่ไม่น่าไว้วางใจ และน่าจะเป็นอันตรายสำหรับประเทศที่ทอดค้ำและหวาดเกรงภัยของคอมมิวนิสต์ เช่น ประเทศไทย นั่นคือ ลาว ประเทศเพื่อนบ้านที่ใกล้ชิดกับไทยก็เพิ่งมีการตั้งรัฐบาลผสมขึ้นบริหารประเทศ ซึ่งรวมเอาชนวนการประเทศลาวผู้นิยมคอมมิวนิสต์เข้ามาร่วมปกครองประเทศด้วย ฝ่ายเขมรซึ่งเป็นประเทศเพื่อนบ้านเช่นเดียวกับลาวและกำลังมีกรณีพิพาทกับไทยอยู่ในขณะนั้นก็ได้ประกาศรับรองสหภาพรัฐประชาชนจีนอีกด้วย จากเหตุการณ์ในลาวและเขมรก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้สถานการณ์ของไทยเป็นที่เฝ้าระวังเป็นอย่างยิ่ง¹ ส่วนเหตุการณ์ภายในเนื่องจากงบประมาณรายจ่ายเกินกว่ารายรับดังกล่าวมาแล้ว ปรากฏว่าได้มีรัฐมนตรีบางคนในคณะรัฐบาลได้เสนอให้นำรายได้ของสำนักงานสลากกินแบ่งของรัฐบาลส่งคลังให้มากขึ้น ซึ่งรายได้ของสำนักงานสลากกินแบ่งนี้ เฉลี่ยมีให้นำเข้างบประมาณทั้งหมด โดยอ้างว่าเพื่อนำไปใช้จ่ายในกิจการอันเป็นสาธารณกุศล เรื่องนี้ปรากฏว่าพลโท ถนอม กิตติขจร เห็นดีเห็นชอบด้วย จึงได้มีคำสั่งให้นำรายได้ของสำนักงานสลากกินแบ่งเข้างบประมาณแผ่นดินปี พ.ศ. 2502 เป็นจำนวนถึง 117 ล้านบาท² ด้วยเหตุนี้เองจึงก่อให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์อย่างฉุนเผ็ดทั่วทั้งปวงในวงการต่าง ๆ ในขณะเดียวกันพรรคฝ่ายค้านซึ่งได้แก่พรรคประชาธิปัตย์ พรรคประชากรไทย

¹ ทัศนี ทองใหญ่ ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทยสมัยจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ (พ.ศ. 2501 - 2506) หน้า 95

² "รายได้จากกองสลาก" สยามรัฐ 25 มีนาคม 2513 หน้า 4

และสมาชิกอิสระอื่น ๆ ได้มีการเคลื่อนไหวที่จะเป็นรัฐอธิปไตยโดยปราศไม่ไว้วางใจรัฐบาล¹ เมื่อสถานการณ์ทางการเมืองต่าง ๆ เริ่มจะรุนแรงมากขึ้นทุกที ทางคันรัฐบาลเองก็ไม่สามารถจะควบคุมสมาชิกในพรรครัฐบาลได้ และความยุ่งยากทางการเมืองดังกล่าว จึงทำให้จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ตัดสินใจทำการปฏิวัติเพื่อจะแก้ไขสถานการณ์ให้ดีขึ้น

1.2 เหตุการณ์ปฏิวัติ

1.2.1 จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ กลับไทย ปัญหาและความยุ่งยากทางการเมืองต่าง ๆ ที่รัฐบาลพลโท ถนอม กิตติขจร เผชิญอยู่นั้น จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ซึ่งพักฟื้นรักษาตัวอยู่ที่สหรัฐอเมริกา ได้รับทราบด้วยความเป็นห่วงอยู่ตลอดเวลาจากรายงานที่ทางฝ่ายรัฐบาลจัดส่งไปให้เป็นระยะ ๆ และขณะที่กำลังเตรียมการจะเดินทางต่อไปงานที่กรุงลอนดอน ในระยะนั้นก็ได้รับรายงานจากเมืองไทยว่าจะมีการลงมติเปิดอภิปรายรัฐบาลทั่วไปขึ้น และสถานการณ์ของบ้านเมืองกำลังจะแปรเปลี่ยนไปในทางร้าย จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ จึงตัดสินใจกลับมาเมืองไทยอย่างลับ ๆ โดยมากันเพียงไม่กี่คน ส่วนที่เหลือให้ไปรออยู่ที่กรุงลอนดอน จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้เดินทางโดยเครื่องบินพิเศษมาลงที่โตเกียว แล้วเขาเครื่องบินเฉพาะที่นั่งมาลงสนามบินบ้าน บน.6 คอนเมือง เมื่อเวลาประมาณ 03.00 น. ขณะนั้นฝนกำลังตกอยู่ จึงไม่มีใครทราบและคาดฝันว่าจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ จะกลับมา เมื่อจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ มาถึงแล้วได้เรียกประชุมทำการสังคายนาลูกพรรคทันที และได้ใช้เวลาทำงานนี้อยู่ประมาณสามสัปดาห์ จึงได้เดินทางไปยังกรุงลอนดอน แต่ในขณะที่พักอยู่ ณ กรุงลอนดอนนั้นบรรดาชาวไมตี้ต่าง ๆ ของบ้านเมืองก็ได้คอยทะยอยส่งมามากขึ้นทุกที ทั้ง ๆ ที่รัฐบาลได้พยายามรักษาสถานการณ์เป็นอย่างดีที่สุดแล้ว ก็ไม่อาจทำสำเร็จลงได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้แทนราษฎรทั้งหลายที่พยายามจะแย่งกันเป็นรัฐมนตรีและข้าราชการการเมือง ได้ขอรัฐบาลว่าถ้าไม่แต่งตั้งแล้วก็จะถอนตัวออกจากพรรคสนับสนุนรัฐบาล และไปตั้งพรรคฝ่ายค้านขึ้นใหม่ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในฐานะหัวหน้าคณะรัฐประหาร 16 กันยายน พ.ศ. 2500 รับฟังข่าวนี้ด้วยความไม่สบายใจและเกิด

¹ รัชย์ สุวรรณรัตน์ "การปฏิวัติ รัฐประหารและกบฏภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475" ใน สัปดาห์การเมือง หน้า 126

ความห่วงใยต่อสถานการณ์ยุ่งยากทางการ เมืองที่เกิดขึ้นในประเทศไทย และยอมรับว่าจะไม่มีทางแก้ไขสถานการณ์ต่อไปได้ ถ้าหากไม่มีการแก้ไขรูปการปกครองเสียใหม่ ในกรณีนี้ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ปรึกษากับ/นายถนอม คอมันตร์ ซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่ง เอกอัครราชทูตไทย ณ กรุงวอชิงตัน สหรัฐอเมริกา และหลวงวิจิตรวาทการ ซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่ง เอกอัครราชทูตไทยประจำกรุง เบอร์ลิน ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ และได้นำรัฐธรรมนูญของบางประเทศมาปรึกษารื้อกันด้วย ในที่สุดมีความเห็นพ้องกันว่า จะต้องทำการ "ปฏิวัติ" ประเทศไทย เพื่อให้มีกลไกที่เหมาะสมมาซึ่งปกครองประเทศต่อไป เพราะเพียงแต่ทำการ "รัฐประหาร" นั้น จะไม่มีทางแก้ไขอะไรได้มาก พอถึงกับในเวลานั้น พลโท ถนอม กิตติขจร นายกรัฐมนตรีได้ส่งคนไปขอรับให้จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เดินทางกลับ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ จึงตัดสินใจเดินทางกลับโดยเครื่องบินลำเดิมครั้งหนึ่งและมาถึงขอนแก่นในคืนวันที่ 18 ตุลาคม พ.ศ. 2501 เวลา 04.00 น.¹

1.2.2 จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ กับการปฏิวัติ ได้กล่าวมาแล้วว่า สถานการณ์และความปั่นป่วนวุ่นวายทางการเมืองของไทยเหล่านี้ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ และบรรดา คณะทหารได้จับตามองเหตุการณ์อยู่ด้วยความสนใจ และในระหว่างที่จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ พักรักษาตัวอยู่ในทางประเศนั้น บุคคลสำคัญ ๆ ในคณะทหารที่ร่วมในคณะรัฐประหารได้เดินทางไปเยี่ยมจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ อยู่เสมอ และได้เป็นที่คาดหมายกันว่า บรรดานายทหารเหล่านั้นคงจะปรึกษารื้อกันถึงเรื่องการปฏิวัติกันเอง และในช่วงนี้ก็ปรากฏว่า ทางประเทศฝรั่งเศสซึ่งกำลังประสบกับมรสุมทางการเมืองอย่างหนักเนื่องมาจากกรณีอัลจีเรีย และทางด้านเศรษฐกิจก็เกิดภาวะเงินเฟ้ออย่างหนักหน่วงสืบเนื่องมาจากสงครามโลกครั้งที่สอง และจากควมวุ่นวายดังกล่าว นายพลเคอโกลดได้ถูกเรียกร้องให้เข้ามาแก้ไขสถานการณ์อันเลวร้ายของประเทศฝรั่งเศส นายพลเคอโกลดได้ขออำนาจใช้รัฐธรรมนูญเคอโกลดชั่วคราว และรัฐธรรมนูญเคอโกลดนี้มีลักษณะ

¹ พ.อ.อาจเก็ก ดวงสว่าง "ชีวิตนับตั้งแต่รัฐประหาร" ใน ประวัติและผลงานของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ ฯพณฯ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์

ต่อไปทางเผด็จการ * รัฐธรรมนูญเกาหลีฉบับนี้ปรากฏว่าเป็นที่สนใจของพลโท ฉนวน กิตติขจร มาก ถึงกับให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์อย่างเปิดเผยว่ามีความสนใจในรัฐธรรมนูญเกาหลีและให้คนแปล รัฐธรรมนูญเกาหลีไว้ด้วย การที่พลโท ฉนวน กิตติขจร ได้เอาใจใส่สนใจในรัฐธรรมนูญ เกาหลีฉบับนี้ บรรดาหนังสือพิมพ์ในประเทศไทยได้พากันวิพากษ์วิจารณ์ไปในทำนองว่า รัฐบาล จะเอารัฐธรรมนูญเกาหลีมาปกครองประเทศ และคร่ำวว่ารัฐธรรมนูญเกาหลีนั้นเหมาะ สำหรับประเทศฝรั่ง เกสแต่ไม่เหมาะกับประเทศไทย เพราะเป็นรัฐธรรมนูญเผด็จการ¹

เหตุการณ์ในระหว่างนี้ ทุกคนพากันวิตกว่า "วิญญูชนของเกาหลี" กำลังจะอุบัติขึ้นใน ประเทศไทยอย่างแน่นอน นอกจากนั้นยังมีข่าวออกมาอีกว่าพลโท ฉนวน กิตติขจร จะให้คน คัดแปลงรัฐธรรมนูญเกาหลีเพื่อนำเข้าสู่การพิจารณาของคณะรัฐมนตรี ข่าวนี้นับเป็นข่าวที่คาดหมาย กันว่า รัฐบาลและสถานการณ์ทางการเมืองของไทยในอนาคตนั้น จะต้องมีการเปลี่ยนแปลงไป อย่างแน่นอน และการเปลี่ยนแปลงนี้จะต้องเป็นไปในรูปเผด็จการ ระหว่างที่กำลังมีการโจนจรรย กันถึงรัฐธรรมนูญเกาหลีกันอย่างเกรียวกราวนั้น พระอากาโท เณลิมเกียรติ วัชรบางกูร ก็เดินทางไปชมจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ณ วังเวียงจันทน์ และเป็นที่แน่นอนว่าข่าวการวิพากษ์ วิจารณ์สถานการณ์บ้านเมืองไทยในขณะนั้น ความไม่พอใจของรัฐบาลอันเกิดขึ้นจากนักการเมือง ตลอดจนสมาชิกสภาที่มีหัวเอียงซ้าย ได้พากันไปให้ข่าวจริงแจ้ง และเหตุการณ์ยุ่งยากประการ ต่อมาคือ พรรคประชาธิปไตยมี นายทอง วาภัยวงศ์ เกิดหัวหน้าพรรค และเป็นพรรคฝ่ายค้าน ได้เริ่มให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์ว่าจะเสนอญัติเปิดอภิปราย เรื่อง "อีสานกำรวล" โดยไม่มีการลงมติ และบอกว่าใครส่งสมาชิกพรรคประชาธิปไตยออกไปสำรวจความเป็นอยู่ของชาวอีสานแล้วและคงจะ เสนอนุติในสภาเร็ว ๆ นี้² จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้มีรายงานอยู่ตลอดเวลา ทำให้

โปรดอ่าน "เกาหลีกับการเมืองประเทศไทย" ใน รัฐศาสตร์ไทย

เมษายน - มิถุนายน ค.ศ. ๑๙๖๔ ประเด็น

¹ สัมภาษณ์ คนฉลาด สารคดีประวัติศาสตร์ทางการเมืองไทยตั้งแต่ ค.ศ. 1๙๐๐ จนถึง

ปัจจุบัน โดย วิเทศกรรณีย์ (นามแฝง) หน้า 1065 - 1067

² "ฝ่ายค้านขอเปิดอภิปราย" พิมพ์ไทย ๖ กันยายน ๑๙๖๐ หน้า 1

จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เริ่มคิดทำการปฏิวัติ และเมื่อได้เริ่มทูลหวงวิจิตรวาทการมาทำการ
ปรึกษารื้อถึงวิธีการแก้ไขปัญหาความยุ่งยากทางการเมืองของประเทศต่าง ๆ หลวงวิจิตรวาทการ
ในฐานะที่เป็นนักศึกษาระดับปริญญาตรีและการเมือง และนักจิตวิทยาด้วย ได้เสนอรัฐธรรมนูญของ
ทุกประเทศที่อยู่ในโลกให้จอมพล สฤษดิ์ ได้พิจารณาว่า ควรจะเลือกการปกครอง
รูปแบบไหน สำหรับประเทศไทยจึงจะเหมาะสมและเข้ากับความเป็นอยู่ของประชาชนชาวไทยใน
ขณะนั้น และในที่สุดก็มีความคิดเห็นว่า ควรจะปฏิวัติให้ตั้งหม่อมเจ้าจักรวาลวราฐานันท์ขึ้นมาใหม่ทั้ง
ทางการศึกษา การเศรษฐกิจ และการปกครอง เพราะต้องวางแนวปฏิบัติให้ประชาชนได้ปฏิบัติ
ตามแผนการที่เห็นว่าดีที่สุด¹

ดังนั้นในวันที่ 18 ตุลาคม พ.ศ. 2501 จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ พร้อมด้วย
พลอากาศเอก เฉลิมเกียรติ วัฒนางกูร/กักตุนในประเทศไทยอย่างเงียบ ๆ จึงกล่าวมาแล้วและ
โน้มน้าวยอมพบกับหนังสือพิมพ์ รวมกันนั้นเองก็ได้เรียกประชุมคณะที่กองพลที่ 1 ซึ่ง เป็นการ
ประชุมลับที่มีบุคคลสำคัญ ๆ ทั้งในวงการเมืองและการทหาร ข้าราชการลับของจอมพล สฤษดิ์
ธนะรัชต์ และได้มีการประชุมกันอย่างเร่งรีบที่กองพลที่ 1 นี้ เป็นข่าวที่มีการวิพากษ์วิจารณ์
กันมาก หนังสือพิมพ์บางฉบับวิจารณ์ว่า อาจเป็นการประชุมปรึกษารื้อเกี่ยวกับการใช้รัฐธรรมนูญ
เถรโกลดบ้างก็ว่าคงเกี่ยวกับการยุบสภาฯ เพราะเหตุความวุ่นวายทางรัฐสภา บางคน
ก็กล่าวว่าการประชุมของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ และบรรดาบุคคลสำคัญ ๆ นั้นเกิดขึ้นจาก
สถานการณ์รอบบ้าน ๆ ซึ่งกำลังเต็มไปด้วยความวุ่นวาย

ต่อมาจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้แจ้งการเข้าใจแก่คณะที่หอประชุมกองทัพบกแก่ผู้แทน
หนังสือพิมพ์ ซึ่งมีข้อความที่น่าสนใจบางตอนที่สำคัญ ๆ เช่น

¹ อุทุม ประมวลวิทยา นายกรัฐมนตรี จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ โดย ประมวลวิทยา
(นามแฝง) หน้า 253 - 254

² "จอมพล สฤษดิ์กับรัฐธรรมนูญเถรโกลด" พิมพ์ไทย 19 ตุลาคม 2501 หน้า 1

"จอมพล สฤษดิ์ ยุบสภา" สารเสรี 19 ตุลาคม 2501 หน้า 1

"สถานการณ์หน้าวิกฤต" สยามรัฐ 19 ตุลาคม 2501 หน้า 1

... "ผมและเพื่อน ๆ ทำรัฐประหารมา ก็เพื่อหวังให้ประเทศไทยเจริญก้าวหน้า
แต่แล้วก็มีคนมาฉกเอาไว้ พยายามหน่วงเหนี่ยวคึงกันไปคึงกันมาอย่างนี้เมื่อไร
เราจะก้าวไปกับเขาสักที ผมรู้หลายคนต้องการ เงิน ต้องการผลตอบแทน ต้องการ
บุญคุณกัน เป็นประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าส่วนรวม คนเรามันเห็นเงินตาโตกันทั้งนั้น"
ประโยคสุดท้ายจอมพล สฤษดิ์ คงจะหมายถึงบรรดา ส.ส. ซึ่งโกซาวว่าวิ่งเต้นจะขอ
เปิดอภิปรายจนถึงมีข้าว เกรียวกราว เรื่อง เงินทอง ๆ อะไรทำนองนั้น...¹

และการให้สัมภาษณ์บางตอนก็เป็นที่น่าใคร่ครวญชวนคิด คือ

... เคี้ยวนี้เราทำอะไรไม่ได้เสียแล้ว มีแค่จะโดนคำ ทำคักโดนคำ ทำไมคัก
โดนคำ ผลสุดท้ายก็ต้องไม่ทำอะไรเลย คนเราเคี้ยวนี้เป็นไรค้ำจี้ กลัวจะ
ไม่มีเสียง ประเทศเราทำให้มันเจริญคึกเคี้ยว ถ้าขึ้นทำอย่างนี้ "ก็ต้อง เป็นอย่างว่า"
ถึงจะคึกประเทศจึงจะเจริญ ... หนังสือพิมพ์ถามว่า "อย่างว่านั้นหมายความว่าอะไร"
จอมพล สฤษดิ์ ตอบสั้น ๆ ว่า "อย่างว่ามีหลายอย่าง"...²

นอกจากนั้นหนังสือพิมพ์เป็นส่วนมากยังได้เขียนวิเคราะห์การกลับมาจากลอนดอนอย่าง
เจียบ ๆ โดยให้ความเห็นว่า น่าจะต้องมีเหตุการณ์ที่สำคัญประการใดประการหนึ่ง แต่ก็ไม่มี
ใครคาดคิดว่าจอมพล สฤษดิ์ คณะรัฐประหาร จะทำการปฏิวัติรัฐบาลพลโท ถนอม กิตติขจร เพราะ
การทำเช่นนั้นก็เท่ากับจอมพล สฤษดิ์ คณะรัฐประหาร ปฏิวัติตัวเอง เนื่องจากเป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้วว่า
รัฐบาลพลโท ถนอมคือ รัฐบาลที่จอมพล สฤษดิ์ คณะรัฐประหาร ถือบังเหียนอยู่เบื้องหลังนั่นเอง
นอกจากนั้นการประสูติก็มีแผนการประสูติเป็นช่วง ๆ กล่าวคือ วันที่ 19 ตุลาคม พ.ศ. 2501
นับแต่เวลา 8.00 - 18.00 น. เป็นการประสูติของคณะรัฐประหารชั้นหัวกระติ โดยเฉพาะ
ข่าวกล่าวว่า เป็นการประสูติที่มีบรรดาภักศเกรงเกรียง และจอมพล สฤษดิ์ คณะรัฐประหาร ไม่ได้ออกมา
จากห้องประสูติเลย ทำให้เห็นว่าที่ไปคอยดักคอยเก้อไปตาม ๆ กัน ต่อมาในวันที่ 20 ตุลาคม
พ.ศ. 2501 จอมพล สฤษดิ์ คณะรัฐประหาร ได้ออกหนังสือเชื้อเชิญไปยังบุคคลสำคัญ ๆ ในวงการ

¹ สมบูรณ์ คนฉลาด ชีวิตและการต่อสู้ของ 50 รัฐมนตรี โดย วิเทศกรณีย์ (นามแฝง)

พลเรือน โดยได้เชิญให้มาประชุมที่หอประชุมกองทัพบกเวลา 18.00 น. ซึ่งก็ไม่มีใครทราบว่า การเชิญมาประชุมครั้งนั้นเนื่องมาจากอะไร¹

ในตอนเช้าของวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2501 ได้มีการประชุมคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณางบประมาณประจำปี พุทธศักราช 2502 ตามปกติ และพลโท อดอม กิตติขจร นายกรัฐมนตรี ก็คงทำหน้าที่เป็นประธาน ทั้ง ๆ ที่ทราบคืออยู่ ๆ การปฏิบัติตัวเองกำลังจะเกิดขึ้นในระยอันใกล้ แต่ถึงกระนั้นพลโท อดอม กิตติขจร ก็ยังฟังการถกเถียงปัญหาทางงบประมาณแผ่นดินซึ่งมีบรรยากาศที่ทวีความเกรงเครียดขึ้นเรื่อย ๆ จนกระทั่งเวลา 11.50 น. พลโท อดอม กิตติขจร ก็ลุกออกจากที่ประชุมอย่างรีบร้อน ซึ่งทำให้ความแปลกใจให้กับสมาชิกสภาที่เข้าร่วมประชุมเป็นอันมาก เพราะเรื่องงบประมาณแผ่นดินเป็นเรื่องใหญ่และสำคัญที่สุด แต่นายกรัฐมนตรีกลับลุกออกจากที่ประชุมไปเฉย ๆ เมื่อพลโท อดอม กิตติขจร ได้ลุกออกจากที่ประชุมไปแล้ว ปรากฏว่า พลโท อดอม กิตติขจร ได้เข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ณ พระที่นั่งส่วนจิตรลดารโหฐาน เพื่อปฏิบัติให้เป็นไปตามแผนของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ นั้นเอง

1.2.2 20 ตุลาคม 2501 วันปฏิวัติ เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2501 ทหารทุกเหล่าได้รับคำสั่งให้เตรียมพร้อม และในคำสั่งนั้นห้ามมิให้ นายทหาร นายสิบ และ พลทหารออกจากที่ตั้งหน่วยกรมกอง เป็นอันขาด ได้มีการวางสายโทรศัพท์โดยหน่วยทหารสื่อสารตามถนนสายที่สำคัญ ๆ ทางตำรวจก็มีการเตรียมพร้อมเช่นกัน ตำรวจสันติบาลนั้นถูกบังคับให้อยู่ในกรมกองตั้งแต่เวลา 14.00 น. ของวันที่ 19 ตุลาคม พ.ศ. 2501 แล้ว และในตอนเช้าของวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2501 นายทหารชั้นผู้ใหญ่ต่างก็ทยอยเข้าไปในบ้านพักของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ณ กองพล 1 วิบูลย์เกษมทุกสถานีได้เปิดเพลงมาร์ชสามกองทัพบก สลับด้วยเพลงไตรรงค์และเพลงรักแสนพิศวาท ซึ่งเพลงดังกล่าวนี้นี้เป็นที่รู้กันอยู่ก็คือจะเปิดขึ้นทุกครั้งเมื่อสถานการณ์ของบ้านเมืองเกิดภาวะวิกฤต และทุกครั้งที่มีการปฏิวัติรัฐประหาร หรือทุกครั้งที่มีกรณีพิพาทระหว่างประเทศ และต่อมาเมื่อเวลา 20.00 น. วิบูลย์เกษมเสียงของกรมประชาสัมพันธ์ก็ออกข่าวด่วน เตือนให้ประชาชนทั่วประเทศคอยรับฟังข่าวสำคัญในเวลา 20.45 น.

¹ สมบูรณ์ คณธาด ประวัติศาสตร์ชาติไทยในอดีตและปัจจุบัน โดย วิเทศกรณีย์ (นามแฝง) เล่ม 2 หน้า 612

และในที่สุดเมื่อเวลา 20.45 น. วิทยุของกรมประชาสัมพันธ์ก็ประกาศข่าวของทางราชการ ซึ่งในตอนแรกเป็นประกาศของสำนักพระราชวัง ความว่า

... วันนี้ เวลาประมาณเที่ยงวัน ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกรับพลโท อดอม กิตติขจร นายกรัฐมนตรี เป้าทูลละอองธุลีพระบาทกราบถวายบังคมลาออกจากตำแหน่งหน้าที่

อนึ่ง ในตอนบ่าย จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ผู้บัญชาการทหารสูงสุดได้เข้า เป้าทูลละอองธุลีพระบาท ในโอกาสที่เดินทางกลับจากต่างประเทศ...¹

แล้วต่อมา วิทยุกระจายเสียงก็ประกาศข่าวการลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของ พลโท อดอม กิตติขจร มีความว่า

... ด้วยตามที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมแต่งตั้งให้ข้าพระพุทธเจ้า เป็น นายกรัฐมนตรี รับราชการสนองพระเดชพระคุณนั้น ข้าพระพุทธเจ้าสำนึกใน พระมหากรุณาธิคุณล้นเกล้าล้นกระหม่อมหาที่สุดมิได้ แต่โดยที่บัดนี้ข้าพระพุทธเจ้า พิจารณาเห็นว่า การบริหารราชการแผ่นดินไม่อาจดำเนินไปให้บรรลุผลตาม ความปรารถนาได้ ข้าพระพุทธเจ้าจึงขอพระราชทานพระมหากรุณาถวายบังคมลาออก จากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ตั้งแต่นั้นเป็นต้นไป...²

เมื่อพลโท อดอม กิตติขจร นายกรัฐมนตรีลาออกแล้ว ในเวลาต่อมาประมาณ 21.00 น. ของคืนวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2501 นั้นเอง คณะผู้ก่อการซึ่งเรียกตัวเองว่า "คณะปฏิวัติ"^{*} ซึ่งประกอบด้วย ทหารบก ทหารเรือ ทหารอากาศ ตำรวจ และพลเรือน ก็ได้เข้าทำการยึดอำนาจการปกครองในนามของประชาชนไทยโดยปราศจากการ เสีย เลือด เนื้อ และชีวิต ดังคำประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ 1 ว่า

¹ สำนักราช เลขาธิการ ข่าวในพระราชสำนัก ลงวันที่ 20 ตุลาคม 2501

² "หนังสือลาออก" ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 75 ตอนที่ 81 ลงวันที่ 20 ตุลาคม 2501

^{*} ไม่เรียกคณะรัฐประหาร เหมือนก่อน

... คณะปฏิวัติ ซึ่งประกอบด้วย ทหารบก ทหารเรือ ทหารอากาศ ตำรวจ และพลเรือน ให้ทำการยึดอำนาจปกครองประเทศในนามของประชาชนชาวไทย ตั้งแต่วันที่ 21 นาฬิกา วันที่ 20 ตุลาคม พุทธศักราช 2501 นี้เป็นต้นไป...¹

การปฏิวัติครั้งนี้* เป็นการปฏิวัติที่แตกต่างทุกครั้ง เพราะเป็นการปฏิวัติที่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลเก่าที่เพิ่งกราบถวายบังคมลาออกเพียงไม่กี่นาทีก่อนการประกาศปฏิวัติ และเป็นการปฏิวัติที่ไม่มีการเคลื่อนย้ายกำลังทหาร ไม่มีการเปลี่ยนแปลงตัวผู้บัญชาการทหารและตำรวจ และกล่าวกันว่า หลวงวิจิตรวาทการ เป็นบุคคลผู้มีส่วนในการปฏิวัติครั้งนี้อย่างสำคัญ และคณะปฏิวัติได้กำหนดผู้รับผิดชอบงานไว้ คือ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ หัวหน้าคณะปฏิวัติ พลโท ถนอม กิตติขจร รองหัวหน้าคณะปฏิวัติ พลโท ประภาส จารุเสถียร เลขาธิการ กรรมการประกอบด้วย นายทหารชั้นผู้ใหญ่เกือบทั้งหมด² ต่อมาคณะปฏิวัติยังมี จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นหัวหน้าได้ ออกแถลงการณ์ชี้แจง เหตุผลในการทำการปฏิวัติครั้งนี้ด้วย เหตุผลที่สำคัญดังต่อไปนี้คือ³

1) ภัยจากลัทธิคอมมิวนิสต์ได้แทรกซึมและสร้างอิทธิพลเหนือจิตใจของประชาชนคนไทยทั่วไปด้วยวิธีและแผนการอันฉลาดลึกซึ้ง ยุยงบ่อนทำลายสามัคคีของคนในประเทศ เพื่อทำลายล้างสถาบันทุกอย่างของชาติให้สูญไป และพวกหัวแทนคอมมิวนิสต์ยังได้ชักชวนการบริหารภายในประเทศอีกด้วย ทำให้รัฐบาลไม่มีโอกาสที่จะจรรโลงประเทศชาติได้เต็มที่ และยังทำให้ต่างประเทศขาดความไว้วางใจในชาติไทย ซึ่งจะก่อให้เกิดความเสียหายอย่างร้ายแรงแก่ประเทศชาติ

¹ "ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 1" ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 75 ตอนที่ 81 ลงวันที่ 20 ตุลาคม 2501

*โปรดดูความหมายของการปฏิวัติ และการปฏิวัติตามความคิดของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในตอนต่อไป

² รอง ศยามานนท์ ประวัติศาสตร์ไทยในระบอบรัฐธรรมนูญ หน้า 364

³ "ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 4" ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 75 ตอนที่ 81 ลงวันที่ 20 ตุลาคม 2501

2) ได้มีบุคคลบางพวกได้แอบอ้างใช้สิทธิ และเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ เป็นเครื่องมือขัดขวางความก้าวหน้าทางการงาน และทำลายความสงบ ทำให้เกิดการแตกสามัคคีในหมู่ของคนไทย ซึ่งเหตุการณ์ดังกล่าว เหล่านี้จะทำให้ประเทศไทยเสื่อมโทรมร่ำรวยสาบสูญ และความแตกสลายของประเทศไทยในที่สุด

3) อ้างภัยจากภายนอกคือ เหตุร้ายที่เกิดขึ้นในประเทศเพื่อนบ้าน และเหตุร้ายนั้นอาจจะเกิดขึ้นในประเทศไทย เมื่อใดก็ได้ และถ้าเหตุร้ายนั้นเกิดขึ้นในขณะที่บรรดาภคทายกในประเทศไทยกำลังเผชิญกับมรสุมทางการเมืองอยู่ ก็อาจทำให้ประเทศไทยแตกสลายไปโดยง่าย โดยเหตุนี้จึงต้องทำการปฏิวัติ เพื่อจัดระบบการปกครองของประเทศไทยใหม่ ให้ตั้งอยู่บนรากฐานของระบอบประชาธิปไตยที่มั่นคง และเหมาะสมกับสภาพความเป็นอยู่ของประเทศไทยและประชาชนชาวไทย

ดังนั้นรัฐบาลชุดพลโท ถนอม กิตติขจร ยุคแรกจึงได้สิ้นสุดลงในระยะเวลาประมาณ 10 เดือน เหตุการณ์ทางการเมืองของไทยในสมัยต่อมากล่าวได้ว่าเป็นสมัยที่น่าสนใจที่กษัตริย์ยัง "เพราะเป็นสมัยที่อาจเรียกได้ว่า เป็นปฏิริยาโต้ตอบการปกครองบริหารประเทศตามรัฐธรรมนูญ ที่ลอกเลียนมาจากชาติตะวันตกอื่น ๆ มาเป็นการปกครองในระบบที่เด็ดขาด โดยอาศัยรัฐธรรมนูญ การปกครองราชอาณาจักรที่ให้อำนาจกับฝ่ายบริหารอย่างกว้างขวาง"¹

1.3 จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ นายกรัฐมนตรีคนที่ 11

หลังจากคณะปฏิวัติได้ออกแถลงการณ์ตามประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 4^{*} ให้ประชาชนทราบเหตุผลที่คณะปฏิวัติจำเป็นต้องทำการปฏิวัติแล้ว ต่อมาก็ได้มีประกาศคณะปฏิวัติฉบับต่อมาอีกหลายฉบับ และประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 11 ลงวันที่ 22 ตุลาคม พ.ศ. 2501² ได้ประกาศให้ประชาชนทราบถึงแผนการดำเนินงานของคณะปฏิวัติที่จะจัดทำดังต่อไปนี้³

¹บรรณิธิ เสริมรูปทร และ โกลินทร์ วงศ์สุวชัย เมืองไทยในระบอบรัฐสภา หน้า 237

^{*}โปรดดูรายการละเอียด ประกาศคณะปฏิวัติ ในภาคผนวก

²"ประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 11" ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 75 ตอนที่ 84

ลงวันที่ 22 ตุลาคม 2501

³ดู.

1) เนื่องจากการกระทำครั้งนี้เป็นการปฏิวัติไม่ใช่เพียงรัฐประหารอย่างที่เคยทำกันมาในครั้งก่อน ๆ คณะรัฐบาลที่จะเกิดขึ้นในขั้นตอนนี้ จึงจะมีรูปเป็นรัฐบาลปฏิวัติในระยะหัวเลี้ยวหัวต่อแห่งการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลปฏิวัติจะประกอบด้วย นายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีที่มีจำนวนตามสมควร แก่กิจการที่จะต้องบริหาร ดังจะได้ประกาศรายนามให้ทราบต่อไป

2) จะได้ตั้งสภาร่างรัฐธรรมนูญ ประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อร่างรัฐธรรมนูญใหม่ให้เหมาะกับสถานการณ์ รายชื่อสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญจะได้ประกาศต่อไป

3) นอกจากหน้าที่ร่างรัฐธรรมนูญใหม่แล้ว จะให้ให้สภาร่างรัฐธรรมนูญเป็นหน้าที่เป็นสถานิติบัญญัติในระยะเวลาปฏิวัติอีกด้วย การออกกฎหมายในระยะนี้ต้องผ่านสภานี้ นอกจากนั้นสภาร่างรัฐธรรมนูญยังมีอำนาจหน้าที่อย่างอื่น ซึ่งจะได้บัญญัติไว้ในประกาศตั้งสภาร่างรัฐธรรมนูญ

4) จัดการแก้ไขและปรับปรุง เศรษฐกิจแห่งชาติให้ดีขึ้น และเข้าสู่มาตรฐานที่พึงพอใจ โดยนำเอาหลักนิยมในระบบประชาธิปไตยมาปรับปรุงให้เหมาะสมกับความเป็นอยู่ของประชาชนชาวไทยทั้งในทางกลไกกรรมและอุตสาหกรรม สำหรับงานนี้จะให้ตั้งคณะกรรมการวางแผนการเศรษฐกิจแห่งชาติทั้งระยะสั้นและระยะยาวให้เป็นแผนการถาวร ซึ่งรัฐบาลตั้งขึ้นภายหลังจะต้องยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติสืบเนื่องกัน ไม่แยกแิกหรือเปลี่ยนใหม่มาบ้าง ๆ ตามอารมณ์ของผู้ที่เข้ามาเป็นรัฐบาล จะได้ประกาศชี้แจงให้รัฐบาลทราบและเข้าใจแผนการและผลที่สำเร็จเป็นปี ๆ ไป

5) เพื่อให้ได้ผลดังกล่าวในข้อ 4 โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เพื่อให้แผนการเศรษฐกิจเป็นแผนการถาวรที่รัฐบาลจะต้องปฏิบัติสืบเนื่องกันไป จะต้องให้มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดในระหว่างรัฐธรรมนูญกับแผนการเศรษฐกิจ และจะต้องเอาหลักการเศรษฐกิจเข้าบรรจุไว้ในรัฐธรรมนูญเท่าที่จะทำได้ และจะต้องประกาศแผนการดำเนินการ เศรษฐกิจพร้อมกับการประกาศใช้รัฐธรรมนูญหรือในเวลาใกล้เคียงกัน

6) แก้ไขปรับปรุงระเบียบการคลัง การปกครอง การศึกษา และอื่น ๆ บรรดาที่อยู่ในลักษณะงานปฏิวัติ โดยออกกฎหมายผ่านสภาร่างรัฐธรรมนูญ

7. เมื่อประกาศใช้รัฐธรรมนูญใหม่ ซึ่งสภาร่างรัฐธรรมนูญได้ร่างขึ้นแล้ว การบริหารประเทศก็จะได้เป็นไปตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนั้น

ผลของการประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 11 วันที่ 22 ตุลาคม พ.ศ. 2501 ดังกล่าว มีผลให้รัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2475 ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2495 ต้องยกเลิกไป สถาปนาแผนการบริหารและคณะรัฐมนตรี เป็นอันต้องสิ้นสภาพลงทันที การบริหารประเทศตกเป็นหน้าที่ของคณะปฏิวัติ ซึ่งมีกองบัญชาการคณะปฏิวัติ อันมีจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นหัวหน้าและเป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุด ประกาศคณะปฏิวัติฉบับนี้ กล่าวได้ว่า เป็นประกาศฉบับที่สำคัญที่สุด เพราะบอกถึงความมุ่งหมายและที่แผ่ความในใจของการปฏิวัติครั้งนั้นในหลักการที่สำคัญ ๆ โดยสั้น ซึ่งจึงจะกล่าวถึงในตอนต่อไป

หลังจากที่ยกเลิกรัฐธรรมนูญแล้ว จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก็ได้ทำการปกครองบริหารราชการแผ่นดินในยุคที่วางรัฐธรรมนูญเป็นเวลาประมาณสามเดือน และในช่วงนี้คณะปฏิวัติได้ใช้ "ประกาศของคณะปฏิวัติ" เป็นตัวบทกฎหมายในการดำเนินการปกครองให้ต่อเนื่องกันไป จนถึงวันที่ 28 มกราคม พ.ศ. 2502 จึงได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญชั่วคราว พ.ศ. 2502 ซึ่งมีเนื้อความอยู่เพียง 20 มาตรา¹ เท่านั้น การที่ประกาศใช้รัฐธรรมนูญชั่วคราวออกมา ก็เพื่อให้มีแม่บทกฎหมายเป็นหลักของการปกครองจนกว่าจะได้มีรัฐธรรมนูญฉบับถาวรประกาศออกมาใช้²

ต่อมาได้มีการจัดตั้งสมาชิกสภาองการบริหารราชการรัฐธรรมนูญ ปรากฏว่าสมาชิกสภาองการบริหารราชการรัฐธรรมนูญจำนวน 240 คนเหล่านั้น ล้วนเป็นนายทหารที่คุมกำลังและเป็นข้าราชการประจำเสียเป็นส่วนใหญ่ และในวันที่ 9 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2502 ก็ได้มีประกาศพระบรมราชโองการแต่งตั้งจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรี และในวันที่ 10 กุมภาพันธ์ ก็โปรดเกล้าฯ แต่งตั้งคณะรัฐมนตรีชุดที่ 30 (นับตั้งแต่ได้มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยเป็นต้นมา) คณะรัฐมนตรีชุด

¹ "รัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2502" ราชกิจจานุเบกษา (ฉบับพิเศษ) เล่มที่ 76 ตอนที่ 17 ลงวันที่ 26 มกราคม 2502

² นริติ เกษมบุตร และ โกลิษฐ์ วงศ์สุววัฒน์ เมืองไทยในระบอบรัฐสภา หน้า 241

³ โปรดดูรายชื่อนามสมาชิกสภาองการบริหารราชการรัฐธรรมนูญในภาคผนวก

จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรี ปรากฏว่า เป็นพวก "เทคนิคเซียน" ซึ่งมีความชำนาญในงานแขนงต่าง ๆ เสียเป็นส่วนใหญ่ บรรดานักการเมืองมิได้เข้ามามีบทบาทในงานบริหารประเทศแต่อย่างใด และคณะรัฐมนตรีชุดนี้มีจำนวนเพียง 14 นาย ไม่มีรัฐมนตรีช่วยอยู่เลย ดังรายนามต่อไปนี้¹ คือ

1. จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็น นายกรัฐมนตรี
2. พลเอก ฉนวน กิตติขจร เป็น รองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม
3. พลตรี พระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ เป็น รองนายกรัฐมนตรี
4. นายโชติ คุ้มเกษม เป็น รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง
5. นายฉนัค คอมนันท์ เป็น รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ
6. นายสวัสดิ์ มหาผล เป็น รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตร
7. พลตรี พงษ์ ปุณณกันต์ เป็น รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม
8. พลโท ประภาส จารุเสถียร เป็น รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย
9. พระยาอรรณพวิมลพันธ์ เป็น รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม
10. ม.ล.ปิ่น มาลากุล เป็น รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
11. นายสุนทร หงส์ลดารมภ์ เป็น รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐกิจ
12. พระประกาศสหกรณ์ เป็น รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสหกรณ์
13. พระยาราศนราคร เป็น รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข
14. นายบุญ เจริญไชย เป็น รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม

จากประกาศพระบรมราชโองการ เมื่อวันที่ 9 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2502 นี้เอง

จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ จึงก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งนายกรัฐมนตรีคนที่ 11 ของไทย และอยู่ต่อมาจนถึงวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2506 จึงได้ถึงอภิเณกรรมในขณะที่ยังดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และเป็นนายกรัฐมนตรีคนแรกของไทยที่สิ้นชีวิตขณะที่ยังอยู่ในตำแหน่งดังกล่าวมาแล้ว

¹บรรณิกิ เศรษฐบุรุษ และ โกสินทร์ วงศ์รุฉวัน เมืองไทยในระบอบรัฐสภา หน้า 225

2. ความคิดทางด้านการเมืองและการปกครองของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์

2.1 "การปฏิวัติ" ตามแนวความคิดของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์

คำว่า ปฏิวัติ (Revolution)* โดยความเข้าใจของกันไปแล้ว การปฏิวัติ หมายถึงการเปลี่ยนแปลงการปกครองโดยการใช้อำนาจทางทหาร เป็นปัจจัยสำคัญ และเราก็มักพูดกันว่าการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2475 ว่าเป็นการปฏิวัติ หรือ เมื่อจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ทำการยึดอำนาจแห่งรัฐเมื่อ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2501 และทำการปกครองประเทศโดยอาศัยกองทัพเป็นฐานและมีมาตรา 17 ของธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรที่ให้อำนาจล้นพ้นแก่นายกรัฐมนตรี ก็เรียกกันว่าเป็นการปฏิวัติ ต่อมาเมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2514 จอมพล ถนอม กิตติขจร กับคณะทำการปฏิวัติโดยยึดอำนาจรัฐบาลที่ตัวเอง เป็นนายกรัฐมนตรี เพื่อล้มรัฐธรรมนูญ ธรรมนูญและพรรคการเมืองก็มีคนเรียกว่าทำการปฏิวัติ¹ การยึดอำนาจแห่งรัฐเมื่อวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2501 โดยจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก็ปรากฏว่า จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เรียกเหตุการณ์ในการยึดอำนาจครั้งนี้ว่า "ปฏิวัติ" ทั้งนี้ตามประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 11 ลงวันที่ 22 ตุลาคม พ.ศ. 2501 มีข้อความตอนหนึ่งกล่าวว่า "เนื่องจากการกระทำครั้งนี้ เป็นการปฏิวัติไม่ใช่เพียงการรัฐประหารอย่างที่เคยทำกันมาในครั้งก่อน ๆ"² จากข้อความดังกล่าวนี้แสดงให้เห็นว่า คณะปฏิวัติของการที่จะเน้นแนวความคิดเกี่ยวกับการยึดอำนาจในวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2501 ว่าไม่ใช่เป็นการทำ "รัฐประหาร" เพราะการยึดอำนาจการปกครองโดยคณะทหารในอดีตที่ผ่านมาของไทย หรือแม้แต่ก่อนหน้าวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2501 นี้คือ

* ความหมายของคำ "ปฏิวัติ" ผู้เขียนยึดหลักตามนิยามว่า "หมายถึงการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองอย่างถอนรากถอนโคน โดยวิธีที่ต้องใช้อำนาจ ใช้กำลัง และถือว่าเป็นวิธีที่ไม่ถูกต้องตามหลักนิติธรรมหรือหลักรัฐธรรมนูญนิยมแต่อย่างใด" โปรดดูรายละเอียดในหน้า

¹ โสสินทร์ วงศ์สุววัฒน์ และ นรนิติ เกษมบุตร "พหุภาษาศัพท์การเมือง" ใน ภาษาและหนังสือ หน้า 72

² "ประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 11" ราชกิจจานุเบกษา (ฉบับพิเศษ) เล่มที่ 75 ตอนที่ 84 ลงวันที่ 22 ตุลาคม 2501

16 กันยายน พ.ศ. 2500 นั้นเป็นเพียงการทำรัฐประหาร เท่านั้นไม่ใช่การปฏิวัติ ที่เป็นเช่นนั้น เพราะว่า เมื่อจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ยึดอำนาจการปกครองจากจอมพล ป. พิบูลสงคราม เมื่อ 16 กันยายน พ.ศ. 2500 แล้ว จุดประสงค์อันสำคัญในครั้งนั้นก็คือ การก่อกำเนิด จอมพล ป. พิบูลสงคราม ทั้งฝ่ายบริหารและรัฐสภาให้หมดสิ้นไป แต่มิได้ทำการแก้ไขเปลี่ยนแปลง รูปการปกครอง ให้แตกต่างไปจากเดิมแต่ประการใด จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ มิได้ล้มเลิกรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2475 ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2495 ที่เคยใช้สมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ดังนั้นสถาบันทางการเมืองต่าง ๆ ที่เคยมีอยู่มาก่อนหน้านั้น คงมีอยู่ต่อไป เช่น พรรคการเมือง รัฐสภา การให้สิทธิเสรีภาพแก่หนังสือพิมพ์อย่างเต็มที่ในการวิพากษ์วิจารณ์การบริหารงานของรัฐบาล¹ ตลอดจนการอนุญาตให้มีกลุ่มผลประโยชน์และกลุ่มอิทธิพลต่าง ๆ เช่น ลัทธิชาตินิยม เป็นต้น และที่สำคัญคือยังคงมีรัฐธรรมนูญ เป็นกฎหมายสูงสุดที่ใช้เป็นหลักในการปกครองประเทศอยู่ ที่เป็นเช่นนั้นอาจจะเป็นเพราะว่า จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ยังเห็นว่ารัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวยังมีประโยชน์แก่คณะรัฐประหาร กล่าวคือ คณะรัฐประหารสามารถจะดำรงรักษาเสถียรภาพทางการเมืองไว้ได้ โดยเหตุที่ว่ารัฐธรรมนูญฉบับนั้นมีสมาชิกประเภทสองซึ่งสามารถจะก่อให้เกิดความมั่นคงในรัฐสภา และนอกจากนั้นรัฐสภาก็ไม่อาจล้มรัฐบาลได้ไม่ว่าในกรณีใด ๆ

ส่วนการยึดอำนาจ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2501 นั้น เรียกว่า "การปฏิวัติ" เพราะภายหลังที่ยึดอำนาจได้แล้ว คณะปฏิวัติได้ประกาศเลิกสถาบันนิติบัญญัติ ตามประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 3 ความว่า

... 1. ยกเลิกรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475 แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2495

¹พ.อ.อาจเก็ก คงสว่าง "ชีวิตนับแต่รัฐประหาร" ใน ประวัติและผลงานของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พลเอก จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์

๒. สภาผู้แทนราษฎร สมาชิกภาพแห่งสภาผู้แทนราษฎร และคณะรัฐมนตรี
เป็นอันสิ้นสุดลง ...¹

จากข้อความดังกล่าวนี้ รัฐธรรมนูญถูกยกเลิกไป รัฐสภาถูกยุบ ที่ยังคงไว้ตามเดิมคือ ทางด้านตุลาการ ซึ่งศาลทั้งหลายยังคงมีอำนาจดำเนินการพิจารณาและพิพากษาอรรถคดีให้เป็นไปตามทวิบทกฎหมายเดิมทุกประการ และคณะปฏิวัติก็เข้ารับการระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยตามรัฐธรรมนูญฉบับใหม่^๒ ซึ่งมีจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นหัวหน้าคณะปฏิวัติในนามของประชาชนชาวไทย เป็นผู้นำกับบัญชาสูงสุด รักษาสถานการณ์ทั่วราชอาณาจักร ทั้งนี้จนกว่าจะได้ตั้งคณะรัฐมนตรีขึ้นใหม่^๓ นอกจากนั้นคณะปฏิวัติยังได้ประกาศยกเลิกพระราชบัญญัติพรการ เมือง พ.ศ. ๒๔๙๘ โดยให้เหตุผลว่าสถานการณ์ของประเทศในเวลานั้นไม่เหมาะที่จะมีพรการ เมือง^๓ จึงมีมติให้บรรดาพรการ เมืองที่ได้จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติดังกล่าวต้องเป็นอันสิ้นสุดลง

และจากคำปราศรัยในวันชาติ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๐๒ ก่อนหนึ่งของ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก็ได้เข้าถึงแนวความคิดเกี่ยวกับ "การปฏิวัติ" มีความว่า

... แผนการปฏิวัติคืออะไร ถ้าคิดแต่เพียงผิวเผิน ก็อาจจะเข้าใจแต่เพียงว่าเป็นแผนการยึดอำนาจ แล้วก็จัดตั้งสภาใหม่ รัฐบาลใหม่ ซึ่งล้วนแล้วไปช่วยคนของคณะที่ยึดอำนาจได้ อันที่จริงวิธีการอย่างนั้น เป็นเรื่องของรัฐประหาร ข้าพเจ้า ได้กล่าวยืนยันตั้งแต่นั้นมา ว่างานครั้งนี้ไม่ใช่รัฐประหาร แต่เป็นการปฏิวัติ รัฐประหาร เป็นเรื่องขงชิงอำนาจ งานปฏิวัติครั้งนี้ไม่ใช่ขงชิงอำนาจจากใคร เวลาทำการปฏิวัติ รัฐบาลโคลาออกแล้ว และยังไม่มีการตั้งรัฐบาลใหม่ รัฐประหาร เป็นเรื่องที่ดีกว่าฝ่ายตรงอำนาจ เป็นศัตรู ของชาติไปเสีย แต่งานปฏิวัตินี้ไม่ได้ถือว่า

¹"ประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๓" ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๗๕ ตอนที่ ๘๑ ลงวันที่ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๐๑

^๒ข.

^๓"ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๘" ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๗๕ ตอนที่ ๘๓ วันที่ ๒๑ ตุลาคม ๒๕๐๑

ใคร เป็นศัตรู ทรงกันขาม กลับเรียกร้องเอากันต่างพวกทางพรรคเข้ามาร่วมมือกัน
เพื่อสร้างสรรค์ความดีงามในแก่ประเทศไทยชาติอย่างแท้จริง ...¹

ตามคำปราศรัยนี้ อาจกล่าวได้ว่า แนวความคิดใน "การปฏิวัติ" ของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ นั้นคือการปฏิวัติจากชั้นรากฐานอย่างจริงจัง ซึ่งต้องการจะให้ดีที่สุด สัมกับความมุ่งหมายและเจตนาของการสร้างชาติและสร้างประเทศไทยใหม่ จึงจำเป็นต้องรู้ของเก่าทิ้งและสร้างใหม่ นั่นคือ ยกเลิกรัฐธรรมนูญ พรรคการเมือง เพื่อเตรียมการสร้างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ที่เหมาะสมกับนิสัยใจคอและวิถีชีวิตของประชาชนคนไทย / ควบการรวบรวมผู้มีปัญญาและผู้มีความสามารถทั้งหลายมาร่วมปรึกษาหารือว่าควรจจะสร้างรัฐธรรมนูญและจะวางโครงการพัฒนาการสร้างชาติไปในรูปแบบใดจึงจะเหมาะสม ซึ่งการสร้างชาติดังกล่าวจึงจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือของคนทั้งชาติ / ดังนั้นความสามัคคีในชาติจึงเป็นเรื่องที่สำคัญ ดังนั้นแผนการปฏิวัติอันคับแค้นจึงเป็นการเสริมสร้างความสามัคคีในชาติ ควบเหตุนี้เองการปฏิวัติจึงไม่ใช่การช่วงชิงอำนาจ ยึดอำนาจ หรือถืออำนาจไว้ในมือใคร ซึ่งต่างกับรัฐประหาร การยกเลิกสถาบันดังกล่าวของคณะปฏิวัติก็เพราะได้มองเห็นความผิดพลาดกลับเหลวภายหลังรัฐประหาร 16 กันยายน พ.ศ. 2500 ที่มีได้แก่โครงการปกครองบ้านเมืองใหม่

2.2 ระบอบประชาธิปไตยแบบไทย ๆ การปกครองของไทยจะต้องเหมาะสมกับสภาพสังคมไทย ควบแนวความคิดนี้ "การยึดอำนาจครั้งที่สองของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เมื่อวันที่ 30 ตุลาคม พ.ศ. 2501 จึงถูกเรียกว่า "การปฏิวัติ" ไม่ใช่ "การรัฐประหาร" ดังกล่าวมาแล้ว จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ มองความหมายของ "การปฏิวัติ" ในความหมายที่ว่า เป็นการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงและให้เหตุผลใหม่ (rationalization) เกี่ยวกับรูปแบบการเมือง (political order) โดยมองดูสภาพสังคมของไทย เป็นหลักแล้วปรับคัดแปลงรูปแบบทาง

¹ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ "คำปราศรัยในวชิราวุธ 24 มิถุนายน 2502" ประมวลสุนทรพจน์ของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ พ.ศ. 2502 - 2504 พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ าวณา จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ 17 มีนาคม 2507 หน้า 15

การ เมืองประชาธิปไตยตะวันตกให้เป็นประชาธิปไตยแบบไทย ๆ นั่นคือ จะต้องมีการปรับตัวของระบบการปกครองของไทยหลังการ เปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและสภาวะการณ์ กล่าวได้ว่า จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นผู้นำคนแรกของไทยที่พยายามมองปัญหาทางการ เมืองด้วยความเชื่อมั่นว่า การ เมืองไทยต้องขึ้นอยู่กับหลักการของเมืองไทยและมีใช้หลักการแบบตะวันตก¹ ด้วยบทความตอนหนึ่งของ "สองศูนย์" ว่า

... คณะปฏิวัติมีความมุ่งหมายที่จะทำประเทศไทยให้เป็นประชาธิปไตย มีความมุ่งหมายจะสร้างประชาธิปไตยขึ้นในประเทศไทยให้เป็นผลสำเร็จ และเห็นว่าจะบรรลุผลตามความมุ่งหมายนี้ได้ จะต้องแก้ไขข้อผิดพลาดในอดีตนั้นเสีย ... จึงทำการปฏิวัติเมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2501 ยกเลิกระบอบประชาธิปไตยที่นำมาจากต่างประเทศทั้งดุ้นเสีย และเสนอว่าจะสร้างระบอบประชาธิปไตยที่เหมาะสมกับลักษณะพิเศษและสภาวะการณ์ของไทย จะสร้างประชาธิปไตยของไทยและประชาธิปไตยแบบไทย ... การยกเลิกระบอบประชาธิปไตยตามแบบตะวันตก และสถาปนาระบอบประชาธิปไตยที่เหมาะสมกับสภาวะการณ์และลักษณะพิเศษของประเทศไทยขึ้นแทน . . นับว่าเป็นการ เปลี่ยนแปลงในลักษณะของการปฏิวัติ²

นอกจากนั้นคณะปฏิวัติยังมีความเห็นว่า หลักการประชาธิปไตยที่ได้สถาปนาขึ้นหลังการ เปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 นั้นเป็นการหยิบยืมมาจากประเทศตะวันตก โดยเฉพาะจากประเทศอังกฤษและฝรั่งเศส แม้ว่าจะได้มีการปรับปรุงแก้ไขทำไปภายในขอบเขตของประชาธิปไตยตะวันตกนั้นเอง การปฏิวัติ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2501 เป็นขบวนการ เปลี่ยนแปลงแบบและเนื้อหาของประชาธิปไตย ไม่ใช่เปลี่ยนระบอบประชาธิปไตย เพราะก่อนหน้านี้ผู้นำไทย เข้าใจประชาธิปไตยเพียงแต่เปลือกนอก โดยไม่ได้เข้าใจถึงแก่นสาร เนื้อหา ฉะนั้น คณะปฏิวัติจึงทำการ

¹Thak Chaloeontiarana. Thailand The Politics of Despotic Paternalism. p. 152 - 156.

²สองศูนย์ (นามแฝง) ประชาธิปไตยแบบไทย หน้า 40 - 65 บรรยายทางวิทยุกระจายเสียง 17 สิงหาคม 2508

ปรับปรุงแสวงหาเนื้อหาที่มีความหมายต่อสังคมไทย¹ ควบคู่กับประชาธิปไตยตามหลักการของ
เมืองไทย จึงควรจะเป็นไปในรูปที่รัฐบาลหรือฝ่ายบริหารมีอำนาจเหนือนิติบัญญัติและจอมพล สฤษดิ์
ชนะรัชต์ ยังเชื่อว่าการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรไม่ใช่สิ่งจำเป็นสำหรับประเทศไทย ทั้งนี้เพราะ
ผู้แทนของประชาชนแบบไทย ๆ นั้นไม่จำเป็นที่จะต้องได้รับเลือกมาจากประชาชนโดยตรง สมาชิก
สภาที่มาจากการแต่งตั้งก็สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ดีไม่ยิ่งหย่อนกว่ากัน ดังคำปราศรัยตอนหนึ่ง
ของจอมพล สฤษดิ์ ชนะรัชต์ ว่า

... ความเป็นไปในรัฐสภาที่เราได้อยู่เวลานี้ ผิดกับในยามที่ใช้รัฐธรรมนูญปกติแต่
เพียงว่า ไม่มีผู้แทนที่หาเสียงเลือกตั้งตรงมาจากราษฎร แท้จริงเขากลัวการรับรองว่า
ในกระบวนการรักษาดุลประโยชน์ของราษฎร ความหวังคือของราษฎร และเจตนาที่
จะสร้างสรรค์พัฒนาประเทศชาตินั้น สมาชิกสภาว่ารัฐธรรมนูญที่มีอยู่ในเวลานี้
ไม่ยิ่งหย่อนกว่าสมาชิกวุฒิสภาในสมัยใด ๆ เราทำงานกันด้วยความจริงใจ ด้วยวิชา
ความรู้ ด้วยคุณลักษณะเพียงธรรมดา ... ข้าพเจ้าอาจจะยืนยันได้ว่า สมาชิกสภา
ร่างรัฐธรรมนูญในปัจจุบัน แม้จะมีได้รับเลือกตั้งตรงมาจากราษฎร ก็ทำงานด้วยความ
ซื่อสัตย์ต่อราษฎร เป็นอย่างยิ่ง และงานที่สภาปัจจุบันได้ทำไปชั่วเวลาเกือบ
2 ปีนี้ ก็ได้ผลเป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติ ไม่น้อยกว่ารัฐสภาในสมัยใด ๆ และ
ยิ่งกว่ารัฐสภาในบางยุคบางสมัย ...²

¹ ส่องศูนย์ (นามแฝง) ประชาธิปไตยแบบไทย หน้า 40 บรรยายทางวิทยุ
กระจายเสียงแห่งประเทศไทย 10 สิงหาคม 2508

² "คำปราศรัยในวันรัฐธรรมนูญ และวันสิทธิมนุษยชน วันเสาร์ที่ 10 ธันวาคม 2503
ประมวลสุนทรพจน์ของ จอมพล สฤษดิ์ ชนะรัชต์ พ.ศ. 2502 - 2504 พิมพ์ในงานพระราชทาน
เพลิงศพ พลโท จอมพล สฤษดิ์ ชนะรัชต์ 17 มีนาคม 2507 หน้า 301

แนวความคิดของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ทางด้านการเมืองตามหลักการและความเหมาะสมแบบไทย ๆ นั้น คือ อำนาจทางการเมืองและการตัดสินใจนโยบายทางการเมืองจะคงอยู่ในมือของฝ่ายรัฐบาล โดยที่นักการเมืองอื่น ๆ จะไม่ค่อยมีบทบาทนัก หรืออาจจะเป็นเพียงทนายที่ปรึกษาและสัญลักษณ์แห่งหลักธรรมแห่งอำนาจเท่านั้น และสัญลักษณ์และหลักธรรมแห่งอำนาจอีกแหล่งหนึ่งก็คือ องค์พระมหากษัตริย์ ผู้ที่จะเลือกนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรี แต่อำนาจทางการเมืองจริง ๆ นั้น ๆ ก็อยู่ในกำมือของคณะปฏิวัติ และกองทัพที่มีอาวุธสนับสนุนสถาบันการเมืองอื่น ๆ เป็นเพียงเครื่องมือในการประคับประคองให้อำนาจนั้นตั้งค้ำค้ำ และที่ว่าอำนาจฉบับไทยมาจากประชาชนชาวไทยนั้น ก็มิได้หมายความว่า ประชาชนจะใช้อำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร หรืออำนาจตุลาการด้วยตนเอง แต่หมายความว่า อำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร และอำนาจตุลาการนั้น เป็นอำนาจที่แสดงบทบาทของตัวแทนเจตนารมณ์ของประชาชนชาวไทย¹

จากที่กล่าวมานี้ก็แสดงให้เห็นว่า ประชาธิปไตยแบบไทยตามแนวความคิดของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก็คือระบบการปกครองในรูปแบบเผด็จการนั่นเอง เพราะประชาชนไม่มีโอกาสที่จะได้แสดงปรีชาญาณ และรัฐบาลก็กลายเป็นสถาบันที่ผูกขาดในเรื่องนี้และแอบอ้างว่าได้ทำตามเจตนารมณ์ของประชาชน คือ เป็นรัฐบาลประชาธิปไตยซึ่งจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เชื่อว่าระบบการปกครองของคณะปฏิวัติเป็นหลักการที่มีความเหมาะสมกับสังคมไทยคือมีอุดมการณ์ว่า การปกครองเป็นเรื่องของกษัตริย์ ของเจ้านายที่มีบุญญาธิการ ประชาชนส่วนใหญ่จะไม่สนใจนักว่าจะใครจะเป็นผู้นำของประชาชน ประชาชนต้องการเพียงแต่ว่าผู้นำในการปกครองประเทศนั้นต้องสามารถบำเพ็ญทุกขบารุงสุขของประชาชนได้ มีความเที่ยงธรรมและสุจริตใจ ส่วนระบบที่นำมาใช้ในการปกครองบริหารประเทศนั้นมีความสำคัญน้อยกว่าความบริสุทธิ์ใจของผู้นำประเทศ² และด้วยเหตุนี้คณะปฏิวัติซึ่งมีจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นหัวหน้าจึงสามารถทำหน้าที่เป็นตัวแทนของประชาชนได้ เพราะคณะปฏิวัติมีความซื่อสัตย์สุจริตและจริงจังต่อความต้องการของประชาชน

¹ Thak Chaloomtiarana. Thailand The politics of Despotic Paternalism. p.158 - 160.

² อนันต์ แจงกลีบ การเปลี่ยนแปลงการปกครองของประเทศไทย หน้า 54

2.3 การปกครองในรูปแบบ "พหุปกครองลูก"

หลังจากจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ทำการปฏิวัติ เมื่อ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2501 แล้ว จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ดำเนินการแก้ไขระบบการปกครองของไทยให้เหมาะสมกับสังคมไทยและสภาพการณ์ในประเทศไทย และจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในตำแหน่งหัวหน้าคณะปฏิวัติได้พยายามชี้แจงให้ประชาชนเห็นว่า ระบบประชาธิปไตยแบบตะวันตกที่คณะผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 นำแบบอย่างมาจากประเทศตะวันตกนั้นไม่อาจไปกันได้กับสภาพสังคมไทย เพราะประชาชนชาวไทยยังไม่พร้อมสำหรับการปกครองระบอบประชาธิปไตยแบบตะวันตก ซึ่งบทความตอนหนึ่งของ เนคเตอร์ไลน์ (Neuchterlein) กล่าวว่า "ประเทศไทยนั้นยังไม่พร้อมสำหรับการปกครองในระบอบผู้แทนตามแบบฉบับของประเทศทางตะวันตก ซึ่งจะเห็นได้จากความล้มเหลวของรัฐบาลชุดต่าง ๆ จากการนำการปกครองระบบนี้มาใช้นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา"¹ นอกจากนั้น พ.อ.ถนัด คอมันตร์ รัฐมนตรีต่างประเทศของไทยในคณะรัฐบาลจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ยังได้เขียนบทความตอนหนึ่งแสดงความเห็นสนับสนุนความคิดของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ไว้ว่า "ความล้มเหลวของรัฐบาลในอดีต เกิดขึ้นเนื่องจากความพยายามที่จะนำสถาบันของชาติอื่นเข้ามาสถาปนาขึ้นในประเทศไทยโดยปราศจากการเตรียมการอย่างระมัดระวังมาก่อน และโดยเฉพาะอย่างยิ่งสภาพแวดล้อมและธรรมชาติของคนไทย"²

จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ มีความคิดว่า รัฐบาลโดยเฉพาะตัวนายกรัฐมนตรีนั้นจะต้องเป็นผู้มีบทบาทของผู้นำทางการเมืองที่เด็ดขาด และอำนาจนั้นจะต้องตั้งอยู่บนหลักของความเป็นธรรม โดยที่ผู้นำนั้นจะต้องระลึกว่าหน้าที่ของตนนั้นคือการเป็นผู้นำแบบพหุปกครองลูก ทั้งนี้เพราะจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ มองในรูปที่ประเทศชาตินั้นเสมือนครอบครัวใหญ่ ประมุขของประเทศหรือหัวหน้าผู้ปกครองก็คือ บิดาหรือหัวหน้าของครอบครัว ซึ่งจะต้องให้ความรักและความเมตตาแก่ผู้อยู่ใต้ปกครอง เหมือนที่บิดาพึงให้ความรักความเอาใจใส่แก่บุตร จึงจะเห็นได้จากสุนทรพจน์ของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ณ สถานที่ต่าง ๆ คือ

¹ Donald E. Neuchterlein. "Thailand after Sarit," Asian Survey. 5 : 842 - 843, May, 1964.

² Thanad Comand. "... New Era for Thailand," The Bangkok Post. March 10, 1959. p.7.

... วิชารัฐศาสตร์ในสมัยใหม่จะก้าวหน้าไปสักเพียงใดก็ตามที่ หลักการอันหนึ่งในระบบการปกครองแบบโบราณของไทย ยังมีคุณค่าอย่างประเสริฐและควรจะใช้อยู่เสมอ หลักการที่ว่านี้คือการ เป็นพ่อบ้านพ่อเมือง บ้านเมือง เป็นเหมือนครอบครัวใหญ่ ... นักปกครองต้องถือว่าพลเมืองที่อยู่ในความปกครองนั้น ไม่ใช่คนอื่น แต่เป็นพี่น้องลูกหลานในครอบครัวเดียวกัน ความยากค้ำจุน ความผาสุก ความเดือดร้อนที่เกิดขึ้นเป็นเรื่องของครอบครัว จึงจำเป็นที่ผู้ปกครองจะต้อง เอาใจใส่ดูแลความเป็นไปของครอบครัวใหญ่นี้อย่างใกล้ชิด ...¹

... แม้ในสมัยนี้จะได้เปลี่ยนระบบการปกครอง เรียกชื่อเป็นอย่างอื่น ไม่เรียกว่า "พ่อ" เหมือนแต่ก่อน ข้าพเจ้าก็ยังยึดมั่นนับถือคติและประเพณีโบราณของไทย เราในเรื่องพ่อปกครองลูกอยู่เสมอ ข้าพเจ้าเคยพูดบ่อย ๆ ว่า ชาติเป็นเหมือนครอบครัวใหญ่ ผู้ปกครองไม่ใช่ชนโกล คือหัวหน้าครอบครัวใหญ่นั้นเอง ทุก ๆ ครั้งที่มีการอบรมข้าราชการจังหวัด นายอำเภอหรือเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองไม่ว่าชั้นใด ข้าพเจ้าได้กล่าวย้ำเตือนใจไว้เสมอว่าให้ใช้ชีวิตพ่อปกครองลูก ... ต้องถือว่าราษฎรทุกคนเป็นลูกหลาน ต้องมีความอารีไมตรีจิต เอาใจใส่ในทุกข์สุขของราษฎร เท่ากับเป็นบุตรหลานในครอบครัวของตัวเอง ตัวข้าพเจ้าเองได้ยึดมั่นในหลักการนี้ เป็นที่สุดไม่ว่าจะเกิดทุกข์ภัยหรือ เหตุการณ์สำคัญขึ้นที่ไหน ข้าพเจ้าพยายามไปถึงที่นั้น ดูแลอำนวยความสะดวกทุกภัยด้วยตัวเอง ข้าพเจ้าพยายามเข้าถึงราษฎร และเอาใจใส่ในความเป็นอยู่ของราษฎร เหมือนหนึ่งว่าเป็นครอบครัวของข้าพเจ้าเอง เสมอ ...²

¹จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ "คำกล่าว เปิดประชุมปลัดจังหวัดและนายอำเภอทั่วราชอาณาจักร 27 เมษายน 2502" ประมวลสุนทรพจน์ของ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ พ.ศ. 2502 - 2504 พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พลโท จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ 17 มีนาคม 2507 หน้า 3

²จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ "คำกล่าว เปิดการประชุมในการอบรมกำนัน 4 จังหวัด ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 7 สิงหาคม 2504" ประมวลสุนทรพจน์ของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ พ.ศ. 2502 - 2504 พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พลโท จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ 17 มีนาคม 2507 หน้า 437 - 438

จากข้อความดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ มีทัศนคติว่าการปกครองที่ดีคือการปกครองแบบ "พอปกครองลูก" จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในฐานะเป็นหัวหน้าคณะปฏิวัติและเป็นนายกรัฐมนตรี เปรียบเทียบเนื้อหาของครอบครัวนั้นคือประชาชนชาวไทย แนวความคิดนี้เป็นการสะท้อนความนึกคิดแบบโบราณว่า พ่อที่อยู่เหนือคนไทยทุกคนคือ "พ่อขุน" ซึ่งปกครองด้วยความเป็นธรรมและมีเมตตาจิตต่อผู้อยู่ใต้ปกครอง¹ แต่ในบางครั้งก็จะเป็นผู้ใช้อำนาจเด็ดขาดใดก็ตามว่าเป็นผลต่อครอบครัว หรือจะต่อปราบ "ลูก" ที่ทำผิดในบางครั้งบางครั้ง ซึ่งก็เป็นการกระทำที่ "พอ" ทำกับ "ลูก" แม้ว่าป็นเผด็จการ ก็เป็นเผด็จการแบบพ่อกับลูก ซึ่งจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เชื่อว่าเป็นเผด็จการที่ดีและเหมาะสมกับสังคมไทย ดังโอวาทของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ตอนหนึ่งว่า

... ข้าพเจ้าสารภาพว่าในวงการของรัฐบาลเองในสมัยหนึ่งที่ทำผิดไปมาก โดยสนับสนุนความเป็นอันธพาล และเอาคนในลักษณะอันธพาลมาเป็นเครื่องมือให้ทำผิดยิ่งขึ้นไป ผลสุดท้ายก็เป็นความเดือดร้อนกันทั่วบ้านทั่วเมือง ข้าพเจ้าไม่ได้เกลียดชังท่านทั้งหลาย เพราะท่านจะเป็นอันธพาลหรือเป็นอะไร ท่านก็เป็นเพื่อนร่วมชาติร่วมประเทศของข้าพเจ้า ข้าพเจ้าถืออยู่เสมอว่าชาติเป็นเสมือนครอบครัวอันใหญ่จะเป็นบุญหรือกรรมก็ตามที่ ข้าพเจ้าเคยอยู่ของมารันทน์ที่หัวหน้าครอบครัวในเวลานี้ ข้าพเจ้าให้ความรักใคร่ไม่ตรีทั่วถึงกันทุกคน แก่ทุกคนในครอบครัวนี้เองทำความเดือดร้อนแก่คนส่วนใหญ่ในครอบครัว ข้าพเจ้าก็ต้องกำหราบปราบปราม การกระทำของข้าพเจ้าในการสั่งจับท่านตามกฎหมาย ก็เพื่อปราบปรามให้ท่านเป็นคนที่ดีต่อไป ... ขอให้ท่านออกจากความผิด คือ ความเป็นอันธพาล มาตั้งตนชีวิตใหม่ในความสว่าง คือความเป็นสาธารณรัฐประชาธิปไตย ... ถ้าหากท่านจะเชื่อข้าพเจ้า ท่านก็จะประสบความสำเร็จที่มีความสุข ท่านจะประกอบอาชีพการงานกลับตั้งเนื้อตั้งตัวได้ใหม่

¹ ทัศนะ เฉลิบเกียรติ "ความคิดทางการเมืองของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ และระบบการเมืองแบบพ่อกับลูก" ใน รักเมืองไทย หน้า 53 - 54

แต่ถ้าหากท่านยังไม่กลับใจยังขึ้นประพาศเป็นอันขาดอยู่อย่างเดิม ก็เป็นความ
จำเป็นที่ข้าพเจ้าจะต้องกำหนดปราบปรามให้หนักยิ่งกว่าที่ทำมาแล้ว ...¹

จากข้อความต่าง ๆ ที่ได้อ่านมานี้ เป็นการแสดงให้เห็นว่า ระบบการเมืองการปกครอง
ของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ นั้นหัวใจของระบบก็คือตัวผู้นำ หัวหน้าครอบครัว หรือ "พ่อขุน"
หน้าที่ของพ่อขุนก็คือต้องเป็นผู้นำที่ดีแบบพ่อปกครองลูก ดังนั้นในฐานะที่เป็นหัวหน้าครอบครัว
จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ของเอาใจใส่ดูแลและทำให้ครอบครัวมีความสุขเรียบร้อย เพราะ
ระบบการเมืองของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ นั้นตั้งอยู่บนรากฐานของความสงบเรียบร้อยและ
ความมีระเบียบ ทั้งนี้จะเห็นได้จากภายหลังที่ทำการปฏิวัติ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2501 แล้ว
ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 21 ใจความว่า "อันชนพาลนั้นเป็นภัยต่อสังคม และควรจะมี
การจัดการปลดปล่อยปัญหานี้"² ปรากฏว่าจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ให้ความสนใจสอดส่อง
ดูแลความประพฤติตลอดจนการแต่งกายของเด็กวัยรุ่นในสมัยนั้น วัฒนธรรมของพวกเขาวันตก เช่น
การเต้นรำ เพลงร็อก การแต่งกายเลียนแบบฮิปปี้ ฯลฯ จะได้รับการตักเตือนให้เลิกหรือ
อาจจะถูกจับ กล่าวหาว่าเป็นอันพาล จับตัวคุมขังและส่งไปอบรมให้เป็นคนดีเสียก่อน การสะสาง
ครอบครัวให้มีระเบียบนั้นได้ครอบคลุมไปถึงความสะอาดเรียบร้อยของบ้านเมือง ปัญหาชีวิตประจำวัน
ของครอบครัว การเดินทางไปเยี่ยมเยียนราษฎรตามภาคต่าง ๆ ฯลฯ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า
จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ พยายามทำตัวเป็น "พ่อ" ที่ดี เอาใจใส่ดูแลทุกข์สุขของลูกคือประชาชน
และเป็นการเน้นถึงค่านิยมทางการเมืองของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ที่ถือว่าประชาธิปไตยแบบไทย
เป็นระบบพ่อปกครองลูก และเพื่อให้ประชาชนยอมรับการปกครองดังกล่าว จอมพล สฤษดิ์
ธนะรัชต์ ได้พยายามทำให้เห็นว่า แม้พอจำเป็นจะต้องปกครองลูกด้วยอำนาจเด็ดขาด แต่พอก็ได้

¹จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ "โอวาทและคำกล่าวปิดการอบรมอันพาล ในวันที่ 6
กันยายน 2503" ประมวลสุนทรพจน์ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ พ.ศ. 2502 - 2504
พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พลเอก จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ 17 มีนาคม 2507
หน้า 215 - 216

²"ประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 21" ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 75 ตอนที่ 89
ลงวันที่ 2 พฤศจิกายน 2501

พยายามที่จะรับผิดชอบต่อความผาสุกของประชาชนอยู่เสมอ ดังนั้นเมื่อจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์
ไปกล่าวคำปราศรัยหรือให้โอวาท ณ ที่ใด ก็มักจะกล่าวถึงความผาสุกของประชาชนด้วยถ้อยคำ
และน้ำเสียงที่หนักแน่นและเอาจริง เอาจัง เช่น

... ระบบการปกครองของไทยเราก็คงแต่โบราณมา ก็ถือว่าเจ้าบ้านเมือง
เป็นหูเป็นตาของรัฐบาล ซึ่งคำโบราณพูดว่า "ทางหูทางตา" ... ในสมัยนี้ก็เช่น
เดียวกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมัยรัฐบาลปวิติ ซึ่งข้าพเจ้าดำรงตำแหน่ง
นายกรัฐมนตรีอยู่นี้ ข้าพเจ้าถือว่าท่านทั้งหลาย เป็นหูเป็นตาและเป็นดวงใจของ
ข้าพเจ้าที่มอบไว้แก่ราษฎรทั้งหลาย ความผาสุกอยู่ก็กินดีของราษฎร เป็นเรื่องที่
ฝังอยู่ในดวงใจของข้าพเจ้าอย่างแนบแน่น ข้าพเจ้าขอให้ท่านทั้งหลาย เป็นตัวแทน
ดวงใจของข้าพเจ้า ซึ่งจะให้ความรักความเอาใจใส่แก่ราษฎร ... และที่สำคัญ
ที่สุดคือช่วยข้าพเจ้าคิดว่าทำอะไรจึงจะสร้างความผาสุกของราษฎรได้ทั่วไป
ท่านจะทำอะไรที่เกี่ยวกับราษฎร ขอให้ท่านนึกเสมอว่าท่านเป็น "ข้าหลวงต่างใจ"
เป็นตัวแทนดวงใจของข้าพเจ้า ข้าพเจ้ามีดวงใจที่รักและสุจริตต่อประชาชนอย่างไร
ขอให้ท่านรักและสุจริตใจต่อประชาชนอย่างนั้น ...¹

... เรื่อง "ความผาสุกของประชาชน" เป็นเสมือนเสียงลึกลับ ที่ติดตามร่ำร้อง
เร่รัด แะบีบคั้นข้าพเจ้าอยู่ทุกเวลา ไม่เผลอ เว้นแวงโย ข้าพเจ้าคงคิด
แสวงหาอยู่ทุกขณะว่าจะสร้างความผาสุกให้แก่ประชาชนได้คววิธีใด ข้าพเจ้า
ต้องประสบปัญหาอย่างหนึ่งที่ทุกรัฐบาลต้องประสบมาแล้ว ...²

¹จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ "คำกล่าวในการ เปิดประชุมสภาข้าราชการจังหวัดและมณฑล
การตำรวจภูธร เขต 16 มีนาคม 2503" ประมวลสุนทรพจน์ของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์
พ.ศ. 2502 - 2504 พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พลเอก จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์
17 มีนาคม 2507 หน้า 147

²จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ "คำปราศรัยในวชิราภิ 24 มิถุนายน 2502" ประมวล
สุนทรพจน์ของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ พ.ศ. 2502 - 2504 พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ
พลเอก จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ 17 มีนาคม 2507 หน้า 19

จากข้อความดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เห็นว่าการปกครองแบบ
พหุปกครองคือการปกครองที่เป็นประชาธิปไตยซึ่งเหมาะสมกับสภาพสังคมไทย ที่ให้ความสำคัญ
แก่ผู้ปกครอง เปรียบประดุจ "พ่อ" ซึ่งสมาชิกในบ้านจะต้องให้ความเคารพเชื่อฟังและเกรงกลัว
คำตัดสินของพ่อถือเป็นคำตัดสินที่เด็ดขาด และในขณะเดียวกัน "พ่อ" ก็ต้องมีหน้าที่บำเพ็ญทุกขบารุงสุข
ให้แก่สมาชิกในครอบครัว ให้ความผาสุก ความยุติธรรม และมีความเจริญก้าวหน้าต่อไป
ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า แนวความคิดจากระบบการปกครองแบบ "พหุปกครอง" นี้ได้เป็นพื้นฐานที่
สำคัญของการบริหารงานการปกครองของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ตลอดมา

3. จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ กับระบบรัฐสภา

3.1 รัฐสภาไทยในทัศนะของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้กล่าวมาแล้วว่า
จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ มองดูการเมืองของไทยจากความเข้าใจของตนเองว่าอะไรคือหลักการ
ของการเมืองไทย และจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เชื่อมั่นว่าการเมืองไทยต้องขึ้นอยู่กับหลักการเมือง
ไทยไม่ใช่หลักการเมืองแบบตะวันตก ทั้งนี้เพราะจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้มองเห็นภาพ
เหตุการณ์อย่างชัดเจนก่อนปฏิวัติ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2501 ว่าเป็นความแตกแยกอย่างรุนแรง
การกล่าวร้ายใส่โทษให้รัฐบาล ความกังขาที่ประหาร์หาคายวังงั้นเดะกัน จนกระทั่งรัฐบาล
ในสมัยนั้นต้องยอมรับว่า ไม่สามารถบริหารงานของประเทศชาติต่อไปได้ และจำต้องลาออก
ทั้งนี้เพราะว่าภายหลังการรัฐประหาร 16 กันยายน พ.ศ. 2500 แล้ว มิได้มีการแก้ไขรูป
การปกครองบ้านเมืองใหม่ คงปล่อยให้ดำเนินการไปตามแบบเดิม กล่าวคือ ยังคงมีรัฐสภา
มีพรรคการเมือง ให้เสรีภาพหนังสือพิมพ์ที่วิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลได้อย่างเต็มที่และกว้างขวาง
มีสหพันธ์และสหภาพกรรมกรที่ขอบหยุดงานและสไตรก์เมื่อไม่พอใจนายจ้าง เหล่านี้เป็นต้น¹ การที่
เห็นเช่นนั้นเนื่องมาจากการนำเอาระบอบประชาธิปไตยแบบตะวันตก เช่น อังกฤษ
ฝรั่งเศส เข้ามาใช้ในปี พ.ศ. 2475 และถึงแม้จะได้มีการเปลี่ยนแปลงอีกหลายครั้งหลายหน

¹ นรินทร์ เศรษฐบุตร และ โกสินทร์ วงศ์สุวรรณ เมืองไทยในระบอบรัฐสภา หน้า 238

แต่ก็เป็นการเปลี่ยนแปลงที่ยังคงอยู่ใกรอบของประชาธิปไตยตามแบบตะวันตกอยู่นั่นเอง ดังนั้น การปฏิวัติ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2501 แม้จะไม่ได้เปลี่ยนแปลงจากระบบประชาธิปไตย เป็นระบอบอื่น แต่ก็เป็นการยกเลิก ระบอบประชาธิปไตยแบบตะวันตก และสถาปนาระบอบประชาธิปไตยที่เหมาะสมกับสภาพการณ์และลักษณะพิเศษของประเทศไทยขึ้นแทน¹

จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เห็นว่า ระบบการเมืองไทยนั้นควรจะเป็นไปในรูปที่รัฐบาลหรือฝ่ายบริหารมีอำนาจเหนือฝ่ายนิติบัญญัติ ระบบพรรคการเมืองนั้นไม่เหมาะสมกับสังคมไทยและทฤษฎีระบบตัวแทนนั้นไม่จำเป็นจะต้องมีพรรคการเมืองและการเลือกตั้ง การเป็นตัวแทนหรือผู้แทนของประชาชนแบบไทย ๆ ไม่จำเป็นที่จะต้องได้รับมาจากประชาชนโดยตรง ระบอบประชาธิปไตยที่มีการเลือกตั้ง มีพรรคการเมืองนั้น จากเหตุการณ์ที่ผ่านมาปรากฏว่าทำให้เกิดการแตกแยกความสามัคคีในชาติ สถานการณ์มีแต่ความวุ่นวายไร้เสถียรภาพ เพราะมีแต่ทะเลาะวิวาทแย่งชิงผลประโยชน์ส่วนตัวกันจนไม่ต้องการอะไรให้เป็นขึ้นเป็นอันให้ เกิดประโยชน์แก่ประชาชน² ยิ่งไปกว่านั้น จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นคนที่มีมองโลกในแง่ความจริงตรงที่คิดว่า อุดมการณ์ทางการเมืองต้องมาภายหลังจากที่ได้มีการพิจารณาความจริงของสภาพสังคมแล้ว จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ มีความเห็นว่า พรรคการเมืองและการเลือกตั้งนั้นจะมีคุณค่าเมื่อต้องมีเงื่อนไขตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญที่แยกอำนาจบริหาร ออกจากอำนาจนิติบัญญัติให้มากขึ้น ซึ่งจะยังผลให้การเลือกตั้งมีบทบาทต่อการจัดตั้งรัฐบาลน้อยลง ผู้ที่จะเป็นรัฐมนตรีไม่จำเป็นต้องอาศัยการเลือกตั้งเป็นเงื่อนไขซ้ำซาก องค์พระประมุขยอมจะทรงพระราชนิพนธ์ด้วยพระปรีชาญาณอันสุขุมกับภริยาว่า ผู้ใดควรจะได้รับความไว้วางพระราชหฤทัยแต่งตั้งให้เป็นนายกรัฐมนตรี หรือรัฐมนตรี ซึ่งอาจจะเป็นผู้บุคคลที่สังกัดพรรคใดหรือไปสังกัดพรรคใดก็ได้ และจะเป็นรัฐบาลในรูปใดก็ตามก็ย่อมจะแสดงออกถึงความ เป็นรัฐบาลของชาติมากกว่ารัฐบาลของพรรค ด้วยเหตุนี้ ตามประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 3 ได้ประกาศยกเลิกรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475

¹ ทักษิณ เจริญศิริ "ความกึกก้องทางการเมืองของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ และระบบการเมืองแบบพหุนิยม" ใน รักเมืองไทย หน้า 46 - 47

² "สองศูนย์" (นามแฝง) ประชาธิปไตยแบบไทย หน้า 36 บรรยายทางวิทยุกระจายเสียง 11 กันยายน 2508

แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2495 ความว่า "โดยที่คณะปฏิวัติเห็นสมควรที่จะให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย เสียใหม่ให้เป็นไปด้วยความเหมาะสม ฉะนั้น ในชั้นนี้จึงให้

1. ยกเลิกรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475 แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2495 ..."¹ และจากประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 4 คณะปฏิวัติได้ให้เหตุผลในการยกเลิกรัฐธรรมนูญครั้งนั้นว่า

... ด้วย เหตุที่บัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญฉบับนี้ยัง ไม่รัดกุมพอที่จะแก่งัดงานการที่ เป็นอยู่ ในบัดนี้ได้ รัฐบาลต้องลาออกไปก็ด้วยเหตุนี้จำเป็นต้องสร้างรัฐธรรมนูญใหม่ ให้รัดกุม แข็งแรงพอที่จะต่อสู้กับภัย เฉพาะหน้าของประเทศชาติ การ เลิกรัฐธรรมนูญ เป็นผลให้ สถานูแทนราษฎรของหมดอายุไปด้วย คณะปฏิวัติมีความเสียใจที่พฤติกรรมต้อง เป็นเช่นนี้ ทั้ง ๆ ที่คณะปฏิวัติมิได้มีความคิดเป็นปฏิปักษ์ต่อสภาแต่อย่างหนึ่งอย่างใด ตรงกันข้าม คณะปฏิวัติ เห็นอกเห็นใจที่ทั้งสถานูแทนราษฎร และรัฐบาลที่ลาออกไปได้ปฏิบัติงานมา โดยเต็มความสามารถ อุปสรรคทั้งหลายหรือภัยของชาติ ไม่ได้เกิดจากการมีสภาพผิด แต่เกิดจากพฤติกรรมอันพินาศวิสัย ที่สภาหรือรัฐบาลจะแก้ไขด้วย เครื่องมือที่มีอยู่ ในปัจจุบันจำเป็นต้องสร้าง เครื่องมือใหม่ให้ทางจรรโลงประเทศชาติได้ตามความปรารถนา ...²

ตามประกาศของคณะปฏิวัติทั้งสองฉบับดังกล่าวมีผลอันสำคัญต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตย คือ ประการแรก เป็นผลให้สถานูแทนราษฎรของหมดสภาพไป สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่เพิ่ง เข้ามาโดยการ เลือกตั้ง วันที่ 15 ธันวาคม พ.ศ. 2500 ก็เป็นอันสิ้นสมาชิกภาพไปโดยปริยาย สถาบันทางการเมืองและตัวบุคคลในฐานะตัวแทนของประชาชนที่รัฐสภาก็ต้อง

¹ "ประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 3" ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 75 ตอนที่ 81 ลงวันที่ 20 ตุลาคม 2501

² "ประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 4" ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 75 ตอนที่ 81 ลงวันที่ 20 ตุลาคม 2501

สิ้นสภาพไป เสียงของประชาชนในอันที่จะได้แสดงความคิดเห็นและทำการควบคุมการบริหารของรัฐบาลให้เป็นไปตามความต้องการของประชาชนผู้เป็นเจ้าของประเทศก็มีอันต้องสิ้นสุดลง ทั้งนี้เพราะคณะปฏิวัติไปของการรัฐธรรมนูญแบบตะวันตก แต่ต้องการรัฐธรรมนูญแบบไทยของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ซึ่งจะเห็นได้ชัดคือหลักการของประชาธิปไตย เพราะเป็นการดัดสิทธิทางการเมือง สิทธิเสรีภาพของบุคคล สิทธิเสรีภาพโดยธรรมชาติ โดยการที่มองไม่เห็นความจำเป็นที่จะต้องมีการเลือกตั้งผู้แทนราษฎร ประการที่สอง จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ยังได้ประกาศยกเลิกพระราชบัญญัติพรกการ เมือง พุทธศักราช 2498¹ เสียอีกด้วย พรกการ เมืองนั้นเป็นสิ่งจำเป็นที่จะขาดเสียมิได้สำหรับการปกครองในระบบประชาธิปไตย ทั้งนี้เพราะในระบบประชาธิปไตยนั้นถือว่าอำนาจทางการเมืองเป็นของประชาชน และการใช้อำนาจของประชาชนนั้นจำเป็นต้องมีกลไกที่เป็นเครื่องมือในการดำเนินการ การรวมกลุ่มของประชาชนในรูปของพรกการ เมืองนับว่าเป็นเครื่องมือสำคัญอย่างหนึ่งของการใช้อำนาจ ดังนั้นพรกการ เมืองจึงเป็นเรื่องที่จำเป็นและสำคัญที่สุดอย่างหนึ่งที่จะทำให้การใช้อำนาจทางการเมืองของประชาชนเกิดพลังและมีผลสัมฤทธิ์สัมตามความมุ่งหมายของการปกครองในระบบประชาธิปไตย² แต่จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ มองพรกการ เมืองในทางลบ เพราะสมาชิกของพรกการ เมืองได้สร้างปัญหาให้กับรัฐบาล ทำความระส่ำระสายให้แก่วงการรัฐบาลเป็นอันมาก เนื่องจากสมาชิกของพรกการ เมืองประสงค์จะแสวงหาผลประโยชน์ และความก้าวหน้าในตำแหน่งทางการเมืองเมื่อต้องผิดหวัง ก็แสดงความไม่พอใจ บางคนก็แยกตัวจากพรรคไปตั้งพรรคใหม่ดังกล่ามาแล้ว จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ จึงเห็นว่าสถานการณ์ของประเทศในเวลานั้นไม่สมควรที่จะให้มีพรกการ เมืองจึงให้ยกเลิกเสีย ซึ่งการกระทำดังกล่าวจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก็ยอมรับว่าเป็นการก้าวถอยหลังของการปกครองในระบบรัฐสภา ดังคำปราศรัยตอนหนึ่งของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ "ข้าพเจ้าทราบดีว่าการปฏิวัติครั้งนี้ ทำให้ระบบประชาธิปไตยถอยหลังไปก้าวหนึ่ง

¹ "ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 8" ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 75 ตอนที่ 83 ลงวันที่ 21 ตุลาคม 2501

² อภิญา จรุงพร "ความไม่มั่นคงของพรกการ เมืองไทย" ใน สัตว์การเมือง หน้า 179

แต่เป็นการถอย เพื่อจะก้าวต่อไปอย่างมั่นคง"¹ ซึ่งเป็นการกล่าวอย่างตรงไปตรงมาของ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ถึงการยุบสภาผู้แทนราษฎร และการยกเลิกพรรคการเมือง ดังนั้น พรรคการเมืองจึง เป็นสถาบันทางการเมืองที่สำคัญที่สุดในระบบการปกครองแบบรัฐสภาที่มันต้องพบจุดจบลงโดยสิ้นเชิง

และประการสุดท้ายก็คือ เมื่อประกาศยกเลิกรัฐธรรมนูญการปกครอง พุทธศักราช 2475 แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2495 ไปแล้ว ในช่วงระหว่างที่ประเทศไทยยังไม่มีรัฐธรรมนูญให้เป็นกฎหมาย ประกาศของคณะปฏิวัติฉบับต่าง ๆ ทั้งหมด 57 ฉบับ² จึงเปรียบเสมือนเป็นตัวแทนกฎหมายที่ใช้ในการปกครองบริหารราชการแผ่นดินเพื่อมิให้ขาดตอน และประกาศของคณะปฏิวัติดังกล่าวก็ได้อำนาจให้เห็นถึงแนวนโยบายของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ หัวหอกคณะปฏิวัติในครั้งนี้ด้วย เช่น ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 12 ลงวันที่ 22 ตุลาคม 2501 เน้นการปราบปรามคอมมิวนิสต์อย่างเฉียบขาด และประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 21 ลงวันที่ 2 พฤศจิกายน พ.ศ. 2501 คณะปฏิวัติปราบบุคคลอันชั่วช้า ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 33 ลงวันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2501 เน้นการส่งเสริมกิจการอุตสาหกรรม และประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 37 ลงวันที่ 9 ธันวาคม พ.ศ. 2501 สั่งห้ามสูบบุหรี่ ฯลฯ³ จากประกาศของคณะปฏิวัติทำให้มองเห็น เหตุการณ์ แผนงาน นับแต่ได้เริ่มมีการปฏิวัติมา จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ทำการกวาดล้างความเสื่อมโทรมทั้งหลาย ได้แก้การปราบปรามคอมมิวนิสต์ ปราบอันธพาล การกวนเมือง การลักลอบวางเพลิง การสูบบุหรี่ การรักษาความสะอาดเรียบร้อยของบ้านเมือง ถนนหนทาง หาบเร่แผงลอยต่าง ๆ ที่ตั้งรกร้าง เกาะอยู่ตามข้างถนนต่าง ๆ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก็ใช้ประกาศของคณะปฏิวัติรื้อถอนออกไปโดยความที่สุด นอกจากนั้นยังสั่งปิดหนังสือพิมพ์ที่เอียงซ้ายหลายฉบับ การกระทำดังกล่าวเป็นการแสดงให้เห็นว่า จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ทำการปฏิวัติตามนโยบายอย่างแท้จริง จะเห็นได้จากคำปราศรัยตอนหนึ่งว่า

¹ สว่าง ลานเหลือ 37 ปีแห่งการปฏิวัติ หน้า 1

² "คำประกาศคณะปฏิวัติ 57 ฉบับ" ราชกิจจานุเบกษา (ฉบับพิเศษ) เล่มที่ 75 ตอนที่ 81 ถึง เล่มที่ 76 ตอนที่ 16 ลงวันที่ 20 ตุลาคม 2501 - 27 มกราคม 2502

³ ข.

... ระยะเวลาที่ข้าพเจ้าต้องรับผิดชอบในงานของชาติอย่างแท้จริง ได้เริ่มตั้งต้น
เพียงตั้งแต่วันที่ 20 ตุลาคม ปีกลายนี้ ... ข้าพเจ้าได้ออกหนังสือเชิญผู้ทรงคุณวุฒิ
ในสาขาวิชาต่าง ๆ มาประชุมชี้แจงความมุ่งหมาย ... หอประชุมกองทัพบกและ
วังสวนกุหลาบ เป็นเสมือนโรงงานใหญ่ที่เครื่องจักรกลไกแบบใหม่ภายใต้นามว่า
"กองบัญชาการคณะปฏิวัติ" ได้เริ่มเดินเครื่องอย่างเต็มกำลัง ทุกสิ่งทุกอย่าง เป็นไป
ตามแผนการปฏิวัติ¹

... ข้าพเจ้าในฐานะหัวหน้าคณะปฏิวัติ ได้ปฏิบัติภารกิจให้เป็นไปตามที่ให้คำมั่นสัญญา
ไว้แก่ท่านทั้งหลายแล้ว อย่างไรก็ดี นับแต่การปฏิวัติเป็นต้นมา แม้เราจะมีได้มี
รัฐธรรมนูญการปกครอง เป็นบรรทัดฐาน คณะปฏิวัติก็ได้เพียรพยายามที่จะควบคุม
การบริหาร ประเทศชาติมาด้วยความซื่อสัตย์ แม้จะยังไม่สมบูรณ์อย่างที่ท่านทั้งหลาย
ปรารถนาหรือหากว่ามีกรณีพิพาทบ้างก็ยังหวังอยู่ว่า คงจะได้รับความกรุณาจาก
จากพี่น้องชาวไทยโดยทั่วกัน²

จากที่กล่าวมานี้จะเห็นได้ว่า จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ มิได้มองเห็นความสำคัญของ
การใช้กฎหมายรัฐธรรมนูญ แม้ว่าจะเป็นการกระทำที่ขัดต่อวิถีทางประชาธิปไตยก็ตาม การปกครอง
ในระบบรัฐสภานั้นกฎหมายรัฐธรรมนูญเป็นสิ่งสำคัญ เพราะระเบียบ ข้อบังคับ และสิ่งที่เรียกว่า
กฎหมายนั้นควรจะมาจากความจำเป็นและความต้องการของประชาชนโดยผ่านทางผู้แทนราษฎร
หรือคณะรัฐมนตรีและมีการพิจารณาโดยรัฐสภา มิใช่เป็นสิ่งที่มาจากความคิดหรือความต้องการ
ของคณะบุคคลเพียงกลุ่มเดียวอย่างคณะปฏิวัติ และตามสภาพความเป็นจริงก็ปรากฏว่าต้อง เป็นไป

¹ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ "คำปราศรัยในวโรวาท 24 มิถุนายน 2502" ประมวล
สุนทรพจน์ของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ พ.ศ. 2502 - 2504 พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ
ท้าว จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ 17 มีนาคม 2507 หน้า 15

² สว่าง ลานเหลือ 37 ปีแห่งการปฏิวัติ หน้า 465

ความความเห็นชอบของหัวหน้าคณะปฏิวัติคือ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ทั้งนี้โดยไม่ได้มีการพิจารณาหรือฟัง เหตุผลว่าคำสั่งของคณะปฏิวัติแต่ละฉบับนั้นได้ เป็นไปตามความต้องการ ของประชาชนอย่างแท้จริงหรือไม่¹

ตามความเป็นจริง การยกเลิกรัฐธรรมนูญและการยุบสภาผู้แทนราษฎรทุกครั้งที่มีการยึดอำนาจหรือรัฐประหารนั้นไม่ใช่ เรื่องแปลก เพราะแทบทุกครั้งที่มี เหตุการณ์เช่นนี้เกิดขึ้น ก็จะทำให้เกิดคำถามที่กล่าว และจัดให้มีการ เลือกตั้งหรือแต่งตั้งสมาชิกใหม่เข้ามาแทน เพื่อให้มีรัฐสภา โดยที่ในสภาก็ยังมีสมาชิกที่มาจากการ เลือกตั้งรวมน้อยด้วย แม้จะเป็นเพียง เสียงส่วนน้อยก็ตาม แต่ในคราวนี้ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ไม่ได้ดำเนินการเช่นนั้น การ เลือกตั้งครั้งใหม่ไม่ใช่สิ่งที่ต้องมีได้ในระยะใกล้ เพราะจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ มองไปว่า สมาชิกรัฐสภา เป็นพวกที่ทำตนเป็นอุปสรรคต่อการบริหารงานของรัฐ ทั้งพรรคการเมืองก็กลายเป็นสิ่งซึ่ง ไม่สมควรที่จะมีอยู่ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ จึงได้สั่งยกเลิกพรรคการเมือง เสีย นายดาเรล เบอรี่แกน ได้เขียนถึงทัศนคติของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เกี่ยวกับรัฐสภาไว้ว่า

ท่านไม่ชอบการแทรกแซงของรัฐสภาที่เป็นการปกครองของรัฐบาล ดังนั้นท่านจึงยุบสภา
ท่านไม่ชอบนักการเมืองทั้งฝ่ายค้านและพวกที่อยู่พรรคเดียวกันกับตัวท่าน ดังนั้นท่านจึง
ยกเลิกพรรคการเมืองทั้งหลาย ท่านไม่ชอบการโจมตีของหนังสือพิมพ์ ไม่มีความรับผิดชอบ
ดังนั้นท่านจึงปิดหนังสือพิมพ์ ท่านไม่ชอบรัฐธรรมนูญซึ่งบัญญัติให้สิ่งดังกล่าวดำรงอยู่
ท่านจึงยกเลิกรัฐธรรมนูญเสีย²

3.2 อำนาจทางการเมืองของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในฐานะผู้นำบริหาร

โดยทั่ว ๆ ไปผู้นำรัฐบาลที่เพิ่ง เข้ารับอำนาจโดยวิธีทางที่ไม่ชอบธรรม เช่น โดยการใช้อำนาจในการปฏิวัติหรือรัฐประหารก็ตาม การสร้างอำนาจในการปกครองเป็นความจำเป็นอันรับกันที่จะต้องทำ เท่ากับการรักษาอำนาจและการสร้างการยอมรับให้เกิดขึ้น ซึ่งเป็น

¹ เฉลิม นิลลา รัฐประหาร พ.ศ. 2500 ในประเทศไทย หน้า 228

² นิธิ เสรฐบุญกร และ โกสินทร์ วงศ์สุววัฒน์ เมืองไทยในระบรัฐสภา
หน้า 240 - 241 (อ้างมาจาก Two New Strong Men in Asia "ไม่มีเลขหน้า")

งานที่ผู้นำจะต้องการหาวิธีการทำให้ประสบความสำเร็จ แต่การที่จะเป็นผู้นำได้ ก็จำเป็นต้องสร้างอำนาจให้กับตัวเองมาก่อน และเมื่อเป็นผู้นำแล้วก็ต้องเสริมสร้างอำนาจนั้นให้เข้มแข็งขึ้น เพื่อจะได้รักษาความเป็นผู้นำของตนไว้ให้ได้ ในการนี้จำต้องอาศัยทรัพยากรทางการเมืองหลายประการ และยุทธวิธีต่าง ๆ ในการเลือกใช้ทรัพยากรเหล่านั้น จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นผู้นำที่มีบทบาทสำคัญคนหนึ่งในการกำหนดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของไทย ได้รับอำนาจโดยการปฏิวัติรัฐประหาร และหลังจากได้เป็นผู้นำรัฐบาลแล้วยังได้สร้างอำนาจในการปกครองให้กับตนเองโดยอาศัยนโยบายและยุทธวิธีการสร้างอำนาจในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้ได้ภาพชัดเจนเกี่ยวกับอำนาจทางการเมืองของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ผู้เขียนจึงต้องการจะชี้ให้เห็นว่า จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ใช้ทรัพยากรทางการเมืองหลายประการในการสร้างอำนาจให้แก่ตน โดยไม่ได้อาศัยแต่เพียงกำลังทหารอย่างเดียว บุคลิกของการเป็นผู้นำ และความชอบธรรมก็เป็นส่วนสำคัญในการสร้างและรักษาอำนาจทางการเมือง และนอกจากนี้วิธีการใช้ทรัพยากรทางการเมืองให้สอดคล้องกันโดยมีกำลังทหารเป็นฐานรองรับก็เป็นเรื่องที่สำคัญ

๕ อำนาจทางการเมืองนั้น โรเบิร์ต ดาล์ (Robert Dahl) ได้ให้ความหมายที่น่าสนใจไว้ว่า

อำนาจทางการเมืองนั้นหมายถึง ความสามารถที่จะทำให้ผู้อื่นเชื่อฟังและปฏิบัติตามได้
อำนาจทางการเมืองจะต้องประกอบด้วยอำนาจและอิทธิพล อำนาจหมายถึงความ
สามารถที่จะบังคับให้ผู้อื่นปฏิบัติตามได้ ส่วนอิทธิพลหมายถึง ความสามารถที่จะโน้มน้าว
ให้ผู้อื่นปฏิบัติตาม¹ ๖

อำนาจนั้นกล่าวได้ว่าเป็นส่วนสำคัญของระบบการเมือง และเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับผู้นำทางการเมือง เพราะการที่จะเป็นผู้นำทางการเมืองได้ก็คือ การที่จะต้องใช้อำนาจนั้นเอง และเมื่อการขึ้นสู่ตำแหน่งผู้นำประเทศแล้ว ก็ต้องพยายามอยู่ในอำนาจให้ได้ โดยจะต้องใช้ปัจจัยหรือทรัพยากรหลายอย่างด้วยกัน และที่สำคัญคือต้องมีความสามารถทำให้การปกครองและนโยบายของตนได้รับการยอมรับและปฏิบัติตามจากประชาชน การที่จะสามารถได้รับการยอมรับและ

¹ Robert A. Dahl. Modern Political Analysis. p. 39 - 54.

เพื่อฟัง เช่นนั้นได้ ผู้นำจำต้องมีอำนาจใช้กำลังบังคับให้มีการปฏิบัติตามนั้นประการหนึ่ง และอีกประการหนึ่งนั้นต้องมีความชอบธรรมในสายตาของประชาชน ซึ่งจะทำให้ประชาชนปฏิบัติตามด้วยความสมัครใจ และในประการหลังนี้การใช้กำลังบังคับอาจไม่พึงใช้เลยหรือใช้น้อยมาก¹ แต่อย่างไรก็ตาม "อำนาจทางการเมืองจะมั่นคงหรือไม่นั้นจะต้องมีความชอบธรรมทางการเมืองเป็นส่วนประกอบที่สำคัญ ทั้งนี้เพราะความชอบธรรมทางการเมืองจะช่วยสนับสนุนให้ทุกหน่วยยอมรับอำนาจนั้น"² ดังนั้นในการศึกษาอำนาจทางการเมืองของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ จึงต้องพิจารณาว่า จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ใช้วิธีการอย่างไรที่จะเรียกร้องความชอบธรรมในการปกครองจากบุคคลทุกฝ่ายให้ยอมรับอำนาจทางการเมืองและการปกครองของตนตามหัวข้อต่อไปนี้คือ

3.2.1 อำนาจทางการเมืองโดยชอบธรรมในฐานะผู้นำของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์

3.2.2 อำนาจของผู้นำโดยทางนิตินัยของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์

3.2.1 อำนาจทางการเมืองโดยชอบธรรมในฐานะผู้นำของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์
สิ่งที่สนับสนุนให้จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ใช้อำนาจทางการเมืองโดยชอบธรรมที่สำคัญ คือ

1) กำลังทหาร กำลังทหารนับได้ว่าเป็นทรัพยากรทางการเมืองที่สำคัญอันหนึ่ง โดยเฉพาะในประเภทที่กำลังพัฒนาทั้งหลาย จะเห็นได้ว่าผู้นำทางทหารมักจะฉวยโอกาสใช้กำลังเข้าปฏิวัติรัฐประหารยึดอำนาจการปกครอง และในหลายกรณีกำลังทหารอาจจะนำมาใช้เป็นเครื่องสนับสนุนต่อรองทางการเมือง โดยไม่จำเป็นต้องมีการใช้กำลังยึดอำนาจอย่างเปิดเผย ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ปี พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา กล่าวได้ว่า ทหารกลายเป็นฐานอำนาจทางการเมืองของผู้ที่จะไต่เต้าขึ้นไปสู่ความมีอำนาจทางการเมือง อิทธิพลของทหาร

¹ สุจิต บุญบงการ "อำนาจทางการเมืองของผู้นำทหารไทย : ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างจอมพล ป. พิบูลสงคราม กับ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์" ใน รักเมืองไทย หน้า 85 - 86

² Warren Ilchman and Norman Thomas Uphoff. The Political Economy of Change. p. 49 - 51.

ในทางการเมืองจะเห็นชัดแจ้งก็คือ ผู้นำทางการเมืองหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองจำต้องอาศัยทหารมากขึ้นในการครองหรือต่อสู้กับคู่แข่งทางการเมือง และพยายามที่จะคอยป้องกันไม่ให้คนอื่นล่วงชิงไปครอบครอง รัฐบาลในระยะต่อมาที่ใช้พลังทหารเป็นฐานสำคัญในการปกครองประเทศและรักษาเสถียรภาพความมั่นคงในระบบของตน และนับแต่รัฐประหาร 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2490 เป็นต้นมา จะเห็นได้ว่าเกียรติภูมิของทหารสูงขึ้นมากและมีฐานะการยอมรับสูง อิทธิพลทางการเมืองของทหารเด่นชัดขึ้นเรื่อยมา¹

จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้เข้าขึ้นมาโดยอาศัยกำลังทหารเป็นสำคัญ เพราะจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นทหารอาชีพที่เข้ามามีบทบาททางการเมืองทั้ง ๆ ที่ เป็นทหารอยู่ การรัฐประหาร พ.ศ. 2490 นั้นถือได้ว่าเป็นการเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับทางการเมืองครั้งแรกของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เพราะเป็นผู้บังคับบัญชาทำหน้าที่คุมกำลังสำคัญในเขตพระนคร คือเป็นผู้บังคับการกรมทหารราบที่ 1 รักษาพระองค์* และต่อมาได้ก้าวสู่ตำแหน่งผู้บัญชาการกองพลที่ 1 แม่ทัพภาคที่ 1 และผู้บัญชาการทหารบกอย่างรวดเร็วในปี พ.ศ. 2497 ตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบกของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ทำให้สามารถควบคุมการใช้กำลังได้อย่างกว้างขวาง เมื่อจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ทำการยึดอำนาจในปี พ.ศ. 2500 และปฏิวัติในปี พ.ศ. 2501 ก็ได้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และในขณะเดียวกันยังคงดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก และดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุดอีกตำแหน่งหนึ่งด้วย ซึ่งเป็นการเพิ่มพูนฐานะอำนาจและบทบาทของทหารขึ้นอย่างกว้างขวางอย่างไม่เคยมีใครได้ทำมาก่อนในสภาวะปกติ** จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ทั้งตำแหน่งนี้ขึ้นโดยมีหน่วยงานถาวรในกระทรวงกลาโหมคือ กองบัญชาการทหารสูงสุด ซึ่งทำหน้าที่คุมกำลังสามกองทัพอันได้เป็นอย่างดีมีประสิทธิภาพมากขึ้น

¹ สุจิต บุญบงการ "อำนาจทางการเมืองของผู้นำทหารไทย : ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างจอมพล ป. พิบูลสงคราม กับ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์" ใน รักเมืองไทย หน้า 87 - 94

* โปรดดูรายละเอียดในบทก่อน

** ตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุด เคยเป็นตำแหน่งที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม ดำรงอยู่ในสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง แต่พอสงครามสงบก็ยุบเลิกไป

โดยทั่วไปกล่าวได้ว่า ทหาร เป็นองค์กรที่ได้เปรียบกว่าองค์กรอื่น เพราะ "กิจการทหารมีลักษณะพิเศษที่ต้องเตรียมพร้อมเผื่อเข้าเผชิญกับศัตรูได้ทุกขณะ ด้วยการสะสมอาวุธที่สมบูรณ์ทันสมัย และด้วยการมีกำลังพลที่มีกำลังบึกบึนและมีสมรรถภาพเข้มแข็ง พร้อมทั้งจะปฏิบัติการโดยไม่เลือกเวลาและสถานที่¹ ซึ่งแสดงถึงว่าทหาร เป็นองค์กรที่มีกำลังพร้อมมูลไม่เพียงแต่กำลังพลและอาวุธเท่านั้น แต่ยังได้รับอำนาจอันชอบธรรมในอันที่จะเรียกกำลังจากหน่วยต่าง ๆ เข้าปฏิบัติการได้ทุกเวลาอีกด้วย เพราะฉะนั้นอำนาจของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในฐานะผู้บัญชาการทหารสูงสุด จึงเป็นอำนาจที่กว้างขวางซึ่งให้ทั้งคุณและโทษแก่ผู้บังคับบัญชา นอกจากนั้นทหารยังเป็นหน่วยงานของรัฐที่มีการจัดระเบียบวินัยที่เข้มงวด ควบระเบียบวินัยที่เข้มงวดนี้เองจึงเป็นส่วนที่ช่วยให้ผู้บังคับบัญชามีอิทธิพลเหนือทหารในกองทัพ ซึ่งยังผลให้คำเนิการต่าง ๆ ของผู้บังคับบัญชาได้รับการสนับสนุนจากทหารในกองทัพอยู่เสมอ

ได้กล่าวมาในบทก่อนแล้วว่า สถาบันการศึกษาของทหาร เป็นการศึกษาเอกเทศ จึงสามารถอบรมความคิดหรือทัศนคติให้เป็นแบบเดียวกันได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งแนวความคิดทางการเมือง และความเชื่อฟังและปฏิบัติตามผู้บังคับบัญชาอย่างเคร่งครัด ผู้ที่คุมกำลังจึงอยู่ในฐานะที่ได้เปรียบมีอำนาจในการครองสูง และเมื่อจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอีกตำแหน่งหนึ่ง ย่อมเป็นการแน่นอนว่า จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ย่อมจะนำผู้บังคับบัญชารองลงมาในสายการบังคับบัญชาของทหาร เข้าไปดำรงตำแหน่งทางการเมือง รองลงไปด้วย เช่น รัฐมนตรีว่าการกระทรวง รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวง หรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เมื่อเป็นเช่นนี้ความสัมพันธ์ทางการเมืองจึงเป็นไปตามสายการบังคับบัญชาของทหารด้วย ยังผลให้รัฐบาลมีเสถียรภาพที่มั่นคง ซึ่งทำให้เกิดความชอบธรรมทางการเมืองขึ้น นอกจากจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ จะสามารถใช้ทหารโดยอาศัยอำนาจบังคับบัญชาที่มีอยู่แล้ว จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ยังใช้อิทธิพลอันเกิดจากความนับถือและไว้วางใจจากบรรดาทหารที่มีต่อตนอีกด้วย กิจการที่เคย

¹ กรมประชาสัมพันธ์ "คำแถลงการณ์กระทรวงกลาโหม เรื่องการปลดปล่อยข้าราชการทหาร วิทยสารประจำวัน หน้า 1 - 2 ข่าวในประเศภาคคำ 24 ตุลาคม 2504

*โปรดดูรายชื่อ คณะรัฐมนตรี และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในภาคผนวก

คลุกคลีกับบรรดานายทหารได้มีชัยบัญชา การได้รวมตระกำลำบาก ร่วมทุกข์ร่วมสุข ความเห็นอกเห็นใจ ความเกื้อหนุน ใจนักเลง* ตามแบบฉบับของผู้นำทางทหารจึงนำไปได้รับการสนับสนุนจากบรรดาทหารมากขึ้น และที่สำคัญอีกประการหนึ่ง ก็คือ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้เอาใจใส่ปรับปรุงสวัสดิการแก่ทหาร ได้แก่ การจัดที่อยู่อาศัย โรงเรียนสำหรับบุตรข้าราชการ ทหารบก โรงพยาบาล¹ ซึ่งกล่าวไว้ว่าการปรับปรุงกองทัพภกได้รับความสนใจมากที่สุดในฐานะกำลังหลัก ทั้งในทางการเมืองและการป้องกันประเทศ จึงทำให้ได้รับความสนับสนุนอย่างสูงจากบรรดานายทหารทั้งหลาย

จากที่กล่าวมาจะเห็นว่าตามประวัติของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ใ้ชี้ให้เห็นว่า นับแต่รัฐประหาร พ.ศ. 2490 เป็นต้นมา จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้รับมอบหมายให้ดำรงตำแหน่งที่มีความรับผิดชอบในการควบคุมกำลัง จึงทำให้มีบทบาทที่สำคัญในการ เปลี่ยนแปลงทางการเมือง และนอกจากนั้นจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ยังได้ทำหน้าที่รักษาเสถียรภาพทางการเมืองของรัฐบาลติดต่อกันมาตั้งแต่ พ.ศ. 2490 จนถึง พ.ศ. 2501 ตำแหน่งต่าง ๆ เหล่านี้จึง เป็นปัจจัยที่สนับสนุนให้จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้อำนาจทางการเมืองโดยชอบธรรมในเวลาต่อมา

2) บุคลิกภาพ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ มีบุคลิกภาพที่เป็นทรัพยากรทางการเมืองที่สำคัญและเป็นปัจจัยที่สนับสนุนความเป็นผู้นำทางการเมือง โดยชอบธรรมของตนเอง การปกครองของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในช่วง พ.ศ. 2501 - 2506 ได้ใช้กำลังทหารเป็นพลังสำคัญ และไม่ได้สร้างสถาบันทางการเมืองอื่น ๆ เช่น พรรคการเมืองขึ้นมา ลักษณะการปกครองเช่นนี้ ตัวบุคคลมีความสำคัญน้อย บุคลิกภาพจึงมีความสำคัญมาก จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ นั้นมีคุณลักษณะหลายประการที่เสริมสร้างบุคลิกภาพและนามมีอันเป็นประโยชน์ทางการเมือง เช่น เป็นคนที่มีความเฉียบขาด อดทน กล้าได้กล้าเสีย มีความคิดริเริ่ม ตั้งใจจริง

* จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ผ่านการเป็นผู้นำบัญชาทหารในต่างจังหวัดมาก่อน และรวมรบกับทหารในแนวรบสหรับไทยเดิม กล่าวมาแล้วในบทก่อน

¹ พลเอก จิตติ นาวีเสถียร "งานพัฒนาการกองทัพภก" ใน ประวัติและผลงานของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พลเอก จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ 17 มีนาคม 2507 หน้า 1 - 11

นอกจากนั้น ยังมีความสามารถเป็นผู้นำในยามวิกฤต จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ มีประสบการณ์
ที่เป็นประโยชน์ที่จะเป็นผู้นำในยามวิกฤตในสายตาของประชาชนได้เป็นอย่างดี ประสบการณ์
ดังกล่าวก็คือ การรบในแคว้นไทยใหญ่ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง ซึ่งเป็นการรบที่ยาก
ลำบากแก่อำนาจความฉลาดมีไหวพริบ และความเด็ดขาดในด้านการแก้ไขปัญหาลักษณะผู้นำไม่ว่า
จะเป็นในด้านการรบหรือด้านพลเรือนและกำลังใจของทหารในบังคับบัญชา จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์
สามารถฝ่าฟันความยากลำบากนั้นมาได้ ความเชื่อมั่นในหมู่ทหารที่เห็นว่า จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์
เป็นผู้นำในยามวิกฤตได้นั้นจึง เป็นฐานสำคัญในการสร้างความเป็นผู้นำในยามวิกฤตในระยะต่อมา
ได้เป็นอย่างดี* การมีบทบาทในการรัฐประหาร พ.ศ. 2490 การปราบกบฏวังหลวง และ
กบฏแมนฮัตตัน ทำให้บุคลิกของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เติบโตขึ้น และหลังการเลือกตั้งทั่วไป
ปี พ.ศ. 2500 แล้ว สภาพทนาการ เมืองที่วุ่นวาย เพราะการเลือกตั้งที่ไม่เรียบร้อยทำให้
กลุ่มผู้นำทางการเมืองและทหารแตกออกเป็นสองฝ่าย การเดินขบวนประท้วงรัฐบาลซึ่งได้ทวี
ความถี่ครั้งขึ้นทุกที จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ในฐานะผู้บัญชาการทหารได้ดำเนินการแก้ไข
ให้เกิดความสงบเรียบร้อย และเข้าอำนวยความสะดวกในการเดินขบวนที่เกิดขึ้นโดยการวิ่งวอน
ให้เป็นการกระทำที่อยู่ในความสงบและอยู่ในระเบียบ จากเหตุการณ์ดังกล่าว ทำให้จอมพล สฤษดิ์
ธนะรัชต์ กลายเป็นบุคคลที่ประชาชนและกลุ่มทางการเมืองต่าง ๆ เห็นว่า จะเป็นผู้นำที่จะเข้า
แก้ไขสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นให้กลับคืนมาได้ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก็ได้กลายเป็น
"ขวัญใจประชาชน" ไปโดยปริยาย**

กะแนนนิยมที่ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้จากประชาชนและกลุ่มการเมืองได้เพิ่มมากขึ้น
จนถึงการรัฐประหาร พ.ศ. 2500 และปฏิวัติ พ.ศ. 2501 จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก็ได้แสดง
ให้ประชาชนเห็นว่า ตนนั้นไม่ได้ทอดทิ้งประชาชน แต่อยู่ร่วมกับประชาชนเสมอ เมื่อเกิดภัยพิบัติ
ต่าง ๆ ตลอดจนได้แสดงความกระตือรือร้นและตั้งใจจริงที่จะทำงานเพื่อความผาสุกของประชาชน
อย่างแท้จริง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการไปตรวจราชการตามภูมิภาคอย่างไม่มีการหวัดหวาด
พักแรมในกระโเจงแทนการไปพักในเรือนรับรอง เพื่อยามเขาไปคลุกคลีกับประชาชน เพื่อทราบ

*โปรดดูรายละเอียดในบทก่อน

**โปรดดูรายละเอียดในบทก่อน

ปัญหา ความเคียดแค้น และความตึงเครียดของประชาชน ตลอดจนได้มีผู้ขาดการให้ส่วนราชการ
ทาง ๆ ทำการแก้ไขปัญหามาเฉพาะหน้า และความเคียดแค้นของประชาชนด้วยความรวดเร็วทันใจ
สิ่งเหล่านี้เป็นที่กล่าวขวัญของโดยทั่วไป นอกจากนั้นสื่อสารมวลชนทาง ๆ โดยเฉพาะวิทยุและ
โทรทัศน์ได้ถูกนำมาใช้เพื่อช่วยสร้างบุคลิกภาพของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ให้เป็นที่เลื่อมใสใน
หมู่ประชาชนโดยทั่วไป การกล่าวคำปราศรัยที่น้ำเสียงหนักแน่น เว้นขาด แฉ่งไวซึ่งความ
ตั้งใจจริงและมีลักษณะเร้าอารมณ์ และในคำปราศรัยมักจะ เน้นถึงการปวารณาตัวทำงานให้กับ
ชาตินานเมืองอย่างไม่คิดชีวิต และเน้นถึงความผาสุกของประชาชนว่า เป็นจุดมุ่งหมายที่สำคัญที่สุด
ของรัฐบาล เช่น ในคำแถลงนโยบายต่อสภาองคมนตรีรัฐธรรมนูญตอนหนึ่งกล่าวว่า

... แม้คำแถลงนโยบายของข้าพเจ้าจะไม่ละเอียดพิสดารอย่างที่เคยปฏิบัติกันมา
ก็ขอได้โปรดเชื่อมั่นว่า พร้อมกับนโยบายที่แถลงแล้วนั้น ข้าพเจ้ายังไกร่อบชีวิตจิตใจ
ของข้าพเจ้าและรัฐบาลในขณะเป็น เภมคุ้ม เพื่อสร้างภาพเจริญให้แก่ประเทศไทย
และอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนจนถึงที่สุดได้ ...¹

สิ่งเหล่านี้เป็นที่กล่าวขวัญของโดยทั่วไป การแสดงออกในลักษณะดังกล่าวยังผลให้
จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นผู้นำที่ไม่มีใครกล้าปฏิเสธ ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า บุคลิกภาพของ
จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นปัจจัยที่สนับสนุนให้จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้อำนาจการเมือง
โดยชอบธรรมในฐานะผู้นำในระยะต่อมา

3) การ เกิดทุนสถาบันพระมหากษัตริย์ สถาบันกษัตริย์เป็นสถาบันที่ติดอยู่กับ
สังคมไทยมาแต่โบราณกาล แม้ว่าประเทศไทยจะได้มีการ เปลี่ยนแปลงการปกครองมาตั้งแต่ปี
พ.ศ. 2475 ซึ่งทำให้ฐานะและพระราชอำนาจขององค์พระมหากษัตริย์จะลดลงบ้างก็ตาม แต่
ในจิตใจของประชาชนชาวไทยแล้วองค์พระมหากษัตริย์ของไทยมิได้ลดความสำคัญลงไปเลย
องค์พระมหากษัตริย์ของไทย เป็นเสมือนศูนย์รวมของความสามัคคีในชาติหรือศูนย์กลางแห่ง เสถียรภาพ

¹ รong คยามานนท์ ประวัติศาสตร์ไทยในระบอบรัฐธรรมนูญ หน้า 380

ของชาติก็ว่าได้¹ เมื่อจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ทำการปฏิวัติในวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2501 นั้น จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้แถลงให้ประชาชนเห็นว่า ถึงแม้จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ จะทำการปฏิวัติเพื่อล้มล้างรัฐบาลในระบอบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข แต่จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก็ยัง เคารพและให้ความสำคัญต่อสถาบันพระมหากษัตริย์อยู่ ด้วยการประกาศคำสัตย์ปฏิญาณในทันทีที่ทำการปฏิวัติว่า

... ในการปฏิวัติครั้งนี้ ถึงแม้จำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงสถาบันแห่งชาติในทางหนึ่งทางใด แต่สิ่งหนึ่งที่คณะปฏิวัติจะไม่ยอมให้มีการเปลี่ยนแปลงคือ ระบบที่มีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขแห่งรัฐ คณะปฏิวัติจะยืนหยัดดำรงรักษาระบบนี้ต่อไป ...² การยึดอำนาจครั้งนี้ ก็เพื่อรักษาสถาบันที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขแห่งรัฐให้ดำรงอยู่ตลอดไป...³

นอกจากคำปฏิญาณดังกล่าวนี้แล้ว ยังปรากฏว่าจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ถวายความจงรักภักดีต่อองค์พระมหากษัตริย์ทั้งทางกาย วาจา และใจ ให้เป็นที่ปรากฏแก่สายตาประชาชนทั่วไปว่า จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ บิดใจที่รักใคร่และเทิดทูนขององค์พระมหากษัตริย์ด้วยใจจริง เป็นที่น่าทึ่งว่า การถวายความจงรักภักดีทางกายนั้น ก็ได้แสดงออกด้วยกิจกรรมที่สำคัญต่าง ๆ กล่าวคือ การถวายความอารักขาโดยใกล้ชิด เช่นงดการขึ้นรถตู้วิดีทาง โดยการเร่งรัดการฝึก การอบรม ให้หน่วยทหารที่ถวายความอารักขามีประสิทธิภาพ พร้อมอยู่ทุกเวลาที่จะถวายชีวิตเป็นราชพลี และได้เพิ่มปริมาณและคุณภาพของราชองครักษ์ประจำและองครักษ์เวรในการถวายความอารักขา นอกจากนั้นยังได้มีการฟื้นฟูพระราชพิธีต่าง ๆ ตามโบราณราชประเพณี เช่น พระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา ซึ่งได้ฟื้นฟูให้เป็นงานใหญ่ขึ้นภายหลังการปฏิวัติ พ.ศ. 2501 และเพื่อเป็นการแสดงให้เห็นว่าประชาชนเห็นความสำคัญว่า องค์พระมหากษัตริย์มีความสำคัญกับชาติ

¹ ทัศนะ ทองใหญ่ ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทยในสมัยจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ (พ.ศ. 2501 - 2506) หน้า 132

² "ประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 11" ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 75 ตอนที่ 84 ลงวันที่ 22 ตุลาคม 2501

³ "ประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 2" ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 75 ตอนที่ 81 ลงวันที่ 20 ตุลาคม 2501

จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้สั่งการโดยประกาศของสำนักนายกรัฐมนตรี ลงวันที่ 21 พฤษภาคม พ.ศ. 2504 ให้ถือวันพระราชสมภพเป็นวันชาติแทน วันที่ 24 มิถุนายน ซึ่งเป็นวันชาติมาแต่เดิม และยังจัดให้มีการสวนสนามของหน่วยทหารรักษาพระองค์ทั้งหลาย เนื่องในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา (วันราชวัลลภ) ซึ่งจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นผู้ดำริให้ขึ้น เพื่อความหมายลึกซึ้งคือ "ส่งเสริมความสำคัญของพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา และเป็นคติของเหล่าทหารรักษาพระองค์ที่จะถวายสัตยาธิษฐาน แสดงความจงรักภักดีต่อองค์พระมหากษัตริย์เป็นประจำ"¹ การสวนสนามที่จัดขึ้นนี้ เป็นงานที่ใหญ่โตและปรากฏว่าเป็นที่รื่นเริงของประชาชนทั่วไป นอกจากนั้นยังส่งเสริมพระราชพิธีอื่น ๆ เช่น พระราชพิธีฉัตรมงคล พระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ พระราชพิธีทอดผ้าพระกฐินทางสถลมารคและชลมารค ฯลฯ เป็นต้น รวมทั้งการถวายการต้อนรับในการเสด็จพระราชดำเนิน ณ สถานที่ต่าง ๆ ในประเทศ ซึ่งดำเนินการต่าง ๆ อย่างสมพระเกียรติทุกครั้ง²

ส่วนการถวายความจงรักภักดีทางวาทะนั้น ได้แสดงออกทั้งที่เป็นทางการและมีเป็นทางการ เช่น การประกาศนโยบายของรัฐบาลคณะปฏิวัติที่กล่าวมาแล้ว และในการถวายคำสัตย์ปฏิญาณต่าง ๆ และคำถวายบังคมทูลต่าง ๆ ดังขอความบางตอนคือ

... การมีพระมหากษัตริย์กับชาติไทยจึง เป็นสิ่งที่ไม่อาจแยกจากกันไ้เป็นอันขาด และคนไทยทั้งชาติก็ได้ยึดมั่นเป็นประเพณีสืบเนื่องกันมาว่า พระมหากษัตริย์นั้นคือองค์พระประมุขของชาติที่สำคัญ และทรงเป็นสัญลักษณ์ประจำชาติของคนที่ทุกคนจักต้องถวายความจงรักภักดีให้มากที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในรัชสมัยของใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ความจงรักภักดีที่ชาวพระพุทธเจ้าได้กราบบังคมทูลมา ได้ทวีสูงขึ้นจนนับว่าเป็นประวัติการณ์ . . .³

¹ กองทัพบก "ความจงรักภักดีต่อองค์พระมหากษัตริย์" ใน จอมพล ส. ธนะรัชต์ พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พลโท จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ 17 มีนาคม 2507 หน้า 216

² ๒. หน้า 214 - 217

³ ๒. หน้า 220

และอีกตอนหนึ่งที่แสดงถึงความจงรักภักดีของคหบดี มหาอำมาตย์และราชบัลลังก์ของ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ และคณะปฏิวัติก็คือ

... ข้าพระพบุรเจ้าทั้งหลายขอถวายสัจจาว่า จะมั่นคงในความจงรักภักดีโดยไม่มีวันเสื่อมคลาย จะสละชีวิตและเลือดเนื้อเป็นราชพลี จะทอสูรวิราชไฟพิทักษ์ รักษาราชบัลลังก์จนชั่วชีวิตหาไม่ ข้าพระพบุรเจ้าทั้งหลายจะยึดมั่นในหลักการราชาธิปไตยของคหบดี มหาอำมาตย์นั้นต้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน จะแยกกันมิได้ ...¹

สัจจาทรงกล่าวนี้นี้มีผลทางใจต่อปราชญ์ชาวไทยผู้เคารพเทิดทูนองคหบดี มหาอำมาตย์เป็นอย่างยิ่ง และประกอบกับการมีวาทศิลป์ พร้อมควบนำเสียงที่แสดงถึงความเด็ดขาด มั่นใจในตนเอง จึงสามารถชักจูงจิตใจผู้ฟังให้เกิดความรู้สึกว่าจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ กล่าวออกมาอย่างจริงใจและหนักแน่น พร้อมทั้งถวายชีวิตเป็นราชพลีได้ตามที่กล่าวออกมา เป็นผลให้ประชาชนเกิดความชื่นชมและศรัทธาในตัวจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในฐานะผู้นำทางการเมืองของพวกเขาไปด้วย สำหรับการถวายความจงรักภักดีทางใจของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ นั้น เนื่องจากการแสดงออกของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในทางกายและวาจาอย่างมากมาย เหลือล้น โดยผ่านสายตาปราชญ์ทั้งทางวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ในสมัยนั้นได้เป็นประจักษ์พยานว่า จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้มีจิตใจที่จะยึดมั่นและเทิดทูนองคหบดี มหาอำมาตย์ด้วยใจจริง

นอกจากนี้รัฐบาลสมัยจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ยังมีพฤติกรรมที่ปรากฏอย่างชัดเจนในการเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ที่สำคัญที่สุดก็คือ รัฐบาลชุดจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ถวายการแนะนำให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระบรมราชินีนาถในฐานะองคหบดีประมุขแห่งชาติได้ไปเยี่ยมเยียนนานาประเทศทั่วโลกทั้งในเอเชีย ยุโรป และอเมริกา เมื่อ พ.ศ. 2503 ซึ่งน่าเชื่อถือและประโยชน์มาสู่ประเทศไทยเป็นอันมาก กล่าวคือ

¹ กองทัพบก "ความจงรักภักดีของคหบดี มหาอำมาตย์" ใน จอมพล ส. ธนะรัชต์ พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ ทัพบก จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ 17 มีนาคม 2507
 ๐
 หน้า 221

ในการ เสด็จ เยี่ยมประ เทศ เพื่อนบ้านในเอเชียที่สำคัญ ๆ อาทิ เวียดนาม อินโดนีเซีย พม่า และเวียดนามใต้ นั้นกล่าวได้ว่า ได้ช่วยสร้าง เสริมและเพิ่มพูนสัมพันธไมตรีระหว่างประชาชนชาวไทยและประ เทศ เพื่อนบ้านในอันที่จะก่อบรรยากาศและไมตรีจิตที่เป็นมิตรต่อกัน และช่วยป้องกันอันตรายร่วมกัน ด้วยความเข้าใจกัน ซึ่ง เป็นประโยชน์แก่ประเทศไทยอย่างใหญ่หลวง

ส่วนทางการยุโรปและอเมริกา นั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จประพาสอเมริกาและยุโรปตั้งแต่วันที่ 14 มิถุนายน พ.ศ. 2503 และเสด็จกลับสู่ประเทศไทย เมื่อ 18 มกราคม พ.ศ. 2504 รวมระยะเวลาที่เสด็จประพาสต่างประเทศ เจ็ด เดือนเศษที่ไม่ได้เสด็จประทับอยู่ในราชอาณาจักร แต่ทรงดำรงตำแหน่ง เป็นประมุขแห่งรัฐหรือทูตพิเศษของประชาชนชาวไทยออกไป เยี่ยมเยียนทำความรู้จัก และเพิ่มพูนสัมพันธไมตรีกับชาติมหาอำนาจต่าง ๆ และประชาชนในประเทศอเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส เนเธอร์แลนด์ เยอรมัน เบลเยี่ยม ฯลฯ ทุกประเทศได้ให้การต้อนรับถวายพระเกียรติยศแด่องค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถอย่างสมพระเกียรติในฐานะสมเด็จพระราชาธิราชอันยังความภาคภูมิใจให้แก่อปพรชาชนชาวไทยอย่างมากมาใหญ่หลวง

ในการ เสด็จประพาสต่างประเทศครั้งนี้ รัฐบาลจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ติดต่อกับรัฐบาลต่างประเทศ และเพื่อให้การ เสด็จประพาสครั้งนี้เป็นไปอย่างเรียบร้อย รัฐบาลได้อนุมัติเงินงบประมาณ เพื่อการใช้จ่ายในการนี้ถวาย เป็นอย่างดี รวมทั้งได้ตั้งคณะกรรมการขึ้นคณะหนึ่ง ซึ่งพลเอก ถนอม กิตติขจร รัฐมนตรีกลาโหมเป็นประธาน เพื่อถวายความสะดวกในเรื่องพระราชพาหนะในการ เดินทางให้เป็นที่เรียบร้อย สะดวกและปลอดภัยทุกประการ การกระทำครั้งนั้น เป็นที่ชื่นชมของประชาชนชาวไทยทุกคน บรรดาสื่อสารมวลชนซึ่งเป็นตัวแทนของประชาชน ได้ลงข่าวสรร เสริญการกระทำของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ และคณะรัฐบาล และขอมุขมนตรี รัฐบาลแทนประชาชนชาวไทยที่ได้เทิดทูนพระเกียรติและจัดถวายความปลอดภัยให้กับองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวขององค์พระประมุขของชาวไทยอย่างปลอดภัยและสมพระเกียรติเป็นอย่างดียิ่ง

เมื่อถึงกำหนดวันที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ จะได้เสด็จกลับประเทศไทย ในวันที่ 18 มกราคม พ.ศ. 2504 จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ถวายการต้อนรับอย่างมโหฬารที่สุด กล่าวคือ คณะรัฐมนตรี ข้าราชการ พ่อค้าประชาชน

ได้จัดรับเสด็จ เป็นระยะทางยาวเหยียดนับแสนกิโลเมตร เมือง ถนนพหลโยธิน ถนนราชวิถี ถนนเพชรบุรี ถนนราชดำเนิน เล็กจิตร ถนนพหลโยธิน และจบกระทั่งเสด็จถึงที่ประทับ ณ พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ใต้ร่มเงาเศวตฉัตร มีพลเสนาบดีและข้าราชบริพารในพิธีนี้ปรากฏว่ามีประชาชนไปทอรับเสด็จกันอย่างเนืองแน่น ตลอดระยะทางอันยาวเหยียดกว่า 40 กิโลเมตร และรัฐบาลยังได้สร้างเหรียญที่ระลึกแจกจ่ายประชาชนแล้ว เป็นที่ระลึกในฐานะที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระบรมราชินีนาถได้ทรงบำเพ็ญประโยชน์อันยิ่งใหญ่แก่ปวงชนชาวไทยทั้งชาติในนามพระมหากษัตริย์ที่ทรงครองราชย์มาช้านานแล้ว เจ้าเมืองในต่างประเทศ การถวายการต้อนรับของรัฐบาลจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ครั้งนั้นได้กระทำแบบเดียวกับที่ประชาชนชาวไทยได้เฝ้าถวายการต้อนรับพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เมื่อ พ.ศ. 2449 เมื่อ 55 ปีล่วงมาแล้วทุกประการ ในตอนกลางคืนรัฐบาลก็ได้จัดให้มีการเฉลิมฉลองการเสด็จครั้งนี้เป็นการใหญ่ มีการประดับประดาไฟทั่วพระนครสองวันสองคืน และมีการละเล่นมหรสพและดนตรีถวาย เพื่อให้ประชาชนได้เพลิดเพลินออกมาชมและดูการประดับประดาไฟและขบวนพระที่นั่งเสด็จที่ตกแต่งเป็นารถวายความจงรักภักดีต่อองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว¹

ความสำเร็จในการเสด็จประพาสต่างประเทศครั้งนี้ จะเห็นได้จากพระราชดำรัสตอบของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยถ่ายทอดทุกถ้อยคำที่พูดจะใจและใจว่า

... ข้าพเจ้าและพระราชมารดาที่รักกับบาร์บารา ภรรยาข้าพเจ้าได้ไป
7 เดือนเศษ ... การไปเยือนต่างประเทศครั้งนี้ ข้าพเจ้าได้บรรลุผลสำเร็จเรียบร้อยแล้ว
เนื่องจากบรรดามิตรประเทศต่างให้การต้อนรับและความสะดวกแก่เราอย่างยิ่ง
เป็นการแสดงไมตรีจิตและความอารักขาต่อประเทศไทย ซึ่งข้าพเจ้าขอแสดงความชื่นชม
ณ ที่นี้ด้วย ที่ทำให้บรรลุผลดี ถือว่าหลายและประชาชนชาวไทยได้พร้อมเพรียงกัน
ให้ความสนับสนุนแก่เราตลอดมา ... ผลของการไปเยือนต่างประเทศครั้งนี้ ก็คือ

¹อุดม บรรณาลิขิตา เรื่องเสด็จเยือนต่างประเทศ โดย บรรณาลิขิตา (นามแฝง)

ทั่วโลกรู้จักประเทศไทยดีขึ้น อย่างไรก็ดี เราได้เห็นว่า ทุกประเทศย่อมมีปัญหา และความยุ่งยากที่จะมอง เจริญ และประเทศใดมีความสามัคคีกลมเกลียวดีก็เจริญ...¹

ต่อมาในวันรุ่งขึ้นจากการ เสด็จพระราชดำเนินกลับ คือตอนบ่ายวันที่ 19 มกราคม พ.ศ. 2504 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถได้เสด็จออกให้ประชาชนเข้าเฝ้า ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม ในการนี้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงมีพระราชดำรัสเป็นกรณีพิเศษ โดยทรงกล่าวสรรเสริญและชมเชยการปฏิบัติงานของ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ และรัฐบาล แก่ประชาชนเป็นการส่วนพระองค์ว่า

... แคว้นนี้พิเศษ มีกองเกียรติยศอยู่กลาง แล้วก็มีท่านผู้ใหญ่อยู่ด้วย รวมทั้ง ท่านนายกรัฐมนตรี ที่จริงระหว่างที่เราอยู่ต่างประเทศ ก็รู้สึกว่าจะชอบใจ นายกรัฐมนตรีและรัฐบาลที่ได้ทำงานอย่างขยันขันแข็งอยู่ตลอดเวลา ขอชักชวนให้ ไซโยให้นายกรัฐมนตรีสักครั้ง นายกรัฐมนตรีก็ยิ้ม เป็นการขบขันที่ได้ปกครอง ประเทศช่วยกันให้ทุกคนมีความสุขสบาย ...²

พระราชดำรัสดังกล่าวที่ทรงกล่าวต่อประชาชน ช่วยเสริมสร้างความภักดีและความไว้วางใจในตัวจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ยิ่งขึ้น ทั้งนี้เพราะประชาชนชาวไทยนั้นต่างยึดมั่นในองค์พระมหากษัตริย์มาก จึงให้ความสำคัญต่อพระราชดำรัส ดังนั้น เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสยกย่องชมเชย จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นการส่วนพระองค์ จึงเป็นการเพิ่มคะแนนนิยมให้แก่จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ยิ่งขึ้น ถึงแม้ว่าในทางตรง พระราชกรณียกิจขององค์พระมหากษัตริย์จะไม่มีอิทธิพลต่อการเมืองก็ตาม แต่ในทางอ้อมนั้นมีมาก การแสดงความพอพระทัยต่อการทำงานของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ จึง เป็นการส่งเสริมหลักธรรม

¹ กรมประชาสัมพันธ์ "การถ่ายทอดพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว" วิทยสารประจำวัน วันที่ 18 มกราคม 2504 เวลา 15.04 น.

² กรมประชาสัมพันธ์ "พระราชดำรัสต่อประชาชนที่มาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท" วิทยสารประจำวัน 19 มกราคม 2504 ชาวในประเทศภาคคำ

แห่งอำนาจของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ โดยปริยาย และนอกจากนั้น จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก็ยังได้พยายามแสดงให้เห็นว่า องค์พระมหากษัตริย์ได้แสดงความเมตตาต่อจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เช่น กราบทูลขอ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและพระราชมารดาได้เสด็จไปเยี่ยมจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ถึงโรงพยาบาล และพระฉายาลักษณ์อันนั้นได้พิมพ์ออกแสดงในหน้าหนังสือพิมพ์ทุกฉบับ ฉะนั้นจึงกล่าวได้ว่า รัฐบาลคณะปฏิวัติภายใต้การนำของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ส่งเสริมและเกื้อหนุนสถาบันพระมหากษัตริย์ เพราะสำคัญต่อฐานะทางการเมืองของรัฐบาล¹ และผลต่อการได้อำนาจทางการเมืองโดยชอบธรรมด้วย

3.2.2 อำนาจของผู้นำโดยทางนิติบัญญัติของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ มีผู้ให้ความหมาย "ผู้นำโดยทางนิติบัญญัติ" (Legal Leader) ไว้ดังนี้ "ผู้นำโดยทางนิติบัญญัติ คือผู้นำที่สามารถใช้อำนาจปกครองบังคับบัญชาได้ตามตัวบทกฎหมาย และมีความชอบธรรมที่จะใช้อำนาจวินิจฉัยสั่งการ (Decision Making) ตามกฎหมาย ซึ่งยังผลให้ผู้อยู่ใต้ปกครองยอมจำนนต่ออำนาจและยอมเชื่อฟังคำสั่งอันเนื่องมาจากไปอาจฝ่าฝืนกฎหมายได้"² จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในฐานะหัวหน้าคณะปฏิวัติซึ่งได้ก้าวเข้ามาเป็นผู้ปกครองและรับผิดชอบต่อการสถาปนาการเมืองในช่วงระยะเวลาหนึ่ง ปรากฏว่า จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้แสวงหากลไกบางประการที่จะเสริมสร้างรากฐานอำนาจทางการเมืองของตนให้มั่นคงยิ่งขึ้น แม้ว่า จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ จะมีทรัพยากรทางการเมืองหลายประการดังที่กล่าวมาแล้วซึ่งได้สนับสนุนต่ออำนาจทางการเมืองโดยชอบธรรมก็จริงอยู่ แต่สิ่งดังกล่าวก็ยังไม่พอเพียงและเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่งที่จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ จะต้องเสริมสร้างภาวะผู้นำทางนิติบัญญัตินี้ขึ้น ทั้งนี้ เพื่อเน้นความชอบธรรมอันเป็นเครื่องค้ำจุนเสถียรภาพทางการเมือง การปกครองซึ่งมีผลต่อการปฏิบัติและการดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของคณะปฏิวัติให้มั่นคงยิ่งขึ้น และด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงทำให้จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ดำเนินการบริหารราชการแผ่นดินในลักษณะที่เป็นเผด็จการ มากกว่าประชาธิปไตยโดยยกเอาสภาพเหตุการณ์บ้านเมืองในขณะนั้นว่าไม่น่าไว้วางใจมา เป็นข้ออ้าง และพยายามที่จะอ้างอิงอยู่เสมอว่า การปกครองที่ใช้อยู่เป็น การปกครองในระบอบรัฐสภา ผู้เขียนจึงเห็นว่าการดำเนินการต่าง ๆ ของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในช่วงนี้เป็นช่วงที่น่าสนใจศึกษาโดยละเอียดและเพื่อความเข้าใจอันดี จึงขอแบ่งเป็นหัวข้อที่สำคัญ คือ

¹ ทักษิณ เจริญเจริญ ความคิดทางการเมืองของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ และระบบการเมืองแบบพ่อขุนอุปถัมภ์ หน้า 79

² พุฒ กานูจนประการ "หัวหน้างาน" รัฐประศาสนศาสตร์ 2 : 223 ตุลาคม 2504

1) อำนาจปฏิวัติ แฟรงค์ คาร์ลิ่ง (Frank Darling) ได้อ้างคำพูดของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ไว้ตอนหนึ่งว่า "การปฏิวัตินั้น ใครก็ทำการปฏิวัติได้ แต่ปัญหาที่สำคัญก็คือ จะทำอย่างไรจึงจะทำให้ประชาชนยอมรับ ..." ¹ ดังนั้นจึงปรากฏว่าทันทีที่ทำการปฏิวัติ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้สร้างประกาศคณะปฏิวัติขึ้นไปถึง 57 ฉบับ ² เพื่อใช้เป็นกฎหมายให้ประชาชนถือปฏิบัติด้วยการอ้าง เหตุผลว่า

... ทุกท่านคงจะจำได้ว่า เมื่อก่อนการปฏิวัติในวันที่ 20 ตุลาคม 2501 นั้น ความอลเวงอย่างที่เราได้กล่าวไว้มีระเบียบวินัยอยู่ในชาติ ... เพื่อแก้ความอลเวงและเพื่อจัดสิ่งซึ่งจะเป็นภัยแก่ชาติ ข้าพเจ้าจึงได้ตกลงใจทำการปฏิวัติ เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2501 โดยใช้วิธีการที่ถูกต้องตามหลักรัฐศาสตร์ ก่อให้เกิดอำนาจปฏิวัติที่จะใช้ดำเนินการทุกอย่าง เพื่อความเรียบร้อยของประเทศชาติ คำสั่งของหัวหน้าคณะปฏิวัติเป็นกฎหมาย หัวหน้าคณะปฏิวัติมีอำนาจหน้าที่ที่เรียกกันว่า เค็ดซาค ... ³

จากข้อความดังกล่าวจะเห็นได้ว่า คำสั่งของหัวหน้าคณะปฏิวัติถือเป็นกฎหมายและอำนาจของคณะปฏิวัติเป็นอำนาจที่เค็ดซาค ที่ทุกคนจะต้อง เชื่อฟังและปฏิบัติ ตามคำประกาศของคณะปฏิวัติที่ว่า "... ให้ทุกคนตั้งอยู่ในความสงบ มิพึงกระทำการใด ๆ ที่จะก่อให้เกิดความไม่เรียบร้อยในประเทศ ... ให้ผู้บังคับบัญชากำลังหน่วยต่าง ๆ ฟังและปฏิบัติตามคำสั่งของหัวหน้าคณะปฏิวัติแต่ผู้เดียว ..." ⁴ และคำสั่งของหัวหน้าคณะปฏิวัติตามที่กล่าวมานั้น ทุกคนจะต้องถือปฏิบัติไปจนกว่า

¹ Frank C. Darling. "Modern Politics in Thailand," The Review of Politics, 10 : 171 April, 1968.

² "ประกาศคณะปฏิวัติ 57 ฉบับ" ราชกิจจานุเบกษา (ฉบับพิเศษ) เล่มที่ 75 ตอนที่ 81 และเล่มที่ 76 ตอนที่ 16 ลงวันที่ 20 ตุลาคม 2501 - 28 ตุลาคม 2502

³ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ "คำแถลงในโอกาสที่สภาร่างรัฐธรรมนูญเริ่มงานร่างรัฐธรรมนูญ วันที่ 30 มีนาคม 2504" ประมวลสุนทรพจน์ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ พ.ศ. 2502 - 2504 พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พลโท จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ 17 มีนาคม 2507 หน้า 368

⁴ "ประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 1" ราชกิจจานุเบกษา (ฉบับพิเศษ) เล่มที่ 75 ตอนที่ 81 ลงวันที่ 20 ตุลาคม 2501

จะมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร และมีการแต่งตั้งคณะรัฐมนตรีเรียบร้อยแล้ว ทั้งนี้ตามมาตรา 16 แห่งรัฐธรรมนูญการปกครอง พุทธศักราช 2502 ความว่า "... ก่อนตั้งคณะรัฐมนตรี หัวหน้าคณะปฏิบัติหน้าที่ของคณะรัฐมนตรีและนายกรัฐมนตรี"¹

การประกาศใช้อำนาจปฏิวัตินั้นปรากฏว่า จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอน กล่าวคือ ในขั้นแรก จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ให้ประชาชนเห็นถึงความจำเป็นที่ต้องทำการปฏิวัติว่า

... เนื่องจากประกาศฉบับที่ 1 ของคณะปฏิวัติที่ได้แจ้งให้ประชาชนทราบว่าการยึดอำนาจครั้งนี้ ได้กระทำด้วยความจำเป็นที่สถานการณ์ทั้งภายในและภายนอกรัศมีรัศมีถึงเครียด เป็นภัยใหญ่หลวงแก่ประเทศไทย ไม่สามารถแก้ไขได้ด้วยวิธีอื่น ๆ ไม่สามารถหลีกเลี่ยงไปใช้วิธีใด นอกจากยึดอำนาจทำการปฏิวัติในทางที่เหมาะสม ...²

และนอกจากนั้น จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ยังอ้างว่าการปฏิวัติในครั้งนั้นได้รับการสนับสนุนจากประชาชนและคณะรัฐบาลที่ลาออกไป* อีกด้วย ทั้งนี้จากประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 2 มีข้อความตอนหนึ่งว่า "... คณะปฏิวัติขอประกาศต่อไปว่าการยึดอำนาจครั้งนี้กระทำด้วยความจำเป็นโดยความยินยอมสนับสนุนของรัฐบาลชุดที่ลาออกไป ด้วยความเห็นชอบของประชาชนส่วนใหญ่ที่ห่วงใยความเป็นอยู่ของประเทศไทย ..." ³ การที่จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้อ้างเหตุจำเป็นที่ต้องทำการปฏิวัติดังกล่าว เป็นการแสดงให้เห็นว่าอำนาจปฏิวัติที่เกิดขึ้นนั้นเป็นความเหมาะสมและความชอบธรรมที่จะนำไปใช้ปฏิบัติเป็นกฎหมายได้ และในขั้นที่สอง เพื่อมิให้ประชาชน

¹ "รัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2502" ราชกิจจานุเบกษา (ฉบับพิเศษ) เล่มที่ 76 ตอนที่ 17 ลงวันที่ 28 มกราคม 2502

² "ประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 4" ราชกิจจานุเบกษา (ฉบับพิเศษ) เล่มที่ 75 ตอนที่ 81 ลงวันที่ 20 ตุลาคม 2501

* รัฐบาลพลโท ถนอม กิตติขจร นายกรัฐมนตรี

³ "ประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 2" ราชกิจจานุเบกษา (ฉบับพิเศษ) เล่มที่ 75 ตอนที่ 81 ลงวันที่ 20 ตุลาคม 2501

ปฏิเสธอำนาจปฎิวัติ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ใช้กฎอัยการศึกเป็นเครื่องมือ โดยประกาศให้กฎอัยการศึก¹ ทั่วประเทศ และนอกจากนั้นตามประกาศคณะปฎิวัติ ฉบับที่ 16 จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ยังได้ประกาศให้คดีความทุกคดีขึ้นศาลทหาร² พร้อมทั้งทำการ เช่น เซอร์หนังสือพิมพ์ เพื่อป้องกันการเสนอข่าวที่อาจจะทำให้เกิดปฎิกิริยาต่อต้านอำนาจปฎิวัติขึ้น ทั้งยังได้ใช้อำนาจเด็ดขาดในฐานะหัวหน้าคณะปฎิวัติ ลงนามในคำสั่งประหารชีวิตแก่ผู้ที่คณะปฎิวัติ เห็นว่ายังมีความเกือกร่อนให้แก่ประชาชน ซึ่งจะก่อให้เกิดวาระร้ายละเอียดในคอนต่อไป และขั้นที่สามนี้จอมพล สฤษดิ์ ได้ใช้อำนาจปฎิวัติสร้างและปรับปรุงสวัสดิการและรักษาสวัสดิภาพให้แก่ประชาชน เช่น ในด้านสวัสดิการได้ปรับปรุงการครองชีพของประชาชนให้ดีขึ้น เป็นต้นว่า ประกาศลดค่าเช่าเรียนในโรงเรียนรัฐบาล³ ห้ามกักตุนสินค้าหรือขึ้นราคาสินค้า⁴ ให้กองทัพเรือจับปลาทะเลมาจำหน่ายให้แก่ประชาชนในราคาถูก⁵ ขยายข่าวสารในราคาถูกแก่ประชาชน⁶ และลดค่าโดยสาร

¹ "ประกาศกฎอัยการศึก" ราชกิจจานุเบกษา (ฉบับพิเศษ) เล่มที่ 75 ตอนที่ 81 ลงวันที่ 20 ตุลาคม 2501

² "ประกาศคณะปฎิวัติ ฉบับที่ 16" ราชกิจจานุเบกษา (ฉบับพิเศษ) เล่มที่ 75 ตอนที่ 85 ลงวันที่ 27 ตุลาคม 2501

³ กรมประชาสัมพันธ์ "แถลงการณ์ของคณะปฎิวัติ" วิทยุสารประจำวัน ลงวันที่ 14 พฤศจิกายน 2501 ชาวในประเทศไทยภาค 4

⁴ "ประกาศคณะปฎิวัติ ฉบับที่ 6" ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 75 ตอนที่ 83 ลงวันที่ 20 ตุลาคม 2501

⁵ กรมประชาสัมพันธ์ "คำสั่งกองบัญชาการปฎิวัติ" วิทยุสารประจำวัน หน้า 1 ชาวในประเทศไทยภาค 4 26 พฤศจิกายน 2501

⁶ กรมประชาสัมพันธ์ "แถลงการณ์คณะปฎิวัติ" วิทยุสารประจำวัน หน้า 5 ชาวในประเทศไทยภาค 4 10 พฤศจิกายน 2501

รตประจำทางแก่นักเรียน¹ และคงเก็บค่าโดยสารรตประจำทางแกวักสาม เณรและบุรุษไปรษณีย์
ในเครื่องแบบ² ลดและยกเลิกค่าธรรมเนียมบางอย่าง ในด้านสวัสดิภาพของประชาชน
จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ดำเนินมาตรการอย่างเด็ดขาด เช่น ในกรณีสั่งยิงเป้าผู้ลอบวางเพลิง³
ปรากฏว่าเป็นมาตรการที่ทำให้เกิดการหวาดกลัวแก่ผู้คิดกระทำความผิด และยังผลให้อัศวินบางรายลง
พร้อมกันนั้นก็ทำการปราบปรามบุคคลอันชั่วช้าอย่างเข้มงวดและเด็ดขาด⁴ ทั้งนี้เพื่อขจัดความ
เล็ดร่อนของประชาชน ยกเลิกการสูบบุหรี่และการจำหน่ายปืน ได้กระทำการแล้วเสร็จในวันที่ 30
มิถุนายน พ.ศ. 2502 ตามประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 37⁵ และในวันที่ 1 กรกฎาคม
พ.ศ. 2502 เวลา 01.15 นาฬิกา จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ หัวหน้าคณะปฏิวัติได้มีคำสั่งให้
เจ้าหน้าที่เฝ้าอุปกรณ์การสูบบุหรี่ ณ ท้องสนามหลวง เพื่อเป็นหลักฐานว่ารัฐบาลได้ทำการนี้อย่าง
จริงจัง

¹ กรมประชาสัมพันธ์ "แถลงการณ์ของคณะปฏิวัติ" วิทยุสารประจำวัน หน้า 3
ข่าวในประเทศภาคค่ำ 13 พฤศจิกายน 2501

² ด.

ลดค่าสำเนาทะเบียนสำมะโนครัว เปิดการรักษาพยาบาลแก่ประชาชนโดยไม่คิดมูลค่า
แจกจ่ายหนังสือเรียนแก่เด็กยากจน

³ "ประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 24" ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 75 ตอนที่ 106
ลงวันที่ 9 พฤศจิกายน 2501

⁴ "ประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับ 43" ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 76 ตอนที่ 16
ลงวันที่ 27 มกราคม 2502

⁵ ประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับ 37 ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 75 ตอนที่ 16 ลงวันที่ 20
ตุลาคม 2501 และ พล.ท.อ.ประเสริฐ รุจิรวงศ์ "การเลิกสูบบุหรี่" ใน ประวัติและ
ผลงานของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ ท้าว จอมพล สฤษดิ์
ธนะรัชต์ 17 มีนาคม 2507 หน้า 32 - 37

และขั้นสุดท้ายในการดำเนินการของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก็คือ สร้างความสัมพันธ์ทางจิตใจกับประชาชนโดยทั่วไป โดยการพยายามสร้างภาพพจน์ของการทำงานอย่าง เอาจริง เอาใจแก้ปัญหาต่าง ๆ โดยใช้ความเสียสละด้วยตนเอง เช่น ประบการวางเพลิงด้วยตนเอง ทรวจระจกดูแลความสะอาดของบ้านเมืองด้วยตนเอง การไปตรวจราชการตามส่วนภูมิภาคที่ำตนเองเป็นกันเอง อยู่อย่างง่าย ๆ เหมือนประชาชนธรรมดา ได้ตามทุกข์สุขของประชาชนอย่างใกล้ชิดให้ความเป็นกันเองแก่ประชาชน ทำให้ประชาชนเกิดความนิยมเลื่อมใสและยอมรับว่าอำนาจปฏิวัตินั้น เป็นความเหมาะสมและชอบธรรม¹

การดำเนินการอย่าง เป็นขั้นตอนนี้กล่าว แสดงให้เห็นว่า จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ต้องการที่จะแสดงให้เห็นว่า อำนาจปฏิวัตินั้นสามารถนำความผาสุกมาสู่ประชาชน และขจัดความเดือดร้อนของประชาชนได้ นอกจากนั้นอำนาจปฏิวัติยัง เป็นอำนาจที่เด็ดขาดที่ช่วยสนับสนุนอำนาจของผู้นำโดยทางนิตินัยของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในการปกครองระบอบรัฐสภาอีกด้วย

2) อำนาจของนายกรัฐมนตรีในสมัยปฏิวัติ หลังจากทีคณะปฏิวัติประกาศ ยกเลิกรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475 แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2495 แล้ว จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก็ปกครองแผ่นดินไทยในยุคว่างรัฐธรรมนูญเป็น เวลาประมาณสามเดือน ในช่วงระยะเวลาที่คณะปฏิวัติก็ได้อาศัย "ประกาศของคณะปฏิวัติ" เป็นตัวบทกฎหมาย เพื่อดำเนินการให้ต่อเนื่องกัน กรันต่อมาวันที่ 28 มกราคม พ.ศ. 2502 จึงได้มีประกาศใช้รัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2502 ซึ่งมีเนื้อความอยู่เพียง 20 มาตราเท่านั้น ในการประกาศใช้รัฐธรรมนูญชั่วคราวฉบับนี้ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ชี้แจง เหตุผลว่า

... ข้าพเจ้า เป็นคนหนึ่งทีเลื่อมใสในระบอบรัฐธรรมนูญ ข้าพเจ้าถือว่า การมีรัฐธรรมนูญเป็นหลักปกครองบ้านเมือง ก็เหมือนมีหลังคาคุ้มกันผู้มีหน้าที่ปกครอง ใครปกครอง

¹ สุจิต บุญบงการ "อำนาจทางการเมืองของผู้นำทหารไทย : ศึกษาเปรียบเทียบระหว่าง จอมพล ป. พิบูลสงคราม กับ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์" ใน รักเมืองไทย หน้า 104

² นริศ เศรษฐบุตร และ โกลินทร์ วงศ์สุรวัณ "เมืองไทยในระบอบรัฐสภา" หน้า 241

บ้านเมืองโดยถืออำนาจ เกิดขาดแต่ผู้เดียว ก็เป็นเหมือนเอาที่ระบะของตนเองทะลุ
 หลังจากขึ้นไปรับแดดรับฝนเสียเอง ถ้าเกิดความผิดร้ายเสียหายอะไรขึ้น ผู้ถืออำนาจ
 นั้นคนเดียวจะต้องรับผิดชอบต่อประเทศชาติ ต่อประชาชนและต่อสวรรค์ จึงไม่เป็น
 ความผาสุกอย่างแน่นอน ข้าพเจ้าต้องทนรับความไม่ผาสุกมาตลอดเวลา 99 วัน...¹
 และ ... ข้าพเจ้าก็อยากจะมีหลังคาคุ้มกันตัวข้าพเจ้าไว้มั่ง จึงได้นำความ
 กราบบังคมทูลพระกรุณา ประกาศธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร เมื่อวันที่ 28
 มกราคม 2502 ทั้งสภาร่างรัฐธรรมนูญขึ้น ให้มีหน้าที่เป็นสภานิติบัญญัติด้วย และ
 ทั้งคณะรัฐมนตรีขึ้นตามบทบัญญัติแห่งธรรมนูญนี้ เรื่องที่ข้าพเจ้าต้องรับผิดชอบทุกอย่าง
 แต่ผู้เดียวจึงหมดไป ...²

จากข้อความดังกล่าวแสดงถึง เจตนาของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ที่ต้องการจะปลดเปลื้อง
 ความรับผิดชอบต่อประเทศชาติโดยถืออำนาจ เกิดขาดแต่เพียงผู้เดียวให้หมดไป และการประกาศ
 ใช้รัฐธรรมนูญชั่วคราวก็เพื่อให้มีแม่บทกฎหมาย เป็นหลักของการปกครองจนกว่าจะมีรัฐธรรมนูญ
 ฉบับถาวรประกาศออกมาใช้³ ทอมมาก็ได้เป็นการจัดตั้งสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญจำนวน 240 คน
 ปากฎว่าสมาชิกของสภาร่างรัฐธรรมนูญเหล่านั้นส่วนมากเป็นนายทหารที่คุมกำลังและเป็นข้าราชการ
 ประจำ* สภาร่างรัฐธรรมนูญประชุมเป็นครั้งแรกเมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2502 พลเอก สฤษดิ์
 สุทธิสารณกร รองผู้บัญชาการทหารบกได้รับเลือกเป็นประธานสภาร่างรัฐธรรมนูญ และเป็น

¹จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ "คำแถลงในโอกาสที่สภาร่างรัฐธรรมนูญเริ่มงานรัฐธรรมนูญ
 วันที่ 30 มีนาคม 2504" ประมวลสุนทรพจน์ของ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ พ.ศ. 2502 - 2504
 พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พลเอก จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ 17 มีนาคม 2507 หน้า 368

²ดู หน้า 369

³ธนนิติ เศรษฐบุตร และ โกสินทร์ วงศ์สุววัฒน์ เมืองไทยในระบบรัฐสภา
 หน้า 241

*โปรดดูรายนามในภาคผนวก

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในรัฐบาลที่จัดตั้งขึ้น เมื่อวันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2502¹ และในวันรุ่งขึ้นก็ได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งคณะรัฐมนตรี ตามคำกราบบังคมทูลของนายกรัฐมนตรี²

ถึงแม้จะมีการแต่งตั้งรัฐบาลและคณะรัฐมนตรีแล้วก็ตาม แต่ก็เป็นที่รู้กันโดยทั่วไปว่า จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ยังคงมีอำนาจเต็มที่ที่ใช้อำนาจบริหาร เนื่องจาก "จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์" ได้ดำเนินการปรับปรุงอำนาจของนายกรัฐมนตรีจากการเป็น first minister มาเป็น chief executive ถึงแม้ว่าหลัง พ.ศ. 2475 อำนาจนายกรัฐมนตรีนั้นจะมีมากก็ตาม แต่จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ พยายามรวมศูนย์อำนาจให้เข้ามามีอยู่ภายใต้การควบคุมโดยตรง...³

แควิน วิลสัน (David Wilson) ก็ได้กล่าวไว้ว่า "ในสมัยจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ อำนาจนิติบัญญัติและอำนาจบริหารขึ้นอยู่กับความตัดสินใจของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ นายกรัฐมนตรี แต่เพียงผู้เดียว ซึ่งเป็นการได้มาจากระยะความสำคัญแก่ตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอย่างหาที่เสมอเหมือนมิได้"⁴

และเมืองไทยในระบบรัฐสภา ก็มีข้อความตอนหนึ่งกล่าวถึงอำนาจนายกรัฐมนตรีในสมัยจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ว่า

... เมื่อยุคที่ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรี เป็นยุคที่บทบาทของรัฐบาลแห่งทยอยไปหมดที่ว่านี้ ดังนั้นบทบาทของฝ่ายบริหารซึ่งนำโดย จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ จึงมีอำนาจมาก จอมพล สฤษดิ์ เป็นผู้หนึ่งที่หาคนอื่นมาเทียบรักมีทางการเมืองไทยได้ยากยิ่งนัก ทางฝ่ายทหารก็เป็นผู้มีฐานะการทหารสูงสุด ทางฝ่ายพลเรือนก็เป็นนายกรัฐมนตรี ...⁵

¹ "ประกาศตั้งนายกรัฐมนตรี" ราชกิจจานุเบกษา (ฉบับพิเศษ) เล่มที่ 76 ตอนที่ 22 ลงวันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2502

² "ประกาศตั้งคณะรัฐมนตรี" ราชกิจจานุเบกษา (ฉบับพิเศษ) เล่มที่ 76 ตอนที่ 23 ลงวันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2502

³ ทักษิณ เจริญเจริญ "ความคิดทางการเมืองของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ และระบบการเมืองระบบพหุนิยม" ใน รักเมืองไทย หน้า 64 - 65

⁴ David Wilson. The United States and the Future of Thailand. p.115.

⁵ วนิดา เกษมธรรมา และ โกสินทร์ วงศ์สุววัฒน์ เมืองไทยในระบบรัฐสภา หน้า 257

นอกจากนั้น ตามบทบัญญัติแห่งธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร "มาตรา 6 ให้มีสภา
ร่างรัฐธรรมนูญ มีหน้าที่ร่างรัฐธรรมนูญ และให้มีความเป็นรัฐสภา ทำหน้าที่นิติบัญญัติด้วย"¹
จากบทบัญญัติข้อนี้ สภาร่างรัฐธรรมนูญและสภานิติบัญญัติไทยจึงจบพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ จึง เป็น
สภาเดียวกัน แต่สภาร่างรัฐธรรมนูญเป็นสภาที่เกิดขึ้นตามธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร
อันเนื่องมาจากคำกรณณบายบังคับของหัวหน้าคณะปฏิวัติ ตามข้อความดังนี้

... โดยที่หัวหน้าคณะปฏิวัติ ซึ่งได้กระทำการยึดอำนาจการปกครองแผ่นดินเป็น
ผลสำเร็จ ... การที่จะให้ปฎิธรรมนูญเช่นว่านี้ สมควรจัดให้มีสภาร่างรัฐธรรมนูญ
ประกอบด้วยสมาชิกผู้ทรงคุณวุฒิจัดสร้างขึ้นประกาศใช้ต่อไป ...²

เมื่อหัวหน้าคณะปฏิวัติและนายกรัฐมนตรี เป็นบุคคลเดียวกัน จึง เท่ากับว่านายกรัฐมนตรี
มีบทบาทที่สำคัญในการจัดตั้งสภานิติบัญญัติ ดังนั้นสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญจึง เป็นบุคคลที่หัวหน้า
คณะปฏิวัติเห็นชอบ และได้เสนอชื่อให้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้ง และหัวหน้าคณะปฏิวัติ
ยัง เป็นผู้รับสนองพระบรมราชโองการแต่งตั้งอีกด้วย จากที่กล่าวมานี้ย่อมจะเชื่อได้ว่าในการ เลือก
บุคคล เข้ามาร่างคำแห่งสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ จบพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ จะต้อง เลือก
บุคคลที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดซึ่งรวมในคณะปฏิวัติ หรือถ้าจะเป็นบุคคลที่อยู่นอกวงการปฏิวัติ ก็จะต้อง
เป็นบุคคลที่ไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อคณะปฏิวัติแต่อย่างใด และการกระทำดังกล่าวทำให้เห็นเด่นชัดว่า
จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ หัวหน้าคณะปฏิวัติต้องรับผิดชอบอย่างเต็มที่ในการแต่งตั้งสมาชิกสภาร่าง
รัฐธรรมนูญซึ่งเป็นบุคคลคนเดียวกับสมาชิกสภานิติบัญญัติ ดังนั้นสภาร่างรัฐธรรมนูญ หรือรัฐสภาในสมัย
จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ จึงทำหน้าที่ในฐานะที่ปรึกษาหรือรับข้อเสนอจากรัฐบาลมากกว่า

¹ "ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2502" ราชกิจจานุเบกษา
(ฉบับพิเศษ) เล่มที่ 76 ตอนที่ 17 ลงวันที่ 28 มกราคม 2502

² ข.

³ "มาตรา 7 แห่งธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร ไทย พุทธศักราช 2502" ราชกิจจานุเบกษา
(ฉบับพิเศษ) เล่มที่ 76 ตอนที่ 17 ลงวันที่ 28 มกราคม 2502

จะทำหน้าที่ชักจูงตามหน้าที่ของรัฐสภาโดยแท้จริง ยิ่งกว่านั้นถ้าพิจารณาจากจำนวนสมาชิกสภา
ร่างรัฐธรรมนูญ ซึ่งทำหน้าที่สภานิติบัญญัติด้วยแล้วก็จะเห็นว่า

... รัฐสภาที่มาจากการแต่งตั้งชุดนี้คงจะไม่มีพลังใด ๆ มาชักจูงความเห็นชอบของ
จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ และสภากับคณะกรรมการก็เห็นจะมีความคิดร่วมกันได้
ง่าย ๆ คุยว่าประธานร่างรัฐธรรมนูญ* ก็มีใครคนอื่นคนไกล เป็นรองผู้บัญชาการ
กองทัพบก ถือได้ว่าเป็นผู้ช่วยที่สำคัญของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในด้านทหาร
นั่นเอง ...¹

ดังนั้น จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ จึงมีอำนาจเหนือสภานิติบัญญัติได้อย่างถูกต้องตาม
ธรรมเนียมการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2502 พลโท แสวง เสนาณรงค์ อดีตเลขาธิการ
นายกรัฐมนตรีในสมัยจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้กล่าวถึงอำนาจบริหารของนายกรัฐมนตรีในสมัย
จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ไว้ตอนหนึ่งว่า "... นายกรัฐมนตรีในสมัยปฏิวัตินี้ แม้ใช้อำนาจบริหาร
โดยทางนิติบัญญัติก็มีลักษณะของความรับผิดชอบร่วมกันอยู่ก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติแล้วต้องยอมรับว่า
มีความโน้มเอียงไปทางนายกรัฐมนตรีให้อำนาจมากกว่า ..." ² นอกจากนี้ในการแต่งตั้ง
คณะรัฐมนตรี จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในตำแหน่งนายกรัฐมนตรีก็ต้อง เป็นผู้เลือกสรร และเสนอชื่อ
ขึ้นสู่สภาแล้วถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ให้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้ง ³

โปรดคณูรายนามสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญในภาคผนวก

* พลเอก สุทธิ สุทธิสารมณเฑียร

¹ นรนิติ เศรษฐบุตร และ โกสินทร์ วงศ์สุววัฒน์ เมืองไทยในระบอบรัฐสภา หน้า 253

² พลโท แสวง เสนาณรงค์ "คณะผู้ร่วมที่ปรึกษาของนายกรัฐมนตรี" วารสาร

รัฐประศาสนศาสตร์ 4 : 151 - 190 ตุลาคม 2506

³ "ประกาศตั้งคณะรัฐมนตรี" ราชกิจจานุเบกษา (ฉบับพิเศษ) เล่มที่ 76 ตอนที่ 23

ลงวันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2502

หลวงวิจิตรวาทการ ผู้ช่วยและที่ปรึกษาคนสำคัญของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้เคยกล่าวข้อความตอนหนึ่งว่า "... พฤติการณ์หนึ่ง ซึ่ง เกิดขึ้นภายหลังการปฏิวัติคือ เมื่อตั้งรัฐบาลปฏิวัติขึ้น หัวหน้าคณะปฏิวัติเป็นนายกรัฐมนตรีเอง การะในการสร้างนโยบายและการริเริ่มนโยบายส่วนมากที่สุด ตกเป็นภาระของนายกรัฐมนตรี ..."¹

จากที่กล่าวมาเป็นการชี้ให้เห็นว่า ในสมัยจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ นั้นแม้ว่าในทางนิตินัย นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีจะมีความรับผิดชอบร่วมกันในการใช้อำนาจบริหารก็ตามแต่ในทางพฤตินัยก็ต้องยอมรับว่าอำนาจของนายกรัฐมนตรีของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ นั้นมีแนวโน้มที่จะใช้อำนาจได้มากกว่า และในการบริหารราชการแผ่นดินก็ปรากฏว่า จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นผู้สร้างนโยบายและริเริ่มงานเป็นส่วนใหญ่ ในเรื่องนี้ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก็ได้กล่าวยืนยันเป็นหลักฐานไว้ตอนหนึ่งว่า "... ข้าพเจ้าถือสิทธิริเริ่มไว้เสมอ ความคิดริเริ่มส่วนมากที่สุดเป็นของข้าพเจ้าเอง ข้าพเจ้าเป็นกบฏ ริเริ่มคิดว่าทำอะไร ..."²

และจาก รายงานความก้าวหน้าของกิจการในรอบปีที่สองแห่งการปฏิวัติ ก็ได้กล่าวไว้ว่า

... ในระบอบของรัฐบาลปฏิวัติอย่าง เป็นอยู่ในประเทศของเราเวลานี้ จึงไม่มีใครรู้แผนเท่ากับนายกรัฐมนตรีนั่นเอง ว่าอะไรควรจะทำก่อนทำหลัง ไม่มีใครจะต้องรับผิดชอบต่อผู้ใดไปกว่านายกรัฐมนตรี ในเรื่องแบ่งส่วนชั้นตอนและจังหวะของงาน และด้วยเหตุนี้ จึงต้องมอบสิทธิริเริ่มไว้ให้แก่นายกรัฐมนตรีเป็นส่วนมากที่สุด ...³

¹หลวงวิจิตรวาทการ "คำนำ" ใน ทำเนียบราชการสำนักนายกรัฐมนตรีและหน้าที่ โดยยศ พ.ศ. 2503 พิมพ์ในงานกุศลพระราชทานสำนักนายกรัฐมนตรี 20 ตุลาคม 2503 หน้า 1

²จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ "คำปราศรัยในวโรวาท 24 มิถุนายน 2502" ประมวลสุนทรพจน์ของ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ พ.ศ. 2502 - 2504 พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พลโท จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ 17 มีนาคม 2507 หน้า 16

³สำนักนายกรัฐมนตรี รายงานความก้าวหน้าของกิจการในรอบปีที่สองแห่งการปฏิวัติ เล่ม 1 หน้า 1

ตามเหตุการณ์ที่กล่าวมานี้ ทำให้เห็นว่าอำนาจนายกรัฐมนตรีสมัยปฏิวัติของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ นั้นมีมากมายเพียงใด และโดยเฉพาะเมื่อมองจากแง่การบริหารแล้ว อำนาจของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ นั้นมีมาก นอกจากนั้นจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ยังได้ปรับให้เข้ากับระบบการปฏิบัติแบบพอซูน นั่นคือ รัฐสภาจะต้อง เป็นแหล่งที่มาของหลักธรรมแห่งอำนาจทางการเมือง ส่วนประกอบของสมาชิกนั้นจะต้องสนับสนุนนโยบายต่าง ๆ ของรัฐบาล ภายใต้รัฐธรรมนูญสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร รมณูฉบับจำนวน 240 คน และสภาผู้แทนราษฎร รมณูจะทำหน้าที่เป็นรัฐสภาไปพลาง ๆ ก่อนที่จะมีรัฐธรรมนูญฉบับถาวร¹ ดังนั้น จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ จึงมีอำนาจเหนือสภานิติบัญญัติและรัฐสภาซึ่งสมาชิกของสภาทั้งสอง เป็นบุคคลคนเดียวกัน และอำนาจในการบริหารซึ่งรับผิดชอบร่วมกันกับคณะรัฐมนตรี ก็ปรากฏว่าอำนาจนายกรัฐมนตรีมีแนวโน้มมากกว่า เพราะการเสนอแนะนโยบาย การวางแผน นายกรัฐมนตรีก็ถือสิทธิไว้เต็มมือ และดำรงไว้ซึ่งสิทธิในการริเริ่มไว้มากที่สุด จึงเป็นทางหนึ่งซึ่งช่วยสร้างอำนาจของผู้นำโดยทางนิติบัญญัติของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในระบบรัฐสภาให้มากยิ่งขึ้น และทุกคนก็ต้องยอมรับในอำนาจดังกล่าวนี้

3.3 สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรีสมัยจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์

หลังการปฏิวัติ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2501 จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ มองเห็นว่ามีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องปรับปรุงอำนาจและหน้าที่ของสำนักนายกรัฐมนตรี ทั้งนี้เพราะจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ไม่ได้ใช้วิถีทางรัฐธรรมนูญในการเข้ามามีอำนาจและสร้างความสนับสนุนให้กับตน แต่จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ใช้อำนาจเด็ดขาดในการปกครองประเทศ โดยเปลี่ยนโครงสร้างการปกครองเสียใหม่ และปัญหาที่จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เผชิญก็คือ การสร้างความชอบธรรมให้กับรวบรวบใหม่ของตน การแสวงหาความสนับสนุนจากกลุ่มต่าง ๆ และกวาดล้างศัตรูของระบบและของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เอง ดังนั้นจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ จึงได้พยายามรวบรวมกลุ่มชนชั้นนำต่าง ๆ ไว้ในอำนาจของตน โดยให้รางวัลในรูปแบบของตำแหน่ง

¹ทักษิณ เจริญเทียน "ความคิดทางการเมืองของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ และระบบการเมืองแบบพอซูนอุปถัมภ์" ใน รักเมืองไทย หน้า 69

ทางการ เมือง ทำหน้าที่ที่การงานเป็นสำคัญ และพยายามเร่งรัดปรับปรุงการพัฒนาประเทศในทุก ๆ ด้าน โดยนำเอานักวิชาการ นักเทคนิค และปณูชาชนมาร่วมทำงานดังกล่าว¹

ด้วยเหตุนี้ ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 57 ซึ่งเป็นฉบับสุดท้าย จึงเน้นถึงปัญหานี้ โดยให้อำนาจนายกรัฐมนตรีทำการปรับปรุงงานของสำนักนายกรัฐมนตรีได้ตามความเห็นควร² และปรากฏว่า จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ปรับปรุงหน่วยงานภายในของสำนักนายกรัฐมนตรีจนมีความเข้มแข็งและคล่องตัวมากกว่าเดิม และสำนักนายกรัฐมนตรีที่ได้ปรับปรุงขึ้นใหม่มีหน่วยงานที่สังกัดอยู่ถึง 22 หน่วย* มีคณะกรรมการที่ปรึกษาทั้งทาง เศรษฐกิจและวัฒนธรรม จึงกล่าวได้ว่าสำนักนายกรัฐมนตรีได้กลายเป็นศูนย์กลางที่ดูแลและควบคุมงานบริหารต่าง ๆ³ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้กล่าวถึงความสำคัญของสำนักนายกรัฐมนตรีไว้ตอนหนึ่งว่า

... อีกประการหนึ่งในระบบปฏิวตินั้น จำต้องปรับปรุงทุกสิ่งทุกอย่างให้เป็นไปตามวิธีทางของการปฏิวัติ เพื่อความก้าวหน้าโดยไม่หยุดยั้ง งานวางแผนและงานปรับปรุงนี้ข้าพเจ้าและคณะรัฐมนตรีเป็นผู้ให้หลักการ แล้วสำนักนายกรัฐมนตรีก็นำไปเข้าเครื่องจักรซึ่งสำนักนายกรัฐมนตรีนี้เอง ก็ได้รับการปรับปรุงเพิ่มปริมาณของงานขึ้นมากมาย ถ้าหากจะถือว่าสำนักนายกรัฐมนตรีเป็นกระทรวงหนึ่ง ก็เป็นกระทรวงใหญ่มาก เพราะในปัจจุบันนี้มีกรมขึ้นถึง 20 กรม สำนักนายกรัฐมนตรีเป็นเสมือนโรงงานใหญ่ที่ประกอบด้วยเครื่องจักรกลไกลดลซับซ้อน ผลิตภัณฑ์ นโยบาย ผลิตภัณฑ์แผนการ โครงการ และ

¹สุจิต บุญบงการ "อำนาจทางการเมืองของผู้นำทหารไทย : ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างจอมพล ป. พิบูลสงคราม กับ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์" ใน รักเมืองไทย หน้า 111

²"ประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 57" ราชกิจจานุเบกษา (ฉบับพิเศษ) เล่มที่ 76 ตอนที่ 16 ลงวันที่ 27 มกราคม 2502

*จาก 12 หน่วยเป็น 22 หน่วยในปี พ.ศ. 2506

³นวนิธิ เศรษฐบุตร และ โกสินทร์ วงศ์สุววัฒน์ เมืองไทยในระบบรัฐสภา หน้า 258

ปรับปรุงงานด้านต่าง ๆ ตามวิถีทางของการปฏิบัติ ตลอดจนควบคุมการปฏิบัติให้เป็นไปตามแผนการ โครงการและนโยบาย ...¹

ข้อความดังกล่าวนี้ช่วยให้เห็นว่า จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ใช้สำนักนายกรัฐมนตรีเป็นศูนย์รวมอำนาจของตนในฐานะผู้นำฝ่ายบริหารนับแต่การวางนโยบาย ผลิตแผนการ โครงการ ตลอดจนการ ควบคุมการปฏิบัติของทุกฝ่ายให้เป็นไปตามนโยบายที่ได้วางไว้ ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า สำนักนายกรัฐมนตรี เป็นกลไกอย่างหนึ่งที่จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ปรับปรุงขึ้น เพื่อการใช้อำนาจที่เด็ดขาดที่เรียกว่าอำนาจปฏิวัติ นั่นเอง เพื่อความเข้าใจในการที่สำนักนายกรัฐมนตรีได้กลายมาเป็นศูนย์ควบคุมงานบริหารต่าง ๆ ผู้เขียนจึงเห็นควรที่จะได้ศึกษาหน่วยงานบางหน่วยในสังกัดสำนักนายกรัฐมนตรีที่สำคัญโดยสังเขป อันจะทำให้มองเห็นได้ลึกซึ้งถึงอำนาจอันกว้างขวางของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ดังต่อไปนี้ คือ

3.3.1 สภาพพัฒนาการ เศรษฐกิจแห่งชาติ ทั้งขึ้น เมื่อ วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2502² จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ให้ความสำคัญของสภาพพัฒนาการ เศรษฐกิจแห่งชาติไว้เป็นอันดับหนึ่งของการปฏิบัติ โดยจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้กล่าวยืนยันถึงความสำคัญของสภาพพัฒนาการ เศรษฐกิจแห่งชาติไว้ว่า

... "ชีวิตจิตใจของข้าพเจ้าทั้งหมด อยู่กับการพัฒนาการ เศรษฐกิจของชาติ" ทั้งนี้ก็เพราะข้าพเจ้าได้ตระหนักเป็นอย่างยิ่งว่า การที่จะสร้างสรวงสรรค์ให้ประเทศไทยเจริญก้าวหน้าและสามารถนำความผาสุกมาสู่ประชาชนได้นั้น การจัดการในเรื่องเศรษฐกิจ เป็นสิ่งจำเป็นที่สุด ชาติก็เป็นเช่นบุคคล ลงคนใดไร้เงินทองจะจับจ่ายใช้สอยเสียแล้ว บุคคลนั้นจะมีสุขได้อย่างไร ด้วยเหตุนี้นักข้าพเจ้าจึงได้มอบจิตใจ

¹ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ "คำปรารภในวโรกาสครบปีแห่งการปฏิบัติ 20 ตุลาคม 2502" ประมวลสุนทรพจน์ของ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ พ.ศ. 2502 - 2504 พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พลเรือเอก จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ 17 มีนาคม 2507 หน้า 60

² บุญชนะ อัครถาวร "งานเกี่ยวกับการพัฒนาที่สำคัญ" ใน ประวัติและผลงานของ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พลเรือเอก จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ 17 มีนาคม 2507 หน้า 78

ข้าพเจ้าไว้กับการพัฒนาเศรษฐกิจของชาติ เพราะข้าพเจ้าได้ตั้งเจตจำนงไว้ว่า จะตองนำความผาสุกมาสู่พี่น้องประชาชนคนไทยให้จงได้ และข้าพเจ้าใคร่ลึกอยู่เสมอว่า การพัฒนาเศรษฐกิจนี้ คือ หัวใจของการปฏิวัติ ซึ่งข้าพเจ้าได้ทำขึ้นเพื่ออนาคตของชาติไทยนั่นเอง ...¹

สถานที่แรกเริ่มคือสภาเศรษฐกิจแห่งชาติ แต่เพื่อที่จะควบคุมดูแลและดำเนินการตามแผนพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ สภาเศรษฐกิจแห่งชาติจึงได้ถูกแก้ไข เปลี่ยนเป็นสภาพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ โดยมีนายกรัฐมนตรีเป็นประธานโดยตำแหน่ง² ลักษณะพิเศษของสภานี้ก็คือ สมาชิกส่วนใหญ่จะเป็นผู้เชี่ยวชาญทางวิชาการ ทั้งนี้เพราะ "สภานี้ประกอบด้วยสมาชิกที่มาจากหลายพวกหลายฝ่าย ... เพราะถึงเวลาที่ชาวไทยจะต้องช่วยกันจรรโลงประเทศไทย จึงต้องระดมกำลังปัญญา กำลังความคิดเข้ามาช่วยกัน ..." ³ ตามถ้อยแถลงของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ คณะกรรมการที่ปรึกษาเศรษฐกิจมีมติสรุปว่า "เพื่อปรับปรุงแก้ไขเศรษฐกิจของประเทศไทยให้พ้นจากภาวะยุ่งยาก และหาหนทางที่จะทำให้ประเทศไทยก้าวหน้าไปสู่ความเจริญและนำความผาสุกมาสู่ประชาชนชาวไทยอย่างถาวร"⁴ งานที่สภาพัฒนาการแห่งชาติต้องจัดทำนั้นแบ่งออกเป็นประการใหญ่ ๆ ได้ดังนี้คือ⁵

¹จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ "คำกล่าวในพิธีเปิดอาคารสำนักงานสภาพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ วันที่ 3 สิงหาคม 2505" ประมวลสุนทรพจน์ของ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ พ.ศ. 2505 - 2506 พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พลเรือเอก จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ 17 มีนาคม 2507 หน้า 699

²"พระราชบัญญัติสภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ พ.ศ. 2502" ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 76 ตอนที่ 69 ลงวันที่ 4 กรกฎาคม 2502

³จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ "คำกล่าว เปิดประชุมสภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ วันที่ 10 สิงหาคม 2502" ประมวลสุนทรพจน์ของ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ พ.ศ. 2502 - 2504 พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พลเรือเอก จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ 17 มีนาคม 2507 หน้า 26 - 27

⁴รอง ศยามานนท์ ประวัติศาสตร์ไทยในระบอบรัฐธรรมนูญ หน้า 284

⁵ดู หน้า 384 - 385

ประการที่ 1 เป็นการแก้ไขปัญหาลักษณะเฉพาะหน้า หมายความว่าในระหว่างเวลาที่เตรียมทำแผนและโครงการเศรษฐกิจนี้ มีปัญหาเฉพาะหน้าอยู่อย่างไรก็แก้ไขเป็นเรื่อง ๆ ไป ไม่ต้องรอนำแผนและโครงการเสร็จจึงจะจับเรื่องเศรษฐกิจ¹ ปัญหาเฉพาะหน้านี้ เพ่งเล็งหนักไปในทางปัจจัยห้าประการ คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค ที่อยู่อาศัย และการสาธารณสุข ปรากฏว่ารัฐบาลจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้จัดการลดสินค้าหลักในการครองชีพ เช่น น้ำตาล น้ำมัน เชื้อเพลิง อาหาร ไม้สัก ภูมิเมนต์ และตรึงราคาข้าวสาร เป็นต้น

ประการที่ 2 เป็นการวางโครงการเศรษฐกิจระยะสั้น 1 - 5 ปี เพื่อดำเนินการตามโครงการ รัฐบาลได้ประกาศใช้แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคม (พ.ศ. 2504 - 2509) ซึ่งมีวัตถุประสงค์ที่จะพัฒนาโครงสร้างขั้นพื้นฐานทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะการคมนาคมและการขนส่ง การพลังงานและการชลประทานเป็นส่วนใหญ่ เพื่อให้เป็นพื้นฐานของการพัฒนาประเทศในขั้นต่อไป

ประการที่ 3 เป็นการวางโครงการเศรษฐกิจระยะยาวตั้งแต่ห้าปีขึ้นไป ซึ่งรัฐบาลพยายามส่งเสริมและพัฒนาการเกษตรกรรมและการอุตสาหกรรมให้สมดุล รัฐบาลได้ส่งเสริมให้ชาวต่างประเทศมาลงทุนทั้งโรงงานอุตสาหกรรม โดยมอบหมายให้คณะกรรมการส่งเสริมการลงทุนเป็นผู้รับผิดชอบในเรื่องนี้ และเพื่อร่วมมือกันในการส่งเสริมเศรษฐกิจแห่งชาติ รัฐบาลจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้รวบรวมกรมต่าง ๆ ซึ่งทำหน้าที่สร้างพื้นฐานเศรษฐกิจให้มั่นคงเป็นกระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ เมื่อปี พ.ศ. 2506 บรรดากรมต่าง ๆ ที่ถูกโอนไปสังกัดกระทรวงนี้มี กรมชลประทาน กรมพัฒนาที่ดิน กรมทาง และกรมทรัพยากรแร่แห่งชาติ เป็นต้น

สภาพพัฒนาการ เศรษฐกิจแห่งชาตินี้แบ่งงานออกเป็นหลายสาขา ที่สำคัญคือ การเกษตร การเงินและการคลัง การคมนาคม การพาณิชย์และการอุตสาหกรรม ฯลฯ รัฐมนตรีเจ้ากระทรวงเป็นเพียงที่ปรึกษา ไม่ได้เป็นกรรมการของสภาพพัฒนาการเศรษฐกิจ และยังได้ตั้งกรรมการขึ้นมาอีกคณะหนึ่ง ซึ่งเรียกว่าคณะกรรมการบริหาร คณะรัฐมนตรี เป็นผู้เลือกทั้งจากบุคคลอื่นที่มีได้เป็น

¹จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ "คำกล่าวเปิดประชุมสภาพพัฒนาการ เศรษฐกิจแห่งชาติ วันที่ 10 สิงหาคม 2502" ประมวลสุนทรพจน์ของ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ พ.ศ. 2502 - 2504 พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ ฯพณฯ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ 17 มีนาคม 2507 หน้า 28

กรรมการสภาพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ซึ่งเป็นหัวหน้ารัฐบาลก็เป็นประธานสภาพัฒนาการ เศรษฐกิจแห่งชาติ และรองนายกรัฐมนตรีสองท่านก็ทำหน้าที่เป็นรองประธานด้วย ทั้งสามท่านนี้จะเป็นผู้ทำหน้าที่ประสานงานตาม "... เราทั้งสามจะได้อบรมรู้กิจการของสภาไปเชื่อมต่อกับคณะรัฐมนตรี และเอาความคิดเห็นทางคณะรัฐมนตรีมา เชื่อมกับทางสภาพัฒนาการ เศรษฐกิจแห่งชาติ เป็นการประสานงานอย่างกลมเกลียวกัน ..."¹ นอกจากนั้นจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ยังได้กล่าวถึงสภานี้ว่ามีชื่อสภาการเมือง แต่เป็นสภาทำงาน ซึ่งทำงานโดยจุดประสงค์อันเดียวคือพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย²

3.3.2 สภาการศึกษาแห่งชาติ พระราชบัญญัติจัดระเบียบราชการสำนักนายกรัฐมนตรี พ.ศ. 2502 ได้จัดตั้งสภาการศึกษาแห่งชาติขึ้นเมื่อวันที่ 29 สิงหาคม พ.ศ. 2502³ ทั้งนี้เพราะคณะปฏิวัติถือว่าการศึกษา เป็นจุดประสงค์ใหญ่อันหนึ่งของการ ปฏิวัติ ท่อนหนึ่งของคำกล่าวเปิดประชุมสภาการศึกษาแห่งชาติ กล่าวไว้ว่า

... ตั้งแต่เริ่มทำแผนการ ปฏิวัติ ก็ได้ถือเอาแผนการศึกษา เป็น เรื่องสำคัญยิ่ง เรื่องหนึ่ง ประกาศของคณะปฏิวัติตั้งแต่ขึ้นแรก ก็ได้ให้คำมั่นสัญญาแก่ประชาชนว่า คณะปฏิวัติ จะถือการศึกษาเป็น เรื่องใหญ่ เรื่องสำคัญ และจะต้องทำการศึกษาคู่กันกับแผนการ เศรษฐกิจ ข้าพเจ้ามั่นคงต่อสัญญาอันนี้ ...⁴

¹จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ "คำกล่าว เปิดประชุมสภาพัฒนาการ เศรษฐกิจแห่งชาติ วันที่ 10 สิงหาคม 2502" ประมวลสุนทรพจน์ของ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ พ.ศ. 2502 - 2504 พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พลเรือเอก จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ 17 มีนาคม 2507 หน้า 26

²ดู หน้า 27

³บุญชนะ อธิการ "งานเกี่ยวกับพัฒนาที่สำคัญ" ใน ประวัติและผลงานของ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พลเรือเอก จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ 17 มีนาคม 2507 หน้า 78

⁴จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ "คำกล่าว เปิดประชุมสภาการศึกษาแห่งชาติ วันที่ 8 กันยายน พ.ศ. 2503" ประมวลสุนทรพจน์ของ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ พ.ศ. 2502 - 2504 พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พลเรือเอก จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ 17 มีนาคม 2507 หน้า 31

ด้วยความมั่นคงต่อสัญญาตามคำกล่าว เมืองานปฏิวัติขั้นแรกเสร็จลง จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก็ได้ตั้งคณะกรรมการปรับปรุงแผนการขึ้นในกองบัญชาการคณะปฏิวัติ เริ่มจัดทำแผนการศึกษาแห่งชาติขึ้น และภายหลัง เมื่อจัดรัฐบาลขึ้นแล้ว ก็ได้ดำเนินการ เปลี่ยนสภามหาวิทยาลัย เป็นสภาการศึกษาแห่งชาติ¹ สภาการศึกษาแห่งชาติที่จัดตั้งขึ้นในสมัยจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ นั้น กล่าวได้ว่า เป็นสภาที่จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ให้ความสำคัญและยกย่องมาก จะเห็นได้จาก คำกล่าวตอนหนึ่งว่า

... ข้าพเจ้าได้จัดให้สภาการศึกษาแห่งชาติเป็นสภายิ่งใหญ่ ซึ่งถาดลงนับจำนวน สมาชิกแห่งสภานี้ ก็จะได้พบ ประธาน รองประธาน และรัฐมนตรีซึ่งเป็นทั้งที่ปรึกษา รวม 8 คน กรรมการซึ่งคณะรัฐมนตรีแต่งตั้ง ตามมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติ สภาการศึกษาแห่งชาติ 67 คน คณะบริหาร 9 คน รวมตัวเลขตามรายการ 90 คน มีซ้ำกัน 1 คน คือรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษา ซึ่งเป็นทั้งที่ปรึกษาและประธาน คณะกรรมการบริหาร จึงเป็นจำนวนที่แท้จริง 89 คน มากกว่าสภาพัฒนาการ เศรษฐกิจ แห่งชาติที่ทั้งมาแล้ว จึงขอนับว่าสภาการศึกษาแห่งชาติเป็นสภายิ่งใหญ่มาก เพราะ มีความรับผิดชอบที่ยิ่งใหญ่ เกี่ยวกับการสร้างสรรค์ชนในชาติให้ยิ่งขึ้นไป ...²

ตามข้อความดังกล่าว เห็นได้ว่า จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ยกย่องสภาการศึกษาแห่งชาติ ว่าเป็นสภาที่ใหญ่และสำคัญกว่าสภาพัฒนาการ เศรษฐกิจแห่งชาติ นอกจากจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ จะเน้นในด้านความยิ่งใหญ่ของสภานี้แล้ว ในด้านคุณภาพของสภานี้ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก็ยกย่องว่ายิ่งใหญ่เช่นเดียวกัน เพราะสภานี้ประกอบด้วยบุคคลผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชาการต่าง ๆ ตามจำนวนที่จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ กล่าวอ้างไว้นั้นประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญที่สำเร็จการศึกษา

¹จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ "คำกล่าว เปิดประชุมสภาการศึกษาแห่งชาติ วันที่ 8 กันยายน พ.ศ. 2503" ประมวลสุนทรพจน์ของ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ พ.ศ. 2502 - 2504 พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พญา จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ 17 มีนาคม 2507 หน้า 31

² ก.

³ ก. หน้า 30

ชั้นคุณวุฒิ 27 คน มหาบัณฑิต 18 คน ซึ่งจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ยกย่องว่า สภาการศึกษา
แห่งชาตินี้เป็นเสมือน "ตัววิชาอันใหญ่หลวงของชาติ"¹

สภาการศึกษาแห่งชาติ ซึ่งมีจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ นายกรัฐมนตรี เป็นประธานมีหน้าที่
เกี่ยวกับมหาวิทยาลัย คือ²

- ก. ควบคุมและบริหารกิจการของมหาวิทยาลัย
- ข. พิจารณางบประมาณประจำปีของมหาวิทยาลัย
- ค. พิจารณาจัดตั้ง ยุบรวมและเลิกมหาวิทยาลัย
- ง. อนุมัติการจัดตั้ง ยุบรวมและเลิกคณะหรือแผนกวิชาในมหาวิทยาลัย
- จ. พิจารณาและให้ความเห็นชอบการวางหลักสูตรในมหาวิทยาลัย

การบังคับบัญชามหาวิทยาลัยได้โอนไปสังกัดสำนักนายกรัฐมนตรีตามพระราชบัญญัติโอน
มหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัย
แพทยศาสตร์ และมหาวิทยาลัยศิลปากร ไปสังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี ดังนั้นนายกรัฐมนตรีเป็น
นายกสภามหาวิทยาลัยทุกแห่ง บรรดาศาสตราจารย์ อาจารย์ และเจ้าหน้าที่ของมหาวิทยาลัย
เป็นข้าราชการสังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี งบประมาณประจำปีของมหาวิทยาลัยได้ยกคงประมาณ
ของสำนักนายกรัฐมนตรีตามโครงการที่สภาการศึกษาแห่งชาติและสภาเศรษฐกิจแห่งชาติที่เสนอมา³

พระราชบัญญัติจัดระเบียบราชการสำนักนายกรัฐมนตรี พ.ศ. 2502 นอกจากจะได้จัดตั้ง
สภามหาวิทยาลัยของรัฐขึ้นมาภายใต้การควบคุมของนายกรัฐมนตรีแล้ว พระราชบัญญัตินี้ยังเพิ่ม

¹จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ "คำกล่าว เปิดประชุมสภาการศึกษาแห่งชาติ วันที่ 8 กันยายน
2503" ประมวลสนธิพจน์ของ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ พ.ศ. 2502 - 2504 พิมพ์ในงาน
พระราชทานเพลิงศพ พลเรือเอก จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ 17 มีนาคม 2507 หน้า 30

²รอง ศยามานนท์ ประวัติศาสตร์ไทยในระบอบรัฐธรรมนูญ หน้า 381

³ดู หน้า 382

อำนาจให้กับนายกรัฐมนตรี เป็นประธานอนุกรรมการ ก.พ. โดยตำแหน่ง ซึ่งเป็นการให้อำนาจ
 คุมกิจการของข้าราชการแก่นายกรัฐมนตรี¹

จากที่ไต่ถว้ถึงความสำคัญและอำนาจหน้าที่ของสภาพัฒนา เศรษฐกิจแห่งชาติและ
 สภาการศึกษาแห่งชาติ ซึ่งขึ้นอยู่ในสำนักนายกรัฐมนตรีนั้น เป็นการแสดงให้เห็นว่า ฐานะแห่ง
 อำนาจที่สำคัญของคณะปฏิวัติ นอกจากจะมีข้าราชการทหาร เป็นกำลังสำคัญแล้ว จอมพล สฤษดิ์
 ธนะรัชต์ ยังได้ใช้สำนักนายกรัฐมนตรี เป็นเครื่องมือหาความสนับสนุนจากข้าราชการพลเรือน ซึ่ง
 เป็นกลุ่มนักวิชาการอย่างมากที่สุดที่จะทำได้ และการดำเนินการของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์
 ก็ทำอย่างฉาดรอบคอบ คือ ยกย่องฐานะของนักวิชาการอย่างสูงส่ง จนกล่าวได้ว่าในสมัยปฏิวัติ
 ตำแหน่งของนักวิชาการ เป็นตำแหน่งที่สำคัญ นอกจากนั้นรัฐบาลในสมัยปฏิวัติยัง เป็นรัฐบาลที่สามารถ
 รวบรวมผู้เชี่ยวชาญต่าง ๆ มาทำงานร่วมกัน เพื่อประโยชน์ส่วนรวมได้มาก พันเอก พระยาศรี
 วิสารวาท ปลัดบัญชาการในสมัยปฏิวัติ ไต่ถว้ถึงเรื่องนี้ว่า

... จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ตั้งสถาบันแห่งชาติขึ้นหลายสถาบัน เช่น สภาพัฒนา
 การเศรษฐกิจแห่งชาติ และสภาการศึกษาแห่งชาติ เป็นต้น และเพื่อให้ประเทศไทย
 ได้มีโอกาสรับประโยชน์จากความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญในด้านต่าง ๆ ที่ได้ประสบการณ์
 มามากแล้ว จึงได้ตั้งบุคคลสำคัญในคณะกรรมการ เมืองต่าง ๆ เข้าอยู่ในสถาบันต่าง ๆ ของ
 ชาติ นับว่าเป็นครั้งแรกที่ได้รวบรวมบรรดาผู้เชี่ยวชาญโดยไม่คำนึงความคิดเห็นในทาง
 การเมือง เข้ามาร่วมทำงานด้วยกันเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม ...²

¹ ทัศน์ เวลิมเตียรณ "ความคิดทางการเมืองของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ และระบบ
 การเมืองแบบขงจื๊ออุปถัมภ์" ใน รักเมืองไทย หน้า 66

² พันเอก พระยาศรีวิสารวาท "ผลงานในด้านการเมืองภายในประเทศของ
 ๗๗ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์" ใน ประวัติและผลงานของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์
 พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ ๗๗ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ 17 มีนาคม 2507 หน้า 24

แม้ว่าจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ จะได้พยายามหาความสนับสนุนจากนักวิชาการแล้ว
แต่จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก็ยังไม่พอใจ ดังนั้น จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ จึงก้าวเข้าไปควบคุม
การศึกษาระดับสูงด้วย โดยนำเอามหาวิทยาลัยต่าง ๆ มาสังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี โดยตั้ง
สภาการศึกษาแห่งชาติมาควบคุมการของงบประมาณ และการเปลี่ยนแปลงภายในของมหาวิทยาลัย
ต่าง ๆ เพื่อเป็นการแสดงให้เห็นว่ารัฐบาลนั้นสนใจในด้านวิชาการ และสภาวิจัยแห่งชาติก็ได้
ถูกจัดตั้งขึ้น ซึ่งมีจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นประธานกรรมการเอง¹ นอกจากนั้นต่อมาในปี
พ.ศ. 2506 จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ยังได้จัดตั้งกระทรวงพัฒนาการแห่งชาติขึ้น โดยให้
เหตุผลว่า

... เพื่อรวมเอางานอันเป็นรากฐานในการพัฒนาระยะยาว และในระดับชาติทั้งหลาย
มาไว้ ณ ที่แห่งเดียวกัน อันจะเป็นประโยชน์ในการประหยัค และเร่งรัดผลงานให้
เป็นไปด้วยดี และมีผลโดยรวดเร็วยิ่งขึ้นอีก รัฐบาลจึงได้จัดตั้งกระทรวงพัฒนาการ
แห่งชาติขึ้น โดยให้รวมเอากรมสำคัญ ๆ เช่น กรมทาง กรมชลประทาน
กรมทรัพยากรธรณี เป็นต้น มารวมไว้ในกระทรวงนี้ นอกจากนั้นยังมีกรมอื่น ๆ อีก
รวมเป็น 13 หน่วยด้วยกัน และข้าพเจ้าเองได้เข้าไปเป็นรัฐมนตรีว่าการด้วยตนเอง ...²

จากที่กล่าวมานี้ จะเห็นได้ว่าสำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรีคือ ศูนย์กลางที่ดูแลและควบคุม
งานบริหารในด้านต่าง ๆ เกือบทั้งหมด และนอกจากนั้นสำนักนายกรัฐมนตรียังเป็นกลไกอันหนึ่ง
ของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในการรวบรวมกลุ่มภรรยาน้ำต่าง ๆ มาไว้ในอำนาจของตนได้

¹ทักษิณ เฉลิมเตียรณ "ความคิดทางการเมืองของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ และระบบ
การเมืองแบบพ่อขุนอุปถัมภ์" ใน รักเมืองไทย หน้า 67

²จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ "คำปราศรัยในวันครบรอบปีที่ 5 แห่งการปฏิวัติ 20 ตุลาคม
2506" ประมวลสุนทรพจน์ของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ พ.ศ. 2505 - 2506 พิมพ์ในงาน
พระราชทานเพลิงศพ พลเรือเอก จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ 17 มีนาคม 2507 หน้า 1270

โดยมีตำแหน่งทางการเมือง ทำหน้าที่ทางการเมืองงานเป็นรางวัล และจากการจัดตั้งสถาบันต่าง ๆ ขึ้นในสังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี จึงสามารถดึงนักวิชาการ นักเทคนิค และปัญญาชนมาร่วมทำงานดังกล่าว ยังผลให้เกิดการยอมรับ และสร้างความสนับสนุนให้แก่การปกครองในระบอบรัฐสภาของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ อีกด้วย และนับเป็นครั้งแรกที่นักวิชาการและบุคคลในอาชีพต่าง ๆ ได้ก้าวมามีบทบาทมากขึ้น มีความสำคัญมากขึ้นในการปกครองระบอบรัฐสภาของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์

4. ธรรมเนียมการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2502 กับ ระบอบรัฐสภา

4.1 ที่มาของธรรมเนียมการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2502

ประวัติการปกครองในระบอบรัฐสภาของไทยมีลักษณะที่คล้ายคลึงกับประวัติการปกครองในระบอบรัฐสภาของฝรั่งเศสมาก กล่าวคือ ประวัติการปกครองในระบอบรัฐสภาของฝรั่งเศสในสมัยสาธารณรัฐที่ 3 และที่ 4 เป็นประวัติการปกครองในระบอบรัฐสภาซึ่งรัฐบาลหรือฝ่ายบริหารไม่มีเสถียรภาพ รัฐบาลต้องล้มลุกคลุกคลานผลัดเปลี่ยนกันเข้าทำหน้าที่ปกครองบริหารประเทศมากมายหลายชุด จนกล่าวได้ว่าเป็นประเทศที่รัฐบาลจะอยู่ไม่ไถ่ยาวนาน ลักษณะการเมืองที่มีรัฐบาลซึ่งไม่มีเสถียรภาพดังกล่าว ทำให้ความเบื่อบ่าเหนื่อยให้กับประชาชนและก่อให้เกิดความเสียหายต่อประเทศชาติ¹ เมื่อเปรียบกับประวัติการปกครองในระบอบรัฐสภาของไทยก่อนรัฐประหาร พ.ศ. 2500 รัฐบาลไทยก็ต้องล้มลุกคลุกคลานผลัดเปลี่ยนกันเข้าทำหน้าที่ปกครองบริหารประเทศมากมายซึ่งมีทั้งการปฏิวัติรัฐประหารและการลาออกของรัฐบาลซึ่งได้กล่าวมาแล้ว ต่อมาในปีคริสตศักราช 1958 (พ.ศ. 2501) ประชาชนชาวฝรั่งเศสได้ลงมติยอมรับรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ เป็นเหตุให้สาธารณรัฐที่ 5 อุบัติขึ้น รัฐธรรมนูญของสาธารณรัฐที่ 5 นั้นร่างขึ้นมาภายใต้อิทธิพลของนายพล เดอโกลล์ ซึ่งรัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้นำหลักเกณฑ์ของระบอบรัฐสภาโดยทั่วไปมาประยุกต์ใช้ โดยมีการดัดแปลงเพิ่มมาตรการบางอย่างซึ่งคิดกันว่าอาจช่วยให้การ "เล่นการเมือง" ลดน้อยลง อันจะมีผลทำให้

¹ โกลินทร์ วงศ์สุรวัฒน์ ความเป็นมาของการปกครองในระบอบรัฐสภาและระบอบรัฐสภาในประเทศไทย หน้า 42 - 44

รัฐบาลมีเสถียรภาพมากขึ้น ก็มีการเพิ่มเติมมอบหมายอำนาจ ซึ่งในเบื้องต้นเข้าใจกันว่าไม่สูงจะมีความสำคัญเท่าใดนักให้กับประธานาธิบดี ซึ่งตามธรรมเนียมของระบบรัฐสภาแล้ว ถือได้ว่าไม่มีอำนาจอะไร¹

แต่ความจริง เมื่อ นายพล เคอโกลด์ ได้เข้าครองตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแล้ว ปรากฏว่า นายพล เคอโกลด์ ได้ขออำนาจจากสภาชั่วคราว เพื่อบริหารประเทศอย่างเด็ดขาดชั่วคราวระยะเวลาหนึ่ง แล้วเริ่มสร้างรัฐธรรมนูญใหม่เพื่อให้หลักประกันความมั่นคงในรัฐธรรมนูญแห่งชาติใหม่นี้ว่ารัฐบาลจะไม่ถูกล้มลงง่าย ๆ อย่างแต่ก่อน รัฐธรรมนูญใหม่นี้ได้แก้ไขเพิ่มอำนาจให้ประธานาธิบดีเป็นประมุขของรัฐบาลและเป็นประมุขของประเทศด้วยในตัวเสร็จ² และมาตรการใหม่ที่น่าเข้ามาใช้ในระบอบการปกครองสมัยสาธารณรัฐที่ 5 ได้แก่การเปิดโอกาสให้ประธานาธิบดีของสาธารณรัฐฝรั่งเศส มีสิทธิที่จะจัดให้มีการออกเสียงลงประชามติในเรื่องที่เห็นว่าสำคัญและมีผลต่อการเมืองการปกครองของประเทศได้ และนอกจากนั้นรัฐธรรมนูญฉบับนี้ยังลดอำนาจของรัฐบาล กล่าวคือ ตามมาตรา 34 ระบุว่า กฎหมายต้องผ่านรัฐสภา แต่ในขณะเดียวกันก็มีการกำหนดขอบเขตไว้ว่า มีเรื่องอะไรบ้างที่ถือว่าอยู่ในอำนาจของกฎหมาย ซึ่งก็หมายความว่า หากเรื่องใดที่อยู่นอกเหนืออำนาจของกฎหมาย รัฐสภาก็หมดสิทธิที่จะเข้าไปแตะต้องโดยปริยาย และต่อมา นายพล เคอโกลด์ ได้จัดให้มีการลงประชามติอันมีผลเปลี่ยนแปลงให้มีการเลือกตั้งประธานาธิบดีโดยตรงและผลของการออกเสียงลงประชามติ ปรากฏว่าประชาชนชาวฝรั่งเศสต้องการให้มีการเลือกตั้งประธานาธิบดีโดยตรง แต่ในส่วนอื่นของหลักเกณฑ์ระบบรัฐสภายังคงเป็นเช่นเดิม คือ ประธานาธิบดีไม่ต้องรับผิดชอบทางการเมือง ความรับผิดชอบทางการเมืองเป็นเรื่องของรัฐบาล แต่เป็นที่ทราบกันว่า รัฐบาลรับนโยบายจากประธานาธิบดีไปปฏิบัติ³ เมื่อแก้รัฐธรรมนูญเสร็จ นายพล เคอโกลด์ ก็เข้ารับ

¹ โกลินทร์ วงศ์สุวณิช ความเป็นมาของการปกครองในระบอบรัฐสภาและระบอบรัฐสภาในประเทศไทย หน้า 42 - 44

² อุดม ประมวลวิทยา นายกรัฐมนตรี จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ โดย ประมวลวิทย (นามแฝง) หน้า 256

³ โกลินทร์ วงศ์สุวณิช ล.ป. หน้า 46 - 51

เลือกตั้ง ได้เป็นประธานาธิบดีของฝรั่งเศส และนายพล เดอโกลด์ ได้แก้ไขวิกฤติการณ์ทางการเมืองของฝรั่งเศสให้พ้นจากความวุ่นวายและนำความสงบมาสู่ประเทศฝรั่งเศส

การที่คณะทหารฝรั่งเศสซึ่งไม่เคยยุ่งกับการเมืองมานานแล้ว ได้หันมาตั้งป้อมแข็งข้อรัฐบาลเป็นครั้งแรก เพื่อบังคับให้รัฐบาลชุดหลังที่สุดออกไป* แล้วคณะนายทหารได้เชิญนายพล เดอโกลด์ วีรบุรุษของฝรั่งเศสในสงครามโลกครั้งที่สองให้เข้าบริหารประเทศแทน จุดนี้เป็นจุดเริ่มต้นที่คณะรัฐประหารสนใจมาก ทั้งนี้เนื่องจากในขณะที่ยังประเทศฝรั่งเศสกำลังประสบกับความวุ่นวายอย่างหนักทั้งทางการเมืองและเศรษฐกิจ เกิดภาวะเงินเฟ้ออย่างหนักหน่วงซึ่งสืบเนื่องจากผลของสงครามโลกครั้งที่สอง ความวุ่นวายดังกล่าวที่เกิดขึ้นยังผลให้เกิดการเรียกร้องให้นายพล เดอโกลด์เข้ามาแก้ไขสถานการณ์อันเลวร้ายของประเทศดังกล่าวนั้น และนายพล เดอโกลด์ได้ขออำนาจให้รัฐธรรมนูญเดอโกลด์ซึ่งมีมติและพฤตินัยหนักไปในทางเผด็จการ และรัฐธรรมนูญเดอโกลด์นี้เป็นที่ประทับใจของพลโท อดอม กิตติขจร นายกรัฐมนตรีสมัยนั้นมาก** ถึงกับให้คนแปลรัฐธรรมนูญเดอโกลด์มาศึกษา¹

ในช่วงระยะเวลาดังกล่าว จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้เดินทางไปรักษาตัวที่สหรัฐอเมริกา แต่ต่อมาได้มาพักฟื้นอยู่ในประเทศอังกฤษ และระหว่างนี้ประเทศไทยภายใต้การบริหารของพลโท อดอม กิตติขจร กำลังประสบปัญหาความยุ่งยากและความวุ่นวายของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร*** จนทำให้เสถียรภาพของรัฐบาลไม่มั่นคง และที่กรุงลอนดอนนี้เอง จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้พบกับหลวงวิจิตรวาทการซึ่งเป็นนักประวัติศาสตร์และนักการเมืองที่สำคัญคนหนึ่ง และจากการปรึกษารื้อหรือกับหลวงวิจิตรวาทการ ซึ่งได้เสนอรัฐธรรมนูญของทุกประเทศที่โซ่ยุมาเสนอต่อจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เพื่อพิจารณาว่า ประเทศไทยควรจะเอาแบบการปกครองแบบไหนจึงจะเหมาะสมกับนิสัย

*โปรดอ่านรายละเอียดใน "เดอโกลด์กับการเมืองของประเทศฝรั่งเศส" วิทยาศาสตร์นี้เทศ

1 : 73 - 80 เมษายน - มิถุนายน 2514

**เป็นนายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 9 มกราคม พ.ศ. 2501 โปรดดูรายละเอียดในตอนต้น

¹สมบุญ กนฉลาด สารคดีประวัติศาสตร์ทางการเมืองไทยตั้งแต่ ร.ศ. 130 จนถึงปัจจุบัน

***โปรดดูรายละเอียดในตอนต้น

และเข้ากับชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนไทยที่เป็นอยู่ในขณะนั้น และจากการปรึกษาลอออกมาว่า ควรจะปฏิวัติใหม่หมด คือสร้างรากฐานขึ้นมาใหม่ทั้งในทางการศึกษา การ เศรษฐกิจ และการปกครอง และวางแผนปฏิวัติให้ประชาชนได้ปฏิบัติตามแผนที่ดีที่สุด และสิ่งหนึ่งที่สำคัญก็คือ รัฐธรรมนูญฉบับต่าง ๆ ที่ใช้กันมานั้นแต่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พุทธศักราช 2475 ตั้งแต่ฉบับแรกจนถึงฉบับ พ.ศ. 2475 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2495 นั้นไม่เหมาะสมแก่สภาพความเป็นไปของประเทศไทย เพราะปรากฏว่าฉบับแรก รัฐธรรมนูญฉบับแรก เป็นต้นมาได้สร้างสถานการณ์วิกฤตการณ์ทางการเมืองตลอดมา กล่าวคือ ถ้าไม่เกิดความยุ่งยากวุ่นวายในทางปฏิวัติรัฐประหารก็เกิดความยุ่งยากขึ้นในรัฐสภา ดังนั้นจึงเห็นควรที่จะมีการปฏิวัติภายในประเทศเสียใหม่ และการปฏิวัติใหม่นี้ ต้องเป็นการปฏิวัติจากชั้นรากฐานจริงจัง จึงจำต้องรื้อของเก่าทิ้งและสร้างใหม่ นั่นคือการยกเลิกรัฐธรรมนูญ และพรรคการเมืองต่าง ๆ ให้ยุบเลิกไปก่อน เพื่อเตรียมสร้างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ให้เหมาะสมกับนิสัยใจคอและวิถีชีวิตของประชาชนคนไทย แต่งานสร้างชาติและงานปฏิวัติใหม่จะต้องอาศัยความเอื้ออาทรและความร่วมมือของคนทั้งชาติ เพื่อขจัดข้อสงสัย ความลังเล ไม่แน่นอน หรือความไม่พร้อมที่จะร่วมมือกับคณะปฏิวัติ และเพื่อให้คณะปฏิวัติทำงานได้ผลตามความมุ่งหมาย จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ หัวหน้าคณะปฏิวัติจึงเห็นว่าควรจะใช้วิธีการแบบนายพลเคอโกลด นั่นคือยกเลิกรัฐธรรมนูญแบบตะวันตก และสร้างรัฐธรรมนูญแบบไทยขึ้นโดยนำรัฐธรรมนูญของนายพล เคอโกลดมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ของประเทศไทยในขณะนั้น¹ และปรากฏว่าความคิดดังกล่าวของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ซึ่งมีหลวงวิจิตรวาทการ เป็นที่ปรึกษา ได้สอดคล้องต้องกันกับความประสงค์ของคณะนายทหารชั้นผู้ใหญ่หลายคนที่มีส่วนอยู่ในคณะปฏิวัติซึ่งเห็นด้วยกับที่จะให้มีการปฏิวัติภายในประเทศเสียใหม่ เพื่อให้ชาติไทยมีรากฐานและมีระเบียบเรียบร้อย รัฐบาลขณะนั้นจึงได้ตัดสินใจลาออกเพื่อเข้าร่วมกับจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ทำการปฏิวัติ และนับว่าเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ของการปฏิวัติในประเทศไทยด้วยที่คณะรัฐบาลที่มีอำนาจอยู่ให้ความร่วมมือกับคณะปฏิวัติดังกล่าวมาแล้ว

¹อุดม ประมวลวิทยา จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ โดย ประมวลวิทยา (นามแฝง)

เพื่อการวางโครงการสร้างชาติใหม่โดยผสมประสงคของหัวหน้าคณะปฏิวัติ จอมพล สฤษดิ์
 ธนะรัชต์ จึงได้ขอให้อำนาจอย่างเต็มที่ในการบริหารประเทศ คณะปฏิวัติจึงประกาศใช้กฎอัยการศึก
 ในขั้นแรก และตามมาด้วย ประกาศคำสั่งของคณะปฏิวัติ 57 ฉบับ และขั้นสุดท้าย ประกาศใช้
 รัฐธรรมนูญชั่วคราว ซึ่งให้อำนาจแก่นายกรัฐมนตรีอย่างกว้างขวางในการบริหารประเทศแบบเดียวกับ
 กับรัฐธรรมนูญของสาธารณรัฐที่ 5 ที่ร่างขึ้นภายใต้อิทธิพลของนายพล เคอโกลด์ ดังนั้นจึงมีผู้เรียก
 รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2502 ว่า "รัฐธรรมนูญแบบ เคอโกลด์"¹

4.2 บทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2502 กับระบบรัฐสภา

ผลอันเกิดจากการปฏิวัติวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2501 ทำให้รัฐธรรมนูญปี 2475
 ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2495 ต้องยกเลิกไป สถาปนาขึ้นราชวร สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และ
 คณะรัฐมนตรีต้องสิ้นสภาพลง การบริหารประเทศตกเป็นหน้าที่ของคณะปฏิวัติ โดยมีกองบัญชาการ
 ปฏิวัติ ซึ่งมีจอมพล-สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นหัวหน้า และเป็นอัยการสูงสุด คณะปฏิวัติได้
 ประกาศกฎอัยการศึกทั่วราชอาณาจักร และได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร
 พุทธศักราช 2502 จนกว่าจะได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่*

รัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2502 กล่าวไว้ว่าเป็นฉบับที่สั้นที่สุด
 เพราะมีเพียง 20 มาตรา ในรัฐธรรมนูญดังกล่าวนี้ปรากฏว่า ได้มีบทบัญญัติอื่นเกี่ยวแก่อำนาจ
 นิติบัญญัติว่า ให้มีสภาร่างรัฐธรรมนูญขึ้นสภาหนึ่ง มีหน้าที่ร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ขึ้น และนอก
 จากจะมีหน้าที่ในการร่างรัฐธรรมนูญแล้ว ยังทำหน้าที่เป็นสภานิติบัญญัติไปด้วยในตัว² และสภาร่าง
 รัฐธรรมนูญนี้ประกอบด้วยสมาชิกมีจำนวน 240 คน ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงตั้ง³ จากบทบัญญัติแห่ง
 รัฐธรรมนูญดังกล่าว ทำให้ประเทศไทยปลอดจากการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เป็นเวลา

¹ สมบูรณ์ คนฉลาด ชีวิตและการต่อสู้ของ 50 รัฐมนตรี โดย วิเทศกรณีย์ (นามแฝง)
 หน้า 613 - 614

*กล่าวมาแล้วในตอนต้น

² "มาตรา 6 ขรรณมูการปกครองราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2502"
 ราชกิจจานุเบกษา (ฉบับพิเศษ) เล่มที่ 76 ตอนที่ 17 ลงวันที่ 28 มกราคม 2502

³ ดู. มาตรา 7

เกือบ 10 ปีเต็ม^{*} ซึ่งเป็นการขัดต่อวิถีทางประชาธิปไตย เพราะโดยทั่วไปประเทศที่เป็นประชาธิปไตยนั้นมักจะให้สิทธิการเลือกตั้งแก่ประชาชน การมีสภาร่างรัฐธรรมนูญดังกล่าวไม่เพียงแต่จะเป็นการลิดรอนสิทธิเสรีภาพของประชาชนชาวไทยเท่านั้น แต่ยังทำให้ฝ่ายบริหารมีอำนาจเหนือรัฐสภาอีกด้วย เพราะสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญนั้นมาจากการแต่งตั้ง และปรากฏว่าเมื่อประกาศพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งแล้ว จำนวนสมาชิกในสภาร่างรัฐธรรมนูญส่วนใหญ่เป็นนายทหารและนายตำรวจที่เป็นผู้ร่วมอยู่ในคณะปฏิวัติหรือเป็นผู้มีความคิดเห็นตรงกันกับรัฐบาลปฏิวัติ กล่าวคือ จากจำนวนสมาชิก 240 คน ที่ได้รับการแต่งตั้งเมื่อวันที่ 3 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2502 เป็นนายทหารบก 100 คน ทหารเรือ 20 คน ทหารอากาศ 26 คน นายตำรวจ 20 คน ที่เหลืออีก 94 คน ส่วนใหญ่เป็นข้าราชการพลเรือน** ด้วยเหตุนี้รัฐสภาจึงทำหน้าที่เพียงเป็นผู้รับทราบและยืนยันความถูกต้องของผู้บริหารเท่านั้น ไม่มีอำนาจควบคุมรัฐบาลตามแบบอย่างของการปกครองในระบอบรัฐสภา แล่นอกจากนี้ยังไม่สามารถจะล้มล้างหรือถอดถอนฝ่ายบริหารได้อีกด้วย แต่จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก็ยังอ้างว่า "...แม้ว่ารัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรจะมีข้อความสั้น ๆ ในมาตรา 1 ก็ยังมีบทบัญญัติให้เอาแบบทั่วไปของระบอบรัฐธรรมนูญ คือ ประเพณีการปกครองประเทศไทยในระบอบประชาธิปไตยมาใช้ ..."¹

และตามบทบัญญัติของธรรมนูญการปกครองฉบับนี้ข้อความตาม "มาตรา 14 พระมหากษัตริย์ทรงตั้งนายกรัฐมนตรีคนหนึ่ง และรัฐมนตรีจำนวนตามสมควร ประกอบเป็นคณะรัฐมนตรี มีหน้าที่บริหารราชการแผ่นดิน นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีจะเป็นสมาชิกสภามิได้ ... มาตรา 15 พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจที่จะให้รัฐมนตรีพ้นจากตำแหน่ง ..."² จะเห็นได้ว่า

^{*} นับตั้งแต่ปฏิวัติวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2500 จนถึงประกาศใช้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2511

^{**} โปรดดูรายชื่อสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญในภาคผนวก

¹ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ "คำปราศรัยในวันรัฐธรรมนูญและวันสิทธิมนุษยชน 10 ธันวาคม 2503" ประมวลสุนทรพจน์ของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ พ.ศ. 2502 - 2504 พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พลเรือเอก จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ 17 มีนาคม 2507 หน้า 301

² "ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2502" ราชกิจจานุเบกษา (ฉบับพิเศษ) เล่มที่ 76 ตอนที่ 17 ลงวันที่ 23 มกราคม 2502

แม้รัฐธรรมนูญฉบับนี้จะไม่มีบทบัญญัติให้แยกอำนาจบริหารออกจากอำนาจนิติบัญญัติ แต่ก็ยังผลให้
การเลือกตั้งมิได้มีบทบาทต่อการจัดตั้งรัฐบาล เพราะผู้ที่เป็นรัฐมนตรีไม่ว่าเป็นรองอัครการ
เลือกตั้ง เป็น เงื่อนไขชี้ขาด องค์พระประมุขจะเป็นผู้ทรงพระราชวินิจฉัยว่าผู้ใดควรจะได้รับ
ไว้วางพระราชหฤทัยแต่งตั้งให้เป็นนายกรัฐมนตรี หรือรัฐมนตรี

และตามบทมาตรา 16 ก่อนตั้งคณะรัฐมนตรี หัวหน้าคณะปฏิวัติปฏิบัติหน้าที่ของคณะรัฐมนตรี
และนายกรัฐมนตรี¹ ตามบทบัญญัติมาตราที่ปรากฏว่า คณะปฏิวัติได้วางประกาศว่าใดสถาปนา
ระบอบประชาธิปไตยขึ้นมาแล้วจากข้อความตอนหนึ่งว่า

...การสร้างประชาธิปไตยในด้านต่าง ๆ ได้รับผลสำเร็จ ซึ่งยังผลให้เกิดเสถียรภาพ
ทางการเมืองขึ้นได้เช่นนั้น ก็เพราะว่ารัฐบาลของคณะปฏิวัติมีวิธีการต่าง ๆ ในการ
รวบรวมความคิดเห็นของประชาชนมาใช้เป็นประโยชน์ในการบริหารประเทศ แม้ผลที่
ยังหาวิธีการที่สำคัญบางอย่าง เช่น การเลือกตั้ง รัฐบาลก็ยังรวบรวมความคิดเห็น
จากประชาชนได้อยู่แล้ว ทดไปเมื่อได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญ ซึ่งจะยังผลให้ได้
วิธีการประชาธิปไตยทุกอย่างโดยสมบูรณ์ และการรวบรวมความคิดเห็นจากประชาชนก็จะ
สมบูรณ์ยิ่งกว่านี้อีกมาก ...²

การที่คณะปฏิวัติกล่าวเช่นนั้นสืบเนื่องมาจากการที่คณะปฏิวัติได้ปรับปรุงสำนักนายกรัฐมนตรี
ให้เป็นศูนย์กลางความชำนาญบริหารต่าง ๆ ไว้ตามที่กล่าวมาแล้ว นอกจากนั้นคณะปฏิวัติยังเห็นว่า
อำนาจอธิปไตยที่กล่าวมาจากรบชาวนาไทยนั้น มิได้หมายความว่าให้ประชาชนขึ้นไปใช้อำนาจ
นิติบัญญัติ อำนาจบริหารหรืออำนาจตุลาการด้วยตนเอง แต่หมายความว่า อำนาจนิติบัญญัติ
อำนาจบริหาร และอำนาจตุลาการนั้น เป็นอำนาจที่แสดงบทบาทเป็นตัวแทนเจตนารมณ์ของ

¹ "รัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2502" ราชกิจจานุเบกษา (ฉบับพิเศษ)
เล่มที่ 76 ตอนที่ 17 ลงวันที่ 28 มกราคม 2502

² สองทศวรรษ (นามแฝง) ประชาธิปไตยแบบไทย หน้า 79 - 101 บรรยายทางวิทยุ
กระจายเสียงแห่งประเทศไทย 31 สิงหาคม 2508

ปวงชนชาวไทย เท่านั้น¹ จึงกล่าวได้ว่า สัมพันธภาพระหว่างอำนาจบริหารกับอำนาจนิติบัญญัติในระบอบประชาธิปไตยตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2502 มิใช่เป็นประชาธิปไตย หากแต่เป็นเพียงวิธีการที่มีประสิทธิภาพในการทำให้อำนาจอธิปไตยที่มาจากปวงชนชาวไทยดูเหมือนได้มาจริง ๆ เท่านั้น เพราะรัฐบาลคณะปฏิวัติได้เป็นผู้กำหนดว่าอะไรเป็นเจตนารมณ์ของชาวไทยทั้งประเทศ แต่ไม่ได้แสดงออกโดยชัดแจ้งว่ามีกลไกอะไรบ้างที่จะช่วยชี้ว่าอะไรคือเจตนารมณ์แท้ นอกจากนั้นรัฐธรรมนูญการปกครองฉบับนี้ยังมีผลให้รัฐบาลคณะปฏิวัติเป็นสถาบันทางการเมืองที่ผูกขาด ไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนได้แสดงปรีชาสามติ แล้วยังแอบอ้างว่าได้ทำตามเจตนารมณ์ของประชาชนคือ การเป็นประชาธิปไตยในทางปฏิบัติและในเนื้อหา และรัฐบาลโดยเฉพาตัวนายกรัฐมนตรี เองจะต้องมีบทบาทเป็นผู้นำอย่างจริงจัง เพราะภายใต้ระบบการเมืองของคณะปฏิวัติและภายใต้การจัดโครงสร้างสังคมและการปกครองของไทย ผู้นำทางการเมืองจะต้องเป็นผู้นำที่มีอำนาจเด็ดขาด และอำนาจนั้นจะต้องตั้งอยู่บนหลักของความเป็นธรรม² ด้วย เหตุดังกล่าวนี้รัฐธรรมนูญการปกครองฉบับนี้จึงมีบทบัญญัติแห่งมาตรา 17 เป็นบทบัญญัติที่สำคัญที่สุด ซึ่งจะได้อธิบายละเอียดในตอนที่ต่อไป

ดังที่จึงสรุปได้ว่า ตามรัฐธรรมนูญการปกครอง-พุทธศักราช-2502 แม้จะมีบทบัญญัติว่า อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน แต่ในทางปฏิบัติแล้วกล่าวได้ว่าประชาชนไม่มีสิทธิทางการเมืองเลย เพราะอำนาจอธิปไตยนั้นอยู่ในกำมือของจอมพล-สฤษดิ์-ชนะรัชต์ แต่เพียงผู้เดียว

นอกจากนั้น จอมพล สฤษดิ์ ชนะรัชต์ ยังมีอำนาจการ เสนอชื่อสมาชิกสภาาร่างรัฐธรรมนูญซึ่งทำหน้าที่เป็นสภานิติบัญญัติด้วย แต่กระนั้น จอมพล สฤษดิ์ ชนะรัชต์ ก็ยังไม่เปิดโอกาสให้ร่างรัฐธรรมนูญกันโดยเสรี แม้จอมพล สฤษดิ์ ชนะรัชต์ จะกล่าวอ้างว่า

¹ ส่องศูนย์ (นามแฝง) ประชาธิปไตยแบบไทย หน้า 79 - 101 บรรยายทางวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย 31 สิงหาคม 2508

² ทักษิณ เฉลิมเกียรติ "ความคิดทางการเมืองของจอมพล สฤษดิ์ ชนะรัชต์ และระบบการเมืองแบบพหุนาธิปไตย" ใน รักเมืองไทย หน้า 49 - 51

... ในฐานะที่เป็นหัวหน้ารัฐบาลและหัวหน้าคณะปฏิวัติ ขวฟเจาไม่มีข้อมูลกับสภา
หรือสมาชิกผู้ใด ขอให้ท่านทำงานร่างรัฐธรรมนูญด้วยความบริสุทธิ์ใจ ไม่ต้อง
เกรงว่าจะขัดเจตนาหรือความมุ่งหมายของชาวเจาหรือคณะปฏิวัติ เพราะว่าเจตนาของ
ชาวเจาหรือคณะปฏิวัติก็มีอยู่อย่าง เดียว คือสร้างสรรสิ่งที่ดีที่สุดในแก่ประเทศไทย...¹

อย่างไรก็ตามก็เป็นที่ทราบกันว่าสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญได้รับ เสนอแต่งตั้ง โดยฝ่ายของ
จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์

5. มาตรา 17

หลังจากที่ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ทำการปฏิวัติยึดอำนาจการปกครองจากพลโท ถนอม
กิตติขจร เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2501 และได้ประกาศยุบสภาผู้แทนราษฎร เลิกใช้รัฐธรรมนูญ
ตั้งที่กล่าวมาแล้ว เพื่อประโยชน์ในการบริหารราชการแผ่นดิน ได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ
ชั่วคราวขึ้น เมื่อวันที่ 28 มกราคม พ.ศ. 2502 และในธรรมนูญการปกครองประเทศ พ.ศ. 2502
ซึ่งมีอยู่เพียง 20 มาตรานั้น ได้มีมาตราหนึ่งที่ทุกคนกล่าวขวัญถึงอยู่จนปัจจุบันนี้ และในสมัย
จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ นั้นมาตรานี้เป็นมาตราที่ก่อให้เกิดความหวาดผวากับทุกคน นั่นคือ
มาตรา 17 แห่งธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2502 ซึ่งมีข้อความสั้นแต่ยังผล
อันร้ายแรงถึงชีวิตแก่ผู้ทำผิดความบกพร่องที่ว่า

... มาตรา 17 ในระหว่างที่ใช้รัฐธรรมนูญนี้ ในกรณีที่นายกรัฐมนตรี เห็นสมควร เพื่อ
ประโยชน์ในการระงับหรือปราบปรามการกระทำอันเป็นการบ่อนทำลายความมั่นคงของ
ราชอาณาจักร หรือราชบัลลังก์ หรือการกระทำอันเป็นการบ่อนทำลายก่อกวนหรือ
คุกคามความสงบที่เกิดขึ้นภายใน หรือมาจากภายนอกราชอาณาจักร ให้นายกรัฐมนตรี
โดยมติของคณะรัฐมนตรีมีอำนาจสั่งการ หรือกระทำการใด ๆ ก็ได้และให้ถือว่าคำสั่ง

¹จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ "คำแถลงในโอกาสที่สภาร่างรัฐธรรมนูญ เริ่มงานรัฐธรรมนูญ
30 มีนาคม 2504" ประมวลสุนทรพจน์ของ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ พ.ศ. 2502 - 2504
พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พลโท จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ 17 มีนาคม 2507 หน้า 639

หรือการกระทำเช่นนั้น เป็นคำสั่งหรือการกระทำที่ชอบด้วยกฎหมาย
เมื่อนายกรัฐมนตรีได้สั่งการหรือการใดไปตามความในวรรคก่อนแล้วให้
นายกรัฐมนตรีแจ้งให้สภาทราบ...¹/

จากข้อความดังกล่าวจะเห็นได้ว่า มาตรา 17 ได้ชี้ให้เห็นอย่างแจ่มชัดถึงการมีอำนาจ
อย่างกว้างขวางและเด็ดขาดในลักษณะเผด็จการของผู้ใช้มาตรานี้ ผู้เขียนจึงเห็นสมควรที่จะนำ
มาตรา 17 มาศึกษาโดยละเอียด เพื่อความเข้าใจในบทบาทของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ กับ
มาตรา 17 ในรูปแบบเผด็จการทางรัฐสภา โดยแบ่งหัวข้อที่จะศึกษาดังต่อไปนี้

5.1 ที่มาของมาตรา 17

ได้กล่าวมาแล้วว่ารัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2502 คณะปฏิวัติ
ได้นำแบบรัฐธรรมนูญของนายพล เดอ โกลด์มาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับประเทศไทย ซึ่งเรียกว่า
รัฐธรรมนูญแบบไทย และรัฐธรรมนูญฉบับนี้มีมาตรา 17 เป็นมาตราที่สำคัญ เพราะทำให้ฝ่ายบริหาร
มีอำนาจอย่างเด็ดขาดและกว้างขวาง ข้อความและความมุ่งหมายของมาตรา 17 แห่งรัฐธรรมนูญ
ฉบับนี้เข้าใจว่าจะมีที่มาจาก มาตรา 16 แห่งรัฐธรรมนูญของสาธารณรัฐที่ 5 ของฝรั่งเศส ซึ่งมี
ที่มาจากบางส่วนจาก มาตรา 48 ของรัฐธรรมนูญไวมาร์ของเยอรมัน โดยประธานาธิบดีเดอ โกลด์
ได้ประกาศใช้บังคับเมื่อเดือนตุลาคม ค.ศ. 1958 (พ.ศ. 2501) ซึ่งมีข้อความสรุปไว้ว่า

... เมื่อใดก็ตามที่สถาบันการเมืองแห่งสาธารณรัฐ ความเป็นอิสระของชาติ
บูรณภาพของอาณาจักร และการดำเนินการให้เป็นไปตามคำมั่นสัญญาที่ประเทศฝรั่งเศส
ได้ให้ไว้กับประเทศอื่นถูกคุกคามอย่างรุนแรงและกระชั้นชิด รวมทั้งการที่การดำเนินงาน
ปกครองบริหารประเทศของบุคคละกันั้น ประธานาธิบดีแห่งสาธารณรัฐฝรั่งเศสดำเนินการ
มาตรการตามความเหมาะสมของสถานการณ์ หลังจากที่ได้ปรึกษารื้อกับนายกรัฐมนตรี
ประธานสภาทั้งสองสภา และคณะตุลาการรัฐธรรมนูญอย่าง เป็นทางการแล้ว ประธานาธิบดี

¹"รัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2502" ราชกิจจานุเบกษา (ฉบับพิเศษ)
เล่มที่ 76 ตอนที่ 17 ลงวันที่ 28 มกราคม 2502

จะได้แจ้งให้ประชาชนทราบ มาตรการที่นำมาใช้นั้นต้อง เป็นมาตรการที่มีจุดมุ่งหมาย ให้หน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐสามารถปฏิบัติการ ภารกิจที่ได้ภายในระยะเวลาอันสั้นที่สุด ในการนี้จะได้มีการปรึกษากับตุลาการรัฐธรรมนูญ นอกจากนั้นถือว่าสภาอยู่ในสมัยประชุม และห้ามยุบสภาผู้แทนราษฎรในขณะที่ใช้อำนาจตามความในมาตรานี้ ...¹ ๒4

การใช้มาตรา 16 ดังกล่าวทำให้ประธานาธิบดีสามารถสั่งการใด ๆ ได้ (ยกเว้นการยุบสภาผู้แทนราษฎร) และเป็นบุคคลเดียวที่จะชี้ขาดว่าสถานการณ์ฉุกเฉินสิ้นสุดลงเมื่อใด นอกจากนั้น ตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ มาตรา 16 ยังแสดงให้เห็นว่าอำนาจของประธานาธิบดีฝรั่งเศสมีมาก อย่างกว้างขวาง เช่นเดียวกับบทบัญญัติตามมาตรา 17 แห่งรัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2502 ซึ่งได้ให้อำนาจและสิทธิพิเศษแก่นายกรัฐมนตรีที่จะใช้อำนาจบริหาร อำนาจนิติบัญญัติ และอำนาจตุลาการได้ในเวลาเดียวกัน ดังนั้นเมื่อนายกรัฐมนตรีได้สั่งการหรือกระทำการใด ๆ ไปแล้ว / มาตรา 17 ได้บัญญัติให้คำสั่งหรือการกระทำนั้น เป็นการกระทำที่ชอบด้วยกฎหมาย และผู้ที่ต้องรับโทษหรือเสียหายจากคำสั่งหรือการกระทำนั้น ไม่ว่าจะทำผิดหรือไม่ก็ตามก็ไม่อาจโต้แย้งหรือเรียกร้องความยุติธรรมจากสถาบันอื่นใดไปได้เลย เพราะคำสั่งหรือการกระทำนั้น นายกรัฐมนตรี เป็นบุคคลเดียวที่เป็นผู้ดำเนินการ ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า มาตรา 17 แห่งรัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2502 มีที่มาจากมาตรา 16 แห่งรัฐธรรมนูญของสาธารณรัฐที่ 5 ของฝรั่งเศส เพราะอำนาจของประธานาธิบดีฝรั่งเศสและอำนาจของนายกรัฐมนตรีไทยมีบทบัญญัติคล้ายคลึงกันมากอย่างเห็นชัด เจนตามที่กล่าวมา

5.2 การใช้มาตรา 17 ของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์

การใช้มาตรา 17 แห่งรัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2502 ในวาระระยะเวลาที่ผ่านมาของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ที่นับว่าสำคัญคือคำสั่งประหารชีวิตแก่ผู้กระทำความผิด ซึ่งคำสั่งประหารชีวิตนั้นความจริงได้เกิดขึ้นก่อนประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับนี้ กล่าวคือได้มีการประกาศประหารชีวิตตามคำสั่งของหัวหน้าคณะปฏิวัติหลาย และคำสั่งประหารชีวิตของ

¹ โกลินทร วังศ์สุวณิช ความเป็นมาของการปกครองในระบอบรัฐสภาและระบอบรัฐสภาในประเทศไทย หน้า 49

ของหัวหน้าคณะปฏิวัติหารายนั้น เป็นคำสั่งที่ให้งบไปผูกมัดหว่างเพลิง รายแรกที่ถูกยิง เป้าตาม คำสั่งของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้แก่ นายชัง แซ่ลิ่ม ซึ่งเป็นตัวการจ้างให้วางเพลิงเผา ตลาดพลู เมื่อวันที่ 6 พฤศจิกายน พ.ศ. 2501 และอีกสองรายก็ถูกซื้อหว่างเพลิงที่ตลาดพลู เช่นเดียวกัน ส่วนรายที่สาม ถูกประหารเป็นมือเพลิงเผาโรงเลื่อยข้างวัดพระยาไกร และรายที่ 4 - 5 เป็นพวกเพลิงเผาอาคารในจังหวัดสุพรรณบุรี¹

การใช้มาตรา 17 แห่งธรรมนูญการปกครองอาณาจักร พุทธศักราช 2502 ในด้านการประหารชีวิตแก่ผู้กระทำความผิด บุคคลแรกคือ นายเกีลา วงศ์สิน ซึ่งเรียกกันว่า "ผีบุญ" ในสมัยนั้น คำแถลงของนายกรัฐมนตรีในการใช้มาตรา 17 สั่งประหารชีวิตให้เหตุผลว่า

... นายเกีลา วงศ์สิน หรือ ลาค ละคร เป็นหัวหน้าได้ตั้งตนเป็นผู้ เก่งและกษัตริย์ ทำการล่องลุ่มผู้คนเป็นจำนวนมาก เข้าเป็นพรรคพวก เพื่อก่อการร้ายและดำเนินการ อันเป็นการผิดกฎหมายบ้านเมือง ซึ่งนับได้ว่าเป็นการบ่อนทำลายความมั่นคงของ ราชอาณาจักร และราชบัลลังก์ ทั้ง เป็นการบ่อนทำลายและก่อกวนความสงบภายใน ประเทศ อันเป็นความผิดขั้นออกฤทธิ์โทษ ... ฉะนั้นข้าพเจ้าจึงได้สั่งให้อธิบดีกรมตำรวจ จัดการประหารชีวิต นายเกีลา วงศ์สิน หรือ ลาค ละคร เมื่ออธิบดีกรมตำรวจได้ ปฏิบัติไปตามคำสั่งแล้วที่จังหวัดนครราชสีมา . . .²

ต่อมาระยะเวลาห่างกันไม่ถึงสองสัปดาห์ คือวันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ. 2502 จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก็ได้สั่งประหารชีวิต นายหุ่รชัย ศรีสีทิ ในข้อหากระทำการอันเป็น คอมมิวนิสต์ รายต่อมาคือ นายครอง จันดาวงศ์ กับนายทองพันธุ์ สุทธิมาศ ในข้อหาบ่อนทำลาย ความมั่นคงของราชอาณาจักรไทยและราชบัลลังก์ เมื่อวันที่ 3 พฤษภาคม พ.ศ. 2504 รายต่อมา

¹ พลตำรวจเอก ประเสริฐ รุจิรวงศ์ "การปราบปรามการลอบวางเพลิง" ใน ประวัติและผลงานของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ อาณา จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ 17 มีนาคม 2507 หน้า 27 - 31

² ม.ร.ว.ชนมสวัสดิ์ ขมพูนุท ชีวิตและงานของสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จอมพลผู้พิชิต หน้า 392

* สั่งประหารชีวิต นายเกีลา วงศ์สิน เมื่อวันที่ 26 มิถุนายน พ.ศ. 2502

ก็คือ นายเลียงฮ้อย แซ่เล้า ราชารำหนาย เซโรอินและยาเสฟกิด และเพียรายสุดท้ายของ มาตรา 17 สมัยนายกรัฐมนตรี คือ นายรวม วงศ์พันธ์ ในข้อหาบ่อนทำลายความมั่นคงของ ราชอาณาจักรและราชบัลลังก์ ถูกความต่อความสงบสุขของประชาชนของประเทศไทยอย่างร้ายแรง ให้ประหารชีวิตเมื่อวันที่ 24 เมษายน พ.ศ. 2505¹

จากที่กล่าวมานี้จะเห็นว่าการใช้มาตรา 17 ของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ นั้น เป็นการใช้อำนาจที่กว้างขวางมาก ทั้งอำนาจบริหาร อำนาจนิติบัญญัติ และอำนาจตุลาการ นอกจากนั้น คณะรัฐมนตรีในสมัยจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ นอกจากจะมีอำนาจในทางนิติบัญญัติแล้ว ยังมีอำนาจตุลาการโดยเอกเทศอีกด้วย เช่น ในการใช้มาตรา 17 จะเห็นได้ว่าคณะรัฐมนตรีทำหน้าที่ตุลาการแทนศาลตามคำกล่าวที่ว่า "อาศัยอำนาจมาตรา 17 แห่งรัฐธรรมนูญการปกครองอาณาจักร และโดยมติคณะรัฐมนตรีในการประชุมเมื่อวันอังคารที่ 30 พฤษภาคม 2504 จึงให้กรมตำรวจจัดการประหารชีวิต นายครอง จันดาวงศ์ กับ นายทองพันธ์ สุทธิมาศ เพื่อรักษาไว้ซึ่งความมั่นคงของราชอาณาจักรและราชบัลลังก์สืบไป"² จากที่กล่าวมานี้ก็เห็นได้ว่าคณะรัฐมนตรีมีอำนาจในการพิพากษารรคดีต่าง ๆ เท่าที่เห็นสมควร และในการปราบปรามกบฏประชาชนที่มีความคิดเห็นทางการเมืองที่ไม่ตรงกับคณะปฏิวัติ ได้มีการอาศัยอำนาจตามมาตรา 17 อยู่บ่อย ๆ และมาตรา 17 ก็ได้ถูกหยิบยกมาอ้างในการสังจับ สังประหารชีวิตของบุคคลที่จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ คิดว่าจะมาเป็นบ่อนทำลายความมั่นคงของอำนาจของตนและระบอบการ เมืองที่จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ต้องการ³

5.3 ผลของการใช้มาตรา 17 ของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์

5.3.1 การใช้มาตรา 17 ได้กลายเป็นแหล่งของอำนาจการกระทำที่เด็ดขาดในรูปเผด็จการ โดยตัวนายกรัฐมนตรีเอง เนื่องจากมาตรา 17 ของรัฐธรรมนูญฉบับนี้ ได้ให้อำนาจ

¹ม.ร.ว.ชนม์สวัสดิ์ ชมพูนุท ชีวิตและงานของสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จอมพลผู้พิทักษ์

หน้า 389 - 413

²ดู หน้า 399

³ทักษ์ เฉลิมเตียรณ ความคิดทางการเมืองของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ และระบอบการ เมืองระบบพหุชนูปถัมภ์ ใน รัฐเมืองไทย หน้า 60

การตัดสินใจดำเนินการในกรณีนี้ นายกรัฐมนตรีพิจารณาเห็นว่าสถานการณ์เป็นอันตรายต่อความปลอดภัยของชาติ พระมหากษัตริย์ หรือความมีระเบียบเรียบร้อยภายในประเทศ ดังนั้นการใช้มาตรา 17 จึงกลายเป็นสถานการณ์ขึ้นมาและก่อให้เกิดความเกรงขามแก่ประชาชนทั่วไป ทั้งยังเป็นการสร้างความเกรงกลัว ความเลื่อมใสให้เกิดขึ้นแก่ประชาชนอีกด้วย

5.3.2 การใช้มาตรา 17 ของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ยังผลให้คำจำกัดความที่เป็นศัตรูของสังคม เช่น การปราบปรามนักการเมืองฝ่ายตรงข้ามโดยอ้างว่าทำเพื่อรักษาเสถียรภาพของชาติมาก่อน ปราบปรามการวางเพลิงอย่างรุนแรง กำจัดอันตรายและเด็กโรยยาพิษ และลักษณะอื่น เป็นการบ่อนทำลายความมั่นคงของชาติและราชบัลลังก์และการกระทำดังกล่าวเป็นไปเพื่อให้รัฐบาลมีสภาพที่บริสุทธิ์ แก่คดีสิทธิเหมาะสม ที่ประชาชนจะให้ความไว้วางใจ ทำให้รัฐบาลมีเสถียรภาพที่มั่นคง /

5.3.3 การใช้มาตรา 17 ของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ กล่าวได้ว่าเป็นการประกาศถึงความเป็นเผด็จการของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ อย่างเป็นทางการ เพราะการใช้มาตรา 17 ได้แสดงถึงอำนาจเด็ดขาดของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในการใช้อำนาจบริหาร อำนาจนิติบัญญัติ และอำนาจตุลาการ ทั้งยังเป็นการสิทธิอนสิทธิเสรีภาพทางการเมือง สิทธิเสรีภาพของบุคคล และสิทธิเสรีภาพโดยธรรมชาติของประชาชนทั่วไปด้วย นอกจากนี้ มาตรา 17 ยังเปิดโอกาสให้จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ นายกรัฐมนตรีดำเนินการปกครองประเทศได้เยี่ยงจอมเผด็จการ เพราะสถานการณ์เมืองต่าง ๆ ในรัฐธรรมนูญ ล้วนแต่ถูกสิทธิอนอำนาจมาไว้กับฝ่ายบริหาร¹

5.3.4 ผลประการสุดท้ายของการใช้มาตรา 17 ก็คือ เป็นการชี้ให้เห็นชัดเจนว่า ตามความในมาตรา 17 แห่งรัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2502 มีการมอบอำนาจอันมหาศาลแก่นายกรัฐมนตรี² และยิ่งถือว่าการใช้อำนาจดังกล่าว เป็นการใช้อำนาจโดยชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งผู้ได้รับผลจากการใช้อำนาจตามมาตรา 17 จะโต้แย้ง อุทธรณ์ หรือฎีกาเพื่อเรียกร้องความยุติธรรมใด ๆ ไม่ได้ทั้งสิ้น

¹ โกลินทร วังสุวัณน์ ความเป็นมาของการปกครองในระบบรัฐสภาและระบบรัฐสภาในประเทศไทย หน้า 98

² ฎ. หน้า 93

จากที่กล่าวมาแล้วจะเห็นได้ว่า มาตรา 17 แห่งธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2502 ได้ให้สิทธิขาดที่มอบด้วยกฎหมายแก่จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เพียงผู้เดียว และอำนาจดังกล่าวนี้เป็นอำนาจที่ เด็ดขาดที่ แก่ นายกรัฐมนตรีที่จะใช้อำนาจบริหาร อำนาจนิติบัญญัติ และอำนาจตุลาการได้ในขณะเดียวกัน การใช้อำนาจ เด็ดขาดของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ตามมาตรา 17 ก็มีกระฉ่องว่าเพื่อความผาสุกของประเทศไทย นอกจากนั้นการใช้อำนาจพิเศษของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ตามมาตรา 17 ในช่วงระยะเวลาที่ยาวนานก็ได้เป็นที่ประจักษ์กันว่า ได้มีการใช้อำนาจนี้ทั้ง ที่เป็นธรรมและไม่เป็นธรรมซึ่งก่อให้เกิดทั้งผลดีและผลเสียอย่างประเพณีได้ และสิ่งหนึ่งที่ต้องยอมรับกันมาจนถึงปัจจุบันก็คือประชาชนชาวไทยในสมัยจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ นั้น ตกอยู่ในความหวาดผวา เมื่อได้มีการกล่าวถึงการใช้มาตรา 17 แล้วบ้านเมืองจะอยู่ในความสงบเรียบร้อย เพราะการปราบปรามอันเด็ดขาดโดยอาศัยอำนาจพิเศษของมาตรา 17 ก็ตาม นอกจากนั้น มาตรา 17 แห่งธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2502 ยัง เป็นสัญลักษณ์แห่งเผด็จการในระบอบรัฐสภาในสมัยจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ที่ทำให้จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นผู้นำของไทยที่มีอำนาจมากที่สุด เท่าที่ เคยปรากฏมาในประวัติศาสตร์การปกครองระบอบประชาธิปไตยของประเทศไทย / และยังแสดงให้เห็นขอบเขตการปกครองของไทย เป็นเสรีประชาธิปไตยที่แคบเพียงในนามเท่านั้น แม้จะยืนยันว่าอำนาจอธิปไตย เป็นของประชาชนชาวไทยก็ตาม แต่แท้จริงนั้นมันได้ว่าเป็นระบบเผด็จการที่ถูกต้องตามกฎหมาย^{1/} /

สรุป

จากการศึกษา จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก็การบริหารราชการแผ่นดินในระบอบสภา อาจกล่าวได้ว่า นับแต่จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ทำการปฏิวัติจนก้าวไปดำรงตำแหน่งหัวหน้ารัฐบาลที่มีอำนาจมากที่สุด และเป็นรัฐบาลที่มีเสถียรภาพมั่นคงที่สุดรัฐบาลหนึ่ง ทั้งยังเป็นรัฐบาลเผด็จการในระบอบรัฐสภาอีกด้วย จากเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้นจึงขอสรุปได้ว่า

^{1/}โกสินทร์ วงศ์สุววัฒน์ ความเป็นมาของการปกครองในระบอบรัฐสภาและระบอบรัฐสภาในประเทศไทย หน้า 99

1. การปฏิวัติของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2501 นั้น กล่าวได้ว่าเป็นการปฏิวัติที่มีความสำคัญต่อประวัติศาสตร์การปกครองในระบอบรัฐสภาของไทยอย่างยิ่ง เพราะการปฏิวัติครั้งนี้ เป็นการปฏิวัติที่เลิกล้มสถาบันทางการเมืองที่มีอยู่ในขณะนั้นโดยสิ้นเชิง ผลของการปฏิวัติ ทำให้รัฐธรรมนูญปี พ.ศ. 2475 ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2495 ต้องยกเลิกไป รัฐสภา สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และคณะรัฐมนตรีต้องสิ้นสภาพไป การบริหารประเทศตกเป็นหน้าที่ของคณะปฏิวัติ โดยมีกองบัญชาการปฏิวัติซึ่งมีจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นหัวหน้าและเป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุด จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ใช้ประกาศคณะปฏิวัติ 57 ฉบับ เป็นธรรมนูญการปกครองบริหารประเทศเป็นเวลา 99 วัน ต่อมาวันที่ 28 มกราคม พ.ศ. 2502 ได้ประกาศใช้ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2502 จากธรรมนูญการปกครองฉบับนี้ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก็ได้ดำรงตำแหน่งสุญญัตติทางการเมืองในประเทศไทย การปกครองของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในระบอบรัฐสภาไม่ได้เน้นถึงองค์การทางการเมือง แต่เน้นในด้านประสิทธิภาพการบริหารงานและการสนับสนุนรัฐบาลจากประชาชน

2. สร้างความคิดทางการเมืองการปกครองในระบอบใหม่ที่เหมาะสมกับสภาพสิ่งแวดล้อมของสังคมไทย นั่นคือในการบริหารราชการแผ่นดิน รัฐบาลจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ พยายามสร้างอุดมการณ์ทางการเมืองที่เรียกว่า "ประชาธิปไตยแบบไทย" ขึ้น เพื่อรัฐบาลจะได้ผูกขาดอำนาจทางการเมือง ด้วยการที่ฝ่ายบริหารมีอำนาจเหนือฝ่ายนิติบัญญัติ โดยการแต่งตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรขึ้น และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรก็เป็นบุคคลเดียวกันกับสมาชิกสภานิติบัญญัติตามมาตรา 6 และ 7 แห่งธรรมนูญการปกครอง พุทธศักราช 2502 และยังได้นำระบบการปกครองแบบ "พอปกครองลูก" มาใช้ โดยอ้างว่าเหมาะสมกับสภาพของสังคมไทย ดังนั้นภายใต้การจัดโครงสร้างสังคมและการปกครองของไทย ผู้นำในการบริหารราชการแผ่นดินจึงต้อง เป็นผู้นำที่มีอำนาจเด็ดขาด และอำนาจนั้นตั้งอยู่บนหลักของความเป็นธรรม แม้จะเป็นเผด็จการแท้ก็เป็นเผด็จการแบบพอกับลูกซึ่งเป็นเผด็จการที่ดี และเป็นการสร้างระบอบประชาธิปไตยแบบไทย ๆ เพราะผู้นำทำอะไรต้องคำนึงถึงผลประโยชน์ของลูกคือประชาชนชาวไทย เป็นหลักสำคัญ

3. สร้างความชอบธรรมแห่งอำนาจขึ้น เพื่อใช้ในการบริหารราชการแผ่นดิน กล่าวคือ ในช่วงระหว่างวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2501 ถึง 27 มกราคม พ.ศ. 2502 จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์

ได้ใช้ "ประกาศคณะปฏิวัติ" เป็นเหมือนกฎหมายรัฐธรรมนูญในการบริหารราชการ "ประกาศคณะปฏิวัติ" ทั้งหมด 57 ฉบับ ล้วนมีความสำคัญต่อความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง และยังเป็นเครื่องมือในการปราบปรามกบฏฝ่ายตรงข้ามที่คอยขัดขวางการปฏิบัติงานของคณะปฏิวัติ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ใช้ "ประกาศคณะปฏิวัติ" ปฏิบัติการปราบปรามผู้บ่อนทำลายความมั่นคงของชาติอย่างเฉียบขาด เช่น สั่งยิงเป้าผู้ก่อการกำเริบเพื่อกดดันให้สงบ การปราบปรามที่เกิดขึ้นและจริงจัง ประกอบกับบุคลิกภาพของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ทำให้ "ประกาศคณะปฏิวัติ" เป็นเหมือน "ปากสีดของพระเจ้า" ที่ทุกคนต้องยอมรับอำนาจปฏิวัติอย่างไม่มีทางปฏิเสธได้ และจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ยังทำให้ประชาชนเห็นว่า อำนาจปฏิวัตินั้นสามารถสร้างและปรับปรุงสวัสดิการและรักษาสวัสดิภาพให้แก่ประชาชน ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ทางจิตใจระหว่างรัฐบาลกับประชาชนเพราะการสร้างภาพพจน์ในการทำงานอย่างจริงจังและเด็ดขาดของหัวหน้าปฏิวัติที่นำความผาสุกมาสู่ประชาชนทั่วไป แม้การใช้อำนาจนั้นจะเป็นแบบเผด็จการก็ตาม

ต่อมาเมื่อประกาศใช้รัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2502 วันที่ 28 มกราคม พ.ศ. 2502 แล้ว บทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญการปกครองฉบับนี้ตามมาตรา 17 ได้ให้อำนาจแก่นายกรัฐมนตรีไว้อย่างกว้างขวางทั้งด้าน บริหาร นิติบัญญัติ และตุลาการ ยังผลให้รัฐบาลจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นรัฐบาลเผด็จการทางรัฐสภา หรือรัฐบาลเผด็จการที่ถูกต้องตามกฎหมาย การใช้มาตรา 17 ของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในการบริหารราชการแผ่นดิน กล่าวได้ว่าเป็นการลดทอนเสรีภาพทางการเมือง เสรีภาพส่วนบุคคล และสิทธิเสรีภาพตามธรรมชาติของประชาชนทั่วไป ดังนั้นจึงทำให้จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ดำเนินการบริหารราชการแผ่นดินเยี่ยงจอมเผด็จการ เพราะสถาบันการเมืองต่าง ๆ ในรัฐธรรมนูญล้วนแต่ถูกลดทอนอำนาจไปอยู่กับฝ่ายบริหาร

4. ในสมัยจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรี ปรากฏว่ารัฐสภาไทยอยู่ในภาวะที่สงบเงียบ สภาองการบริหารส่วนท้องถิ่นที่สภานิติบัญญัติก็ปฏิบัติหน้าที่ไปอย่างเรียบร้อย และหน้าที่ส่วนใหญ่ที่สำคัญเกี่ยวกับการร่างรัฐธรรมนูญก็ดำเนินไปอย่างเชื่องช้าอีกทอด จนเป็นที่กล่าวขวัญกันว่าเป็นรัฐธรรมนูญที่ใช้เวลานานที่สุดในการร่าง (เกือบ 10 ปี) และเสียค่าใช้จ่ายสูงที่สุดด้วย เพราะรัฐธรรมนูญนี้มาประกาศใช้ในปี พ.ศ. 2511 ภายหลังจากที่จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์

ถึงแก่อสัญกรรมแล้ว เป็นเวลาเกือบหกปี นอกจากนั้นในยุคจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรี บทบาทของฝ่ายบริหารมีอำนาจมาก โดยเฉพาะจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นผู้นำที่มีอำนาจมาก อย่างหาผู้ใดมาเทียบได้ยาก ทางฝ่ายทหาร ก็เป็นผู้บัญชาการทหารสูงสุด ทางฝ่ายพลเรือนก็เป็น นายกรัฐมนตรี และยัง เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ อธิบดีตำรวจ และยังมี สำนักรนายกรัฐมนตรี เป็นศูนย์กลางควบคุมอำนาจบริหารต่าง ๆ อีกด้วย¹

5. การสร้างสรรค์สภาวะผู้นำโดยนิตินัยของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ กล่าวคือ หลังจาก เกิดปฏิวัติ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2502 แล้วได้มีประกาศภาวะคณะปฏิวัติจัดการบริหารประเทศ โดยมี กองบัญชาการคณะปฏิวัติขึ้น โดยมีจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นหัวหน้าคณะปฏิวัติ ผู้บัญชาการ ทหารสูงสุดรักษาสดานการตำรวจราชอาณาจักรจนกว่าจะมีการแต่งตั้งคณะรัฐมนตรีชุดใหม่ขึ้น ลักษณะ ดังกล่าวทำให้จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นผู้ที่มีสองสถานภาพขึ้นบาทันทีคือ ในฐานะหัวหน้าคณะปฏิวัติ ผู้มีอำนาจปกครองประเทศ และในฐานะผู้มีหน้าที่รับผิดชอบในการบริหารประเทศ และก่อให้เกิด อำนาจปฏิวัติอัน เปรียบเสมือน เครื่องมือในการ บริหาร ประเทศใช้ เป็นมาตรการในการรักษาความสงบ และความปลอดภัยของป ระเทศชาติซึ่งจะ เห็นได้จากประกาศของคณะปฏิวัติฉบับต่าง ๆ ที่มีลักษณะไม่ ต่างไปจากกฎหมาย และ เป็นสิ่งที่ป ระชาชนทุกคนจะต้องให้ความเคารพและปฏิบัติตามโดยเคร่งครัด นับ เป็นการสร้างสรรค์สภาวะผู้นำโดยนิตินัยให้เกิดขึ้นภายหลังการปฏิวัติโดยทันที²

6. ความเป็นผู้นำแบบ "ชู่ใจ" หรือ "บารมีชน" ก่อนที่จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ จะได้ รับโปรดเกล้าฯ แต่งตั้ง เป็นนายกรัฐมนตรีนั้น ในช่วงร ะหว่าง เวลาที่ใช้อำนาจปฏิวัติอยู่นั้นกล่าวได้ว่า จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ดำเนินการบริหารราชการแผ่นดินเป็นไปในทางที่สร้างความสัมพันธ์ ใกล้ชิด โดยพยายามบริหารประเทศอย่างดีที่สุด พร้อมทั้งขจัดสิ่งเลวร้ายต่าง ๆ ให้หมดไปจาก ประเทศไทย เช่น การปราบปรามคอมมิวนิสต์ ปราบปรามอันธพาล และได้ส่งเสริมสถานภาพ ของป ระชาชนให้สูงขึ้นคือ ถูกร ื่อง เกรษฏกิจ เป็นเรื่องสำคัญที่จะต้องแก้ไขโดยรีบด่วน ด้วยการ แก้ไขปัญหาการครองชีพให้ป ระชาชนสามารถดำรงอยู่ได้ ผลงานดังกล่าวนี้จึงช่วยเสริมสร้างให้

¹ นรนิติ เกรษฐบุตร และ โกสินทร วงศ์สุววัฒน์ เมืองไทยในระบอบรัฐสภา หน้า 257

² คณัฏ ทองใหญ่ ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทยสมัยจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ (พ.ศ. 2501 - 2506) หน้า 131

จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ มีลักษณะความเป็นผู้นำแบบ "ซูโจ" หรือ "บารมีชน" (charismatic leadership) ขึ้นมาโดยปริยาย ทำให้กลายเป็นขวัญใจของประชาชนอีกครั้งหนึ่งหลังจากที่ได้เคยเป็นมาแล้วในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม นอกจากนั้นความเอาใจใส่ดูแลทุกข์สุขของประชาชนในภูมิภาคต่าง ๆ และการกล่าวสุนทรพจน์แก่ประชาชนในโอกาสต่าง ๆ ด้วยน้ำเสียงที่หนักแน่น และมีศิลปในการใช้ถ้อยคำที่กินใจทำให้ประชาชนเกิดความภักดีในตัวผู้นำมากยิ่งขึ้น ยิ่งกว่านั้น การเปิดทุนสถาบันกษัตริย์ของหัวหน้าคณะปฏิวัติภายใต้การนำของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ช่วยเสริมสร้างลักษณะผู้นำแบบซูโจหรือบารมีชนให้กับจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นอย่างยิ่ง¹

จากข้อสรุปทั้งหมดที่กล่าวมานี้จึงเห็นได้ว่า แม้การบริหารราชการแผ่นดินของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก่อนข้างจะเป็นเผด็จการในระบอบรัฐสภา แต่จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก็ได้รับความศรัทธาเชื่อถือตลอดจนความชอบธรรมจากประชาชนส่วนใหญ่อย่างมากมาย โดยไม่ได้รับแรงกดดันใดๆ เลยว่าพวกเขา กำลังตกอยู่ภายใต้การปกครองที่ค่อนข้างจะเป็นเผด็จการ และจากการดำเนินการบริหารราชการดังกล่าวยังเป็นข้อยืนยันอีกประการหนึ่งว่า จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ นิยมการใช้อำนาจเผด็จการมากกว่าความเป็นประชาธิปไตย ทั้งนี้อาจเป็นเพราะจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นทหารอาชีพ และอาชีพของทหารรวมทั้งวิถีชีวิตของทหารนั้นหันไปในการใช้อำนาจแก้ไขปัญหาคัดแย้งทางการเมืองและจากควาฉวมเหลวของรัฐบาลชุดก่อน ๆ ทางการเมืองในระบอบรัฐสภามีส่วนในการส่งเสริมให้มีการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างความคิดทางการเมืองในระบอบรัฐสภาแบบตะวันตก กับชนบทที่เพิ่มพูนความเชื่อมั่นเกี่ยวกับหลักการปกครองของไทย จึงก่อให้เกิดระบบการเมืองใหม่ตามแนวความคิดของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ที่จำต้องพึ่งการใช้อำนาจเผด็จการในการบริหารราชการแผ่นดิน

¹ คณีย์ ทองใหญ่ ปัจจัยที่บ่งชี้ต่อการดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทยสมัยจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ (พ.ศ. 2501 - 2506) หน้า 133

ช่วงระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๐๑ - ๒๕๐๖ เจอมงคล สุกนั ษณรัชต์ ำนำในการรัฐประหาร โทนอำนาจรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม พ.ศ. ๒๕๐๐ แล้ว จากรูปการณ์ทางการเมืองในระยะแรก เจอมงคล สุกนั ษณรัชต์ หัวหน้ารัฐประหารได้เลือกการกว้นตำแหน่งส่วยอภทางการ เมือง คือ ตำแหน่งนายกรัฐมนตรี การจะเพื่อกันกันคำกรหาว่าทำรัฐประหาร เพื่อกันเอง จึงได้สนับสนุนให้ นายพจน์ สารสิน ซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่ง เลขาธิการขององค์การซีโต้ (SEATO) รับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ด้วยเหตุผลทางการเมืองการปร การ กล่าวคือ ประการแรกเพื่อให้ประชาชนต่างประ เหวโดย เฉพาะชาวตะวันตกไม่ตระหนักถึงโทษที่ตกไว้แก่ไปโดยคิดว่าฝ่ายนี้จอำนาจนิยมคอมมิวนิสต์ เพราะ นายพจน์ สารสิน เป็นที่รู้จักกันดีในหมู่นานต่างประเทศ ประการที่สอง เพื่อให้ได้รับความสนับสนุนจากสหรัฐอเมริกาต่อไปอีก เพราะขณะนั้นประ เหวไทยได้ถ่มนในภายเสรีประชาธิปไตย ซึ่งมีอเมริกาเป็นผู้นำ และประการสุดท้าย เพื่อกันโซสานการตั้ง เกรียกลางการ เมือง เพราะ นายพจน์ สารสิน นั้นไม่เคยสังกัดพรรคการเมืองใด ๆ มาก่อน จึงถือว่า จะเป็นจุดศูนย์รวรที่ประสานงานแก่ทุกฝ่ายได้เป็นอย่างดีกว่าคนอื่น ๆ ก่อนบารายหลังการ เหวตั้ง เมื่อวันที่ 15 ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๐๐ เสร็จเรียบร้อยแล้ว นายพจน์ สารสิน ได้กราบถวายบังคมลาออก โดยไม่ยอมรับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอีกเจอมงคล สุกนั ษณรัชต์ จะร้องให้กำร ตำแหน่งอยู่ต่อไป ทั้งนี้ โดยอ้างว่าเพื่อให้เป็นไปตามครรลองแห่งระบอบประชาธิปไตย เจอมงคล สุกนั ษณรัชต์ ได้ขอร้องให้พลโท ถนอม กิตติขจร ขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีต่อจาก นายพจน์ สารสิน ด้วยความจำเป็นและได้จะเก็บใจนัก พลโท ถนอม กิตติขจร จึงต้องขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแทนโดยมี เจอมงคล สุกนั ษณรัชต์ เป็นผู้คุมมั่งเขียนอยู่เบื้องหลัง

สมัยที่พลโท ถนอม กิตติขจร เป็นหัวหน้ารัฐบาล ปรากฏว่าต้องเผชิญกับสภาวะที่ยุงยากทางการเมืองในเรื่องระบบพรรคการเมืองมาก สมาชิกของพรรคต่างก่อความวุ่นวายเรียกร้องสิทธิและตำแหน่งหน้าที่ต่าง ๆ และภาวะเกรงกลัวภายในประเทศก็กำลังจ สรรทุกหนัก รัฐบาลจึง

ถูกโจมตีจากบรรดาสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ไม่ได้สิ่งตอบแทนในสิ่งที่ตนเรียกร้อง นอกจากนั้นยังมีชาวต่างประเทศจะกลับมาเรียกอำนาจคืน ทำให้สถานการณ์ของรัฐบาลพลโท ถนอม กิตติขจร ไม่อยู่ในฐานะที่น่าไว้วางใจ เหตุการณ์ดังกล่าวทำให้จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ต้องรีบเดินทางกลับจากการไปรักษาตัว ณ ต่างประเทศ เพื่อรับความยุ่งยากต่าง ๆ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ มองเห็นว่า การปกครองในระบบรัฐสภาที่ได้รับแบบอย่างและอุดมการณ์ประชาธิปไตยจากประเทศตะวันตกนั้น ทำให้รัฐบาลภายใต้การนำของคณะทหารไม่สามารถจะเข้าดำเนินการปกครองให้อยู่ในความสงบปรองดองตามต้องการได้ ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากระบบพรรคการเมืองและรัฐสภาเป็นอุปสรรคกีดขวาง จึงทำให้เกิดความยุ่งยากทางการเมืองอย่างไม่มีที่สิ้นสุด และเป็นความจำเป็นที่จะต้องทำการปฏิวัติอีกครั้งหนึ่ง โดยอ้างเอาการแทรกแซงของคอมมิวนิสต์และความร่วมมือของรัฐบาลที่ปกครองอยู่ก่อนหน้านี้เป็นความชอบธรรม ดังนั้นการปฏิวัติเมื่อวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2501 จึงเป็นเหตุการณ์ทางการเมืองที่แสดงถึงความล้มเหลวของการรัฐประหาร 16 กันยายน พ.ศ. 2500 โดยสิ้นเชิง เพราะการปฏิวัติครั้งนี้เป็นการปฏิวัติจากชั้นรากฐานอย่างจริงจังซึ่งจำเป็นต้องรื้อของเก่าทิ้งและสร้างของใหม่ขึ้น ไม่ใช่การปฏิวัติเพื่อช่วงชิงหรือยึดอำนาจ แต่เป็นการปฏิวัติเพื่อแก้ไขรูปแบบการปกครองบ้านเมืองเสียใหม่ให้เหมาะสมกับสภาวะแวดล้อมของสังคมไทยขณะนั้น แนวทางการปฏิวัติครั้งนี้ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ จะยอมรับว่าเป็นการถอยหลังเข้าคลอง แต่ก็มีความเห็นว่าเป็นการถอยชนิดที่จะตั้งหลักให้มั่นคงเสียก่อนแล้วจึงก้าวต่อไป เพราะจะดีกว่าที่จะก้าวต่อไปโดยเดาสุ่มซึ่งยังอาจจะทำให้ก้าวไปสู่หายนะในที่สุด ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผลที่ปรากฏอย่างเด่นชัดภายหลังจากการปฏิวัติก็คือ

1. จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก้าวขึ้นสู่อำนาจทางการเมือง โดยอาศัยบุคลิกภาพและความสามารถเฉพาะตนเป็นสำคัญ รวมทั้งจังหวะและโอกาสที่รวมสนับสนุนด้วย

"สภาวะการเมืองในขณะใดขณะหนึ่ง ซึ่งมีลักษณะที่ส่งเสริมให้มีการควบคุมอำนาจทั้งหมดไว้จะเป็นผลให้บทบาทของผู้นำในสังคมนั้น หรือในประเทศนั้นปรากฏเด่นชัดขึ้นมาทันที"¹ ลักษณะดังกล่าวเข้ากับลักษณะของสังคมไทยในยุคที่จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก้าวเข้ามาเป็นผู้นำพอดี

¹ Geraint Parry. Political Elites. p. 14.

ทั้งนี้เนื่องจากความล้มเหลวในการบริหารของผู้นำไทยคนก่อน ๆ ไม่ว่าจะเป็น จอมพล ป. พิบูลสงคราม หรือ พลโท ถนอม กิตติขจร ได้ทำให้คนไทยส่วนใหญ่ยิ่งให้ความสำคัญแก่บทบาทของผู้นำมากของปากกันผิหวั้ง และพร้อมนั้นก็เกิดความคิดว่าวิธีการที่ผู้นำคนก่อน ๆ ปล่อยให้มีความอิสระเสรี ก่อนข้างจะเป็นประชาธิปไตยจนเกินไปนั้นเป็นวิธีการที่ผิด และนำไปสู่การไร้เสถียรภาพทางการเมือง สภาพสังคมไทยภายหลังการปฏิวัติ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2501 นั้น กล่าวได้ว่าเป็นระบอบที่เลวร้ายที่สุดที่มีแนวโน้มไปในทางของการจะให้มีการใช้อำนาจควบคุมโดยเด็ดขาดเพื่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน และในขณะเดียวกันความรู้สึกในเรื่องการมอบภาระหน้าที่ในการบริหารประเทศให้แก่ตัวผู้นำก็ยังคงมีอยู่ต่อไปในจิตใจของคนไทย แต่ในด้านภาพพจน์เกี่ยวกับตัวผู้นำคนใหม่นั้น ประชาชนอาจจะต้องการผู้ที่มีความคล่องตัว แข็งแรง เด็ดขาด และสามารถเข้าถึงจิตใจของประชาชนได้ดีกว่าผู้นำคนก่อน ๆ ซึ่งก็สอดคล้องกับที่จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ หัวหน้าคณะปฏิวัติมีคุณลักษณะดังกล่าวครบตามความต้องการของประชาชน ฉะนั้นเมื่อจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ก้าวขึ้นมาเป็นผู้นำทางการเมืองอย่างแท้จริง* ปรากฏว่า จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้รับความศรัทธาเชื่อถือ ตลอดจนความชอบธรรมจากประชาชนส่วนใหญ่อย่างมากมา โดยที่ประชาชนเหล่านั้นอาจจะไม่เคยคิดวิพากษ์หรือมีปฏิกิริยารังเกียจ เคียดแค้นโดยว่า พวกเขา กำลังตกอยู่ภายใต้การปกครองที่รวบอำนาจและค่อนข้างจะเป็นเผด็จการ ทั้งนี้อาจจะเพราะบุคลิกความสามารถของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในลักษณะความเป็นผู้นำแบบขู่ใจหรือบารมีของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ กล่าวคือ ในช่วงระหว่างการใช้ "ประกาศคณะปฏิวัติ" ** นั้นปรากฏว่าจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ พยายามสร้างความสัมพันธ์ทางจิตใจกับประชาชน เพื่อจะให้ตนเองได้รับการยอมรับและความศรัทธาจากประชาชน โดยพยายามบริหารประเทศอย่างดีที่สุด พร้อมทั้งดำเนินการปราบปรามสิ่งเลวร้ายทั้งหลายให้หมดไป เช่น การปราบปรามคอมมิวนิสต์ที่ถือกันว่าเป็นภัยต่อความมั่นคงของชาติในขณะนั้น การเลิกสุบดิน การปราบเฮโรอีน อันธพาล ตลอดจนได้มีการส่งเสริมในด้านการพัฒนาประเทศในด้านต่าง ๆ ซึ่งผลงานดังกล่าวช่วยเสริมสร้างความเป็นผู้นำแบบ "ขู่ใจ"

* หลังจากได้รับโปรดเกล้าฯ แต่งตั้ง เป็นนายกรัฐมนตรี 9 กุมภาพันธ์ 2502

** วันที่ 21 ตุลาคม พ.ศ. 2501 - วันที่ 27 มกราคม 2502

หรือ "บารมีชน" ขึ้นโดยปริยาย ซึ่งความจริงจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้เคยเป็นขวัญใจของประชาชนมาครั้งหนึ่งแล้ว เมื่อคราว เป็นผู้บัญชาการฝ่ายทหารสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม คือการเป็น "วีรบุรุษแห่งสะพานมิตรภาพ" และความสามารถในการ เป็นผู้นำในยามวิกฤติตั้งแต่สมัยก่อนการ เขามาสู่วงการ เมืองแล้ว เช่น การรบที่แคว้นจวนของพม่า จนกระทั่งการ เขามามีบทบาททางการเมืองครั้งแรกในการมีบทบาท เขาร่วมในคณะรัฐประหาร พ.ศ. 2490 การปราบกบฏวังหลวงและแมนฮัตตัน ซึ่งทำให้บุคลิกของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เค้นขึ้นมาเรื่อย ๆ จนกระทั่ง เป็นผู้ เข้ามามีใจสถานการณ์ทั้ง เกรียกและรุนแรงภายหลังการ เลือกตั้งทั่วไปปี พ.ศ. 2500 ในฐานะผู้บัญชาการฝ่ายทหาร และเมื่อจะพ้นจากตำแหน่งนี้ก็ยังได้กล่าวคำปราศรัย เสริมสร้างความเป็นผู้นำของเขาด้วยคำกล่าวว่า "พบกันใหม่เมื่อชาติต้องการ" *

นอกจากนี้บุคลิกและความสามารถ เฉพาะตัวก้าวขึ้นไปสู่การ มีอำนาจทางการเมืองตามที่ได้อธิบายมาแล้ว จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ยังได้ดำเนินการ เข้าถึงจิตใจของประชาชนโดยการออกตรวจตราดูทุกข์สุขของประชาชนยังภูมิภาคต่าง ๆ อย่างไม่ย่อท้อ ไม่ว่าหนทางนั้นจะยากลำบากสักเพียงใดก็ตาม พร้อมทั้งกล่าวคำปราศรัยและสุนทรพจน์ให้กำลังใจแก่ประชาชนด้วยวาจาที่กล้าหาญ พร้อมทั้งนำเสียงที่แสดงถึงความเดือดดาลและมั่นใจตนเอง สามารถชักจูงให้ประชาชนมีความรู้สึก ว่า จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ก้าวออกมาจากจิตใจและหนักแน่น พร้อมทั้งปฏิบัติตามคำพูดที่กล่าวมานั้น ผู้เขียนอยากจะกล่าวว่า เป็นพรสวรรค์โดย เฉพาะของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ และด้วยการมีพรสวรรค์จึงกล่าวจึงช่วย เสริมสร้างจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ให้เป็นผู้นำที่มีอำนาจครองจิตใจคนโดยทั่วไป พร้อมทั้งเต็มใจที่จะยกย่องจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ให้เป็นผู้นำของตนยิ่งกว่านั้น จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ยังได้แสดงให้เห็นเป็นที่ปรากฏแก่สายตาประชาชนโดยทั่วไปว่า จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ มีจิตใจที่ขยันและเพิกถอนองค์พระมหาจักรีด้วยใจจริงด้วยการแสดงการณของคณะปฏิวัติและประกาศคำสัตย์ปฏิญาณในที่ที่ทำการปฏิวัติว่า "ในการปฏิวัติครั้งนี้ ถึงหากจำเป็นก็ต้อง เปลี่ยนสถานแห่งชาติในทางใดทางหนึ่ง แต่สิ่งซึ่งคณะปฏิวัติจะไม่ยอมให้มีการ เปลี่ยนแปลงคือ

*โปรดดูรายละเอียดในตอนต้น

ระบอบที่พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขของรัฐ¹ สัจจว่านี้มีผลทางใจต่อประชาชนชาวไทย ผู้เคารพเทิดทูนองค์พระมหากษัตริย์อย่างสูงส่ง เป็นอย่างยิ่ง และเป็นผลให้ประชาชนส่วนใหญ่พลอยชื่นชมและศรัทธาในตัวจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เพิ่มมากขึ้น จึงเป็นผลให้การดำเนินการบริหารราชการแผ่นดินภายใต้การนำของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นที่ยอมรับของประชาชนทั่วไป แม้ว่าจะเป็นการบริหารประเทศในลักษณะค่อนข้าง เป็นเผด็จการแต่ลักษณะความเป็นผู้นำแบบขู่ใจหรือบารมีของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ มาบังคับไว้ ประกอบกับจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ พยายามชักนำให้ประชาชนหันมาพิจารณาในด้านสภาพความเป็นจริงของสังคมไทยในขณะนั้นมากกว่าจะไปคิดถึงเรื่องอุดมคติทางการเมือง การปกครองว่าควรจะมีรูปแบบการปกครองแบบนั้นแบบนี้ แต่จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ กลับมานั่งและสนับสนุนให้มีการพัฒนาการทางเศรษฐกิจที่ยังล่าช้าหลังของประเทศเป็นการใหญ่ ขณะเดียวกันก็ใช้คุณลักษณะความเป็นผู้นำและจิตวิทยาของการเข้าถึงจิตใจของประชาชน เช่น การออกเยี่ยมคนทุกข์สุขของประชาชน การกล่าวสุนทรพจน์อันประกอบด้วยโวหารที่กินใจและหนักแน่น เข้าช่วยอีกทางหนึ่ง² กวดยเหตุนี้จึงไม่น่าแปลกใจเลยที่ว่าจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก้าวขึ้นสู่อำนาจทางการเมืองได้อย่างรวดเร็วก็เพราะมีบุคลิกและความสามารถเฉพาะตนเป็นสำคัญ พร้อมทั้งโอกาสที่ประจวบเหมาะพอดีดังกล่าวนั้นแล้ว

2. ระบบการปกครองในสมัยจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ มีลักษณะเป็นเผด็จการที่ถูกต้องตามกฎหมาย และอิงหรืออ้างว่าต้องการ เป็นระบบรัฐสภา

2.1 การปฏิวัติ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2501 นั้น มีข้อสังเกตว่า จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เรียกตัวเองว่า "หัวหน้าคณะปฏิวัติ" เพราะจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ มีจุดมุ่งหมายที่จะล้มล้างรัฐธรรมนูญอันเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศเสีย เพื่อสร้างรากฐานทางการเมือง เศรษฐกิจ การศึกษา และระบบการปกครองใหม่ที่เหมาะสมกับวิถีชีวิตของคนไทย และต้องการความร่วมมือจากประชาชนทั้งชาติและเพื่อจัดความไม่พร้อมที่จะให้ความร่วมมือของคนในชาติ คณะปฏิวัติโดย

¹ "ประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 11" ราชกิจจานุเบกษา (ฉบับพิเศษ) เล่มที่ 75 ตอนที่ 84 ลงวันที่ 22 ตุลาคม 2501

² ทัศย์ ทองใหญ่ ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทยสมัยจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ (พ.ศ. 2501 - 2506) หน้า 133 - 134

จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ จึง เลือกว่าวิธีการที่จะให้ได้มาซึ่งอำนาจที่เด็ดขาดทั้งทางนิติบัญญัติและพฤตินัย ดังนั้น เพื่อความมั่นคงอย่างเด็ดขาดในการบริหารราชการแผ่นดิน จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ จึง ต้องทำการปฏิวัติเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจปฏิวัติ และในช่วงระหว่างวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2501 ถึงถึง วันที่ 27 มกราคม พ.ศ. 2502 จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ หัวหน้าคณะปฏิวัติได้ดำเนินการ บริหารราชการแผ่นดินตามประกาศคณะปฏิวัติที่ละฉบับ รวม 57 ฉบับ ซึ่งถือว่าประกาศคณะปฏิวัติ เป็นกฎหมายสูงสุดหรือ เท่ากับ เป็นรัฐธรรมนูญของคณะปฏิวัติ โดยมีจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็น ผู้ลงนามแต่ผู้เดียวและการบริหาร ประเทภายในระยะที่ใช้ประกาศคณะปฏิวัติเป็นกฎหมายสูงสุดนี้ ไม่มี รัฐมนตรีบริหารงานดังนั้นผู้ใช้อำนาจแทนรัฐมนตรีในระยะนี้จึงได้แก่ ปลัดกระทรวงซึ่งเป็นข้าราชการ ประจำ เป็นผู้ลงนามแทนรัฐมนตรี ปรากฏว่านับแต่ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ก้าวเข้ามากุม บัง เฝ้านการปกครองประเทภายในฐานะหัวหน้าคณะปฏิวัติ ใช้อำนาจแทนนายกรัฐมนตรีและพระ มหากษัตริย์ นั้น ได้ทำการพัฒนาประเทศหรืออาจจะเรียกได้ว่า เป็นการฉกฉวยครั้งใหญ่ โดยใช้ประกาศของ คณะปฏิวัติแต่ละฉบับออกมามากวน เป็น เรื่องที่สำคัญทั้งสิ้น เช่น ประกาศยุบเลิกสภาผู้แทน ผู้บ เลิก พรรคการเมือง ยกเลิกรัฐธรรมนูญ เปิดพวงกพร มหากษัตริย์ ประกาศกฎอัยการศึกและห้าม การชุมนุมทางการเมือง เกินห้าคน ประกาศเกี่ยวกับการวางเพลิง ปราบนปรามอันธพาลและ คอมมิวนิสต์ เป็นต้น และปรากฏว่า ประกาศคณะปฏิวัติที่ประกาศใช้นั้นได้อำนาจว่าเป็นต้องใช้ เพื่อ ป้องกันภัยอันตรายของประเทชาติ และต้องการกวาดล้างสิ่งไม่ดีทั้งหลายในบ้าน เมือง ได้ฉับพลันทันที ซึ่งไม่สามารถจะใช้วิธีทางอื่นใดให้ค่อยๆ เหมือนใช้อำนาจปฏิวัติ เพราะการที่จะทำ บ้าน เมืองอยู่ รมเย็นเป็นสุขได้ คณะปฏิบัติจำเป็นต้องให้คนทำความดี การที่จะให้คนทำความดีก็ต้องปิดทางความ ชั่วร้ายไว้ก่อน ต้องปิดทางมิให้คนร้ายมีโอกาสทำความร้าย แล้วคนดีจึงจะมีโอกาสทำความดีให้ บ้าน เมือง เจริญก้าวหน้า ด้วยเหตุนี้งาน เมืองตนของคณะปฏิวัติจึงต้องปิดกั้นวิธีทางทำความชั่วด้วย การใช้ประกาศคณะปฏิวัติปฏิบัติการอย่างเฉียบขาด¹ แม้ว่าอำนาจของคณะปฏิวัติจะเป็นอำนาจ แต่จกร แต่จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก็เห็นว่าเป็นเหตุการณ์ที่ดีที่เหมาะสมกับสังคมไทยในสมัยนั้น ตามคำกล่าว

¹กรมประชาสัมพันธ์ "คำแถลงการณ์ของคณะปฏิวัติ" วิทยสารประจำวัน หน้า 1
ชาวในประเทภาคภา 6 พฤศจิกายน 2501

... ข้าพเจ้าขอเรียนต่อพี่น้องชาวไทยทั้งหลายอีกครั้งหนึ่งว่า ความเจ็บช้ำท่อนั้น
ที่จะเป็นเครื่องจรรโลงประเทให้เจริญรุ่งเรือง การจะควรหรือไม่ประการใด
ข้าพเจ้าไม่คำนึงถึง ข้าพเจ้าคำนึงอยู่ทุกลมหายใจเข้าออกแต่เพียงว่า ความผาสุก
ของพี่น้องชาวไทยทั้งมวล คือยอดปรารถนาของข้าพเจ้าเหนือสิ่งอื่นใดทั้งสิ้น ข้าพเจ้า
จึงตัดสินใจกระทำในครั้งนั้น และข้าพเจ้าขอรับผิดชอบแต่ผู้เดียว ...¹

แถลงการณ์ฉบับนี้ เป็นแถลงการณ์ที่จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ตัดสินคดีประหารชีวิต
นายชัง แซ่ลิ่ม ผู้ต้องหาในคดีวางเพลิงตามที่ถูกกล่าวมาแล้ว แถลงการณ์ฉบับนี้กล่าวได้ว่าเป็น
แถลงการณ์ที่มีความสำคัญต่อประวัติศาสตร์การเมืองการปกครองของไทย เพราะเป็นแถลงการณ์
ฉบับแรกที่ผู้นำประเทศได้ประกาศยืนยันต่อประชาชนทั่วไปว่า ได้ใช้อำนาจเด็ดขาด เบี่ยงผู้เผด็จการ
ในการบริหารราชการแผ่นดินด้านการกำราบปราบปรามเหตุการณ์ร้ายแรงที่ได้บังเกิดกับประชาชน
และจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ยังขอรับผิดชอบในสิ่งที่ได้ทำไปนั้นแต่เพียงผู้เดียว โดยไม่คำนึงถึง
การกระทำว่าจะเป็นการกระทำที่ถูกหรือผิดก็ตาม เพราะจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำ ทั้งนี้เพื่อ
ความผาสุกของประชาชนและความสงบเรียบร้อยของประเทศไทยเป็นสำคัญ จากวาทะศิลป์และ
น้ำเสียงที่แสดงถึงความเด็ดขาดและมั่นใจในตนเอง ทำให้ผู้ฟังมีความรู้สึกคล้อยตามไปด้วยว่า
การกระทำดังกล่าวจำเป็นและเหมาะสมกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นที่ทุกคนไม่อาจปฏิเสธได้ แต่ใน
ขณะเดียวกันก็เกิดความรู้สึกอีกอย่างหนึ่งตามมาด้วยในจิตใจของประชาชนคนไทยทั่วไป นั่นคือ
ความรู้สึกหวั่นเกรงในการใช้อำนาจอย่างเจ็บช้ำของหัวหน้าคณะปฏิวัติที่ยังผลให้เหตุการณ์
บ้านเมืองมีความสงบเป็นระเบียบเรียบร้อย เพราะความกลัวในคำสั่งของหัวหน้าปฏิวัติและเป็น
เหตุผลที่จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ยกเป็นข้ออ้างในการดำเนินการทุกอย่างเพื่อความเรียบร้อยของ
ประเทศไทยในเวลาต่อมา

... ทุกท่านคงจะจำได้ ว่าเมื่อก่อนการปฏิวัติในวันที่ 20 ตุลาคม 2501 นั้น
ความอลเวงอย่างที่เราเรียกว่าไม่มีระเบียบวินัยอยู่ในชาติ และเป็นโอกาสให้ผู้ทุจริต

¹ กรมประชาสัมพันธ์ "คำแถลงการณ์ของคณะปฏิวัติ" วิทยุสารประจำวัน หน้า 1
ข่าวในประเทศภาคค่ำ 6 พฤศจิกายน 2501

คือรายต่อประเทศหากำ เบริบ เสิบสาน ถ้าหากมิได้มีการปฏิวัติครั้งนี้ และดำเนินการ
อย่าง เชนงวคกคชนโดยใช้อำนาจปฏิวัติกันแล้วบ้าน เปื่องจะประ สบอันทรายอย่างมาก
เพื่อแก้ไขสถานการณ์ดังกล่าวข้างต้น เพื่อแก้ความอลเวง และเพื่อจัดสิ่งซึ่งจะเป็น
ภัยแก่ชาติ ข้าพเจ้าจึงตกลงใจทำการปฏิวัติ ... ก่อให้เกิดอำนาจปฏิวัติที่ว่าใช้
ดำเนินการทุกอย่าง เพื่อความเรียบร้อยของประเทศชาติ คำสั่งของหัวหน้าปฏิวัติ เป็น
กฎหมาย หัวหน้าคณะปฏิวัติที่อำนาจที่เรียกกันว่า เกิดขาด ...¹

ดังนั้นจึง เห็นได้ว่า จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ใช้อำนาจ เกิดขาดในรูปเผด็จการที่ถูกต้อง
ตามกฎหมายในลักษณะที่ว่า "ข้าพเจ้ารับผิดชอบคนเดียว" ในการปกครองสมัยปฏิวัติ

2.2 จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้รักษาอำนาจปฏิวัติอยู่เป็นเวลา 99 วัน² จึงได้
มีประกาศใช้ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2502 เมื่อวันที่ 28 มกราคม
พ.ศ. 2502 ซึ่งมีทั้งหมด 20 มาตรา ตามบทบัญญัติของธรรมนูญการปกครองชั่วคราวฉบับนี้
ตามมาตรา 6 และ 7 ทั้งสองวรรครัฐธรรมนูญขึ้น ให้มีหน้าที่เป็นสภานิติบัญญัติด้วย ดังนั้นสมาชิก
สภาร่างรัฐธรรมนูญและสมาชิกสภานิติบัญญัติจึง เป็นบุคคล เดียวกันและมาจากการ เสนอแต่งตั้งโดย
จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ และสมาชิกของสภาร่างรัฐธรรมนูญจำนวน 240 นาย เหล่านั้นก็เป็น
นายทหารที่คุมกำลังและข้าราชการประจำ เป็นส่วนมากดังกล่าวมาแล้ว และตามบทบัญญัติแห่ง
รัฐธรรมนูญฉบับนี้ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 9 กุมภาพันธ์
พ.ศ. 2502 และวันที่ 10 เดือนเดียวกัน จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก็จัดตั้งคณะรัฐมนตรีขึ้น
ปรากฏว่ารัฐมนตรีที่แต่งตั้งขึ้นมีจำนวนเพียง 14 คน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพวก "เทคนิคีเยน" ซึ่งมีความ
ชำนาญในงานแขนงต่าง ๆ เป็นส่วนใหญ่³ ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่ารัฐบาลชุดใหม่ที่จัดตั้งขึ้นนี้ ฝ่ายบริหาร

¹จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ "คำแถลงในโอกาสที่สภาร่างรัฐธรรมนูญ เริ่มงานร่างรัฐธรรมนูญ"
ประมวลสุนทรพจน์ของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ พ.ศ. 2501 - 2504 พิมพ์ในงานพระราชทาน
เพลิงศพ พลเรือเอก จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ 17 มีนาคม 2507 หน้า 368

²นับจากวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2501 ถึง 27 มกราคม พ.ศ. 2502

³บรรณานุกรม เศรษฐบุตร และ โกสินทร์ วงศ์สุววัฒน์ เมืองไทยในระบอบรัฐสภา หน้า 253

มีอำนาจ เพื่อฝ่ายนิติบัญญัติ เพราะสมาชิกสภานิติบัญญัติ เป็นบุคคล เกี่ยวพันกับสมาชิกสภา
รัฐธรรมนุญ ที่มาจากการแต่งตั้งจึงไม่เป็นสภาผู้แทนราษฎร แม้ว่าจะจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ จะ
รับรองและยกย่องว่ารัฐสภานี้ได้ทำงานด้วยความสุจริตใจ ใช้วิชาความรู้ มีคุณประโยชน์เที่ยงธรรม
และไม่อยู่ใต้อิทธิพลบีบบังคับของใคร ทั้งยังมีความหวังดี รักษาผลประโยชน์ของราษฎรและเจตนา
ที่จะสร้างสรรค์พัฒนาประเทศชาติก็ตาม แต่ "ถ้าจะมีสภาผู้แทนราษฎรทั้งที่ สภานี้ก็ต้องมาจากการ
การเลือกตั้ง ถ้าไปแต่งตั้งเขา ถึงแม้สภานี้จะดี เพียงไรก็ยังไปเป็นสภาผู้แทนราษฎรอยู่ดี"¹

และบทบัญญัติที่สำคัญของรัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2502 คือ
มาตรา 17 ซึ่งให้อำนาจอย่างกว้างขวางแก่นายกรัฐมนตรี ยังผลให้จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์
มีอำนาจพิเศษตามมาตรา 17 ซึ่งก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ คือ ในทางการเมือง ทำให้
จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ กลายเป็นนายกรัฐมนตรีที่มีอำนาจเด็ดขาดในลักษณะที่ไม่มีผู้ใดเสมอเหมือน
หรือได้เคยมีมาก่อน ทั้งนี้เพราะอำนาจพิเศษตามมาตรา 17 แห่งรัฐธรรมนูญการปกครองให้รวมเอา
อำนาจและตำแหน่งที่สำคัญอื่น ๆ มารวมอยู่ที่จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ แต่เพียงผู้เดียว เช่น ตำแหน่ง
ผู้บัญชาการทหารสูงสุด หัวหน้าคณะปฏิวัติ นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพัฒนาการ
แห่งชาติ และยังคงตำแหน่งอธิบดีตำรวจ ซึ่งมีอำนาจควบคุมกลไกเกี่ยวกับการรักษาความสงบ
เรียบร้อยภายในประเทศอีกด้านหนึ่งคือ ทางด้านเศรษฐกิจและสังคม จึงได้ก่อให้เกิดการ
เปลี่ยนแปลงในหลาย ๆ สิ่ง เกี่ยวกับการพัฒนาประเทศ ทั้งนี้เพราะจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์
ยึดหลักที่สำคัญว่า จะต้องสร้างรากฐานแห่งระบอบรัฐธรรมนูญให้แน่นหนาถาวร ด้วยแผนการศึกษา
และแผนการเศรษฐกิจ จึงได้จัดตั้งสภาพัฒนาการ เศรษฐกิจและสภาการศึกษาแห่งชาติขึ้นแล้วได้
วางแผนเศรษฐกิจและการศึกษาของชาติ และยังคงกระทรวงพัฒนาการแห่งชาติขึ้นใหม่ โดย
รวบรวมเอากรมที่มีความสำคัญมาสังกัดอยู่ในกระทรวงใหม่นี้ โดยมีจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็น
รัฐมนตรีว่าการเอง ทางด้านสำนักนายกรัฐมนตรี จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก็ได้ปรับปรุงหน่วยงาน
ต่าง ๆ โดยเปลี่ยนรูปใหม่ วิธีการใหม่ และมีความรับผิดชอบมากขึ้นจนด้านงานนายกรัฐมนตรี
กลายเป็นศูนย์กลางดูแลและควบคุมงานด้านบริหารต่าง ๆ ทั้งนี้โดยจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ อ้างว่า

¹ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช "น้อยสวนพลู" สยามรัฐ 24 มิถุนายน 2523 หน้า 7

ในระบอบรัฐบาลปฏิวัตินั้น "นายกรัฐมนตรีต้องรับภาระหนักยิ่งกว่าในระบอบอื่น เป็นความจำเป็นที่ข้าพเจ้าจะต้องมีเครื่องมือที่ประเสริฐกว่าจริง ๆ คือต้องจัดระบบงานของสำนักนายกรัฐมนตรีให้สมรรถภาพที่สุดที่สามารถจะเป็นได้"¹

ด้วยเหตุดังกล่าวคณะรัฐมนตรีที่ปรึกษาข้าพเจ้า ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรฉบับนี้ จึงต้องมีการจัดทำหลายอย่าง เกี่ยวกับงานรัฐบาล ทั้งเรื่องวิธีการบริหารราชการปฏิวัติ เพื่อให้มีผลทางปฏิบัติ เหลืออยู่บ้าง ดังนั้นจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ จึงต้องมีมาตรา 17 ไว้ในธรรมนูญนี้และด้วยอำนาจที่มีเหล่านั้น จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ จึงได้ดำเนินการบริหารราชการแผ่นดินปรับปรุง เศรษฐกิจ สังคมของประเทศไทยไปตามทัศนะของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ที่เห็นว่าดีและเหมาะสมกับวิถีชีวิตของคนไทย และจัดการอย่างเรียบง่ายกับผู้ที่เปี่ยมอนทาลาบความมั่นคงและขัดขวางความเจริญของบ้านเมืองด้วยการสั่งยิง ฆ่าผู้ลอบวางเพลิง ฆ่าเฮโรอีน และผู้นิยมลัทธิคอมมิวนิสต์ ดังนั้น มาตรา 17 แห่งธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2502 จึงเปิดโอกาสให้ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ดำเนินการปกครองบริหารราชการแผ่นดินได้ในฐานะผู้เผด็จการทางรัฐสภาอย่างถูกต้องตามมตินิยม จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ จะยืนยันว่า "ข้าพเจ้าเป็นคนที่ที่เลื่อมใสในระบอบรัฐธรรมนูญ ข้าพเจ้าถือว่าการใช้รัฐธรรมนูญเป็นหลักปกครองบ้านเมือง ก็เหมือนมีหลักคำมั่นกันอยู่หน้าทีปกครอง"² แต่บุคคลผู้มีความเลื่อมใสในสิ่งใดสิ่งหนึ่งมิได้หมายความว่า บุคคลนั้นจะต้องปฏิบัติตามสิ่งที่เขาเลื่อมใสกาย คำกล่าวนี้มีส่วนให้เห็นได้จากการบริหารราชการแผ่นดินของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เมื่อจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้พยายามที่จะให้ทุกคนยอมรับว่า การปกครองของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ นั้นเป็นการปกครองในระบอบรัฐสภาและพยายาม

¹ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ "คำกล่าวในพิธีวางศิลาฤกษ์อาคารที่ว่าการสำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี และสำนักงบประมาณ วันที่ 6 พฤศจิกายน 2506" ประมวลสุนทรพจน์ของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ พ.ศ. 2502 - 2504 พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พนมฯ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ 17 มีนาคม 2507 หน้า 204

² จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ "คำแถลงในโอกาสที่สภาาร่างรัฐธรรมนูญเริ่มงานร่างรัฐธรรมนูญ วันที่ 30 มีนาคม 2504" ประมวลสุนทรพจน์ของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ พ.ศ. 2502 - 2504 พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พนมฯ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์

แสดงให้เห็นว่าจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นผู้นำและมีส่วนสำคัญในการปกครองระบบนี้ด้วย แต่การปฏิบัติของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นสิ่งที่ได้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าขัดต่อวิถีทางของประชาธิปไตยหรือระบบรัฐสภา เพราะระบอบ ขอบังคับ และสิ่งที่เรียกว่ากฎหมาย ไม่ได้มาจากความจำเป็นและความต้องการของประชาชน ไม่ให้ตัวแทนของประชาชนเข้าไปร่วมในรัฐสภา การพิจารณาลงมติของรัฐสภาขึ้นอยู่กับความเห็นชอบของผู้นำเพียงคนเดียวคือ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในฐานะหัวหน้าคณะรัฐบาลปฏิวัติ ดังนั้นคำสั่งต่าง ๆ ที่ออกมาจึงมิได้เป็นความต้องการของประชาชนที่แท้จริง แม้รัฐธรรมนูญจะเขียนเป็นลายลักษณ์อักษรไว้ว่า "อำนาจอธิปไตยมาจากประชาชนชาวไทย" ตามมาตรา 1 ก็ตาม แต่อำนาจดังกล่าวก็มีอยู่เฉพาะในรัฐธรรมนูญที่เขียนไว้เป็นหลักฐานเท่านั้น หากได้มีจริง ๆ ไม่ ดังนั้นรูปแบบการปกครองของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ จึงเป็นรูปแบบเผด็จการเผด็จการหรืออ้างว่าต้องการปกครองในระบอบรัฐสภา

๖. การบริหารราชการแผ่นดินในสมัยจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ไม่ช่วยส่งเสริมให้เกิดผู้นำรุ่นใหม่ทางการเมืองในระบอบรัฐสภา และทำให้ชนบทหาโอกาสผูกขาดอำนาจทางการเมืองในสมัยต่อมา

จากการบริหารราชการแผ่นดินของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ตามที่กล่าวมาแล้วจะเห็นได้ว่า จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้เน้นในด้าน พัฒนาการ ความมั่นคงของชาติ การต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ และ تهدูขบวนการกบฏต่าง ๆ เป็นอันดับแรก เป็นอันดับการทางการเมืองของคณะปฏิวัติ แล้วได้โยงสายของอุบายการในทางต่าง ๆ นี้เข้ากับความเป็นในการปกครองแบบเผด็จการของตน นอกจากนั้นรัฐบาลปฏิวัติยังได้พยายามเน้นความสำคัญของการพัฒนาประเทศว่าเป็นจุดประสงค์ที่สำคัญของการปฏิวัติ เป็นระยะเวลาที่จะต้องมีการปฏิวัติปรับปรุงชาติ และพยายามที่จะเน้นว่าการปรับปรุงส่งเสริมกิจการต่าง ๆ ของประเทศเป็นเรื่องของการกระทำในระยะเวลาของการปฏิวัติ ทำให้ประชาชนได้กระตือรือร้นว่าบ้านเมืองกำลังมีการปฏิวัติ เป็นการเปลี่ยนแปลงและการปฏิวัตินั้นจะเป็นวิธีการพัฒนาประเทศอย่างเร่งด่วน¹ ดังที่ปรากฏในคำแถลงนโยบายการบริหาร

¹ สุจิต บุญบงการ "อำนาจทางการเมืองของผู้นำทหารไทย : ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างจอมพล ป. พิบูลสงคราม กับ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์" ใน รักเมืองไทย หน้า 116

ราชการแผ่นดินต่อสภาของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ตอนหนึ่งว่า "คณะปฏิวัติต้องเข้ายึดอำนาจการปกครอง ก็ด้วยความปรารถนาอันแรงกล้าที่จะหาวิถีทางอันเหมาะสมในการนำประเทศไปสู่ความเจริญ มิใช่มุ่งหมายแต่เพียงว่าจะให้มีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาล หรือแก้ไขรัฐธรรมนูญ การปกครองประเทศเสียใหม่เท่านั้น"¹ จากอรรถาธิบายของคณะปฏิวัติและคำแถลงนโยบายของคณะปฏิวัติดังกล่าวก็เพื่อจุดประสงค์ที่แสดงให้ประชาชนเห็นว่า จำเป็นต้องดำเนินการปกครองประเทศในแบบรวมนำอำนาจไว้ที่จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ผู้นำประเทศแต่ผู้เดียว และไม่ได้เปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการปกครองเลย นอกจากนั้นตลอดเวลาที่จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นผู้นำปกครองประเทศอยู่ ระบบการปกครองของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ไม่ได้เน้นที่องค์การทางการเมือง เช่น พรรคการเมืองว่าเป็นฐานแห่งอำนาจทางการเมืองของตนแต่กลับใช้กำลังทหารเป็นพลังสำคัญ นอกจากนั้น จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ยังมองว่าการเมืองในระบบพรรคเป็นเรื่องสกปรก และเป็นการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ของประเทศ ดังนั้นจึงเป็นความจำเป็นที่ทหารจะต้องเข้ามามีอำนาจปกครองประเทศ และเป็นการปกครองเพื่อประชาชนอย่างแท้จริง แต่ความจริงแล้วการปกครองดังกล่าวเป็นรูปแบบที่ไม่มีการถ่วงดุลกันในระบบ อาจจะทำให้ผู้นำเหลืออำนาจและใช้อำนาจในทางที่ผิดได้ และในขณะเดียวกันก็ไม่เปิดโอกาสให้กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองแก่ประชาชน² จึงกล่าวได้ว่าการบริหารราชการแผ่นดินของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นแบบที่จำกัดการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน แต่เน้นในด้านประสิทธิภาพการบริหารงาน และพยายามชักจูงประชาชนให้สนับสนุนรัฐบาล โดยใช้อุดมการณ์และนโยบายที่เหมาะสมกับลักษณะการปกครองของตนที่มีพื้นฐานบนกำลังทหารมากกว่า เป็นเรื่องของการให้โอกาสมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยเสรี

¹ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ "คำแถลงนโยบายของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ นายกรัฐมนตรีต่อสภา วันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2502" ราชกิจจานุเบกษา (ฉบับพิเศษ) เล่มที่ 76 ตอนที่ 24 ลงวันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2502

² สุจิต บุญบงการ "อำนาจทางการเมืองของผู้นำทหารไทย : ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างจอมพล ป. พิบูลสงคราม กับ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์" ใน รักเมืองไทย หน้า 119

ด้วยเหตุนี้การบริหารงานจึงอยู่ในมือของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นส่วนใหญ่ ซึ่งเป็น
 ฐานรูปแบบของการปกครองแบบเผด็จการ อำนาจสูงสุดทุกด้านอยู่ในมือจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์
 หัวหน้าคณะปฏิวัติในระหว่างเวลาตั้งแต่ปฏิวัติ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2501 ถึง 9 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2502
 ที่จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ดำเนินการปกครองโดยไม่รัฐธรรมนูญ ไม่มีรัฐสภา และไม่มี
 คณะรัฐมนตรี ต่อมาเมื่อมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญชั่วคราวถึงคราวถึงกาลมาแล้ว รัฐบาลก็ยังเป็นแบบ
 เผด็จการอยู่ เพราะมีการจัดตั้งสภาร่างรัฐธรรมนูญขึ้น และสภานี้ก็ทำหน้าที่เป็นสถาบันนิติบัญญัติด้วย
 สมาชิกก็มาจากการแต่งตั้งโดยจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นนายทหารทั้งสามเหล่าทัพ
 ถึงกาลแล้ว นอกจากนั้นจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ยังมีอำนาจพิเศษตามมาตรา 17 แห่งธรรมนูญ
 การปกครองฉบับนี้ จึงเป็นการชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่า อำนาจในการบริหารรวมอยู่ที่จอมพล สฤษดิ์
 ธนะรัชต์ เพียงคนเดียว การบริหารราชการแผ่นดินในแบบนี้จึงไม่ได้สร้างเสริมให้เกิดผู้นำรุ่นใหม่ทาง
 การเมืองในระบบรัฐสภา และยังผลให้คณะทหารมีโอกาสผูกขาดอำนาจทางการเมืองในสมัยต่อมา
 อีกด้วย ซึ่งจะเห็นจากการที่จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ คุมรัฐสภาด้วยอำนาจและบารมีที่ตนมีเหนือ
 พลพรรคกองกำลัง อยู่มาจนถึงวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2506 จึงได้ถึงอสัญกรรมในขณะที่ดำรง
 ตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ผู้บัญชาการทหารสูงสุด อธิบดีกรมตำรวจ ฯลฯ และหลังจากจอมพล สฤษดิ์
 ธนะรัชต์ ได้ถึงแก่อสัญกรรมลง เมื่อวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2506 แล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
 ได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าแต่งตั้ง พลเอก ถนอม กิตติขจร (ยกระณนั้น) เป็นนายกรัฐมนตรี
 เมื่อวันที่ 9 ธันวาคม พ.ศ. 2506 หัวหน้ารัฐบาลผู้มีมิใช่เป็นคนใหม่ต่อวงการแต่อย่างใด¹ แต่เป็น
 ผู้ที่รวมอยู่ในคณะปฏิวัติประหารมาตั้งแต่ต้นและยังเป็นคนสนิทใกล้ชิดที่จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์
 ให้ความไว้วางใจเป็นอย่างมาก ดังนั้นพลเอก ถนอม กิตติขจร จึงได้เป็นผู้สืบทอดอำนาจทาง
 การเมืองภายหลังการถึงอสัญกรรมของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ แล้วโดยมีพลเอก ประกาศ จารุเสถียร
 เป็นที่ปรึกษาอย่างใกล้ชิด ปรากฏว่าทั้งสองผู้นำนี้ได้ดำเนินการปกครองประเทศตามหลักของ
 จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในระยะเวลาต่อมา จนถึงวันประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย
 พุทธศักราช 2511 เมื่อวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2511 รวมเป็นเวลาเกือบ 10 ปี ที่ประเทศไทย

¹บรรณิณี เศรษฐบุตร และ โกสินทร์ วงศ์สุววัฒน์ เมืองไทยในระบบรัฐสภา หน้า 259

ต้องตกอยู่ในช่วงที่ปลอดจากการเลือกตั้ง ประชาชนชาวไทยได้ถูกกลืนร่อนเสรีภาพในการที่จะแสดงออกซึ่งการมีสิทธิเข้าร่วมในการปกครองประเทศตามระบอบประชาธิปไตย ในฐานะที่ใคร่ขอว่าเป็นเจ้าของประเทศโดยชอบธรรมไป และเมื่อจอมพล ถนอม กิตติขจร เข้าสืบอำนาจทางการเมือง แทนจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ แล้วยอมพล ถนอม กิตติขจร จะได้ดำเนินการตามนโยบายที่จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ใ้วางไว้ แต่ความสามารถตลอดจนบุคลิกของจอมพล ถนอม กิตติขจร มีอาจทัดเทียมจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ ดังนั้นสภาพการณ์ทางการเมืองในเวลาต่อมาจึงทำให้รัฐบาลจอมพล ถนอม กิตติขจร ประสบปัญหาอย่างยากจนถึงขั้นวิกฤตการณ์ในเวลาต่อมา สืบเนื่องมาจากสภาพการณ์ทางการเมืองของไทยได้กลับไปสู่ยุคแห่ง "กำลังอำนาจ" อีกครั้งหนึ่ง เพื่อให้รัฐบาลมีเสถียรภาพทางการเมือง และพร้อมกันนั้นก็พยายามที่จะหาช่องทางในการครองอำนาจเป็นรัฐบาลให้นานที่สุด สะดวกที่สุด ซึ่งไม่ใช่โดยการเลือกตั้ง นั่นก็คือการสร้าง "ทายาททางการเมืองขึ้น" โดยมีกำลังทหาร เป็นฐานแห่งอำนาจจึงทำให้รัฐบาลจอมพล ถนอม กิตติขจร ประสบกับความล้มเหลวในที่สุด

ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าการปกครองในสมัยจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ นอกจากเป็นแต่กิจการที่ถูกต้องตามกฎหมายและไม่ช่วยส่งเสริมให้เกิดผู้นำรุ่นใหม่เข้ามาช่วยบริหารประเทศแทนจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ แล้วยังทำให้เกิดระบบผูกขาดอำนาจทางการเมืองโดยคณะทหารสืบต่อมาจนถึงปัจจุบันอีกด้วย

ข้อคิด เห็นและขอ เสนอแนะ

จากการศึกษาเหตุการณ์และพฤติกรรมทางการเมืองของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ กับการปกครองใน ระบบรัฐสภาพอจะสรุปได้ว่า

1. ไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไข้เหาของบ้าน เมือง

ความยุ่งยากทางการเมืองที่เกิดขึ้น จนทำให้จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ต้องทำการปฏิวัติเมื่อวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2501 โดยอ้างถึงความผิดพลาดล้มเหลวภายหลังการรัฐประหาร 16 กันยายน พ.ศ. 2500 ที่ปล่อยให้ม็รัฐสภา มีพรรคการเมือง มีสหพันธ์ และสหบาลกรรมกร

ตลอดจนกระทั่งการให้เสรีภาพแก่หนังสือพิมพ์ในการวิพากษ์วิจารณ์ได้อย่างเต็มที่และกว้างขวางนั้น ทำให้เป็นอุปสรรคกีดขวางการบริหารราชการแผ่นดินของรัฐบาลนั้น กล่าวได้ว่าเป็นความเข้าใจที่ผิดพลาดอย่างยิ่ง เพราะสิ่งต่าง ๆ ที่กล่าวนั้นล้วนมีอยู่ในประเทศที่มีการปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยทุกแห่ง และไม่ได้เป็นอุปสรรคกีดขวางการปกครองของรัฐบาลแต่อย่างใด เหตุที่รัฐบาลคณะรัฐประหารไม่สามารถบริหารราชการแผ่นดินด้วยความราบรื่นได้ จึงเป็นความผิดพลาดของคณะรัฐประหารเองที่ไม่มีความสามารถทำให้ประชาชนให้ความร่วมมือและสนับสนุนรัฐบาลรัฐประหารได้ และการที่จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ จะอ้างว่า ถ้าไม่แก้ไขเปลี่ยนแปลงรูปการปกครองเสียใหม่โดยเอารัฐธรรมนูญที่เหมาะสมแก่ประเทศไทยแล้วยอมไม่ทำทางแก้ไขสถานการณ์ของบ้านเมืองได้ การที่จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ กล่าวอ้างเช่นนั้นแสดงว่าจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นผู้ที่นิยมการใช้อำนาจในการตัดสินใจ เพราะไม่มีการเลือกตั้งและการได้รับการยอมรับให้ใช้อำนาจในลักษณะแบบทหาร มาตั้งแต่เล็กในโรงเรียนนายทหารของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ และเมื่อสำเร็จออกมาแล้วก็ได้เป็นทหารโดยอาชีพและวิถีชีวิตของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ นั้นก็หนักไปในทางใช้อำนาจเข้าแก้ไขปัญหาคับแค้นทางการเมืองมาโดยตลอด * ทั้งนี้จึงเป็นผู้ที่คุมกำลังทหารอยู่ในมือ ซึ่งอาจจะกล่าวได้อีกอย่างหนึ่งว่า จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ พุคอย่างผู้มีกำลังอำนาจอยู่ในกำมือ ถ้าจะพูดอย่างประชาชนทั่วไปก็ควรจะเป็นในลักษณะที่ว่า เมื่อไม่สามารถแก้ไขเหตุการณ์ต่าง ๆ ของบ้านเมืองได้ก็ควรจะเป็นเปิดโอกาสให้ผู้อื่นได้เข้ามาใช้ความสามารถแก้ไขปัญหาคับแค้นทางของระบอบประชาธิปไตย สถานการณ์ของบ้านเมืองอาจจะไม่ต้องตกอยู่ภายใต้อำนาจเผด็จการที่นานถึง 10 ปีก็เป็นได้

2. เป็นการผูกขาดอำนาจการปกครองโดยอาศัยอำนาจปฏิบัติเป็นฐานอำนาจ

การปกครองในสมัยจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ กล่าวได้ว่าเป็นการผูกขาดอำนาจการปกครองโดยคณะทหารที่ว่าได้ คงไม่ผิดนักที่จะกล่าวว่า นับแต่จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ยึดอำนาจการปกครองมาตลอดระยะเวลาประมาณหกปี นับแต่วันที่ 16 กันยายน พ.ศ. 2500 จนถึงแก่อสัญกรรมเมื่อวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2506 คณะปฏิวัติโดยมีจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์

*โปรดดูรายละเอียดในตอนต้น

เป็นหัวหน้าไต่อาหัย "ประกาศคณะปฏิวัติ" และบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2502 เป็นเครื่องมือในการปกครองประเทศอย่างเฉียบขาดแบบเผด็จการ ประกาศคณะปฏิวัติแต่ละฉบับที่ประกาศออกมาได้แสดงถึงอำนาจที่เด็ดขาดของคณะทหาร อย่างที่ไม่มีใครกล้าปฏิเสธได้ ไม่ว่าจะเป็นการใช้อำนาจปฏิวัติในด้านการแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจหรือ การปราบปราม เช่น ประกาศคณะปฏิวัติเกี่ยวกับการห้ามักตุนและขึ้นราคาสินค้า การปราบปราม อันธพาล การลอบวางเพลิง การเลิกสูบบุหรี่และเฮโรอีน ฯลฯ เป็นต้น การดำเนินการดังกล่าว ไม่ได้มีการใช้บทบัญญัติแห่งกฎหมาย เข้าดำเนินการแต่อย่างใด กลับปรากฏว่าหัวหน้าคณะปฏิวัติคือ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ทั้งตนเป็นทั้งอัยการและผู้พิพากษา สอบสวนผู้กระทำความผิดและพิพากษาคดี โดยไม่เปิดโอกาสให้ผู้กระทำความผิดมีทนายแทนเลย* การกระทำดังกล่าว เป็นการฉีกรอนสิทธิ เสรีภาพของบุคคลเป็นอย่างมาก และยังถือเอาคำพิพากษาของคณะปฏิวัติ เป็นเสร็จเด็ดขาดบังคับ คดีได้ทันที โดยหัวหน้าคณะปฏิวัติเป็นผู้รับผิดชอบแต่เพียงผู้เดียว และต่อมาเมื่อประกาศใช้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2502 มาตรา 17 ของรัฐธรรมนูญฉบับนี้ก็ยังเป็นการให้อำนาจอย่างกว้างขวางแก่ นายกรัฐมนตรีและคณะอย่างที่ได้กล่าวไว้ว่าไม่มีอำนาจนายกรัฐมนตรีสมัยใดที่ผ่านมาจะเทียบได้ แม้จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ จะอ้างว่าได้ใช้การปกครองในระบบรัฐสภาเพราะมีรัฐธรรมนูญเป็น กฎหมายสูงสุดของประเทศก็ตาม แต่การมีรัฐธรรมนูญมิได้หมายความว่าไปถึงการที่มีการปกครอง ระบบประชาธิปไตย เพราะอำนาจการปกครองก็ยังอยู่ในกำมือของคนกลุ่มหนึ่งคือคณะทหาร ซึ่งมีจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นทั้งผู้บัญชาการทหารสูงสุดและนายกรัฐมนตรี และยังยืนยันว่า เป็นรัฐบาลปฏิวัติที่จำเป็นต้องใช้อำนาจปฏิวัติแทรกเข้ามาข้างในการบริหารปกครองประเทศ นอกจากนั้น ประชาชนส่วนใหญ่ก็ยังไม่มีโอกาสเข้าร่วมกับกระบวนการทางการเมืองเท่าไรนัก เพราะนอกจาก ประชาชนจะถูกตัดขาดจากการมีส่วนร่วมโดยผลของการปฏิวัติแล้ว คณะปฏิวัติยังมีข้อจำกัดอื่น ๆ อีก หลายประการทั้งในส่วนที่เกี่ยวกับประชาชนโดยตรงและพฤติกรรมอื่น ๆ ของรัฐบาลตามที่กล่าวมาแล้ว

* ผู้เขียนได้เคยสัมภาษณ์นายทหารท่านหนึ่งซึ่งไม่ต้องการเผยนาม ท่านเล่าให้ผู้เขียนฟังถึง ลักษณะของผู้ถูกสอบสวนว่าเพียงแต่ไต่ขึ้นเสียงจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก่อนเขาห้องสอบสวนก็ตัวสั่น เข่าอ่อนแล้ว และส่วนใหญ่จะยอมรับว่าได้กระทำความผิด ยิ่งพวกอันธพาลด้วยแล้วบางคน ไม่ยอมแม้แต่จะสบตา นั่งตัวสั่นหน้าซีดกลัวความเกรงกลัว และยังบอกกับผู้เขียนว่า เสียงของ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ นั้น เป็นเสียงที่มีอำนาจจริง ๆ ยังไม่ปรากฏว่ามีผู้นำคนใดมีเสียงที่มีอำนาจ เท่าท่าน

3. การใช้สถาบันพระมหากษัตริย์เป็นเครื่องมือส่งเสริมฐานะและอำนาจของคณะปฏิวัติ

คณะปฏิวัติรัฐประหารกลุ่มนี้มี จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นผู้นำ กล่าวได้ว่าพยายามสร้างบารมีให้กับตนเองโดยอิงสถาบันพระมหากษัตริย์ มิ่งคุณเหมือนว่าจะลดความสำคัญไป ในสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นต้นมา ในลักษณะที่มีความรุ่งโรจน์ทางการเมือง ในสมัยจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ และยิ่งปรากฏชัดในเวลาต่อมา การที่คณะปฏิวัติต้องทำเช่นนั้น เพราะคณะปฏิวัติตระหนักดีว่า สถาบันพระมหากษัตริย์เป็นสถาบันที่ติดอยู่กับสังคมไทยมาแต่โบราณกาล ถึงแม้การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 จะยังผลให้ฐานะและพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ลดลงบ้างแต่ความสำคัญในจิตใจของประชาชนชาวไทยแล้ว องค์พระมหากษัตริย์มิได้คอยความสำคัญลงเลย ยังคงมีความจงรักภักดีและเกิดศรัทธาในองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นศูนย์กลางแห่งความศรัทธาทั้งมวลอยู่ประการหนึ่ง อีกประการหนึ่ง คณะปฏิวัติซึ่งมี จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นหัวหน้า ไม่ได้อำนาจขึ้นมาปกครองประเทศโดยวิถีทางของระบอบประชาธิปไตย แต่เป็นการล้มล้างอำนาจของจอมพล ป. พิบูลสงคราม เมื่อปี พ.ศ. 2500 จึงมีความจำเป็นที่จะต้องแสวงหาหลักธรรมแห่งอำนาจทางการเมืองในระยะยาว และแหล่งที่มาแห่งหนึ่งก็คือ จะต้องพึ่งการยอมรับของสถาบันองค์พระมหากษัตริย์โดยทางตรงและทางอ้อม ฉะนั้น การส่งเสริมสถาบันพระมหากษัตริย์จึงเป็นสิ่งที่จำเป็น ซึ่งเห็นได้ชัดจากการที่จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้แสดงออกให้เป็นที่ปรากฏแก่ประชาชนทั่วไปในการประพฤติปฏิบัติด้วยตนเองและทางรัฐบาลปฏิวัติด้วย บทบาทขององค์พระมหากษัตริย์ได้รับการเชิดชูมากขึ้นกว่าในอดีต เช่น ในคำกราบบังคมทูลทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ว่า

... เป็นที่ประจักษ์แจ้งกันทั่วไป ทั้งภายในและภายนอกประเทศ สำหรับในการบริหารประเทศว่า ... ดำรงอยู่ในฐานะพระประมุขที่ล้าเลิศของประเทศชาติ ... ปีหนึ่งผ่านมานี้ในระยะเวลาปฏิวัติ ได้ทรงแสดงพระองค์เป็นพระมหากษัตริย์ที่ทรงพระปรีชาญาณอันสูงส่ง ได้พระราชทานพระบรมราชานุญาตแก่การปฏิบัติงานของรัฐ แม้ว่าจะเป็นงานใหม่ที่ยังสร้างขึ้นมาด้วยการปฏิวัติ ก็ได้พระราชทานกระแสพระราชดำริแนะนำชี้ของ

แก่ข้าพระพุทธเจ้าและรัฐมนตรีทั้งหลาย ได้ดำเนินการทุกอย่าง เพื่อความก้าวหน้าของ
ชาติและความผาสุกของประชาชน ...¹

และในคำกราบบังคมทูลอีกหลายครั้ง ได้เน้นถึงความสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์
เช่น

...การที่ประเทศไทยได้รวมมาตราบเท่าทุกวันนี้ ก็ด้วยเหตุที่เราได้มีพระบาท
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นมิ่งขวัญ ให้มีความสามัคคีกันและเสียสละชีวิตเลือดเนื้อ
เพื่อประเทศชาตินั้นเอง ด้วยเหตุนี้นามของพระมหากษัตริย์ราชจึงเป็นสิ่งที่ศักดิ์สิทธิ์
อันสูงสุดประจำคนไทยทั้งชาติ และเป็นเครื่องหล่อหลอมจิตใจของคนไทยทั้งมวลเข้า
ด้วยกันอย่างไม่มีวันจะแยกได้ ...²

นอกจากที่กล่าวมาแล้ว จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ยังได้รื้อฟื้นราชประเพณีมรดกต่าง ๆ
ขึ้นมาจัดเป็นพิธีการใหญ่โต ซึ่งเป็นการแสดงถึงความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์รวมทั้ง
การกราบบังคมทูลแนะนำให้เสด็จประพาสต่างประเทศ อันยังผลให้สถาบันพระมหากษัตริย์เป็น
สถาบันที่โคข่วยสร้างเสริมความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ และเป็นที่รู้จักยกย่องไม่เพียงแต่จาก
ประชาชนชาวไทยเท่านั้น แต่ยังเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายในต่างประเทศอีกด้วย ทำให้บทบาท
ของพระมหากษัตริย์มีความสำคัญอย่างยิ่งในการปกครองสมัยรัฐบาลปรีวิติ จึงเป็นการเสริมสร้าง
ความเชื่อถือและความไว้วางใจให้แก่จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ มากยิ่งขึ้น*

¹จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ "คำกราบบังคมทูลในการสวนสนามเนื่องในพระราชนิพิตี
เฉลิมพระชนมพรรษา 7 ธันวาคม 2502" ประมวลสุนทรพจน์ของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์
พ.ศ. 2502 - 2504 พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ ทัพน้า จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์
17 มีนาคม 2507 หน้า 102

²จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ "คำกราบบังคมทูลในการสวนสนามเนื่องในพระราชนิพิตี
เฉลิมพระชนมพรรษา 3 ธันวาคม 2505" ประมวลสุนทรพจน์ของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์
พ.ศ. 2505 - 2506 พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ ทัพน้า จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์
17 มีนาคม 2507 หน้า 834

*โปรดอ่านรายละเอียดในบทที่ 5

จากที่กล่าวมาจึงเห็นได้ว่าการแสดงความจงรักภักดีและการ เทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ ไค่ส่งเสริมฐานะ อำนาจ ตลอดจนความชอบธรรมและความสำคัญของคณะปฏิวัติเป็นอย่างมาก และประการสุดท้าย คณะปฏิวัติรัฐประหารกลุ่มนี้ยัง เป็นกลุ่มที่ไม่ได้มีบทบาทในการล้มล้างอำนาจ ของสถาบันพระมหากษัตริย์ในปี พ.ศ. 2475 โดยตรง จึงสามารถหลีกเลี่ยงการถูกกล่าวหาว่า เป็นพวกต่อต้านเจ้า ดังนั้นคงจะไม่ผิดนักที่จะกล่าวว่า จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้พยายามสร้าง บารมีให้กับตนเอง โดยอิงสถาบันพระมหากษัตริย์ในการ เสริมสร้างฐานะและอำนาจของรัฐบาลปฏิวัติ

4. เป็นการล้มล้างสถาบันทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย

การปฏิวัติ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2501 เป็นปัจจัยที่นำไปสู่การล้มล้างสถาบันทางการเมือง ที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง สำหรับการปกครองในระบอบประชาธิปไตย คือ สภาผู้แทนราษฎร ในขณะที่เกี่ยวกับอำนาจของฝ่ายบริหารซึ่งมีศูนย์รวมแห่งอำนาจอยู่ที่หัวหน้าคณะรัฐบาล ในอันที่จะเข้าบริหารประเทศโดยมีอำนาจอันตรงพลังได้เริ่มขึ้นขึ้น และตั้งแต่บัดนั้นมาการตั้ง บารมีในทางการเมืองและโดยส่วนตน เพื่อให้เกิดการยอมรับในลักษณะผู้นำประเพณีบารมีเป็นฐาน แห่งอำนาจหรือผู้นำแบบสุใจได้กลายเป็นสิ่งที่ต้องแสวงหา เพื่อจะเป็นผู้นำแบบกษัตริย์บ้านเมืองไว้ ในกำมือ และขณะเดียวกันก็พยายามที่จะเป็นรัฐบาลที่ครองอำนาจไว้ให้นานที่สุด โดยที่ไม่ต้อง ใช้วิธีการเลือกตั้ง ดังนั้นจึงได้มีการใช้วิธีการสืบทอดอำนาจกันในระหว่างกลุ่มการเมืองของตน และถึงกับมีความพยายามที่จะสร้าง "ทายาททางการเมือง" ขึ้นเพื่อให้สามารถรับช่วงอำนาจต่อไป อย่างเห็นได้ชัด ในสมัยจอมพล ถนอม กิตติขจร เป็นนายกรัฐมนตรี ที่ได้พยายามส่งเสริมให้ พันเอก ณรงค์ กิตติขจร บุตรชายของตนและในฐานะบุตร เขยของจอมพล ประภาส จารุเสถียร (รองนายกรัฐมนตรีในสมัยนั้น) ให้เข้าไปมีบทบาททางการเมือง เพื่อจะเป็นผู้สืบทอดอำนาจ จนกระทั่งเกิดวิกฤตการณ์ทางการเมืองที่เรียกว่า "วิกฤตการณ์ 14 ตุลาคม 2516" หรือ "เหตุการณ์มหาวิปโยค" ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์การปกครองของไทยที่เป็นทั้งจุดสุดยอดแห่งความเสื่อมทางการเมือง และในขณะเดียวกันก็กล่าวได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาทางการเมืองภายใต้วิถีทางแห่งการปกครองในระบอบรัฐสภา

5. ผู้นำประเทศฝ่ายทหารให้ความสำคัญต่อระบบพัฒนาทางการเมืองตามวิถีทางประชาธิปไตยบนกรอบพัฒนาการทางเศรษฐกิจ

การปกครองในระบบรัฐสภาหรือระบอบประชาธิปไตยนั้น คุณลักษณะอำนาจ (balance of power) นั้นถือเป็นหลักสำคัญอย่างหนึ่ง ในสมัยจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ นั้น กล่าวได้ว่าอำนาจนิติบัญญัติแทบจะไม่มีบทบาทแต่อย่างใด ทั้งนี้เพราะหัวหน้าคณะปฏิวัติและนายกรัฐมนตรีซึ่งเป็นบุคคลเดียวกันคือ "ประกาศคณะปฏิวัติ" และ "มาตรา 17" เป็นกฎหมายในการบริหารปกครองประเทศ ทำให้อำนาจของฝ่ายบริหารสูงเกินไปกว่าที่จะทำให้อำนาจฝ่ายนิติบัญญัติมาถ่วงดุลได้ ความจริงแล้วอำนาจทางฝ่ายบริหารของไทยก็มักจะสูงเกินไปที่จะทำให้เกิดการถ่วงดุลกับอำนาจนิติบัญญัติอยู่แล้ว ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะประเพณีการปกครองไทยที่ให้ความเชื่อถือต่อฝ่ายบริหารสูงกว่าฝ่ายนิติบัญญัติ และฝ่ายนิติบัญญัตียังเป็นเรื่องใหม่สำหรับประชาชน เมื่อจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ทำให้อำนาจของฝ่ายบริหารอยู่สูงเกินไป บทบาทของฝ่ายนิติบัญญัติคือรัฐสภาแทบจะไม่มีอำนาจเลย นอกจากปฏิบัติหน้าที่ในการร่างรัฐธรรมนูญไปอย่างเรียบง่าย ๆ และอีกอาจเป็นเวลาเกือบ 10 ปีจึงเสร็จ และเมื่อประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับที่ฝ่ายนิติบัญญัติใช้เวลาร่างนานที่สุดคือ รัฐธรรมนูญปี พ.ศ. 2511 ออกมา ก็ยังเป็นการฟุ้งตัวเองอีกว่าฝ่ายนิติบัญญัติไม่ได้มีอิสระในการร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้ เพราะเป็นรัฐธรรมนูญที่ถูกร่างขึ้นตามความต้องการของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ซึ่งแสดงความต้องการออกมาว่าควบบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญในการที่จะเป็นรัฐบาลให้นานที่สุด เพราะรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2511 นั้นมิได้เปลี่ยนแปลงวิถีทางการเมืองของไทยไปมากมายแต่อย่างใด ม.ร.ว. เสณี ปราโมช เรียกรัฐธรรมนูญฉบับนี้ว่า "รัฐธรรมนูญฉบับพันปละม" และนักสังเกตรากษ์ชาวต่างประเทศคนหนึ่งก็กล่าวว่า

การประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับนี้ เป็นกุศโลบายอันชาญฉลาดของผู้ครองอำนาจในเมืองไทย เพราะรัฐธรรมนูญฉบับนี้มิได้เปลี่ยนแปลงหรือทำความกระทบกระเทือนต่อผู้ครองอำนาจอยู่แต่อย่างใดเลย หากแต่เป็นผลที่ทำให้ผู้ครองอำนาจเหล่านั้นได้ชื่อว่า เป็นผู้ปกครองบริหารประเทศโดยยึดถือรัฐธรรมนูญ ซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุด

เปรียบเทียบเสมือนกติกาในการปกครองประเทศ เป็นหลักเขียนอีก ...¹

อย่างไรก็ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2511 ก็ยังกำหนดให้ฝ่ายบริหารมีอำนาจ เหนือกว่าสภาจึง เป็นผู้แทนใช้อำนาจอธิปไตยแทนปวงชนชาวไทย นอกจากนั้นรัฐธรรมนูญฉบับนี้ยังกำหนดกฎเกณฑ์การแก้ไขรัฐธรรมนูญไว้อย่างเข้มงวด การแก้ไขรัฐธรรมนูญก็เป็นไปด้วยความยากลำบากเป็นอย่างยิ่ง และกำหนดว่ารัฐธรรมนูญฉบับนี้สิ้นสุดลงด้วยอำนาจคณะปฏิวัติ ซึ่งนอกจากจะให้อำนาจปฏิวัติอยู่แล้ว ยังยกเลิกรัฐธรรมนูญฉบับนี้อีกด้วยตามประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 3 ลงวันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2514

จึง เห็นได้ว่าวิวัฒนาการทางการเมืองของไทย เป็นไปในลักษณะที่ผู้นำประเทศฝ่ายทหารให้ความสำคัญต่อระบบพัฒนาการเมืองตามวิถีทางประชาธิปไตยน้อยกว่าพัฒนาการทางเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งความจริงข้อนี้เห็นได้จากการที่รัฐบาลทหารกำหนดให้มีแผนพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคม แต่ทำได้นั้นแผนพัฒนาทางการเมืองให้สอดคล้องและเป็นฐานรองรับอนาคตทางการเมืองภายใต้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ พ.ศ. 2511 ไม่นักนั้นสภาพทางการเมืองของไทยจึงต้องกลับไปสู่ "การถือกำลังเป็นอำนาจ" อีกครั้งหนึ่ง เพื่อให้รัฐบาลมีเสถียรภาพทางการเมืองและใช้อำนาจเผด็จการดำเนินการบริหารปกครองสืบต่อมาอีกในช่วงระยะเวลาหนึ่งจึงเกิด "วิกฤตการณ์ 14 ตุลาคม 10" ขึ้น แม้ว่าวิกฤตการณ์ครั้งนี้ยังมิได้เสียหายอย่างใหญ่หลวงให้กับประวัติศาสตร์การปกครองของไทยก็ตาม แต่ในขณะเดียวกันก็ยังได้เปิดโอกาสให้กับการถ่วงถ่วงของระบบพัฒนาทางการเมืองตามวิถีทางประชาธิปไตย

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ ถ้าเขียนจนกล่าวได้ว่า ระบบพล สฤณี ชนธวัช เป็นผู้ทำลายระบอบการปกครองประชาธิปไตยของไทยโดยสมบูรณ์หรือไม่ก็นัก เพราะระบบการเมือง

¹ นรนิติ เศรษฐบุตร และ โกสินทร์ วงศ์สุววัฒน์ เมืองไทยในระบอบรัฐสภา หน้า 269 (อ้างอิงมาจาก J.C. POMOTI : La Thaïlande, Royaume sans contestation, ใน La Moado วันที่ 21 - 26 มีนาคม พ.ศ. 2513)

*โปรดอ่านรายละเอียดใน เมืองไทยในระบอบรัฐสภา โดย นรนิติ เศรษฐบุตร และ โกสินทร์ วงศ์สุววัฒน์

ของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ นั้นตั้งอยู่บนรากฐานของความสงบเรียบร้อยและความมีระเบียบ
 ดังนั้นผู้อยู่ใต้ปกครองจะต้องถูกกระหนาบและฝึกอบรมให้มีความเป็นวินัยตามประเพณีนิยมและ
 วิจารณ์ของผู้นำแต่เพียงผู้เดียว ภายแนวความคิดดังกล่าว จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์
 จึงดำเนินการบริหารปกครองประเทศในลักษณะที่เข้มงวดแบบเผด็จการที่อำนาจทางการเมือง
 อยู่ในกลุ่มบุคคลเพียงไม่กี่คน มีฐานอำนาจอยู่บนกำลังทหารและระบบข้าราชการ ประชาชน
 ไม่มีโอกาสมีส่วนร่วมแสดงประชามติ เพราะรัฐบาลกลายเป็นสถาบันทางการเมืองที่ผูกขาด
 ในเรื่องดังกล่าว อย่างไรก็ตามกาลเวลาก็ได้พิสูจน์ให้เห็นว่า อำนาจของรัฐบาลเผด็จการ
 ไม่สามารถจะดำรงอยู่ได้ตลอดไป แม้ว่าจะยกเอาราชบัลลังก์ขึ้นมาตั้งมั่นหนักแน่น ไม่ถูกต้อง
 ตามพระบรมราชปณิธานของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบิดาแห่งรัฐธรรมนูญไทย
 ที่ทรงตรัสว่า

... ข้าพเจ้ามีความเต็มใจที่จะสละอำนาจ อันเป็นของข้าพเจ้าอยู่เดิมให้แก่
 ราษฎรทั่วไป แต่ข้าพเจ้าไม่ยินยอมยกอำนาจทั้งหลายของข้าพเจ้าแก่ผู้ใด คณะใด
 โดยเฉพาะ เพื่อใช้อำนาจโดยสิทธิขาด และโดยไม่ฟังเสียงอันแท้จริงของ
 ประชาชน ...¹

¹ ชัยอนันต์ สมุทวณิช และ ชัยติยา กรรณสูต รวบรวม เอกสารการเมือง
การปกครองของไทย หน้า 403

ນວນການຖອດ

บรรณานุกรม

เอกสารชั้นต้น

ก. เอกสารชั้นต้นที่นำไปใช้พิมพ์

กองจดหมาย เหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร แฟ้มที่ 2500/ป.4 ปีที่ 2 การรัฐประหาร
โดยคณะทหาร เมื่อ 16 กันยายน 2500

_____ . แฟ้มที่ 15 ปีที่ 5 การรัฐประหารโดยคณะทหาร เมื่อ 16 กันยายน 2500

_____ . แฟ้มที่ 20 การบริหารงานของคณะรัฐมนตรี 20 ตุลาคม 2500

_____ . แฟ้มที่ 21 การรัฐประหารโดยคณะทหาร เมื่อ 16 กันยายน 2500

_____ . แฟ้มที่ 22 จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เดินทางไปรักษาตัวที่สหรัฐอเมริกา

_____ . แฟ้มที่ 23 จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ กลับจากสหรัฐอเมริกา

_____ . แฟ้มที่ 26 ประมวลเหตุการณ์ก่อนตั้งรัฐบาลชุดพลโท ถนอม กิตติขจร

_____ . แฟ้มที่ 30 ปฏิวัติ 20 ตุลาคม 2501

_____ . จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก่อนการปฏิวัติยึดอำนาจการปกครองจากจอมพล ป.

พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี เมื่อ 16 กันยายน พ.ศ. 2500

_____ . ประมวลเหตุการณ์และประกาศต่าง ๆ ของคณะปฏิวัติ

_____ . 65 ป.7/2501 สำนักนายกรัฐมนตรี

_____ . เอกสาร 57 ป.7/2501 ทบทวนการเมือง สภาและสโมสรต่าง ๆ

_____ . เอกสาร บห.ป.2/2500 ผลการเลือกตั้งวันที่ 15 ธันวาคม 2500

_____ . เอกสาร บห.ป.2/2501 ผลการเลือกตั้งเพิ่มเติมวันที่ 30 มีนาคม 2501

_____ . เล่ม 1 รายงานการประชุมสภาองการบริหารมนตรี ครั้งที่ 1 - 13 พ.ศ. 2502

_____ . แฟ้มที่ 7 - 8 ประมวลข่าวกรมประมวลราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2501 - 2502

ข. เอกสารต้นที่พิมพ์แล้ว

1. กฎหมายและประกาศของทางราชการ

เลขาธิการรัฐสภา, สำนักงาน รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 18/2488 (สามัญ)

สมัยที่ 2 ลงวันที่ 6 กันยายน 2488

_____. รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 3/2490 (สามัญ) ลงวันที่ 19

พฤษภาคม 2490

_____. รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 11/2490 (สามัญ) ลงวันที่ 27

พฤษภาคม 2490

_____. รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 22/2490 (สามัญ) ลงวันที่ 31

กรกฎาคม 2490

_____. รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 1/2498 (สามัญ) ลงวันที่ 1

พฤศจิกายน 2498

_____. รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 10/2500 (สามัญ) ลงวันที่ 29

สิงหาคม 2500

_____. รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 11/2500 (สามัญ) ลงวันที่ 30

สิงหาคม 2500

_____. รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2489 และ 2490 โรงพิมพ์การศาสนา

ม.ป.. 533 หน้า

_____. รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2502 โรงพิมพ์มหาดไทย 2503,

2 เล่ม

_____. รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร สมัยสามัญ พ.ศ. 2500 และสมัยวิสามัญ

พ.ศ. 2501 โรงพิมพ์รัฐสภา 2505, 1178 หน้า

_____. รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร สมัยสามัญครั้งแรกและสมัยวิสามัญ พ.ศ. 2501

โรงพิมพ์รวมมิตรไทย 2506, 1759 หน้า

ราชเลขาธิการ, สำนัก ข่าวในพระราชสำนัก ลงวันที่ 20 ตุลาคม 2501

"พระราชกฤษฎีกาให้ปิดปร ชุมสภายุแทนราษฎรและตั้งคณะรัฐบาลชุดใหม่" ราชกิจจานุเบกษา
เล่มที่ 50 ลงวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2475

"พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลพิเศษ" ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 50 ลงวันที่ 29 ตุลาคม
พ.ศ. 2476

_____. ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 52 ลงวันที่ 6 สิงหาคม พ.ศ. 2478

_____. ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 56 ลงวันที่ 7 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2481

"รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2489" ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 63
ตอนที่ 31 ลงวันที่ 9 พฤษภาคม 2489

"รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2490" ราชกิจจานุเบกษา
(ฉบับพิเศษ) เล่มที่ 64 ตอนที่ 53 ลงวันที่ 9 พฤศจิกายน 2490

"ประกาศแต่งตั้งนายกรัฐมนตรี" ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 64 ตอนที่ 54 ลงวันที่ 11
พฤศจิกายน 2490

"พระราชบัญญัติคุ้มครองความสงบสุขเพื่อให้ดำเนินไปตามรัฐธรรมนูญ (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช
2490" ราชกิจจานุเบกษา (ฉบับพิเศษ) เล่มที่ 64 ตอนที่ 56 ลงวันที่ 22
พฤศจิกายน 2490

"รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม แถลงนโยบายต่อสภาเมื่อวันที่ 21 เมษายน พ.ศ. 2491"
ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 65 ลงวันที่ 27 เมษายน 2491

"รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2492" ราชกิจจานุเบกษา (ฉบับพิเศษ)
เล่มที่ 66 ตอนที่ 17 ลงวันที่ 23 มีนาคม 2492

"คำแถลงการณ์ ฉบับที่ 1" ราชกิจจานุเบกษา (ฉบับพิเศษ) เล่มที่ 68 ตอนที่ 71 ลงวันที่ 30
พฤศจิกายน 2494

"ประกาศแต่งตั้งคณะผู้บริหารประเทศ" ราชกิจจานุเบกษา (ฉบับพิเศษ) เล่มที่ 68 ตอนที่ 71
ลงวันที่ 30 พฤศจิกายน 2494

"รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475 แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2495"
ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 69 ตอนที่ 15 ลงวันที่ 8 มีนาคม 2495

- "พระราชบัญญัติพรการ เมือง พุทธศักราช 2498" ราชกิจจานุเบกษา (ฉบับพิเศษ) เล่มที่ 72
ตอนที่ 77 ลงวันที่ 28 กันยายน 2498
- "แถลงการณ์ฉบับที่ 1" ราชกิจจานุเบกษา (ฉบับพิเศษ) เล่มที่ 74 ตอนที่ 22 ลงวันที่ 2
มีนาคม 2500
- "ประกาศสถานการณ์ฉุกเฉิน" ราชกิจจานุเบกษา (ฉบับพิเศษ) เล่มที่ 74 ตอนที่ 22
ลงวันที่ 2 มีนาคม 2500
- "ประกาศห้ามชุมนุมสาธารณะและห้ามโฆษณาและพิมพ์เอกสาร" ราชกิจจานุเบกษา (ฉบับพิเศษ)
เล่มที่ 74 ตอนที่ 22 ลงวันที่ 2 มีนาคม 2500
- "ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี" ราชกิจจานุเบกษา (ฉบับพิเศษ) เล่มที่ 74 ตอนที่ 22
ลงวันที่ 2 มีนาคม 2500
- "รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม แถลงนโยบายต่อสภา เมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2500
ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 74 ตอนที่ 36 ลงวันที่ 9 เมษายน 2500
- "ประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่องการจดทะเบียนพรรคสหภูมิ" ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 74
ตอนที่ 59 ลงวันที่ 2 กรกฎาคม 2500
- "พระราชบัญญัติการไฟฟ้าอันธ พ.ศ. 2500" ราชกิจจานุเบกษา (ฉบับพิเศษ) เล่มที่ 74
ลงวันที่ 7 กันยายน 2500
- "แถลงการณ์ฉบับที่ 1" ราชกิจจานุเบกษา (ฉบับพิเศษ) เล่มที่ 74 ตอนที่ 76 ลงวันที่ 16
กันยายน 2500
- "ประกาศพระบรมราชโองการตั้งผู้รักษาพระนครฝ่ายทหาร" ราชกิจจานุเบกษา (ฉบับพิเศษ)
เล่มที่ 74 ตอนที่ 76 ลงวันที่ 16 กันยายน 2500
- "ประกาศกฎอัยการศึก" ราชกิจจานุเบกษา (ฉบับพิเศษ) เล่มที่ 74 ตอนที่ 76 ลงวันที่ 16
กันยายน 2500
- "ประกาศเรื่องการใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย" ราชกิจจานุเบกษา (ฉบับพิเศษ)
ลงวันที่ 18 กันยายน 2500

- "ประกาศพร ะบรมราชโองการแต่งตั้งสมาชิกประ เภท ๒ ของสภานิติบัญญัติ " ราชกิจจานุเบกษา
(ฉบับพิเศษ) เล่มที่ 74 ตอนที่ 78 ลงวันที่ 13 กันยายน ๒500
- "ประกาศพร ะบรมราชโองการแต่งตั้งนายกรัฐมนตรี " ราชกิจจานุเบกษา (ฉบับพิเศษ) เล่มที่ 74
ตอนที่ 7๖ ลงวันที่ 21 กันยายน ๒500
- "ประกาศพร ะบรมราชโองการแต่งตั้งคณะรัฐมนตรี " ราชกิจจานุเบกษา (ฉบับพิเศษ) เล่มที่ 74
ตอนที่ 80 ลงวันที่ 24 กันยายน ๒500
- "ประกาศพร ะบรมราชโองการแต่งตั้งผู้บัญชาการทหารสูงสุด " ราชกิจจานุเบกษา (ฉบับพิเศษ)
เล่มที่ 74 ตอนที่ 83 ลงวันที่ 1 ตุลาคม ๒500
- "หนังสือลาออก " ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 75 ตอนที่ 81 ลงวันที่ 20 ตุลาคม 2501
- "ประกาศคณะปฏิวัติ 57 ฉบับ " ราชกิจจานุเบกษา (ฉบับพิเศษ) เล่มที่ 75 ตอนที่ 81
เล่มที่ 76 ตอนที่ 16 ลงวันที่ 20 ตุลาคม 2501 - วันที่ 27 มกราคม 2502
- "ประกาศกฎอัยการศึก " ราชกิจจานุเบกษา (ฉบับพิเศษ) เล่มที่ 75 ตอนที่ 81 ลงวันที่ 21
ตุลาคม 2501
- "ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2502 " ราชกิจจานุเบกษา (ฉบับพิเศษ)
เล่มที่ 76 ตอนที่ 17 ลงวันที่ 28 มกราคม 2502
- "ประกาศแต่งตั้งสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญจำนวน 240 คน " ราชกิจจานุเบกษา (ฉบับพิเศษ)
เล่มที่ 76 ตอนที่ 20 ลงวันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2502
- "ประกาศแต่งตั้งนายกรัฐมนตรี " ราชกิจจานุเบกษา (ฉบับพิเศษ) เล่มที่ 76 ตอนที่ 22
ลงวันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2502
- "ประกาศแต่งตั้งคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2502 " ราชกิจจานุเบกษา (ฉบับพิเศษ)
เล่มที่ 76 ตอนที่ 23 ลงวันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2502
- "รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2511 " ราชกิจจานุเบกษา (ฉบับพิเศษ)
เล่มที่ 85 ตอนที่ 1 ลงวันที่ 20 มิถุนายน 2511
- "พระราชบัญญัติสภาพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ พ.ร.บ. 2502 " ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 70
ตอนที่ 69 ลงวันที่ 4 กรกฎาคม 2502

เลขาธิการคณะรัฐมนตรี, สำนัก มติคณะรัฐมนตรีและคำสั่งนายกรัฐมนตรีที่เป็นหลักการ
ปี พ.ศ. 2500 ม.ป.ท., น.ป.ป., หน้าไม่ติดต่อกัน

_____. รวมรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2475 - 2502 โรงพิมพ์พิมพ์
2502, 186 หน้า

นายกรัฐมนตรี, สำนัก ประมวลประกาศและคำสั่งของคณะปฏิวัติที่ใช้เป็นกฎหมายพร้อมทั้ง
ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรและพระราชบัญญัติระเบียบราชการสำนักนายกรัฐมนตรี
พ.ศ. 2502 โรงพิมพ์ก้าวหน้า 2503, 2 เล่ม

_____. รายงานความก้าวหน้าของกิจการในรอบปีที่สองแห่งการปฏิวัติ โรงพิมพ์สำนักทำเนียบ
นายกรัฐมนตรี 2 เล่ม

2. เอกสารกรมประชาสัมพันธ์

ประชาสัมพันธ์, กรม "ประกาศของทางราชการ เรื่องจำนวนสมาชิกประเภทที่ 2 ที่ต้องการ
ออกจากตำแหน่ง" วิทยุสารประจำวัน ชาวในประเทศไทยภาค 12 มกราคม 2501

_____. "ประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 18" วิทยุสารประจำวัน ชาวในประเทศไทยภาค
29 ตุลาคม 2501

_____. "คำสั่งคณะกรรมการของคณะปฏิวัติ 29 พฤศจิกายน 2501" วิทยุสารประจำวัน
ชาวในประเทศไทยภาค 29 พฤศจิกายน 2501

_____. "สาส์นจากจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์" วิทยุสารประจำวัน ชาวในประเทศไทยภาค
2 พฤศจิกายน 2501

_____. "คำสั่งคณะกรรมการของคณะปฏิวัติ" วิทยุสารประจำวัน ชาวในประเทศไทยภาค
6 พฤศจิกายน 2501

_____. "คำสั่งคณะกรรมการของคณะปฏิวัติ" วิทยุสารประจำวัน ชาวในประเทศไทยภาค
9 พฤศจิกายน 2501

_____. "คำสั่งคณะกรรมการของคณะปฏิวัติ" วิทยุสารประจำวัน ชาวในประเทศไทยภาค
10 พฤศจิกายน 2501

ประชาสัมพันธ์, กรม "คำแถลงการณ์ของคณะปฏิวัติ" วิทยุสารประจำวัน ชาวในประเทศไทย

14 พฤศจิกายน 2501

_____. "คำสั่งกองบัญชาการคณะปฏิวัติ" วิทยุสารประจำวัน ชาวในประเทศไทยภาคเข้า

27 พฤศจิกายน 2501

_____. "คำแถลงการณ์ของคณะปฏิวัติ" วิทยุสารประจำวัน ชาวในประเทศไทยภาคคำ

30 มิถุนายน 2501

_____. "คำแถลงการณ์ของนายกรัฐมนตรี เรื่องคำสั่งประหารชีวิตนายเกรียง กิริสดี

วิทยุสารประจำวัน ชาวในประเทศไทยภาคคำ 6 กรกฎาคม 2501

_____. "แถลงการณ์ของรัฐบาล เรื่องความเคลื่อนไหวของคอมมิวนิสต์ในประเทศไทย"

วิทยุสารประจำวัน ชาวในประเทศไทยภาคคำ 26 สิงหาคม 2513

_____. "คำแถลงการณ์กระทรวงกลาโหม เรื่องการปลดปล่อยข้าราชการทหาร"

วิทยุสารประจำวัน ชาวในประเทศไทยภาคคำ 24 ตุลาคม 2504

_____. "นายกรัฐมนตรีให้สัมภาษณ์" วิทยุสารประจำวัน ชาวในประเทศไทยภาคคำ

20 เมษายน 2504

_____. "พลเอก ประภาส จารุเสถียร ให้สัมภาษณ์แก่ผู้สื่อข่าวหนังสือพิมพ์" วิทยุสาร

ประจำวัน ชาวในประเทศไทยภาคคำ 19 พฤษภาคม 2504

_____. "คำแถลงการณ์ของรัฐบาล เรื่องกบฏทรยศต่อชาติ" วิทยุสารประจำวัน ชาวใน

ประเทศไทยภาคคำ 30 พฤษภาคม 2504

_____. "พระราชดำรัสตอบประชาชนที่มาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท" วิทยุสารประจำวัน

ชาวในประเทศไทยภาคคำ 19 มกราคม 2504

_____. "นายกฯ ให้สัมภาษณ์แก่ผู้สื่อข่าวหนังสือพิมพ์" วิทยุสารประจำวัน ชาวในประเท

ภาคคำ 30 มีนาคม 2504

_____. "การถ่ายทอดพระราชดำรัสตอบของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว" วิทยุสารประจำวัน

18 มกราคม 2504 เวลา 15.00 น.

_____. "แถลงการณ์ของรัฐบาล" วิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย รายการพิเศษ

29 มกราคม 2499

เอกสารอ้างอิง

1. หนังสือทั่วไป

ก. หนังสือภาษาไทย

กมล สมวิเชียร ประชาธิปไตยกับสังคมไทย ไทยวัฒนาพานิช 2516, 136 หน้า

_____ การบ้าน - การเมือง สำนักพิมพ์แพรวพินยา 2516, 172 หน้า

กรมศิลปากร การเมืองการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2513, 96 หน้า

_____ รัฐสภาในระบบการปกครองของไทย คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2514, 84 หน้า

กุหลาบ สายประดิษฐ์ ข้อเขียนทางการเมืองยุค 2500 : อดีตที่ไม่น่าทรมาน พิมพ์ครั้งที่ 2
สมบูรณการพิมพ์ 2522, 336 หน้า

โกสินทร์ วงศ์สุววัฒน์ ความเป็นมาของการปกครองในระบบรัฐสภาและระบบรัฐสภาใน
ประเทศไทย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2518, 123 หน้า

_____ รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง พิมพ์ครั้งที่ 2 โรงพิมพ์แพรวพินยา 2522, 176 หน้า

_____ "ว่าด้วยรัฐสภา" เอกสารการเมืองเพื่อชาวบ้าน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
2521, 43 หน้า

_____ "บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญกับเสรีภาพรัฐบาล" เอกสารการเมืองเพื่อชาวบ้าน
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 66 หน้า

ชจกัญ บุรุษพัฒน์ การเมืองและพรรคการเมืองไทย บางสะแกการพิมพ์ 2511, 434 หน้า

ศทาคำ (นามแฝง) งานบุคคลสำคัญ โอเคียนการพิมพ์ 2503, 316 หน้า

คึกฤทธิ์ ปราโมช, ม.ร.ว. ประชุมพงศาวดารประชาธิปไตย โรงพิมพ์บรรณาคาร 2512,
369 หน้า

จรูญ กุวานนท์ ชีวิตการต่อสู้ของบุคคลสำคัญ โรงพิมพ์อักษรเจริญทัศน์ 2516, 456 หน้า

จรูญ สุภาพ การเมือง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2514, 197 หน้า

จรูญ สุภาพ กัณฑ์วิชาการรัฐศาสตร์ ไทยวัฒนาพานิช 2512, 102 หน้า

_____ . ระบบการเมืองเปรียบเทียบ (ประชาธิปไตย : เผด็จการและหลักวิเกราะห์
การเมืองแบบใหม่) ไทยวัฒนาพานิช 2518, 533 หน้า

_____ . ทฤษฎีการเมือง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2514, 86 หน้า

จักรวาล ชาณุวงศ์ และ พันชนชาติ เกริกฤทธิสะห่าน ยุคชนพลผู้พลิกแผ่นดิน ประมวลสาส์น
2518, 132 หน้า

จักรวาล ชาณุวงศ์ ม.17 กับ 11 นักไทยประหาร โรงพิมพ์ชัยชนะ 2507, 380 หน้า

ฉลวย พิชัยกรัทธ เมื่อจอมพล ป. ถูกลี้ภัย พิมพ์การพิมพ์ 2505, 832 หน้า

เจียม (ชัยสงค์) อัมพพันธ์ มหาวิทยาลัยของชาวเจ้า รวมสาส์นการพิมพ์ 2501, 563 หน้า

ชค หัสบัวเรอ และ ปรีชา สามัคคีธรรม 35 ปีแห่งยุคประชาธิปไตย นิตกรเจริญการพิมพ์
2511, 420 หน้า

ชนมสวัสดิ์ ชมพูนุท, บ.ร.ว. ชีวิตและงานของ สฤษดิ์ ธนะรัชต์ จอมพลผู้พิชิต สำนักพิมพ์
บันดาศาสน์ 2517, 416 หน้า

_____ . 4 ยุค 4 สัณของการปฏิวัติ สำนักพิมพ์พิทยาการ 2517, 440 หน้า

ชัยอนันต์ สมุทวณิช การปฏิรูปรัฐสภา ข้อเสนอเบื้องต้นในการปฏิรูปรัฐสภาไทย โรงพิมพ์
พิชฌน 2517, 95 หน้า

_____ . ลัทธิการเมือง โรงพิมพ์อักษรเจริญทัศน์ 2516, 317 หน้า

_____ . ประชาธิปไตย พิมพ์ครั้งที่ 2 โรงพิมพ์พิชฌน 2520, 346 หน้า

_____ . และ เกรียงพร คูทวีพิทักษ์ กลไกรัฐสภา โรงพิมพ์พิชฌน 2516, 273 หน้า

_____ . และ ชิตติยา กรรณสูต รวบรวม เอกสารการเมืองการปกครองไทย
ไทยวัฒนาพานิช 2518, 406 หน้า

_____ . และคณะ รัฐธรรมนูญสำหรับชาวนาน สำนักพิมพ์พิชฌน 2516, 660 หน้า

_____ . และคณะ ลัทธิการเมือง ไทยวัฒนาพานิช 2514, 317 หน้า

_____ . และ สุวดี เจริญพงศ์ บรรณาธิการ การเมือง - การปกครองไทยสมัยใหม่
รวมงานวิจัยทางประวัติศาสตร์และรัฐศาสตร์ โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2502,
661 หน้า

ชุม กาญจนประกร นายกรัฐมนตรีสืบปฎิวัติ : ถิ่นหาเฉพาะกรณีมาตรการสร้างสรรคภาวจะผู้นำ
ทางการ เมือง วิทยาลัยป้องกันรารอาณจักร 2506, 73 หน้า

ชูศักดิ์ อชรางกุล และคณะ รัฐศาสตร์ 14 ฉบับปฎิวัติและประชาธิปไตย เจริญวิทย์การพิมพ์
2517, 317 หน้า

ชูศักดิ์ อชรางกุล ประชาธิปไตยวัย 41 มงคลการพิมพ์ 2516, 235 หน้า

เชาวนวิทย์ สุกดารา พรรคการเมือง พิมพ์ครั้งที่ 2 จมรมหนังสือของร่าแพน 2517, 362 หน้า

ณรงค์ พวงพิศ ประวัติศาสตร์การปกครองและการเมืองไทย ภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ 2522, 326 หน้า

ณรงค์ สิ้นสวัสดิ์ และ รอส พรินเซีย อุปสรรคของประชาธิปไตย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
2517, 136 หน้า

ถนอม กิตติขจร ชีวิตที่ยานมาในระยะ 60 ปี โรงพิมพ์กรมแผนที่ทหาร 2514, 405 หน้า
ไทนน้อย (นามแฝง) และ รุ่งโรจน์ ณ นคร นายกรัฐมนตรีคนที่ 11 กับสามผู้นำปฎิวัติ
โรงพิมพ์แพร่พิทยา 2507, 55ว หน้า

_____. เลือกตั้งถึงพหุภาค โรงพิมพ์ประเสริฐสิน 2500, 535 หน้า

_____. และ กมล จันทรสรว วอเคอร์ดูของจอมพลแปลก โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์ 2500,
64อ หน้า

ทัพบกไทย, กอง จอมพล ส. ชนระวัช พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ ทัพบก จอมพล สฤษดิ์
ชนระวัช 17 มีนาคม 2507 บริษัทชนะการพิมพ์ 2507, 300 หน้า

นรนิติ เศรษฐบุตร และ โกสินทร์ วงศ์รัฐวัช เมืองไทยในระบบรัฐสภา โรงพิมพ์แพร่พิทยา
2517, 326 หน้า

นักข่าวแห่งประเทศไทย, สมาคม เมืองแรกประชาธิปไตย นิตรนการพิมพ์ 2516, 580 หน้า

นายร้อยพระจุลจอมเกล้า, โรงเรียน ประวัติโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า พิมพ์เป็น
อนุสรณ์ครบรอบ 80 ปีโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า โรงพิมพ์นายร้อยพระจุลจอมเกล้า
2510, 373 หน้า

นายร้อยพร จุลจอมเกล้า, โรงเรียน คู่มือนักเรียนนายร้อยพร จุลจอมเกล้า โรงพิมพ์นายร้อย
พร จุลจอมเกล้า 2507, 102 หน้า

เนตร เขมะโยธิน งานใต้ดินของพันเอกโยธี ธนาคารพิมพ์ 2500, 897 หน้า

บัญชา แก่เกตุทอง, พ.อ. ๖6 รัฐบาลในระบอบประชาธิปไตย โรงเรียนรุ่งเรืองธรรม
ม.ป.ป. 603 หน้า

บรรเจิด อินทุจันทร์ยง รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (วิวัฒนาการของรัฐธรรมนูญแห่ง
ราชอาณาจักรไทยตั้งแต่ต้น - ปัจจุบัน) โรงพิมพ์แพร่พิทยา 251๑, 473 หน้า

บุญช่วย ศรีสวัสดิ์ พันตรีทอง อภัยวงศ์ อดีตนายกรัชมন্ত্রী 4 สมัย โรงพิมพ์รับพิมพ์ ม.ป.ป.,
312 หน้า

บุญทรง สราวุธ 15 นายกรัฐมนตรีไทยในระบอบการปกครองประชาธิปไตย โรงพิมพ์เสรีมวิทย
บรรณาการ 2521 320 หน้า

ประจวบ ทองอุไร พรรคการเมืองไทย โดย ปลาทอง (นามแฝง) สำนักพิมพ์ก้าวหน้า
2508, 153 หน้า

_____ สิ้นยุคไม้ โรงพิมพ์อักษรบริการ 2500, 724 หน้า

ประพัทธ์ ศรีณรงค์ ชีวิตและการต่อสู้ของ พญา จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ โรงพิมพ์มิตรธรรมา
2506, 240 หน้า

ประมาณ อภิเรณสาร, พลตรี บันทึกความจำเมื่อข้าพเจ้าสมัครผู้แทน เทพนิมิตรการพิมพ์
2506, 86 หน้า

ประยุทธ์ สิทธิพันธ์ กฎหมายเลข 1 พิมพ์การพิมพ์ 2507, 300 หน้า

_____ ชีวิตและงานของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ สำนักพิมพ์กรุงธน 2507, 312 หน้า

_____ ประวัติการเมืองไทย โรงพิมพ์นครชน 2511, 673 หน้า

ประยูร ภมรมนตรี, พลโท ชีวิต 5 แผ่นดินของข้าพเจ้า สำนักพิมพ์บรรณกิจ 2513,
552 หน้า

ประเสริฐ ปัทมสุคนธ์ รัฐสภาไทยในรอบสี่สิบสองปี (2475 - 2517) ห้างหุ้นส่วนจำกัด
ช. ชุมชุมทาง 2517, 1156 หน้า

เงิน ชุมหะวัน ชีวิตกับเหตุการณ์ของจอมพล ป. ชุมหะวัน โรงพิมพ์ประเสริฐศิริ 2513,
235 หน้า

พงศ์โพธิ์ เกตุทัญ ประชาธิปไตยกับกระบวนการ เมืองในประเทศไทย แผนกวิชาการปกครอง
คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2513, 133 หน้า

ไพโรจน์ ชัยนาม รัฐธรรมนูญไทย โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2514, 174 หน้า

_____. สถาบันการเมืองและรัฐธรรมนูญของต่างประเทศกับระบอบการปกครองไทย โรงพิมพ์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2515, 418 หน้า

_____. รัฐธรรมนูญ บทกฎหมายและเอกสารสำคัญในทางการเมืองของประเทศไทย

พ.ศ. 251๑ - 2520 โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 251๑, 2 เล่ม

มัญญู บริสุทธี คณะรัฐมนตรี โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี 2506, ๖ หน้า

มหาดไทย, กระทรวง นโยบายของรัฐบาล พ.ศ. 2475 - ปัจจุบัน โรงพิมพ์มหาดไทย 2521,
136 หน้า

เมธา สุขุมรพัต ประชาธิปไตยและหน้าที่ของขุนนาง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2517,
211 หน้า

รอง เหยาบานนท์ ประวัติศาสตร์ไทยในระบอบรัฐธรรมนูญ ไทยวัฒนาพานิช 2520, 43๑ หน้า
ระพีพร โพธิ์ไชยา จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ นายกรัฐมนตรีคนที่ 11 โรงพิมพ์เกษมสัมพันธ์
2507, 426 หน้า

รัฐมนตรี, คณะ ประวัติและผลงานของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ พิมพ์ในงานพระราชทาน
เพลิงศพ พลเอก จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ 17 มีนาคม 2507 โรงพิมพ์สำนักทำเนียบ
นายกรัฐมนตรี 2507, หน้าไม่ติดต่อกัน

_____. ประมวลสุนทรพจน์ของ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ พ.ศ. 2502 - 2506 พิมพ์ใน
งานพระราชทานเพลิงศพ พลเอก จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ 17 มีนาคม 2507 โรงพิมพ์
สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี 2507, 2 เล่ม

รัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะ การเมืองและสังคม พิมพ์เพิ่มเติมครั้งที่ 2 โรงพิมพ์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2520, 608 หน้า

รุ้งฤทธิ์ เปี่ยมานนท์ นโยบายรัฐบาลไทย 2475 - 2513 คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2513, 206 หน้า

วิจิตรวาทการ, หลวง ทำเนียบราชการสำนักนายกรัฐมนตรีและหน้าที่โดยย่อ ส.ป. 2503

พิมพ์ในงานพิธีพระราชทานสำนักนายกรัฐมนตรี 20 ตุลาคม 2503 โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี 2503, 133 หน้า

วิชัย บำรุงฤทธิ์ บรรณกร รัฐศาสตร์ 14 คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2515, 482 หน้า

วินิจ ภูมิพิสาร ระบอบการปกครองโดยรัฐสภาประเทศไทย พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ

วินิจ ภูมิพิสาร 25 พฤษภาคม 2515 โรงพิมพ์อักษรเจริญทัศน์ 2515, 122 หน้า

ศรีพนม สิงห์ทอง 12 จอมพลไทย โรงพิมพ์บำรุงสาสน์ 2507, 296 หน้า

ศักดิ์ ผาสุกนิรันดร์ การปกครองของไทย โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี 2514, 351 หน้า

สงบ สุริยรินทร์ ประวัตินายกรัฐมนตรี โรงพิมพ์ประจักษ์วิทยา 2512, 470 หน้า

สมบัติ จันทร์วงศ์, บรรณาธิการ รักเมืองไทย สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย 2512, 194 หน้า

สมบูรณ์ คนฉลาด ความเป็นมาแห่งระบอบประชาธิปไตย โดย วิเทศกรณีย์ (นามแฝง)

สำนักพิมพ์ดวงฟ้าวิทยา 2511, 736 หน้า

_____. ประวัติศาสตร์ชาติไทยในอดีตและปัจจุบัน โดย วิเทศกรณีย์ (นามแฝง) โรงพิมพ์

เกิดบรรณาการ 2512, 2 เล่ม

_____. ชีวิตและการต่อสู้ของ 50 รัฐมนตรี สำนักพิมพ์ พี.พี.จี. 2506, 1020 หน้า

_____. วันมหาวิปโยคจอมพล ถนอม กิตติขจร โดย วิเทศกรณีย์ (นามแฝง)

รวมการพิมพ์ 2516, 919 หน้า

_____. สารคดีประวัติศาสตร์ทางการเมืองไทยตั้งแต่ ร.ศ. 130 จนถึงปัจจุบัน โดย วิเทศกรณีย์

(นามแฝง) พิมพ์ครั้งที่ 2 รวมการพิมพ์ 2518, 1296 หน้า

สมบูรณ์ ไพรินทร์, ร.อ. บันทึกเหตุการณ์ทางการเมือง (24 มิถุนายน 2475 - 25 ธันวาคม

2515) โรงพิมพ์อักษรเจริญทัศน์ 2518, 134 หน้า

สมบูรณ์ วรพงษ์ ปึกฤๅณาด โรงพิมพ์เจริญกรรม 2500, 464 หน้า

สับฤทธิ มีวงศ์โสม บรรณาธิการ "ประวัติศาสตร์รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

พ.ศ. 2475 ถึง พ.ศ. 251๖" สยามจดหมายเหตุ บริษัทสยามบรรณ 2513, 276 หน้า

สมุทร สุรักษะ 26 การปฏิวัติและระบอบการสมัน 24๓๖ - 2507 ลือการพิมพ์ 250๖,
704 หน้า

สว่าง ลานเหลือ 37 ปีแห่งการปฏิวัติ พิมพ์ครั้งที่ 2 มหาวิทยาลัยรามคำแหง 2514,
562 หน้า

สองกัญญ์ (นามแฝง) ประชาธิปไตยแบบไทย สำนักพิมพ์ไศยชัย เทเวศร์ 2508, 246 หน้า

สิริ เปรมจิตต์ ประวัติศาสตร์ไทยในระบอบประชาธิปไตย 30 ปี โรงพิมพ์เฟื่องอักษร 2515,
๖56 หน้า

เสถียร วิชัยลักษณ์, ร.ท.ท. รวมประกาศของคณะปฏิวัติ โรงพิมพ์นิติเวช 2510, 237 หน้า

เสน่ห์ ศรีมงคล การเมืองเมืองนายก โรงพิมพ์ศึกษาสัมพันธ์ 2517, 653 หน้า

เสลา เวชรุจิ ประชาธิปไตย 13 ปี โดย ไทน้อย (นามแฝง) สำนักพิมพ์แพร่พิทยา
2517, 1 เล่ม

นายทนาย (นามแฝง) ชีวิตและงาน อ. กิตติขจร วัชรินทร์การพิมพ์ ม.ป.ป., 447 หน้า

หยุด แสงอุทัย คำอธิบายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2511 โรงพิมพ์
น้ำเขียว 2512, 237 หน้า

อนันต์ พิบูลสงคราม จอมพล ป. พิบูลสงคราม โรงพิมพ์แพร่พิทยา 251๘, 2 เล่ม

อนันต์ เสนาชนันท์ อ.ท.ร.: อันตราบ โฟร้สามต้นการพิมพ์ 2517, 233 หน้า

อานันท์ กาญจนพันธ์ "การพัฒนาสมัยจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ : การศึกษาเกี่ยวกับศาสนา
การเมืองและการเปลี่ยนแปลงแนวความคิด" ใน รัฐศาสตร์ 14 กรุงเทพมหานครการพิมพ์
2515, 4๘2 หน้า

อุดม ประมวลวิทยา นายกรัฐมนตรี จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ โดย ประมวลวิทย์ (นามแฝง)
ประมวลการพิมพ์ ม.ป.ป., 456 หน้า

เอ็ม. เจ. ฮาร์มอน ความคิดทางการเมืองจากแปลโตถึงปัจจุบัน แปลโดย เสน่ห์ จามริก
โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2515, 647 หน้า

๓. หนังสือภาษาอังกฤษ

- Almond, Gabriel A. and James S. Coleman. The Politics of the Developing Areas. Princeton, New Jersey, Princeton University Press, 1966. 392 p.
- Bailey, Syolney D. British Parliamentary Democracy. Boston, Houghton Mifflin Company, 1966. 299 p.
- Chaloemtiarana, Thak. Thailand : The Politics of Despotic Paternalism Bangkok, Thammasat University Press, 1979. 357 p.
- ✓ Dahl, Robert A. Modern political analysis. Englewood Cliffs, N.J., Prentice - Hall, 1963. 118 p.
- ✓ Darling, Frank C. Thailand and the United States. Washington D.C., Public Affairs Press, 1965. 243 p.
- _____. Thailand The Modern Kingdom. Singapore, Tien Wah Press, 1971. 122 p.
- ✓ Huntington, Samuel P. Political Order Changing Societies. Yale University press, 1971. 488 p.
- ✓ Ingram, James C. Economic Change in Thailand 1850 - 1970. Oxford University Press, 1971. 352 p.
- Jacob, Normal. Modernisation Without Development : Thailand as an Asia Case Study. New York, Praeger Publishers, 1971. 420 p.
- Johnson, Chalmers A. Revolution and the Social System. Stanford, Mover Institution, 1964. 229 p.
- Magarapong, Thawatt, History of Thai Revolution. Bangkok, Chalermnit Press, 1972. 251 p.
- Prizzia, Ross and Narong Sinsawasdi. Thailand Student Activism and Political Change. Bangkok, Dourng Kamol Press, 1971. 221 p.
- Riggs, Fred V. Thailand , The Modernization of a Bureaucratic Polity. Honolulu, East - West Center Press, 1966. 361 p.
- Siffin, William J. The Thai Bureaucracy : Institutional Change and Development. Honolulu, East - West Center Press, 1966. 291 p.
- Wilson, David A. Politics in Thailand. New York, Cornell University Press, 1967. 307 p.
- Wyatt, David K. The Politics of Reform in Thailand. Yale University Press, 1969. 425 p.

ก. วิทยานิพนธ์

- ชจักษ์ บุณพัฒน์ การเมืองและพรรคการเมืองไทย วิทยานิพนธ์ ร.ม. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2514, 377 หน้า อักส่าเนา
- เชษฐา อรุณพัฒน์พงศ์ ผลสะท้อนของการปฏิวัติ พ.ศ.2475 ที่มีต่อกระบวนการเมืองไทยระหว่าง พ.ศ.2475 - 2495 วิทยานิพนธ์ ร.ม. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2517, 223 หน้า อักส่าเนา
- เฉลิม มลิกา รัฐประหาร พ.ศ.2500 ในประเทศไทย วิทยานิพนธ์ อ.ม. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2518, 365 หน้า อักส่าเนา
- ชาติรี จุฬารามย์ นโยบายต่างประเทศของไทย (2408 - 2497) วิทยานิพนธ์ ร.ม. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2511, 356 หน้า อักส่าเนา
- กันย์ ทองใหญ่ ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทยสมัยจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ (พ.ศ.2501 - 2506) วิทยานิพนธ์ ร.ม. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2518, 302 หน้า อักส่าเนา
- หรรศนีย์ บัณฑิต การเรียนรูทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยทหารบกไทย วิทยานิพนธ์ ร.ม. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2519, 354 หน้า อักส่าเนา
- ทิพย์รัตน์ วานิชชา การปรับปรุงท้องถิ่นทุรกันดารโดยรัฐบาลสมัยจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ (พ.ศ.2501 - 2506) วิทยานิพนธ์ อ.ม. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2517, 463 หน้า อักส่าเนา
- เทียมจันทร์ อำแหวน บทบาททางการเมืองการปกครองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม (พ.ศ.2475 - 2497) วิทยานิพนธ์ อ.ม. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2521, 477 หน้า อักส่าเนา
- ประติม รัชพงษ์ การศึกษาบทบาททางการเมืองในระบบรัฐสภาของรัฐบาลทหารและรัฐบาลพลเรือนในประเทศไทย (พ.ศ.2481 - 2500) วิทยานิพนธ์ อ.ม. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2520, 410 หน้า อักส่าเนา
- ใหญ่ลย์ คีกร, ร.อ. การกำเนิดการปกครองระบบรัฐสภาในประเทศไทย วิทยานิพนธ์ ร.ม. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2508, 256 หน้า อักส่าเนา

มนทรี เก่งกระกุล รัฐสภา : ศึกษาเฉพาะกรณีปัญหาความอ่อนแอ วิทยานิพนธ์ ร.ม.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2517, 204 หน้า อักสำเนา

รัตน์ กัทยาคุณาวุฒิ ที่มาของรัฐสภาไทย วิทยานิพนธ์ อ.ม. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2521
277 หน้า อักสำเนา

สุทิน กันติกุล ผลสะท้อนทางการเมืองของรัฐประหาร พ.ศ. 2490 วิทยานิพนธ์ ร.บ.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2517, 196 หน้า อักสำเนา

สุภา กาเคอร์ กฎเกณฑ์ วิทยานิพนธ์ ร.ม. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2516, 222 หน้า
อักสำเนา

สุเพ็ญ ศิริคุณ กฎวังหลวง (26 กุมภาพันธ์ 2492) วิทยานิพนธ์ ร.ม. จุฬาลงกรณ์

มหาวิทยาลัย 2518, 105 หน้า อักสำเนา

เสนอ จันทรา สาเหตุของการยึดอำนาจในประเทศไทย (พ.ศ. 2454 - 2514) วิทยานิพนธ์

ร.ม. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2517, 173 หน้า อักสำเนา

อนันต์ แจ่มกลิ่น การเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองของประเทศไทย วิทยานิพนธ์ ร.ม.

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2507, 197 หน้า อักสำเนา

ง. วารสาร

1. วารสารภาษาไทย

กรมด ทองธรรมชาติ "สถาบันการเมืองกับการปกครองสมัยใหม่" ชุมนุมพูด 3 : 5 - 12
ธันวาคม 2516

_____. "พรรคการเมืองกับประชาชนชาวไทย" หนังสือมหาวิทยาลัย 23 ตุลาคม 2511
23 ตุลาคม 2511

_____. "สถานะแผนราษฎรในระบบการปกครองของไทย" วารสารสังคมศาสตร์ 1 : 1 - 14
มกราคม 2514

โกสินทร์ วงศ์สุววัฒน์ และ นรนิติ เศรษฐบุตร "พหุภาษาศัพท์การเมือง" ภาษาและหนังสือ
19 : 22 - 24 มิถุนายน - ตุลาคม 2519

กีกฤทธิ์ ปราโมช, ม.ร.ว. "การเมืองไทย" วารสารธรรมศาสตร์ 3 : 1 - 5 เมษายน
2515

ชุม กาญจนประกร "วิธีกา รรกกม และวิธัยการบริหารราชการในสมัยปฏิวัติ" วารสาร
ประศาสนศาสตร์ 2 : 12 - 26 ตุลาคม 2503

- ขุน กาญจนประกร "นายกรัฐมนตรีสมัยปฏิวัติ" รัฐประวัติกษ์ 1 : 61 - 99 มกราคม 2507
- ชัยนันท์ นันทพันธ์ "พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ กับระบอบรัฐธรรมนูญ" วารสารธรรมศาสตร์
3 : 12 - 26 มิถุนายน - ตุลาคม 2510
- ทินพันธ์ นาคะตะ "ความชอบธรรมในการปกครอง : ปัญหาความหวังของไทย" วารสาร
ธรรมศาสตร์ 5 : 2 - 47 ตุลาคม 2518 - มกราคม 2519
- _____ "พุทธปรัชญากับการเสริมสร้างลักษณะผู้นำ" วารสารสังคมศาสตร์ 1 : 1 - 20
มกราคม 2509
- โทรุ บาโน "สอดคล้องกับนโยบายสนับสนุนอเมริกัน" จุลสารโครงการทำวิจัยสังคมศาสตร์และ
มนุษยศาสตร์ โรงพิมพ์พิเศษ 2517, หน้า 1 - 6
- ✓ ชงชัย วงศ์ชัยสุวรรณ "การเมืองไทย" วารสารธรรมศาสตร์ 1 : 1 - 5 มิถุนายน -
กันยายน 2517
- ✓ _____ "การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในประเทศไทย" รัฐศาสตร์สาร 0 : 4 - 16
กันยายน - ธันวาคม 2516
- ✓ ธเนศ อารณสุวรรณ "ความเป็นอนิจจังของการเมืองไทย" วารสารธรรมศาสตร์
1 : 3 - 17 มิถุนายน - กันยายน 2517
- ✓ ระคม วงศ์น้อย "อุดมการณ์ทางการเมืองของทหารไทย" รัฐศาสตร์นิเทศ 3 : 1 - 9
กรกฎาคม 2515
- ✓ ลิขิต ชีรเวทิน "ทหารไทยในรอบ 25 ปี" รัฐศาสตร์สาร 3 : 1 - 15 มีนาคม - เมษายน
2516
- ✓ _____ "การเมืองกับประชาธิปไตย" รัฐศาสตร์สาร 3 : 16 - 32 มีนาคม - เมษายน
2516
- ✓ สฤณี ชนระวิทย์ "ความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารราชการแผ่นดิน" วารสารสังคมศาสตร์
1 : 1 - 5 กรกฎาคม 2504
- สามารถ ศรีจำนงค์ "ฝันในเมืองไทย : ผลพวงแห่งความสำเร็จ" จุลสารโครงการทำวิจัย
สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ 1 : 135 - 145 ตุลาคม - ธันวาคม 2518

- สุเมธ ตันติกุล "รัฐบาลทหาร" รัฐศาสตร์ไทย 1 : 5 ตุลาคม 2513
- แสวง เสนาณรงค์ "คณะที่ปรึกษาของนายกรัฐมนตรี" วารสารรัฐประศาสนศาสตร์
4 : 1 - 6 ตุลาคม 2506
- อตุลย์ กอวัฒนา "ทหารกับพัฒนาการเมือง : ศึกษาเฉพาะกรณีไทย พม่า อินโดนีเซีย"
วารสารสังคมศาสตร์ 4 : 180 - 190 เมษายน 2514
- อุทัย หิรัญโท "ความล้มเหลวของพรรคการเมืองในประเทศไทย" วารสารสังคมศาสตร์
3 : 90 - 91 กรกฎาคม 2515

2. วารสารภาษาอังกฤษ

- Campbell, Alex. "Thailand : Is This Something to Fall Back on ?,"
The New Republic. 3 : 17 - 20, March, 1966.
- Darling, Frank C. "Marshall Sarit and Absolutist Rule in Thailand,"
Pacific Affairs. 6 : 356 - 369, December, 1960.
- _____. "Modern Politics in Thailand," The Review of Politics.
10 : 84 - 92, April, 1962.
- David, Wilson A. "Thailand : A New Leader," Asian Survey. 5 : 711 -
715, February, 1964.
- Mehden, Von Der. "The Military and Development in Thailand," Journal
of Comparative Administration. 11 : 328 - 327, November, 1970.
- N.A. "American Assistance to Thailand 1950 - 1970," Thailand Develop-
ment Report. 8 : 1 - 12, April - June, 1970.
- Neuchterlein, Donald E. "Thailand after Sarit," Asian Survey.
5 : 842 - 850, May, 1964.
- Pickerell, Albert and Daniel E. Moore. "Election in Thailand,"
Far Eastern Survey. 7 : 103 - 111, July, 1957.
- "Siam : Sarit" The Economist. 3 : 353 - 367, July, 1963.
- Wilson, David. "Bangkok's Dim View to the East," Asian Survey.
4 : 1 - 15, June, 1961.
- Yano, Toru. "Sarit and Thailand's Pro American Policy," The Developing
Economics. 3 : 284 - 299, September, 1968.

จ. หนังสือพิมพ์

- "สตงค์เสนอปลดเผด็จการทุกตำแหน่ง" การเมืองรายสัปดาห์ 29 เมษายน 2500 หน้า 1, 5
- บางกอก (นามแฝง) "เบื้องหลังการยึดอำนาจ" ให้รายสัปดาห์ 14 ตุลาคม 2500 หน้า 5
- "สตงค์เข้าร่วมรัฐบาล เพราะหวั่นภัยคุกคาม" สยามสัปดาห์ 29 เมษายน 2500 หน้า 3
- "ร.ม.ต.พจนานุกรมการบริษัทยุทธศาสตร์" ชาวไทย 13 มีนาคม 2500 หน้า 1, 3
- "ส. ประกาศ 'สิ้นสุดกันเสียที'" ชาวไทย 8 กันยายน 2500 หน้า 1
- "ประกาศว่า 'เราอยู่รวมกันไม่ได้'" ชาวไทย 10 กันยายน 2500 หน้า 1, 5
- "เกิดความปั่นป่วนในคณะรัฐมนตรีเพราะคำสั่งเวียน" ชาวไทย 18 กันยายน 2500 หน้า 1
- "ประกาศยิงเป้าอีกถ้าใครวางเพลิง" ชาวไทย 22 ตุลาคม 2502 หน้า 1, 3
- "การเมืองไทย" ชาวไทย 23 มีนาคม 2501 หน้า 5
- "เผด็จการจอมพล ป." เดลินิวส์ 6 มีนาคม 2500 หน้า 1, 3
- "จอมพล ป. ไม่ยั้งมือไล่ล่าออก" เดลินิวส์ 7 กันยายน 2500 หน้า 1
- "ให้พลตำรวจเอกเผด็จการออกทุกตำแหน่ง" ไทรย่น 14 ตุลาคม 2500 หน้า 1
- ชุม (นามแฝง) "ภาววิธานเหตุการณ์" ไทยรัฐ 27 ตุลาคม 2522 หน้า 5
- "การฉกชิงอำนาจของไทย" นิวยอร์กไทม์ 31 พฤษภาคม 2499 หน้า 3
- "ประกาศภาวะฉุกเฉิน" พิมพ์ไทย 24 กุมภาพันธ์ 2492 หน้า 1
- "นักการเมืองปากมอมขมายั่ว" พิมพ์ไทย 5 มิถุนายน 2495 หน้า 1, 3
- "หมิ่นประมาทรัฐธรรมนูญ" พิมพ์ไทย 19 กุมภาพันธ์ 2490 หน้า 3
- "ทุจริตในวงงานของรัฐ" พิมพ์ไทย 10 พฤษภาคม 2500 หน้า 3
- "ส. ประกาศรวมเดินขบวนด้วย" พิมพ์ไทย 3 มีนาคม 2500 หน้า 1
- "เวียนเทียนในการเลือกตั้ง" พิมพ์ไทย 27 กุมภาพันธ์ 2500 หน้า 1
- "ควรร้องช่วย เป็นพยานให้ด้วย" พิมพ์ไทย 26 กุมภาพันธ์ 2500 หน้า 1, 3
- "การเลือกตั้งที่สกปรกที่สุดในโลก" พิมพ์ไทย 26 กุมภาพันธ์ 2500 หน้า 1
- "ส. ประกาศไม่ยอมปราบประชาชน" พิมพ์ไทย 4 มีนาคม 2500 หน้า 1, 3
- "ฝ่ายค้านขอเปิดอภิปราย" พิมพ์ไทย 2 กันยายน 2501 หน้า 1, 3

- น้อย อินทนนท์ (นามแฝง) "ระหว่างลัปดาห์" พิมพ์ไทย 23 มีนาคม 2501 หน้า 3
- "จอมพล สฤษดิ์ กับรัฐธรรมนูญเคอโกลล์" พิมพ์ไทย 19 ตุลาคม 2501, หน้า 1
- พญาไม้ (นามแฝง) "อดีต ปัจจุบัน เหตุการณ์สำคัญสำนึก : ระวังขุมมือเบื้บ" สยาม 7 ตุลาคม 2522 หน้า 3
- "จอมพล ป. เล่นการเมืองอีก" สยามนิกร 22 มีนาคม 2490 หน้า 1
- "ส.อ้างว่าทำรัฐประหารด้วยความจำเป็น" สยามนิกร 20 กันยายน 2500 หน้า 1
- "การยึดอำนาจของคณะปฏิวัติ" สยามนิกร 18 กันยายน 2500 หน้า 1
- "วาทะนายกรัฐมนตรื" สยามนิกร 15 กุมภาพันธ์ 2502 หน้า 1
- "คำปราศรัยของ ฯพณฯ จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกฯ เนื่องในวันชาติ 24 มิถุนายน 2499" สยามรัฐ 24 มิถุนายน หน้า 1, 8
- "พบกันใหม่เมื่อชาติต้องการ" สยามรัฐ 17 มีนาคม 2500 หน้า 3
- "สฤษดิ์และนายทหารคู่ใจลาออกจากพรรค" สยามรัฐ 13 กันยายน 2500 หน้า 1
- "ลูกพรรคสหมูยี่นหนังสือไม่ยอมรับร่วมกับเสรีมนี้งฯ" สยามรัฐ 25 ธันวาคม 2500 หน้า 1, 3
- "พจนบัญญัติแห่งนายก" สยามรัฐ 20 ธันวาคม 2500 หน้า 1
- อัศเจรีย์ (นามแฝง) "แ่งคิดจากชาว" สยามรัฐ 25 มีนาคม 2501 หน้า 4
- "ส.ส.ประเภท 2 ลาออก 92 คน" สยามรัฐ 13 กันยายน 2500 หน้า 11
- "ประกาศคณะปฏิวัติ" สยามรัฐ 20 ตุลาคม 2501 หน้า 1 - 3
- มนตรี จิตราคณี "ยาตักกรมตำรวจ 'ลัวมที่รอชักโครก'" สยามรัฐ 6 มีนาคม 2523 หน้า 3
- กึกกัทธิ ปราโมช, ม.ร.ว. "ขอชวนพล" สยามรัฐ 24 มิถุนายน 2523 หน้า 7
- "วิกฤติการณ์ทางการเมืองเริ่มขึ้นแล้ว" สารเสรี 14 กันยายน 2500 หน้า 3
- "กรมตำรวจปั่นป่วน" สารเสรี 18 กันยายน 2500 หน้า 3
- "เผ่าไม่ยอมพบจอมพล ป." สารเสรี 17 กันยายน 2500 หน้า 1
- "พลร่ม - ไฟไฟ" สารเสรี 26 กุมภาพันธ์ 2500 หน้า 1, 6
- "จะให้เป็นประชาธิปไตย" สารเสรี 3 มีนาคม 2500 หน้า 1

สำราญ เทศสวัสดิ์ "จอมพล ป. วางแผนจับศึก" สารเสรี 22 กันยายน 2500 หน้า 4

Command, Thanad. "A New Era for Thailand," The Bangkok Post.
March 10, 1959. p.7.

ព្រះបាទសីហនុ

,

ภาคผนวก ก.

รายชื่อพรรคการเมืองต่าง ๆ ที่จดทะเบียนก่อนการเลือกตั้งทั่วไป

๔๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๐๐ จำนวน ๒๓ พรรค

ภาคผนวก ก.

รายชื่อพรรคการเมืองต่าง ๆ ที่จดทะเบียนก่อนการเลือกตั้งทั่วไป

26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2500 จำนวน 23 พรรค

1. พรรคเสรีมนังคศิลา	13. พรรคขบวนการไฮด์ปาร์ค
2. พรรคประชาธิปไตย	14. พรรคชาติประชาธิปไตย
3. พรรคเสรีประชาธิปไตย	15. พรรคหนุ่มไทย
4. พรรคกรรมกร	16. พรรคสหสัมพันธ์เกษตรกร
5. พรรคเสรีชน	17. พรรคราษฎร
6. พรรคชาวนา	18. พรรคคนดี
7. พรรคสังคมนิยมประชาธิปไตย	19. พรรคอิสระ
8. พรรคสังเคราะห์อาชีพและการกุศล	20. พรรคศรีอริยเมตไตร
9. พรรคธรรมชาตินิยม	21. พรรคประชาชน
10. พรรคชาตินิยม	22. พรรคไทยมุสลิมหรือไทยอิสลาม
11. พรรคสหราษฎร์	23. พรรคสยามประเทศ
12. พรรคสังคมนิยม	

ภาคผนวก ข.

ประกาศ คำสั่ง และคำปราชัยที่เกี่ยวข้องกับการรัฐประหาร

16 กันยายน พ.ศ. 2500

ภาคผนวก ข.

ประกาศ คำสั่ง แลงการณ์ และคำปราศรัยที่เกี่ยวข้องกับการรัฐประหาร 16 กันยายน พ.ศ. 2500

๑ แลงการณ์ฉบับที่ 1

พี่น้องชาวไทยทั้งหลาย

บัดนี้ บ้านเมืองอยู่ในสถานการณ์แสนยุ่งยาก และมีเหตุ นำความทุกข์ลำบากมาสู่
ประชาชนชาวไทยทั้หวขึ้นทุกวัน ฉะนั้น คณะทหารจึง เห็นว่า เป็นภาระอันสุกเส่นจะดำเนินการ
โดยวิธีสงบ เพื่อแก้ไขสถานการณ์ต่อไป จึงจำเป็นต้องส่ง กำลัง เข้ายึดพระ นครและท่าบดสำคัญ
ต่าง ๆ ไว้แล้วโดยสันติ

ฉะนั้น ขอให้พี่น้องประชาชนทั้งหลาย จงตั้งอยู่ในความสงบและคอยฟังประกาศ
ของคณะทหารต่อไป

จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์
ผู้รักษาพระ นครฝ่ายทหาร

16 กันยายน 2500

(ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ 74 ตอนที่ 76 (ฉบับพิเศษ) ลงวันที่ 16 กันยายน 2500)

ประกาศพระบรมราชโองการ
ตั้งผู้รักษาพระ นครฝ่ายทหาร
ภูมิพลอดุลยเดช ป.ร.

เนื่องด้วย ปรากฏว่ารัฐบาล อันมี จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี
ได้บริหารราชการแผ่นดินไม่เป็นที่ไว้วางใจของประชาชน ทั้งไม่สามารถรักษาความสงบเรียบร้อย
ของบ้านเมืองได้ คณะทหารซึ่งมีจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นหัวหน้าได้ เข้ายึดอำนาจการปกครอง
ไว้ได้ และทำหน้าที่เป็นผู้รักษาพระ นครฝ่ายทหาร ข้าพเจ้าจึงขอตั้งจอมพล สฤษดิ์
เป็นผู้รักษาพระ นครฝ่ายทหาร

ขอให้ประชาชนทั้งหลายจงอยู่ในความสงบ และให้ข้าราชการทุกฝ่ายพึงคำสั่ง
จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ทั้งแก่กันเป็นต้นไป

ประกาศ ณ วันที่ 16 กันยายน 2500

(ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 74 ตอนที่ 76 (ฉบับพิเศษ) ลงวันที่ 16 กันยายน 2500)

คำสั่งประกาศฉบับที่ 1

ผู้บังคับหน่วย โปรดทราบ บัดนี้บ้านเมืองอยู่ในสถานการณ์อันแสนยุ่งยาก และมีแต่จะนำ
ความทุกข์ลำบากมาสู่ประชาชนไทยทัพบทวชนทุกชน ฉะนั้น คณะทหารจึง เห็นว่าเป็นภาระอันสุดที่จะ
ดำเนินการโดยวิธีสงบ เพื่อแก้ไขสถานการณ์ไว้ออกไป จึงจำเป็นต้องใช้กำลัง เข้ายึดพระนคร และ
ตำบลสำคัญต่าง ๆ ไว้แล้ว โดยสันติวิธี ฉะนั้นให้ดำเนินปฏิบัติตามแผนที่สั่งไว้แล้ว ได้แต่บัดนี้ คอยฟัง
คำสั่งของข้าพเจ้าแต่ผู้เดียว

จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์
ผู้รักษาพระนครฝ่ายทหาร

16 กันยายน 2500

(คัดจาก สมบูรณ์ วรพงษ์ ยี่สิบห้า โรงพิมพ์เจริญธรรม 2500 หน้า 9 - 10)

ประกาศพระบรมราชโองการ
ให้ใช้กฎอัยการศึกทั่วราชอาณาจักร
ณ พหลพลพยุหเสนา ป.ร.

ด้วยมีเหตุจำเป็น เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยปราศจากภัยแห่งราชอาณาจักร
อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 90 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช
2475 แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2495 และมาตรา 2 แห่งกฎอัยการศึก พ.ร. 2475

แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายการศึกษา พ.ศ. 2485 จึงให้ใช้กฎหมายการศึกษา
ทุกมาตราทั่วราชอาณาจักร ตั้งแต่วันที่ 16 กันยายน 2500 เวลา 23.00 น. เป็นต้นไป
ตามข้อเสนอแนะของข้าราชการฝ่ายทหาร

ประกาศมา ณ วันที่ 16 กันยายน พุทธศักราช 2500

จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

(ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 74 ตอนที่ 76 (ฉบับพิเศษ) ลงวันที่ 16 กันยายน 2500)

ประกาศข้าราชการฝ่ายทหาร

เนื่องจากคณะกรรมการศึกษาธิการปกครองจากรัฐบาล และได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
ให้ข้าพเจ้าเป็นผู้รักษาราชการฝ่ายทหาร ดังที่ได้ประกาศไปแล้ว จึงขอเชิญจอมพล ป. พิบูลสงคราม
จอมพลเรือ หลวงยุทธศาสตร์โกศล และพลตำรวจเอก เผ่า ศรียานนท์ มารับความเข้าใจ
ณ กองบัญชาการฝ่ายทหาร โดยความดีชอบประชุมกองทัพบก ขอรับรองว่าคณะกรรมการจะให้ความปลอดภัย
อย่างที่สุด

(ลงชื่อ) จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์
ผู้รักษาราชการฝ่ายทหาร

คำสั่งผู้รักษาราชการ

ให้ พลตำรวจตรี ชูพันธ์มนตรี รองอธิบดีกรมตำรวจ เป็นผู้รักษาราชการในตำแหน่ง
อธิบดีกรมตำรวจ และให้พลตำรวจโท โชติ โชติชนาภิบาล เป็นที่ปรึกษาประจำกองบัญชาการ

ฝ่ายทหาร ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

ตั้ง ณ วันที่ 17 กันยายน 2500
(ลงชื่อ) จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์
ผู้บัญชาการ ๑๐๐ ฝ่ายทหาร

(คัดจากหนังสือพิมพ์ข่าวไทยรายวัน ฉบับวันที่ 18 กันยายน พ.ศ. 2500)

คำปราศรัย
จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์
ผู้บัญชาการ ๑๐๐ ฝ่ายทหาร

พี่น้องประชาชนทั้งหลาย

บัดนี้บ้านเมืองอยู่ในสถานการณ์อันยุ่งยาก หากทนนให้รัฐบาลนี้ ซึ่งมีจอมพล ป. พิบูลสงคราม บริหารราชการแผ่นดินสืบไป ก็มิแต่จะนำความทุกข์ยากมาสู่ประชาชนชาวไทยทั้บทั่วขึ้นทุกวัน คณะทหาร จึงเห็นเป็นภาระอันสุดแสนที่จะดำเนินการ โดยวิธีสงบ เพื่อแก้ไขสถานการณ์ดังที่ได้ดำเนินการไปแล้ว ได้อีกต่อไป จึงจำเป็นอย่างที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ที่จะต้องใช้กำลังทั้ง 3 กองทัพเข้ายึดอำนาจจากรัฐบาล เพื่อกำราบความวุ่นวายให้สงบลงโดยเร็วที่สุด แต่ทั้งนี้รัฐบาลชุดใหม่ต่อไป

บัดนี้ ฝ่ายเราได้ทำการ เป็นผลสำเร็จ โดยไม่เสียเลือดเนื้อเลย จึงได้นำความขึ้นกราบบังคมทูลทรมานฝ่าละอองธุลีพระบาท และได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ข้าพเจ้าเป็นผู้บัญชาการ ๑๐๐ ฝ่ายทหาร ตามที่ประกาศให้ทราบแล้ว

ฉะนั้น จึงขอให้ประชาชนทั้งอยู่ในความสงบ และคอยฟังประกาศของคณะทหารต่อไป สำหรับชาวต่างประเทศ ข้าพเจ้าขอแจ้งให้ทราบว่า เราจะดำเนินการทุกวิถีทางที่จะไม่ให้กระทบกระเทือนต่อความปลอดภัย และประโยชน์ของท่าน

สำหรับหน่วยราชการพลเรือนส่วนกลาง ให้ปลัดกระทรวงทุกกระทรวงมารับคำสั่งจากข้าพเจ้า ณ กองบัญชาการฝ่ายทหาร หอประชุมกองทัพบก ภายในวันที่ 17 กันยายน 2500

เวลา 08.00 น.

ในส่วนตัวข้าพเจ้านั้น ได้เคยแถลงและแสดงความบริสุทธิ์ให้เห็นแล้วว่าได้อ้อเอาความ
สงบสุขของประชาชนเป็นที่ตั้ง ฉะนั้น เมื่อประชาชนได้รับความทุกข์ยากและได้เรียกร้องให้ข้าพเจ้า
เข้าแก้ไขสถานการณ์ ข้าพเจ้าพร้อมด้วยเพื่อนทหารรวมตัวของข้าพเจ้าทั้ง 3 กองทัพ จึงกลับมา
รับใช้ท่านอีกครั้งหนึ่ง ขอให้ทุกฝ่ายจงอยู่ในความสงบ เพื่อความสงบสุขของชาติไทยอันเป็นที่รัก
ของเราต่อไป

จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์
ผู้บัญชาการ ๖ นครฝ่ายทหาร

17 กันยายน 2500

(คัดจากหนังสือพิมพ์สยามรัฐรายวัน ฉบับวันที่ 18 กันยายน พ.ศ. 2500)

สาส์นผู้บัญชาการ ๖ นครฝ่ายทหาร

พี่น้องทหารทั้งหลาย

ข้าพเจ้าขอขอบใจที่พวกท่านได้ออกปฏิบัติการด้วยความเรียบร้อย และได้ปฏิบัติการไป
โดยไม่เสียเลือดเนื้อ ดังนั้นขอให้ท่านได้ปฏิบัติการต่อประชาชนอย่าให้เป็นที่รังเกียจ

ข้าพเจ้าเคยแถลงมาหลายครั้งแล้วว่า ทหาร เป็นมิตรและผู้คุ้มครองของประชาชน ดังที่
พี่น้องทหารได้เคยแสดงมาแล้วในคราวประกาศสถานการณ์ฉุกเฉิน ข้าพเจ้าจึงขอให้ระลึกถึงเกียรติ
ของทหาร ซึ่งประชาชนได้ยอมรับนับถือมาแล้วให้จงหนัก และจงปฏิบัติต่อประชาชนซึ่งเหมือนญาติ
และมิตรของเราเป็นอย่างที่ให้จงหนัก

จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์
ผู้บัญชาการ ๖ นครฝ่ายทหาร

17 กันยายน 2500

(คัดจาก ประยุทธ์ สิริพิพันธุ์ ชีวิตและงานของจอมพล สฤษดิ์ สำนักพิมพ์รุ่งโรจน์ 2507

ประกาศบัญชาการทหารเรือ

เพื่อนทหาร เรือทั้งหลาย

โดยที่ได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศใช้กฎอัยการศึกทั่วประเทศ และตั้งให้จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นผู้รักษาราชการฝ่ายทหาร ข้าพเจ้าได้มารายงานตัวต่อผู้รักษาราชการ ได้ทราบสถานการณ์เป็นที่เรียบร้อยแล้ว

ฉะนั้น จึงขอแจ้งให้หน่วยทหาร เรือทุกหน่วยตั้งอยู่ในความสงบ และฟังคำสั่งจากผู้รักษาราชการฝ่ายทหาร โดยเคร่งครัด

(ลงชื่อ) จอมพล เรือ หลวงยุทธศาสตร์ โสศล

17 กันยายน 2500

(คัดจากหนังสือพิมพ์ ข่าวไทยรายวัน ฉบับวันที่ 18 กันยายน พ.ศ. 2500)

คำสั่งกองบัญชาการรักษาราชการฝ่ายทหาร

ที่ 2/2500

ห้ามมิให้หน่วยทหารนาวิกโยธินที่สถานีทหารเรือสัตหีบ และจันทบุรี เคลื่อนย้ายกำลังออกจากที่ตั้งปกติ เป็นอันขาด

(ลงชื่อ) จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์
ผู้รักษาราชการ

17 กันยายน 2500

(ถอดความ เหตุแห่งชาติ ประมวลแถลงการณ์และประกาศต่าง ๆ ของการรัฐประหาร

16 กันยายน 2500 แผ่นที่ 19, 2500 หน้า 8)

ประกาศผู้บัญชาการทหารอากาศ

เพื่อนทหารอากาศทั้งหลาย

โดยที่ได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ประกาศกฎอัยการศึกทั่วราชอาณาจักร และทั้งจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นผู้รักษาพระนครฝ่ายทหารแล้ว ฉะนั้น จึงขอให้ทหารอากาศทุกหน่วยจงตั้งอยู่ในความสงบ และฟังคำสั่งจากผู้รักษาพระนครฝ่ายทหารอย่างเคร่งครัด

(ลงชื่อ) จอมพล ปิ่น รณนภากาศ ฤทธาคนี

วันที่ 17 กันยายน 2500

(คัดจากหนังสือพิมพ์ข่าวไทยรายวัน ฉบับวันที่ 18 กันยายน พ.ศ. 2500)

ภาคผนวก ก.
รายชื่อคณะกรรมการชุดที่ ๑๗

ภาคผนวก ก.

รายชื่อคณะรัฐมนตรีชุดที่ 27

ดำรงตำแหน่งตั้งแต่ 21 กันยายน พ.ศ. 2500 - 26 ธันวาคม พ.ศ. 2500

1. นายพจน์ สารสิน	นายกรัฐมนตรี
2. พลโท ดนอม กิตติขจร	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม
3. นายพจน์ สารสิน	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง
4. พลตรีพระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหมื่น นราธิปพงศ์ประพันธ์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ
5. นายวิบูลย์ ธรรมบุตร	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตร
6. นายพริ้ง เทพหัสดิน ณ อยุธยา	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม
7. พลโท ประภาส จารุเสถียร	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย
8. พระยาวรรณการิณพนธ์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม
9. หม่อมหลวง ปิ่น มาลากุล	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม
10. หม่อมหลวง ปิ่น มาลากุล	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
11. นายสุกิจ นิมมานเพียร	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐกิจ
12. นายวิบูลย์ ธรรมบุตร	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสหกรณ์
13. นายเฉลิม พรหมบาล	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข
14. พลเอกหลวงสวัสดิ์ภักคบุตร	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม
15. พลอากาศโท บุญชู จันทรเบกษา	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม
16. พลเรือโท สอนอง ณะศักดิ์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม
17. พลโท เจียม ญาโนทัย	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลัง
18. นายวิสูตร อรรถยุกติ	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศ
19. พลตรี กฤษ ภูมกันต์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตร
20. พลตรี พงษ์ ภูมกันต์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม

21. พลเรือตรี จรูญ เกลิมเคียรณ
22. พลโทหลวงกัมปนาทแสนยากร
23. นายทวี แรงขำ
24. พลตรี อัมพร จินตกานนท์
25. พลตรี เชนัญ นิมิบุตร
26. พลตรี เชนัญ นิมิบุตร
27. พลโท จิตติ นาวีเสถียร
28. พลตรี ชลา จารุกุล
29. นายเจ๊ะ อับดุลลา หลังบูเตะ
30. นายสงวน จันทรสาชา

- รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม
- รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย
- รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย
- รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงยุติธรรม
- รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงวัฒนธรรม
- รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
- รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเศรษฐกิจ
- รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงสหกรณ์
- รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงสาธารณสุข
- รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม

(คัดจาก มัญญ บริสุทษ์ คณะรัฐมนตรี
หน้า 190 - 193)

โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี 2506,

ภาคผนวก ง.

ประกาศพระบรมราชโองการแต่งตั้งผู้บัญชาการทหารสูงสุด

ภาคผนวก ง.

ประกาศพระบรมราชโองการ

แต่งตั้งผู้บัญชาการทหารสูงสุด

(พระปรมาภิไธย) ภูมิพลอดุลยเดช ป.ร.

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช

มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศว่า

โดยที่ทรงพระราชดำริเห็นว่า จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้เคยรับหน้าที่บริหารราชการแผ่นดินในตำแหน่งสำคัญมาแล้วหลายตำแหน่ง และได้เคยดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการฝ่ายทหารในขณะที่ยังดำรงตำแหน่งการณีกิจอยู่แล้ว เป็นที่เรียบร้อย ได้รับความนิยมนับถือจากประชาชนเป็นอันมาก ทั้งเป็นที่ประจักษ์ว่า จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นผู้มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และรัฐธรรมนูญ และมีความปรีชาสามารถบำเพ็ญคุณประโยชน์แก่ประเทศชาติเป็นเอกประการ และโดยที่ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ขอให้พ้นจากตำแหน่งผู้รักษาพระนครฝ่ายทหาร โดยมอบหน้าที่บริหารราชการแผ่นดินให้คณะรัฐมนตรี เพื่อบริหารราชการตามวิธีทางรัฐธรรมนูญแล้ว

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 4 ทวิ แห่งราชบัญญัติจัดระเบียบป้องกันราชอาณาจักร (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2500 จึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นผู้บัญชาการทหารสูงสุดอีกตำแหน่งหนึ่งตั้งแต่วันที่ขึ้นเป็นต้นไป

ประกาศมา ณ วันที่ 27 กันยายน พุทธศักราช 2500

เป็นปีที่ 12 ในรัชกาลปัจจุบัน

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

(ลงชื่อ) พจน์ สารสิน

นายกรัฐมนตรี

(คัดจาก คณะรัฐมนตรี ประวัติและผลงานของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ พิมพ์ในงาน

พระราชทานเพลิงศพ อาณา จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ 17 มีนาคม 2507 หน้า 62 - 63)

ภาคผนวก จ.
รายชื่อคณะรัฐมนตรีชุดที่ 28

ภาคผนวก จ.

รายชื่อคณะรัฐมนตรีชุดที่ 28

ดำรงตำแหน่งตั้งแต่ 1 มกราคม พ.ศ. 2500 — 20 ตุลาคม พ.ศ. 2501

1. พลโท ถนอม กิตติขจร	นายกรัฐมนตรี
2. พลตรี พระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหมื่น นราธิปพงศ์ประพันธ์	รองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการ กระทรวงต่างประเทศ
3. พลโท ประภาส จารุเสถียร	รองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวง มหาดไทย
4. นายสุกิจ นิมมานเหมินทร์	รองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวง เศรษฐกิจ
5. พลโท ถนอม กิตติขจร	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม
6. นายเสริม วินิจฉัยกุล	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง
7. นายวิบูลย์ ธรรมบุตร	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตร
8. พลตรี พงษ์ ภูมกันต์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม
9. พระยาอรรณการีย์ นีพนธ์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม
10. หม่อมหลวง ปิ่น มาลากุล	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรมและ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
11. พระประกาศสหกรณ์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสหกรณ์
12. นายเฉลิม พรหมบาท	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข
13. พลตรี กฤษ ภูมกันต์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม
14. พลอากาศโท บุญชู จันทรเบกษา	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม
15. พลเรือโท สอนอ ทัศนิกดิ์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม
16. พลโท เจียม ญาโนทัย	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลัง
17. นายวิสูตร อรรถยุกติ	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศ

18. พลเรือตรี จรุญ เฉลิมเคียรณ	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม
19. พลโท หลวงกัมปนาทแสนยากร	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย
20. นายทวี แรงขำ	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย
21. พลตรี อัมพร จันทกานนท์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงยุติธรรม
22. พลตรี เฉฉิน นิมิตรบุตร	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงวัฒนธรรมและ
	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
23. พลโท จิตติ นาวีเสถียร	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรกรรม
24. นาย เจ๊ะ อับดุลลา หลัง เก๊ะ	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงสาธารณสุข
25. นายสงวน จันทรสางา	รัฐมนตรีช่วยว่าการอุตสาหกรรม
26. นาย เสวตร เปี่ยมพงศ์สานต์	รัฐมนตรี
27. นายชิน ธีวรธรรม	รัฐมนตรี
28. นาย เนตร เขมะโยธิน	รัฐมนตรี
29. นายทิม ภูมิพัฒน์	รัฐมนตรี
30. นายอารีย์ กันทิวงกูล	รัฐมนตรี

(คัดจาก ประเสริฐ ปัทมสุคนธ์ รัฐสภาไทยในระบอบเผด็จการ (2475 - 2517) พิมพ์ครั้งที่ 2
 ห้างหุ้นส่วนจำกัด ช. ชุมชุมทาง 2517 หน้า 903 - 904)

ภาคผนวก จ.

ประกาศ คำสั่ง และแถลงการณ์เกี่ยวกับปฏิบัติ 20 ตุลาคม 2501

ภาคผนวก ๓.

ประกาศ คำสั่ง และแถลงการณ์เกี่ยวกับการปฏิวัติ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๐๑

วันเวลาที่ทำการปฏิวัติและคณะปฏิวัติ

ประกาศของคณะปฏิวัติ

ฉบับที่ ๑

ด้วยคณะปฏิวัติซึ่งประกอบด้วยทหารบก ทหารเรือ ทหารอากาศ ตำรวจ และพลเรือน ได้ทำการยึดอำนาจปกครองประเทศในนามของปวงชนชาวไทย ตั้งแต่เวลา ๒๑ นาฬิกา วันที่ ๒๐ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๐๑ นี้เป็นต้นไป และสถานการณ์ทั้งหลายตกอยู่ใต้ความควบคุมของคณะปฏิวัติโดยทั่วไปแล้ว ขอให้ประชาชนพลเมืองประกอบกิจการงานอาชีพตามปกติ ให้ราชการทั้งหลายปฏิบัติงานในหน้าที่ตามเคย และให้ทุกคนตั้งอยู่ในความสงบ มีพึงกระทำการใด ๆ ที่จะก่อให้เกิดความไม่เรียบร้อยในประเทศ ห้ามเคลื่อนย้ายกำลังทหาร นอกจากด้วยคำสั่งของหัวหน้าปฏิวัติ และให้ผู้นับถือศาสนาต่าง ๆ ของประเทศพึงและปฏิบัติตามคำสั่งของหัวหน้าคณะปฏิวัติแต่ผู้เดียว

อนึ่ง ขอแจ้งให้ทหารและตำรวจทั้งหลายทราบว่า การยึดอำนาจครั้งนี้ไม่มีการเปลี่ยนแปลงตัวผู้นับถือศาสนาในวงการทหารตำรวจ ทหารและตำรวจทุกคนยังคงอยู่ใต้นับถือศาสนาเดิม จึงให้ทหารและตำรวจทั้งหลายพึงคำสั่งของผู้นับถือศาสนาเดิมต่อไป

ประกาศ ณ วันที่ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๐๑

จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์

หัวหน้าคณะปฏิวัติ

การปฏิวัติได้รับการสนับสนุนจากคณะรัฐบาลที่ลาออก

ประกาศของคณะปฏิวัติ

ฉบับที่ ๒

เนื่องจากประกาศฉบับที่ ๑ ของคณะปฏิวัติว่า ได้ทำการยึดอำนาจปกครองประเทศ
ในนามของปวงชนชาวไทยได้เรียบร้อยแล้วนั้น คณะปฏิวัติขอประกาศต่อไปว่าการยึดอำนาจครั้งนี้
กระทำด้วยความจำเป็น โดยความยินยอมสนับสนุนของรัฐบาลชุดที่ลาออกไป ด้วยความเห็นชอบ
ของประชาชนส่วนใหญ่ทั้งโดยความเป็นอยู่ของประเทศชาติ เพราะเหตุที่สถานการณ์ทั้งภายในนอก
ภายในรั้ววังถึงเครียดขึ้นทุกที โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ภัยคอมมิวนิสต์ได้คุกคามประเทศไทยอย่าง
รุนแรง ไม่สามารถจะหลีกเลี่ยงไปใช้วิธีใดนอกจากยึดอำนาจและดำเนินการปฏิวัติในทางที่
เหมาะสม

คณะปฏิวัติให้ประกันว่า จะไม่เปลี่ยนแปลงสถาบันใด ๆ มากเกินไปกว่าความจำเป็นเพื่อความ
ปลอดภัยของประเทศชาติ คณะปฏิวัติจะดำเนินการปกครองระบอบรัฐธรรมนูญ และเทิดทูน
องค์พระมหากษัตริย์เป็นที่เคารพสักการะอยู่เสมอ การยึดอำนาจครั้งนี้ ก็เพื่อรักษาสถาบันที่มี
พระมหากษัตริย์เป็นประมุขแห่งรัฐให้ดำรงคงอยู่ตลอดไป องค์พระมหากษัตริย์ พระบรมวงศานุวงศ์
ตลอดถึงองคมนตรี ได้รับการอารักขาจากคณะปฏิวัติอย่างปลอดภัยแล้วทุกประการ ข้าราชการ
ประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สถานทูต สถานกงสุลต่างประเทศ และสำนักงานระหว่างประเทศ
ที่ตั้งอยู่ในพระนคร ได้รับความคุ้มครองอย่างเข้มแข็ง คณะปฏิวัติจะแก้ไขแรง เหตุผลที่ต้องทำการ
ครั้งนี้ให้มหาชนทราบโดยละเอียดต่อไป

ประกาศ ณ วันที่ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๐๑

จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์

หัวหน้าคณะปฏิวัติ

งานเบื้องต้นของการปฏิวัติ

ประกาศของคณะปฏิวัติ

ฉบับที่ 5

โดยที่คณะปฏิวัติเห็นสมควรที่จะให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย เสียใหม่ ให้เป็นไปตามความเหมาะสม ฉะนั้น ในอันนี้จึงให้

1. ยกเลิกรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475 แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2495
2. สถาปนาราษฎร สมาชิกแห่งสภาผู้แทนราษฎร และคณะรัฐมนตรี เป็นอันสิ้นสุดลง
3. ศาลทั้งหลายที่มีอำนาจดำเนินการพิจารณา และพิพากษาอรรถคดี ให้เป็นไปตามบทกฎหมาย เช่นเดิมทุกประการ
4. คณะปฏิวัติจะได้รับการบริหารประเทศ โดยมีกองบัญชาการปฏิวัติ ซึ่งมีจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นหัวหน้าคณะปฏิวัติในนามของปวงชนชาวไทย เป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุด รักษาสถานการณ์ทั่วราชอาณาจักร ทั้งนี้จนกว่าจะได้ตั้งคณะรัฐมนตรีขึ้นใหม่
5. ให้ปลัดกระทรวงทุกกระทรวงรักษาการณ์ในหน้าที่และบรรดาอำนาจที่กฎหมายได้บัญญัติไว้ว่าเป็นอำนาจของรัฐมนตรี ให้เป็นอำนาจของปลัดกระทรวง การปฏิบัติงานให้ขึ้นตรงต่อหัวหน้าปฏิวัติ ราชการใด ๆ เป็นงานปกติ ให้ปลัดกระทรวงสั่งทำไปตามระเบียบปฏิบัติที่เคยทำมา ส่วนเรื่องที่เป็นปัญหาและมีความยุ่งยาก ถ้าหากเป็นเรื่องควนให้ปลัดกระทรวงเสนอขอความวินิจฉัยต่อหัวหน้าคณะปฏิวัติ โดยผ่านทางหัวหน้ากองอำนวยการ สำหรับราชการทหารให้ผ่านหัวหน้ากองอำนวยการฝ่ายทหาร สำหรับข้าราชการฝ่ายพลเรือน ให้ผ่านทางหัวหน้ากองอำนวยการฝ่ายพลเรือน

คณะปฏิวัติขอให้พี่น้องประชาชนพลเมืองไว้วางใจว่า คณะปฏิวัติจะดำเนินการเพื่อจุดประสงค์อันเดียว คือประโยชน์และความปลอดภัยของประเทศชาติ ทหาร ตำรวจ ซึ่งรักษาการณ์อยู่ตามจุดต่าง ๆ ทั่วประเทศ มีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อย ค้ำครองให้ความปลอดภัยแก่ประชาชนทั่วไป แต่ในเวลาเดียวกันทหารตำรวจที่รักษาการณ์อยู่นั้นก็ได้รับคำสั่งให้ทำการปราบปรามอย่างเข้มแข็งถ้าหากจะมีเรื่องร้ายไม่สงบ เกิดขึ้น

คณะกรรมการฯ ยังไม่ทำการตรวจว่าหนังสือพิมพ์ หนังสือพิมพ์ทั้งหลายอาจพิมพ์จำหน่ายได้ โดยไม่ต้องผ่านการตรวจจากตน เพราะคณะกรรมการฯ เชื่อใจว่าหนังสือพิมพ์ทั้งหลายจะให้ความร่วมมือ แก่การปฏิบัติครั้งนี้ด้วยวิธีเสนอข่าวความเคลื่อนไหวต่าง ๆ ตามที่เป็นจริงและด้วยความ เป็นธรรม ให้ความคิดเห็นโดยบริสุทธิ์ใจในทางที่จะช่วยกันสร้าง ไม่ใช่ทางทำลายการกระทำใด ๆ ของ หนังสือพิมพ์ที่เป็นไปในทางก่อเรื่องร้าย เสนอความเห็นต่อประชาชนหรือปราศจากความ เป็นธรรม จะต้องถูกยับยั้งด้วยอำนาจปฏิบัติ ซึ่งจำเป็นสำหรับรักษาความสงบและความปลอดภัยของประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งหนังสือพิมพ์ทำตนเป็นปากเสียงของชนต่างชาติ ออกเสียงเถียงแทนหรือเชิดชู ลัทธิที่เป็นภัย เช่นลัทธิคอมมิวนิสต์ หรือพยายามยุแหย่ให้แตกความสามัคคีในชาติโดยทางตรงและ ทางอ้อม หรือโดยวิธีการอย่างใดอย่างหนึ่ง จะต้องประ สบกับการปราบปรามอย่างเด็ดขาด

ประกาศ ณ วันที่ 20 ตุลาคม 2501

จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์

หัวหน้าคณะกรรมการ

เหตุที่ต้องมีการ ปฏิวัติ

ประกาศของคณะปฏิวัติ

ฉบับที่ 4

เนื่องจากประกาศฉบับที่ 1 ของคณะปฏิวัติที่ได้อำนาจให้ประชาชนทราบว่าการยึดอำนาจ ครั้งนี้ ได้กระทำด้วยความจำเป็นที่สถานการณ์ทั้งภายในและภายนอกครั้งถึงเครียด เป็นภัย ใหญ่หลวงแก่ประเทศไทย ไม่สามารถแก้ไขได้ด้วยวิธีอื่น ๆ ไม่สามารถหลีกเลี่ยงไปใช้วิธีใด นอกจากยึดอำนาจและทำการปฏิวัติในทางที่เหมาะสมนั้น คณะปฏิวัติขอชี้แจง เหตุผลให้แจ้งชัดต่อไป

ทางสถานการณ์ภายใน ลัทธิคอมมิวนิสต์เป็นภัยยิ่งใหญ่ เป็นที่ประจักษ์แจ้งอยู่ทั่วไปใน เรื่องความแทรกซึมของลัทธิคอมมิวนิสต์ที่พยายามสร้างอิทธิพลเหนือจิตใจของประชาชนชาวไทย การแทรกแซงของตัวแทนคอมมิวนิสต์มีอยู่ทุกกระเส ในทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม

ใช้วิธีโฆษณาชวนเชื่อและแผนการที่ฉลาดหลายอย่าง ทุ่มเทเงินทอง เป็นจำนวนมหาศาลดำเนินการทั้งในทางลับและเปิดเผย ทำความพยายามทุกวิถีทางที่จะให้เกิดความเสื่อมโทรม ส่ำร ส่ายในประเทศ ชุติโคตรราชบัลลังก์ ล้มล้างพระพุทธานุศาสน์ และทำลายสถาบันทุก ๆ อย่างที่ชาติไทยเราได้ผูกพันรักษามาด้วยความเสียสละอย่างยิ่งยวด

พวกตัวแทนและเครื่องมือของคอมมิวนิสต์โลกอกวน แต่ความยากลำบากในการที่จะทำการบริหารกิจการของประเทศให้ลุล่วงไปถึงจุดประสงค์อันเป็นคุณประโยชน์ เจริญก้าวหน้าทางประเทศที่ปรองดองกับความขัดข้องควย เหตุที่บุคคลพวกนั้นคอยแต่จะสร้างสถานการณ์ให้เกิดความกินแหนงแคลงใจให้กับประเทศที่เป็นมิตร รัฐบาลไม่มีเวลาหรือโอกาสที่จะระดมกำลังความคิดและกำลังแรงเพื่องานจรรโลงประเทศชาติ มีแต่ต้องเผชิญกับการก่อกวนและอุปสรรคภายในที่คนพวกนั้นสร้างขึ้นโดยจงใจแต่ที่จะทำลาย ยิ่งกว่านั้นยังพยายามทำทั้งในการติดต่อทางลับและการโฆษณาเปิดเผยให้ทางประเทศขาดความไว้วางใจในชาติไทย โดยมีได้คำนึงว่าการกระทำนั้น ๆ จะเกิดความเสียหายร้ายแรงแก่ประเทศไทยเพียงไร

ปวงชนชาวไทยได้เสียสละเสียสละยอมรับภาระอันหนักหน่วงเข้ามาใช้เพื่อเอาสิทธิและเสรีภาพเป็นทางจรรโลงประเทศชาติ แต่มีกนบางพวกบางเหล่าที่เห็นแก่ตัวเองแอบอิงเอาระบบรัฐธรรมนูเป็นทางก่อกวนทำลายความสงบ ใสสิทธิและเสรีภาพเป็นเครื่องมือขัดขวางความก้าวหน้าของการทำงาน ก่อความวุ่นวายแยกให้แตกความสามัคคีกันในชาติ จูงใจคนให้โน้มเอียงไปในทางเป็นปฏิปักษ์ซึ่งกันและกัน ต้องการจะเห็นแต่ความยุ่งยาก ความเสื่อมโทรม ส่ำร ส่ายและความแตกสลายของประเทศชาติในที่สุด

เรื่องทั้งหลายเหล่านี้ เป็นแผนร้ายพิสดารสำหรับประเทศไทย ไม่มีทางจะนำภัยด้วยวิธีการปลุกย่อย แต่ละเรื่องละรายไม่สามารถจะแก้ไขด้วยวิธีทางเปลี่ยนรัฐบาล เปลี่ยนตัวคนหรือเพียงแค่แก้ระบบบางอย่าง เปรียบปรจจุโรคร้ายที่ไม่มีทางรักษาด้วยยาภิทยา จำต้องใช้ชีวิตเฝ้าคัดถึงขั้นสัลยกรรม การปฏิวัติเป็นวิธีเดียวที่จะรักษาโรคร้ายของประเทศชาติดังที่กล่าวมาแล้ว

นอกจากเหตุการณ์ภายใน เหตุการณ์ภายนอกก็เพิ่มความลำบากหนักใจยิ่งขึ้นทุกที โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแดนดินใกล้เคียงกับประเทศไทย เหตุร้ายอาจจะเกิดขึ้นในวันพรุ่งนี้ และ

ถ้าเหตุร้ายเหล่านั้นเข้ามาถึงประเทศไทยในขณะที่บ้านเมืองของเราเต็มไปด้วยความคิดทำลายกัน
ความเป็นปรักหักพังกันและกัน ความกลั่นแกล้ง เสกสรวงสร้างสถานการณ์ที่ร้าย และความ
ต้องการของคนพวกที่อยากเห็นความเสื่อมโทรม สลายอยู่เช่นนั้น ประเทศชาติก็จะถึงความ
แตกดับโดยไม่มีปัญหา ทางเดียวที่จะกอบกู้ประเทศชาติไว้ได้ก็ด้วยการตัดสินใจเสี่ยงภัยต่อสู้กับ
ความคิดในทางทำลาย หาทางสร้างสรรค์เสถียรภาพให้แก่ประเทศไทยใหม่ ให้อยู่บนรากฐาน
ตามระบอบประชาธิปไตยอย่างมั่นคง จักร ระบบ เศรษฐกิจและสังคมที่เหมาะสมกับความเป็นอยู่ของ
ชาติและประชาชนชาวไทย เป็นแผนการจบบัดฉือปฏิบัติเป็นแนวทางที่ถาวร เพื่อให้เกิดผลแก่ประชาชน
อย่างทั่วถึง

และเพื่อให้บรรลุถึงจุดหมายอันนี้ จำเป็นที่คณะปฏิวัติต้องทำการยึดอำนาจโดยยกเลิก
รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475 แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2495 ด้วยเหตุ
ที่บทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญฉบับนี้ ยังไม่รัดกุมพอจะเกิดสถานการณ์ที่เป็นอยู่ในบัดนี้ได้ รัฐบาลต้อง
ลาออกไปก็ด้วยเหตุนี้ จึงจำเป็นต้องสร้างรัฐธรรมนูญใหม่ให้รัดกุมเข้มแข็งพอที่จะต่อสู้กับภัย
เฉพาะหน้าของประเทศไทย การเลิกรัฐธรรมนูญเป็นผลให้สภาผู้แทนราษฎรต้องหมดอายุไปด้วย
คณะปฏิวัติมีความเสียใจที่พฤติกรรมต้องเป็นเช่นนั้น ทั้ง ๆ ที่คณะปฏิวัติมีความคิดเป็นปฏิปักษ์
ต่อสภาแต่อย่างหนึ่งอย่างใด ตรงกันข้ามคณะปฏิวัติเห็นอกเห็นใจที่สภาผู้แทนราษฎรและรัฐบาล
ที่ลาออกไป ได้ปฏิบัติงานมาโดยเต็มความสามารถ อุปสรรคทั้งหลายหรือภัยของชาติ ไม่ได้เกิด
จากการมีสภานิติบัญญัติ แต่เกิดจากพฤติกรรมอันพินาศที่สภาหรือรัฐบาลจะแก้ไขด้วย
เครื่องมือที่มีอยู่ในปัจจุบัน จำเป็นต้องสร้างเครื่องมือใหม่ให้มีทางจรรโลงประเทศไทยได้ตาม
ความปรารถนา

นอกจากเรื่องสร้างรัฐธรรมนูญใหม่แล้ว แผนการปฏิวัติในเรื่องอื่น ๆ จะเป็นอย่างไร
จะได้แจ้งให้มหาชนทราบในประกาศฉบับหลัง ๆ ในขั้นนี้คณะปฏิวัติขอยืนยันให้ทราบไว้ก่อนว่า

1. จะเคารพรักษาสันติสุขและบูรณภาพของดินแดนที่ได้ทำขึ้นในสันติภาพแห่งสหประชาชาติ
จะไม่ทำอะไรให้ฉิบพลาคละเมิดปัญญานั้น นอกจากจะมีเหตุการณ์จำเป็นต้องทำ เพื่อรักษา
ความปลอดภัยของประเทศไทยอย่างแท้จริง

2. จะเชิดชูรักษาไว้ซึ่งอิสรภาพของกาล ให้กาลมีอิสร สมบูรณ์ในการพิจารณาพิพากษา อรรถคดีตามกฎหมาย โดยไม่ต้องอยู่ใต้อาณัติของพลหรือการแทรกแซงอย่างหนึ่งอย่างใด จาก คณะปฏิวัติหรือจากรัฐบาลที่คณะปฏิวัติจะตั้งขึ้นเลย เป็นอันขาด

3. จะปฏิวัติตามพันธกรณีระหว่างประเทศอย่างสมบูรณ์ ความผูกพันใด ๆ ที่ประเทศไทย มีอยู่ตามสัญญา ระหว่างประเทศ คณะปฏิวัติและรัฐบาลซึ่งคณะนี้จักตั้งขึ้น จะถือปฏิบัติอย่าง เกรงคราญ และจะเคารพปฏิบัติตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศ ทั้งที่เป็นลายลักษณ์อักษร และที่เป็น ขนบประเพณีซึ่งยึดถือปฏิบัติกันมา ในระหว่างนานอารยประเทศทั้งหลาย นอกจากนั้นจะได้ ปฏิบัติหน้าที่อันมีอยู่ตามฐานภาคีในสนธิสัญญาป้องกันแห่งอาเซียมตะวันออกเฉียงใต้

4. ในประการสำคัญที่สุด คณะปฏิวัติยืนยันอยู่เสมอว่า พระมหากษัตริย์กับชาติไทยจะ แยกจากกันไม่ได้ ประวัติศาสตร์ของชาติไทยตั้งแต่ต้นมาจนบัดนี้ ตั้งอยู่บนรากฐานสถาบันที่ว่า พระมหากษัตริย์ทรง เป็นสัญลักษณ์ของชาติ และทั้ง เป็นมิ่งขวัญของปวงชน คณะปฏิวัติจะรักษา รากฐานแห่งสถาบันอันนี้ไว้ โดยเต็มกำลังความสามารถ และจะกระทำทุกวิถีทางที่จะให้องค์ พระมหากษัตริย์ทรงอยู่ในฐานะเป็นที่เคารพสักการะ จะมีให้มีการละเมิดอย่างหนึ่งอย่างใดต่อ พระองค์ ต่อพระบรมวงศานุวงศ์ และต่อราชประเพณีที่ชาติไทยได้ เชิดชูยกย่องมาตลอดกาล

ให้ประชาชนมั่นใจว่า คณะปฏิวัติจะรักษาคำมั่นสัญญาเป็นประกัน 4 ข้อ ที่กล่าวข้างต้นนี้ ผู้รักสงบ ผู้หวังดีต่อประเทศชาติ ผู้ที่ไม่ประกอบกรรมทำความแตกร้าง ทำลาย จะไม่ต้อง รับความกระทบกระเทือนอย่างหนึ่งอย่างใดในการปฏิวัติครั้งนี้เลย

ประกาศ ณ วันที่ 20 ตุลาคม 2501

จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์

หัวหน้าคณะปฏิวัติ

คณะปฏิวัติสั่ง เลิกพรรคการเมือง

ประกาศของคณะปฏิวัติ

ฉบับที่ ๘

ด้วยคณะปฏิวัติเห็นว่า สถานการณ์ของประเทศไทย เวลานี้ไม่สมควรที่จะให้มีพรรคการเมือง ฉะนั้น จึงให้ยกเลิกพรรค ราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. ๒๔๙๘ และบรรดาพรรคการเมืองที่ได้จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติดังกล่าวแล้วให้เป็นอันสิ้นสุดลง และจัดตั้งขึ้นใหม่มิได้ ทั้งนี้ ทั้งแทน เป็นต้นไป

ประกาศ ณ วันที่ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๐๑

จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์

หัวหน้าคณะปฏิวัติ

คณะปฏิวัติถวายความจงรักภักดีต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและราชบัลลังก์

ประกาศของคณะปฏิวัติ

ฉบับที่ ๙

เพื่อยืนยันถึงความจงรักภักดี อันมีต่อองค์พระประมุขของชาติ ตามข้อความที่คณะปฏิวัติได้ประกาศไปแล้วหลายหน คณะปฏิวัติจึงได้มีหนังสือกราบบังคมทูลพระกรุณาไปถึง สำนักขอความทอไปนี้

ที่ ๘/๒๕๐๑

กองบัญชาการคณะปฏิวัติ

๒๐ ตุลาคม ๒๕๐๑

ขอ เศษ ฝ้าละของสุลัทธิพระบาทปก เกลาปกกร ะหมอน

ข้าพร ะพุทธเจ้า จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ หัวหน้าคณะปฏิวัติ ในนามของปวงชนชาวไทย
ขอพร ราชทานพร ะบรมราชว ไรกาส กราบบังคมทูลพร ะกรุณาทราบฝ้าละของสุลัทธิพระบาท

ด้วยคณะปฏิวัติได้ยึดอำนาจการปกครองประเทศ เพื่อแก้ไขสถานการณ์ที่กำลังเป็นภัยต่อชาติ
คงปรากฏในสำเนาประกาศฉบับที่พูดแล้วว่า ถวายมาพร้อมกับหนังสือกราบบังคมทูลฉบับนี้ ความใน
ประกาศเหล่านั้นแสดงแจ้งชัดว่าภัยเฉพาะหน้าของประเทศชาติ ที่จำเป็นต้องป้องกันแก้ไขโดยด่วน
และด้วยวิธีการทุกอย่างที่สามารถทำได้ คือ ภัยคอมมิวนิสต์ ซึ่งถ้ามิได้แก้ไขป้องกันทันเวลาที่
ก็จะนำความล่มจมมาไว้ประเทศไทย ราชบัลลังก์และสถาบันทุกอย่างจึงเป็นที่รักที่หวงแหนของ
ประชาชนชาวไทย

คณะปฏิวัติขอกราบบังคมทูลถวายปฏิญาณว่า ในการปฏิวัติครั้งนี้ ถึงแม้จำเป็นต้อง
เปลี่ยนแปลงสถาบันแห่งชาติในทางหนึ่งทางใด แต่สิ่งหนึ่งซึ่งคณะปฏิวัติจะไม่ยอมให้มีการเปลี่ยนแปลง
คือระบอบที่มีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขแห่งรัฐ คณะปฏิวัติจะยืนหยัดคำรกรักษา ระบอบนี้ต่อไป
คณะปฏิวัติได้ให้คำมั่นสัญญาในเรื่องนี้แก่ประชาชนในประกาศหลายแห่งหลายตอนที่ได้ประกาศไปแล้ว
และขอถวายคำมั่นสัญญานี้ เป็นส่วนหนึ่งของพระองค์ครั้งหนึ่ง รัฐธรรมนูญที่จะจัดทำใหม่ก็คงจะรักษา
ระบอบนี้ไว้อย่างมั่นคงอีก

คณะปฏิวัติจะถวายความปลอดภัยแก่ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท สมเด็จพระบรมราชินีนาถ
พระราชโอรส พระราชธิดา พระบรมวงศานุวงศ์ ตลอดจนถึงคณะองคมนตรีอย่างเข้มงวดกวดขัน
และจะป้องกันมิให้การละเมิดทุกสถานเกิดขึ้นในระบอบนี้

ควรมิควรสุดแก่พระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม

ขอ เคารพ

ข้าพระพุทธเจ้า

จอมพล ส. ชนรัชต์

หัวหน้าคณะปฏิวัติ

ตามข้อความในหนังสือกราบบังคมทูลดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าคณะปฏิวัติมีความ
เคารพสักการะเนืองแน่นในองค์พระมุขของชาติเพียงใด และยังขอเป็นมั่นต่อประชาชนชาวไทยในทันที
อีกครั้งหนึ่งว่า คณะปฏิวัติจะไกร่รักษาเราชาติไว้จนถึงที่สุด องค์พระมหากษัตริย์จะต้องได้รับ
การเทอดทูนไว้ตลอดไป คณะปฏิวัติจะไม่เปลี่ยนแปลงรากฐานระบอบการปกครอง อันมีพระองค์ท่าน
พร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ พระราชโอรส พระราชธิดา พระบรมวงศานุวงศ์

ตลอดทั้งองคมนตรี โดยจะมีให้มีการประชุมราย หรือการละเมียดอย่างหนึ่งอย่างใดเป็นอันขาด

ประกาศ ณ วันที่ ๒๑ ตุลาคม ๒๕๐๑

จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์

หัวหน้าคณะปฏิวัติ

พระบรมราชโองการต่อหัวหน้าคณะปฏิวัติ

ประกาศของคณะปฏิวัติ

ฉบับที่ ๑๐

ตามประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ ๙ แจ้งให้ทราบว่า คณะปฏิวัติได้มีหนังสือ ที่ ๘/๒๕๐๑ ลงวันที่ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๐๑ กราบถวายบังคมทูลพระกรุณาไปตั้งรายละเอียด ตามสำเนาที่ ประกาศให้ทราบแล้วนั้น บัดนี้ได้รับหนังสือจากราชเลขาธิการในพระองค์ฯ แจ้งถึงพระราชปรารภและพระบรมราชโองการให้ทราบ ดังต่อไปนี้

ที่ ๒๑๘๓/๒๕๐๑

สำนักพระราชเลขาธิการ

๒๑ ตุลาคม ๒๕๐๑

เรียน หัวหน้าคณะปฏิวัติ

อ้างถึง หนังสือกราบบังคมทูล ที่ ๘/๒๕๐๑ ลง ๒๐ ตุลาคม ๒๕๐๑

ตามที่ท่านกราบบังคมทูลพระกรุณาเกี่ยวกับการที่คณะปฏิวัติได้ยึดอำนาจปกครองประเทศ พร้อมทั้งทูลเกล้าฯ ถวายสำเนาประกาศรวม ๙ ฉบับ ที่ได้ประกาศแก่ประชาชน ความละเอียดปรากฏอยู่แล้วนั้น

ความทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทแล้วมีพระราชกระแสว่า จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยซึ่งตั้งที่แสดงในประกาศเหล่านี้ ที่รักษาความปลอดภัย และประโยชน์สุขของประเทศชาติ ตลอดจนส่งเสริมความเจริญของบ้านเมือง นับเป็นเจตนาอันดี เมื่อได้ทั้งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยแล้ว ควรจะ

ไต่พยายาคำ เสนอการต่าง ๆ ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ยึดมั่นในประโยชน์ส่วนรวม การอันใดที่ยังต้องกระทำต่อไปอีกข้างหน้า ก็ขอให้ใคร่ครวญให้รอบคอบ เพื่อบรรลุผลตามจุดประสงค์โดยแท้จริง ทั้งจงสังวรในคำรับรองที่ได้ให้ไว้ในประกาศเหล่านี้ให้จงมาก ก็จงอนุโมทนา

(ลงพระนาม) นิกร เทวัญ เทวกุล

(หม่อมเจ้านิกร เทวัญ เทวกุล)

ราชเลขาธิการ

คณะกรรมการได้รับทราบด้วยความรู้สึกราบซึ่งในพระมหากรุณาธิคุณล้นเกล้าล้นกระหม่อม และจะได้ปฏิบัติให้เป็นไปตามพระราชประสงค์ทุกประการ

ประกาศ ณ วันที่ 21 ตุลาคม 2501

จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์

หัวหน้าคณะกรรมการ

แผนการดำเนินงานต่อไปของคณะกรรมการ

ประกาศของคณะกรรมการ

ฉบับที่ 11

คณะกรรมการ ขอประกาศให้ประชาชนทราบแผนดำเนินงานของคณะกรรมการที่จะจัดทำดังต่อไปนี้

1. เนื่องจากการกระทำครั้งนี้ เป็นการปฏิบัติ ไม่ใช่เพียงรัฐประหารอย่างที่เคยทำกันมาในครั้งก่อน ๆ คณะรัฐบาลที่จะจัดตั้งขึ้นในขั้นตอนนี้ จึงจะมีรูปเป็นรัฐบาลปฏิบัติในระยะหัวเลี้ยวหัวต่อแห่งการเปลี่ยนแปลง รัฐบาลปฏิบัติจะประกอบด้วยนายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีมีจำนวนตามสมควร แก่กิจการที่จะต้องบริหาร ดังจะได้ประกาศรายนามให้ทราบต่อไป

2. จะได้ตั้งสภาร่างรัฐธรรมนูญ ประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อร่างรัฐธรรมนูญใหม่ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ รายชื่อสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญจะได้ประกาศต่อไป

3. นอกจากหน้าที่ร่างรัฐธรรมนูญใหม่แล้ว จะได้ให้สภาร่างรัฐธรรมนูญมีหน้าที่เป็น
 สถานิติบัญญัติในระยะเวลาปฏิวัติอีกด้วย การออกกฎหมายในขณะนี้ต้องผ่านสภานี้ นอกจากนั้น
 สภาร่างรัฐธรรมนูญยังมีอำนาจหน้าที่อย่างอื่น ซึ่งจะได้บัญญัติไว้ในประกาศทั้งสภาร่างรัฐธรรมนูญ

4. จัดการแก้ไขและปรับปรุง เศรษฐกิจแห่งชาติให้ดีขึ้น และเข้าสู่มาตรฐานที่พึงพอใจ
 โดยนำเอาหลักนิยมในระบอบประชาธิปไตยมาปรับปรุงให้เหมาะสมกับความเป็นอยู่ของประชาชน
 ชาวไทยทั้งในทางกลไกกรรมและอุตสาหกรรม สำหรับงานนี้ จะได้ตั้งคณะกรรมการวางแผนการ
 เศรษฐกิจแห่งชาติ ทั้งระยะสั้นและระยะยาวให้เป็นแผนการถาวร ซึ่งรัฐบาลตั้งขึ้นภายหลัง
 จะต้องยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติสืบเนื่องกัน ไม่ยกเลิกหรือเปลี่ยนใหม่ง่าย ๆ ตามอารมณ์ของผู้ที่
 เข้ามาเป็นรัฐบาล จะได้ประกาศชี้แจงให้ราษฎรทราบและเข้าใจแผนการ และผลที่สำเร็จ
 เป็นปี ๆ ไป

5. เพื่อให้ผลดังกล่าวในข้อ 4 โดยเฉาะอย่างยิ่ง เพื่อให้แผนการเศรษฐกิจเป็น
 แผนการถาวรที่รัฐบาลจะต้องปฏิบัติสืบเนื่องกันไป จะต้องให้มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดในระหว่าง
 รัฐธรรมนูญกับแผนการเศรษฐกิจ และจะต้องเอาหลักการ เศรษฐกิจ เข้าบรรจุไว้ในรัฐธรรมนูญ
 เท่าที่จะทำได้ และจะต้องประกาศแผนการดำเนินการ เศรษฐกิจพร้อมกับการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ
 หรือในเวลาใกล้เคียงกัน

6. แก้ไขปรับปรุงระเบียบการคลัง การปกครอง การศึกษาและอื่น ๆ บรรดาที่
 อยู่ในลักษณะงานปฏิบัติ โดยออกกฎหมายผ่านสภาร่างรัฐธรรมนูญ

7. เมื่อได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญใหม่ ซึ่งสภาร่างรัฐธรรมนูญได้ร่างขึ้นแล้ว การบริหาร
 ประเทศก็จะได้ เป็นไปตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนั้น

ประกาศ ณ วันที่ 22 ตุลาคม 2501

จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์

หัวหน้าคณะปฏิวัติ

คณะปฏิวัติปราบคอมมิวนิสต์อย่างเด็ดขาด

ประกาศของคณะปฏิวัติ

ฉบับที่ 12

โดยที่การกระทำความผิดต่อพระราชบัญญัติป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์

พ.ร. 2495 เป็นความผิดที่มีเหตุพิเศษเกี่ยวกับความมั่นคงของประเทศ และความสงบเรียบร้อยของประชาชน เฉพาะอย่างยิ่งในสถานการณ์ที่เป็นอยู่ในขณะนี้ จึงสมควรดำเนินการด้วยความเด็ดขาดให้เด็ดขาด เพื่อความมั่นคงของประเทศและความสงบสุขของประชาชน และโดยที่บัดนี้ ได้มีประกาศใช้กฎอัยการศึกแล้ว

หัวหน้าคณะปฏิวัติ จึงมีคำสั่งดังต่อไปนี้

1. บรรดาคนที่มิชอบกล่าวหาว่า การทำความผิดต่อพระราชบัญญัติป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ พ.ร. 2495 ไม่ว่าในข้อหาการทำความผิดอย่างอื่นด้วยหรือไม่ และไม่ว่าผู้ต้องหาจะถูกควบคุมอยู่แล้วในวันก่อนหรือหลังวันประกาศนี้ ให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจควบคุมผู้ต้องหาไว้ตลอดระยะเวลาที่ทำการสอบสวน โดยมีท้องปฏิบัติการณ์ในเรื่องกำหนดระยะเวลาการควบคุมผู้ต้องหาตั้งที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย

2. บรรดาคนที่มิชอบกล่าวหาในข้อ 1 ให้อยู่ในอำนาจศาลทหารที่จะพิจารณาพิพากษา ทั้งนี้ ไม่ว่าการกระทำผิดในคดีนั้นจะไต่กระทำการขึ้นในวันก่อนหรือหลังวันประกาศใช้กฎอัยการศึก ลงวันที่ 20 ตุลาคม 2501

3. คำสั่งนี้ ไม่กระทบกระเทือนคดีที่อยู่ระหว่างพิจารณาของศาลในวันประกาศนี้

ประกาศ ณ วันที่ 22 ตุลาคม 2501

จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์

หัวหน้าคณะปฏิวัติ

ประกาศของคณะปฏิวัติ

ฉบับที่ 24

โดยที่คณะปฏิวัติได้ดำเนินการปราบปรามการเคลื่อนไหวของคอมมิวนิสต์อย่างเด็ดขาด และกำลังดำเนินการต่อไปไม่หยุดยั้ง ซึ่งเป็นที่กำหนดไว้ว่า จะต้องมีการปราบปรามจากพวกคอมมิวนิสต์ที่ยังซ่อนพรางตัวอยู่กันอย่างแนบเนียน และโดยที่วิธีการของคอมมิวนิสต์นั้น มีแต่การบ่อนทำลายมุ่งหมายแต่จะให้เกิดภัยพิบัติและความสับสนวุ่นวายขึ้นในหมู่ประชาชนโดยทุกวิถีทางและโดยไม่คำนึงถึงศีลธรรมใด ๆ ทั้งสิ้น ดังนั้น คณะปฏิวัติจึงได้กำหนดให้ถือว่าความผิดอันเกี่ยวกับการก่อให้เกิดอันตรายต่อประชาชน ตามประมวลกฎหมายอาญา ตั้งแต่มาตรา 217 ถึงมาตรา 239 เป็นความผิดที่อยู่ในอำนาจศาลทหารที่จะพิจารณาตามประกาศของคณะปฏิวัติ ลงวันที่ 27 ตุลาคม 2501

หลังจากนั้น เพียง เล็กน้อย คือ เมื่อวันที่ 1 พฤศจิกายน 2501 บริเวณชอยพระสวัสดิ์ ตำบลบางลำภู จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เกิดการวางเพลิง รุ่งขึ้นอีกวันเดียวกัน การวางเพลิงก็เกิดขึ้นที่บางขุนพรหม ควบลักษณะของต้นเพลิงคล้ายคลึงกัน ซึ่งพอจะเห็นได้ทันทีว่า ความเสียหายลมหมของพี่น้องประชาชนที่เกิดขึ้นนั้น มาจากการก่อวินาศกรรมของพวกคอมมิวนิสต์อย่างไม่มีปัญหา ฉะนั้น คณะปฏิวัติจึงได้ประกาศเตือนให้ทราบทันที ในวันที่ 2 พฤศจิกายน 2501 นั้นเองว่าจะดำเนินการต่อไปโดยวิธีเด็ดขาด

แม้กระทั่งในวันที่ 3 และวันที่ 4 พฤศจิกายน ก็เกิดมีเพลิงไหม้ในพระนครศรีอยุธยา ในที่สุดพี่น้องชาวตลาดพลู จังหวัดธนบุรี ก็ต้องประสบกับชะตากรรม อันเกิดจากการวางเพลิงอีก เมื่อตอนสว่างของวันที่ 6 พฤศจิกายนนี้ จึงเจ้าหน้าที่สามารถจับตัวการผู้ลงมือวางเพลิงได้ในขณะเกิดเหตุ และจับผู้จ้างให้วางเพลิงได้ในโอกาสต่อมา ขณะที่กำลังเดินทางจะหนีออกนอกประเทศ จากผลแห่งการสืบสวนและสอบสวนของเจ้าหน้าที่ตำรวจ และกองบัญชาการคณะปฏิวัติ มีเหตุผลพอเพียงให้พิสูจน์ได้ว่า ความทุกข์ยากของพี่น้องชาวตลาดพลูนั้น เกิดจากน้ำมือของคอมมิวนิสต์อย่างแนบเนียน

ฉะนั้น โภคที่คณะปฏิวัติได้ประกาศแล้วว่า จะกระทำทุกสิ่งทุกอย่าง เพื่อความผาสุกของ
พี่น้องประชาชน ทั้งไต่ถามยืนยันว่า จะดำเนินการโดยเด็ดขาดแก่ผู้ทุจริต แต่พวกคอมมิวนิสต์ก็
มิได้หวาดเกรงคงก่อกรรมทำเข็ญให้แก่ประชาชนผู้สุจริตอีกจนได้ คณะปฏิวัติเห็นว่าไม่สามารถ
จะปล่อยให้พวกคอมมิวนิสต์แสดงความก่อกวนหาญไล่ต่อไป จึงได้จัดการประหารชีวิตผู้เป็นต้นเหตุ
ให้เกิดเพลิงไหม้ที่ศาลากลางพลู ทั้งแต่เมื่อคืนวันที่ 6 พฤศจิกายน ถิ่นนี้ และหากการปฏิบัติ
อันชั่วร้ายนี้ไม่หยุดยั้ง คณะปฏิวัติก็เสียใจที่จะดำเนินการตอบแทนอย่างรุนแรงมากขึ้นตามลำดับ

อย่างไรก็ดี พวกคอมมิวนิสต์ก็คงทำการวางเพลิงขึ้นอีก ในตอนกลางคืนวันที่ 7
พฤศจิกายน ที่บริเวณศาลากลางพลู จึงนับเป็นครั้งที่ 2 ในชั่วระยะเวลาห่างกันเพียงวันเดียวที่พี่น้อง
ประชาชนในบริเวณนั้นต้องประสบกับความวิบัติอันเกิดจากพวกคอมมิวนิสต์ ซึ่งคณะปฏิวัติรู้สึกเศร้า
สลดและเสียใจอย่างหาที่เปรียบมิได้

ฉะนั้น จึงขอประกาศให้พี่น้องชาวไทยและบรรดาชาวต่างประเทศทั้งหลายได้พึงสอคล้อง
ระฆังระฆังกัน อันจะเกิดตามมาและร่วมมือกับทางราชการ เพื่อช่วยกันกำจัดพวกคอมมิวนิสต์
ซึ่งเป็นศัตรูของชาติไทยให้สูญสิ้นไปจากดินแดนไทย และในโอกาสเดียวกันนี้ ขอแจ้งให้พวก
คอมมิวนิสต์ทราบเป็นครั้งสุดท้ายว่า หากยังคงดำเนินการให้เป็นภัยแก่ประชาชนชาวไทยและ
ประเทศไทยต่อไป ก็จะต้องได้รับการปฏิบัติตอบอย่างรุนแรงที่สุดอย่างไม่เคยมีในประวัติศาสตร์
ของประเทศไทย

สำหรับหน่วยราชการทุกแห่งทั่วราชอาณาจักร รวมทั้งองค์การต่าง ๆ ของรัฐบาลที่
ดำเนินการกิจเกี่ยวแก่สาธารณูปโภค ให้ทวีความเข้มแข็งในการรักษาการณ์ให้ยิ่งขึ้น

จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์

หัวหน้าคณะปฏิวัติ

1 พฤศจิกายน 2501

คณะกรรมการปรามปรามบุคคลอันธพาล

ประกาศของคณะกรรมการ

ฉบับที่ ๘๑

ด้วยปรากฏว่า ได้มีบุคคลประพฤติตนเป็นอันธพาล กระทำการด้วยตนเองหรือสนับสนุนบุคคลอื่น รังแกข่มเหง ชูเชื้อ หรือรบกวนให้เกิดความเดือดร้อนรำคาญแก่ประชาชน และในบางกรณีก็กระทำการแสดงตนให้บุคคลอื่นเกรงกลัว จำต้องขอมาตรการบางประการ ไม่กล้าขัดขืนหรือร้อง เรียกร้องพนักงานเจ้าหน้าที่ให้ดำเนินการ เพราะเกรงภัยอันจะเกิดแก่ตน ทั้งนี้ นับเป็นอันตรายแก่ความสงบสุขของประชาชนพลเมืองทั่วไป นอกจากนั้น ยังปรากฏว่ามีบุคคลอยู่ไม่น้อยที่ดำรงชีพด้วยการกระทำความผิดตามกฎหมาย เช่น เป็นเจ้ามือการพนันสลากกินรวบอันเป็นภัยต่อเศรษฐกิจของชาติ คณะปฏิวัติเห็น เป็นการสมควรอย่างยิ่งที่เจ้าพนักงานฝ่ายปกครองและตำรวจจะได้จัดการปรามปรามบุคคล เช่นว่านั้น เพื่อบำบัดความสุจริตแก่ประชาชน และความเจริญของบ้านเมือง

หัวหน้าคณะปฏิวัติจึงมีคำสั่งดังต่อไปนี้

ข้อ ๑. ให้เจ้าพนักงานฝ่ายปกครอง และตำรวจ ตลอดจนพนักงานสอบสวนเอาใจใส่ โดยเคร่งครัด สืบสวนสอบสวนว่า บุคคล เช่น ที่กล่าวมาข้างต้นได้กระทำการอันใด ซึ่งเป็นการละเมิดต่อกฎหมายแล้ว และจัดดำเนินการต่อไปเพื่อการนี้ ถ้าปรากฏมีความจำเป็นต้องจับตัวมาควบคุมไว้ เพื่อทำการสอบสวนในข้อหาใด ก็ให้ดำเนินการไปโดยเคร่งครัด และให้เจ้าพนักงานสอบสวนคุมตัวไว้ทำการสอบสวนได้ไม่เกินสามสิบวันนับแต่วันเริ่มควบคุมตัว

ข้อ ๒. ถ้ามีความจำเป็นต้องควบคุมเกินกำหนดเวลาที่กล่าวแล้ว เพื่อให้การสอบสวนเสร็จสิ้นก็ให้ส่งตัวผู้ต้องหาไปศาล ให้พนักงานอัยการ หรือพนักงานสอบสวนยื่นคำร้องต่อศาลขอหมายจับผู้ต้องหาไว้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ในกรณีที่พนักงานสอบสวนได้ควบคุมตัวผู้ต้องหาไว้สอบสวนความผิดในข้อหาที่มีไว้เป็นความผิด ซึ่งศาลมีอำนาจพิจารณาพิพากษา และเป็นคดีที่ต้องฟ้องให้ศาลไต่สวนมูลฟ้องคดี หรือเป็นคดีที่อยู่ในอำนาจศาลแขวงที่พิจารณาพิพากษาก็ ให้ดำเนินการไปตามกฎหมาย ว่าด้วย

การจัดตั้งศาลแขวง และวิธีพิจารณาความอาญาในศาลแขวง
ทั้งนี้ ทั้งแก่บัดนี้ เป็นต้นไป

ประกาศ ณ วันที่ ๘ พฤศจิกายน ๒๕๐๑

จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์

หัวหน้าคณะปฏิวัติ

ประกาศของคณะปฏิวัติ

ฉบับที่ ๔๓

เนื่องจากปรากฏว่า บุคคลที่ประพฤติตนเป็นอันธพาล ซึ่งพนักงานเจ้าหน้าที่ได้จับกุมตัว มาควบคุมไว้ เพื่อทำการสอบสวนตามประกาศของคณะปฏิวัติ เมื่อครบกำหนดสามสิบวันแล้ว บุคคลผู้นั้นยังมีนิสัยและความประพฤติเป็นอันธพาลอยู่ เมื่อปล่อยตัวไปก็จะไปกระทำความผิด ก่อให้เกิดความเดือดร้อนรำคาญแก่ประชาชนอีก คณะปฏิวัติเห็นว่า เท่าที่ได้ดำเนินการจับกุมปราบปรามผู้ประพฤติตนเป็นอันธพาล เริ่มแต่จนบัดนี้ ประชาชนส่วนมากได้รับความร่มเย็นเป็นสุข เอนคลายความเดือดร้อนและหวาดเกรงภัย อันจะถูกรุมเหงะรังแกโดยไม่เป็นธรรม แก่ความเดือดร้อนหวาดเกรงภัยดังกล่าวนี้หาหมดสิ้นไปไม่ ในเมื่อบุคคลที่ประพฤติตนเป็นอันธพาลนี้ ยังไม่ละเลิกลัษณียและถูกปล่อยตัวออกมาอีก คณะปฏิวัติมีเจตนาอันแรงกล้าที่จะกวาดล้างปราบปรามและทำการอบรมนิสิตผู้ประพฤติตนเป็นอันธพาล ให้กลับตนเป็นพลเมืองดี เพื่อประโยชน์และความผาสุกของประชาชน

หัวหน้าคณะปฏิวัติจึงมีคำสั่ง ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑. บุคคลที่ประพฤติตนเป็นอันธพาลซึ่งถูกควบคุมตัวไว้ เพื่อทำการสอบสวนตามประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๒๑ ครบกำหนดสามสิบวันแล้ว ถ้าผู้นั้นยังมีความประพฤติชั่วร้ายสำหรับจังหวัดพระนคร จังหวัดธนบุรี และข้าราชการจังหวัด สำหรับจังหวัดอื่น ๆ นอกจากจังหวัดพระนคร และจังหวัดธนบุรี เห็นว่าบุคคลผู้นั้นยังมีนิสัยและความประพฤติเป็นอันธพาลอยู่ก็ให้ถือว่าผู้นั้นยังชั่วร้ายต่อไปยังสถานอบรมและฝึกหัด

ข้อ ๒. ให้กระทรวงมหาดไทยจัดพิมพ์สถานอบรมและฝึกอาชีพขึ้น กับให้จัดตั้งคณะกรรมการขึ้นคณะหนึ่งหรือหลายคณะ แต่ละคณะมีจำนวนไม่มากกว่าสามคน สำหรับพิจารณาดำเนินการ เกี่ยวกับการควบคุม การอบรม การฝึกอาชีพและการปล่อยบุคคลที่ถูกควบคุม

ให้คณะกรรมการพิจารณาและมีคำสั่งทุก ๆ สามเดือน ว่าบุคคลที่ถูกควบคุมนั้น บุคคลใด ควรให้ควบคุมไว้ หรือให้ปล่อยตัวไป การปล่อยตัวนั้น คณะกรรมการจะกำหนดให้มีประกันหรือ ทัณฑ์ขังหรือไม่ได้

ข้อ ๓. ให้ถือว่า บุคคลที่มีฐานะการตำรวจนครบาล หรือผู้ว่าราชการจังหวัด สั่งให้ ปล่อยตัวไปอยู่ในสถานอบรมและฝึกอาชีพ เป็นผู้อยู่ในระหว่างคุมขังตามอำนาจของพนักงานสอบสวน ตามความหมายของประมวลกฎหมายอาญา ซึ่งถ้าหลบหนีก็มีความผิด ต้องระวางโทษตามประมวล กฎหมายนั้น

ทั้งนี้ ทั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

ประกาศ ณ วันที่ 10 มกราคม ๒๕๐๒

จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์

หัวหน้าคณะปฏิวัติ

คณะปฏิวัติสั่ง เสริมกิจการอุตสาหกรรม

ประกาศของคณะปฏิวัติ

ฉบับที่ ๓๓

โดยที่พระราชบัญญัติส่งเสริมอุตสาหกรรม พ.ศ. ๒๔๙๗ เป็นบทบัญญัติไม่รัดกุมเพียงพอ ยังเป็นอุปสรรคแก่การดำเนินงานเพราะความสับสนในพิธีการและยังไม่ได้ความสะดวกเพียงพอที่จะชักจูงให้เอกชน ทั้งคนไทยและคนต่างประเทศ ลงทุนประกอบการอุตสาหกรรมขึ้นในประเทศไทย คณะปฏิวัติเห็นว่า ควรจะให้มีการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายที่ว่านี้เสียใหม่ ในเมื่อได้มีสถานการณ์บัญญัติขึ้นแล้ว แต่เพื่อให้กิจการได้ดำเนินไปด้วยความเหมาะสมในขณะนี้ จึงเห็นสมควรให้มีข้อกำหนด บกพร่องการ เพื่อเป็นการส่งเสริมอุตสาหกรรมภายในประเทศให้ดีขึ้นโดยรวดเร็ว เพื่อนำความ เจริญก้าวหน้ามาสู่ประเทศชาติ

หัวหน้าคณะปฏิวัติ จึงมีคำสั่งดังต่อไปนี้

ข้อ 1. กิจการอุตสาหกรรม ซึ่งได้มีพระราชกฤษฎีกาหรือคำสั่งของหัวหน้าคณะปฏิวัติ ให้ได้รับการส่งเสริมนั้น บุคคลธรรมดาคนเดียวกันก็ดี หลายคนร่วมกันก็ดี หรือนิติบุคคลไม่ว่าจะเป็น บริษัทหรือห้างหุ้นส่วน ไม่ว่าจะเป็นไทยหรือต่างประเทศ ย่อมมีสิทธิที่จะประกอบได้โดยเท่าเทียมกัน และถ้าได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการตามประกาศนี้แล้ว ย่อมได้รับหลักประกันจากรัฐดังต่อไปนี้

(1) รัฐจะไม่ตั้งโรงงานอุตสาหกรรมขึ้นใหม่ เพื่อแข่งขัน

(2) รัฐจะไม่โอนกิจการอุตสาหกรรมของ เอกชนมาเป็นของรัฐ

ข้อ 2. ผู้ประกอบอุตสาหกรรมโดยได้รับอนุมัติจากคณะกรรมการดังกล่าว

ในข้อ 1. จะได้รับสิทธิพิเศษ ดังต่อไปนี้

(1) ได้ขอลาการเข้าสำหรับเครื่องจักร ส่วนประกอบและอุปกรณ์ที่ใช้ในกิจการอุตสาหกรรม เพื่อเริ่มประกอบกิจการอุตสาหกรรม หรือ เมื่อขยายงานขนาดใหญ่ ทั้งนี้ ไม่รวมถึงสิ่งทีผลิตหรือห่อหุ้มได้ในประเทศ

(2) ในกรณีที่ผู้ประกอบอุตสาหกรรมเป็นบริษัทหรือห้างหุ้นส่วน นิติบุคคล ในระยะเวลาเริ่มกิจการจะได้ออกเงินไม่ทอง เสียภาษีเงินได้ ซึ่งได้จากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์อันเป็นผลผลิตจากงานอุตสาหกรรมนั้น ในระยะเวลาตามที่คณะกรรมการตามที่ประกาศนี้ จะได้ออกกำหนดไว้ให้ตามความเหมาะสมเป็นราย ๆ ซึ่งต้องไม่ต่ำกว่าสองปี และไม่เกิน 5 ปี

(3) โดยปกติจะอนุญาตให้ส่งผลิตภัณฑ์ออกนอกประเทศได้ เว้นแต่ในกรณีจำเป็นเพื่อประโยชน์แก่ เศรษฐกิจของประเทศเท่านั้น

(4) อนุญาตให้นำเงินออกนอกประเทศ เป็นเงินตราต่างประเทศต่าง ๆ ในเมื่อเงินนั้นเป็นเงินทุน หรือ เป็นผลกำไรอันเกิดจากเงินทุนที่มาจากต่างประเทศ ภายหลังที่ได้เสียภาษีอากรตามกฎหมายแล้ว โดยขออนุมัติทางทางการ ซึ่งจะได้อพิจารณาด้วยดีที่สุด เท่าที่การเงินจะอำนวยได้

(5) อนุญาตให้ช่างฝีมือและผู้นำาณกิจการอุตสาหกรรมเข้าประเทศได้ไม่ว่าจะเกินกำหนดอัตราควบคุมจำนวนคนเข้าเมือง ทั้งนี้ ตามที่คณะกรรมการตามประกาศนี้จะเห็นสมควร

ข้อ 3. ประกอบอุตสาหกรรมที่ได้รับอนุมัติจากคณะกรรมการตามประกาศนี้อาจได้รับสิทธิพิเศษ เมื่อคณะกรรมการได้พิจารณาเห็นสมควร เฉพาะอุตสาหกรรมนั้น ๆ ดังต่อไปนี้

(1) งดหรือลดการ เก็บภาษีศุลกากรขาเข้าสำหรับวัสดุที่จำเป็นต้องใช้ในกิจการอุตสาหกรรม และจำต้องสั่งมาจากต่างประเทศรวมทั้งวัสดุที่สิ้นเปลืองไปในการอุตสาหกรรม ในกำหนดระยะเวลาอันสมควร ทั้งนี้ไม่ว่าวัสดุที่สามารถจัดหาซื้อได้ในประเทศไทย

(2) งดหรือลดการ เก็บภาษีศุลกากร ขาออกสำหรับผลิตภัณฑ์ส่งออกนอกประเทศ ในกำหนดระยะเวลาอันเหมาะสม

(3) ได้รับความคุ้มครอง โดยห้ามสินค้าชนิดเดียวกันเข้าประเทศภายในระยะเวลาอันเหมาะสม

(4) ได้รับความคุ้มครอง โดยขึ้นภาษีสินค้าขาเข้าสำหรับสินค้าชนิดเดียวกัน ภายในระยะเวลาอันเหมาะสม

(5) ได้รับความคุ้มครอง โดยห้ามการประกอบกิจการชนิดเดียวกัน ภายในระยะเวลาอันเหมาะสม

ข้อ 4. คณะกรรมการตามประกาศนี้ คือ คณะกรรมการที่ปรึกษาการ เศรษฐกิจ ซึ่งหัวหน้าคณะปฏิบัติได้แต่งตั้งขึ้น

เมื่อมีคณะรัฐมนตรีบริหารราชการแล้ว คณะกรรมการนี้ได้แก่คณะกรรมการ ซึ่ง... คณะรัฐมนตรีจะได้ออกขึ้นเพื่อกำหนด

ข้อ 5. ตั้งแต่วันที่ประกาศนี้ใช้บังคับ เป็นต้นไป

(1) การประกาศนี้ไม่กระทบกระเทือนถึงสิทธิหรือประโยชน์ของบุคคลที่พึงได้ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมอุตสาหกรรม พ.ศ. 2497

(2) ขอความในประกาศนี้ขัดหรือแย้งกับพระราชบัญญัติส่งเสริมอุตสาหกรรม พ.ศ. 2497 ให้ใช้ความในประกาศนี้แทน

(3) สิทธิหรือประโยชน์ตามประกาศนี้ ให้สิ่งมีพึงได้แก่ผู้ประกอบการอุตสาหกรรมที่ได้รับการส่งเสริมแล้ว ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมอุตสาหกรรม พ.ศ. 2497 ด้วย แต่จะใช้สิทธิหรือประโยชน์ย้อนหลังไปไม่ได้ และโดยเฉพาะความใน ข้อ 2 (2) ให้ได้รับสิทธิหรือประโยชน์เพียงเท่าที่คณะกรรมการตามประกาศนี้กำหนด

ข้อ 6. กิจการอุตสาหกรรมประเภทใดบ้างที่จะได้รับการส่งเสริมนั้นจะได้ออกประกาศเป็นคราว ๆ

ประกาศ ณ วันที่ 5 ธันวาคม 2501

จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์

หัวหน้าคณะปฏิวัติ

คณะปฏิวัติสั่ง เลิกสุบผืน

ประกาศของคณะปฏิวัติ

ฉบับที่ 37

ด้วยคณะปฏิวัติได้พิจารณาเห็นว่า การเสผผืนเป็นที่รังเกียจในวงการสังคมและเป็นอันตรายแก่สุขภาพอนามัยอย่างร้ายแรง ประเภทต่าง ๆ ได้พยายามเลิกการเสผผืนโดยเด็ดขาดแล้ว จึงเห็นเป็นการสมควรให้เลิกการเสผผืนและการจำหน่ายผืนในประเทศไทยเสีย

หัวหน้าคณะปฏิวัติจึงมีคำสั่ง ดังต่อไปนี้

ข้อ 1. ให้เลิกเสผผืนและยกเลิกการจำหน่ายผืนทั่วราชอาณาจักร ทั้งนี้ให้เสร็จสิ้นในระยะเวลาตามประกาศนี้

ข้อ 2. เพื่อให้การเลิกเสผผืนเป็นไปโดยเรียบร้อยภายในระยะเวลาอันสมควร ให้กระทรวงการคลังทำเนิการ ดังต่อไปนี้

(1) ประกาศให้ผู้เสผผืนหรือผู้ผลิตซึ่งยังมีโคชันทะเบียนขอรับอนุญาตให้ไปขึ้นทะเบียนขอรับอนุญาตเสผผืนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ ให้เสร็จสิ้นภายในวันที่ 31 ธันวาคม 2501

(2) กวดขันมิให้ผู้ใดเสผผืนหรือผู้ผลิต ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2502 เป็นต้นไป นอกจากผู้ที่มีใบอนุญาตเสผผืน

(3) ให้ยุบเลิกร้านจำหน่ายผืนให้หมดสิ้นเด็ดขาด ภายในวันที่ 30 มิถุนายน

ข้อ 3. ให้กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงมหาดไทย จัดให้สถานพยาบาลและสถานพักฟื้น สำหรับผู้เสพยาเสพติดมารักษาพยาบาลและพักฟื้น

ข้อ 4. ภายในระยะเวลา 6 เดือน นับตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2502 เป็นต้นไป บุคคลที่เสพยาเสพติด ไม่ว่าจะมีใบอนุญาตให้สูบบุหรี่หรือไม่ ถ้าประสงค์จะเข้ารับรักษาพยาบาลและพักฟื้นในสถานที่ยกกล่าวในข้อ 3 ให้เจ้าหน้าที่รับตัวไว้รักษาพยาบาลและพักฟื้นได้ไม่เกินเก้าสิบวัน

ข้อ 5. นับแต่วันที่ 1 มกราคม 2502 เป็นต้นไป ผู้ใดเสพยาหรือมูลฝิ่นนอกจากมีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยฝิ่นแล้ว เมื่อพ้นโทษ ให้เจ้าพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจมีอำนาจส่งตัวผู้นั้นเข้าทำการรักษาพยาบาลและพักฟื้นในสถานที่ยกกล่าวในข้อ 3 ได้ ตามกำหนดเวลาที่เห็นสมควร ซึ่งต้องไม่เกินเก้าสิบวัน

ให้ถือว่า ผู้ที่อยู่ในสถานพยาบาลและสถานพักฟื้นตามความในวรรคก่อน เป็นผู้อยู่ในระหว่างคุมขังตามอำนาจของพนักงานสอบสวนตามความของประมวลกฎหมายอาญา ซึ่งถ้าหลบหนีก็มีความผิด ต้องระวางโทษตามประมวลกฎหมายนั้น

ประกาศ ณ วันที่ 9 ธันวาคม 2501

จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์

หัวหน้าคณะปฏิวัติ

(คัดจาก คณะรัฐมนตรี ประวัติและผลงานของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พลเอก จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ 17 มีนาคม 2507 หน้า 67 - 89)

แถลงการณ์ของคณะปฏิวัติ

พี่น้องชาวไทยที่รักและเคารพทั้งหลาย

ข้าพเจ้ามีความจำเป็นและจำต้องกระทำในกิจการบางสิ่งบางอย่างซึ่งที่เคยเรียนรู้ให้ทราบแล้วในคำประกาศแถลงการณ์ของข้าพเจ้าว่า ข้าพเจ้าจะกระทำทุกสิ่งทุกอย่างเพื่อความผาสุกของประชาชนคนไทย เป็นส่วนรวมโดยคำนึงถึงสิ่งอื่นใดทั้งสิ้น การเกิดอหิภิกขุที่ตลาดพุดชนบุรี เมื่อวันที่ 6 พฤศจิกายน 2501 เวลา 01.00 น. เช่นนั้น ข้าพเจ้าได้ทำการสืบทอดความหมายของอหิภิกขุที่เกิดขึ้นโดยการเจตนาจุดเผาของผู้หวังผลในทางมิชอบโดยปราศจากข้อสงสัย ดังนั้น ณ บัดนี้ข้าพเจ้าได้สั่งการประหารชีวิต เพื่อเป็นการใช้กรรมที่ได้กระทำไว้ และเจ้าหน้าที่ได้ปฏิบัติตามคำสั่งของข้าพเจ้าแล้ว

ข้าพเจ้าขอเรียนพี่น้องชาวไทยที่รักทั้งหลายอีกครั้งหนึ่งว่า ความเจ็บปวดเท่านั้นที่จะเป็นเครื่องจรรโลงประเทศชาติให้เจริญรุ่งเรืองยิ่งขึ้นไปได้ การควรหรือไม่ประการใด ข้าพเจ้าไม่คำนึงถึง ข้าพเจ้าคำนึงอยู่ทุกลมหายใจ เขาออกแต่เพียงว่าความผาสุกของพี่น้องชาวไทยทั้งหมด คือยอดปรารถนาของข้าพเจ้าเหนือสิ่งอื่นใดทั้งสิ้น ข้าพเจ้าจึงต้องตัดสินใจกระทำในครั้งนี้ และข้าพเจ้าขอรับผิดชอบแต่เพียงผู้เดียว

จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์

หัวหน้าคณะปฏิวัติ

6 พฤศจิกายน 2501

(คัดจาก สว่าง ดานเหลื่อ 37 ปีแห่งการปฏิวัติ พิมพ์ครั้งที่ 2 มหาวิทยาลัยรามคำแหง 2515 หน้า 442 - 443)

ภาคผนวก ข.

รายชื่อสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ จำนวน 240 คน
แต่งตั้ง เมื่อวันที่ 3 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2502

ภาคผนวก ข.

รายชื่อสมาชิกสภาาร่างรัฐธรรมนูญ จำนวน 240 คน

แต่งตั้ง เมื่อวันที่ 3 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2502

1. พลเรือตรี กมล สีตะกลิน	2. นาวาเอก กวี สิงหะ
3. พันตรี กระวี สุทัศน์ ณ อยุธยา	4. นายเกษม ศรีพิทักษ์
5. นายเกษม อุทยานิน	6. นายพลตำรวจจัตวา กระเบียร ทรูตานนท์
7. นาวาอากาศเอก กระแสร์ อินทรรัตน์	8. พลโท กฤษ ภูมกันต์
9. นาวาอากาศตรี กฤษยา สังขพิชัย	10. พลตรี กฤษณ์ สีวะรา
11. พันเอก เกรียงไกร อัทธะนันท์	12. พลจัตวา โกศล อ่อนสุวรรณ
13. นาวาอากาศเอก ไกวัลย์ ฉาวธาร	14. พลโท หลวงกัมปนาทแสนยากร
15. พันตรี ชูหะยานราอรอน	16. พลตรี ชูเสนาทิพ
17. หม่อมราชวงศ์กึกฤทธิ ปราโมช	18. พลเอก ทรวัญ สุทธาภิบาล
19. พลเรือตรี จรัส บุญบงการ	20. พลเรือตรี จรูญ เฉลิมเกียรติ
21. นายเจริญ ภัณฑโร	22. นาวาโท เจริญ รัชชชาติ
23. พันเอก จินดา ณ สงขลา	24. พลจัตวา จิตต์ สุนทานนท์
25. พันเอก จิตต์ ชนะโชติ	26. พันโท จิตต์กวี เกษะโกมล
27. พลโท จิตติ นาวิเสียร	28. นายจิตติ สุจิตกุล
29. พลตรี จำเป็น จารุเสียร	30. นายพลตำรวจตรี จรัส มัญญานนท์
31. นายจำลอง หะรินสุต	32. นายจาง รัตนวัตร
33. พลโท เจียม ภูโนทัย	34. พลเอก หลวงจุลบุตย์รยาง
35. พันเอก จุมพล ทองทาบ	36. นายพลตำรวจตรี ฉัตร หนูนาคี
37. พลโท ฉลอง อุฑาโกมล	38. นายฉลอง ปิงทร ะกุล
39. นายเฉลิม พรหมาก	40. พลอากาศเอก เฉลิมเกียรติ วัฒนางกูร
41. พันเอก เฉลิมชัย จารุวัตร	42. พลโท ชลอ จารุกัลล์

43. พลเรือตรี ชลี สีนุชโสภณ
45. นาวาอากาศโท ขาวฉาย สังขเนตร
47. พลเรือเอก หลวงชำนาญอรุณยุทธ
49. นายชำนาญ บุญบุรณ
51. พลเรือตรี ชื่น สอนแจ้ง
53. นาวาเอก เฉิดฉาย ถนอมยา
55. นาวาอากาศเอก ชู สุทธิโชติ
57. นายชู ประชาสสดี
59. พันตรี ชูวิทย์ เก่งถนอมมา
61. นายศิริกร ชัยนาม
63. หลวงดำรงศิริ เรข
65. พลตรี ถนอม นันทมานนท์
67. นายแถบ นิละนิธิ
69. นายทวี แรงขำ
71. พลตรี ทวีต เสนีวงศ์ ณ อยุธยา
73. พันตรี เทียนชัย ศิริสัมพันธ์
75. หม่อมราชวงศ์ ทองแท่ง ทองแถม
77. พันโท นิลนนท์ กระหม่อมทอง
79. พลตรี เนตร เขมะโยธิน
81. พลจัตวา บุญชัย บำรุงพงศ์
83. พันเอก บุญเรือน บัวจรรณ
85. นายบุญชนะ อัครดากร
87. นายบรรเจิก ชลวิจารณ์
89. พลโท บัญญัติ เทพหัสดิน ณ อยุธยา
91. พันเอก ประจวบ สุนทรากร
44. นายพลตำรวจจัตวา ชามู อังศุโชติ
46. พันตรี ชามูชัย วิเศษกุล
48. พันตรี ชำนาญ ภูมิวัตร
50. นายพลตำรวจเอก หลวงชาติตระการโกศล
52. พันเอก เชิดชัย ทองสิงห์
54. พันเอก โชติ หิรัญชัยศิริ
56. นายชู ณ ลำปาง
58. นาวาอากาศเอก ชูเพชร ดวงอุดม
60. พลเรือจัตวา คำว เพชรชาติ
62. นายเดชชาติ วงศ์โกมลเชษฐ
64. นายพันตำรวจเอก ทอศักดิ์ ยมนาค
66. นายถวิล สุนทรการกุล
68. พลจัตวา ชิง เจริญ กังขวนิช
70. นายทวี บุญยเกตุ
72. พลอากาศตรี เทพ เกษนุติ
74. พลจัตวา ทวนชัย โกศินานนท์
76. พลอากาศโท นักรบ บินשרี
78. พลเรือตรี นัย นพคุณ
80. พลอากาศเอก บุญชู จันทรเบกษา
82. พันเอก บุญมาก เทพบุตร
84. นาวาอากาศตรี บุญเปี่ยม ดวงอุไร
86. นายบุญรอด บินฮันต์
88. นายพลตำรวจตรี บันลือ เรืองทรงกุล
90. นายพลตำรวจตรี ประจวบ กิริยบุตร
92. พลเอก พระประจันตจัน

93. นายพลตำรวจตรี ประชา บุรณรัตน์
95. พันตรี ประเทียบ เทศวิกาล
97. พลโท ประพันธ์ กุลพิจิตร
99. พันตรี ประหยัด รอดโพธิทอง
101. พันโท ประยุทธ์ จารุณี
103. พลจัตวา ประยูร หนูนภักดิ์
105. นายประสงค์ บุญเวม
107. พันเอก ประเสริฐ ขรรคมหิรี
109. พันเอก เปรม ทินสุลลานนท์
111. พลโท ประจักษ์ รัสสิยานนท์
113. นายป๋วย อึ้งภากรณ์
115. พลเรือโท นิเว มีคุณเอี่ยม
117. พลโท พจน์ บุรณศิริ
119. พันเอก พร ธนภูมิ
121. พันเอก พงษ์ เกษนันทน์
123. พลอากาศตรี พิเชฐ บุญเสนา
125. นาวาอากาศโท พิน เจริญสุข
127. นายพันตำรวจเอก พงษ์ สมิติ
129. นายพงษ์สวัสดิ์ สุริโยทัย
131. นายพิศ บุญลาดถิ่น
133. พลจัตวา เพ็ญ กุฑาภักดิ์
135. นายพันตำรวจเอก ไมตรี บุญเย็น
137. พลอากาศโท มณี มหาสันตนะ เวชยันตรังสฤษฎ์
139. นายมาลัย ชูพินิจ
141. พันตรี ยุทธศักดิ์ คล่องทรงจโรช
94. พลตรี ประทีป จันทราภา
96. พันเอก ประเทือง อารินิจ
98. พลตรี ประมาณ อติเรกสาร
100. พันเอก ประสงค์ วีระปรี
102. นาวาอากาศ ประสาท พรหมประวัติ
104. พันตรี ประสงค์ กรีกุล
106. นายพลตำรวจโท ประเสริฐ รุจิรวงศ์
108. พันเอก ประเสริฐ วงศ์สุวรรณ
110. หม่อมหลวง ปิ่นไทย มาลากุล
112. พลตรี ปิ่น ปุณยฤทธิ์เสนีย์
114. พลตรี เปื้อง นิมิตร
116. จอมพล ปิ่น ชุณหะวัณ
118. พลจัตวา พร พิศกนก
120. พันตรี ไพศาล รุ่งแสง
122. พันเอก พิง พินทุโยธิน
124. นาวาอากาศเอก พโยม เป้นสุดีใจ
126. นายพันตำรวจเอก พจน์ เกษนันทน์
128. นายพวง สุวรรณรัฐ
130. หลวงประกอบนิติสาร
132. พลตรี พ้อง ประมวลรัตน์
134. นาวาอากาศโท มานะ สังขวิจิตร
136. นายบุญ บริสุทธิ์
138. นายมาลัย หุวะนันทน์
140. พันเอก ยศ เทพหัสดิน ณ อยุธยา
142. นายพลตำรวจตรี เย็น ประภาวดี

143. พลโท รัชนี รัชนิวัฒน์
145. นายเล็ก จุณณานนท์
147. พลตรี วิชัย พงศ์อนันต์
149. พลเรือตรี วิเชียร พันธิโกศา
151. นาวาอากาศตรี วิเทพ จิตตะเสนีย์
153. พันเอก วิรัช เพ็ชร โยชิน
155. นายวิทย์ กิระศรียานนท์
157. นายวัฒนา อิศรภักดี
159. พันตรี วิลาส โอสถานนท์
161. นายวิจิตร วีรานุกิต์
163. พันโท ศิริ ธีระพัฒน์
165. พลอากาศตรี ศิริ เมืองมณี
167. พลเอก สุทธิ สุทธิสารวรรณกร
169. พลเรือโท สมอง เนศักดิ์
171. พลจัตวา สุรกิจ มัยลาภ
173. พลโท สนิท สนิทบุททการ ไทยานนท์
175. พลเอก หลวงสถิตบุททการ
177. พันโท แสง ชมะสุนทร
179. พันเอก สมศักดิ์ ปัญจมานนท์
181. พันตรี สันต์ ศรีแมน
183. พันเอก สิทธิ ศิลปสุขุม
185. พลจัตวา สุภชัย สุรวรรณะ
187. พลเรือตรี สวัสดิ์ ภูคือนันท์
189. นาวาเอก สังค ชลออย
191. พลเรือตรี เสี่ยม บุญมา
144. พลตรี ลม้าย อุทยานานนท์
146. นายเล่ง ศรีสมวงศ์
148. พันโท วิชัย สังขทัต ณ อยุธยา
150. พลอากาศตรี วงศ์ณอมกุลบุตร
152. หลวงวุฒิกัดินตินาถ
154. นายวิสูตร อรรถยุกติ
156. พันเอก หลวงวิจิตรวาทการ
158. พันเอก นายวรการบัญชา
160. นายวิบูล ธรรมบุตร
162. พันเอก ศักดิ์ พิเศษพงษ์
164. พลเรือตรี ศรี คาวราย
166. นายพันตำรวจเอก ศรีสุข มหินทร เทพ
168. พลโท สุรใจ พูลทรัพย์
170. พลโท สุรจิต จารุเสรี
172. พลตรี เสถียร พจนานนท์
174. พลเอก หลวงสวัสดิ์กุลบุตร
176. พันตรี สิงห์ นาควัชร
178. พันตรี สัมผัส พาสนงภิญโญ
180. พันตรี สุรินทร์ แดประไพ
182. พันโท แสง จามรจันทร์
184. พันเอก สัมฤทธิ์ แพทย์เจริญ
186. พันตรี สำราญ กิรินวงค์
188. พลเรือจัตวา สนิท ไปะกะฤณะ
190. นาวาเอก สมอง นิสาลักษณ์
192. นาวาตรี สวัสดิ์ พูนสุข

193. นาวาตรี สมาน กอนแก้ว
195. นาวาอากาศตรี สุพจน์ เทพกาญจนา
197. นาวาอากาศเอก สุรยุทธ รุ่งแสง
199. พันเอก สุข เปรมาวิน
201. นายเสกกล บุญยัษฐิติ
203. พันโท สอนอง ถัมภกรักษ์
205. นายพันตำรวจโท สง่า กิตติขจร
207. นายสิริ ปภาสิต
209. พันตรี สุรินทร์ ชลประเสริฐ
211. นายสงวน จันทรสาชา
213. หลวงสัมฤทธิ์วิหิตกรรม
215. นายสมัย เรืองไกร
217. พันเอก อร่าม เมนะคงกา
219. พลตรี อำนาจ ไชยโรจน์
221. พันโท เอื้อม จีรพงศ์
223. พันตรี อัมพร ศรีแสง
225. พลเรือตรี อนันต์ เนตรโรจน์
227. นาวาอากาศเอก เอกชัย มุสิกบุตร
229. หลวงอรรถปรีชาานุการ
231. หลวงอรรถไกรวัลย
233. พลเรือตรี ถวัลย์ ชำรงนาวาสวัสดิ์
235. พระตรีธรรมาวาสกรรม
237. พลตำรวจเอก ไสว ไสวแสนยากร
239. พันโท กมล พิจิตรคดีพล
194. พลอากาศตรี สวัสดิ์ พรธานี
196. ว่าที่นายพันตำรวจเอก สำราญ กลัดศิริ
198. พลโท ไสว ควงมณี
200. นายสัญญา ขรรหมักดี
202. นายสมภพ โทษะภักดิ์
204. นายเสริม วินิจฉัยกุล
206. พลเรือจัตวา จวบ เสงสุกุล
208. พันเอก แสงวณ เสนาณรงค์
210. พันตรี สม ชัยพันธ์
212. นายสุกิจ นิมาเหมินทร์
214. พระยาสุนทรพิพิธ
216. นายสุรจิตร จันทรสาชา
218. พลตรี อัมพร จันทกานนท์
220. พลจัตวา อรรถ ศศิประภา
222. พันโท อรุณ ทวาทสิน
224. พลจัตวา อัครเดช บงบุญ
226. นาวาโท โอภาส จามิกรณ์
228. ว่าที่นาวาอากาศโท อุทัย วัฒนวิจารณ์
230. หลวงอรรถโกวิท
232. นายอินทร์ จันทรสถิตย์
234. นาวาอากาศเอก ชิตชัย สุวรรณพุก
236. หลวงฉวีดิ เกรษฐพาณิชย์การ
238. นายกมล พหลโยธิน
240. นายกมล วรณประภา

(คัดจาก นรนิติ เศรษฐบุตร และ โกสินทร์ วงศ์สุววัฒน์ เมืองไทยในระบอบรัฐสภา โรงพิมพ์แพรวพินยา 2517, หน้า 241 - 252)

ภาคผนวก ข.
รายชื่อคณะกรรมการ ชุดที่ ๒๑

ภาคผนวก ข.

รายชื่อคณะรัฐมนตรี ชุดที่ 29

ดำรงตำแหน่งตั้งแต่วันที่ 9 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2502 — 8 ธันวาคม พ.ศ. 2506

1. จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์	นายกรัฐมนตรี
2. พลเอก ถนอม กิตติขจร	รองนายกรัฐมนตรี
3. พลตรีพระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์	รองนายกรัฐมนตรี
4. พลเอก ถนอม กิตติขจร	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม
5. นายโชติ คุณะเกษม	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง
6. นายฉัตร์ คุ้มมนตร์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ
7. นายสวัสดิ์ มหาผล	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตร
8. พลตรีพงษ์ คุ้มกันต์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม
9. พลโท ประภาส จารุเสถียร	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย
10. พระยาอรรณพการีย์พันธ์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม
11. หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
12. นายสุนทร พงกตการมย์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐกิจ
13. พระประภาศสัทธมน	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสหกรณ์
14. พระบำราศนราดูร	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข
15. นายบุญย์ เจริญชัย	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม

(คัดจาก มนูญ บริสุทธี คณะรัฐมนตรี โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี 2506, หน้า 200 - 201)

ภาคผนวก ๑

คำปรารภของจอมพล ศฤงคาร อารักษ์ ก้าวในวันเปิดประชุมสภาร่างรัฐธรรมนูญ
เมื่อวันที่ 30 มีนาคม พ.ศ. 2504

ภาคผนวก ๗.

การปราศรัยของจอมพล เฉลิมศักดิ์ ธนะรัชต์ กล่าวในวันเปิดประชุมสภาร่างรัฐธรรมนูญ
เมื่อวันที่ 30 มีนาคม พ.ศ. 2504

"ท่านประธานที่เคารพและท่านสมาชิกผู้มีเกียรติทั้งหลาย

ก่อนอื่น ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณท่านประธานสภา ที่ได้อนุญาตให้ข้าพเจ้าได้แถลงข้อความบางประการในโอกาสที่สภานี้จะไ้เริ่มงานร่างรัฐธรรมนูญในวาระแรก ความจริงข้าพเจ้าก็ได้ครีครรองมาช้านานแล้ว ในการที่จะได้แถลงต่อสภานี้เป็นวาระแรกก่อนที่สภาจะไ้เริ่มงานร่างรัฐธรรมนูญ ซึ่งจะเป็นการถูกต้องหรือไม่ที่ข้าพเจ้าจะแถลงเรื่องราวต่างๆ ให้ท่านสมาชิกผู้มีเกียรติเป็นผู้ที่จะกาเนินงานไ้รับทราบไ้มีการพิจารณาเป็นหลายทาง ในทางหนึ่งก็เห็นว่าในเวลา ที่สภาทำงานร่างรัฐธรรมนูญนั้น บุคคลอื่นนอกจากสมาชิกสภาไม่มีสิทธิที่จะแถลง ข้าพเจ้าและคณะรัฐบาลเป็นผู้หนึ่งที่ไม่ไ้เป็นสมาชิกแห่งลภาานี้ จึงยอมไม่มีสิทธิที่จะแถลงข้อความใดๆ ในการที่ข้าพเจ้าไม่มีสิทธิในการที่จะแถลงข้อคิดเห็นใดๆ ได้ทั้งสิ้น แต่มีอีกทางหนึ่งก็เห็นว่าสภานี้ก็ยังไ้ไ้ลงมือทำงานร่าง เป็นแต่เพียงเริ่มต้น ขณะที่ข้าพเจ้ากำลังพูดอยู่นี้ก็ยังไ้ไม่เริ่มก่อการในร่างรัฐธรรมนูญ ในฐานะที่ข้าพเจ้าเป็นหัวหน้าปฏิบัติและเป็นหัวหน้าคณะรัฐบาล ถ้าหากว่าข้าพเจ้าไ้มีโอกาสดไ้ชี้แจงเจตนาของคณะปฏิวัติและของรัฐบาลให้ท่านผู้มีเกียรติทั้งหลาย ตลอดจนประชาชนไ้ทราบไ้ไ้ก็จะเป็นการไ้ความมั่นใจ และสะดวกใจแก่บรรดามวลสมาชิกผู้มีเกียรติทั้งหลายที่จะดำเนินการร่างรัฐธรรมนูญต่อไป ความเห็นทั้งสองนี้ ทางไหนจะผิดหรือจะถูกก็ถามที่ ข้าพเจ้าไม่ทราบแต่กายความเหมาะสมและจะเหมาะสมเพียงไ้ไหน ขอให้ท่านสมาชิกผู้มีเกียรติทั้งหลายไ้ไปรคพิจารณาถูกไ้แล้วกัน แต่อย่างไ้ก็ตามเมื่อท่านประธานสภาไ้กรุณาไ้ไปรคอนุญาตให้ข้าพเจ้าไ้มีโอกาสดแถลงไ้เช่นนี้แล้ว ก็นับว่าจะเป็นการตปัญหาใดๆ ทั้งสิ้น ข้าพเจ้าถือว่าเป็นการปฏิบัติตามคำสั่งของท่านประธานสภาแห่งนี้ ซึ่งข้าพเจ้าจะไ้ขอแถลงข้อความบางประการให้ท่านสมาชิกผู้มีเกียรติทั้งหลายไ้ทราบไ้ตามสมควรทั้งคไ้ไปนี้ และอาจจะเป็นข้อความที่ยืคยาวไปบ้าง ข้าพเจ้าขออภัยด้วย ประเทศไทยของเราไ้เข้าสู่ระบอบรัฐธรรมนูญด้วยการยิ่คอำนาจการปกครองเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 และได้ประกาศไ้ใช้รัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราวในวันที่ 27 เดือนเดียวกัน

ซึ่งนับมาถึงบัดนี้เป็นเวลาประมาณเกือบ 29 ปีแล้ว 29 ปีและระบอบรัฐธรรมนูญนี้ก็กลมกลูกกลมกลาน
 กลอกมา รัฐธรรมนูญซึ่งได้ประกาศใช้เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2475 ซึ่งตั้งใจจะให้ เป็นฉบับถาวร
 นั้น ใช้ในชั่วเวลาไม่กี่เดือนก็ต้องถูกแก้ไข จนกระทั่งเกิดรัฐประหาร เอารัฐธรรมนูญฉบับนั้นขึ้นมา
 ใช้ใหม่ ต่อมาก็ได้มีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขสาระสำคัญเล็กน้อยนั้นบัญญัติฉบับใหม่แล้วก็เล็กน้อยใหม่
 ไปอีก ไปเอาฉบับเก่ากลับมาใช้แล้วก็เลิกอีก เพื่อทำใหม่เป็นอย่างนั้นมาโดยตลอดในเวลาประมาณ
 เกือบ 29 ปี ปัญหาสำคัญที่พวกเราทั้งหลายและขอประทานอภัยคือ บรรดาสมาชิกทั้งหลายที่จะไปร
 คำนึงก็คือว่า อะไรเป็นเหตุที่ทำให้ระบบรัฐธรรมนูญของเราไม่มั่นคงอย่างนั้น มีหลายเสี่ยงที่ได้ผูกกัน
 เช่นเดียวกัน บางคนก็ว่าเพราะระบอบการศึกษาของพลเมืองไทยยังไม่สูงพอที่จะใช้ระบอบรัฐธรรมนูญ
 บางคนก็ว่าเพราะเราเปลี่ยนระบอบนี้กระชั้นชิดเกินไป ประชาชนยังไม่รู้ไม่เข้าใจในเรื่องเสรีภาพ
 เพียงพอ จึงมักใช้เสรีภาพจนเกินขอบเขต บางคนก็ว่าเพราะเหตุว่าราษฎรเลือกผู้แทนเข้ามาไม่ดี
 บางคนก็ว่าเป็นความผิดของคนนั้น เป็นความผิดของคนนี้ ซึ่งข้าพเจ้าเองก็ยากที่จะวินิจฉัยได้
 แต่ข้าพเจ้าขอสารภาพว่าข้าพเจ้าไม่อยากจะโทษใคร แต่เราจะทวงยอมรับสารภาพอยู่ข้อหนึ่งอันมี
 อยู่ข้อหนึ่งซึ่งควมความนึกคิดของข้าพเจ้าเอง บรรดาท่านผู้มีเกียรติทั้งหลายจะเห็นด้วยหรือไม่
 ก็ไม่ทราบว่าการสร้างระบอบรัฐธรรมนูญขึ้นมาใหม่นั้น เราสร้างขึ้นมาโดยยังไม่มีเวลาที่จะสร้าง
 รากฐานเราไม่สามารถจะทำเหมือนอย่างที่เขาทำกัน อาทิเช่น เป็นต้นว่า นี่เป็นเช่น
 ตัวอย่างอันหนึ่งเท่านั้นซึ่งย่อมมีอีกหลายเหตุ เช่น พระมหากษัตริย์ได้ทรงประกาศแ่ราษฎรอีก
 10 ปีข้างหน้าหรืออีก 15 ปีข้างหน้าก็ตาม จะพระราชทานรัฐธรรมนูญปกครองประเทศ ให้ราษฎร
 ทั้งหลายจะก่อชวนช่วยศึกษาหาความรู้เตรียมตัวให้พร้อมเสร็จสำหรับระบอบใหม่แห่งชาติ
 นั้น จะต้องเร่งรัดในเรื่องการศึกษากันจริงๆ ที่จะให้รู้เรื่องระบอบประชาธิปไตย พระมหากษัตริย์
 ก็พระราชทานรัฐธรรมนูญจริงๆ เมื่อถึงกำหนดเวลาที่ให้แก่ประชาชนไว้ ระบอบรัฐธรรมนูญส่วนมาก
 จึงดำเนินไปโดยค่อนข้างเรียบร้อยหรือดี ประเทศเราไม่สามารถจะทำอย่างนั้นในเหตุการณ์ที่แล้วมา
 เพราะว่าเราได้รัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. 2475 มาใช้โดยการปิดอำนาจเปลี่ยนแปลงจากการปกครอง
 กันอย่างกระชั้นชิด และประกาศใช้รัฐธรรมนูญขึ้นมาใช้ทันที การเปลี่ยนแปลงแก้ไขและประกาศใช้
 รัฐธรรมนูญใหม่อีกหลายครั้ง ก็เป็นแต่เปลี่ยนแปลงแก้ไขโครงสร้างข้างบนเท่านั้นมิได้แก้หรือเสริมสร้าง
 รากฐานเพื่อที่จะรับระบอบประชาธิปไตยตามระบอบรัฐธรรมนูญที่กลมกลูกกลมกลาน อย่างที่เราเห็น

กันมาแล้ว อันนี้เป็นข้อพิจารณาของข้าพเจ้าในประการต้น เรื่องรากฐานของระบอบรัฐธรรมนูญนี้ ก็เห็นเดียวกันว่ามีเรื่องอะไรบ้าง ก็ย่อมปลงแก่ความนึกถึงของแต่ละท่านว่ามีอะไร แต่สำหรับข้าพเจ้าก็มีความคิดอยู่แนวหนึ่งเหมือนกันว่า เป็นของแน่นอนที่เกี่ยว เป็นของแน่นอนที่สุดที่จะโต้เถียงกันไม่ได้ว่า การศึกษาของพลเมืองเป็นรากฐานที่สำคัญที่สุดเพราะนอกจากที่เราจะต้องเร่งรักในเรื่องระบอบการศึกษา ให้มีรากฐานรองรับรัฐธรรมนูญนั้นก็คือ แผนการณเศรษฐกิจ ก็โดยรวมความว่า เราจะต้องปรับปรุงวางขึ้นรากฐานทั้งระบอบการศึกษาและเร่งรักในเรื่องเศรษฐกิจ เพื่อที่จะพัฒนาการประเทศของตน คือ รวมความว่าจะต้องมีแผนการณเศรษฐกิจ อันนี้เป็นถ้อยคำที่ข้าพเจ้าได้เคยกล่าวมาแล้วหลายครั้งหลายหนหลายสถานที่ ไกรสรังระบอบรัฐธรรมนูญขึ้นมาโดยที่ขาดสิ่งเหล่านี้ไปทั้งสองอย่างโดยไม่มีแผนการณเศรษฐกิจอย่างนี้ ยังไม่พร้อมมูลเช่นนั้น เป็นต้น ระบอบรัฐธรรมนูญก็ย่อมจะไม่ถาวร อันนี้ย่อมเป็นข้ออ้างสำหรับท่านที่เป็นนักศึกษาที่ได้ค้นคว้ามาแล้ว เราจะเห็นได้ว่าแผนการระบอบรัฐธรรมนูญของฝรั่งเศส ซึ่งสร้างขึ้นภายหลังการปฏิวัติครั้งใหญ่ในปี พ.ศ. 2332 ก็ไคล่ล้มลุกคลุกคลานเช่นเดียวกันนี้ถึง 30 กว่าปี ก็ต้องเป็นอย่างนี้เช่นเดียวกันกับของเราเหมือนกัน เพราะผู้สร้างระบอบรัฐธรรมนูญในครั้งนั้นของประเทศฝรั่งเศสมุ่งไปในทางการเมืองมากกว่าในทางเศรษฐกิจ เราได้ประสบพบเหตุการณ์อย่างเดียวกันในประเทศไทย ผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี 2475 เป็นผู้ที่มีเจตนาดีแต่มีใจตกกลางและใจไปกว้างเกินไปในเรื่องเหล่านี้กันมาแต่ก่อน และไม่ได้เตรียมตัวเลยในเรื่องเศรษฐกิจ ภายหลังที่ได้ยึดอำนาจได้แล้วจึงเพียงแต่เริ่มมาปรึกษาหารือกันว่าเราจะดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจไปในทางไหน และกรวณนี้ก็เกิดความแตกแยกเกิดความเห็นไม่ลงรอยกัน นโยบายไม่เหมือนกัน นิกิริที่ร่วมตายกายเป็นศัตรูกันอย่างแรงร้าย ประเทศไทยก็เลยไม่มีแผนการณเศรษฐกิจเฉพาะอย่างยิ่ง เรื่องโครงการเศรษฐกิจนี้ และในสิ่งต่างๆ มาตลอดเวลา 29 ปี ซึ่งผู้ที่รับบารมีก็ถือประเทศเท่านั้น ในการที่ไม่มีแผนหรือโครงการเศรษฐกิจมาช้านาน และทำงานกันโดยซึ่งข้าพเจ้าอยากจะเรียกว่าไปวันๆ เช่นนี้ย่อมจะมีสภาพการณ์ที่อลวนวุ่นเกิดขึ้นบ่อยๆ รัฐบาลในระบอบรัฐธรรมนูญต้องถูกโจมตีในปัญหาเศรษฐกิจอยู่ตลอดเวลา ใครปรารภรณจะมีอำนาจในทางการเมืองก็อ้างตัวอาสาเข้ามาว่าจะเป็นผู้แก้ปัญหาดังกล่าว คนนั้นคนนี้มีความสามารถนักหนา คนที่ปรารภรณที่จะนำเอาลัทธิแรงร้ายเข้ามาในประเทศไทยก็แอบอ้างว่า เพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว ความไม่สงบเรียบร้อยจึงเกิดอยู่เช่นนี้เรื่อยมาตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงปัจจุบันนี้คือ พวกเรา

ทุกท่านคงจำได้ว่าเมื่อก่อนวันปฏิวัติเมื่อวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ.2501 นั้น ประเทศไทยเรามีความ
 อลเวงอย่างไรบ้าง ซึ่งข้าพเจ้าอยากจะเรียกว่าเป็นการอลเวงที่เรียกว่าไม่มีระเบียบ ไม่มีวินัย
 อยู่ในชาติพยายามหลายประการ หลายสถานเป็นโอกาสให้ทุจริตภัยร้ายต่อประเทศชาติการเวิ
 เสียบ้านและขอภัยที่ข้าพเจ้าต้องกล่าวไว้ว่า ถ้าเราไม่เฝ้าทำการปฏิวัติครั้งนี้ และดำเนินการโดย
 เข่นแวงกวาดขัน โดยใช้อำนาจปฏิวัติกันแล้วบ้านเมืองเราจะประสบภัยอันตรายอย่างมากมาย ซึ่งท่าน
 หักหลายถ้าเฝ้าคำนึงถึงสภาพการณ์ที่ล่วงมาแล้ว ถ้าท่านมีใจเป็นธรรมก็อาจจะมีความรู้สึกเช่นนั้น
 เพื่อแก้ไขสถานการณ์ดังกล่าวข้างต้น เพื่อแก้ความอลเวงและเพื่อขจัดสิ่งซึ่งจะเป็นภัยแก่ชาติ
 ข้าพเจ้าจึงได้ตกลงใจทำการปฏิวัติเมื่อวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ.2501 โดยใช้วิธีการที่ถูกต้องตาม
 หลักรัฐศาสตร์โดยก่อให้เกิดอำนาจปฏิวัติที่จะใช้ดำเนินการทุกอย่าง เพื่อความเรียบร้อยของประเทศ
 ชาติ โดยอาศัยของกำลังของหัวหน้าคณะปฏิวัติเป็นกฎหมายปฏิวัติมีอำนาจชนิดที่เรียกกันว่าเด็ดขาด
 ข้าพเจ้าได้รักษาอำนาจปฏิวัตินี้ไว้ด้วยตนเองเป็นเวลา 99 วัน นับจากวันที่ 20 ตุลาคม ถึงวันที่
 27 มกราคม จึงได้มีประกาศธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร เมื่อวันที่ 28 มกราคม พ.ศ.2502
 แทนที่ที่เราทั้งหลาย โปรดพิจารณาเถิดว่าในการที่เราจะมีอำนาจโดยเฉพาะอย่างยิ่งหรือ
 ที่เราเรียกว่าอำนาจอย่างเด็ดขาดนั้น ถ้าท่านทั้งหลายจะพิจารณาแล้ว หรือคนที่ยังไปเถียงอำนาจ
 ชนิดนั้น ก็อาจจะมีความรู้สึกที่ว่ามันจะดีมากมาย แต่คนที่เถียงอำนาจอย่างนั้น ก็อย่างที่ว่าข้าพเจ้า
 ได้ใช้อำนาจเด็ดขาดโดยกำลังเป็นกฎหมายได้ในเวลา 99 วันนั้น ข้าพเจ้าขอกราบเรียนท่าน
 สมาชิกทั้งหลายด้วยความบริสุทธิ์ใจ โดยมิได้เสแสร้งแกล้งกล่าวด้วยสิ้นมารยาอะไรก็ตามได้
 ข้าพเจ้าเป็นคนหนึ่งที่เลื่อมใสในระบอบรัฐธรรมนูญ ข้าพเจ้าถือว่าเรามีรัฐธรรมนูญเป็นหลัก
 ปกครองบ้านเมือง ก็เสมือนมีหลักกำกับกันผู้หน้าที่บริหาร ผู้หน้าที่ปกครองบ้านเมือง ใครที่จะ
 ปกครองบ้านเมืองโดยถืออำนาจเด็ดขาดคนเดียว เสมือนเอาศีรษะของตนเองทะละหลังคาขึ้นไป
 รับแดดรับฝนเสียคนเดียว ถ้าเกิดความผิดเสียหายอะไรขึ้น ผู้ถืออำนาจนั้นคนเดียวจะต้องรับผิดชอบ
 ต่อประเทศต่อประชาชน ต่อเทพยดาอารักษ์และต่อสวรรค์ซึ่งจะเป็นอันตรายอย่างใหญ่หลวง ซึ่ง
 ท่านจะได้เห็นแล้วว่า ในบางประเทศได้ประสบเคราะห์กรรมหรือชะตากรรม อย่างนั้นมาแล้ว
 เช่นเดียวกัน สิ่งเหล่านี้ย่อมไม่มีความดีสำหรับข้าพเจ้าอย่างแน่นอน ข้าพเจ้าต้องทนรับความ
 ไม่ดีทุกข์เช่นนี้มาตลอดเวลา 99 วัน เพื่อกล่าวถึงสิ่งที่เลวร้ายต่างๆ เพื่อเปลี่ยนแปลงระบบ

๑. หลายอย่าง ทั้งที่หาได้ทราบอยู่แก่ใจแล้ว ถ้าเรามีวิจญาณดูว่า ทั้ง ๆ ที่ข้าพเจ้ามีอำนาจ
 เกิดชากแต่ผู้เดียว ข้าพเจ้าก็ไม่เคยใช้อำนาจนั้นในทางที่ผิด เฉพาะอย่างยิ่งในแง่กฎหมายและ
 ศีลธรรมเลย ตั้งแต่เริ่มต้นมาจนถึงปัจจุบันและอยากจะพูดว่า มีเฉพาะอาจจะกล่าวได้ว่า
 ถึงปัจจุบันนี้ด้วยซ้ำ ซึ่งในบางครั้งข้าพเจ้าเองก็มาสังวรตรรกมากำหนดตัวเองว่า การรักษา
 เพื่อมิให้ผิดกฎหมายก็ดี การแลลงน้ำใจอันมีศีลธรรมทางๆ เหล่านั้นก็ดี จนในบางครั้งข้าพเจ้า
 รู้สึกว่ามันจะกลายเป็นการอ่อนแอไปเสียด้วยซ้ำซึ่งแม้แต่ในปัจจุบันนี้ข้าพเจ้าเคยถามเพื่อนฝูงทุกคน
 ว่ามันเป็นเช่นนั้นจริง ๆ ซึ่งในการที่เราจะเปลี่ยนแปลงสิ่งที่ไม่ดีเหล่านี้ ถ้าอ่อนแอกันอย่างนี้
 ก็ไม่ไหวเหมือนกัน อันที่จริงงานกวาดล้างอย่างนั้นยังเหลืออยู่อีกมาก แต่ว่าข้าพเจ้าก็อยากจะมี
 หลังคาคุ้มกันตัว หรือคณะรัฐบาลนี้ก็ควรมีหลังคาคุ้มกันตัวเช่นเดียวกัน จึงได้นำความกราบบังคม
 ทูลของพระราชมารดา พระกรุณาประกาศธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร ตั้งแต่เมื่อวันที่ 28 -
 มกราคม พ.ศ. 2502 ถึงสภาร่างรัฐธรรมนูญขึ้นให้อีก หน้าที่เป็นลักษณะพิเศษคือว่า และทั้ง
 คณะรัฐมนตรีขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายรัฐธรรมนูญนั้น เรื่องที่ข้าพเจ้าจะต้องรับผิดชอบทุกอย่างแต่ผู้เดียว
 จึงหมดลงไป ข้าพเจ้าขอขอบคุณแพทย์กาวารักษ์และลวรรัตน์ช่วยได้ข้าพเจ้ามิได้หาผิดพลาดอะไร
 หรือช่วยข้าพเจ้าไปให้ข้าพเจ้าต้องปฏิบัติในสิ่งที่เลวร้ายอะไรไปตลอดระยะเวลา 99 วันที่แล้วมานั้น
 ที่ข้าพเจ้าจะต้องรับผิดชอบแต่ผู้เดียว คณะรัฐมนตรีที่แต่งตั้งขึ้นภายใต้ธรรมนูญการปกครอง
 ราชอาณาจักรนี้ ยังจะต้องมีการอีกมากมายหลายประการอย่างที่เราได้เรียนแล้ว สำหรับ
 การปฏิบัติในครั้งนี้ เพราะฉะนั้น ก็จำเป็นที่จะต้องจัดรูปรัฐบาลนี้ให้เป็นรัฐบาลปฏิบัติ คือให้มี
 อำนาจปฏิบัติเหลืออยู่บ้างจึงให้มีบทบัญญัติไว้ในมาตรา 17 ในธรรมนูญนี้ แต่กรว่านี้ไม่ใช่ข้าพเจ้า
 รับผิดชอบแต่ผู้เดียวรัฐมนตรีทั้งคณะจะต้องเป็นผู้รับผิดชอบร่วมกัน จึงจะไขมาตรา 17 ได้ และเมื่อ
 ไขแล้วจะต้องรายงานต่อสภานี้ให้ทราบไว้ด้วย การปฏิบัติงานของคณะปฏิบัติและรัฐบาลปฏิบัติ
 ตั้งแต่ตอนจนกระทั่งถึงบัดนี้ นอกจากการบริหารงาน การแก้ปัญหาเฉพาะหน้าที่ในเรื่องต่างๆ
 มาแล้ว ข้าพเจ้าเคยรวบรวมงานทั้งหลายได้ยึดถือหลักสำคัญข้อหนึ่งว่า จะต้องสร้างรากฐานแห่ง
 ระบอบรัฐธรรมนูญซึ่งจะทำการร่างในวันต่อไปนั้นให้แน่นหนาถาวรด้วย ให้มีแผนการการศึกษาและ
 แผนการณเศรษฐกิจ ข้าพเจ้าจึงได้รับแต่งตั้งสภาพพัฒนาการเศรษฐกิจและสภาพการศึกษาแห่งชาติ
 ขึ้นตั้งแต่ปรากฏอยู่แล้ว ได้รับวางแผนโครงการเศรษฐกิจและการศึกษาขั้นถาวรวิธีนี้ ข้าพเจ้าเข้าใจ

ว่าจะเป็นเรื่องแก้ความบกพร่องในประวัติศาสตร์ ที่ได้พัฒนาและตีความแตกต่างก่อน เพราะ การศึกษาที่จะต้องก้าวหน้าไปตามรูปแบบไปตามวิธีใหม่ และเราก็จะได้ไม่ต้องมานั่งเถียงกันใน เรื่องนโยบายเศรษฐกิจให้เกิดความขัดแย้งหรือเกิดความแตกแยกกันอีก รัฐธรรมนูญที่สภาจะร่าง ขึ้นใหม่นั้นคงจะถาวรอย่างแท้จริงได้สมดังปรารถนาของเรา และข้าพเจ้ามีความยินดีที่สภานี้ จะได้เริ่มงานร่างรัฐธรรมนูญในวันนี้ เริ่มตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไปมา ข้าพเจ้าเชื่อมั่นในความสามารถ ของท่านประธานสภา ท่านรองประธานและท่านสมาชิกผู้เกี่ยวข้องทั้งหลายว่า จะทำงานร่าง รัฐธรรมนูญฉบับนี้ให้เป็นฉบับที่ดีที่สุด และเหมาะสมที่สุดสำหรับประเทศไทย ในฐานะที่เป็นหัวหน้า รัฐบาลและหัวหน้าคณะปฏิวัติ ข้าพเจ้าขอเรียนด้วยความบริสุทธิ์ใจและอย่างเปิดเผยว่า ข้าพเจ้า ไม่มีข้อผูกมัดใด ๆ ต่อท่านผู้เกี่ยวข้องทั้งหลาย หรือต่อสภานี้ขอให้ท่านทำงานร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้ ด้วยความบริสุทธิ์ใจของท่านไม่ของแครง จะขัดเจตนาหรือความมุ่งหมายของข้าพเจ้า หรือของคณะ ปฏิวัติ เพราะว่าเจตนาของข้าพเจ้าหรือของคณะปฏิวัติก็มีอยู่อย่างเดียวกันคือ ขอให้ท่านสร้างสรรค์ รัฐธรรมนูญที่ดีที่สุดให้แก่ประเทศไทย แก้วข้าพเจ้าและผู้ร่วมงานปฏิวัติพร้อมที่จะรับด้วยความภาคภูมิใจ ที่สุดท่านทั้งหลายที่จะร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ด้วยความรอบคอบและถ่วงน้ำหนักอันกว้างขวาง การประชุมปรึกษาของสภานี้ในเรื่องที่เกี่ยวข้องแก่ข้อบังคับที่ใดกำหนดไว้แล้ว ในส่วนงานที่เกี่ยวข้อง กับร่างรัฐธรรมนูญว่าให้มีคณะกรรมการ สัตว์รับส่งมณฑลซึ่งแต่ก่อนไม่เคยมี ข้าพเจ้าเชื่อ กรรมการคณะนี้จะปฏิบัติหน้าที่อย่างสมบูรณ์ ข้อหาวิธีที่จะไต่ถามมติอันแท้จริงของประชาชน หรือของมณฑล และนำเข้าสู่สภานี้เพื่อการศึกษาของกรรมการร่างของสภานี้เท่ากับว่า ให้ราษฎรทั้งหลายได้มีส่วนเข้ามาในร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้ด้วยเช่นเดียวกัน ข้าพเจ้าก็หวังเช่นนั้น ส่วนสำหรับกรรมการอีก 2 คณะ ซึ่งจะได้จัดตั้งขึ้นตามระเบียบการประชุมปรึกษาของสภาคือ คณะกรรมการระเบียบวาระกรรมการร่าง ซึ่งข้าพเจ้าก็เชื่อใจว่าท่านจะได้ใช้ความรู้ ของท่านอย่างกว้างขวาง และวิจารณ์ปัญหาอันรอบคอบซึ่งถ้าได้พิจารณาแล้ว ท่านอาจจะพิจารณา หรือทำงานในส่วนตัวของท่านเป็น 2 ชั้น ชั้นที่หนึ่งการศึกษารัฐธรรมนูญของประเทศต่างๆ ซึ่งเราอาจจะนำเอาเข้ามาศึกษาได้ไม่น้อยกว่า 80 ประเทศ ให้เรามีความรู้เรื่องรัฐธรรมนูญ กันจริงๆ แล้วจึงถึงชั้นที่ 2 ก็คือหยิบยกเอาแบบฉบับหรือกติกาสันใหม่ที่เหมาะสมแก่ภาวะการณของ ประเทศไทย การเสาะแสวงหาความรู้ในแบบแผนของประเทศอื่นๆ นั้นเป็นแต่เพียงเครื่องประกอบ

การพิจารณา ไม่ได้หมายความว่า จะต้องเอาแบบอย่างใคร แต่ถ้าเราศึกษาค้นคว้าให้ทั่วถึงว่า ใคร เขามีของตัวอย่างไร แล้ว เอามาคิดและเอามาปรับปรุงแล้วคิดขึ้นใหม่ให้เหมาะสมกับ ประเทศเรา ก็คงจะได้ดีกว่าของที่เรารู้จักเอาเอง โดยที่ไม่ได้ดูตัวอย่างใคร เสียเลย

ในการศึกษาแบบฉบับของประเทศอื่นนั้น ข้าพเจ้า เข้าใจว่า ท่านผู้มีเกียรติทั้งหลายจะ ได้ศึกษา ไม่ใช่เฉพาะตัวบทรัฐธรรมนูญ แต่คงจะศึกษาประวัติความเป็นมาและผลแห่งการมี บทบัญญัติอย่างนั้น ๆ ของทุก ๆ ประเทศว่าดีหรือไม่อย่างไร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศไทย ของเราเอง ซึ่งได้มีรัฐธรรมนูญมาแล้วหลายฉบับในเวลาเกือบ 29 ปี พอจะเป็นบทเรียนได้ว่า มีอะไรดีหรือไม่ดี มีประสบการณ์อะไรชิ้นมาบ้าง ซึ่งท่านก็จะได้ศึกษาพิจารณากันด้วยความ เคารพ และด้วยความบริสุทธิ์ใจและท่านไม่จำเป็นต้อง เกรงใจใคร โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ข้าพเจ้าเอง ข้าพเจ้าขอให้ท่านทั้งหลายตัดสินใจในคำนี้อย่างแน่วแน่ ว่า ให้ท่านสมาชิก ผู้มีเกียรติของสภานี้ได้แสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่ โดยไม่ต้อง เกรงกลัวอิทธิพลใด ๆ ของ อยางเดียวแต่ให้ความคิดเห็นนั้น ๆ ออกมาจากความบริสุทธิ์ใจของท่านเองโดยปราศจากอคติ มุ่งหวังแต่ที่จะให้ได้รับบทรัฐธรรมนูญที่เหมาะสมที่สุด สำหรับประเทศของชาติของเราเท่านั้น เป็นข้อควรพิจารณาของข้าพเจ้า ในการร่างรัฐธรรมนูญนี้ข้าพเจ้าถือว่า เป็นสิ่งสำคัญที่สุดในส่วน ที่ข้าพเจ้ามีความนึกคิด เพราะว่า เป็นการยืนยันด้วยคำซึ่ง คณะปฏิวัติได้ให้ไว้ต่อประชาชนว่า จะต้องใคร่ร่างรัฐธรรมนูญขึ้นใหม่ โดยที่จะมีท่านผู้มีเกียรติทั้งหลายร่วมด้วยและจะให้ได้รัฐธรรมนูญ ซึ่งคิดว่า จะให้ดีที่สุดเป็นการรักษาสัจจวาจาที่ข้าพเจ้าได้กล่าวไว้แล้วต่อประชาชน เป็นการหนึ่ง ด้วย และนอกจากนั้นก็ขอให้ เป็นข้อสังเกตว่า ยังมีอีกหลายประเทศซึ่งทำการปฏิวัติยังมีใครร่าง รัฐธรรมนูญ และถึงจะร่างแล้วก็มีได้ใช้รัฐธรรมนูญนั้น เพราะฉะนั้นจะเห็นเจตนาได้ว่า คณะรัฐบาลนี้และคณะปฏิวัติมีเจตนาที่จะยึดถือและควบคุมอำนาจไว้แต่ผู้เดียว ต้องการที่จะไป ให้ถึงประชาชนตามล่อยคำที่ได้ให้สัตย์จจวาจาไว้ต่อเขา เหล่านั้นด้วย

เมื่อกล่าวถึงการร่างรัฐธรรมนูญนี้ ข้าพเจ้าจะกล่าวถึงอีกเพียง เล็กน้อยก็คือว่า รัฐธรรมนูญนั้นเป็นวิชาการอันหนึ่ง กฎหมายรัฐธรรมนูญนั้นเป็นวิชาการอันหนึ่งที่สำคัญในหลักสูตร การศึกษาในทางนิติศาสตร์ หลักการใหญ่ ๆ ในรัฐธรรมนูญเป็นหลักสูตรสำคัญในการศึกษารัฐศาสตร์ เรื่องรัฐธรรมนูญได้รับการศึกษาค้นคว้าจน เป็นหลักวิชาที่ยิ่งใหญ่เรื่องหนึ่ง แต่ไม่ได้หมายความว่า

หลักวิชาที่ค้นคว้ากันมาแล้วหรือที่ครูบาอาจารย์สอนมาแล้วนั้น จะเป็นหลักตายตัวที่แก้ไขไม่ได้
 ทฤษฎีของทุกเรื่องจะต้องถูกทดสอบเสมอ เป็นบางครั้งบางคราว และในบางกรณีก็พบจากการทดสอบ
 ว่าทฤษฎีบางเรื่องนั้น ผิดไปเสียแล้ว ต้องหาทฤษฎีใหม่ บทนิยามหรือคำอธิบายของครูอาจารย์
 หลายท่านและแต่ละเรื่องก็ไม่เหมือนกัน จนกระทั่งเวลานี้ โลกยังให้สิทธิเลือกทั้งผิดแยกแตกต่าง
 กันไม่เหมือนกันเสมอไป บางประเทศที่เป็นประชาธิปไตยที่สุดและมีการศึกษาที่ดี ความเจริญ
 มากที่สุดยังไม่ให้สิทธิเลือกทั้งแก่สตรี เช่นนี้ เป็นต้น ยังมีอีกหลายประเทศซึ่งมีข้อจำกัด เรื่องสิทธิ
 ในการเลือกทั้งต่าง ๆ กัน แสดงว่าในแง่ทฤษฎีหรือวิชาการอะไรนั้นไม่มีการตายตัว ฉะนั้นท่าน
 สมาชิกผู้มีเกียรติทั้งหลาย จึงไม่ควรวิตกว่าจะทำอะไรแล้วจะผิดบทบัญญัติอะไรที่เขาเคยมีมาแล้ว
 ข้อสำคัญแต่เพียงว่าให้เหมาะสมแก่ประเทศไทยอันเป็นที่รักของเราเท่านั้น เป็นแบบฉบับของเรา
 และเป็นแบบฉบับที่ดีที่สุด แล้วข้าพเจ้าเชื่อว่าสิ่งนั้นแหละที่ดีที่สุดสำหรับของเรา ข้าพเจ้าแน่ใจว่า
 เป็นเช่นนั้น และเป็นเรื่องที่เหมาะสมเช่นนั้น เราทราบกันอยู่แล้วว่า ระบอบรัฐธรรมนูญนั้น
 เป็นระบอบที่สร้างทรราชอำนาจ คือให้มีทางเกี่ยวพันกันเหมือนสายโซ่ สภาวิธีวิธทางการควบคุม
 รัฐบาล รัฐบาลมีทางเพี้ยมจูงอำนาจประมุขของชาติ ประมุขของชาติที่มีอำนาจบุบสลายอะไร
 เหล่านี้ เป็นต้น เป็นความเกี่ยวโยงเป็นตรรกะแห่งอำนาจที่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด ไม่สามารถจะทำ
 ได้ตามชอบใจแต่ฝ่ายเดียว หัวใจของระบอบรัฐธรรมนูญ ข้าพเจ้าคือความสำคัญอยู่ที่ตรงนี้และ
 วิธีถ่วงอำนาจหรือวิธีเกี่ยวโยงผูกพันในทางอำนาจกัน เช่นนี้เป็นของดี แต่จะอย่างไรจึงจะให้
 วิธีถ่วงและเกี่ยวโยงกันนั้นให้เป็นธรรมนี้เป็นของสำคัญที่สุดและประการสำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ
 จะต้องไม่ให้ใครเอารัฐธรรมนูญเป็นเครื่องมือถ่วงความเจริญของประเทศชาติหรือโค่นล้มทำลายกัน
 เพื่ออำนาจหรือประโยชน์ส่วนตัวเอง ใครใช้สิทธิใช้อำนาจก็จะต้องมีความรับผิดชอบขึ้นมาเป็นเงา
 ตามตัว ข้าพเจ้าคิดว่าอย่างนั้น อาทิเช่น เรื่องการเปิดอภิปรายในสภาเช่นนี้ เป็นต้น เพราะว่า
 เราได้เห็นผลร้ายในบ้านเมืองของเราเอง เนื่องจากรัฐธรรมนูญฉบับที่แล้ว ๆ มาสร้างทรราช
 แห่งอำนาจไม่เพียงพอ เปิดทางให้บางคนบางพวกใช้สิทธิใช้อำนาจโดยไม่ต้องรับผิดชอบอะไร
 ก่อความปั่นป่วนวุ่นวายบางครั้งมีพฤติกรรมที่น่าเสียใจ เสียศักดิ์ศรีของประเทศและของสภาผู้แทน
 ราษฎรเกิดขึ้น ซึ่งต้องถึงแก่ขอประทานอภัยที่ข้าพเจ้าจะต้องกล่าวว่า ต้องเอาเงินมาซื้อความ
 สงบเรียบร้อยในสภาเช่นนี้ เป็นต้น ข้าพเจ้าหวังใจว่า สภาร่างรัฐธรรมนูญของเราจะได้คำนึงถึง

เรื่อง เหล่านี้ คงจะโคจรหนักในเรื่อง เหล่านี้มาแล้วด้วยตนเอง เพราะเป็นเรื่องซึ่งเกิดขึ้น ในปัจจุบันสด ๆ รอบ ที่แล้วมานี้เอง เพราะฉะนั้น ท่านทั้งหลายจะต้องหาวิธีทางป้องกันเพื่อ รักษาศักดิ์ศรีของสภาผู้แทนราษฎรซึ่งจะมีต่อไปให้ยิ่งขึ้นกว่าที่แลมาแล้ว

ขอความในประการสุดท้ายที่ข้าพเจ้าใคร่แสดงต่อสภานี้ และต่อท่านสมาชิกผู้มีเกียรติทั้งหลายก็คือ ในระหว่างที่สภานี้ทำงานร่างรัฐธรรมนูญ ข้าพเจ้าและคณะรัฐบาลก็จะทำงาน สร้างรากฐานของรัฐธรรมนูญต่อไปโดยไม่หยุดยั้ง กล่าวคือ การปฏิบัติงานพัฒนาการทาง เศรษฐกิจ และการศึกษากาตามแผน และโครงการที่ทำไว้แล้วให้การศึกษาได้ก้าวหน้าและให้การพัฒนาการ เศรษฐกิจได้ลุล่วงไปอย่างมากที่สุดที่สามารถทำได้ จึงสรุปรวมความว่าท่านร่างก็ร่างไป ข้าพเจ้าบริหารตามโครงการก็จะบริหารไปไม่หยุดยั้ง ไม่ใช่จะรอจนกว่ารัฐธรรมนูญร่าง เสร็จ ซึ่งจะเป็นเช่นนั้นไม่ได้ เพราะความเจริญของบ้าน เมือง เราจะต้องรออยู่เฉย ๆ นั้นยอมไม่ได้ ทั้งนี้ก็ด้วยความเชื่อถือดังที่ข้าพเจ้าได้กล่าวนำแล้วข้างต้นว่า ระบบรัฐธรรมนูญจะต้องมีการศึกษา และเศรษฐกิจ เป็นรากฐาน การเทิกนาก้าวหน้าไปเพียงไร การปฏิบัติตามแผนและโครงการ เศรษฐกิจก็ลุล่วงไปได้มากเพียงไร รัฐธรรมนูญที่ท่านทั้งหลายจะร่างขึ้นก็จะได้มีรากฐานคึกมากขึ้น เพียงนั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เรื่องการปฏิบัติตามแผนและโครงการ เศรษฐกิจ ข้าพเจ้าอยาก จะให้เห็นความสำเร็จมากพอที่จะยึดแผนและโครงการ เป็นหลักปฏิบัติต่อไป โดยไม่ต้องวิตกกังวล ว่าถ้ามีสภาใหม่เกิดขึ้นแล้วตามรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ที่เกิดขึ้นนี้ จะนำหรือทั้งแผนหรือโครงการทั้งสอง อย่างนี้เสีย ซึ่งถ้าเป็นเช่นนั้นได้ก็จะเป็นสิ่งที่น่าเสียดาย และเพื่อที่จะให้แน่ใจว่าจะไม่เกิดความ อลเวงนานาประการดังที่ข้าพเจ้าได้กล่าวนำแล้ว หรือ เรียบร้อยท่านทั้งหลายมาแล้วตั้งแต่คน รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ของเราก็จะมีความยั่งยืนถาวรอย่างแท้จริง นี่เป็นถ้อยคำซึ่งข้าพเจ้าขอ เรียบร้อยต่อท่านสมาชิกผู้มีเกียรติที่เคารพทั้งหลายได้ทราบไว้จากดวงใจอันบริสุทธิ์ของข้าพเจ้าและไม่มีอะไร ที่จะกล่าวนอกเหนือไปกว่านี้แล้ว

ฉะนั้น ในที่สุดนี้ข้าพเจ้าขออาราธนาคุณพระศรีรัตนตรัยและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เทพคณาจารย์ยานพญาดุสิตา ซึ่งประดิษฐานอยู่เบื้องหน้าของ เรานี้ได้โปรดประ สาทกำลังใจกำลังปัญญาให้ท่านประธาน ท่านรองประธาน และท่านสมาชิกทั้งหลายของสภาร่าง รัฐธรรมนูญนี้ สามารถร่างรัฐธรรมนูญที่เป็นหลักปกครองอย่างเหมาะสมและถาวร เพื่อจะได้

เป็นเครื่องจรรโลงประเพณีของเรายัง ๆ ขึ้นไป ขออัญวยพรให้ทุกท่านประสบแต่ความสุข
สวัสดิ์และความสำเร็จในการทำงานที่ยิ่งใหญ่ครั้งนี้ให้ลุล่วงไปทุกประการ ขอขอบพระคุณ"

(คัดจาก คณะรัฐมนตรี ประมวลสุนทรพจน์ของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ พ.ศ. 2502 - 2504

พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พลเอก จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ 17 มีนาคม 2507

หน้า 366 - 372)

ภาคผนวก จ.

ขรรณการปกครองอาณาจักรไทย (บางฉบับ)

ภาคผนวก จู
ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรไทย (บางฉบับ)
พระราชบัญญัติ
ธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว
พุทธศักราช 2475

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปก พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระบรมราช
โองการดำรัสเหนือเกล้า ฯ สั่งว่า
โดยที่คณะกรรมการได้ขอรับรองให้ธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามเพื่อบ้านเมืองจะ
เจริญขึ้น และ
โดยที่ได้ทรงยอมรับตามคำขอรับรองของคณะกรรมการ
จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ตราพระราชบัญญัติขึ้นไว้โดยมาตราต่อไปนี้

หมวด 1
ข้อความทั่วไป

- มาตรา 1 อำนาจอิสระของประเทศนั้นเป็นของราษฎรทั้งหลาย
- มาตรา 2 ให้มีบุคคลและคณะบุคคลดังกล่าวดังต่อไปนี้เป็นผู้ใช้อำนาจแทนราษฎรตามที่จะ
ได้กล่าวต่อไปในธรรมนูญ คือ
1. กษัตริย์
 2. สภาผู้แทนราษฎร
 3. คณะกรรมการราษฎร
 4. ศาล

หมวด 2

กษัตริย์

มาตรา 3 กษัตริย์เป็นประมุขสูงสุดของประเทศ พระราชบัญญัติก็ดี คำวินิจฉัยของศาลก็ดี การอื่น ๆ ซึ่งจะมีบทกฎหมายระบุไว้โดยเฉพาะก็ดี จะต้องกระทำในนามของกษัตริย์

มาตรา 4 ผู้เป็นกษัตริย์ของประเทศ คือพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปก พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว การสืบมรดกให้เป็นไปตามกฎหมายเพื่วยกเว้นว่าด้วยการสืบราชสันตติวงศ์ พ.ศ. 2467 และด้วยความเห็นชอบของสภาผู้แทนราษฎร

มาตรา 5 ถ้ากษัตริย์มีเหตุจำเป็นชั่วคราวที่จะทำหน้าที่ไม่ไต่หรือไม่อยู่ในพระนคร ให้คณะกรรมการราษฎรเป็นผู้ใช้สิทธิแทน

มาตรา 6 กษัตริย์จะถูกฟ้องร้องคดีอาชญาถึงโรงศาลไม่ได้ เป็นหน้าที่ของสภาผู้แทนราษฎรจะวินิจฉัย

มาตรา 7 การกระทำใด ๆ ของกษัตริย์ต้องมีกรรมการราษฎรผู้หนึ่งผู้ใดลงนามด้วย โดยได้รับความยินยอมของคณะกรรมการราษฎรจึงจะใช้ได้ มิฉะนั้นเป็นโมฆะ

หมวด 3

สภาผู้แทนราษฎร

ส่วนที่ 1

อำนาจและหน้าที่

มาตรา 8 สภาผู้แทนราษฎรมีอำนาจออกพระราชบัญญัติทั้งหลาย พระราชบัญญัตินั้นเมื่อ กษัตริย์ได้ประกาศให้ใช้แล้ว ให้เป็นอันใช้บังคับได้

ถ้ากษัตริย์ได้ประกาศให้ใช้พระราชบัญญัตินั้นภายในกำหนด 7 วัน นับแต่วันที่ได้รับความพระราชบัญญัตินั้นจากสภา โดยแสดงเหตุผลที่ไม่ยอมทรงลงพระนามก็มีอำนาจส่งพระราชบัญญัตินั้นคืนไปยังสภาเพื่อพิจารณาอีกครั้งหนึ่ง ถ้าสภาลงมติยืนตามมติเดิม กษัตริย์ไม่เห็นพ้องด้วย สภามีอำนาจออกประกาศพระราชบัญญัตินั้นใช้บังคับเป็นกฎหมายได้

มาตรา 9 สภาผู้แทนราษฎรมีอำนาจดูแลควบคุมกิจการของประเทศ และมีอำนาจ
ประชุมกันถกเถียงการร่างรัฐธรรมนูญหรือพนักงานรัฐบาลผู้หนึ่งผู้ใดก็ได้

ส่วนที่ 2

ผู้แทนราษฎร

มาตรา 10 สมาชิกในสภาผู้แทนราษฎรจะต้องเป็นไปตามกาลสมัยดังนี้

สมัยที่ 1

นับแต่วันใช้รัฐธรรมนูญนี้เป็นต้นไปจนกว่าจะถึงเวลาที่สมาชิกในสมัยที่ 2 จะเข้ารับตำแหน่ง
ให้คณะราษฎรซึ่งมีคณะผู้รักษาพระนครฝ่ายทหารเป็นผู้ไว้อำนาจแทน จัดตั้งผู้แทนราษฎรชั่วคราว
ขึ้นเป็นจำนวน 70 นายเป็นสมาชิกในสภา

สมัยที่ 2

ภายในเวลา 6 เดือน หรือจนกว่าการจัดประเทศเป็นปกติเรียบร้อยสมาชิกในสภาจะ
ต้องมีบุคคล 2 ประเภททำกิจการร่วมกัน คือ

ประเภทที่ 1 ผู้แทนราษฎรจะได้เลือกขึ้นจังหวัดละ 1 นาย ถ้าจังหวัดใดมีสมาชิกเกิน
กว่า 100,000 คน ให้จังหวัดนั้นเลือกผู้แทนเพิ่มขึ้นอีก 1 นาย ทุก ๆ 100,000 นั้น
เศษของ 100,000 ถ้าเกินกว่าครึ่งให้นับเพิ่มขึ้นอีก 1

ประเภทที่ 2 ผู้เป็นสมาชิกอยู่แล้วในสมัยที่ 1 มีจำนวนเท่ากับสมาชิกประเภทที่ 1
ถ้าจำนวนเกินให้เลือกกันเองว่าผู้ใดจะคงเป็นสมาชิกต่อไป ถ้าจำนวนขาดให้ผู้ที่มีอาวุโสเลือกบุคคล
ใด ๆ เข้าแทนจนครบ

สมัยที่ 3

เมื่อจำนวนราษฎรทั่วพระราชอาณาเขตได้สอบไล่วิชาประถมศึกษาได้เป็นจำนวนเกินกว่าครึ่ง และอย่างช้าคงไม่เกิน 10 ปี นับแต่วันใช้ธรรมนูญนี้ สมาชิกในสภาผู้แทนราษฎรจะต้องเป็นผู้ที่ราษฎรได้เลือกตั้งขึ้นเองทั้งสิ้น สมาชิกประเภทที่ 2 เป็นต้นไปมีอีกต่อไป

มาตรา 11 คุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกเป็นผู้แทนประเภทที่ 1 คือ

1. สอบไล่วิชาการเมืองได้ตามหลักสูตรซึ่งสภาจะไต่ถามขึ้นไว้
2. มีอายุ 20 ปีบริบูรณ์
3. ไม่เป็นผู้ไร้หรือเสมือนไร้ความสามารถ
4. ไม่ถูกศาลพิพากษาให้เพิกถอนสิทธิในการรับเลือก
5. ต้องเป็นบุคคลที่มีสัญชาติเป็นไทยตามกฎหมาย
6. เฉพาะผู้สมัครรับเลือกเป็นผู้แทนประเภทที่ 1 ในสมัยที่ 2 จะคงได้รับความเห็นชอบของสมาชิกในสมัยที่ 1 เสียก่อนว่าเป็นผู้ที่ไม่ควรสงสัยว่าจะนำมาซึ่งความไม่เรียบร้อย

มาตรา 12 การเลือกตั้งสมาชิกประเภทที่ 1 ที่ 2 ให้ทำดังนี้

1. ราษฎรในหมู่บ้านเลือกผู้แทนเพื่อออกเสียงตั้งผู้แทนตำบล
2. ผู้แทนหมู่บ้านเลือกผู้แทนตำบล
3. ผู้แทนตำบลเป็นผู้เลือกตั้งสมาชิกในสภาผู้แทนราษฎร

การเลือกตั้งสมาชิกในสมัยที่ 3 จะมีกฎหมายบัญญัติภายหลังโดยดำเนินการที่ให้สมาชิกได้เลือกตั้งผู้แทนในสภาโดยตรง

มาตรา 13 ผู้แทนประเภทที่ 1 จะอยู่ในตำแหน่งไคราวละ 4 ปี นับแต่วันเข้ารับตำแหน่ง แต่เมื่อถึงสมัยที่ 3 แล้ว แม้ผู้แทนในสมัยที่ 2 จะได้อยู่ในตำแหน่งไม่ถึง 4 ปีก็ต้องออกจากตำแหน่งนับแต่วันที่ผู้แทนในสมัยที่ 3 ได้เข้ารับตำแหน่ง

ถ้าตำแหน่งผู้แทนว่างลงเพราะเหตุอื่นนอกจากถึงคราวออกตามเวร ให้สมาชิกเลือกผู้ขึ้นตั้งขึ้นใหม่ให้เต็มที่ว่าง แต่ผู้แทนใหม่มีเวลาอยู่ในตำแหน่งได้เพียงเท่ากำหนดเวลาที่ผู้ออกไปนั้นชอบที่จะอยู่ได้

มาตรา 14 ราษฎรไม่ว่าเพศใดเมื่อมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้ ย่อมมีสิทธิออกเสียงลงมติเลือกผู้แทนหมู่บ้านได้ คือ

1. มีอายุครบ 20 ปีบริบูรณ์
2. ไม่เป็นผู้ไร้หรือเสื่อมความสามารถ
3. ไม่ถูกศาลพิพากษาให้เสียสิทธิในการออกเสียง
4. ก่อ เป็นบุคคลที่มีสัญชาติเป็นไทยตามกฎหมาย

คุณสมบัติของผู้แทนหมู่บ้านและผู้แทนตำบลให้เป็นไปเหมือนกันมาตรา 11

มาตรา 15 การเลือกตั้งผู้แทนใด ๆ ให้ถือตามคำแนะนำเสียงข้างมาก ถ้าคะแนนเสียงเท่ากันให้มีการเลือกตั้งครั้งที่ 2 ถ้าครั้งที่ 2 ก็คะแนนเสียงเท่ากันให้ตั้งกนกลางออกเสียงชี้ขาดและให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งกนกลางไว้

มาตรา 16 ผู้แทนนอกจากถึงเวรจะต้องออกจากตำแหน่งให้ถือว่าขาดจากตำแหน่งเมื่อขาดคุณสมบัติดังกล่าวไว้ในมาตรา 11 อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือเมื่อตาย หรือเมื่อสภาได้วินิจฉัยให้ออกในเมื่อสภาเห็นว่าเป็นผู้ทำความเสื่อมเสียให้แกสภา

มาตรา 17 การฟ้องร้องสมาชิกของสภาผู้แทนราษฎรเป็นคดีอาญายังโรงศาลจะต้องได้รับอนุญาตจากสภาก่อน ศาลจึงจะรับฟ้องได้

ส่วนที่ 3

ระเบียบการประชุม

มาตรา 18 ให้สมาชิกเลือกกันขึ้นเป็นประธานของสภา 1 นาย มีหน้าที่ดำเนินการของสภา และมีรองประธาน 1 นายเป็นผู้ทำการแทน เมื่อประธานมีเหตุขัดข้องชั่วคราวที่จะทำหน้าที่ได้

มาตรา 19 เมื่อประธานไม่อยู่หรือไม่สามารถมาได้ ก็ให้รองประธานแทนเป็นผู้รักษาความเรียบร้อยในสภา และจัดการให้โตปรึกษาหารือกันตามระเบียบ

มาตรา 20 ถ้าประธานและรองประธานไม่อยู่ในที่ประชุมทั้ง 2 คน ก็ให้สมาชิกที่มาประชุมเลือกตั้งกันเองขึ้นเป็นประธานคนหนึ่งชั่วคราวประชุมนั้น

มาตรา 21 การประชุมปกติให้เป็นหน้าที่ของสภาเป็นผู้กำหนด

การประชุมพิเศษจะมีได้เมื่อสมาชิกมีจำนวนรวมกันไม่น้อยกว่า 15 คน ใครร้องขอหรือคณะกรรมการราษฎรใครร้องขอให้เรียกประชุม การนัดประชุมพิเศษประธานหรือผู้ทำการแทนประธานเป็นผู้สั่งนัด

มาตรา 22 การประชุมทุกคราวต้องมีสมาชิกมาประชุมไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกทั้งหมดจึงจะเป็นองค์ประชุมปรึกษาการได้

มาตรา 23 การลงมติวินิจฉัยข้อพิพาทนั้น ให้ถือเอาเสียงข้างมากเป็นประมาณ สมาชิกคนหนึ่งย่อมมีเสียงหนึ่งในการลงคะแนน ถ้ามีจำนวนเสียงลงคะแนนเท่ากัน ให้ผู้เป็นประธานในที่ประชุมออกเสียงเพิ่มขึ้นได้อีกเสียงหนึ่งเป็นเสียงชี้ขาด

มาตรา 24 สมาชิกไม่ต้องรับผิดชอบในถ้อยคำใด ๆ ที่ได้กล่าวหรือแสดงเป็นความเห็นหรือในการออกเสียงลงคะแนนในที่ประชุม ผู้หนึ่งผู้ใดจะกล่าวหาว่าฟ้องร้องเพราะเหตุนั้นหาได้ไม่

มาตรา 25 ในการประชุมทุกคราวประธานต้องสั่งให้เจ้าหน้าที่ประจำในสภาจกรายงานรักษาไว้ และเสนอเพื่อให้สมาชิกได้ตรวจแก้ไขรับรอง แล้วให้ผู้เป็นประธานในที่ประชุมลงนามกำกับไว้

มาตรา 26 สภามีอำนาจตั้งอนุกรรมการเพื่อทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือให้สอบสวนพิจารณาทำความเข้าใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่งขึ้น เสนอต่อที่ประชุมใหญ่เพื่อปรึกษาหารือตกลงอีกชั้นหนึ่งก็ได้ ประธานอนุกรรมการนั้นเมื่อสภาไปได้ตั้งก็ให้อนุกรรมการเลือกกันเองตั้งขึ้นเป็นประธานได้

อนุกรรมการมีอำนาจเชิญบุคคลใด ๆ มาชี้แจงแสดงความคิดเห็นได้ อนุกรรมการและผู้ที่เชิญมาได้รับสิทธิในการแสดงความคิดเห็นตามมาตรา 24

ในการประชุมอนุกรรมการนั้นต้องมีอนุกรรมการมาประชุมไม่น้อยกว่า 3 นายจึงจะเป็นองค์ประชุมปรึกษาการได้ เว้นแต่อนุกรรมการนั้นจะมีจำนวนตั้งขึ้นเพียง 3 คน เมื่อมาประชุมแต่ 2 คน ก็ให้นับว่าเป็นองค์ประชุมได้

มาตรา 27 สภาที่มีอำนาจตั้งระเบียบการปรึกษาหารือ เพื่อดำเนินการให้เป็นไปตาม
ธรรมนูญนี้ (ในชั้นแรกนี้ให้นุโลมใจข้อบังคับสภากรรมการองคมนตรีเฉพาะที่ไม่ขัดกับธรรมนูญ
ไปพลางก่อน)

หมวดที่ 4

คณะกรรมการราษฎร

ส่วนที่ 1

อำนาจและหน้าที่

มาตรา 28 คณะกรรมการมีอำนาจและหน้าที่ดำเนินการให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์
ของสภา

มาตรา 29 ถ้ามีการฉุกเฉินเกิดขึ้น ซึ่งคณะกรรมการจะเรียกประชุมสภาราษฎรให้
ทันทางที่มีได้ และคณะกรรมการราษฎรเห็นการจะต้องออกกฎหมายเพื่อให้เหมาะแก่การฉุกเฉิน
นั้น ๆ ก็ทำได้ แต่จะต้องรับนำกฎหมายนั้นขึ้นให้สภารับรอง

มาตรา 30 คณะกรรมการราษฎรมีอำนาจให้อภัยโทษ แต่ให้นำความขึ้นขอพระบรม
ราชานุญาตเสียก่อน

มาตรา 31 ให้เสนาบดีกระทรวงต่าง ๆ เป็นผู้รับผิดชอบต่อคณะกรรมการราษฎรใน
กิจการทั้งปวง

สิ่งใดซึ่งเป็นการฝ่าฝืนต่อคำสั่ง หรือระเบียบการของคณะกรรมการราษฎรหรือกระทำ
ไปโดยธรรมนูญไม่อนุญาตให้ทำได้ ให้ถือว่าทำนั้นเป็นโมฆะ

ส่วนที่ 2

กรรมการราษฎรและเจ้าหน้าที่ประจำ

มาตรา 32 คณะกรรมการราษฎรประกอบด้วยประธานคณะกรรมการราษฎร 1 นาย
และกรรมการราษฎร 14 นาย รวมเป็น 15 นาย

มาตรา 33 ให้สภาเลือกตั้งสมาชิกในสภาผู้หนึ่ง ขึ้นเป็นประธานกรรมการและให้
ผู้เป็นประธานนั้นเลือกสมาชิกในสภาอีก 14 นาย เพื่อเป็นกรรมการ การเลือกนี้เมื่อได้รับ
ความเห็นชอบของสภาแล้วให้ถือว่าผู้ได้รับเลือกนั้น ๆ เป็นกรรมการของสภา ในเมื่อสภาเห็น
ว่ากรรมการมีได้ดำเนินการตามรัฐประศาสน์นโยบายของสภา สภามีอำนาจเชิญกรรมการให้ออก
จากหน้าที่ แล้วเลือกตั้งใหม่ตามที่กล่าวในค้อนั้น

มาตรา 34 กรรมการคนใหม่ให้ตุณกระทำให้กรรมการคนนั้นขาดคุณสมบัติอันกำหนด
ไว้สำหรับผู้แทนในมาตรา 11 ก็ตาม หรือตายก็ตาม ให้สภาเลือกกรรมการแทนสำหรับตำแหน่ง
นั้น ๆ

ในเมื่อสภาได้เลือกตั้งกรรมการแล้ว สภาผู้หนึ่งหมกกำหนดอายุตำแหน่งเมื่อใด ให้ถือ
ว่ากรรมการผู้หนึ่งยอมหมกกำหนดอายุตำแหน่งด้วย

มาตรา 35 การตั้งการออกตำแหน่งเสนาบดี ย่อมเป็นพระราชอำนาจของกษัตริย์
พระราชอำนาจนี้จะทรงใช้แต่โดยคำแนะนำของคณะกรรมการราษฎร

มาตรา 36 การเจรจาการเมืองกับต่างประเทศเป็นหน้าที่ของกรรมการผู้แทนราษฎร
และกรรมการอาจตั้งผู้แทนเพื่อการนี้ได้

การเจรจาได้ดำเนินไปประการใด ให้กรรมการรายงานกราบบังคมทูลกษัตริย์
ทรงทราบ

การให้สัตยาบันสัญญาทางพระราชไมตรีเป็นพระราชอำนาจของกษัตริย์ แต่จะทรงใช้
พระราชอำนาจนี้ตามคำแนะนำของกรรมการราษฎร

มาตรา 37 การประกาศสงครามเป็นพระราชอำนาจของกษัตริย์ แต่จะทรงใช้
พระราชอำนาจนี้ตามคำแนะนำของกรรมการราษฎร

ส่วนที่ 3

ระเบียบการประชุม

มาตรา 38 ระเบียบการประชุมของคณะกรรมการราษฎรให้อนุโลมตามที่บัญญัติใน
หมวดที่ 3

หมวดที่ 5

ศาล

มาตรา 39 การระงับข้อพิพาทให้เป็นไปตามกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลานี้
ประกาศมา ณ วันที่ 27 มิถุนายน พุทธศักราช 2475 และให้ใช้บังคับได้แต่บัดนี้
เป็นต้นไป

(พระบรมนามาภิไธย) ประกาศ ป.ร.
(ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 49 ลงวันที่ 27 มิถุนายน 2475)

ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรไทย

ภูมิพลอดุลยเดช ป.ร.

ให้ไว้ ณ วันที่ ๒๘ มกราคม พ.ศ. ๒๕๐๒

เป็นปีที่ ๑๔ ในรัชกาลปัจจุบัน

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหิตลาธิเบศรรามาธิบดีจักรีนฤเบศร
สยามินทราธิราช บรมนาถบพิตร มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้ประกาศว่า
โดยที่หัวหน้าคณะปฏิวัติ ซึ่งได้กระทำการยึดอำนาจการปกครองแผ่นดิน เป็นผลสำเร็จ
เมื่อวันที่ ๒๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๐๑ ได้นำความกราบบังคมทูลว่า การที่คณะปฏิวัติได้ประกาศ
ให้ยกเลิกรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๔๗๕ แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช
๒๔๙๕ เสีย นั้น ก็โดยปรารถนาจะให้รัฐธรรมนูญที่เหมาะสมและให้การปกครองประเทศเป็นไป
โดยเรียบร้อยยิ่งกว่าที่เป็นอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญฉบับนั้น การที่จะให้มีรัฐธรรมนูญเช่นนั้น สมควร
จัดให้มีสภาร่างรัฐธรรมนูญประกอบด้วยสมาชิกผู้ทรงคุณวุฒิจัดร่างขึ้นประกาศใช้ต่อไป แต่ใน
ระหว่างระยะเวลาก่อนที่จะได้มีและประกาศใช้รัฐธรรมนูญซึ่งร่างขึ้นโดยสภาร่างรัฐธรรมนูญนั้น
สมควรให้มีธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร เพื่อใช้ไปพลางก่อน ให้เหมาะสมกับสถานการณ์
ที่เป็นอยู่ในขณะนี้ ทรงพระราชดำริเห็นชอบด้วย และเพื่อให้การเป็นไปตามที่หัวหน้าคณะปฏิวัติ
นำความกราบบังคมทูล จึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้รับบัญญัติต่อไปนี้
เป็นธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร จนกว่าจะได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญซึ่งสภาร่างรัฐธรรมนูญ
จะได้จัดร่างขึ้น

มาตรา ๑ อำนาจอธิปไตยมาจากปวงชนชาวไทย

มาตรา ๒ ประเทศไทยเป็นราชอาณาจักรอันหนึ่งอันเดียวจะแบ่งแยกไม่ได้

พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และดำรงตำแหน่งจอมทัพไทย

มาตรา ๓ องค์พระมหากษัตริย์ดำรงอยู่ในฐานะอันเป็นที่เคารพสักการะ ผู้ใดจะ
ละเมิดมิได้

มาตรา 4 ให้มีคณะองคมนตรีคณะหนึ่ง มีจำนวนไม่เกินเก้าคน การแต่งตั้งและการพ้นจากตำแหน่งองคมนตรีให้เป็นไปตามพระราชอัชฌาไย

มาตรา 5 พระมหากษัตริย์ทรงตราพระราชบัญญัติไว้บังคับ โดยคำแนะนำและยินยอมของรัฐสภา

คณะรัฐมนตรีใช้อำนาจบริหารและศาลใช้อำนาจตุลาการ ทั้งนี้ในพระปรมาภิไธยพระมหากษัตริย์

มาตรา 6 ให้มีสภาร่างรัฐธรรมนูญมีหน้าที่ร่างรัฐธรรมนูญ และให้มีฐานะเป็นรัฐสภาทำหน้าที่นิติบัญญัติด้วย

มาตรา 7 สภาร่างรัฐธรรมนูญประกอบด้วยสมาชิกจำนวนสองร้อยสี่สิบคน ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงตั้ง

ในกรณีที่ทำแห่งสมาชิกว่างลง จะได้ทรงตั้งแทนในตำแหน่งที่ว่างนั้น

มาตรา 8 พระมหากษัตริย์ทรงตั้งสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญตามมติของสภา ให้เป็นประธานสภาคนหนึ่ง เป็นรองประธานคนหนึ่งหรือหลายคนก็ได้

มาตรา 9 ภายในบังคับมาตรา 10 และมาตรา 11 สภาร่างรัฐธรรมนูญมีอำนาจตราข้อบังคับการประชุมปรึกษาของสภา เกี่ยวกับการเสนอร่างพระราชบัญญัติการประชุม การเสนอญัตติ การปรึกษา และกิจการอื่น เพื่อดำเนินการตามอำนาจหน้าที่

มาตรา 10 เมื่อสภาร่างรัฐธรรมนูญได้ร่างรัฐธรรมนูญเสร็จแล้ว ให้สภาร่างรัฐธรรมนูญประชุมในฐานรัฐสภาพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญนั้นว่า จะให้ผ่านพ้นมูลเกล้าฯ ถวายเพื่อพระมหากษัตริย์ทรงลงพระปรมาภิไธยให้ประกาศใช้หรือไม่ การประชุมปรึกษาดังกล่าวนี้นี้ สภาจะแก้ไขเพิ่มเติมร่างรัฐธรรมนูญนั้นประการใดก็ได้

การประชุมตามความในวรรคก่อน ต้องมีสมาชิกร่วมประชุมไม่น้อยกว่าสามในสี่ของจำนวนสมาชิกสภา จึงจะเป็นองค์ประชุม

การประกาศใช้รัฐธรรมนูญ ให้ประธานสภาลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ

มาตรา 11 ในกรณีการลงมติของสภาร่างรัฐธรรมนูญตามความในมาตรา 10 ไม่ได้คะแนนเสียงของสมาชิกให้นำร่างรัฐธรรมนูญขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายพระมหากษัตริย์ทรงลง

พระปรมาภิไธย เเก่ถึงหนึ่งของจำนวนสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ ให้สภาร่างรัฐธรรมนูญพิจารณา
ร่างรัฐธรรมนูญขึ้นใหม่ และดำเนินการต่อไปตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้

มาตรา 12 ในการประชุมสภาร่างรัฐธรรมนูญ ผู้ใดจะกล่าวถ้อยคำใด ๆ ในทาง
แถลงข้อเท็จจริง หรือแสดงความคิดเห็น หรือออกเสียงลงคะแนนยอมเป็นเอกสิทธิโดยเด็ดขาด
ไม่เป็นกรณีที่จะนำไปเป็นเหตุฟ้องร้องว่ากล่าวผู้นั้นในทางใด

ความคุ้มครองดังกล่าวในวรรคก่อน ให้ใช้แก่ผู้พิมพ์และผู้โฆษณาการรายงานการประชุม
โดยคำสั่งของสภาด้วย

มาตรา 13 ในกรณีที่สมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญถูกควบคุมหรือขัง หรือถูกฟ้องใน
คดีอาญา ให้สั่งปล่อยหรืองดการพิจารณา ไป เมื่อประธานสภาฯร้องขอ

มาตรา 14 พระมหากษัตริย์ทรงตั้งนายกรัฐมนตรีคนหนึ่ง และรัฐมนตรีมีจำนวนตาม
สมควร ประกอบเป็นคณะรัฐมนตรี มีหน้าที่บริหารราชการแผ่นดิน

นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรี จะเป็นสมาชิกสภามิได้

นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรี มีสิทธิเข้าร่วมประชุมชี้แจงแสดงความเห็นในที่ประชุมสภา
แต่ไม่มีสิทธิออกเสียงลงคะแนน

มาตรา 15 พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจที่จะให้รัฐมนตรีพ้นจากตำแหน่ง

มาตรา 16 ก่อนตั้งคณะรัฐมนตรี หัวหน้าคณะปฏิบัติหน้าที่ของคณะรัฐมนตรีและ
นายกรัฐมนตรี

มาตรา 17 ในระหว่างที่ใช้รัฐธรรมนูญนี้ ในกรณีที่นายกรัฐมนตรีเห็นสมควร เพื่อ
ประโยชน์ในการระงับหรือปราบปรามการกระทำอันเป็นการบ่อนทำลายความมั่นคงของราชอาณาจักร
หรือราชบัลลังก์ หรือการกระทำอันเป็นการบ่อนทำลายก่อวินาศกรรมหรือคุกคามความสงบที่เกิดขึ้นภายใน
หรือมาจากภายนอกราชอาณาจักร ให้นายกรัฐมนตรีโดยมติของคณะรัฐมนตรีมีอำนาจสั่งการ หรือ
การทำการใด ๆ ได้และให้ถือว่าคำสั่งหรือการกระทำเช่นนั้น เป็นคำสั่งหรือการกระทำที่
ชอบด้วยกฎหมาย

เมื่อนายกรัฐมนตรีสั่งการหรือการทำการใดไปตามความในวรรคก่อนแล้ว ให้
นายกรัฐมนตรีแจ้งให้สภาทราบ

มาตรา 18 บรรดาบทกฎหมาย พระราชโองการ และพระบรมราชโองการใด ๆ อันเกี่ยวกับราชการแผ่นดิน ต้องมีนายกรัฐมนตรีหรือรัฐมนตรี เป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ

การตั้งนายกรัฐมนตรี ให้ประธานสภาเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ

มาตรา 19 ผู้พิพากษามีอิสระในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีให้เป็นไปตามกฎหมาย

มาตรา 20 ในเมื่อไม่มีบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้บังคับแก่กรณีใด ให้วินิจฉัยกรณีนั้นไปตามประเพณีการปกครองประเทศไทยในระบอบประชาธิปไตย

ในกรณีมีปัญหาเกี่ยวกับการวินิจฉัยกรณีใดตามความในวรรคก่อนเกิดขึ้นในวงงานของสภา หรือเกิดขึ้นโดยคณะรัฐมนตรีขอให้สภาวินิจฉัย ให้สภาวินิจฉัยขาด

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์

หัวหน้าคณะปฏิวัติ

(ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 76 ตอนที่ 17 ฉบับพิเศษ ลงวันที่ 28 มกราคม 2502)

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

พุทธศักราช 2475

และ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475

แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2495

บททั่วไป

มาตรา 1 ประเทศไทยเป็นราชอาณาจักรอันหนึ่งอันเดียว จะแบ่งแยกไม่ได้
ประชาชนชาวไทยไม่ว่าเชื้อชาติศาสนาใด ย่อมอยู่ในความคุ้มครองแห่ง
รัฐธรรมนูญนี้เสมอกัน

มาตรา 2 อำนาจอธิปไตยย่อมมาจากปวงชนชาวไทย พระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นประมุข
ทรงใช้อำนาจนั้นแต่โดยบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้

หมวด 1

พระมหากษัตริย์

มาตรา 3 องค์พระมหากษัตริย์ดำรงอยู่ในฐานะอันเป็นที่เคารพสักการะ ผู้ใดจะละเมิด
มิได้

"มาตรา 4 ผู้ใดจะกล่าวหาหรือฟ้องร้องพระมหากษัตริย์ในทางใด ๆ มิได้"

มาตรา 5 พระมหากษัตริย์ต้องทรงเป็นพุทธมามกะ และทรงเป็นอัครศาสนูปถัมภก

มาตรา 6 พระมหากษัตริย์ทรงดำรงตำแหน่งจอมทัพไทย

มาตรา 7 พระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจนิตินัยโดยคำแนะนำ และยินยอมของสภาผู้แทนราษฎร

มาตรา 8 พระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจบริหารทางคณะรัฐมนตรี

มาตรา 9 พระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจตุลาการทางศาลที่ได้ตั้งขึ้นตามกฎหมาย

"มาตรา 10 พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจที่จะสถาปนาฐานันดรศักดิ์ และพระราชทานเครื่องอิสริยาภรณ์"

"มาตรา 11 พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจในการเลือก และแต่งตั้งผู้ทรงคุณวุฒิเป็นประธานองคมนตรีคนหนึ่ง และองคมนตรีอีกไม่มากกว่าแปดคน ประกอบเป็นคณะองคมนตรี คณะองคมนตรีมีหน้าที่ถวายความเห็นต่อพระมหากษัตริย์ในพระราชกรณียกิจทั้งปวงที่พระมหากษัตริย์ทรงปรึกษาและหน้าที่อื่นตามที่บัญญัติในรัฐธรรมนูญ"

"มาตรา 12 การเลือกตั้งและแต่งตั้งองคมนตรีก็ดี การให้องคมนตรีพ้นจากตำแหน่งก็ดี ให้เป็นไปตามพระราชอัชฌาศัย"

"มาตรา 13 องคมนตรีต้องไม่เป็นข้าราชการประจำ รัฐมนตรีหรือข้าราชการการเมืองอื่น หรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และต้องไม่แสดงการฝักใฝ่ในพรรคการเมืองใด ๆ"

"มาตรา 14 ก่อนเข้ารับหน้าที่ องคมนตรีต้องปฏิญาณตนเฉพาะพระพักตร์ พระมหากษัตริย์ว่า จะซื่อสัตย์สุจริตและจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์และจะปฏิบัติหน้าที่เพื่อประโยชน์ของประเทศและประชาชน ทั้งจะรักษาไว้และปฏิบัติตามซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยทุกประการ"

"มาตรา 15 องคมนตรีพ้นจากตำแหน่งเมื่อตาย ลาออก หรือมีพระบรมราชโองการให้พ้นจากตำแหน่ง"

"มาตรา 16 การแต่งตั้งและถอดถอนข้าราชการในพระองค์ ลาออก หรือมีพระบรมราชโองการให้พ้นจากตำแหน่ง"

"มาตรา 16 การแต่งตั้งและถอดถอนข้าราชการในพระองค์ และสมุหราชองครักษ์ให้เป็นไปตามพระราชอัชฌาศัย"

"มาตรา 17 ในเมื่อพระมหากษัตริย์จะไม่ประทับอยู่ในราชอาณาจักร หรือด้วยเหตุใดเหตุหนึ่ง จะทรงบริหารพระราชภาระไม่ได้ จะได้ทรงแต่งตั้งผู้หนึ่งค้ำความเห็นชอบของสภาผู้แทนราษฎร เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ และให้ประธานสภาผู้แทนราษฎร เป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ"

"มาตรา 18 ในกรณีที่พระมหากษัตริย์มิได้ทรงแต่งตั้งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ตามความในมาตรา 17 ก็คือ ในกรณีที่พระมหากษัตริย์มิได้ทรงแต่งตั้งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ เพราะยังไม่ทรงบรรลุนิติภาวะ หรือเพราะเหตุอื่นใดก็ทำให้คณะองคมนตรี เสนอชื่อผู้ใดคนหนึ่ง ที่สมควรดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ต่อสภาผู้แทนราษฎร เพื่อขอความเห็นชอบ เมื่อสภาผู้แทนราษฎรให้ความเห็นชอบแล้ว ก็ให้ประธานสภาผู้แทนราษฎรประกาศในพระปรมาภิไธย พระมหากษัตริย์แต่งตั้งผู้นั้นเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์

ในกรณีที่ไม่มีคณะองคมนตรี ให้คณะรัฐมนตรีทำหน้าที่แทนคณะองคมนตรีตามความในวรรคแรก"

"มาตรา 19 ในระหว่างที่ไม่มีผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 17 หรือมาตรา 18 ก็คือ ในกรณีที่ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ซึ่งได้รับการแต่งตั้งตามความในมาตรา 17 หรือมาตรา 18 ไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ด้วยเหตุใดเหตุหนึ่งก็ให้ประธานองคมนตรีทำหน้าที่ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ชั่วคราว

ในระหว่างที่ประธานองคมนตรีทำหน้าที่ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ประธานองคมนตรีจะต้องปฏิบัติหน้าที่ในฐานะเป็นประธานองคมนตรีมิได้

ในกรณีที่ประธานองคมนตรีไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ด้วยเหตุใดเหตุหนึ่งให้คณะองคมนตรีเลือกองคมนตรีคนหนึ่งขึ้นเป็นประธานองคมนตรีชั่วคราว

ในกรณีที่ไม่มีคณะองคมนตรี ให้คณะรัฐมนตรีทำหน้าที่แทนประธานองคมนตรีตามความในวรรคแรก"

"มาตรา 20 ก่อนเข้ารับหน้าที่ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ซึ่งได้รับแต่งตั้งตามความใน มาตรา 17 หรือมาตรา 18 ต้องปฏิบัติหน้าที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎรด้วยโดยกล่าวว่า จะซื่อสัตย์และจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ และจะปฏิบัติหน้าที่เพื่อประโยชน์ของประเทศและประชาชน ทั้งจะรักษาไว้และปฏิบัติตามซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยทุกประการ"

"มาตรา 21 การสืบราชสมบัติให้เป็นไปโดยนัยแห่งกฎมณเฑียรบาลว่าด้วยการสืบราชสันตติวงศ์ พระพุทธศักราช 2467 และประกอบด้วยความเห็นชอบของสภาผู้แทนราษฎร การยกเลิกหรือแก้ไขเพิ่มเติมกฎมณเฑียรบาลว่าด้วยการสืบราชสันตติวงศ์ พระพุทธศักราช 2467 จะกระทำมิได้"

"มาตรา 22 พระมหากษัตริย์ทรงบรรลุนิติภาวะเมื่อพระชนมายุครบสิบแปดปีบริบูรณ์"

"มาตรา 23 ในกรณีที่ราชบัลลังก์หากว่างลงให้คณะองคมนตรีเสนอพระนามผู้สืบราชสันตติวงศ์ตามกฎหมายมณเฑียรบาลว่าด้วยการสืบราชสันตติวงศ์ พระพุทธศักราช 2467 ทอสภาผู้แทนราษฎร เพื่อขอความเห็นชอบ เมื่อสภาให้ความเห็นชอบแล้ว ให้สภาอัญเชิญองค์ผู้สืบราชสันตติวงศ์ขึ้นทรงราชย์เป็นพระมหากษัตริย์สืบไป แล้วให้ประธานสภาประกาศเพื่อให้ประชาชนทราบ ในระหว่างที่ยังไม่มีประกาศองค์ผู้สืบราชสันตติวงศ์ตามมาตรานี้ ถ้าได้มีการแต่งตั้งผู้ใดเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ไว้ ตามความในมาตรา 17 หรือมาตรา 18 ก็ให้ผู้นั้นปฏิบัติหน้าที่ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ไปพลางก่อน แต่ถ้าไม่มีผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ดังกล่าวนี้ ก็ให้ประธานองคมนตรีเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ไปพลางก่อน"

ในกรณีที่ประธานองคมนตรี เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ตามความในวรรคก่อน ให้นับว่าบัญญัติมาตรา 19 วรรคสองและวรรคสามมาใช้บังคับ

ในกรณีที่ไม่มีคณะองคมนตรี ให้คณะรัฐมนตรีทำหน้าที่แทนคณะองคมนตรี หรือประธานองคมนตรี แล้วแต่กรณี"

หมวด 2

สิทธิและหน้าที่ของชนชาวไทย

มาตรา 24 ภายในบังคับแห่งบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญนี้ บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย ฐานะศักดิ์โดยกำเนิดก็ดี โดยแท่งก็ดี หรือโดยประการอื่นใดก็ดี ไม่กระทำให้เกิดเอกสิทธิ อย่างไม่เคย

"มาตรา 25 บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการถือศาสนา นิิกายของศาสนาหรือลัทธิ นิยมในทางศาสนา และย่อมมีเสรีภาพในการปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อถือของตน เมื่อไม่เป็น ปฏิบัติที่ก่อให้เกิดผล เมือง และไม่เป็นการขัดขวางต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของ ประชาชน

ในการใช้เสรีภาพดังกล่าว ในวาระก่อน บุคคลย่อมได้รับความคุ้มครองมิให้รัฐกระทำ ใด ๆ อันเป็นการรอนสิทธิ หรือเสียประโยชน์อันควรมีควรได้ เพราะเหตุที่ถือศาสนา นิิกายของ ศาสนา หรือลัทธินิยมในทางศาสนา หรือปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อถือแตกต่างจากบุคคลอื่น"

"มาตรา 26 บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในทรัพย์สิน การพูด การเขียน การพิมพ์ การโฆษณา การศึกษาอบรม การชุมนุมสาธารณะ การตั้งสมาคม การตั้งพรรคการเมือง ทั้งนี้ภายในบังคับแห่งกฎหมาย"

"มาตรา 27 บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในร่างกาย การจับกุม คุมขัง หรือตรวจค้นตัวบุคคลไม่ว่าในกรณีใด ๆ จะกระทำได้อีกแต่โดยอาศัย อำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย"

"มาตรา 28 การเกณฑ์แรงงานจะกระทำได้อีกแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่ง กฎหมาย"

"มาตรา 29 รัฐย่อมเคารพต่อกรรมสิทธิในทรัพย์สินของเอกชน การโอนกรรมสิทธิใน ทรัพย์สินของ เอกชนมาเป็นของรัฐจะกระทำมิได้ เว้นแต่จำเป็นเพื่อการอันเป็นสาธารณูปโภค หรือ การอันจำเป็นในการป้องกันประเทศโดยตรง หรือการได้มาซึ่งทรัพยากรธรรมชาติ หรือประโยชน์

ของรัฐอย่างอื่น และคงชดใช้ค่าทดแทนอันเป็นธรรมให้แก่เจ้าของหรือผู้ทรงสิทธิบรรดาที่ได้รับ
ความเสียหายในการโอนกรรมสิทธิ์นั้น"

"มาตรา 30 บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในเคหสถาน

บุคคลย่อมได้รับความคุ้มครองในการที่จะอยู่อาศัยและครอบครองเคหสถาน โดยปกติสุข
การเข้าไปในเคหสถานโดยปราศจากความยินยอมของผู้ครอบครองก็ดี การตรวจค้นเคหสถานก็ดี
จะกระทำมิได้โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย"

"มาตรา 31 บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการเลือกถิ่นที่อยู่ภายในราชอาณาจักรและใน
การประกอบอาชีพ ทั้งนี้ภายใต้บังคับแห่งบทกฎหมาย

การเนรเทศบุคคลผู้มีสัญชาติไทยออกนอกราชอาณาจักร จะกระทำมิได้"

"มาตรา 32 บุคคลคนเดียว หรือหลายคนร่วมกันย่อมมีสิทธิเสนอเรื่องราวร้องทุกข์
ภายในเงื่อนไขและวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ"

"มาตรา 33 สิทธิของบุคคลในครอบครัวย่อมได้รับความคุ้มครอง"

"มาตรา 34 สิทธิของบุคคลที่จะฟ้องหน่วยราชการ ซึ่งเป็นนิติบุคคลให้รับผิดชอบ
กระทำของเจ้าพนักงานในฐานะเสมือนเป็นทวิการหรือนายจ้างย่อมได้รับความคุ้มครอง"

"มาตรา 35 บุคคลจะใช้สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญให้เป็นปฏิปักษ์ต่อชาติ
ศาสนา พระมหากษัตริย์ และรัฐธรรมนูญมิได้"

"มาตรา 36 บุคคลซึ่งเป็น ทหาร ตำรวจ ข้าราชการประจำอื่นและพนักงานเทศบาล
เว้นแต่ที่จำกัดในกฎหมาย หรือกฎ หรือข้อบังคับที่ออกโดยอาศัยอำนาจกฎหมาย เฉพาะส่วนที่
เกี่ยวกับการเมือง สมรรถภาพ หรือวินัย"

"มาตรา 37 บุคคลมีหน้าที่รักษาไว้ซึ่งการปกครองระบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์
เป็นประมุข และมีหน้าที่เคารพต่อกฎหมาย ป้องกันประเทศช่วยเหลือราชการโดยทางเสียภาษี
และอื่น ๆ ภายในเงื่อนไขและวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ"

หมวด 3

แนวนโยบายแห่งรัฐ

มาตรา 38 รัฐจะคงรักษาไว้ซึ่งเอกราชและร่วมมือกับนานาประเทศเพื่อบำรุงสันติสุขของโลก

มาตรา 39 รัฐต้องมีกำลังทหารไว้เพื่อรักษาเอกราช และประโยชน์แห่งประเทศชาติ

มาตรา 40 รัฐจะคงรักษาความสงบภายใน เพื่อยังผลให้ราษฎรประสบสันติสุข

มาตรา 41 รัฐพึงสนับสนุนให้เอกชนได้มีการริเริ่มในทางเศรษฐกิจ และประกอบกิจการอันมีลักษณะเป็นสาธารณะเป็นสาธารณูปโภค ให้ประสานกันกับการดำเนินกิจการทางเศรษฐกิจส่วนเอกชน

มาตรา 42 รัฐพึงส่งเสริมและบำรุงการศึกษามวลชน

การจัดระบบการศึกษามวลชนเป็นหน้าที่ของรัฐโดยเฉพาะ สถานศึกษาทั้งปวงย่อมอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของรัฐ

การศึกษานอกระบบการศึกษา รัฐพึงจัดการให้สถานศึกษาดำเนินกิจการของตนเองได้ภายในขอบเขตที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา 43 รัฐพึงส่งเสริมการสาธารณสุข รัฐจะอาจกระทำให้แก่ประชาชนโดยไม่คิดมูลค่า

มาตรา 44 บทบัญญัติในหมวดนี้ไว้เป็นแนวทางสำหรับการตรากฎหมาย คณะการบริหารราชการแผ่นดินตามนโยบายดังกล่าวไว้ และไม่ก่อให้เกิดสิทธิในการฟ้องร้องรัฐ

หมวด 4

สภาผู้แทนราษฎร

มาตรา 45 สภาผู้แทนราษฎรประกอบด้วยสมาชิกซึ่งราษฎรเป็นผู้เลือกตั้งขึ้น

มาตรา 46 คุณสมบัติแห่งผู้เลือกตั้งและผู้สมัครรับเลือกตั้งอีกทั้งวิธีเลือกตั้งและจำนวนสมาชิก ให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

"มาตรา 47 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ให้อยู่ในตำแหน่งได้คราวละห้าปี ถ้าตำแหน่งสมาชิกว่างลงเพราะเหตุอื่นนอกจากถึงคราวออกตามวาระ ให้เลือกตั้งสมาชิกขึ้นแทนให้เต็มตำแหน่งที่ว่างอยู่ แต่สมาชิกที่เข้ามาแทนนั้น ให้อยู่ในตำแหน่งได้เพียงเท่ากำหนดเวลาของผู้ซึ่งตนแทน"

มาตรา 48 ก่อนเข้ารับหน้าที่ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรต้องปฏิญาณในที่ประชุมแห่งสภาว่าจะรักษาไว้และปฏิบัติตามซึ่งรัฐธรรมนูญนี้

มาตรา 49 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรย่อมเป็นผู้แทนของปวงชนชาวไทยมิใช่แทนแต่เฉพาะผู้ที่เลือกตั้งตนขึ้นมา ต้องปฏิบัติหน้าที่ตามความเห็นของตนโดยบริสุทธิ์ใจ ไม่อยู่ในความผูกมัดแห่งอาณัติมอบหมายใด ๆ

"มาตรา 50 สมาชิกภาพแห่งสภาผู้แทนราษฎรสิ้นสุดลงเมื่อ

(1) ถึงคราวออกตามวาระ หรือยุบสภา

(2) ตาย

(3) ลาออก

(4) ขาดคุณสมบัติหรือมีลักษณะต้องห้ามสำหรับผู้สมัครรับเลือกตั้งตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

(5) สภาผู้แทนราษฎรวินิจฉัยให้ออกจากตำแหน่ง โดยเห็นว่ามีความประพฤติในทางจะนำมาซึ่งความเสื่อมเสียแก่สภา มติในข้อนี้ต้องมีเสียงไม่ต่ำกว่าสองในสามของจำนวนสมาชิกที่มาประชุม

การวินิจฉัยชี้ขาดตาม (4) ให้ศาลฎีกาวินิจฉัยตามวิธีการที่กฎหมายกำหนดแก่การชี้ขาดของศาลฎีกาย่อมไม่กระทบกระเทือนการที่สมาชิกนั้นได้ปฏิบัติหน้าที่ในสภาก่อนที่จะมีการชี้ขาด"

มาตรา 51 พระมหากษัตริย์ทรงตั้งสมาชิกในสภาผู้แทนราษฎร ตามมติของสภา ให้เป็นประธานแห่งสภาหนึ่งนาย เป็นรองประธานนายหนึ่งหรือหลายนายก็ได้

มาตรา 52 ประชชนสภามีหน้าที่ดำเนินกิจการของสภาให้เป็นไปตามระเบียบ รองประธานมีหน้าที่กระทำการแทนประธานในเมื่อประธานไม่อยู่หรือไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้

มาตรา 53 ในเมื่อประธานและรองประธานไม่อยู่ในที่ประชุม ให้สมาชิกเลือกตั้งกันเองขึ้นเป็นประธานการประชุมในคราวประชุมนั้น

มาตรา 54 การประชุมทุกรัฐสภา ต้องมีสมาชิกรัฐสภาประชุมไม่ต่ำกว่าหนึ่งในสามของจำนวนสมาชิกทั้งหมดจึงเป็นองค์ประชุมได้

มาตรา 55 การลงมติวินิจฉัยข้อปัญหานั้น ให้ถือเอาเสียงข้างมากเป็นประมาณ เว้นไว้แต่เรื่องซึ่งมีบทบัญญัติไว้เป็นพิเศษในรัฐธรรมนูญนี้

สมาชิกคนหนึ่งย่อมมีเสียงหนึ่งในการลงคะแนนถ้ามีจำนวนเสียงลงคะแนนเท่ากัน ให้ประธานในที่ประชุมออกเสียงเพิ่มขึ้นได้อีกเสียงหนึ่งเป็นเสียงชี้ขาด

มาตรา 56 ในที่ประชุมแห่งสภา สมาชิกผู้ใดจะกล่าวถ้อยคำใด ๆ ในทางแสดงข้อความหรือแสดงความเห็น หรือออกเสียงลงคะแนน ท่านว่าเป็นเอกสิทธิอันเด็ดขาดผู้ใดจะนำไปเป็นเหตุฟ้องร้องว่ากล่าวสมาชิกผู้นั้นในทางใด ๆ มิได้

เอกสิทธินี้คุ้มครองไปถึงผู้พิมพ์และโฆษณา รายงานการประชุมโดยคำสั่งของสภา และคุ้มครองไปถึงบุคคลที่สภาเชิญมาแสดงข้อความหรือออกความเห็นในที่ประชุมด้วย

มาตรา 57 ในปีหนึ่งท่านใหม่สมัยประชุมสามัญสมัยหนึ่งหรือหลายสมัยแล้วแต่สภาจะกำหนด การประชุมครั้งแรกต้องกำหนดให้สมาชิกได้มาประชุมภายในเวลาเก้าสิบวันนับแต่การเลือกตั้งเสร็จแล้ว วันเริ่มสมัยประชุมสามัญประจำปีท่านให้สภากำหนด

มาตรา 58 สมัยประชุมสามัญสมัยหนึ่ง ๆ ท่านว่ามีกำหนดเวลาเก้าสิบวัน แต่พระมหากษัตริย์จะทรงโปรดเกล้าฯ ให้ขยายเวลาออกไปก็ได้

อนึ่ง ในระหว่างเวลาเก้าสิบวันนั้น จะโปรดเกล้าฯ ให้ปิดประชุมก็ได้

มาตรา 59 พระมหากษัตริย์ทรงเรียกประชุมสภาผู้แทนราษฎรตามสมัยประชุม และทรงปิดเปิดประชุม

พิธีเปิดประชุมจะทรงพระกรุณาเสด็จพระราชดำเนินมาทรงทำ หรือจะโปรดฯ ให้รัชทายาทที่บรรลุนิติภาวะแล้ว หรือนายกรัฐมนตรี กระทำพิธีแทนพระองค์ก็ได้

มาตรา 60 เมื่อเป็นการจำเป็นเพื่อประโยชน์แห่งรัฐ พระมหากษัตริย์จะทรงเรียกประชุมวิสามัญแห่งสภาผู้แทนราษฎรก็ได้

มาตรา 61 เมื่อสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมีจำนวนไม่ต่ำกว่าหนึ่งในสามของจำนวนทั้งหมด เห็นเป็นการจำเป็นเพื่อประโยชน์แห่งรัฐแล้ว ย่อมมีสิทธิร่วมกันทำคำร้องขอ ต่อประธานแห่งสภา ให้นำความกราบบังคมทูล ขอให้ทรงเรียกประชุมวิสามัญแห่งสภาผู้แทนราษฎรได้ ในกรณีเช่นนี้ ท่านให้ประธานแห่งสภานำความกราบบังคมทูลและรับสนองพระบรมราชโองการ

"มาตรา 62 ในระหว่างสมัยประชุม ห้ามมิให้จับ หรือคุมขัง หรือหมายเรียกตัว สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไปทำการสอบสวนในฐานะที่สมาชิกผู้นั้นเป็นผู้ต้องหาในคดีอาญา เว้นแต่กรณี ที่ได้รับอนุญาตจากสภา หรือในกรณีที่จับในขณะที่กระทำความผิด

ในกรณีที่มีการจับสมาชิกในขณะที่กระทำความผิด ให้รายงานไปยังประธานสภาโดยด่วน และประธานสภาอาจสั่งปล่อยผู้ถูกจับให้พ้นจากการคุมขังได้"

"มาตรา 63 ในกรณีที่มีการฟ้องสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในคดีอาญาไม่ว่าจะใดฟ้องนอก หรือในสมัยประชุม ศาลจะพิจารณาคดีนั้นในระหว่างสมัยประชุมมิได้ เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจาก สภา แต่กระนั้นการพิจารณาคดีก็จะต้องไม่เป็นการขัดขวางต่อการที่สมาชิกผู้นั้นจะมาเข้าประชุมสภา การพิจารณาที่ศาลได้กระทำไปก่อนมีคำอ้างว่าจำเลยเป็นสมาชิก ย่อมเป็นอันใช้ได้"

"มาตรา 64 ถ้าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรถูกคุมขังในระหว่างสอบสวนหรือพิจารณาอยู่ก่อน สมัยประชุม เมื่อถึงสมัยประชุม พนักงานสอบสวนหรือศาลแล้วแต่กรณี ต้องสั่งปล่อยทันที ถ้าหาก สภาไต่ถามข้อ

คำสั่งปล่อยตามความในวรรคก่อน ให้มีผลบังคับตั้งแต่วันปล่อยจนถึงวันสุดท้ายแห่งสมัย ประชุม"

มาตรา 65 พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจที่จะยุบสภาผู้แทนราษฎร เพื่อให้ ราษฎรเลือกตั้งสมาชิกใหม่ภายในเก้าสิบวัน

มาตรา 66 บรรดาพระราชบัญญัติทั้งหลายจะกระขึ้นเป็นกฎหมายได้แต่โดยคำแนะนำและ บินยอมของสภาผู้แทนราษฎร

มาตรา 67 การตราพระราชบัญญัติขึ้นเป็นกฎหมายให้มีผลย้อนหลัง เป็นการลงโทษบุคคล ในทางอาญา หรือลงโทษบุคคลหนักขึ้นกว่าโทษที่กำหนดไว้ในกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลากระทำความผิด จะกระทำไม่ได้"

มาตรา 68 งบประมาณแผ่นดินประจำปี ท่านว่าต้องตราขึ้นเป็นพระราชบัญญัติ

ถ้าและพระราชบัญญัติออกไม่ทันปีใหม่ ท่านให้ใช้พระราชบัญญัติงบประมาณปีก่อนนั้นไปพลาง

"มาตรา 69 การจ่ายเงินแผ่นดิน จะกระทำได้อีกเฉพาะที่ได้อนุญาตไว้ในกฎหมายว่าด้วยงบประมาณ เว้นแต่ในกรณีจำเป็นรีบด่วนจะจ่ายไปก่อนก็ได้ แต่ต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ ในกรณีเช่นนี้ต้องขออนุมัติจากสภาผู้แทนราษฎรในโอกาสแรกที่พึงกระทำได้

ถ้าอนุมัติของสภาให้ทำเป็นพระราชบัญญัติเฉพาะเรื่องหรือรวมลงไว้ในพระราชบัญญัติโอนเงินในงบประมาณ หรือพระราชบัญญัติงบประมาณเพิ่มเติมหรือพระราชบัญญัติงบประมาณประจำปีถัดไป"

"มาตรา 70 ในกรณีที่เศษซึ่งสมควรจะมีผลผูกพันต่อเนื่องกัน อันเป็นราชการแผ่นดินเกี่ยวกับสาธารณูปโภค และจำต้องจ่ายเงินแผ่นดินเป็นระยะเวลานานกว่าปีหนึ่ง จะตราพระราชบัญญัติขึ้นให้มีผลผูกพันงบประมาณประจำปีได้แต่ระยะเวลาดังกล่าวต้องไม่เกินห้าปี"

มาตรา 71 เมื่อสภาผู้แทนราษฎรได้ร่างพระราชบัญญัติขึ้นสำเร็จแล้วให้นายกรัฐมนตรีนำขึ้นทูลเกล้า ฯ ถวายเพื่อพระมหากษัตริย์ทรงลงพระปรมาภิไธย และเมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วท่านให้ใช้บังคับกฎหมายได้

"มาตรา 72 ร่างพระราชบัญญัติใด พระมหากษัตริย์ไม่ทรงเห็นชอบด้วยและพระราชทานคืนมายังสภาผู้แทนราษฎร หรือมิได้พระราชทานคืนมาภายในหกสัปดาห์ สภาจะต้องปรึกษาร่างพระราชบัญญัตินั้นใหม่ ถ้าสภาลงมติยืนยันตามเดิมด้วยคะแนนเสียงเกินกึ่งสองของจำนวนสมาชิกทั้งหมดของสภาแล้วให้นายกรัฐมนตรีนำร่างพระราชบัญญัตินั้นขึ้นทูลเกล้า ฯ ถวายอีกครั้งหนึ่ง เมื่อพระมหากษัตริย์มิได้ทรงลงพระปรมาภิไธยพระราชทานลงมาภายในสามสัปดาห์ ก็ให้นำพระราชบัญญัตินั้นประกาศในราชกิจจานุเบกษา ให้ใช้บังคับเป็นกฎหมายได้เสมือนหนึ่งว่าพระมหากษัตริย์ได้ทรงลงพระปรมาภิไธยแล้ว"

"มาตรา 73 ร่างพระราชบัญญัติจะเสนอได้แก่โดยคณะรัฐมนตรี หรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร แต่ร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการเงิน สมาชิกจะเสนอได้ก็ต่อเมื่อมีคำรับรองของนายกรัฐมนตรี"

ร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการเงิน หมายความว่าร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยขอความต่อไปทั้งหมด หรือแต่ข้อใดข้อหนึ่ง กล่าวคือการตั้งขึ้นหรือยกเลิกหรือลดหรือเปลี่ยนแปลงแก้ไขหรือถอน หรือวางระเบียบการบังคับอันเกี่ยวกับภาษี หรืออากร การจัดสรรหรือรับหรือรักษาหรือจ่ายเงินแผ่นดิน หรือการกู้เงิน หรือการค้ำประกัน หรือการใช้เงินกู้ หรือร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยเงินตรา

ในกรณีเป็นที่สงสัย ให้เป็นอำนาจของประธานสภาที่จะวินิจฉัยว่า ร่างพระราชบัญญัติใดเป็นร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการเงินหรือไม่"

มาตรา 74 สภาผู้แทนราษฎรมีอำนาจควบคุมราชการแผ่นดิน

ในที่ประชุม สมาชิกทุกคนมีสิทธิตั้งกระทู้ถามรัฐมนตรีในข้อความใด ๆ อันเกี่ยวกับการงานในหน้าที่ได้ แต่รัฐมนตรีย่อมทรงไว้ซึ่งสิทธิที่จะไม่ตอบ เมื่อเห็นว่าข้อความนั้น ๆ ยังไม่ควรเปิดเผย เพราะเกี่ยวกับความปลอดภัยหรือประโยชน์สำคัญของแผ่นดิน

"มาตรา 75 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไม่ทำกำหนดในห้าของจำนวนสมาชิกทั้งหมด มีสิทธิเข้าชื่อเสนอญัตติขอให้เปิดอภิปรายทั่วไปในสภา เพื่อให้คณะรัฐมนตรีแถลงข้อเท็จจริงหรือแสดงความคิดเห็นในปัญหาเกี่ยวกับการบริหารราชการแผ่นดิน

ญัตติดังกล่าวในวาระแรกก่อน ให้ยื่นต่อประธานสภาและให้ประธานสภาแจ้งไปยังนายกรัฐมนตรีเพื่อกำหนดเวลาสำหรับการเปิดอภิปรายทั่วไป ซึ่งต้องไม่ช้ากว่าสามสิบวันนับแต่วันที่นายกรัฐมนตรีได้รับแจ้ง แต่คณะรัฐมนตรีย่อมมีสิทธิที่จะขอให้ระงับการเปิดอภิปรายทั่วไปนั้นเสียได้เมื่อเห็นว่าเป็นเรื่องที่ยังไม่ควรเปิดเผยเพราะเกี่ยวกับความปลอดภัยหรือประโยชน์สำคัญของแผ่นดิน

ในการเปิดอภิปรายทั่วไปตามมาตรา 75 นี้ สภาจะลงมติในปัญหาที่อภิปรายมิได้"

"มาตรา 76 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไม่ต่ำกว่าหนึ่งในสามของจำนวนสมาชิกทั้งหมด มีสิทธิเข้าชื่อเสนอญัตติขอเปิดอภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจรัฐมนตรี เป็นรายตัวหรือทั้งคณะ

เมื่อการเปิดอภิปรายทั่วไปในสภาสิ้นสุดลง โดยมีใช้ควมมติให้ผ่านระเบียบวาระเปิดอภิปรายนั้นไป ให้สภาผู้แทนราษฎรลงมติไว้วางใจ หรือไม่ไว้วางใจ แต่การลงมติในกรณีเช่นนี้ มิให้กระทำในวันเดียวกันกับวันที่การอภิปรายสิ้นสุด"

มาตรา 77 การประชุมของสภาผู้แทนราษฎรย่อมเป็นการ เปิดเผยตามลักษณะที่จะได้กำหนดไว้ในข้อบังคับของสภา แต่การประชุมลับก็ย่อมมีได้ เมื่อคณะรัฐมนตรีร้องขอ หรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรรวมกันไม่ต่ำกว่าสี่ยกคนร้องขอ

มาตรา 78 สภาผู้แทนราษฎรมีอำนาจเลือกสมาชิกทั้งเป็นคณะกรรมการธิการสามัญ และ มีอำนาจเลือกบุคคลที่เป็นสมาชิกหรือมิได้เป็นสมาชิกก็ตามเป็นคณะกรรมการวิสามัญ เพื่อกระทำการกิจการหรือพิจารณาสอบสวนข้อหาใด ๆ อันอยู่ในวงงานของสภาแล้วรายงานต่อสภา คณะกรรมการวิสามัญที่กล่าวนี้ย่อมมีอำนาจเรียกบุคคลใด ๆ มาชี้แจงแสดงความเห็นในกิจการที่กระทำหรือพิจารณาอยู่นั้นได้

เอกสารที่บัญญัติไว้ในมาตรา 56 นั้นท่านว่าคุ้มครองถึงบุคคลผู้กระทำความผิดที่ตามมาตรา ๖๖ นี้ด้วย

มาตรา 79 การประชุมคณะกรรมการธิการตามมาตรา 78 นั้น ท่านว่าต้องมีกรรมการมาประชุมไม่ต่ำกว่ากึ่งจำนวน จึงเป็นองค์ประชุมได้

มาตรา 80 สภาผู้แทนราษฎรมีอำนาจตั้งข้อบังคับการประชุม และการปรึกษาของสภา

หมวด 5

คณะรัฐมนตรี

"มาตรา 81 พระมหากษัตริย์ทรงตั้งคณะรัฐมนตรีขึ้นคณะหนึ่ง ประกอบด้วยนายกรัฐมนตรี นายหนึ่ง และรัฐมนตรีอีกอย่างน้อยสิบสี่นาย อย่างมากยี่สิบแปดนาย

ในการตั้งนายกรัฐมนตรี ประธานสภาผู้แทนราษฎร เป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ

ให้คณะรัฐมนตรีมีหน้าที่บริหารราชการแผ่นดิน"

มาตรา 82 รัฐมนตรีผู้มิได้เป็นส.ชิกสภาผู้แทนราษฎรนั้น ย่อมมีสิทธิไปประชุมและแสดงความคิดเห็นในสภาผู้แทนราษฎรได้แต่ไม่มีสิทธิออกเสียงลงคะแนน

เอกสารที่บัญญัติไว้ในมาตรา 56 นั้น ท่านให้นำมาใช้ควบคู่กันโดยอนุโลม

มาตรา 83 การตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นรัฐมนตรีนั้น ไม่ทำให้ผู้ได้รับทั้งจำต้องลาออกจากสมาชิกภาพ

มาตรา 84 ในการบริหารราชการแผ่นดิน คณะรัฐมนตรีต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความไว้วางใจของสภาผู้แทนราษฎร

รัฐมนตรีผู้ได้รับแต่งตั้งให้บัญชาการกระทรวงทบวงกรม ต้องรับผิดชอบในหน้าที่ของตนต่อสภาผู้แทนราษฎรในทางรัฐธรรมนูญ แต่รัฐมนตรีทุกคนจะได้อำนาจแต่งตั้งให้บัญชาการกระทรวงหรือไม่ก็ตาม ต้องรับผิดชอบร่วมกันในนโยบายทั่วไปของรัฐบาล

"มาตรา 85 ถ้ามีปัญหาเกี่ยวกับราชการแผ่นดินที่คณะรัฐมนตรีเห็นสมควรจะฟังความคิดเห็นของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร นายกรัฐมนตรีจะแจ้งไปยังประธานสภาขอให้เปิดอภิปรายทั่วไปในที่ประชุมของสภาได้ ในกรณีเช่นนี้สภาจะลงมติในปัญหาที่เปิดอภิปรายมิได้"

"มาตรา 86 ในระหว่างเวลาบริหารราชการแผ่นดิน ภายหลังที่ได้รับการไว้วางใจจากสภาผู้แทนราษฎรแล้ว ถ้ามีพฤติการณ์ที่คณะรัฐมนตรีเห็นสมควร คณะรัฐมนตรีจะขอให้สภายินยันความไว้วางใจอีกครั้งก็ได้"

"มาตรา 87 รัฐมนตรีทั้งคณะต้องออกจากตำแหน่งเมื่อสภาผู้แทนราษฎรลงมติไม่ไว้วางใจในคณะ หรือเมื่อสภาผู้แทนราษฎรชุดที่ให้ความไว้วางใจแก่คณะรัฐมนตรีในขณะเข้ารับหน้าที่นั้นสิ้นสุดลง หรือเมื่อความเป็นรัฐมนตรีของนายกรัฐมนตรีสิ้นสุดลง ในกรณีทั้งสามนี้ คณะรัฐมนตรีที่ออกนั้นต้องอยู่ในตำแหน่ง เพื่อดำเนินการไปจนกว่าคณะรัฐมนตรีที่ทั้งชั้นใหม่จะเข้ารับหน้าที่

นอกจากนี้ความเป็นรัฐมนตรีจะสิ้นสุดลงเฉพาะตัว โดย

(1) ตาย

(2) ลาออก

(3) หากคุณสมบัติหรือมีลักษณะต้องห้ามสำหรับผู้สมัครรับเลือกตั้งตามบัญญัติไว้ในกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

(4) สภาผู้แทนราษฎรลงมติไม่ไว้วางใจ

"มาตรา 88 ในเหตุฉุกเฉินที่มีความจำเป็นรีบด่วนในอันจะรักษาความปลอดภัยสาธารณะหรือป้องปัดภัยพิบัติสาธารณะ และจะเรียกประชุมสภาผู้แทนราษฎรให้ทันทั่วถึงมิได้ก็ เมื่อกรณีเช่นนั้นเกิดขึ้นในระหว่างสภาถูกยุบก็ พระมหากษัตริย์จะทรงตราพระราชกำหนดให้ใช้บังคับดังเช่นพระราชบัญญัติก็ได้

ในการประชุมสภาคราวต่อไป ให้เสนอพระราชกำหนดนั้นต่อสภาโดยไม่ชักช้า ถ้าสภาอนุมัติแล้ว พระราชกำหนดนั้นก็ให้มีผลเป็นพระราชบัญญัติต่อไปถ้าสภาไม่อนุมัติพระราชกำหนดนั้นก็ป็นอันตกไป แต่ทั้งนี้ไม่กระทบกระทั่งกิจการที่ได้เป็นไปในระหว่างที่ใช้พระราชกำหนดนั้น

คำอนุมัติและใบอนุมัติ ให้ทำเป็นพระราชบัญญัติ"

"มาตรา 89 ในระหว่างสมัยประชุม ถ้ามีความจำเป็นต้องมีกฎหมายเกี่ยวกับราชการหรือเงินตราซึ่งจะต้องได้รับการพิจารณาโดยด่วนและลับ เพื่อรักษาประโยชน์ของแผ่นดิน พระมหากษัตริย์จะทรงตราพระราชกำหนดให้ใช้บังคับดังเช่นพระราชบัญญัติก็ได้

พระราชกำหนดที่ได้ตรานั้นตามความในวรรคก่อน จะต้องนำเสนอต่อสภาผู้แทนราษฎรภายในสองวันนับแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษาและให้นำบทบัญญัติมาตรา 88 วรรคสามมาใช้บังคับโดยอนุโลม"

"มาตรา 90 พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจในการประกาศใช้กฎอัยการศึกตามลักษณะและวิธีการตามกฎหมายว่าด้วยกฎอัยการศึก

ในกรณีที่มีความจำเป็นต้องประกาศใช้กฎอัยการศึกเฉพาะแห่งเป็นการรีบด่วน เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารยอมกระทำได้ตามกฎหมายว่าด้วยกฎอัยการศึก"

มาตรา 91 พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจในการประกาศสงครามเมื่อได้รับความเห็นชอบของสภาผู้แทนราษฎรแล้วและไม่เป็นการขัดกับกษัตริย์ขององค์การสหประชาชาติ มิให้ความยินยอมของสภาผู้แทนราษฎร ต้องมีเสียงไม่ต่ำกว่าสองในสามของจำนวนสมาชิกทั้งหมด"

"มาตรา 92 พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจในการทำหนังสือสัญญาสันติภาพ สงบศึก และทำหนังสือสัญญากับนานาประเทศ

หนังสือสัญญาใดมีบทเปลี่ยนแปลงอาณาเขตไทย หรือจะต้องออกพระราชบัญญัติเพื่อให้การเป็นไปตามสัญญาต้องได้รับความเห็นชอบของสภาผู้แทนราษฎร"

มาตรา 93 พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจที่จะพระราชทานอภัยโทษ

"มาตรา 94 พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจในการถอดถอนฐานันดรศักดิ์ และเรียกคืนเครื่องราชอิสริยาภรณ์"

มาตรา 95 พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจที่จะตราพระราชกฤษฎีกาโดยไม่ขัดต่อกฎหมาย

"มาตรา 97 การกำหนดคุณสมบัติ การบรรจุ การแต่งตั้ง การถอดถอน และการลงโทษข้าราชการ ให้เป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย"

"มาตรา 98 ภายใต้บังคับมาตรา 17 มาตรา 61 และมาตรา 81 บทกฎหมาย พระราชหัตถเลขา และพระบรมราชโองการใด ๆ อันเกี่ยวกับราชการแผ่นดิน ต้องมีรัฐมนตรีลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ"

หมวด 6

ศาล

มาตรา 99 การพิจารณาพิพากษาอรรถคดี ท่านว่าเป็นอำนาจของศาลโดยเฉพาะ ซึ่งจะต้องดำเนินการตามกฎหมายและในนามพระมหากษัตริย์

มาตรา 100 บรรดาศาสดั้งหมายจักตั้งขึ้นได้แต่โดยพระราชบัญญัติ

"มาตรา 101 การตั้งศาลขึ้นใหม่ เพื่อพิจารณาพิพากษาคดีใดคดีหนึ่งหรือที่มีชื่อหาฐานใดฐานหนึ่งโดยเฉพาะแทนศาลธรรมดาที่มีอยู่ตามกฎหมายสำหรับพิจารณาพิพากษาคดีนั้น จะกระทำมิได้"

"มาตรา 102 การบัญญัติกฎหมายให้เปลี่ยนแปลง หรือแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายว่าด้วยรัฐธรรมนูญหรือวิธีพิจารณา เพื่อใช้แก่คดีใดคดีหนึ่งโดยเฉพาะ จะกระทำมิได้"

มาตรา 103 ผู้พิพากษายอมมีอิสระในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีให้เป็นไปตามกฎหมาย

"มาตรา 104 พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้ง ย้าย และถอดถอนผู้พิพากษา"

"มาตรา 105 การแต่งตั้ง การย้าย และการถอดถอนผู้พิพากษา จะต้องได้รับความเห็นชอบของคณะกรรมการตุลาการ ตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการก่อนแล้วจึงนำความกราบบังคมทูล

การเลื่อนตำแหน่ง และการเลื่อนเงินเดือนผู้พิพากษา จะต้องได้รับความเห็นชอบของคณะกรรมการตุลาการ ตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการ"

"หมวด 7

ตุลาการรัฐธรรมนูญ

มาตรา 106 คณะตุลาการรัฐธรรมนูญประกอบด้วยประธานศาลฎีกา อธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ อธิบดีกรมอัยการ และบุคคลอื่นอีกสามคนซึ่งสภาผู้แทนราษฎรแต่งตั้งจากผู้ทรงคุณวุฒิ ประธานศาลฎีกาเป็นประธานตุลาการรัฐธรรมนูญ

มาตรา 107 คณะตุลาการรัฐธรรมนูญมีหน้าที่ตามที่บัญญัติในรัฐธรรมนูญนี้ วิธีการพิจารณาของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ ให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการนั้น

มาตรา 108 ทุกครั้งที่มีการเลือกตั้งทั่วไป ให้สภาผู้แทนราษฎรแต่งตั้งตุลาการรัฐธรรมนูญจากผู้ทรงคุณวุฒิใหม่ ภายในสามสิบวันนับแต่วันเปิดสมัยประชุมสภาครั้งแรก

กำหนดวันถึงคราวในวรรคก่อน ให้หมายถึงวันในสมัยประชุม

- ในการแต่งตั้งตุลาการรัฐธรรมนูญ ตามความในวรรคแรก สภาจะแต่งตั้งผู้พ้นจากตำแหน่งให้เป็นตุลาการรัฐธรรมนูญใหม่อีกได้

มาตรา 109 ตุลาการรัฐธรรมนูญซึ่งสภาผู้แทนราษฎรแต่งตั้งพ้นจากตำแหน่ง เมื่อ

- (1) เปิดสมัยประชุมสภาผู้แทนราษฎรครั้งแรกหลังจากการเลือกตั้งทั่วไป
 - (2) ทาย
 - (3) ลาออก
 - (4) ขาดคุณสมบัติ หรือมีลักษณะต้องห้ามสำหรับผู้สมัครรับเลือกตั้งตามที่มีบัญญัติไว้ในกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
 - (5) ต้องคำพิพากษาโทษจำคุก
- มาตรา 110 ถ้าตำแหน่งสมาชิกการรัฐธรรมนูญ ซึ่งสภาผู้แทนราษฎรแต่งตั้งว่างลง เพราะเหตุอื่นใด นอกจากถึงคราวออกเมื่อเปิดสมัยประชุมสภาครั้งแรก หลังจากการเลือกตั้งทั่วไป ให้สภาแต่งตั้งตุลาการรัฐธรรมนูญเข้ามาแทนภายในกำหนดเวลาสามสิบวัน
- กำหนดวันดังกล่าวในวรรคก่อน ให้หมายถึงวันในสมัยประชุม"

"หมวด 8

การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ

- มาตรา 111 รัฐธรรมนูญจะแก้ไขเพิ่มเติมได้ ก็แต่โดยเงื่อนไขดังต่อไปนี้
- (1) อัตติแก้ไขเพิ่มเติมมาจากคณะรัฐมนตรี หรือจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ไม่น้อยกว่าหนึ่งในสองจำนวนสมาชิกทั้งหมด
 - (2) อุตติขอแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญนี้ ให้สภาผู้แทนราษฎรพิจารณาเป็นสามวาระ
 - (3) การออกเสียงลงคะแนนในวาระที่หนึ่งชั้นรับหลักการ ให้ใช้วิธีเรียกชื่อ และต้องมีเสียงเห็นชอบด้วยในการแก้ไขเพิ่มเติมนี้ ไม่น้อยกว่าสองในสามของจำนวนสมาชิกทั้งหมด
 - (4) การออกเสียงลงคะแนนในวาระที่สองชั้นพิจารณาเรียงลำดับมาตรา ให้ถือเอาเสียงข้างมากเป็นประมาณ
 - (5) เมื่อการพิจารณาวาระที่สองเสร็จสิ้นแล้ว ให้รอไว้สิบห้าวันเมื่อพ้นกำหนดนี้แล้ว ให้สภาผู้แทนราษฎรพิจารณาในวาระที่สามต่อไป

(6) การออกเสียงลงคะแนนในวาระที่สามขั้นสุดท้าย ให้ใช้วิธีเรียกชื่อ และต้องมีเสียงเห็นชอบด้วยในการที่จะให้ออกใช้เป็นรัฐธรรมนูญไม่ว่าจะสองในสามของจำนวนสมาชิกทั้งหมด

(7) เมื่อการออกเสียงลงมติได้เป็นไปตามที่กล่าวข้างบนนี้แล้ว ให้ผ่านขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย และให้นำบทบัญญัติมาตรา 71 และมาตรา 72 มาใช้บังคับโดยอนุโลม"

"หมวด 9

บทสุดท้าย

มาตรา 112 ภายใต้บังคับมาตรา 114 ถ้ามีปัญหาการตีความรัฐธรรมนูญอันอยู่ในวงเงาของสภาผู้แทนราษฎร ให้เป็นอำนาจของสภาที่จะตีความ และให้ถือว่าคำตีความของสภาเป็นเด็ดขาด

ในการตีความรัฐธรรมนูญตามความในวรรคก่อน ต้องมีสมาชิกประชุมไม่ว่าจะกึ่งจำนวนสมาชิกทั้งหมด จึงจะเป็นองค์ประชุม

มาตรา 113 บทบัญญัติแห่งกฎหมายใดที่ขัดแย้งหรือขัดต่อรัฐธรรมนูญนี้ บทบัญญัตินั้นเป็นอันใช้บังคับมิได้

มาตรา 114 ในการที่ศาลจะใช้บทบัญญัติแห่งกฎหมายบังคับแก่คดีใดถ้าศาลเห็นว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายนั้นต้องควมบทบัญญัติมาตรา 113 ก็ให้ศาลรอการพิจารณาพิพากษาคดีไว้ชั่วคราวแล้วส่งความเห็นเช่นนั้นตามทางราชการ เพื่อคณะตุลาการรัฐธรรมนูญจะได้พิจารณาวินิจฉัย

คำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ ให้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา

บทเฉพาะกาล

มาตรา 115 ภายใต้บังคับมาตรา 116 ในวาระเริ่มแรกภายในระยะเวลาสิบปีนับแต่วันใช้บังคับรัฐธรรมนูญนี้ ให้สภาผู้แทนราษฎรประกอบด้วยสมาชิก 2 ประเภท มีจำนวนเท่ากัน

(1) สมาชิกประเภทที่ 1 ได้แก่องค์กรราชการเลือกตั้งตามบทบัญญัติมาตรา 45 และ มาตรา 46

(2) สมาชิกประเภทที่ 2 ได้แก่องค์พระมหากษัตริย์โดยตรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งขึ้นไว้แล้วในวันที่ไชยงคัมภีร์รัฐธรรมนูญนี้

ในระหว่างที่สมาชิกประเภทที่ 1 ยังไม่ได้เข้ารับหน้าที่ให้สภาผู้แทนราษฎรประกอบด้วย สมาชิกประเภทที่ 2 ไปพลางก่อน

มาตรา 116 เมื่อได้ไชยงคัมภีร์รัฐธรรมนูญนี้ไปแล้วห้าปี ถ้าผู้มีสิทธิเลือกตั้งในจังหวัดใด ได้รับการศึกษาอบรมจนชั้นประถมศึกษาตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ เป็นจำนวนเกินกึ่ง หนึ่งของผู้มีสิทธิเลือกตั้งทั้งหมดในจังหวัดนั้น ก็ให้สมาชิกประเภทที่ 2 ออกจากตำแหน่งมีจำนวน เท่าจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่มีการเลือกตั้งในจังหวัดนั้น หลักเกณฑ์และวิธีการออกจาก ตำแหน่ง ให้เป็นไปตามข้อบังคับซึ่งสภาผู้แทนราษฎรจะได้ออกขึ้น

ในระหว่างที่มีสมาชิกประเภทที่ 2 ตามมาตรานี้ ถ้าตำแหน่งสมาชิกประเภทที่ 2 ว่างลง โดยมีชื่อโดยการออกตามความในวรรคแรก พระมหากษัตริย์จะโปรดฯ แต่งตั้งบุคคลที่มี คุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามสำหรับผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ให้เป็น สมาชิกประเภทที่ 2 เท่าจำนวนตำแหน่งที่ว่างลงนั้น

ในกรณีที่จะมีการออกจากตำแหน่งของสมาชิกประเภทที่ 2 ตามความในวรรคแรก ให้ คณะรัฐมนตรีประกาศจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งซึ่งได้รับการศึกษาอบรมจนชั้นประถมศึกษา ตามหลักสูตร ของกระทรวงศึกษาธิการในวันที่ 1 มกราคม ของทุก ๆ ปี

มาตรา 117 ในกรณีที่มีสมาชิกประเภทที่ 2 จะต้องออกจากตำแหน่งตามมาตรา 116 ให้มีการเลือกตั้งสมาชิกประเภทที่ 1 เพิ่มขึ้นมีจำนวนเท่ากับจำนวนสมาชิกประเภทที่ 2 ที่จะต้อง ออกจากตำแหน่งนั้นภายในวันที่ 1 เมษายน และให้สมาชิกประเภทที่ 2 ออกจากตำแหน่งในวันที่ สมาชิกประเภทที่ 1 เข้ารับหน้าที่

มาตรา 118 ในระหว่างที่มีสมาชิกประเภทที่ 2 ถ้ามีการยุบสภาตามความในมาตรา 65 ให้มีการเลือกตั้งสมาชิกใหม่เฉพาะในส่วนสมาชิกประเภทที่ 1

มาตรา 119 ภายใต้บังคับมาตรา 50 (2) (3) (4) และ (5) สมาชิกประเภทที่ 2 คงอยู่ในตำแหน่งใดตลอดเวลาที่กำหนดไว้ในมาตรา 115 แต่มิได้มีการประชุมดำเนินการของสภาผู้แทนราษฎร ในระหว่างที่สภาต้องถูกยุบตามความในมาตรา 65

มาตรา 120 ก่อนที่จะมีกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามรัฐธรรมนูญนี้ ให้นำบทบัญญัติแห่งกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ใช้อยู่ในวันใช้บังคับรัฐธรรมนูญนี้มาใช้บังคับ

มาตรา 121 ให้คณะรัฐมนตรีซึ่งดำรงตำแหน่งอยู่ในวันใช้บังคับรัฐธรรมนูญนี้ คงอยู่ในตำแหน่งบริหารราชการแผ่นดินตามนโยบายที่ได้แถลงไว้ต่อสภาผู้แทนราษฎรต่อไปก่อน และพ้นจากตำแหน่งเมื่อสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 1 เข้ารับหน้าที่ และให้นำความในมาตรา 87 มาใช้บังคับ

มาตรา 122 ในวาระเริ่มแรก ให้สภาผู้แทนราษฎรแต่งตั้งตุลาการรัฐธรรมนูญตาม มาตรา 106 ให้เสร็จสิ้นภายในกำหนดสามสิบวันนับตั้งแต่วันที่สมาชิกประเภทที่ 1 ได้เข้ารับหน้าที่

มาตรา 123 เมื่อเลิกมีสมาชิกประเภทที่ 2 ข้าราชการประจำต้องออกจากตำแหน่งก่อน จึงจะดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีหรือข้าราชการการเมืองอื่นได้"

(59 ร.จ. 529 ลงวันที่ 10 ธันวาคม 2475)

(ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 68 ตอนที่ 15 ฉบับพิเศษ ลงวันที่ 8 มีนาคม 2495)

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

สมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช

สยามินทราธิราช บรมนาถบพิตร

ตราไว้ ณ วันที่ 20 มิถุนายน พุทธศักราช 2511

เป็นปีที่ 23 ในรัชกาลปัจจุบัน

ทุกมัสติ พระพุทธศาสนาเป็นอภิศักการ 2511 พรรษา ปัจจุบันสมัย จันทรคตินิยม
กปิสมพัทธส ธมฺมมาส กาศิปักก ทกมิตติ สุริยคติการ มิถุนายนมาส วิสทินสุรทิน
พฤทศกัวาร โยภาคปริเยท

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหิตลาธิเบศรรามาธิบดี จักรีนฤบดินทร
สยามินทราธิราช บรมนาถบพิตร เสด็จออก ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม ท่ามกลางอนุสนธิ์นิมาต
พระบรมวงศานุวงศ์ ทูตานุทูตแทนนานาประเทศ สมาชิกสภาารัฐธรรมนูญและเสนามาตย
ราชบริพาร เฝ้า เมืองบาทมงกษพริ้งพร้อมกันโดยอนุกรม

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ประกาศว่า ตามที่สมเด็จพระบรมปิตุลาธิราช
พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาปราชชิปก พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า
โปรดกระหม่อม พระราชทานรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ณ วันที่ 10 ธันวาคม พุทธศักราช
2475 นั้น เป็นการสถาปนาการปกครองระบบประชาธิปไตยขึ้นในประเทศไทย โดยมีพระมหากษัตริย์
เป็นประมุข ทรงใช้อำนาจอธิปไตยซึ่งมาจากปวงชนชาวไทยตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ กล่าวคือ
ทรงใช้อำนาจนิติบัญญัติทางรัฐสภา ทรงใช้อำนาจบริหารทางคณะรัฐมนตรี และทรงใช้อำนาจ
ตุลาการทางศาล

การปกครองระบบประชาธิปไตยดังกล่าว ได้วิวัฒนาการมาโดยลำดับ การการณ์
บ้านเมืองผันแปรไป เป็นเหตุให้ต้องเปลี่ยนแปลงแก้ไขรัฐธรรมนูญหลายครั้งหลายคราว เพื่อ
ให้เหมาะสมกับกาลสมัย

ตามวิวัฒนาการ ปรากฏว่า ระบบการปกครองที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขนั้น
เป็นที่เลื่อมใสศรัทธาของปวงชนชาวไทย เป็นการถาวรมั่นคงตลอดมา ข้อที่จำต้องเปลี่ยนแปลง

แก้ไขรัฐธรรมนูญ ได้แก้สัมพันธภาพระหว่างรัฐสภากับคณะรัฐมนตรี และรูปของรัฐบาล เป็นสำคัญ ถ้าอำนาจนิติบัญญัติและอำนาจบริหารอยู่ในฐานะที่คานกันและสมดุลกันตามควร แก้วบ้านเมืองก็จะอยู่ในเสถียรภาพตามที่ต้องการ

วิธีที่จะให้มีการคานกันและสมดุลกันดังกล่าว เคยใช้วิธีให้มีสมาชิกสองประเภทอยู่ในสภาเดียวกัน คือ สมาชิกที่ราษฎร เลือกตั้ง และสมาชิกที่พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้ง แล้วใช้วิธีให้มีสองสภาคือ สภาที่ราษฎร เลือกตั้ง และสภาที่เลือกตั้งอย่างอื่น หรือสภาที่พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้ง แล้วกลับไปวิธีเดิมแต่รักษาเสถียรภาพไว้ไม่ได้

คณะปฏิวัติสังเกตเห็นว่า มีความอลเวงไม่สงบเรียบร้อย บ้านเมืองอาจประสบอันตรายได้อย่างมาก ถ้าจะให้การปกครองประเทศเป็นไปโดยเรียบร้อย และจะให้การปกครองระบอบรัฐธรรมนูญเป็นการมั่นคงถาวรโดยแท้แล้ว จะต้องสร้างรากฐานของระบอบนั้น โดยพัฒนาการศึกษาและการ เศรษฐกิจของชาติตามแผนและโครงการที่แน่นอน กับทั้งจัดให้มีรัฐธรรมนูญที่เหมาะสม จึงได้ทำการปฏิวัติเมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2501 และคณะปฏิวัติได้ประกาศให้ยกเลิกรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475 แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2495

การที่จะให้มีรัฐธรรมนูญที่เหมาะสมนั้น หัวหน้าคณะปฏิวัติได้นำความกราบบังคมทูลว่า สมควรจัดให้มีสภาร่างรัฐธรรมนูญ และมีธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร เพื่อใช้ไปพลางก่อน ทรงพระราชดำริเห็นชอบด้วย เมื่อวันที่ 23 มกราคม 2502 จึงได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ใช้ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร จนกว่าจะได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญซึ่งสภาร่างรัฐธรรมนูญจะได้จัดร่างขึ้น

สภาร่างรัฐธรรมนูญได้ดำเนินการร่างรัฐธรรมนูญโดยละเอียดถี่ถ้วน กล่าวคือ ได้ตั้งคณะกรรมการพิจารณาการฟังความคิดเห็นประชาชน มีหน้าที่รวบรวมพิจารณาความคิดเห็นของประชาชน คณะกรรมการระเบียบวาระ มีหน้าที่ค้นคว้าและรวบรวมหลักสารสำคัญอันควรพิจารณา และคณะกรรมการยกร่างรัฐธรรมนูญ มีหน้าที่ยกร่างรัฐธรรมนูญ และในการนี้เฉพาะหลักสารสำคัญให้ถือตามมติของสภา

ในการร่างรัฐธรรมนูญนี้ ทั้งสภาร่างรัฐธรรมนูญและคณะกรรมการการเลือกตั้งที่เกี่ยวข้องได้ พิจารณาคู่บทรัฐธรรมนูญที่มีมาแล้วในประเทศไทย กับทั้งบทรัฐธรรมนูญของนานาประเทศประกอบ ควญ แต่ความมุ่งหมายโดยเฉพาะ ก็คือ จะบัญญัติบทรัฐธรรมนูญให้เหมาะสมกับความต้องการ ของประเทศไทย เพื่อให้ตั้งอยู่ในเสถียรภาพและความเจริญก้าวหน้าสืบไป

สภาร่างรัฐธรรมนูญลงมติกำหนดหลักการสำคัญเป็นการทั่วไปว่า ประเทศไทยมีการ ปกครองระบอบประชาธิปไตย มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข และได้กำหนดหลักการสำคัญใน เรื่องอื่น ๆ อาทิ เรื่องรูปรัฐสภา และเรื่องสัมพันธ์ภาพระหว่างสภากับคณะรัฐมนตรี กล่าวคือ ให้รัฐสภาเป็นสองสภา สภาหนึ่งประกอบด้วยสมาชิกที่ราษฎรเลือกตั้ง อีกสภาหนึ่งประกอบด้วย สมาชิกที่พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้ง รัฐสภามีอำนาจในทางนิติบัญญัติและควบคุมการบริหาร ราชการแผ่นดินได้ควยวิธีการตั้งกรรฐ์ตามรัฐธรรมนูญ เปิดอภิปรายทั่วไปโดยไม่ลงมติ หรือ เปิด อภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจ

เมื่อรัฐสภามีอำนาจในทางนิติบัญญัติ และควบคุมการบริหารราชการแผ่นดินดังกล่าวแล้ว สภาร่างรัฐธรรมนูญพิจารณาเห็นว่า เพื่อคุ้มครองอำนาจอันจะบังระบอบรัฐธรรมนูญให้ตั้งอยู่ใน เสถียรภาพ สมควรที่อำนาจนิติบัญญัติและอำนาจบริหารจะแยกจากกันให้มากยิ่งขึ้น จึงได้ลงมติ ในหลักการสำคัญว่า นายกรัฐมนตรีหรือรัฐมนตรีอื่นหนึ่ง เป็นฝ่ายบริหารจะเป็นสมาชิกแห่งรัฐสภา ในขณะเดียวกันมิได้

คณะกรรมการการร่างรัฐธรรมนูญ ได้ยกร่างรัฐธรรมนูญตามหลักการสำคัญ ซึ่ง สภาร่างรัฐธรรมนูญได้ลงมติไว้ และได้เสนอเพื่อให้สภาร่างรัฐธรรมนูญพิจารณา

สภาร่างรัฐธรรมนูญได้พิจารณาเป็นสามวาระ ในวาระที่ 1 ได้รับร่างรัฐธรรมนูญ ไว้พิจารณา ในวาระที่ 2 ได้ตั้งคณะกรรมการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญขึ้นเพื่อพิจารณา ร่างรัฐธรรมนูญนั้นกับคำแปรญัติติ ภายใต้บังคับแห่งหลักการสำคัญที่สภาร่างรัฐธรรมนูญได้ลงมติไว้ และสภาร่างรัฐธรรมนูญ คำปรารภ แล้วเรียงตามลำดับมาตรา ในวาระที่ 3 ได้ลงมติให้ เสนอร่างรัฐธรรมนูญนี้ต่อสภาร่างรัฐธรรมนูญในฐานะรัฐสภา

สภาร่างรัฐธรรมนูญในฐานะรัฐสภา ได้พิจารณาร่างรัฐธรรมนูญตามมาตรา 10 แห่ง รัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรแล้ว ลงมติให้ร่างรัฐธรรมนูญนั้นขึ้นทูลเกล้าทูลกระหมอม ถวาย เพื่อพระมหากษัตริย์ทรงลงพระปรมาภิไธยให้ประกาศใช้ต่อไป

ครั้นเมื่อได้ร่างรัฐธรรมนูญขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายแล้ว ได้ทรง
พระราชวิจารณ์โดยตลอด และทรงพระราชดำริเห็นพ้องต้องตามมติของสภาร่าง
รัฐธรรมนูญในฐานะรัฐสภาแล้ว

จึงมีพระบรมราชโองการดำรัสเหนือเกล้าเหนือกระหม่อม ให้ตรารัฐธรรมนูญ
แห่งราชอาณาจักรไทยฉบับนี้ขึ้นไว้ ให้ใช้แทนธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรซึ่งได้ตรา
ไว้ ณ วันที่ 28 มกราคม พุทธศักราช 2502 นั้น ตั้งแต่วันประกาศนี้เป็นต้นไป

ขอให้ปวงชนชาวไทยรวมแรงรวมใจกันสนับสนุน ส่งเสริม และรักษาปฏิบัติ
รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยนี้ ให้เป็นหลักสถิตสถาพร ขอให้ราษฎรใช้สิทธิของตน
ให้เป็นผลตามระบอบประชาธิปไตย ขอให้รัฐสภากับรัฐบาลปฏิบัติหน้าที่ตามบทแห่งรัฐธรรมนูญนี้
โดยเจตจำนงตรงกันในอนาคตที่จะจรรโลงประเทศชาติให้มั่นคงเจริญก้าวหน้า จรรโลงประชาชน
ให้เกษมสุขสวัสดิ์ จรรโลงวิถีรัฐธรรมนูญให้สมบูรณ์ด้วยเสถียรภาพ ทราบเท่านี้วันครกกาล
สมดังพระบรมราชปณิธานทุกประการ เทอญ

หมวด 1

บททั่วไป

มาตรา 1 ประเทศไทยเป็นราชอาณาจักรอันหนึ่งอันเดียว จะแบ่งแยกไม่ได้

มาตรา 2 ประเทศไทยมีการปกครองระบอบประชาธิปไตย มีพระมหากษัตริย์
เป็นประมุข

มาตรา 3 อำนาจอธิปไตยมาจากปวงชนชาวไทย พระมหากษัตริย์ผู้เป็นประมุข
ทรงใช้อำนาจนั้นแก่โดยบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ

หมวด 2

พระมหากษัตริย์

มาตรา 4 องค์พระมหากษัตริย์ดำรงอยู่ในฐานะอันเป็นที่เคารพสักการะ ผู้ใด
จะละเมิดมิได้

- มาตรา 5 ผู้ใดจะกล่าวหาหรือฟ้องร้องพระมหากษัตริย์ในทางใดๆ มิได้
- มาตรา 6 พระมหากษัตริย์ทรงเป็นพุทธมามกะ และทรงเป็นอัครศาสนูปถัมภก
- มาตรา 7 พระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจนิติบัญญัติทางรัฐสภา
- มาตรา 8 พระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจบริหารทางคณะรัฐมนตรี
- มาตรา 9 พระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจตุลาการทางศาล
- มาตรา 10 พระมหากษัตริย์ทรงดำรงตำแหน่งจอมทัพไทย
- มาตรา 11 พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจที่จะสถาปนาฐานันดรศักดิ์

และพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์

มาตรา 12 พระมหากษัตริย์ทรงเลือกและแต่งตั้งผู้ทรงคุณวุฒิเป็นประธานองคมนตรีคนหนึ่ง และองคมนตรีอื่นอีกไม่เกินสามคนกว่าแปดคน ประกอบคณะองคมนตรี คณะองคมนตรีมีหน้าที่ถวายความเห็นต่อพระมหากษัตริย์ในพระราชนิติกิจทั้งปวงที่พระมหากษัตริย์ทรงปรึกษา และมีหน้าที่อื่นตามที่บัญญัติในรัฐธรรมนูญนี้

มาตรา 13 การเลือกและแต่งตั้งองคมนตรีก็ดี การให้องคมนตรีพ้นจากตำแหน่งก็ดี ให้เป็นไปตามพระราชอัชฌาศัย

ให้ประธานรัฐสภาเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการแต่งตั้งประธานองคมนตรีหรือให้ประธานองคมนตรีพ้นจากตำแหน่ง และให้ประธานองคมนตรีเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการแต่งตั้งองคมนตรีอื่นหรือให้องคมนตรีอื่นพ้นจากตำแหน่ง

มาตรา 14 องคมนตรีต้องไม่เป็นข้าราชการประจำ รัฐมนตรีหรือข้าราชการการเมืองอื่น สมาชิกวุฒิสภา สมาชิกสภาผู้แทน หรือสมาชิกหรือเจ้าหน้าที่ในพรรคการเมือง และต้องไม่แสดงการฝักใฝ่ในพรรคการเมืองใดๆ

มาตรา 15 ก่อนเข้ารับหน้าที่ องคมนตรีต้องถวายสัตย์ปฏิญาณต่อพระมหากษัตริย์ว่า ถวายสัตย์ดำรงต่อไปนี้

"ข้าพระพุทธเจ้า (ชื่อผู้ปฏิญาณ) ขอถวายสัตย์ปฏิญาณว่า ข้าพระพุทธเจ้าจะจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ และจะปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต เพื่อประโยชน์ของประเทศและประชาชน ทั้งจะรักษาไว้และปฏิบัติตามซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยทุกประการ"

มาตรา 16 องคมนตรีพ้นจากตำแหน่งเมื่อ ถูกลดออก หรือมีพระบรมราชโองการให้พ้นจากตำแหน่ง

มาตรา 17 การแต่งตั้งและถอดถอนข้าราชการในพระองค์และสมุหราชองครักษ์ให้เป็นไปตามพระราชอัชฌาศัย

มาตรา 18 ในเมื่อพระมหากษัตริย์จะไม่ประทับอยู่ในราชอาณาจักร หรือจะทรงบริหารพระราชภาระไม่ได้ด้วยเหตุใดก็ตาม จะให้ทรงแต่งตั้งผู้ใดคนหนึ่งด้วยความเห็นชอบของรัฐสภาเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ และให้ประธานรัฐสภาเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ

มาตรา 19 ในกรณีที่พระมหากษัตริย์มิได้ทรงแต่งตั้งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ตามมาตรา 18 ก็คือ ในกรณีที่พระมหากษัตริย์ไม่สามารถทรงแต่งตั้งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ เพราะยังไม่ทรงบรรลุนิติภาวะหรือเพราะเหตุอื่นใดก็ตาม ให้คณะองคมนตรีเสนอชื่อผู้ใดหนึ่งที่สมควรดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ต่อรัฐสภาเพื่อขอความเห็นชอบ เมื่อรัฐสภาให้ความเห็นชอบแล้ว ให้ประธานรัฐสภาประกาศในพระปรมาภิไธยพระมหากษัตริย์ แต่งตั้งผู้นั้นเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์

มาตรา 20 ในระหว่างที่ไม่มีผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 18 หรือมาตรา 19 ให้ประธานองคมนตรีเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ไปพลางก่อน

ในกรณีที่ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ซึ่งได้รับการแต่งตั้งตามมาตรา 18 หรือมาตรา 19 ไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้ประธานองคมนตรีทำหน้าที่ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ชั่วคราว

ในระหว่างที่ประธานองคมนตรีเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ตามวรรคหนึ่งก็คือนั่น ในระหว่างที่ประธานองคมนตรีทำหน้าที่ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ตามในกรณีเช่นว่านี้ ให้คณะองคมนตรีเลือกองคมนตรีคนหนึ่งขึ้นทำหน้าที่ประธานองคมนตรีชั่วคราว

มาตรา 21 ก่อนเข้ารับหน้าที่ ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ซึ่งได้รับการแต่งตั้งตามมาตรา 18 หรือมาตรา 19 ต้องปฎิญาณตนในที่ประชุมรัฐสภา ด้วยถ้อยคำดังต่อไปนี้

"ข้าพเจ้า (ชื่อผู้ปฏิญาณ) ขอปฏิญาณว่า ข้าพเจ้าจะจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ (พระปรมาภิไธย) และจะปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต เพื่อประโยชน์ของประเทศ และประชาชน ทั้งจะรักษาไว้และปฏิบัติตามซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยทุกประการ"

มาตรา 22 การสืบราชสมบัติได้เป็นไปโดยนัยแห่งกฎหมายเพื่อบรรณาว่าด้วยการสืบราชสันตติวงศ์ พระพุทธจักราช 2467 และประกอบด้วยความเห็นชอบของรัฐสภา

การยกเลิกหรือแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายเพื่อบรรณาว่าด้วยการสืบราชสันตติวงศ์พระพุทธจักราช 2467 ให้กระทำโดยวิธีการอย่างเดียวกันกับการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ

มาตรา 23 ในกรณีที่ราชบัลลังก์หากว่างลง ให้คณะองคมนตรีเสนอพระนามผู้สืบราชสันตติวงศ์ตามกฎหมายเพื่อบรรณาว่าด้วยการสืบราชสันตติวงศ์ พระพุทธจักราช 2467 ต่อรัฐสภา เพื่อขอความเห็นชอบ เมื่อรัฐสภาให้ความเห็นชอบแล้วให้ประธานรัฐสภาอัญเชิญองค์ผู้สืบราชสันตติวงศ์ขึ้นทรงราชย์เป็นพระมหากษัตริย์สืบไป แล้วให้ประธานรัฐสภาประกาศเพื่อให้ประชาชนทราบ

ในระหว่างที่ยังไม่มีประกาศองค์ผู้สืบราชสันตติวงศ์ตามวรรคหนึ่ง ให้ประธานองคมนตรีเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ไปพลางก่อน แต่ในกรณีที่ราชบัลลังก์ว่างลงในระหว่างที่ได้แต่งตั้งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ไว้ตามมาตรา 18 หรือมาตรา 19 หรือระหว่างเวลาที่ประธานองคมนตรีเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ตามมาตรา 20 วรรคหนึ่ง ก็ให้ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์นั้น ๆ แล้วแต่กรณี เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ต่อไป ทั้งนี้จนกว่าจะได้ประกาศองค์ผู้สืบราชสันตติวงศ์

ในกรณีผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ซึ่งได้รับการแต่งตั้งไว้และเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ต่อไปตามวรรคสองไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้ประธานองคมนตรีทำหน้าที่ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ชั่วคราว

ในกรณีที่ประธานองคมนตรีเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ตามวรรคสอง หรือทำหน้าที่ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ชั่วคราวตามวรรคสาม ให้นำบทบัญญัติมาตรา 20 วรรคสามมาใช้บังคับ

หมวด 3

สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย

มาตรา 24 บุคคลไม่ว่าเชื้อชาติศาสนาใด ย่อมอยู่ในความคุ้มครองแห่งรัฐธรรมนูญเสมอกัน

มาตรา 25 บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย ฐานันดรศักดิ์โดยกำเนิดก็ดี โดยแต่งตั้งก็ดี โดยประการอื่นใดก็ดี ไม่กระทำให้เกิดเอกราชหรืออย่างใดเลย

มาตรา 26 บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการถือศาสนา นิิกายของศาสนา หรือลัทธินิยมในทางศาสนา และย่อมมีเสรีภาพในการปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อถือของตน เมื่อไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อหน้าที่ของพลเมือง และไม่เป็นการขัดขวางต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

ในการใช้เสรีภาพดังกล่าวในวรรคหนึ่ง บุคคลย่อมได้รับความคุ้มครองมิให้รัฐกระทำการใด ๆ อันเป็นการรอนสิทธิหรือเสียประโยชน์อันควรแก่ได้ เพราะเหตุที่ถือศาสนา นิิกายของศาสนาหรือลัทธินิยมในทางศาสนา หรือปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อถือ แตกต่างจากบุคคลอื่น

มาตรา 27 บุคคลจะไม่ต้องรับโทษอาญา เว้นแต่จะได้กระทำการอันกฎหมายซึ่งใช้อยู่ในเวลาที่กระทำนั้นบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และโทษที่จะลงแก่บุคคลนั้นจะหนักกว่าโทษที่กำหนดไว้ในกฎหมายซึ่งใช้อยู่ในเวลาที่กระทำความผิดมิได้

มาตรา 28 ในคดีอาญา ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด ก่อนที่จะมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้

คำขอประกันผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา จะต้องได้รับการพิจารณา และจะเรียกหลักประกันจนเกินควรแก่กรณีได้ การไม่ให้ประกันต้องอาศัยเหตุตามหลักเกณฑ์ที่บัญญัติไว้โดยเฉพาะในกฎหมาย และจะต้องแจ้งเหตุที่ไม่ให้ประกันแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยทราบ

บุคคลผู้ถูกคุมขังหรือถูกจำคุก ย่อมมีสิทธิที่จะได้รับการเยี่ยมตามสมควร

มาตรา 29 บุคคลย่อมมีสิทธิเสรีภาพบริบูรณ์ในร่างกาย

การเวนคืนสิ่งหาริมทรัพย์ จะกระทำได้อีกแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เฉพาะเพื่อการอันเป็นสาธารณูปโภค หรือการอันจำเป็นในการป้องกันประเทศ โดยตรง หรือการไถ่มาซึ่งทรัพยากรธรรมชาติ หรือเพื่อประโยชน์แก่การผังเมืองหรือประโยชน์ของรัฐอย่างอื่น และต้องชดเชยค่าทำขวัญอันเป็นธรรมแก่ทรัพย์สิน บรรดาที่ได้รับความสะดวกเสียหายในการเวนคืนนั้นด้วย

มาตรา 33 บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการพูด การเขียน การพิมพ์ และการโฆษณา

การจำกัดเสรีภาพเช่นว่านี้ จะกระทำได้อีกแต่โดยบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เฉพาะเพื่อคุ้มครองเสรีภาพของบุคคลอื่น หรือเพื่อหลีกเลี่ยงภาวะกบฏกัน หรือเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือเพื่อป้องกันความเสื่อมทรามทางจิตใจของยุวชน

การให้เงินหรือทรัพย์สินอย่างอื่นอุดหนุนหนังสือพิมพ์ของเอกชน รัฐจะกระทำมิได้

มาตรา 34 บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการศึกษาอบรม เมื่อการศึกษานั้นไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อหน้าที่ของพลเมืองตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาอบรมและไม่ขัดต่อกฎหมายเกี่ยวกับการจัดสรรสถานศึกษา

มาตรา 35 บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการชุมนุมโดยสงบและปราศจากอาวุธ

การจำกัดเสรีภาพเช่นว่านี้ จะกระทำได้อีกแต่โดยบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เฉพาะในกรณีการชุมนุมสาธารณะ และเพื่อคุ้มครองความสงบของประชาชนที่จะไว้ที่สาธารณะ หรือเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยในระหว่างเวลาที่ประเทศอยู่ในภาวะการรบหรือการสงคราม หรือในระหว่างเวลาที่ประกาศสถานการณ์ฉุกเฉิน หรือในระหว่างเวลาที่มีประกาศใช้กฎอัยการศึก

มาตรา 36 บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการรวมกันเป็นสมาคม เมื่อมีวัตถุประสงค์ไม่เป็นการฝ่าฝืนกฎหมาย

การจัดตั้งและการดำเนินกิจการของสมาคมย่อมเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

มาตรา 37 บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการรวมกันเป็นพรรคการเมือง เพื่อดำเนินกิจการในทางการเมืองโดยวิธีทางประชาธิปไตย และไม่ขัดต่อระบอบการปกครองตามรัฐธรรมนูญนี้

การจับกุมคุมขังหรือตรวจค้นตัวบุคคลไม่ว่าในกรณีใดๆ จะกระทำได้อีกแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย แก่ผู้ถูกจับกุมหรือถูกตรวจค้นจะต้องได้รับแจ้ง เหตุพร้อมด้วยรายละเอียดการสมควรในการที่ถูกจับหรือถูกตรวจค้นโดยไม่ชักช้า และผู้ถูกคุมขังย่อมมีสิทธิที่จะพบและปรึกษาทนายความเป็นการเฉพาะตัวได้

ในกรณีที่มีการจับกุมตัวบุคคล ผู้ถูกคุมขังเองก็ดี พนักงานอัยการก็ดี บุคคลอื่นใดเพื่อประโยชน์ของผู้ถูกคุมขังก็ดี มีสิทธิร้องขอศาลท้องถิ่นซึ่งมีอำนาจพิจารณาว่าคดีอาญาว่าการคุมขัง เป็นการมิชอบด้วยกฎหมาย เมื่อมีการร้อง เสนอว่านี้ ใต้ศาลดำเนินการไต่สวนฝ่ายเดียวโดยด่วน ถ้าเห็นว่ากรรงนั้นมีมูล ศาลมีอำนาจสั่งผู้คุมขังให้กาเนินตัวผู้ถูกคุมขังมาศาลโดยพลัน และถ้าผู้คุมขังแสดงให้เป็นที่ยพอใจของศาลไม่ว่าว่าการคุมขัง เป็นการชอบด้วยกฎหมาย ก็ให้ศาลสั่งปล่อยตัวผู้ถูกคุมขังไปทันที

มาตรา 30 การเกณฑ์แรงงาน จะกระทำได้อีกแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เฉพาะเพื่อประโยชน์ในการป้องกันภัยพิบัติสาธารณะอันมีมาเป็นการฉุกเฉินหรือโดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย ซึ่งบัญญัติให้กระทำได้ในระหว่างเวลาที่ประเทศอยู่ภาวะการรบหรือการสงคราม หรือในระหว่างเวลาที่มีประกาศสถานการณ์ฉุกเฉิน หรือในระหว่างเวลาที่มีประกาศใช้กฎอัยการศึก

มาตรา 31 บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในเคหสถาน

บุคคลย่อมได้รับความคุ้มครองในการที่จะอาศัยและครอบครอง เคหสถานโดยปกติสุข การเข้าไปในเคหสถานโดยปราศจากความยินยอมของผู้ครอบครองก็ดี การตรวจค้นเคหสถานก็ดี จะกระทำได้อีกแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

มาตรา 32 สิทธิของบุคคลในทรัพย์สินย่อมได้รับความคุ้มครอง ชอบเขตและการจำกัดสิทธิเช่นว่านี้ ย่อมเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

การสืบทอดย่อมได้รับความคุ้มครอง สิทธิของบุคคลในการสืบทอดย่อมเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

การจัดตั้งและการดำเนินการของพรรคการเมืองย่อมเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายว่าด้วยพรรคการเมือง

มาตรา 36 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการสื่อสารถึงกันโดยทางไปรษณีย์หรือทางอื่นที่ชอบด้วยกฎหมาย

การตรวจ การกัก หรือการเปิดเผยจดหมาย โทรเลข โทรศัพท์ หรือสิ่งสื่อสารอื่นใดที่บุคคลมีสิทธิถือถึงกัน จะกระทำได้อีกแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

บุคคลย่อมมีสิทธิเสนอภาคในการใช้การสื่อสารที่จัดไว้เป็นบริการสาธารณะ

มาตรา 39 บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการเลือกตั้งที่อยู่ภายในราชอาณาจักร และในการประกอบอาชีพ

การกักัดเสรีภาพเช่นว่านี้ จะกระทำได้อีกแต่โดยบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เฉพาะเพื่อความปลอดภัยของประเทศ เกรงธุรกิจแห่งชาติหรือสวัสดิภาพของประชาชน หรือเพื่อรักษาความสัมพันธ์ในครอบครัว

การเนรเทศบุคคลผู้มีสัญชาติไทยออกจากราชอาณาจักร จะกระทำมิได้

มาตรา 40 บุคคลคนเดียวหรือหลายคนร่วมกันย่อมมีสิทธิเสนอเรื่องราวร้องทุกข์ภายในเงื่อนไขและวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา 41 สิทธิของบุคคลในครอบครัวย่อมได้รับความคุ้มครอง

มาตรา 42 สิทธิของบุคคลที่จะฟ้องหน่วยราชการซึ่งเป็นนิติบุคคล ให้รับผิดชอบต่อการกระทำของเจ้าพนักงานในฐานะเสมียนเป็นชั่วคราวหรือนายจ้าง ย่อมได้รับความคุ้มครอง

มาตรา 43 บุคคลซึ่งเป็นทหาร ตำรวจ ข้าราชการประจำอื่น และข้าราชการส่วนท้องถิ่น ย่อมมีสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ เช่นเดียวกับประชาชนพลเมือง เว้นแต่ที่จำกัดในกฎหมาย หรือกฎหรือข้อบังคับที่ออกโดยอาศัยอำนาจกฎหมาย เฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับการเมือง สมรรถภาพหรือวินัย

มาตรา 44 บุคคลจะใช้สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญนี้ให้เป็นปฏิกิริยาต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์และรัฐธรรมนูญมิได้

หมวด 4

หน้าที่ของชนชาวไทย

- มาตรา 45 บุคคลมีหน้าที่ป้องกันประเทศ
- มาตรา 46 บุคคลมีหน้าที่รับราชการทหารตามที่กฎหมายบัญญัติ
- มาตรา 47 บุคคลมีหน้าที่รักษาไว้ซึ่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญ
- มาตรา 48 บุคคลมีหน้าที่เคารพศกฏหมาย
- มาตรา 49 ในการใช้สิทธิเลือกตั้งและสิทธิออกเสียงประชามติ บุคคลมีหน้าที่ต้องกระทำโดยสุจริต และมุ่งถึงประโยชน์ส่วนรวม
- มาตรา 50 บุคคลมีหน้าที่เสียภาษีอากรตามที่กฎหมายบัญญัติ
- มาตรา 51 บุคคลมีหน้าที่ช่วยเหลือราชการตามที่กฎหมายบัญญัติ
- มาตรา 52 บุคคลมีหน้าที่รับการศึกษาระดับประถมศึกษา ภายในเงื่อนไขและวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ

หมวด 5

แนวนโยบายแห่งรัฐ

- มาตรา 53 บทบัญญัติในหมวดนี้มีไว้ เพื่อเป็นแนวทางสำหรับการตรากฎหมายและการบริหารราชการตามนโยบายดังกล่าวไว้ และไม่ก่อให้เกิดสิทธิในการฟ้องร้องรัฐ
- มาตรา 54 รัฐจะทรงรักษาไว้ซึ่งเอกราช
- มาตรา 55 รัฐพึงส่งเสริมสัมพันธไมตรีระหว่างประเทศ และถือหลักฉ้อฉลที่ฉ้อฉลปฏิบัติต่อกัน
- มาตรา 56 รัฐพึงร่วมมือกับนานาประเทศในการรักษาความยุติธรรมระหว่างประเทศ และคุณสันติสุขของโลก
- มาตรา 57 กำลังทหารพึงมีโดยเหมาะสมแก่ความจำเป็นสำหรับรักษาเอกราช ความมั่นคงและผลประโยชน์แห่งชาติ

มาตรา 58 กำลังทหารเป็นของชาติ พึงใช้เพื่อการรบหรือการสงคราม หรือเพื่อปราบปรามการจลาจล

การใช้กำลังทหารเพื่อการอื่น ได้เป็นไปตามกฎหมายบัญญัติแห่งกฎหมาย

มาตรา 59 รัฐพึงส่งเสริมและบำรุงการศึกษามวลชน

การจัดระบบการศึกษาอบรมเป็นหน้าที่ของรัฐโดยเฉพาะ สถานศึกษาทั้งปวงย่อมอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของรัฐ

การศึกษามวลชนชั้นอุดมศึกษา รัฐพึงจัดการให้สถานศึกษาคำเนินกิจการของตนเองได้ภายในขอบเขตที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา 60 การศึกษามวลชนชั้นประถมศึกษาในสถานศึกษาของรัฐ จะต้องจัดให้โดยไม่เก็บค่าเล่าเรียน

รัฐพึงช่วยเหลือให้ได้อุปกรณ์การศึกษามวลชนตามควร

มาตรา 61 รัฐพึงสนับสนุนการวิจัยในศิลปวิทยาและวิทยาศาสตร์

มาตรา 62 รัฐพึงรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมประจำชาติ แต่ต้องไม่กระทำโดยวิธีการอันเป็นการบังคับบีบบังคับบุคคล

มาตรา 63 รัฐพึงบำรุงรักษาสถานที่และวัตถุอันมีค่าในทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและศิลปกรรม

มาตรา 64 รัฐพึงสนับสนุนให้เอกชนได้มีกรณีริเริ่มในทางเศรษฐกิจ

การประกอบกิจการอันมีลักษณะเป็นสาธารณูปโภค รัฐพึงจัดให้ประสานกันกับการดำเนินกิจการทางเศรษฐกิจส่วนเอกชน ในทางที่จะให้เป็นประโยชน์แก่ประชาชนเป็นส่วนรวม

การประกอบกิจการอันมีลักษณะเป็นสาธารณูปโภคโดยเอกชนก็ดี กิจการอันเป็นการผูกขาดตัดตอนก็ดี จะกระทำไว้ก็แต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

มาตรา 65 รัฐพึงส่งเสริมและบำรุงการประกอบเกษตรกรรม เพื่อเพิ่มพูนผลิตผลทั้งในทางปริมาณและคุณภาพ

มาตรา 66 รัฐพึงสนับสนุนการค้าและการประกอบการผลิตส่วนเอกชนทั้งในเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม

มาตรา 67 รัฐพึงส่งเสริมและสนับสนุนการสังคมสงเคราะห์ เพื่อสวัสดิภาพและความผาสุกของประชาชน

มาตรา 68 รัฐพึงส่งเสริมให้ประชากรวัยทำงานมีงานทำตามควรแก่ศักยภาพและคุ้มครองแรงงานให้เป็นไปโดยเป็นธรรม

มาตรา 69 รัฐพึงส่งเสริมการสาธารณสุข

มาตรา 70 รัฐพึงส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น และสนับสนุนให้ท้องถิ่นสามารถดำเนินกิจการตามอำนาจหน้าที่ได้เป็นผลดี

หมวด 6

อำนาจนิติบัญญัติ

ส่วนที่ 1

บททั่วไป

มาตรา 71 รัฐสภาประกอบด้วยวุฒิสภาและสภาผู้แทน

รัฐสภาจะประชุมร่วมกันหรือแยกกัน ย่อมเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้

มาตรา 72 ประธานวุฒิสภาเป็นประธานรัฐสภา ประธานสภาผู้แทนเป็นรองประธานรัฐสภา

ประธานรัฐสภามีหน้าที่ดำเนินกิจการของรัฐสภาในกรณีประชุมร่วมกันให้เป็นไปตามระเบียบ และมีหน้าที่อื่นตามที่บัญญัติในรัฐธรรมนูญนี้

ในกรณีที่ประธานรัฐสภาไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้รองประธานรัฐสภาทำหน้าที่แทน

มาตรา 73 ร่างพระราชบัญญัติจะตราขึ้นเป็นกฎหมายได้ก็แต่โดยคำแนะนำและยินยอมของรัฐสภา

มาตรา 74 ร่างพระราชบัญญัติซึ่งได้รับความเห็นชอบของรัฐสภาแล้ว ให้นายกรัฐมนตรีนำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายเพื่อพระมหากษัตริย์ทรงลงพระปรมาภิไธย และเมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้ว ให้ใช้บังคับเป็นกฎหมายได้

มาตรา 75 ร่างพระราชบัญญัติโคตรมหาภักตริย์ไม่ทรงเห็นชอบด้วยและพระราชทานคืนมายังรัฐสภา หรือบีโตร์พระราชทานคืนมาภายในเก้าสิบวัน รัฐสภาจะต้องปรึกษาร่างพระราชบัญญัตินั้นใหม่ ถ้ารัฐสภาลงมติยืนยันความเดิมด้วยคะแนนเสียงไม่ต่ำกว่าสองในสามของจำนวนสมาชิกทั้งหมดของทั้งสองสภาแล้ว ให้นายกรัฐมนตรีนำร่างพระราชบัญญัตินั้นขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายอีกครั้งหนึ่ง เมื่อพระมหากษัตริย์มีโตร์ทรงลงพระปรมาภิไธยพระราชทานลงมาภายในสามสิบวัน ก็ให้นายกรัฐมนตรีนำพระราชบัญญัตินั้นประกาศในราชกิจจานุเบกษาไว้บังคับเป็นกฎหมายได้เหมือนหนึ่งว่าพระมหากษัตริย์มีโตร์ทรงลงพระปรมาภิไธยแล้ว

มาตรา 76 บุคคลจะเป็นสมาชิกวุฒิสภาและสมาชิกสภาผู้แทนในขณะเดียวกันมิได้

มาตรา 77 สมาชิกวุฒิสภาและสมาชิกสภาผู้แทนสภาใดสภาหนึ่งไม่น้อยกว่าห้าคน มีสิทธิเข้าชื่อร้องขอประธานแห่งสภาที่ตนเป็นสมาชิก ว่าสมาชิกภาพของสมาชิกคนใดคนหนึ่งแห่งสภานั้นสิ้นสุดลงตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้และให้ประธานแห่งสภาที่ได้รับคำร้องส่งคำร้องนั้นไปยังคณะตุลาการรัฐธรรมนูญเพื่อพิจารณาวินิจฉัย

ถ้าวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญให้ถือเป็นแก้ขาด และให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญแจ้งคำวินิจฉัยนั้นไปยังประธานแห่งสภาที่ได้รับคำร้องคงกล่าวในวาระหนึ่ง

ถ้าวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ ว่าสมาชิกภาพของสมาชิกคนใดคนหนึ่งสิ้นสุดลง ย่อมไม่กระทบกระเทือนกิจการที่สมาชิกคนนั้นได้กระทำไปในหน้าที่สมาชิกก่อนที่ประธานแห่งสภาที่ผู้นั้นเป็นสมาชิกได้รับแจ้งคำวินิจฉัย

ส่วนที่ 2

วุฒิสภา

มาตรา 78 วุฒิสภาประกอบด้วยสมาชิกซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งจากผู้ทรงคุณวุฒิในวิชาการหรือกิจการต่างๆ อันจะยังประโยชน์ให้เกิดแก่การปกครองแผ่นดิน มีสัญชาติไทย โดยกำเนิด และมีอายุไม่ต่ำกว่าสี่สิบปีบริบูรณ์

สมาชิกวุฒิสภาให้มีจำนวนสามในสี่ของจำนวนสมาชิกทั้งหมดของสภาผู้แทน หากจำนวนที่คำนวณได้มีเศษให้ปัดทิ้ง

มาตรา 79 สมาชิกภาพของสมาชิกวุฒิสภามีวาระคราวละหกปีนับแต่วันที่
พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้ง

ในวาระเริ่มแรกเมื่อครบกำหนดสามปีนับแต่วันที่พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งสมาชิก
เป็นครั้งแรก ให้มีการจับสลากเพื่อให้สมาชิกพ้นจากตำแหน่งเป็นจำนวนหนึ่งช่วงจำนวน
สมาชิกทั้งหมด และให้ถือว่า การสิ้นสุดแห่งสมาชิกภาพโดยการจับสลากเป็นการออกตามวาระด้วย
พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจที่จะแต่งตั้งผู้ที่ออกตามวาระ เป็นสมาชิกอีกได้
มาตรา 80 สมาชิกภาพของสมาชิกวุฒิสภาสิ้นสุดลง เมื่อ

- (1) ถึงคราวออกตามวาระ
- (2) ตาย
- (3) ลาออก
- (4) เสียสัญชาติไทย
- (5) มีลักษณะต้องห้ามตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 86 (1) (2) (3) หรือ (5)

หรือมาตรา 89 (1) (2) หรือ (3)

(6) ถูกจำคุกโดยคำพิพากษาโทษจำคุก เว้นแต่ในความผิดอันได้กระทำโดย
ประมาท หรือความผิดเป็นลหุโทษ หรือความผิดที่มีกำหนดโทษชั้นลหุโทษ

มาตรา 81 ถ้าตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภาว่างลงเพราะเหตุอื่นใด นอกจากถึงคราว
ออกตามวาระ พระมหากษัตริย์จะโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งบุคคลผู้มีลักษณะต้องห้ามตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 78
เข้ามาเป็นสมาชิกแทน สมาชิกซึ่งเข้ามาแทนนั้นย่อมอยู่ในตำแหน่งได้เพียงครบตามวาระของผู้
ซึ่งแทน

ส่วนที่ 3

สภาผู้แทน

มาตรา 82 สภาผู้แทนประกอบด้วยสมาชิกซึ่งราษฎรเลือกตั้ง มีจำนวนตามเกณฑ์
ที่บัญญัติไว้ในมาตรา 83

การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนให้วิธีออกเสียงลงคะแนนโดยตรงและลับและให้ถือเขต
จังหวัดเป็นเกณฑ์

การเลือกตั้งจะใช้วิธีรวมเขตหรือแบ่งเขต ให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการ
เลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทน

มาตรา 83 การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนให้ถือเกณฑ์จำนวนราษฎรแต่ละจังหวัด
ตามหลักฐานการทะเบียนราษฎรที่ประกาศในปีสุดท้ายก่อนปีที่มีการเลือกตั้ง หนึ่งแสนห้าหมื่นคน
ก่อดสมาชิกสภาผู้แทนหนึ่งคน จังหวัดใดมีราษฎรไม่ถึงหนึ่งแสนห้าหมื่นคนให้มีการเลือกตั้งสมาชิก
สภาผู้แทนในจังหวัดนั้นได้หนึ่งคน ถ้าจังหวัดใดมีราษฎรเกินหนึ่งแสนห้าหมื่นคนก็ให้มีการเลือกตั้ง
สมาชิกสภาผู้แทนในจังหวัดนั้นเพิ่มขึ้นอีกหนึ่งคนต่อจำนวนราษฎรทุกหนึ่งแสนห้าหมื่นคน เกินของ
หนึ่งแสนห้าหมื่นถ้าถึงเจ็ดหมื่นห้าพันหรือกว่านั้นให้นับเป็นหนึ่งแสนห้าหมื่น

มาตรา 84 บุคคลผู้มีคุณสมบัติตามมาตรา 85 และไปเป็นบุคคลต้องห้ามตามมาตรา 86
ย่อมมีสิทธิเลือกตั้ง

มาตรา 85 ผู้มีสิทธิเลือกตั้งต้องมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้

(1) สัญชาติไทยตามกฎหมาย แต่บุคคลผู้มีสัญชาติไทยซึ่งบิดาเป็นคนต่างด้าวก็
บุคคลผู้ได้สัญชาติไทยโดยการแปลงชาติก็คิด ต้องมีคุณสมบัติตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายว่าด้วย
การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนอีกด้วย

(2) อายุไม่ต่ำกว่ายี่สิบปีบริบูรณ์ ในวันที่ 1 มกราคมของปีที่มีการเลือกตั้ง

(3) คุณสมบัติอื่น หากมีกำหนดไว้ในกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิก

สภาผู้แทน

มาตรา 86 บุคคลผู้มีลักษณะดังต่อไปนี้ในวันเลือกตั้ง เป็นบุคคลต้องห้ามมิให้
ใช้สิทธิเลือกตั้ง คือ

(1) วิกลจริต หรือจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ

(2) หูหนวกและเป็นใบ้ ซึ่งไม่สามารถอ่านและเขียนหนังสือได้

(3) เป็นภิกษุ สามเณร นักพรตหรือนักบวช

(4) ท้องคุมขังอยู่โดยหมายของศาล

(5) อยู่ในระหว่างถูกเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งโดยคำพิพากษา

มาตรา 87 บุคคลผู้มีสิทธิเลือกตั้งตามมาตรา 84 และมีคุณสมบัติตามมาตรา 88
ทั้งไม่เป็นบุคคลต้องห้ามตามมาตรา 89 ย่อมมีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทน
แทนราษฎรตามมาตรา 86 (4) มิให้นำมาใช้บังคับในกรณีที่ยังมิได้มีคำพิพากษาของศาลปกครอง
ให้จำคุกผู้ลงคะแนน

มาตรา 88 ผู้สมัครรับเลือกตั้งต้องมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้

(1) สัญชาติไทยตามกฎหมาย แต่บุคคลผู้มีสัญชาติไทยซึ่งบิดาเป็นคนต่างด้าวก็ค
บุคคลผู้ไ้สัญชาติไทยโดยการแปลงชาติก็ค ต้องมีคุณสมบัติตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายว่าด้วยการ
เลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนอื่กด้วย

(2) อายุไม่ต่ำกว่าสามสิบปีบริบูรณ์ในวันเลือกตั้ง

(3) มาตราฐานการเพิกถอนตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิก
สภาผู้แทน

(4) คุณสมบัติอื่น หากมีกำหนดไว้ในกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทน

มาตรา 89 บุคคลผู้มีลักษณะดังต่อไปนี้ เป็นบุคคลต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิสมัคร
รับเลือกตั้ง คือ

(1) ทิทยาเสพติดให้โทษ

(2) กายอดทั้งสองข้าง

(3) เป็นบุคคลล้มละลาย ซึ่งศาลยังไม่สั่งให้พ้นจากถิ

(4) เคยต้องคำพิพากษาให้จำคุกตั้งแต่สองปีขึ้นไป โดยได้พ้นโทษมายังไม่ถึง
ห้าปีในวันเลือกตั้ง เว้นแต่ในความผิดอันใดกระทำโดยประมาท

(5) เป็นข้าราชการหรือราชการส่วนท้องถิ่น ซึ่งมีเงินเดือนและตำแหน่งประจำ
นอกจากข้าราชการการเมือง

(6) ลักษณะอื่น หากมีกำหนดไว้ในกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทน

มาตรา 90 ภายใต้บังคับบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้ หลักเกณฑ์และวิธีการเลือกตั้ง
ให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทน

มาตรา 91 อายุของสภาผู้แทนที่กำหนดคราวละสี่ปีนับแต่วันเปิดประชุมรัฐสภาครั้งแรก

มาตรา 92 การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทน จะกระทำเมื่อใดมีพระราชกฤษฎีกา ให้เลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนแล้ว พระราชกฤษฎีกานั้นให้ระบุระยะเวลารับสมัครผู้สมัครรับเลือกตั้งและวันเลือกตั้งด้วย ในกรณีการเลือกตั้งทั่วไป ให้กำหนดวันเลือกตั้งวันเดียวกันทั่วราชอาณาจักร

มาตรา 93 พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจที่จะยุบสภาผู้แทนเพื่อให้ราษฎรเลือกตั้งสมาชิกใหม่

การยุบสภาผู้แทนให้กระทำโดยพระราชกฤษฎีกา ซึ่งต้องกำหนดวันเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนใหม่เป็นการเลือกตั้งทั่วไปภายในเก้าสิบวัน

มาตรา 94 สมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทน เริ่มแต่วันเปิดประชุมรัฐสภาครั้งแรก

มาตรา 95 สมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนสิ้นสุดลง เมื่อ

- (1) ถึงคราวออกตามอายุของสภาผู้แทน หรือมีการยุบสภาผู้แทน
- (2) ตาย
- (3) ลาออก
- (4) ขาดคุณสมบัติตามมาตรา 85 หรือมาตรา 88
- (5) มีลักษณะต้องห้ามตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 86 (1) (2) (3) หรือ (5)

หรือมาตรา 89 (1) (2) (3) (5) หรือ (6)

(6) ถูกจำคุกโดยคำพิพากษาโทษจำคุก เว้นแต่ในความผิดอันได้กระทำโดยประมาท หรือความผิดที่เป็นลหุโทษ หรือความผิดที่มีกำหนดโทษชั้นลหุโทษ

มาตรา 96 ถ้าตำแหน่งสมาชิกว่างลงเพราะเหตุอื่นใดนอกจากถึงคราวออกตามอายุของสภาผู้แทน หรือเมื่อมีการยุบสภาผู้แทน ให้มีการเลือกตั้งสมาชิกขึ้นแทนภายในเก้าสิบวัน เว้นแต่อายุของสภาผู้แทนจะเหลือไม่ถึงหนึ่งร้อยแปดสิบวัน

สมาชิกภาพของสมาชิกผู้เข้ามาแทนนั้นเริ่มแต่วันเข้ารับหน้าที่ และอยู่ในตำแหน่งได้เพียงเท่าอายุของสภาที่เหลืออยู่

ส่วนที่ 4

บทที่ใช้แก่สภาทั้งสอง

มาตรา 97 สมาชิกวุฒิสภาและสมาชิกสภาผู้แทนย่อมเป็นผู้แทนปวงชนชาวไทย ไม่อยู่ในความผูกมัดแห่งอาณัติมอบหมายใดๆ และต้องปฏิบัติหน้าที่ตามความเห็นของตนโดยบริสุทธิ์ใจ เพื่อประโยชน์ส่วนรวมของปวงชนชาวไทย

มาตรา 98 ก่อนเข้ารับหน้าที่ สมาชิกวุฒิสภาและสมาชิกสภาผู้แทน ต้องปฏิญาณตนในที่ประชุมแห่งสภาที่ตนเป็นสมาชิก ด้วยถ้อยคำดังต่อไปนี้

"ข้าพเจ้า (ชื่อผู้ปฏิญาณ) ขอปฏิญาณว่า ข้าพเจ้าจะปฏิบัติหน้าที่ตามความเห็นของข้าพเจ้าโดยบริสุทธิ์ใจ เพื่อประโยชน์ส่วนรวมของปวงชนชาวไทยทั้งจะรักษาไว้และปฏิบัติตามซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยทุกประการ"

มาตรา 99 วุฒิสภาและสภาผู้แทนแต่ละสภา มีประธานสภาคนหนึ่งและรองประธานสภาคนหนึ่งหรือสองคน ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งจากสมาชิกแห่งสภานั้น ๆ ความมกีของสภา

มาตรา 100 ประธานและรองประธานวุฒิสภาคำรงตำแหน่งจนถึงวันก่อนวันเลือกประธานและรองประธานวุฒิสภาใหม่ ซึ่งจะคงกระทำเมื่อถึงคราวที่มีการเปลี่ยนสมาชิกทั้งหนึ่ง

ประธานและรองประธานสภาผู้แทนคำรงตำแหน่งจนสิ้นสุดอายุของสภา หรือมีการยุบรวม

ประธานและรองประธานวุฒิสภา และประธานและรองประธานสภาผู้แทนยอมพ้นจากตำแหน่งก่อนถึงวาระพ้นจากตำแหน่งตามวาระหนึ่งและวาระสอง เมื่อ

(1) ขาดจากสมาชิกภาพแห่งสภาที่ตนเป็นสมาชิก

(2) ลาออกจากตำแหน่ง

มาตรา 101 ประธานวุฒิสภาและประธานสภาผู้แทนมีหน้าที่ดำเนินกิจการของสภานั้นๆ ให้เป็นไปตามระเบียบ รองประธานมีหน้าที่ทำกิจการแทนประธานเมื่อประธานไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้

มาตรา 102 ให้เมื่อประธานและรองประธานวุฒิสภาหรือประธานและรองประธานสภาผู้แทนไม่อยู่ในที่ประชุม ให้สมาชิกแห่งสภานั้น ๆ เลือกตั้งกันขึ้นเองเป็นประธานในคราวประชุมนั้น

มาตรา 103 การประชุมวุฒิสภาก็ดี การประชุมสภาผู้แทนก็ดี ต้องมีสมาชิกประชุม ไม่น้อยกว่าหนึ่งในสามของจำนวนสมาชิกทั้งหมด จึงจะเป็นองค์ประชุม

มาตรา 104 ภายใต้บังคับมาตรา 75 มาตรา 121 มาตรา 149 และมาตรา 169 การลงมติวินิจฉัยข้อปรึกษาให้ถือเอาเสียงข้างมากเป็นประมาณ

สมาชิกคนหนึ่งย่อมมีเสียงหนึ่งในการออกเสียงลงคะแนน ถ้ามีคะแนนเสียงเท่ากันให้ ประธานในที่ประชุมออกเสียงเพิ่มขึ้นได้อีกเสียงหนึ่ง เป็นเสียงชี้ขาด

มาตรา 105 ในที่ประชุมวุฒิสภาก็ดี ที่ประชุมสภาผู้แทนก็ดี ที่ประชุมรัฐสภาก็ดี สมาชิก ผู้ใดจะกล่าวถ้อยคำใด ๆ ในทางแถลงข้อเท็จจริง หรือแสดงความคิดเห็น หรือออกเสียงลงคะแนน ย่อมเป็นเอกสิทธิ์โดยเด็ดขาด ผู้ใดจะนำไปเป็นเหตุฟ้องร้องว่ากล่าวสมาชิกผู้นั้นในทางใดมิได้

เอกสิทธิ์นี้ย่อมคุ้มครองไปถึงผู้พิมพ์และผู้โฆษณา รายงานการประชุมโดยคำสั่งของสภา และคุ้มครองไปถึงบุคคลซึ่งประธานในที่ประชุมอนุญาตให้แถลงข้อเท็จจริงหรือแสดงความคิดเห็นในที่ ประชุมด้วย

มาตรา 106 สมัยประชุมของวุฒิสภาและสภาผู้แทนย่อมเริ่มต้นและสิ้นสุดลงพร้อมกัน ตาม สมัยประชุมของรัฐสภา

มาตรา 107 ในระหว่างที่สภาผู้แทนถูกยุบ จะมีการประชุมวุฒิสภามิได้

มาตรา 108 ในปีหนึ่งให้มีสมัยประชุมสามัญของรัฐสภาสมัยหนึ่งหรือหลายสมัยแล้วแต่ สภาผู้แทนจะกำหนด การประชุมครั้งแรกต้องให้สมาชิกได้มาประชุมภายในสามสิบวันนับแต่วันเลือก ตั้ง

วันเริ่มสมัยประชุมสามัญประจำปี ให้สภาผู้แทนเป็นกำหนด

มาตรา 109 สมัยประชุมสามัญหนึ่ง ๆ ให้มีกำหนดเวลาเก้าสิบวัน แต่พระมหากษัตริย์ จะโปรดเกล้า ฯ ให้ขยายเวลาออกไปก็ได้

ในระหว่างเวลาดังกล่าวในวาระหนึ่ง จะโปรดเกล้า ฯ ให้ปิดประชุมก็ได้

มาตรา 110 พระมหากษัตริย์ทรงเรียกประชุมรัฐสภา ทรงเปิดและปิดประชุม

พระมหากษัตริย์จะเสด็จพระราชดำเนินมาทรงทำพิธีเปิดประชุมด้วยพระองค์เอง หรือจะโปรดเกล้าฯ ให้รัชทายาทซึ่งบรรลุนิติภาวะแล้วหรือผู้ใดคนหนึ่ง เป็นผู้แทนพระองค์มาทำพิธีก็ได้

มาตรา 111 เมื่อมีความจำเป็นเพื่อประโยชน์แห่งรัฐ พระมหากษัตริย์จะทรงเรียกประชุมรัฐสภาเป็นการประชุมสมัยวิสามัญก็ได้

มาตรา 112 สมาชิกวุฒิสภาและสมาชิกสภาผู้แทนทั้งสองสภารวมกันหรือสมาชิกของแต่ละสภา ไม่ต่ำกว่าหนึ่งในสามของจำนวนสมาชิกทั้งหมดของทั้งสองสภา มีสิทธิเข้าชื่อร้องขอให้มีความกราบบังคมทูล เพื่อมีพระบรมราชโองการประกาศเรียกประชุมรัฐสภาเป็นการประชุมสมัยวิสามัญก็ได้

คำร้องขอดังกล่าวในวรรคหนึ่ง ถ้าเป็นของ สมาชิกทั้งสองสภาให้ยื่นต่อประธานรัฐสภา ถ้าเป็นของสมาชิกสภาใดให้ยื่นต่อประธานสภานั้น

ให้ประธานสภาผู้ได้รับคำร้องขอความกราบบังคมทูลและรับสนองพระบรมราชโองการ

มาตรา 113 ภายในบังคับมาตรา 112 การเรียกประชุม การขยายเวลาประชุม และการปิดประชุมรัฐสภา ให้กระทำโดยพระราชกฤษฎีกา

มาตรา 114 ในระหว่างสมัยประชุม ห้ามมิให้จับหรือคุมขังหรือหมายเรียกตัวสมาชิกวุฒิสภาผู้แทนไปทำการสอบสวน ในฐานะที่สมาชิกผู้นั้นเป็นผู้ต้องหาในคดีอาญา เว้นแต่ใบกรณีที่ได้รับอนุญาตจากสภาที่ผู้นั้นเป็นสมาชิก หรือในกรณีที่ยับในขณะกระทำความผิด

ในกรณีที่มีการจับสมาชิกวุฒิสภาหรือสมาชิกสภาผู้แทนในขณะกระทำความผิด ให้รายงานไปยังประธานแห่งสภาผู้นั้นเป็นสมาชิกโดยด่วน และประธานแห่งสภาที่ผู้นั้นเป็นสมาชิกอาจสั่งปล่อยผู้ถูกจับให้พ้นจากการคุมขังได้

มาตรา 115 ในกรณีที่มีการฟ้องสมาชิกวุฒิสภาหรือสมาชิกสภาผู้แทนในคดีอาญา ไม่ว่าจะได้ฟ้องนอกหรือในสมัยประชุม ศาลจะพิจารณาคดีนั้นในระหว่างสมัยประชุมมิได้ เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากสภาที่ผู้นั้นเป็นสมาชิก แต่กระนั้นการพิจารณาคดีก็ต้องไม่เป็นการขัดขวางต่อการที่สมาชิกผู้นั้นจะมาเข้าประชุมสภา

การพิจารณาที่ศาลได้กระทำไปก่อนมีคำอ้างว่าจำเลยเป็นสมาชิกของสภาใดสภานั้น ย่อมเป็นอันใช้ได้

มาตรา 116 ถ้าสมาชิกวุฒิสภาหรือสมาชิกสภาผู้แทนถูกคุมขังในระหว่างสอบสวนหรือพิจารณาอยู่ก่อนสมัยประชุม เมื่อถึงสมัยประชุม พนักงานสอบสวนหรือศาล แล้วแต่กรณี ต้องส่งปล่อยทันที ถ้าหากสภาที่ผู้นั้นเป็นสมาชิกไต่รองขอ

คำสั่งปล่อยตัวบรรดาคนหนึ่งให้มีผลบังคับตั้งแต่วันสั่งปล่อยจนถึงวันสุดท้ายแห่งสมัยประชุม

มาตรา 117 ร่างพระราชบัญญัติจะเสนอได้แก่แต่โดยคณะรัฐมนตรี สมาชิกวุฒิสภาหรือสมาชิกสภาผู้แทน แกร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการเงิน สมาชิกวุฒิสภาหรือสมาชิกสภาผู้แทน จะเสนอได้ก็ต่อเมื่อมีคำรับรองของนายกรัฐมนตรี

ร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการเงิน หมายความว่า ร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยขอความต่อไปทั้งหมด หรือแต่ข้อใดข้อหนึ่ง กล่าวคือ การตั้งขึ้นหรือยกเลิกหรือลดหรือเปลี่ยนแปลง แก้อะไรหรือถอนวางระเบียบการบังคับ อันเกี่ยวกับภาษีหรืออากร การจัดสรรหรือรับหรือรักษาหรือจ่ายเงินแผ่นดิน หรือการริบหรี่ หรือการกำกับหรือการใช้เงินกู้ หรือร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยการเงิน

ในกรณีเป็นที่สงสัยว่าร่างพระราชบัญญัติใดเป็นร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการเงินหรือไม่ ให้เป็นอำนาจของประธานแห่งสภาที่ได้รับร่างพระราชบัญญัตินั้นจากคณะรัฐมนตรี สมาชิกวุฒิสภา หรือสมาชิกสภาผู้แทน แล้วแต่กรณีเป็นผู้วินิจฉัย

มาตรา 118 ร่างพระราชบัญญัติของคณะรัฐมนตรี และร่างพระราชบัญญัติของสมาชิกสภาผู้แทน ให้เสนอต่อสภาผู้แทน ร่างพระราชบัญญัติของสมาชิกวุฒิสภา ให้เสนอต่อวุฒิสภา

มาตรา 119 เมื่อสภาผู้แทนหรือวุฒิสภาได้พิจารณาร่างพระราชบัญญัตินั้นเสนอตามมาตรา 118 และลงมติให้ใช้ได้แล้ว ให้สภาผู้แทน หรือวุฒิสภาเสนอร่างพระราชบัญญัตินั้นต่อวุฒิสภาหรือสภาผู้แทน แล้วแต่กรณี วุฒิสภาหรือสภาผู้แทนต้องพิจารณาร่างพระราชบัญญัตินั้นต่อสภาหนึ่ง เสนอมา นั้นให้เสร็จภายในหกสิบวัน แต่ถาร่างพระราชบัญญัตินั้นเป็นร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการเงิน ต้องพิจารณาให้เสร็จภายในสามสิบวัน ทั้งนี้เว้นแต่สภาผู้แทนหรือวุฒิสภาที่เสนอร่างพระราชบัญญัตินั้นจะไต่ลงมติให้ขยายเวลาออกไปเป็นพิเศษ กำหนดวันดังกล่าวให้หมายถึงวันในสมัยประชุม และให้เริ่มนับแต่วันที่ร่างพระราชบัญญัตินั้นมาถึงวุฒิสภาหรือสภาผู้แทน แล้วแต่กรณี

ถ้าอุทิสภาหรือสภาผู้แทนไม่ได้อภิปรายร่างพระราชบัญญัติให้เสร็จภายในกำหนดเวลาที่กำหนดเวลาที่กล่าวในวรรคหนึ่ง ก็ให้ถือว่าอุทิสภาหรือสภาผู้แทนได้ให้ความเห็นชอบในร่างพระราชบัญญัตินั้น

ในการที่สภาผู้แทนเสนอร่างพระราชบัญญัติไปยังอุทิสภา หรืออุทิสภาเสนอร่างพระราชบัญญัติไปยังสภาผู้แทน ตามวรรคหนึ่ง ให้ประธานแห่งสภาที่เสนอร่างพระราชบัญญัติไปยังอีกสภาหนึ่ง แจ้งไปตามความเห็นของประธานแห่งสภานั้นด้วย ว่าร่างพระราชบัญญัติที่เสนอไปนั้นเป็นร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับรายการเงินหรือไม่ คำแจ้งของประธานแห่งสภาให้ถือเป็นเด็ดขาด

ในกรณีที่ประธานแห่งสภามีคำแจ้งไป ว่าร่างพระราชบัญญัติใดเป็นร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับรายการเงินหรือไม่ ให้ถือว่าร่างพระราชบัญญัตินั้นมีหรือไม่มีร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับรายการเงิน

มาตรา 120 เมื่ออุทิสภาหรือสภาผู้แทนได้อภิปรายร่างพระราชบัญญัติให้เสร็จแล้ว

(1) ถ้าเห็นชอบด้วยกับสภาผู้แทนหรืออุทิสภาที่เสนอร่างพระราชบัญญัตินั้นมา ก็ให้ดำเนินการต่อไปตามมาตรา 74

(2) ถ้าไม่เห็นชอบด้วยกับสภาผู้แทนหรืออุทิสภาที่เสนอร่างพระราชบัญญัตินั้นมา ในกรณีที่ร่างพระราชบัญญัตินั้นเป็นร่างพระราชบัญญัติที่สภาผู้แทนเสนอมา ก็ให้มายังร่างพระราชบัญญัตินั้นไว้ก่อน และส่งร่างพระราชบัญญัตินั้นคืนไปยังสภาผู้แทน ในกรณีที่ร่างพระราชบัญญัตินั้นเป็นร่างพระราชบัญญัติที่อุทิสภาเสนอมา ก็ให้ร่างพระราชบัญญัตินั้นตกไป

(3) ถ้าแก้ไขเพิ่มเติม ก็ให้ส่งร่างพระราชบัญญัติตามที่แก้ไขเพิ่มเติมนั้นไปยังสภาผู้แทนหรืออุทิสภาที่เสนอร่างพระราชบัญญัตินั้นมา แล้วแต่กรณีในกรณีเช่นว่านี้ ให้สภาทั้งสองต่างซึ่งบุคคลที่เป็นหรือมิได้เป็นสมาชิกแห่งสภานั้น ๆ มีจำนวนเท่ากันตามที่อุทิสภาหรือสภาผู้แทนที่เสนอร่างพระราชบัญญัตินั้นกำหนด ประกอบเป็นคณะกรรมาธิการร่วมกันเพื่อพิจารณาร่างพระราชบัญญัตินั้นแล้วให้คณะกรรมาธิการร่วมกันนั้นรายงานและเสนอร่างพระราชบัญญัติที่คณะกรรมาธิการร่วมกันได้พิจารณาแล้วต่อสภาทั้งสอง ถ้าสภาทั้งสองต่างเห็นชอบด้วยร่างพระราชบัญญัติที่คณะกรรมาธิการร่วมกันได้พิจารณาแล้วนั้น ก็ให้ดำเนินการต่อไปตามมาตรา 74 ถ้าสภาใดสภาหนึ่งไม่เห็นชอบด้วย ในกรณีที่ร่างพระราชบัญญัตินั้นเป็นร่างพระราชบัญญัติของสภาผู้แทน ก็ให้มายัง

ร่างพระราชบัญญัตินั้นไว้ก่อนในกรณีร่างพระราชบัญญัตินั้นเป็นร่างพระราชบัญญัติของวุฒิสภา ก็ให้ร่างพระราชบัญญัตินั้นตกไป

คณะกรรมการร่วมกันยอมนำมาจําแนกบุคคลใด ๆ มาแสดงข้อเท็จจริงหรือแสดงความคิดเห็นในการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติได้ และเอกสิทธิ์ที่บัญญัติไว้ในมาตรา 105 นั้น ให้คุ้มครองถึงบุคคลผู้กระทำความผิดตามมาตรา ๑๐๖

การประชุมคณะกรรมการร่วมกัน ต้องมีกรรมการประชุมไม่ต่ำกว่ากึ่งจำนวนกรรมการทั้งหมด จึงจะเป็นองค์ประชุม และให้เข้าข้อบังคับการประชุมปรึกษาของวุฒิสภาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการมาซึ่งบังคับโดยอนุโลม

มาตรา 121 ร่างพระราชบัญญัติที่ต้องยับยั้งไว้โดยบทบัญญัติมาตรา 120 นั้น เมื่อมีเวลาหนึ่งปีได้ลงพันไปนับแต่วันที่วุฒิสภาส่งร่างพระราชบัญญัติกลับคืนมายังสภาผู้แทนราษฎรแล้ว สภาผู้แทนราษฎรอาจพิจารณาร่างพระราชบัญญัตินั้นขึ้นพิจารณาใหม่ได้ ในกรณีเช่นว่านี้ ถ้าสภาผู้แทนลงมติยืนยันร่างเดิมหรือร่างที่คณะกรรมการร่วมกันพิจารณาคัดค้านจะแนบเสียงมากกว่ากึ่งจำนวนสมาชิกทั้งหมดของสภาแล้ว ก็ให้ถือว่าร่างพระราชบัญญัตินั้นเป็นอันได้รับความเห็นชอบของรัฐสภา และให้ดำเนินการต่อไปตามมาตรา 74

ถ้าร่างพระราชบัญญัติที่ต้องยับยั้งไว้ เป็นร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการเงิน สภาผู้แทนราษฎรอาจพิจารณาร่างพระราชบัญญัตินั้นขึ้นพิจารณาใหม่ได้ทันที ในกรณีเช่นว่านี้ ถ้าสภาผู้แทนลงมติยืนยันร่างเดิมหรือร่างที่คณะกรรมการร่วมกันพิจารณาคัดค้านจะแนบเสียงมากกว่ากึ่งจำนวนสมาชิกทั้งหมดของสภาแล้ว ก็ให้ถือว่าร่างพระราชบัญญัตินั้นเป็นอันได้รับความเห็นชอบของรัฐสภา และให้ดำเนินการต่อไปตามมาตรา 74

มาตรา 122 ในกรณีที่สภาผู้แทนสิ้นอายุหรือมีการยุบสภาผู้แทน บรรดาร่างพระราชบัญญัติที่รัฐสภายังมิได้ให้ความเห็นชอบ หรือที่พระมหากษัตริย์ไม่ทรงเห็นชอบด้วย หรือมิได้พระราชทานคืนภายในเก้าสิบวัน ให้เป็นอันตกไป

มาตรา 123 งบประมาณแผ่นดินประจำปีให้ทำเป็นพระราชบัญญัติ ถ้าพระราชบัญญัติออกไม่ทันปีใหม่ ให้ใช้พระราชบัญญัติงบประมาณปีก่อนหน้าไปพลาง

มาตรา 124 การจ่ายเงินแผ่นดิน จะกระทำได้อีกเฉพาะที่ได้รับอนุญาตไว้ในกฎหมายว่าด้วยงบประมาณ เว้นแต่ในกรณีจำเป็นรีบด่วนจะจ่ายไปก่อนก็ได้ แต่ต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กฤษฎาบัญญัติ ในกรณีจำเป็นรีบด่วนจะจ่ายไปก่อนก็ได้ ในกรณีเช่นนี้ ต้องขออนุมัติจากรัฐสภาในโอกาสแรกที่พึงกระทำได้

คำอนุมัติของรัฐสภาให้ทำเป็นพระราชบัญญัติเฉพาะเรื่อง หรือรวมลงไว้ในพระราชบัญญัติโอนเงินในงบประมาณ หรือพระราชบัญญัติงบประมาณเพิ่มเติม หรือพระราชบัญญัติงบประมาณประจําปีถัดไป

มาตรา 125 วุฒิสภาและสภาผู้แทนมีอำนาจควบคุมราชการแผ่นดินโดยบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้

มาตรา 126 ในที่ประชุมวุฒิสภาหรือสภาผู้แทน สมาชิกทุกคนมีสิทธิตั้งกระทู้ถามรัฐมนตรีในเรื่องใดอันเกี่ยวข้องกับหน้าที่ได้ แต่รัฐมนตรีย่อมมีสิทธิที่จะไม่ตอบ เมื่อเห็นว่าเรื่องนั้นยังไม่ควรเปิดเผย เพราะเกี่ยวกับความปลอดภัยหรือประโยชน์สำคัญของแผ่นดิน

มาตรา 127 สมาชิกวุฒิสภาหรือสมาชิกสภาผู้แทนไม่ต่ำกว่าหนึ่งในห้าของจำนวนสมาชิกทั้งหมดของแต่ละสภา มีสิทธิเข้าชื่อเสนอญัตติขอให้เปิดอภิปรายทั่วไป ในที่ประชุมวุฒิสภาหรือสภาผู้แทน แล้วแต่กรณี เพื่อให้คณะรัฐมนตรีแถลงข้อเท็จจริงหรือแสดงความคิดเห็นในปัญหาเกี่ยวกับการบริหารราชการแผ่นดิน

ญัตติดังกล่าวในวรรคหนึ่ง เป็นของ สมาชิกสภาใดให้ยื่นต่อประธานสภานั้นและให้ประธานสภาผู้ได้รับญัตติส่งไปยังนายกรัฐมนตรี เพื่อกำหนดเวลาสำหรับการเปิดอภิปรายทั่วไป ซึ่งต้องไม่ช้ากว่าสามสิบวันนับแต่วันที่นายกรัฐมนตรีได้รับแจ้ง แต่คณะรัฐมนตรีย่อมมีสิทธิที่จะขอให้ระงับการเปิดอภิปรายทั่วไปนั้นเสียได้เมื่อเห็นว่า เป็นเรื่องที่ยังไม่ควรเปิดเผย เพราะเกี่ยวกับความปลอดภัยหรือประโยชน์สำคัญของแผ่นดิน

ในการเปิดอภิปรายทั่วไปตามมาตรานี้ สภาจะลงมติในปัญหาที่อภิปรายมิได้

มาตรา 128 สมาชิกวุฒิสภาและสมาชิกสภาผู้แทนทั้งสองสภา รวมทั้งหรือสมาชิกของแต่ละสภา ในคำท้าวหนึ่งในห้าของจำนวนสมาชิกทั้งหมดของทั้งสองสภา มีสิทธิเข้าชื่อเสนอญัตติขอเปิดอภิปรายทั่วไป เพื่อลงมติไม่ไว้วางใจรัฐมนตรีเป็นรายตัวหรือทั้งคณะ

ถ้าติดังกล่าวในวาระหนึ่ง ถ้าเป็นของสมาชิกของทั้งสองสภาให้ยื่นต่อประธานรัฐสภา ถ้าเป็นของสมาชิกสภาใดให้ยื่นต่อประธานสภานั้น

การเปิดอภิปรายทั่วไปตามญัตติดังกล่าวในวาระหนึ่งให้กระทำในที่ประชุมรัฐสภา

เมื่อการเปิดอภิปรายทั่วไปสิ้นสุดลง โดยมีใจความมติให้ผ่านระเบียบวาระเปิดอภิปรายนั้นไป ให้ที่ประชุมรัฐสภาลงมติไว้วางใจหรือไม่ไว้วางใจ แต่การลงมติในกรณีเช่นว่านี้ มิให้กระทำในวันเดียวกันวันที่การอภิปรายสิ้นสุด

มาตรา 129 ถ้ามีปัญหาเกี่ยวกับราชการแผ่นดินที่คณะรัฐมนตรีเห็นสมควรจะฟังความคิดเห็นของสมาชิกวุฒิสภาและสมาชิกสภาผู้แทนนายกรัฐมนตรีจะแจ้งไปยังประธานรัฐสภาขอให้มีการเปิดอภิปรายทั่วไปในที่ประชุมรัฐสภาก็ได้ ในกรณีเช่นว่านี้ รัฐสภาจะลงมติในปัญหาที่อภิปรายมิได้

มาตรา 130 การประชุมวุฒิสภาและสภาผู้แทน ย่อมเป็นการเปิดเผยตามลักษณะที่กำหนดไว้ในข้อบังคับของแต่ละสภา แต่หากคณะรัฐมนตรีหรือสมาชิกของแต่ละสภาไม่น้อยกว่ายี่สิบห้าคนร้องขอให้ประชุมลับ ก็ให้ประชุมลับ

มาตรา 131 วุฒิสภาและสภาผู้แทนมีอำนาจเลือกสมาชิกของแต่ละสภาตั้งเป็นคณะกรรมการสามัญ และมีอำนาจเลือกบุคคลผู้เป็นสมาชิกหรือมิได้เป็นสมาชิกตั้งเป็นคณะกรรมการวิชาการสามัญ เพื่อกระทำการหรือพิจารณาสอบสวนเรื่องใด ๆ อันอยู่ในวงงานของสภาแล้วรายงานต่อสภา คณะกรรมการที่ถ่าวนี้ย่อมมีอำนาจเรียกบุคคลใด ๆ มาแถลงข้อเท็จจริงหรือแสดงความคิดเห็นในการที่กระทำหรือเรื่องที่พิจารณาอยู่นั้นได้

เอกสิทธิที่บัญญัติไว้ในมาตรา 105 นั้น ให้คุ้มครองถึงบุคคลผู้กระทำหน้าที่ตามมาตรา
นี้ด้วย

มาตรา 132 การประชุมคณะกรรมการสามัญ ต้องมีกรรมการสามัญไม่ต่ำกว่ากึ่งจำนวนกรรมการสามัญทั้งหมด จึงจะเป็นองค์ประชุม

มาตรา 133 วุฒิสภาและสภาผู้แทนมีอำนาจทั้งข้อบังคับการประชุมปรึกษาของแต่ละสภา
เกี่ยวกับการเสนอร่างพระราชบัญญัติ การเสนอญัตติ การประชุม การปรึกษาและกิจการอื่น
เพื่อดำเนินการตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ

ส่วนที่ 5

การประชุมร่วมกันของรัฐสภา

มาตรา 134 ในกรณีต่อไปนี้ให้รัฐสภาประชุมร่วมกัน

- (1) การให้ความเห็นชอบในการตั้งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ตามมาตรา 18
และมาตรา 19
- (2) การปฏิญาณตนของผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ต่อรัฐสภาตามมาตรา 21
- (3) การให้ความเห็นชอบในการสืบราชสมบัติตามมาตรา 23
- (4) การพิจารณาร่างพระราชบัญญัติใหม่ตามมาตรา 75
- (5) การเปิดประชุมรัฐสภาตามมาตรา 110
- (6) การเปิดอภิปรายทั่วไปตามมาตรา 128 และมาตรา 129
- (7) การแถลงนโยบายตามมาตรา 141
- (8) การให้ความยินยอมในการประกาศสงครามตามมาตรา 149
- (9) การให้ความเห็นชอบแก่อนังสือสัญญาตามมาตรา 150
- (10) การแต่งตั้งตุลาการรัฐธรรมนูญตามมาตรา 150
- (11) การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญตามมาตรา 169
- (12) การตีความรัฐธรรมนูญตามมาตรา 173
- (13) การให้พระมหากษัตริย์ทรงใช้และเลิกใช้อำนาจบัญญัติทางคณะรัฐมนตรีตาม
มาตรา 176 วรรคหนึ่ง

มาตรา 135 ในการประชุมรัฐสภา ให้ใช้บังคับการประชุมปรึกษาของวุฒิสภาโดยอนุโลม

มาตรา 136 ภายใต้บังคับมาตรา 173 วรรคสอง ในการประชุมรัฐสภาให้หน้าที่ให้แก่งานทั้งสองมาไว้บังคับโดยอนุโลม

หมวด 7

อำนาจบริหาร

มาตรา 137 พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งนายกรัฐมนตรีคนหนึ่ง และรัฐมนตรีอีกไม่น้อยกว่าสิบห้าคนและไปมากกว่าสามสิบคน ประกอบเป็นคณะรัฐมนตรี มีหน้าที่บริหารราชการแผ่นดินให้ประธานรัฐสภาเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการแต่งตั้งนายกรัฐมนตรี

มาตรา 138 ก่อนเข้ารับหน้าที่ รัฐมนตรีต้องถวายสัตย์ปฏิญาณต่อพระมหากษัตริย์ด้วยถ้อยคำดังต่อไปนี้

"ข้าพระพุทธเจ้า (ชื่อผู้ปฏิญาณ) ขอถวายสัตย์ปฏิญาณว่า ข้าพระพุทธเจ้าจะจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ และจะปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต เพื่อประโยชน์ของประเทศและประชาชน ทั้งจะรักษาไว้และปฏิบัติตามซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยทุกประการ"

มาตรา 139 รัฐมนตรีจะเป็นสมาชิกวุฒิสภาหรือสภาผู้แทนในขณะเดียวกันมิได้

มาตรา 140 รัฐมนตรีย่อมมีสิทธิเข้าประชุมและแสดงข้อเท็จจริงหรือแสดงความคิดเห็นในที่ประชุมวุฒิสภา ที่ประชุมสภาผู้แทน หรือที่ประชุมรัฐสภา แต่ไม่มีสิทธิออกเสียงลงคะแนน เอกสิทธิที่บัญญัติไว้ในมาตรา 105 ให้นำมาใช้บังคับโดยอนุโลม

มาตรา 141 คณะรัฐมนตรีที่จะเข้าบริหารราชการแผ่นดิน ต้องแถลงนโยบายต่อรัฐสภา โดยไม่มีการลงมติความไว้วางใจ

มาตรา 142 ในการบริหารราชการแผ่นดิน นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรีผู้ได้รับแต่งตั้งให้ว่าการกระทรวง ต้องรับผิดชอบต่อรัฐสภาในหน้าที่ของตน รัฐมนตรีทุกคนต้องรับผิดชอบร่วมกันต่อรัฐสภาในนโยบายทั่วไปของคณะรัฐมนตรี

มาตรา 143 รัฐมนตรีที่พ้นจากตำแหน่ง เมื่อ

(1) รัฐสภาลงมติไม่ไว้วางใจตามมาตรา 128

(2) สภาผู้แทนสันชาตย์หรือมีการยุบสภาผู้แทน

(3) คณะรัฐมนตรีลาออก

(4) ความเป็นรัฐมนตรีของนายกรัฐมนตรีสิ้นสุดลงตามมาตรา 144

คณะรัฐมนตรีที่พ้นจากตำแหน่งต้องอยู่ในตำแหน่ง เพื่อดำเนินงานไปจนกว่าจะตั้งคณะรัฐมนตรีขึ้นใหม่

มาตรา 144 ความเป็นรัฐมนตรีสิ้นสุดลงเฉพาะตัว เมื่อ

(1) ตาย

(2) ลาออก

(3) ขาดคุณสมบัติสำหรับผู้นับถวายเป็นนายกรัฐมนตรีตามกฎหมายมาตรา 88 หรือมีลักษณะต้องห้ามตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 86 (1) (2) (3) หรือ (5) หรือมาตรา 89

(1) (2) หรือ (3)

(4) รัฐสภาลงมติไปไว้วางใจตามมาตรา 128

(5) มีพระบรมราชโองการตามมาตรา 145

มาตรา 145 พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจในการให้รัฐมนตรีพ้นจากความเป็นรัฐมนตรีตามที่นายกรัฐมนตรีถวายคำแนะนำได้

มาตรา 146 ในเหตุฉุกเฉินที่มีความจำเป็นรีบด่วนในอันจะรักษาความปลอดภัยสาธารณะ หรือป้องปัดภัยพิบัติสาธารณะ และไม่สามารถจะเรียกประชุมรัฐสภาได้ทันเวลาที่กีดกัน เมื่อกรณีเช่นนั้นเกิดขึ้นในระหว่างสภาผู้แทนถูกยุบก็พระมหากษัตริย์จะทรงตราพระราชกำหนดให้ใช้บังคับดังเช่นพระราชบัญญัติก็ได้

ในการประชุมรัฐสภาคราวต่อไป ให้เสนอพระราชกำหนดนั้นต่อรัฐสภาโดยไม่ชักช้า ถ้ารัฐสภาอนุมัติแล้ว ให้พระราชกำหนดนั้นมีผลเป็นพระราชบัญญัติต่อไปถ้ารัฐสภาไม่อนุมัติให้พระราชกำหนดนั้นตกไป แต่ทั้งนี้ไม่กระทบกระทั่งกิจการที่ได้เป็นไปในระหว่างที่ใช้พระราชกำหนดนั้น

คำอนุมัติหรือไม่อนุมัติให้ทำเป็นพระราชบัญญัติ

มาตรา 147 ในระหว่างสมัยประชุม ถ้ามีความจำเป็นต้องมีกฎหมายเกี่ยวกับการ
ภาษีอากรหรือเงินตรา ซึ่งจะต้องได้รับการพิจารณาโดยด่วนและลับ เพื่อรักษา

มาตรา 163 การแต่งตั้ง การย้ายและการถอดถอนผู้พิพากษา จะต้องได้รับความเห็น
ชอบของคณะกรรมการตุลาการตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการก่อน แล้วจึงนำ
ความกราบบังคมทูล

การเลื่อนตำแหน่งและการเลื่อนเงินเดือนผู้พิพากษา จะต้องได้รับความเห็นชอบของคณะกรรมการ
ตุลาการตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการ

หมวด 9

ตุลาการรัฐธรรมนูญ

มาตรา 164 คณะตุลาการรัฐธรรมนูญประกอบด้วยประธานวุฒิสภา ประธานสภาผู้แทน
ประชาชนศาลฎีกา อธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ อธิบดีกรมอัยการ และบุคคลอื่นอีกสี่คนซึ่งรัฐสภา
แต่งตั้งจากผู้ทรงคุณวุฒิในทางกฎหมาย

ประธานวุฒิสภาเป็นประธานตุลาการรัฐธรรมนูญ

มาตรา 165 คณะตุลาการรัฐธรรมนูญมีหน้าที่ตามที่บัญญัติในรัฐธรรมนูญนี้

วิธีการพิจารณาของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ ให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการนั้น

มาตรา 166 ทุกครั้งที่มีการเลือกตั้งทั่วไป ให้รัฐสภาแต่งตั้งตุลาการรัฐธรรมนูญจาก
ผู้ทรงคุณวุฒิใหม่ ภายในสามสิบวันนับแต่วันเปิดสมัยประชุมรัฐสภาครั้งแรก

กำหนดวันดังกล่าวในวรรคหนึ่งให้หมายถึงวันในสมัยประชุม

ในการแต่งตั้งตุลาการรัฐธรรมนูญตามวรรคหนึ่ง รัฐสภาจะแต่งตั้งผู้พ้นจากตำแหน่งให้
เป็นตุลาการรัฐธรรมนูญใหม่อีกได้

มาตรา 167 ตุลาการรัฐธรรมนูญซึ่งรัฐสภาแต่งตั้งพ้นจากตำแหน่ง เมื่อ

(1) เปิดสมัยประชุมรัฐสภาครั้งแรกหลังจากการเลือกตั้งทั่วไป

(2) ตาย

(3) ลาออก

(4) ขาดคุณสมบัติสำหรับผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนตามมาตรา 88 หรือมีลักษณะต้องห้ามตามบทบัญญัติไว้ในมาตรา 86 (1) (2) (3) หรือ (5) หรือมาตรา 89 (1) (2) หรือ (3)

มาตรา 168 ถ้าตำแหน่งตุลาการรัฐธรรมนูญซึ่งรัฐสภาแต่งตั้งว่างลงเพราะเหตุอื่นใด นอกจากถึงกราวออกตามมาตรา 167 (1) ให้รัฐสภาแต่งตั้งตุลาการรัฐธรรมนูญเข้ามาแทน ภายในสามสิบวัน

กำหนดนับตั้งแต่วันในวาระหนึ่งให้หมายถึงวันในสมัยประชุม

หมวด 10

การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ

มาตรา 169 การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญจะกระทำได้ก็แต่โดยหลักเกณฑ์และวิธีการ ดังต่อไปนี้

(1) ผู้ที่ขอแก้ไขเพิ่มเติมต้องมาจากคณะรัฐมนตรี หรือจากสมาชิกวุฒิสภาและสมาชิกสภาผู้แทนทั้งสองสภารวมกัน หรือจากสมาชิกของแต่ละสภาไม่ต่ำกว่าหนึ่งในห้าของจำนวนสมาชิกทั้งหมดของทั้งสองสภา

(2) ผู้ที่ขอแก้ไขเพิ่มเติมต้องเสนอเป็นร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมและให้รัฐสภาพิจารณาเป็นสาธารณะ

(3) การออกเสียงลงคะแนนในวาระที่หนึ่งขึ้นรับหลักการ ให้ใช้วิธีเรียกชื่อ และต้องมีเสียงเห็นชอบด้วยในการแก้ไขเพิ่มเติมไม่น้อยกว่าสองในสามของจำนวนสมาชิกทั้งหมดของทั้งสองสภา

(4) การออกเสียงลงคะแนนในวาระที่สองขึ้นพิจารณาเรียงลำดับมาตรา ให้ถือเอาเสียงข้างมากเป็นประมาณ

(5) เมื่อการพิจารณาวาระที่สองเสร็จสิ้นแล้วให้รอไว้สิบห้าวัน เมื่อพ้นกำหนดนี้แล้วให้รัฐสภาพิจารณาในวาระที่สามต่อไป

(6) การออกเสียงลงคะแนนในวาระที่สามขั้นสุดท้าย ให้ใช้วิธีเรียกชื่อ และต้องมีเสียงเห็นชอบด้วยในการที่จะให้ออกใช้เป็นรัฐธรรมนูญไปต่อกว่าสองในสามของจำนวนสมาชิกทั้งหมดของทั้งสองสภา

(7) เมื่อการลงมติได้เป็นไปตามที่กล่าวข้างบนนี้แล้ว ให้นำร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย และให้นำบทบัญญัติมาตรา 74 และมาตรา 75 มาใช้บังคับโดยอนุโลม

มาตรา 170 ถ้าพระมหากษัตริย์ทรงพระราชดำริเห็นว่า ร่างรัฐธรรมนูญที่นำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายตามมาตรา 169 กระทั่งถึงประโยชน์ได้เสียสำคัญของประเทศหรือประชาชน และทรงพระราชดำริเห็นสมควรให้ประชาชนได้วินิจฉัยพระมหากษัตริย์ยอมทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจที่จะให้ประชาชนทั่วประเทศออกเสียงเป็นประชามติว่าเห็นชอบหรือไม่เห็นชอบด้วยร่างรัฐธรรมนูญนั้น

ในการให้ประชาชนออกเสียงเป็นประชามติ จะได้มีประกาศพระบรมราชโองการภายในเก้าสิบวันนับแต่วันที่นำร่างรัฐธรรมนูญขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย และให้ประธานรัฐสภาเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ

เมื่อมีประกาศพระบรมราชโองการตามวรรคสอง ได้ตราพระราชกฤษฎีกากำหนดให้ประชาชนออกเสียงเป็นประชามติภายในเก้าสิบวันนับแต่วันประกาศพระบรมราชโองการ และวันออกเสียงประชามติต้องเป็นวันเดียวกันทั่วราชอาณาจักร

ในเมื่อพระมหากษัตริย์ทรงใช้พระราชอำนาจตามมาตรานี้ มีให้นำบทบัญญัติมาตรา 169 (7) มาใช้บังคับ

มาตรา 171 บุคคลผู้มีสิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนย่อมมีสิทธิออกเสียงประชามติหลักเกณฑ์และวิธีการออกเสียงประชามติ ให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการนั้น

มาตรา 172 ในการให้ประชาชนออกเสียงตามมาตรา 170 ให้ถือเอาเสียงข้างมากเป็น
 ประมวล ถ้ามีประชามติเห็นชอบด้วยร่างรัฐธรรมนูญ พระมหากษัตริย์จะโปรดเกล้าฯ พระบรมราชโองการ
 ในสามสัปดาห์นับแต่วันประกาศผลประชามติ และเมื่อได้ประกาศรัฐธรรมนูญนั้นในราชกิจจานุเบกษา
 แล้ว ให้ใช้บังคับได้ ถ้ามีประชามติไม่เห็นชอบด้วยร่างรัฐธรรมนูญ ให้ร่างรัฐธรรมนูญนั้นตกไป

หมวด 11

บทสุดท้าย

มาตรา 173 ภายใต้บังคับมาตรา 175 ถ้ามีปัญหาการตีความรัฐธรรมนูญอันอยู่ในวง
 งานของวุฒิสภา สภาผู้แทนหรือที่ประชุมรัฐสภา ให้เป็นอำนาจของรัฐสภาที่จะตีความ และให้ถือ
 ว่าการตีความของรัฐสภาเป็นเด็ดขาด

ในการตีความรัฐธรรมนูญตามวรรคหนึ่ง ต้องมีสมาชิกประชุมไม่ต่ำกว่ากึ่งจำนวนสมาชิก
 ทั้งหมดของทั้งสองสภา จึงจะเป็นองค์ประชุม

มาตรา 174 บทบัญญัติแห่งกฎหมายในข้อความแย้งหรือขัดต่อรัฐธรรมนูญนี้ บทบัญญัตินั้น
 นั้นเป็นอันใช้บังคับมิได้

มาตรา 175 ในการที่ศาลจะใช้บทบัญญัติแห่งกฎหมายบังคับแก่คดีใดถ้าศาลเห็นว่าบทบัญญัติ
 แห่งกฎหมายนั้นต้องยกบทบัญญัติมาตรา 174 ก็ให้ศาลรอการพิจารณาพิพากษาคดีไว้ชั่วคราว
 แล้วส่งความเห็นเช่นนั้นมาทางราชการ เพื่อคณะตุลาการรัฐธรรมนูญจะได้พิจารณาวินิจฉัย

คำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญให้ถือเป็นเด็ดขาดและให้ใช้ได้ในทุกที่ทั้งปวง
 แต่ไม่กระทบกระทั่งคำพิพากษาของศาลอันถึงที่สุดแล้ว

คำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญให้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา

มาตรา 176 ในยามที่สถานการณ์หรือในภาวะฉุกเฉิน ถึงขนาดอันอาจเป็นภัยต่อความ
 มั่นคงแห่งราชอาณาจักร และการใช้อำนาจอธิปไตยทางรัฐสภาตามปกติอาจขัดข้องหรือไม่เหมาะสม
 สมกับสถานการณ์ เมื่อคณะรัฐมนตรีเสนอ รัฐสภาจะมีมติให้พระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจอธิปไตย
 ทางคณะรัฐมนตรี โดยประกาศพระบรมราชโองการให้ใช้บังคับดังเช่นพระราชบัญญัติก็ได้ มติดังกล่าว
 รัฐสภาจะมีมติเลิกเสียเมื่อใดก็ได้

หากสถานการณ์หรือภาวะคับขันดังกล่าวในวรรคหนึ่ง เกิดขึ้นหรือมีอยู่ในระหว่าง
สภาผู้แทนราษฎรก็ หรือไม่สามารถจะเรียกประชุมรัฐสภาได้ทันเวลาที่ก็ที่ พระมหากษัตริย์ทรง
ใช้อำนาจนิติบัญญัติทางคณะรัฐมนตรีได้ โดยประกาศพระบรมราชโองการให้ใช้บังคับดังเช่น
พระราชบัญญัติ

บทเฉพาะกาล

มาตรา 177 ภายในสิบห้าวันนับแต่วันใช้รัฐธรรมนูญนี้ พระมหากษัตริย์จะไต่ทรง
แต่งตั้งสมาชิกวุฒิสภามีจำนวนหนึ่งร้อยยี่สิบคน เมื่อได้มีการ เลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนแล้ว ให้เพิ่ม
หรือลดจำนวนสมาชิกวุฒิสภาให้มีจำนวนเท่าที่กำหนดในมาตรา 78

การ เพิ่มหรือลดจำนวนสมาชิกวุฒิสภาตามวรรคหนึ่ง ให้กระทำให้เสร็จก่อนวันเปิดประชุม
รัฐสภาครั้งแรก ในกรณีเพิ่ม พระมหากษัตริย์จะไต่ทรงแต่งตั้งเพิ่มในกรณีลด ให้สมาชิกวุฒิสภา
พ้นจากสมาชิกภาพเท่าจำนวนที่ลด โดยวิธีจับสลาก

มาตรา 178 ในวาระเริ่มแรกก่อนเปิดประชุมรัฐสภาครั้งแรกภายหลังการ เลือกตั้ง
สมาชิกสภาผู้แทนตามมาตรา 180 ให้วุฒิสภามีอำนาจหน้าที่ของรัฐสภา

มาตรา 179 การ เรียกประชุมวุฒิสภาทำหน้าที่รัฐสภาตามมาตรา 178 ให้ตราเป็น
พระราชกฤษฎีกาเรียกประชุมรัฐสภาภายในสิบห้าวันนับแต่วันแต่งตั้งสมาชิกวุฒิสภา

มาตรา 180 ให้ดำเนินการ เลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนตามเกณฑ์บัญญัติไว้ในมาตรา 83
ให้เสร็จสิ้นภายในสองร้อยสี่สิบวันนับแต่วันใช้รัฐธรรมนูญนี้

มาตรา 181 ให้คณะรัฐมนตรีที่บริหารราชการแผ่นดินอยู่ในวันประกาศใช้รัฐธรรมนูญนี้
หรือคณะรัฐมนตรีใหม่หากจะมีขึ้นภายหลัง เป็นคณะรัฐมนตรีบริหารราชการแผ่นดินตามรัฐธรรมนูญนี้

เมื่อสมาชิกสภาผู้แทนเข้ารับหน้าที่แล้ว ให้คณะรัฐมนตรีตามวรรคหนึ่งพ้นจากตำแหน่ง
และให้นำบทบัญญัติมาตรา 143 วรรคสอง มาใช้บังคับโดยอนุโลม

มาตรา 182 ในระหว่างวุฒิสภาทำหน้าที่รัฐสภาตามมาตรา 178 ให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญประกอบด้วยประธานวุฒิสภา ประธานศาลฎีกา อธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ อธิบดีกรมอัยการ และบุคคลอื่นอีกสามคนซึ่งวุฒิสภาทำหน้าที่รัฐสภาตามมาตรา 178 แต่งตั้งจากผู้ทรงคุณวุฒิในทางกฎหมาย ภายในสามสิบวันนับแต่วันเปิดประชุมรัฐสภาตามมาตรา 179

มาตรา 183 บรรดาคำสั่งซึ่งนายกรัฐมนตรีได้สั่งการโดยอ้างมาตรา 17 แห่งรัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร ให้คงมีผลใช้บังคับต่อไป
ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

นายทวี บุญยเกษตร

ประธานสภาร่างรัฐธรรมนูญ

(ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 85 ตอนที่ 1 ฉบับพิเศษ ลงวันที่ 20 มิถุนายน 2511)

ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร

พุทธศักราช 2515

ภูมิพลอดุลยเดช ป.ร.

ใช้ไว้ ณ วันที่ 15 ธันวาคม พ.ศ. 2515

เป็นปีที่ 27 ในรัชกาลปัจจุบัน

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหาจักรีบรมราชูปถัมภ์ จักรีนถดินทร
สยามินทราธิราช บรมนาถบพิตร มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ประกาศว่า
โดยที่คณะปฏิวัติ ซึ่งมี จอมพล ถนอม กิตติขจร เป็นหัวหน้า ได้กระทำการยึดอำนาจ
การปกครองแผ่นดินเป็นผลสำเร็จ เมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2514 และหัวหน้าคณะปฏิวัติ
ได้นำความกราบบังคมทูลว่า การที่คณะปฏิวัติได้ประกาศให้ยกเลิกรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย
พุทธศักราช 2511 เสียสิ้น ก็โดยปรารถนาจะแก้ไขสถานการณ์ซึ่งเป็นภัยอันตรายต่อประเทศชาติ
สถาบันพระมหากษัตริย์ และประชาชน ให้สงบเรียบร้อยเป็นปกติสุขโดยรวดเร็ว และกำหนด
กลไกการปกครองที่เหมาะสมแก่สภาพของประเทศ พื้นฐานของเศรษฐกิจ และจิตใจของประชาชน
และการแก้ไขสถานการณ์ให้สงบเรียบร้อยเป็นปกติสุข รวมทั้งการกำหนดกลไกการปกครองที่เหมาะสม
จะต้องใช้เวลาตามความจำเป็นแก่เหตุการณ์ และในระหว่างดำเนินการดังกล่าว สมควรให้มี
ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรที่เหมาะสมกับสถานการณ์และการป้องกันประเทศใช้ไปพลางก่อน
เพื่อให้การเป็นไปตามที่หัวหน้าคณะปฏิวัตินำความกราบบังคมทูล จึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้า
โปรดกระหม่อมให้ใช้บทบัญญัติต่อไปนี้เป็นธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร จนกว่าจะได้ประกาศ
ใช้รัฐธรรมนูญซึ่งสภานิติบัญญัติแห่งชาติได้ลงมติให้ขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวาย

มาตรา 1 ประเทศไทยเป็นราชอาณาจักรอันหนึ่งอันเดียวจะแบ่งแยกไม่ได้

พระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุขและดำรงตำแหน่งจอมทัพไทย

มาตรา 2 อำนาจอธิปไตยมาจากปวงชนชาวไทย พระมหากษัตริย์ผู้เป็นพระประมุขทรงใช้อำนาจนั้นแต่โดยบทบัญญัติแห่งธรรมนูญการปกครองนี้

มาตรา 3 พระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจนิติบัญญัติทางสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ทรงใช้อำนาจบริหารทางคณะรัฐมนตรี และทรงใช้อำนาจตุลาการทางศาล

มาตรา 4 พระมหากษัตริย์ทรงดำรงอยู่ในฐานะอันเป็นที่เคารพสักการะ ผู้ใดจะละเมิดมิได้ และจะกล่าวหาหรือฟ้องร้องในทางใด ๆ มิได้

มาตรา 5 ให้มีคณะองคมนตรีคณะหนึ่งมีจำนวนไม่เกินเก้าคน การแต่งตั้งและการพ้นจากตำแหน่งองคมนตรีให้เป็นไปตามพระราชอำนาจ

มาตรา 6 ให้มีสภานิติบัญญัติแห่งชาติประกอบด้วยสมาชิกจำนวนสองร้อย เก้าสิบ เก้าคน ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งจากผู้มีสัญชาติไทยโดยกําเนิด และนี้อายุไม่ต่ำกว่าสามสิบห้าปีบริบูรณ์

สมาชิกภาพของสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติมีวาระคราวละสามปีนับแต่วันที่พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้ง

พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจที่จะแต่งตั้งผู้ซึ่งออกตามวาระเป็นสมาชิกอีกได้ ถ้าตำแหน่งสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติว่างลง เพราะเหตุอื่นใดนอกจากถึงคราวออกตามวาระ พระมหากษัตริย์จะทรงแต่งตั้งบุคคลผู้ใดคนหนึ่งเข้ามาเป็นสมาชิกแทนก็ได้ ในกรณีที่ใดทรงแต่งตั้ง สมาชิกซึ่งเข้ามาแทนนั้นย่อมอยู่ในตำแหน่งได้เพียงตามวาระของผู้ซึ่งแทน

มาตรา 7 พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติตามมติของสภาให้เป็นประธานคนหนึ่ง เป็นรองประธานสภาคนหนึ่งหรือหลายคนก็ได้

มาตรา 8 ภายในบังคับมาตรา 10 การประชุมสภานิติบัญญัติแห่งชาติต้องมีสมาชิกมาประชุมไม่ต่ำกว่าหนึ่งในสามของจำนวนสมาชิกทั้งหมด จึงจะเป็นองค์ประชุม

ภายในบังคับมาตรา 10 และมาตรา 11 สภานิติบัญญัติแห่งชาติมีอำนาจตราข้อบังคับเกี่ยวกับการเลือกและการปฏิบัติหน้าที่ของประธานสภา รองประธานสภาและกรรมการ วิธีการประชุม การเสนอและพิจารณาร่างพระราชบัญญัติ การพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญ การเสนอญัตติ การอภิปราย การลงมติ การตั้งกระทู้ถาม การรักษาระเบียบและความเรียบร้อย และกิจการอื่น เพื่อดำเนินการตามอำนาจหน้าที่

มาตรา 9 พระมหากษัตริย์ทรงทราบพระราชบัญญัติโดยคำแนะนำและยินยอมของสภานิติบัญญัติแห่งชาติ

ร่างพระราชบัญญัติจะเสนอได้ก็แต่โดยสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติหรือคณะรัฐมนตรี แต่ร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการเงิน ซึ่งหมายความว่าร่างพระราชบัญญัติที่ขอความออกไปทั้งหมดหรือแต่อย่างใดอย่างหนึ่ง กล่าวคือ การตั้งขึ้นหรือยกเลิกหรือลดหรือเปลี่ยนแปลงแก้ไข หรือถอนหรือวางระเบียบการบังคับอันเกี่ยวกับภาษีอากร การจัดสรรหรือรับหรือรักษาหรือจ่ายหรือก่อการผูกพันเงินแผ่นดิน หรือการลดรายได้แผ่นดิน หรือการกู้เงิน หรือการค้ำประกัน หรือการใช้จ่ายเงิน หรือร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยเงินตรา จะเสนอได้ก็แต่โดยคณะรัฐมนตรี

ในกรณีเป็นที่สงสัยว่าร่างพระราชบัญญัติซึ่งสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติเป็นผู้เสนอจะเป็นร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการเงินหรือไม่ ให้เป็นอำนาจของประธานสภาที่ปรึกษา

มาตรา 10 คณะรัฐมนตรีเป็นผู้เสนอร่างรัฐธรรมนูญต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติ

การพิจารณาว่ารัฐธรรมนูญต้องกระทำเป็นสามวาระ สำหรับการพิจารณาในวาระที่หนึ่งและวาระที่สอง ให้เป็นไปตามข้อบังคับการประชุมของสภานิติบัญญัติแห่งชาติ สำหรับวาระที่สาม ให้กระทำได้เมื่อการพิจารณาว่าที่สองได้ลงพันไปแล้วสิบห้าวัน

การออกเสียงลงคะแนนในวาระที่สาม ให้ใช้วิธีเรียกชื่อ แล้วต้องมีเสียงเห็นชอบด้วยในการที่จะให้ประกาศใช้ เป็นรัฐธรรมนูญไม่ต่ำกว่าสองในสามของจำนวนสมาชิกทั้งหมด

การประชุมตามความในวรรคสาม ต้องมีสมาชิกมาประชุมไม่น้อยกว่าสามในสี่ของจำนวนสมาชิกทั้งหมด จึงจะเป็นองค์ประชุม

เมื่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติได้ลงมติให้ความเห็นชอบในวาระที่สามแล้ว ให้ประธานสภานำร่างรัฐธรรมนูญขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายพระมหากษัตริย์เพื่อทรงลงพระปรมาภิไธยประกาศใช้ เป็นรัฐธรรมนูญ

การประกาศใช้รัฐธรรมนูญ ให้ประธานสภาลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ

มาตรา 11 ในกรณีที่สภานิติบัญญัติแห่งชาติลงมติไม่ให้ความเห็นชอบร่างรัฐธรรมนูญในวาระที่หนึ่งหรือวาระที่สาม ให้คณะรัฐมนตรีเสนอร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ภายในเก้าสิบวันนับแต่วันที่สภานิติบัญญัติแห่งชาติลงมติไม่ให้ความเห็นชอบ

ให้ทำความในมาตรา 10 มาใช้บังคับแก่การพิจารณาและการประกาศใช้ร่างรัฐธรรมนูญ ซึ่งคณะรัฐมนตรีเสนอตามวรรคหนึ่ง

มาตรา 12 ในที่ประชุมสภานิติบัญญัติแห่งชาติ สมาชิกทุกคนมีสิทธิตั้งกรณูญถามรัฐมนตรีในเรื่องใดอันเกี่ยวกับงานในหน้าที่ได้ แต่รัฐมนตรีย่อมมีสิทธิที่จะไม่ตอบ เมื่อเห็นว่าเรื่องนั้นยังไม่ควรเปิดเผย เพราะเกี่ยวกับความปลอดภัยหรือประโยชน์สำคัญของแผ่นดิน หรือเมื่อเห็นว่าเป็นการทุพหุของทางทางข้อบังคับ ในการตั้งกรณูญถามในสภานิติบัญญัติแห่งชาติ สมาชิกจะอภิปรายประกอบกรณูญถามและซักถามเพิ่มเติมมิได้

มาตรา 13 ในการประชุมสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ผู้ใดจะกล่าวถ้อยคำใด ๆ ในทางแสดงข้อเท็จจริง หรือแสดงความคิดเห็น หรือออกเสียงลงคะแนน ย่อมเป็นเอกสิทธิ์โดยเด็ดขาด จงนำไปเป็นเหตุพ้องรองว่ากล่าวผู้นั้นในทางใดมิได้

เอกสิทธิ์ที่บัญญัติไว้ในวรรคหนึ่ง ให้คุ้มครองถึงกรรมาธิการของสภา ผู้พิมพ์และผู้โฆษณา รายงานการประชุมโดยคำสั่งของสภาด้วย

ในกรณีที่สมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติถูกควบคุมหรือขัง หรือถูกฟ้องในคดีอาญา ให้สั่งปล่อยหรืองดการพิจารณาในเมื่อประธานสภาร้องขอ

มาตรา 14 พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งนายกรัฐมนตรีคนหนึ่ง และรัฐมนตรีตามที่นายกรัฐมนตรีถวายคำแนะนำและมีจำนวนตามสมควร ประกอบเป็นคณะรัฐมนตรี มีหน้าที่บริหารราชการแผ่นดิน

พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจที่จะให้รัฐมนตรีพ้นจากตำแหน่งตามที่นายกรัฐมนตรีถวายคำแนะนำได้

นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีจะเป็นสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติในขณะเดียวกันมิได้

นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีมีสิทธิเข้าร่วมประชุมชี้แจงแสดงความคิดเห็นในที่ประชุมสภานิติบัญญัติแห่งชาติ แต่ไม่มีสิทธิออกเสียงลงคะแนน

นายกรัฐมนตรีมีอำนาจหน้าที่ดำเนินการและควบคุมการบริหารราชการแผ่นดิน

รัฐมนตรีมีอำนาจหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนด และตามที่คณะรัฐมนตรีหรือนายกรัฐมนตรี

มอบหมาย

การสิ้นสุดซึ่งสมาชิกสภาของสภานิติบัญญัติแห่งชาติตามมาตรา 6 ไม่กระทบกระเทือน
การบริหารราชการแผ่นดินของคณะรัฐมนตรีและการดำรงตำแหน่งของนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรี

มาตรา 15 เมื่อมีความจำเป็นรีบด่วนในอันจะรักษาความมั่นคงแห่งราชอาณาจักร หรือ
ป้องกันภัยพิบัติสาธารณะ หรือ เมื่อมีความจำเป็นเพื่อกฎหมายเกี่ยวกับการภาษีอากร หรือ เงินตรา
พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจในการตราพร รวชกำหนดให้ใช้บังคับดัง เช่นพร รวชบัญญัติ

เมื่อได้โปรดเกล้าใช้พร รวชกำหนดแล้ว ให้คณะรัฐมนตรีเสนอพร รวชกำหนดต่อสภา
นิติบัญญัติแห่งชาติโดยไม่ชักช้า ถ้าสภานิติบัญญัติแห่งชาติอนุมัติแล้ว ให้พร รวชกำหนดมีผล เป็น
พร รวชบัญญัติต่อไป ถ้าสภานิติบัญญัติแห่งชาติไม่อนุมัติ ให้พร รวชกำหนดนั้นตกไป แต่ทั้งนี้
ไม่กระทบกระเทือนกิจการที่ได้ เป็นไปในระหว่างที่ใช้พร รวชกำหนดนั้น

การอนุมัติหรือไม่อนุมัติพร รวชกำหนดให้โปรดเกล้าในราชกิจจานุเบกษา ในกรณีไม่อนุมัติ
ให้มีผลตั้งแต่วันโปรดเกล้าในราชกิจจานุเบกษา

มาตรา 16 พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจในการตราพร รวชกฤษฎีกาโดย
ไม่ขัดต่อกฎหมาย

มาตรา 17 ในระหว่างที่ใช้ธรรมนูญการปกครองนี้ ในกรณีที่นายกรัฐมนตรี เห็นสมควร
เพื่อประโยชน์ในการป้องกัน รังับหรือปราบปรามการกระทำความผิดอันเป็นการบ่อนทำลายความมั่นคง
ของราชอาณาจักร ราชบัลลังก์ เสรฐกิจของประเทศ หรือราชการแผ่นดิน หรือการกระทำ
อันเป็นการก่อกวนหรือคุกคามความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือการกระทำ
อันเป็นการทำลายทรัพยากรของประเทศ หรือ เป็นการบั่นทอนสุขภาพอนามัยของประชาชน ทั้งนี้
ไม่ว่าการกระทำจะเกิดขึ้นก่อนหรือหลังวันประกาศธรรมนูญการปกครองนี้ และไม่ว่าจะเกิดขึ้น
ภายในหรือนอกราชอาณาจักร ให้นายกรัฐมนตรีโดยมติของคณะรัฐมนตรีมีอำนาจสั่งการหรือ
กระทำการใด ๆ ได้ และให้ถือว่าคำสั่งหรือการกระทำ เช่นว่านั้นรวมถึงการปฏิบัติตามคำสั่ง
ดังกล่าว เป็นคำสั่งหรือการกระทำหรือการปฏิบัติที่ชอบด้วยกฎหมาย

เมื่อนายกรัฐมนตรีสั่งการหรือกระทำการใดไปตามความในวรรคหนึ่งแล้ว ให้
นายกรัฐมนตรีแจ้งให้สภานิติบัญญัติแห่งชาติทราบ

มาตรา 18 บรรดาบทกฎหมาย พระราชโองการ และพระบรมราชโองการใด ๆ
อันเกี่ยวกับราชการแผ่นดิน ต้องมีนายกรัฐมนตรีหรือรัฐมนตรี เป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ
การแต่งตั้งนายกรัฐมนตรี ให้ประธานสภาเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ
มาตรา 19 ผู้พิพากษามีอิสระในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีให้เป็นไปตามกฎหมาย
มาตรา 20 ก่อนถึงคณะรัฐมนตรี หัวหน้าคณะปฏิบัติหน้าที่ของคณะรัฐมนตรีและ
นายกรัฐมนตรี

มาตรา 21 บรรดาประกาศของคณะปฏิวัติหรือคำสั่งของหัวหน้าคณะปฏิวัติที่ได้ประกาศ
หรือสั่งในระหว่างการปฏิวัติ วันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2515 จนถึงวันประกาศธรรมนูญ
การปกครองนี้ ไม่ว่าจะเป็นในรูปใดและไม่ว่าจะประกาศหรือสั่งให้มีผลบังคับในทางนิติบัญญัติ
ในทางบริหาร หรือในทางตุลาการ ให้ถือว่าประกาศหรือคำสั่งตลอดจนการปฏิบัติตามประกาศ
หรือคำสั่งนั้น เป็นประกาศหรือคำสั่งหรือการปฏิบัติที่ชอบด้วยกฎหมาย

มาตรา 22 ในเมื่อไม่มีบทบัญญัติแห่งธรรมนูญการปกครองนี้บังคับแก่กรณีใด ให้วินิจฉัย
กรณีนั้นไปตามประเพณีการปกครองประเทศไทยในระบอบประชาธิปไตย

ในกรณีมีปัญหาเกี่ยวแก่การวินิจฉัยกรณีใดตามความในวรรคหนึ่ง เกิดขึ้นในวงงานของ
สภานิติบัญญัติแห่งชาติ หรือเกิดขึ้นโดยคณะรัฐมนตรีขอให้สภานิติบัญญัติแห่งชาตินิจฉัย ให้สภา
นิติบัญญัติแห่งชาตินิจฉัยชี้ขาด

มาตรา 23 ในกรณีมีปัญหาว่าการกระทำหรือการปฏิบัติใดขัดหรือแย้ง หรือไม่เป็นไป
ตามบทบัญญัติแห่งธรรมนูญการปกครองนี้ ให้สภานิติบัญญัติแห่งชาติเป็นผู้วินิจฉัยชี้ขาด

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

จอมพล ถนอม กิตติขจร

หัวหน้าคณะปฏิวัติ

(ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 89 ตอนที่ 192 ฉบับพิเศษ ลงวันที่ 15 ธันวาคม 2515)

ภาคผนวก ฏ.
ลำดับเหตุการณ์ทางการเมืองของไทยระหว่าง พ.ศ. 2490 - 2516

ภาคผนวก ก.

ลำดับเหตุการณ์ทางการเมืองของไทยระหว่าง พ.ศ. 2490 - 2510

วัน เดือน ปี	เหตุการณ์ทางการเมือง
8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2490	เกิดรัฐประหาร โดยคณะทหารบกซึ่งนำโดย จอมพล ป. หุนหวิน นายทหารนอกราชการ หลวงกาจสงคราม และ พันเอก เผ่า ศรียานนท์ ได้เข้ายึดอำนาจการปกครองจากรัฐบาล หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ แล้วคณะรัฐประหารได้ขอให้ จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นผู้นำ แต่ไม่กล้าจัดตั้งรัฐบาล เพราะเกรงว่าจะ ไม่ได้รับการรับรองจากต่างประเทศ จึงขอรับให้ นายควง อภัยวงศ์ และ ม.ร.ว. เสณีย์ ปราโมทย์ จัดตั้งรัฐบาลขึ้น
9 พฤศจิกายน พ.ศ. 2490	ประกาศใช้รัฐธรรมนูญชั่วคราว พุทธศักราช 2490
11 พฤศจิกายน พ.ศ. 2490	นายควง อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรี
29 มกราคม พ.ศ. 2491	เลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ 5
21 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2491	นายควง อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรี
6 เมษายน พ.ศ. 2491	คณะรัฐประหาร พ.ศ. 2490 มุ่งจับให้ นายควง อภัยวงศ์ ลาออก จากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีพร้อมคณะรัฐมนตรีภายใน 24 ชั่วโมง แล้ว จอมพล ป. พิบูลสงคราม ขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรีสืบแทน
1 ตุลาคม พ.ศ. 2491	กบฏนายพลหรือกบฏเสนาธิการ ซึ่งประกอบด้วยคณะนายทหารบก และพลเรือน นำโดย พล.ต. เนตร ชempsai และ พล.ต. สมบูรณ์ ทรานนิต โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะทำการปฏิรูปกองทัพบกที่ตกอยู่ภายใต้ อำนาจของคณะรัฐประหาร พ.ศ. 2490 แต่ไม่สำเร็จ ฝ่ายรัฐบาล นำโดย พล.ต. ศฤงคาริ ชนระวัชร์ และ พล.ต.ท. เผ่า ศรียานนท์ เขาทำการปราบปรามและจับกุมได้บางส่วน

วัน เดือน ปี	เหตุการณ์ทางการเมือง
	รัฐบาลหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ แล้วคณะรัฐประหารได้ขอให้จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นผู้นำ แต่ไม่กล้าจัดตั้งรัฐบาล เพราะเกรงว่าจะไม่ได้รับการรับรองจากต่างประเทศ จึงขอร้องให้นายควง อภัยวงศ์ และ ม.ร.ว. เสณี ปราโมทย์ จัดตั้งรัฐบาลขึ้น
9 พฤศจิกายน พ.ศ. 2490	ประกาศใช้รัฐธรรมนูญชั่วคราว พุทธศักราช 2490
11 พฤศจิกายน พ.ศ. 2490	นายควง อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรี
29 มกราคม พ.ศ. 2491	เลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ 5
21 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2491	นายควง อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรี
6 เมษายน พ.ศ. 2491	คณะรัฐประหาร พ.ศ. 2490 บังคับให้ นายควง อภัยวงศ์ ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีพร้อมคณะรัฐมนตรีภายใน 24 ชั่วโมง แล้ว จอมพล ป. พิบูลสงคราม ขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรีสืบแทน
1 ตุลาคม พ.ศ. 2491	กบฏนายพลหรือกบฏเสนาริการ ซึ่งประกอบด้วยคณะนายทหารบกและพลเรือน นำโดย พล.ท. เนตร ชะมะโยธิน และ พล.ท. สมบูรณ์ ทรานูติ โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะทำการปฏิรูปกองทัพปกติที่ตกอยู่ภายใต้อำนาจของคณะรัฐประหาร พ.ศ. 2490 แต่ไม่สำเร็จ ฝ่ายรัฐบาลนำโดย พล.ท. สฤษดิ์ ธนะรัชต์ และ พล.ท.ท. เผ่า ถีนายนต์ เข้าทำการปราบปรามและจับกุมได้บางส่วน

วัน เดือน ปี	เหตุการณ์ทางการเมือง
26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2492	กบฏวังหลวง คร.ปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโส และ คณะบุคคลอดีตเสรีไทย โดยการสนับสนุนของทหารเรือบางส่วน ได้พยายามใช้กำลัง เข้ายึดอำนาจจากรัฐบาล มีการต่อสู้กัน อย่างรุนแรงในบริเวณพระบรมมหาราชวัง แต่ในที่สุด พล.ต.สฤษดิ์ ธนะรัชต์ และคณะทหารทำการปราบปรามได้สำเร็จ ข้อควรสังเกต การปราบกบฏครั้งนี้จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้รับมอบหมายให้ เป็นผู้อำนวยการปราบจลาจล และเป็นการปราบปรามที่ใช้ความ รุนแรง เค็ดขาด มีการจับกุมและกวาดล้างนักการเมืองซึ่ง เป็น อดีตเสรีไทยอย่างชนิดที่เรียกว่าถอนรากถอนโคน
23 มีนาคม พ.ศ. 2492	ประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2492
29 มิถุนายน พ.ศ. 2494	กบฏแมนฮัตตัน คณะทหารเรือส่วนหนึ่งนำโดย น.อ.อาณนัท ปุณทรนิกรากา และ น.ท.มนัส จารุกา นำทหารใช้ปืนจู่โจม จอมพล ป. พิบูลสงคราม ไปขณะที่ทำพิธีรับมอบเรือสุคแมนฮัตตัน จากสหรัฐอเมริกา ไปกักไว้นบนเรือรบศรีอยุธยา แต่ถูกปราบปราม โดยกำลังทหารบก นำโดย พล.ท.สฤษดิ์ ธนะรัชต์ และทหาร อากาศ นำโดย จอมพล พัน รณนภาภาตฤทธาคนี ในการ ปราบปรามครั้งนี้ เรือรบหลวงศรีอยุธยาซึ่งเป็นสมบัติอันล้ำค่า ของชาติได้ถูกระเบิดจมลง และภายหลังการกบฏครั้งนี้ปรากฏว่า ทหารเรือหมดความสำคัญลงไปมาก ถูกลดกำลังรบและไม่มีการ พัฒนาไปอีกเป็นเวลานาน

วัน เดือน ปี	เหตุการณ์ทางการเมือง
29 พฤศจิกายน พ.ศ. 2494	รัฐประหาร เงียบ พ.ศ. 2494 ภายใต้การนำของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ทำการรัฐประหารตัวเอง เพราะรัฐบาลประสบปัญหาอย่างมากในการปกครองระบบรัฐสภา เพราะรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2492 มีความเป็นประชาธิปไตยมากเกินไป จึงทำให้รัฐประหาร เพื่อล้มล้างรัฐธรรมนูญฉบับนี้เสีย และกลับนำรัฐธรรมนูญฉบับถาวรปี พ.ศ. 2475 มาใช้ใหม่โดยมีจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรีตามเดิม
26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2495	เลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ 6
8 มีนาคม พ.ศ. 2495	ประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2495 แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2495
24 มีนาคม พ.ศ. 2495	จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี
10 พฤศจิกายน พ.ศ. 2495	กบฏสันติภาพ โดยกลุ่มนักเขียนและนักหนังสือพิมพ์ รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม โดย พล.ท.อ. เผ่า ศรียานนท์ อธิบดีกรมตำรวจได้ดำเนินการจับกุมผู้ต้องหาจำนวน 53 คน ส่วนใหญ่เป็นนักเขียนและนักหนังสือพิมพ์ เช่น นายกุหลาบ สายประดิษฐ์ ถูกตั้งข้อหาว่าเป็นขบวนการกบฏชาติ พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยและคณะกรรมการสันติภาพ ข้อสั่งเกณฑ์ในช่วงนี้ถูกเรียกกันทั่วไปว่า "ยุคมืด" เพราะสภาพจิตใจของประชาชนส่วนใหญ่ต่างตกอยู่ในลักษณะกลัวภัยมืด
26 กันยายน พ.ศ. 2498	ประกาศใช้พระราชบัญญัติพรการ เมือง พุทธศักราช 2498

วัน เดือน ปี	เหตุการณ์ทางการเมือง
26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2500	เลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ 7
2 มีนาคม พ.ศ. 2500	นิสิต นักศึกษา และประชาชนเดินขบวนประท้วงการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2500 และในการเดินขบวนครั้งนี้จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้รับการยกย่องว่าเป็น "วีรบุรุษแห่งสะพานมอฆวาน" และเป็น "ขวัญใจ" ของนิสิตนักศึกษาและประชาชนในฐานะผู้นำขบวนการฝ่ายทหารดำเนินการปราบปรามการจลาจลวุ่นวายที่เกิดขึ้น
21 มีนาคม พ.ศ. 2500	จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี
16 กันยายน พ.ศ. 2500	รัฐประหาร พ.ศ. 2500 คณะทหาร "กลุ่มใหม่" ภายใต้การนำของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ โดยได้รับพระราชดำริให้มอบจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และการสนับสนุนจากนิสิต นักศึกษา และประชาชน ใช้กำลังเข้ายึดอำนาจจากจอมพล ป. พิบูลสงครามได้สำเร็จ มีผลทำให้จอมพล ป. พิบูลสงคราม และ พล.ต. เผ่า ศรียานนท์ ต้องเดินทางออกนอกประเทศ และคณะรัฐประหารได้จัดตั้งรัฐบาลโดยมอบให้ นายพจน์ สารสิน เป็นนายกรัฐมนตรี ผลการรัฐประหารครั้งนี้ทำให้ จอมพล ป. พิบูลสงคราม สิ้นสุดอำนาจลงโดยเด็ดขาด และคณะทหารกลุ่มใหม่ก้าวขึ้นสู่การมีอำนาจทางการเมืองแทน
23 กันยายน พ.ศ. 2500	นายพจน์ สารสิน เป็นนายกรัฐมนตรี
15 ธันวาคม พ.ศ. 2500	เลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ 8

วัน เดือน ปี	เหตุการณ์ทางการเมือง
1 มกราคม พ.ศ. 2501	พลโท อดอม กิตติขจร เป็นนายกรัฐมนตรี
20 ตุลาคม พ.ศ. 2501	ปฏิวัติ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2501 รัฐบาลพลโท อดอม กิตติขจร ได้ประสบกับความยุ่งยากในการบริหารประเทศซึ่งมีอาจจะแก้ไขได้ คณะทหาร โดยมีจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นผู้นำและ พลโท อดอม กิตติขจร จึงทำการปฏิวัติยึดอำนาจการปกครอง และประกาศ ยุบสภา ยกเลิกรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2475 แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2495 ยกเลิกพระราชบัญญัติพร รการ เมือง พุทธศักราช 2498 จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ หัวหน้าคณะปฏิวัติ ดำเนินการบริหารราชการแผ่นดินโดยใช้ "ประกาศของคณะปฏิวัติ" 57 ฉบับ เป็นเสมือนกฎหมายปกครองประเทศชั่วคราว
28 มกราคม พ.ศ. 2502	ประกาศใช้รัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2502
3 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2502	ประกาศแต่งตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 240 คน และทำหน้าที่ เป็นสภานิติบัญญัติด้วย
9 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2502	จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรี ประกาศว่าเป็น นายกรัฐมนตรีคนแรกที่มีอำนาจในการบริหารประเทศอย่างกว้างขวาง ที่สุดนับแต่เคยมีนายกรัฐมนตรีในประเทศไทย ทั้งนี้โดยอาศัย มาตรา 17 แห่งบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ เป็น เครื่องมือที่สำคัญ
8 ธันวาคม พ.ศ. 2506	จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ถึงแก่อสัญกรรม และจอมพล อดอม กิตติขจร ขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแทน
20 มิถุนายน พ.ศ. 2511	ประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2511

วัน เดือน ปี	เหตุการณ์ทางการเมือง
16 ตุลาคม พ.ศ. 2511	ประกาศใช้พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พุทธศักราช 2511
10 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2512	เลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ 9
7 มีนาคม พ.ศ. 2512	จอมพล ถนอม กิตติขจร เป็นนายกรัฐมนตรี
17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2514	ปฏิวัติ พ.ศ. 2514 คณะทหารภายใต้การนำของจอมพล ถนอม กิตติขจร นายกรัฐมนตรีและผู้นำการทหารสูงสุด ร่วมกับ พล.อ.ประภาส จารุเสถียร รองนายกรัฐมนตรี รองผู้นำการทหารสูงสุด และผู้นำการทหารบก ได้ประกาศยึดอำนาจ การปกครอง ยกเลิกรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2511 ยุบสภา
15 ธันวาคม พ.ศ. 2515	ประกาศใช้ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2515
16 ธันวาคม พ.ศ. 2515	ประกาศแต่งตั้งสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ 299 คน
18 ธันวาคม พ.ศ. 2515	จอมพล ถนอม กิตติขจร เป็นนายกรัฐมนตรี
14 ตุลาคม พ.ศ. 2516	นิสิต นักศึกษา อาจารย์มหาวิทยาลัย นักเรียนและประชาชน โดยการสนับสนุนของประชาชนทั้งประเทศได้รวมตัวกันเป็นกลุ่ม บกชน พวกกันเดินขบวนเรียกร้องรัฐธรรมนูญ เกิดวิกฤติการณ์ที่ เรียกว่า "วันมหาวิปโยค" เพราะมีผู้เสียชีวิตและบาดเจ็บมาก ทำให้คณะทหารภายใต้การนำของ พล.อ.ถนอม กิตติขจร ผู้นำการทหารบก และ พลโท ประเสริฐ ธรรมศิริ แม่ทัพ กองทัพภาคที่ 1 ได้ขอรองให้จอมพล ถนอม กิตติขจร จอมพล ประภาส จารุเสถียร พันเอก ณรงค์ กิตติขจร

วัน เดือน ปี	เหตุการณ์ทางการเมือง
15 ตุลาคม พ.ศ. 2516	และครอบครัว เดินทางออกนอกประเทศ เหตุการณ์จึงได้ส่งบลง วิกฤตการณ์ครั้งนี้เป็นการสิ้นสุดอำนาจของคณะทหารกลุ่มใหม่ ครองอำนาจติดต่อกันมานานถึง 16 ปี ศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์ อธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้รับพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่ง นายกรัฐมนตรีและดำเนินการจัดตั้งรัฐบาลต่อไป

(รวบรวมจาก เนลิมา มลิลิตา รัฐประหาร พ.ศ. 2500 ในประเทศไทย หน้า 12 - 19,
 ชัยอนันต์ สมุทวณิช และคณะ สืบทอดการเมือง หน้า 84 - 130 และ ประเสริฐ นัทธะสุคนธ์
รัฐสภาไทยในรอบสี่สิบสองปี หน้า 568 - 1077)